కథానిధి

రచయిత:

దిగవల్లి వేంకట శివరావు

పోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్

సర్వగ్రంథమండలి

విజయవాడ-2.

రెండవ కూర్పు పీఠిక

కథలు - గాథలు 1వ భాగము మొదటిసారి 1944 లోను, రెండవభాగము 1945 లోను ముద్రింపబడినవి. దైవానుగ్రహమువలనను, పాఠకుల ఆదరాభిమానములవలనను వీనిని మరల ముద్రించుటకు అవకాశము కలిగినది.

నా రచనలను ఆదరించి, నన్నాశీర్వదించిన పెద్దలకును, సహృదయులకును సర్వదా కృతజ్ఞుడను.

ఒక నెలక్రిందట ప్రసంగవశమున ఈ పుస్తకముయొక్క పాతకూర్పు ప్రతు లైపోవుచున్నవని నేను అనుటయె తడవుగా దీని నింతత్వరగా, ఇంతచక్కగా అచ్చువేయించి యిచ్చిన శ్రీ ఈదర వేంకటరావు పంతులుగారికి కృతజ్ఞుడను.

నా బంధుమిత్రులలో నా కత్యంత ప్రేమాస్పదులై యుండి దివంగతులైన శ్రీ వాడ్రేవు వేంకటనరసింహారావు, చెలుకుపల్లి వేంకటప్పయ్య, డాక్టరు ఘంటసాల సీతారామ శర్మగార్ల దివ్యస్మృతికి ఈ పుస్తకమును అంకితము చేయుచున్నాను.

బెజవాడ
20—12—1954

దిగవల్లి వేంకటశివరావు

మొదటికూర్పు పీఠిక

ఆంధ్రపత్రికా పాఠకులకు 'కథలు–గాథలు' అనే శీర్షిక చిరపరిచిత మైనదే. అప్పుడప్పుడు భారతిలోను గడచిన ఒకటిన్నర సంవత్సరముల నుంచి ఆంధ్రపత్రిక ఆదివారం సంచికలలోను నేను వ్రాస్తూ వచ్చిన చరిత్రాత్మకమైన కథలలోను – గాథలలోను కొన్నిటినితీసి కొద్ది మార్పులతో ఇప్పుడీ రూపంగా ప్రకటిస్తున్నాను.

ఈ కథలలోను – గాథలలోను చిత్ర విచిత్రములైన సంగతులు, వింతలు – విశేషాలు కనబడుతూవున్నా ఇవి కల్పనా కథలుగాని, పుక్కిటి పురాణాలుగాని కావు. నిజంగా జరిగిన సంగతులు, చరిత్రాంశాలే. చరిత్రాధారముగాని, గ్రంథప్రమాణముగాని లేని అంశ మిందులో ఒక్కటైనా లేదు.

ఇది నిజమా ? కేవలము కల్పనమేనా ? అని అనుమానం కలిగేటంత చిత్రవిచిత్రములైన చరిత్రాంశా లున్నవి. ప్రపంచములో ఇలాంటివాళ్లు వుంటారా ? అని ముక్కుమీద వ్రేలువేసికొని ఆశ్చర్యపడేటంత విపరీత చిత్తవృత్తులుగల స్త్రీ పురుషు లున్నారు. నిజంగా జరిగిన సంగతులముందర ఒకొక్కప్పుడు కల్పనాకథలు, నవలలు, సినీమాచిత్రాలు కూడా తీసికట్టుగా నుంటవి.

కొన్ని చరిత్రగ్రంథాలలోను, జీవితచరిత్రలలోను, దినచర్యలు, జాబులు, యాత్రావృత్తాంతాలు, (Reminiscences) అనుభవాలు, జ్ఞాపకాలు మొదలైనవాటిలోను, రచ్చకెక్కిన వ్యవహారాలలోను ఇంకా ఇతర గ్రంథాలలోను నాకు కనబడిన రసవంతములైన ఘట్టములే ఈ కథలు – గాథలు. పెద్దపెద్ద గ్రంథాలయాలలో మూలపడివున్న పాత పుస్తకాలబూజు దులిపి చదివినకొద్దీ ఇలాంటివి కనపడుతూనే వుంటాయి.

భారతదేశ చరిత్రకూ, భారతీయ ప్రజాజీవనానికీ సంబంధించిన చరిత్రాత్మకములైన కథలను, గాథలను, చరిత్రాంశాలను కొన్నిటిని మచ్చుచూపించడమే ఈ సంపుటముయొక్క ముఖ్యోద్దేశం.

విజయవాడ,
20-9-1944

దిగవల్లి వేంకట శివరావు

అంకితము

నా ఆప్తమిత్రులు:

శ్రీ వాడ్రేవు వేంకట నరసింహారావుపంతులు

శ్రీ చెఱుకుపల్లి వేంకటప్పయ్య

శ్రీ డాక్టరు ఘంటసాల సీతారామశర్మ గార్ల

దివ్యస్మృతికి

పండితాభిప్రాయములు

I

నేడు తెలుగుచదువరులు ముఖ్యముగా తెలుసుకోవలసిన విషయములనుగురించి సేకరించి, సులువయిన భాషలో, చక్కగా, సంగ్రహముగా, గ్రంథరూపమున మీరు వెల్లడించు చుంటిరి. మీగ్రంథములు సర్వాంధ్రజనులు కుతూహలముతో అపూర్వ విషయసంగ్రహణోత్సాహము తొందరపెట్టు చుండగా వడిగాచదివి తనియగలరు. మీరు త్వరగా గ్రంథ సంధానముచేయగల ప్రతిభావంతులు. మీ రెండుగ్రంథ ములలో చాలావిషయములను అమూలాగ్రముగా చదివి నాను. కొన్నింటిని స్థూలదృష్టితో చూచినాను. మనసారా చాలా పరితోషముచెంది యీ జాబు వ్రాస్తున్నాను.

తిరుపతి 10–2–1947 } వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

II

"మహాశయ ! మీ రచనలను జదివి బ్రహ్మానందమునందు వారిలో నేనొకడను. దేశభక్తియు, మతభక్తియు మీ రచన లందు వెల్లివిరియుచుండును. పాఠకులందు వానిని బురికొల్పు చుండును. ఇట్టిరచనలే దేశమున కిప్పుడత్యంతావశ్యకములు. ...మీ రెప్పుడైనను మద్రాసు వచ్చునెడల ఒకసారి తప్పక మఠమునకు రాఁగోరెదను.

శ్రీ రామకృష్ణ భగవానుడు మీకు చిరాయురారోగ్యము నొసగి మీచే ఇతోధిక సారస్వతసేవ చేయించుగాక !

శ్రీ చిరంతనానందాస్వామి ఆశీర్వాదము.
26—7—1944

విషయసూచిక

కథలు – గాథలు మొదటి భాగము

కథలు – గాథలు రెండవ భాగము

దిగవల్లి వేంకటశివరావు రచనలు

1924 పోతన వేమనల యుగము (చెన్నపురిరాజధాని) కళాశాలవారి పవెల్ & మోర్హెడ్ బహుమానము రు 150 లు పొందినది.

1926 హిందూధర్మశాస్త్రసంగ్రహము.

1928 దక్షిణాఫ్రికాచరిత్ర. (విజ్ఞానచంద్రికామండలి ప్రచురణ).

1929 నీలాపనింద (జమీందారులకథ) నవల

1930 (1) సత్యాగ్రహచరిత్ర (2) నిర్భాగ్య భారతము (3) దరిద్రనారాయణీయము (4) బార్డోలీ సత్యాగ్రహవిజయము (5) విదేశవస్త్రబహిష్కారము (6) బ్రిటిషువస్తు బహిష్కారము (7) సత్యాగ్రహ సూత్రములు. పై ఆరు పశ్చిమ కృష్ణాజిల్లా కాంగ్రెస్ సంఘప్రచురణలు – 20 వేల ప్రతులు.

1933 (1) అధినివేశస్వరాజ్యము (విజ్ఞానచంద్రికా ప్రచురణము) (2) సహకారవస్తు నిలయోద్యమము (కృష్ణాజిల్లా కో ఆపరేటివ్ ఫెడరేషన్ ప్రచురణము) (3) భారతదేశ స్థితిగతులు.

1934 వ్యవహారకోశము (ఇంగ్లీషు తెలుగు పారిభాషిక నిఘంటువు.)

1935 శాస్త్రపరిభాష డిటో డిటో

1936 (1) అంకుల్ టామ్కథ (2) నూతన ఇండియారాజ్యాంగము (3) నవీన (రష్యా) ఆర్థికనీతి. (ఈ రెండును ఆంధ్రరాష్ట్ర రైతుసంఘ ప్రచురణలు) (4) రాష్ట్రీయస్వపరిపాలనము.

1938 (1) భారతదేశమున బ్రిటిష్రాజ్యతంత్రము (2) బ్రిటిష్ ఇండియా చరిత్ర. (3) వ్యవసాయదారుల ఋణవిమోచనచట్టము.

1939 ఫెడరేషన్ నిజస్వరూపము (డాక్టరు శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారితోకలసి చేసిన రచన –ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ సంఘప్రచురణము – 5 వేల ప్రతులు).

1941 ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారి కాశీయాత్రచరిత్ర – సంపాదకుని పీఠిక – వివరణలు – అనుబంధములుగల తృతీయముద్రణము.

1944 కథలు – గాథలు మొదటిభాగము (వేంకట్రామ అండ్ కో.,

1945 కథలు – గాథలు రెండవభాగము ప్రచురణము)

1946 కథలు – గాథలు మూడవభాగము డిటో

1947 కథలు – గాథలు నాలుగవభాగము డిటో

చివర 5 పుస్తకములుతప్ప తక్కినవి పునర్ముద్రణము కావలెను.

కథలు - గాథలు

మొదటి భాగము

౧. చిలకసముద్రం కలెక్టరు

[ఇది కల్పితకథ కాదు. నూరు సంవత్సరాలకు పూర్వం నిజంగా జరిగిన కథ. గంజాంజిల్లాలో ఇప్పటికీ ముసలివాళ్లు ఈకథ చెప్పుకుంటారు. చాలామంది పాశ్చాత్య గ్రంథకర్తలు దీనిని తమ పుస్తకాలలోకి ఎక్కించారు. సర్ చార్లెస్ లాసన్‌గారు 'మెమోరీస్ ఆఫ్ మెడ్రాస్' అనే పుస్తకంలో దీనినిగురించి ఒక ప్రకరణం వ్రాశారు. నేనువ్రాస్తూవున్న సంగతులలో చాలభాగం వారి గ్రంథానికి అనువాదం.]

గంజాంజిల్లాలో చిలకసముద్రం అనే మహాసరస్సు ఒకటి ఉన్నది. ఇది ౪౪ మైళ్ళుపొడుగున బంగాళాఖాతానికి ఆనుకుని ఉన్నది. సముద్రానికీ దీనికీ ౨౦౦ గజాలు వెడల్పు గల ఇసుకపర్రమాత్రమే అడ్డం. ఇది సముద్రభాగమే అని చెప్పవచ్చును. డిశంబరునుంచి జూన్‌వరకూ నీళ్ళు ఉప్పగా ఉంటాయి. వర్షాకాలంలో మాత్రం తియ్యగాఉంటాయి. ఈ సరస్సుయొక్కలోతు మూడుమొదలు ఐదుఅడుగులు ఉంటుంది. ఎక్కడా ఆఅడుగులు దాటదు. దీనికి దక్షిణాన, పడమర, చిన్న చిన్న తాతికొండలు నీటిలోకి చొచ్చుకొని లంకల్లాగు ఉంటాయి. అలాంటి ప్రదేశాలలో ఒకదానికి బ్రేక్‌ఫాస్టు ఐలెండు (Break-fast Island) అనిపేరు. ఈసరస్సు మధ్య కళ్ళికోటరాజాగారి భవనం ఒకటి ఉన్నది. ఇండియా దేశానికి . వైస్రాయిగా వుండిన కర్జనుప్రభువు ఇక్కడికి

వచ్చినప్పుడు "ఈ చోటునుంచి కనబడేదృశ్యం భారతదేశం లోనికల్లా సుందరమైనదిగా నాకు తోస్తూంది" అనిఅన్నాడట! మన కథ ఈప్రదేశానికి సంబంధించినదే!

మన కథానాయకుడి పేరు తామస్ స్నాడ్‌గ్రాస్. ఇతను గేబ్రిల్‌స్నాడ్‌గ్రాసు కొడుకు. ఇతడు ౧౭౫౯ లో జన్మించాడు. తండ్రి ఇండియాలో కుంపిణీవారి కొలువులో పనిచేశాడు. అతని ప్రాపకంవల్ల తామసుకుకూడా ౧౭౭౭ లో చెన్నపట్నం సెంట్ జార్జికోట పరిపాలనక్రింద ఒక రైటరుగిరీ (Writer-ship) యిచ్చారు. ౧౭౮౨ లో ఈ కుర్రవాడికి ఫ్యాక్టరు (Factor) గా ప్రమోషను యిచ్చారు. ౧౭౯౦ లో ఇతడు సీనియరు మర్చెంటుహోదాను, గంజాం అసిస్టెంటు రెసిడెంటుపదవిని పొందినాడు. భారతదేశంలో ఎక్కడ చూసినా వరహాలచెట్లువుండినరోజులు - అవి. ఆ చెట్లను ఆశ్రయించుకొని దులిపినకొద్దీ బంగారువర్షం కురిసేది. తక్కినదొరలలాగునే ఈ స్నాడ్‌గ్రాసుకూడా ఉద్యోగరీత్యా తనకు అబ్బిన అవకాశాన్ని వృధాపోనివ్వకుండా ఆ వరహాల చెట్టును గట్టిగా పట్టుకొని దులపడం ప్రారంభించాడు. ఇతడు రెసిడెంటుగా వచ్చిన రెండుసంవత్సరాలలో గంజాంలో కఱవు వచ్చింది. ఈ కఱవులో ఇతడు తెలివిగా పనిచేశాడు. జమీందార్లను అదుపులో వుంచాడు. ఆ కాలంలో ఇతడు తిండిలేక మాడుతూన్నవాళ్లచేత పనులుచేయించి సర్కారు డబ్బులతో వారికి గంజికూడు పెట్టించాడు. ఇతడు వాళ్లచేత కట్టించిన బిల్డింగులలో గంజాంపట్టణానికి పదిమైళ్లలోవున్న రంభలో చిలకసముద్రంయొక్క ఒడ్డును ఆనుకొని ఇరవైవేల

నవరసులు పెట్టి కట్టిన సుందరమైనభవంతి ఒకటి. ఇది అతని సొంతం. ఈ భవనంఅంటే అతనికి అతిప్రీతి. దానిలోనే ఇతడు కాపురం వుంటూవుండేవాడు. అది ఇప్పటికీ వున్నది. అప్పుడు చెన్నపట్నంగవర్నరు సర్ చార్లెస్ ఓక్లే. కలవుకోసం అని చెప్పి స్నాడ్గ్రాసు ఖర్చుపెట్టినసొమ్ము చాల ఎక్కువగా వున్నదని విమర్శించాడు. ఈసంగతిఏమిటో కనుక్కోవాలనిన్నీ కుంపినీవారి రివిన్యూ ఉద్యోగులందరూ చేయవలసినట్లు పార్లమెంటువారు నిర్ణయించిన ప్రమాణం ఇతనివల్ల తీసుకో గలందులకున్నూ ఇతన్ని చెన్నపట్నం రమ్మన్నారు.

ఇతడు గంజాంనుంచి అవతలికి అడుగుపెట్టడంతోటే అక్కడి జమీందార్లు చాలమంది ఇతని దువాషీ (ద్విభాషి) అయిన గోపాలకృష్ణమ్మకు తాము దఫాలవారీగా చాలా మొత్తాలు చెల్లించినామనిన్నీ, దానికి అతడు రశీదులు యివ్వలేదనిన్నీ ఫిర్యాదుచేశారు. ఇతనిస్థానేవచ్చిన ఆక్టింగు రెసిడెంటు దీనినిగురించిదర్యాప్తుచేశాడు. దీనివల్లస్నాడ్గ్రాసు తన 'ద్విభాషికి' తగని చనవూ అధికారమూ ఇచ్చాడనిన్నీ, అతడు అధికారం దుర్వినియోగంచేసి లాభంపొందినాడనిన్నీ బయలుపడింది. అంతట ఆ దుబాషిమీద కేసుపెట్టి అతడు అపహరించినసొమ్ము భర్తీచేయవలసిందని నిరోధించాడు. అతడు మొదట తప్పించుకోచూచాడుగాని ఖయిదులోవుంచి కొంచెం బాధించేటప్పటికి మెత్తబడి, సొమ్ము కక్కివేశాడు. అతనిని వదిలివేయగా మళ్ళీ ఎక్కడా కనబడకుండా పోయాడు. ఈ తవాయివల్ల స్నాడ్గ్రాసుకు మళ్ళీ పని యివ్వడానికి సందేహించారు. ౧౭౯౪ లో రెసిడెంటుపదవికి బదులు

కలెక్టరుపదవి యేర్పాటుచేసి వాల్టర్ బాల్ఫర్ అనే అతనిని ఆ పనికి నియోగించారు. (ఇతడు ౧౭౮౫ లో చనిపోయే టప్పటికి ౧౦ లక్షల పౌనులు సంపాదించినట్లు తేలింది) అయితే కొద్దికాలంలోనే స్నాడ్‌గ్రాసుయొక్క అకృత్యాలు మరచిపోయి ౧౭౯౨ లో బాల్ఫర్ స్థానంలో మళ్ళీ ఇతనిని కలెక్టరుగా నియమించారు. పనిలేకుండా వుండిన ఈ నాలుగు సంవత్సరాలలో స్నాడ్‌గ్రాసు తన నడతను మార్చుకొనే టందుకు బదులుగా ఇంకా కొన్ని దురభ్యాసాలుకూడా అలవర్చుకొని చెడినందువల్ల ఇతని హయాంలో - గంజాం జిల్లా మాన్యువలు వ్రాసిన మాల్టుబి (Maltby) చెప్పినట్లుగా - గంజాంజిల్లా పరిపాలనలోని అన్నిశాఖలూ పుచ్చిపోయాయి. పాతదుబాషి గోపాలకృష్ణమ్మ మాయమైనాడు. కాని అతనికి బదులు అలాంటివాడే జగన్నాథరావు అనేవాడు ఒకడు తయారైనాడు.

స్నాడ్‌గ్రాసు ఇతనిని దుబాషీగా నియమించి అతనికి సర్వాధికారాలు యిచ్చాడు. దానితో సర్కారుదస్తు తరుగులూ, మోసాలూ, ప్రజాపీడనము సర్వసామాన్యమై పోయినాయి. గంజాంపట్నంలో ఈ 'దుబాషీ' తన దివాణం (కోర్టు) ఒకటిపెట్టి సాగించాడు. ఇతనిని మంచిచేసుకోదలచిన జమీందారులు, ఇతరులు అక్కడకు వెళ్ళి ఈయనదర్శనం చేయాలి. ఎవరూ వట్టిచేతులతో వెళ్ళకూడదు. స్నాడ్‌గ్రాస్ దొరగారికి యిదేమీ పట్టలేదు. ఇతడు తన సిపాయీలతోటి, బంట్రోతులతోటి, ఇతరపరివారంతోటి ఎప్పుడూ రంభలోనే దర్జాగా ఉండేవాడు. తన మనస్సుకు నచ్చిన అందమైన

భోగముదాన్ని ఒక తెను వుంచుకున్నాడు. ఆమె చాలా తెలివైనది. అతన్ని తనవలలో వేసుకుని అనేక తంత్రాలు, తమాషాలు చేస్తూ అమితవ్యయం చేయించేది. తన యిష్టం వచ్చినట్లల్లా ఆడించేది.

ఇలాగు కలెక్టరు ఉపేక్షవల్లా, దుబాషీ దుర్మార్గం వల్లా జిల్లావ్యవహారం దుఃస్థితిలోకి దిగిపోయింది. సర్కారు శిస్తు వసూలు మందగించింది. అప్పుడు చెన్నపట్నం రాజధాని గవర్నరు క్లయివు ప్రభువు శిస్తులు ఎందువల్ల సరిగా వసూలు కావడంలేదని సంజాయిషీ అడిగాడు. వర్షాలు సకాలంలో కురవలేదనిన్నీ, అందువల్ల పంటలు బాగా పండలేదనిన్నీ, ప్రజలలో డబ్బు లేదనిన్నీ, జిల్లాలో జమీందారులు చెప్పిన మాట వినడంలేదనిన్నీ, ఖోండుజాతి వాళ్ళు అల్లరిచేస్తున్నారనిన్నీ, శాంతిభద్రతలు నెలకొల్పడానికి శిస్తు వసూలుకు తగిన మిలిటరీ బందోబస్తు సిబ్బందీ తనకు లేదనిన్నీ స్నాడ్ గ్రాస్ జవాబు చెప్పాడు. కాని చెన్నపట్నం రివిన్యూ బోర్డువారు మోసపోయేవారుకారు. సర్కారుదస్తు ఫాజలు (అపహారం) కేసు కప్పిపుచ్చటానికి ఇంత తెలివితేటలైన జవాబు ఇదివరలో ఏ కలెక్టరూ చెప్పినది లేదని అన్నారు. గవర్నమెంటువారుకూడా ఇలాగే అభిప్రాయపడి స్నాడ్ గ్రాసును కలెక్టరు పదవిలోనుండి తొలగించి బ్రౌను అనే అతనిని కలెక్టరుగా నియమించారు. ఈ బ్రౌను గంజాం వచ్చేటప్పటికి కొంతకాలం పట్టింది. వచ్చినతరువాత స్నాడ్ గ్రాసును చార్జి వప్పగించేటట్లు చేయగలిగేటప్పటికి ఇంకా కొంతకాలం పట్టింది. స్నాడ్ గ్రాసును రంభదగ్గరనుంచి కదిలించేటప్పటికి గవర్నమెంటువారితాతలు దిగివచ్చారు.

స్నొడ్‌గ్రాసుస్థానే నియమింపబడిన క్రొత్తకలెక్టరు బ్రౌను గంజాంజిల్లా వ్యవహారాలన్నీ చక్కబెట్టడానికి ప్రయత్నించాడు. కాని అది సులభసాధ్యం కాలేదు. అవి అంత గందరగోళంలో వున్నాయి. మంచి అభివృద్ధిలోవుండిన జిల్లా పాడైపోయిందనిన్నీ, జనసంఖ్యకూడా క్షీణించిందనిన్నీ ఇతడు పైకివ్రాశాడు. దుబాషీని అరెస్టుచేశారుకాని అత డెంతసొమ్ము అపహరించిందీ సరిగ్గా తెలుసుకోవటానికి వీలు కాలేదు. బయటపడిన రెండుపద్దులే ఒకలక్ష అరవైఎనిమిది వేల రూపాయిలుదాకా తేలినాయి. ఈ ద్రవ్యాపహరణానికి అతనిమీద దస్తుఫాజుల్ కేసు పెట్టాడు. కాని దేశం అల్ల కల్లోల స్థితిలో నుండుటవల్లా, గుంసూరులో తిరుగుబాటు జరిగినందువల్లా ఈ కేసువిచారణ జయప్రదంగా నడపడానికి బ్రౌనుదొరకు అవకాశం లేకపోయింది.

౧౭౯౩ కూ ౧౮౦౧ కీ మధ్య యీ జిల్లాపరిపాలనను గురించిన తప్సీలు తెలుసుకోడానికి రికార్డులు ఏమీ లేవని జిల్లామాన్యువలు వ్రాసిన మాల్టుబీ వ్రాసినాడు. ఈ రికార్డు లేమైనవని విచారించగా బ్రౌనుదొరగారే వానిని తగల వేశారని స్పాటిన్‌వుడ్ అనే కలెక్టరు వ్రాశాడు. కాని ఇది విశ్వసించతగినట్లు లేదు. ఈ జిల్లాలో దీనినిగురించి ఒక కథ చెప్పుకుంటారు. తనపైని సాక్ష్యం దొరకకుండా రివిన్యూ లెక్కపుస్తకాలన్నీ స్నొడ్‌గ్రాసు చిలకసరస్సులో పార వేశాడట. "రంభదగ్గరకు వచ్చే టట్లయితే ప్రాణం తీస్తా"నని బ్రౌనుదొరను బెదిరించాడట!

రంభలో కూర్చుని స్నాడ్‌గ్రాసుచేసిన విచిత్రాలను గురించీ, అతన్ని అక్కడనుండి కదిలించడం గవర్నమెంటుకు ఎంత కష్టసాధ్యమైనదో ఆ సంగతినిగురించి ఇంకా కొన్ని కథలు ప్రచారంలో వున్నాయి. వాటిని ఆంగ్లేయగ్రంథకర్తలు తమ పుస్తకాలలోకికూడా ఎక్కించారు.

కలకత్తాలో సండే స్టేట్సుమన్ అనే పత్రికలో ౧౯౩౮ సంవత్సరం అక్టోబరు ౨౩-వ తేదీన సి. బి. సి. అనే పొడి. అక్షరాలతో ఈ స్నాడ్‌గ్రాసునుగురించిన కథ వ్రాయబడినది. దానిలో పైనచెప్పిన సంగతులుగాక ఇంకా కొన్నివిశేషాలు వ్రాయబడినాయి.

స్నాడ్‌గ్రాస్‌కు ౧౭౭౧ లో గంజాం రెసిడెంటు ఉద్యోగం వచ్చినతర్వాత గోపాలకృష్ణమ్మను తనకు సహాయ దుబాషిగా ఏర్పరచుకొని అతని సహాయంతో రివిన్యూలో నూటికి ౯౦ వంతులుమాత్రం సర్కారుకు జమకట్టి తక్కినది. స్వంతానికోసం అట్టేపెట్టుకోవడం ప్రారంభించాడు. రంభలో కట్టించిన ఇంటికి ౨౦ వేల పౌనులు ఖర్చుఅయినదట. జమీందారులు ఎందుకు బకాయి పడుతున్నారో తెలుసుకో వలసిందని ౧౭౭౪ లో చెన్నపట్నన్నుంచి ఒక ఉద్యోగిని పంపగా వాళ్ళందరూ తమపేష్కషు నదివరకే ఇచ్చివేశారని తేలింది. తప్పుడులెక్కలు వ్రాయవలసిందని, స్నాడుగ్రాసు తనను నిర్బంధించాడని గోపాలకృష్ణమ్మ ప్రమాణంచేశాడు. నేనలాంటిపని చేయమనలేదని స్నాడుగ్రాసు అన్నాడు. స్నాడు గ్రాసుకూడా దీనిలో భాగస్వామే అని తేలినా సరియైనరుజువు దొరకనందువల్ల అతడు తాను చేయవలసినపని తిన్నగా

నిర్వహింపక ఉపేక్ష చేసినాడని సస్పెండు చేశారు. గోపాల కృష్ణమ్మను జైలులో పడవేసి సొమ్ము కక్కేవరకు నిర్బంధించి వుంచారు. శిస్తురసీదు కవుంటరుఫాయిలు కాగితాలు లెక్కలతో సరిగా వున్నయా లేవా అని చూడడంమాత్రమే తన పని అనిన్నీ, అవి సరిగానే వున్నాయనిన్నీ, కవుంటరు ఫాయిలులో వసూలుచేసినదానికన్న గోపాలకృష్ణమ్మ తక్కువ మొత్తాలు వేసినట్లైతే తానేమిచేయకలననినీ, స్పష్టముగాను చెప్పి తాను నిర్దోషినని వాదించాడు. ౧౭౯౭ లో ఇతనికి మళ్ళీ పని యిచ్చారు.

రెండవమారు ౧౮౦౦ నాటికే మళ్ళీ ఇతనిపైని ఫిర్యాదులు చెలరేగాయి. ఇతని సంజాయిషీకి రివిన్యూబోర్డు వారూ, గవర్నమెంటు హర్షించలేదు. ఇతనిని చార్జీ వప్పగించ వలసిందని బ్రౌను అనేదొరను పంపించారు. ఈ బ్రౌను వచ్చే టప్పటికి తన ఆఫీసుదగ్గరకు తుపాకీబారు మేరదూరంలోకి వస్తే కాల్చివేస్తానని బెదిరించి అతని ఎదుటనే లెక్క పుస్తకాలూ, రికార్డులూ చిలకసరస్సులో పారవేశాడు. తన పీకమీదికి తేగల సాక్షిసాధనాలన్నింటినీ అలా మాపుచేసి జిల్లాలో తనకుగల వ్యవహారాలన్నీ మెల్లగా చక్కబెట్టుకొని ఆఖరుకు చెన్నపట్నం వెళ్ళాడు.

*

'జాన్‌లా' అనే ఆయన ౧౯౦౮ లో 'గ్లింప్సెస్ ఆఫ్ హిడెన్ ఇండియా' అనే పుస్తకంలో ఈ విధంగా వ్రాశాడు.

"స్నాడ్‌గ్రాసు రంభలో కట్టించిన దివ్యభవనాన్ని ఎంతో చక్కగా అలంకరించాడు. తన సాలలో మంచి గుఱ్ఱాలనూ, ఏనుగులనూ కట్టించివుంచాడు. పెద్దనవాబులాగు జీవించేవాడు. రంభమారుమూలగావున్నది. చెన్నపట్నంనుంచి కలకత్తా వెళ్ళేదొారలు సముద్రంమీాదనే సరాసరి వెడతారుకాని యీాపక్క కిరారు. ఎవరైనా వస్తేమాత్రం ఇతడువాళ్ళనువదలి పెట్టేవాడుకాదు. వాళ్ళకు విందులుచేసి, వేటలు ఏర్పాటుచేసి ఆదరించేవాడు. ఇతడు కాపురంఉన్న ఇంటికి ఎదురుగా చిలక సముద్రంలో రెండుమైళ్ళదూరంలో పదిహేను అడుగుల చతురంగల ఒక చిన్నలంక వున్నది. దానికి బ్రేక్‌ఫాస్టుఐలెండు అనిపేరు. తనపనికి ఎవరూ అంతరాయం కలిగించకుండా ప్రశాంతంగా చేసుకోవడానికని ఆ లంకమీాద ఒక్కటే గది కట్టించి అది తనఆఫీసు అన్నాడు. ఆగదిపైన స్థూపీబురుజులాగు గోపురం ఒకటి కట్టించాడు ఆ బురుజులో ఒక దీపం వేళ్ళాడ గట్టేవాడు. దీనిని దీపస్తంభం అనేవాడు. తన రివిన్యూ లెక్కలూ, రికార్డులూ అన్నీ ఈ గదిలో పెట్టించాడు.

ఈ జిల్లాపరిస్థితులు బాగాలేవని మద్రాసు గవర్నమెంటు పంపిన తాఖీదును ఇతడు చిత్తుకాగితాల బుట్టలో పడవేశాడు. లెక్కపుస్తకాలన్నీ చెన్నపట్నం పట్టుకురావలసిందని మళ్ళీ తాఖీదు వచ్చింది. దానికి సరియైనసమాధానం వ్రాయలేదు. వర్షాకాలంలో పూరీరేవులోకి ఓడలు సరిగారాలేవని ఇతడు ఎరుగును. ఇలాగు రెండేళ్ళు గడిచినతరువాత అధికారులు కలెక్టరేటును వశంచేసుకొని స్నాడ్‌గ్రాసును, అతనిపుస్తకాలనూ చెన్నపట్నం తీసుకొని రావడానికి కొంతమంది సోల్జర్లనూ

పంపడానికి నిశ్చయించారని ఇతనికి తెలిసింది. వీళ్ళు ఇక్కడికి రావడానికి ఆరునెలలు పడుతుందని ఇత డెరుగును. వాళ్ళు వచ్చేజాడలు ముందుగా తనకు తెలియచేయడానికి వేగుల వాళ్ళనుపెట్టి వాళ్లు వారంరోజుల దూరంలో ఉన్నారని తెలియగానే ఇతడు లెక్కపుస్తకాలన్నీ ఒక పడవలో పెట్టించి ఒడ్డుకు పట్టమన్నాడు. పడవ బ్రేక్ ఫాస్టులంకకు తీరానికి మధ్యకు రాగానే పడవ చీల ఒకటి ఎలాగో వూడి వచ్చింది. ఆ పడవ, దానితో పాటు పుస్తకాలూ మునిగిపోయాయి. పడవవాళ్ళుమాత్రం ఈదుకుంటూ ఒడ్డుకు వచ్చారు. సోల్జర్లు వచ్చినాక స్నాడ్ గ్రాసు ఈసంగతి ఆచిన్నదళాధిపతికి చెప్పాడు. అతడు ఏంచేస్తాడు? స్నాడ్ గ్రాసును చెన్నపట్నం తీసుకొని వెళ్ళాడు. *

ఇక బ్రౌనుదొర ఏం చేస్తున్నాడో చూద్దాము; ఎలాగైతేనేమి బ్రౌను ఎంతో తంటాలుపడి చాలా సంగతులు బయటికి లాగాడు. వీటినిబట్టి స్నాడ్ గ్రాసుపైని కేసు పెడదా మని మద్రాసుగవర్నమెంటువారు ఆలోచించారు కాని ఇలాంటికేసు విచారించడానికి చెన్నపట్టణం సుప్రీమ్ కోర్టువారికి అధికారం వున్నదో లేదో అని అనుమానం కలిగినందువల్ల ఇది మానుకున్నారు. ౧౮౦౦ సంవత్సరం మొదలు ౧౮౦౪ వరకూ ఏమీ పనిలేకుండా స్నాడ్ గ్రాసును చెన్నపట్నంలోనే వుండనిచ్చారు. విలియం బెంటింక్ గవర్నరుగా ఉండగా ప్రభుత్వంవారు ౧౮౦౪ లో ఇతనిపని తీసివేశారు. అంతట స్నాడ్ గ్రాసు తన డబ్బాడవాలీ సర్దుకుని, సామానులు తీసికొని

(* Glimpses of Hidden India-John Law 1098 pp. 91-93)

"స్నాడ్ గ్రాసు రంభలో కట్టించిన దివ్యభవనాన్ని ఎంతో చక్కగా అలంకరించాడు. తన సాలలో మంచి గుఱ్ఱాలనూ, ఏనుగులనూ కట్టించివుంచాడు. పెద్దనవాబులాగు జీవించేవాడు. రంభమారుమూలగావున్నది. చెన్నపట్నంనుంచి కలకత్తా వెళ్ళేదారలు సముద్రంమీాదనే సరాసరి వెడతారుకాని యీాపక్క కిరారు. ఎవరైనా వస్తేమాత్రం ఇతడు వాళ్ళనువదలి పెట్టేవాడుకాదు. వాళ్ళకు విందులుచేసి, వేటలు ఏర్పాటుచేసి ఆదరించేవాడు. ఇతడు కాపురంఉన్న ఇంటికి ఎదురుగా చిలక సముద్రంలో రెండుమైళ్ళదూరంలో పదిహేను అడుగుల చతురంగల ఒక చిన్నలంక వున్నది. దానికి బ్రేక్‌ఫాస్టుఐలెండు అనిపేరు. తనపనికి ఎవరూ అంతరాయం కలిగించకుండా ప్రశాంతంగా చేసుకోవడానికని ఆ లంకమీాద ఒక్కటే గది కట్టించి అది తనఆఫీసు అన్నాడు. ఆగదిపైన స్థూపీబురుజులాగు గోపురం ఒకటి కట్టించాడు ఆ బురుజులో ఒక దీపం వేళ్ళాడ గట్టేవాడు. దీనిని దీపస్తంభం అనేవాడు. తన రివిన్యూ లెక్కలూ, రికార్డులూ అన్నీ ఈ గదిలో పెట్టించాడు.

ఈ జిల్లాపరిస్థితులు బాగాలేవని మద్రాసు గవర్నమెంటు పంపిన తాఖీదును ఇతడు చిత్తుకాగితాల బుట్టలో పడవేశాడు. లెక్కపుస్తకాలన్నీ చెన్నపట్నం పట్టుకురావలసిందని మళ్ళీ తాఖీదు వచ్చింది. దానికి సరియైనసమాధానం వ్రాయలేదు. వర్షాకాలంలో పూరీరేవులోకి ఓడలు సరిగారాలేవని ఇతడు ఎరుగును. ఇలాగు రెండేళ్ళు గడిచినతరువాత అధికారులు కలెక్టరేటును వశంచేసుకొని స్నాడ్ గ్రాసును, అతనిపుస్తకాలను చెన్నపట్నం తీసుకొని రావడానికి కొంతమంది సోల్జర్లను

ఇప్పటివలెనే ఆ రోజులలోకూడా లీడెన్ హాలువీథి లండనులో వచ్చిపోయేవారితో నిండి కిటకిటలాడే రాజవీథి. తూర్పుదేశపు సంపదలకును, ఇంగ్లాండుకును గల పరస్పర సంబంధానికి బాహ్యచిహ్నంగా ఆ వీథిలో కంపెనీవారి దివ్య భవనం అందరికి కనబడుతూ వుండేది. ఇండియాదేశంలో సంపదలార్జించి వచ్చిన దొరలను 'నవాబు'లని చెప్పుకునేవారు. వీళ్లు లెక్కలేనంత ధనమార్జించి ఆ ధన కనక వస్తువాహనాలలో దొర్లుతూ ఒళ్ళుపైని తెలియక సౌఖ్యాలు అనుభవిస్తూ నీతినియమాలులేక కళ్ళు నెత్తినిపెట్టుకొని ప్రవర్తించడాన్ని గురించి ప్రజలు ప్రత్యక్షంగాచూస్తూ, కథలలో వింటూ, నాటకాలలో దర్శిస్తూవుండేవారు. ఇటువంటిస్థితిలో ఆ ఇండియాలోనే పనిచేసివచ్చిన నిర్భాగ్యుడైన ఈ ఉద్యోగి ఈ వీధిలోనే ఇలాగ పాకీపనిచేస్తూవుండడం చూసి అనేకమంది ఇది ఏమిటని ఆలోచించడం ప్రారంభించారు. లండన్ నగరంలో గొప్పవారు నివసించే పడమటిభాగంలో దీనిని గురించిన గుసగుసలు బయలుదేరినవి. స్నాడ్ గ్రాసుకూడా తానువేసిన వేషానికి అనుగుణ్యంగానే ప్రవర్తించేవాడు. పాపం అన్యాయంజరిగిన కంపెనీ ఉద్యోగి అనిచెప్పి ఎవరైనా పెన్నీలు (సీమదేశపు నాణెం - నాలుగుడబ్బులు) యిస్తే కృతజ్ఞతతో పుచ్చుకొని జేబులో వేసుకొనేవాడు.

ఇతడీ కంపెనీభవనం ఎదుట ఇలావుండడం చూసేటప్పటికి కంపెనీడైరెక్టర్లకు తలవంపుగా తోచింది. అందులో ముఖ్యంగా ఇతడు చీపురుపెట్టి తూడ్చే పెద్దమెట్లపైని వున్న పెద్దసింహద్వారందగ్గరనే ఈ డైరెక్టర్లు తమ గుఱ్ఱపుసార్టు

"స్నాడ్‌గ్రాసు రంభలో కట్టించిన దివ్యభవనాన్ని ఎంతో చక్కగా అలంకరించాడు. తన సాలలో మంచి గుర్రాలనూ, ఏనుగులనూ కట్టించివుంచాడు. పెద్దనవాబులాగు జీవించేవాడు. రంభమారుమూలగావున్నది. చెన్నపట్నంనుంచి కలకత్తా వెళ్ళేదారలు సముద్రంమీాదనే సరాసరి వెడతారుకాని యీపక్కకిరారు. ఎవరైనా వస్తేమాత్రం ఇతడువాళ్ళనువదలి పెట్టేవాడుకాదు. వాళ్ళకు విందులుచేసి, వేటలు ఏర్పాటుచేసి ఆదరించేవాడు. ఇతడు కాపురండున్న ఇంటికి ఎదురుగా చిలక సముద్రంలో రెండుమైళ్ళదూరంలో పదిహేను అడుగుల చతురంగల ఒక చిన్నలంక వున్నది. దానికి బ్రేక్‌ఫాస్టుఐలెండు అని పేరు. తనపనికి ఎవరూ అంతరాయం కలిగించకుండా ప్రశాంతంగా చేసుకోవడానికని ఆ లంకమీాద ఒక్కటే గది కట్టించి అది తనఆఫీసు అన్నాడు. ఆగదిపైన స్తూపీబురుజులాగు గోపురం ఒకటి కట్టించాడు ఆ బురుజులో ఒక దీపం వేళ్ళాడ గట్టేవాడు. దీనిని దీపస్తంభం అనేవాడు. తన రివిన్యూ లెక్కలూ, రికార్డులూ అన్నీ ఈ గదిలో పెట్టించాడు.

ఈ జిల్లాపరిస్థితులు బాగాలేవని మద్రాసు గవర్నమెంటు పంపిన తాఖీదును ఇతడు చిత్తుకాగితాల బుట్టలో పడవేశాడు. లెక్కపుస్తకాలన్నీ చెన్నపట్నం పట్టుకురావలసిందని మళ్ళీ తాఖీదు వచ్చింది. దానికి సరియైనసమాధానం వ్రాయలేదు. వర్షాకాలంలో పూరీరేవులోకి ఓడలు సరిగారాలేవని ఇతడు ఎరుగును. ఇలాగు రెండేళ్ళు గడిచినతరువాత అధికారులు కలెక్టరేటును వశంచేసుకొని స్నాడ్‌గ్రాసును, అతనిపుస్తకాలనూ చెన్నపట్నం తీసుకొని రావడానికి కొంతమంది సోల్జర్లనూ

యోచించక తప్పినదికాదు. స్నాడ్‌గ్రాసుతో రాజీ చేసు కోవడమే ఉత్తమమార్గంగా కనబడింది. ముందుగా అతడు చేస్తూఉన్న చర్య మానివేస్తే అతనివ్యవహారం మళ్ళీ ఆలోచిస్తామని కబురంపారు. తనతోపాటు ఉద్యోగంచేసిన వారికి న్యాయంగా వచ్చే పింఛను మొత్తమునే తన పని తొలగించిన తేదీ లగాయతూ తనకుకూడా మంజూరు చేసేవరకు తన చర్యను విరమించనని ఆతడు చాల మర్యాదగా మళ్ళీ కబురంపాడు. డైరెక్టర్లున్నూ, వారి చైర్మెనుగారున్నూ బింకాలు మానివేసి స్నాడ్‌గ్రాసు కోరికలను చెల్లిస్తూ తీర్మానాలు చేశారు. అంతట ఆ మర్నాడు స్నాడ్‌గ్రాసు మంచి క్రొత్తసూటు, దొరటోపీ వేసుకొని జోడుగుర్రాల బండియెక్కి *డైరెక్టర్ల కోర్టువారికి వందనాలర్పించడానికి వచ్చి "అయ్యా! ఇప్పుడు మీరు నా ఆదాయం సాలుకు ౫ వేల పౌనులు అయ్యేటట్టు చేసినా"రని అన్నాడట! ఈ మాట వినేటప్పటికి వాళ్ళందరూ తెల్లబోయారు. ఈ దృశ్యం సరిగావర్ణించడానికి ఎవరితరము?

స్నాడ్‌గ్రాసు చిలకసరస్సుదగ్గర రుచిమరగిన సౌఖ్యాల నన్నింటినీ మళ్ళీ స్వేచ్ఛగా అనుభవించడానికి మళ్లీ అతనికి అవకాశం కలిగింది. అతడు మళ్ళీ తలయెత్తాడు. ఇప్పటిలాగే ఆ రోజులలో షోకీళాలందరూ నివసించే మేఫెయిరులో చెస్టరు ఫీల్డు వీధిలో ఒక దివ్యభవనాన్ని ఇతడు తీసుకున్నాడు.

---

* ఈకథ కొన్ని సంవత్సరాలక్రిందట పయొనీరుపత్రిక వ్రాసింది. బెయిలీగారు కూడా మళ్ళీ వ్రాశారు. అతడు నాలుగు గుర్రాలబండిలో వెళ్ళాడని పాఠాంతరము.

"స్నాడ్‌గ్రాసు రంభలో కట్టించిన దివ్యభవనాన్ని ఎంతో చక్కగా అలంకరించాడు. తన సాలలో మంచి గుఱ్ఱాలనూ, ఏనుగులనూ కట్టించివుంచాడు. పెద్దనవాబులాగు జీవించేవాడు. రంభమారుమూలగావున్నది. చెన్నపట్నంనుంచి కలకత్తా వెళ్ళేదొరలు సముద్రంమీాధనే సరాసరి వెడతారుకాని యీాపక్క కిరారు. ఎవరైనా వస్తేమాత్రం ఇతడువాళ్ళనువదలి పెట్టేవాడుకాదు. వాళ్ళకు విందులుచేసి, వేటలు ఏర్పాటుచేసి ఆదరించేవాడు. ఇతడు కాపురండున్న ఇంటికి ఎదురుగా చిలక సముద్రంలో రెండుమైళ్ళదూరంలో పదిహేను అడుగుల చతురంగల ఒక చిన్నలంక వున్నది. దానికి బ్రేక్‌ఫాస్టుఐలెండు అనిపేరు. తనపనికి ఎవరూ అంతరాయం కలిగించకుండా ప్రశాంతంగా చేసుకోవడానికని ఆ లంకమీాద ఒక్కటే గది కట్టించి అది తనఆఫీసు అన్నాడు. ఆగదిపైన స్థూపీబురుజులాగు గోపురం ఒకటి కట్టించాడు ఆ బురుజులో ఒక దీపం వేళ్ళాడ గట్టేవాడు. దీనిని దీపస్తంభం అనేవాడు. తన రివిన్యూ లెక్కలూ, రికార్డులూ అన్నీ ఈ గదిలో పెట్టించాడు.

ఈ జిల్లాపరిస్థితులు బాగాలేవని మద్రాసు గవర్నమెంటు పంపిన తాఖీదును ఇతడు చిత్తుకాగితాలబుట్టలో పడవేశాడు. లెక్కపుస్తకాలన్నీ చెన్నపట్నం పట్టుకురావలసిందని మళ్ళీ తాఖీదు వచ్చింది. దానికి సరియైనసమాధానం వ్రాయలేదు. వర్షాకాలంలో పూరీరేవులోకి ఓడలు సరిగారాలేవని ఇతడు ఎరుగును. ఇలాగు రెండేళ్ళు గడిచినతరువాత అధికారులు కలెక్టరేటును వశంచేసుకొని స్నాడ్‌గ్రాసును, అతనిపుస్తకాలను చెన్నపట్నం తీసుకొని రావడానికి కొంతమంది సోల్జర్లను

ఆసుపత్రిలో వున్నట్టిన్నీ గే్రబేల్ గిల్బర్టుకు చెందచేసినాడనిన్నీ, తన స్నేహితులకూ, స్నేహితురాండ్రకూ యీ క్రిందివిధంగా చాలా మొత్తాలు చెందచేసినా డనిన్నీ ఛార్లెస్ లాసన్ గారు మెమొరీస్ ఆఫ్ మద్రాస్ (Memories of Madras) అని తాను రచించిన పుస్తకంలో వ్రాశారు. స్నాడ్ గ్రాసు వ్రాసిన మరణశాసనము ప్రకారము అతడు చెందచేసిన ఆస్తి చాల వున్నది.

అప్పర్ గిల్లు స్ట్రీటు ఫౌండ్లింగ్ ఆస్పిటలులో నున్న గేబ్రియల్ గిల్బర్టుకు రంభలో చిలుకసగస్సుపడ్డున వున్న ఇల్లు, భూమి (గడచిన 30 సం॥లనుంచి ఖాళీగావుండీ కంపెనీవారి తాలూకు ౨౫౦౦ పౌనుల బాండుక్రింద వుంటూవున్న) ఆస్తిని ఇచ్చినాడు.

ఎలిజారస్సెల్ను, కిల్లెటును, హ్యూఎడ్వర్డ్సును, మేజర్ జాన్ స్మిత్తును ఎగ్జిక్యూటర్లుగా నియమించి వారికి చెరి ఒక వేయిపౌనులు మొత్తం పౌ ౪౦౦౦-౦-౦ లు యిచ్చాడు.

౧౦౦౦-౦-౦ పౌనులు ఎలిజబెత్తు గిల్లెటుకూ, మిసెస్ కవర్డుకూ దానిపైని అయివేజు యివ్వగలందులకు.

౧౦౦౦-౦-౦ పౌనులు (నవరసులు) ఆనీ జెఫ్రీకి
౧౦౦౦-౦-౦ „ „ చార్లటీ హాంప్స్టెడ్ కు
౪౦౦-౦-౦ „ „ థామస్ ఫ్లక్ కు
౨౦౦-౦-౦ „ „ హెన్రీ బాసన్ కు
౨౦౦-౦-౦ „ „ రెబెకా పార్ట్రిడ్జికి.
౧౦౦-౦-౦ „ „ సారా స్లిన్ సన్ కు
౧౦౦౦-౦-౦ „ „ మొరైనుసొసైటీట్రస్టీలకు
౧౦౦౦-౦-౦ „ „ సిమెన్సు ఆసుపత్రికి

"స్నాడ్‌గ్రాసు రంభలో కట్టించిన దివ్యభవనాన్ని ఎంతో చక్కగా అలంకరించాడు. తన సాలలో మంచి గుఱ్ఱాలనూ, ఏనుగులనూ కట్టించివుంచాడు. పెద్దనవాబులాగు జీవించేవాడు. రంభమారుమూలగావున్నది. చెన్నపట్నంనుంచి కలకత్తా వెళ్ళేదొరలు సముద్రంమీాదనే సరాసరి వెడతారుకాని యీాపక్కకిరారు. ఎవరైనా వస్తేమాత్రం ఇతడువాళ్ళనువదలి పెట్టేవాడుకాదు. వాళ్ళకు విందులుచేసి, వేటలు ఏర్పాటుచేసి ఆదరించేవాడు. ఇతడు కాపురండున్న ఇంటికి ఎదురుగా చిలక సముద్రంలో రెండుమైళ్ళదూరంలో పదిహేను అడుగుల చతురంగల ఒక చిన్నలంక వున్నది. దానికి బ్రేక్‌ఫాస్టుఐలెండు అని పేరు. తనపనికి ఎవరూ అంతరాయం కలిగించకుండా ప్రశాంతంగా చేసుకోవడానికని ఆ లంకమీాద ఒక్కటే గది కట్టించి అది తనఆఫీసు అన్నాడు. ఆగదిపైన స్తూపీబురుజులాగు గోపురం ఒకటి కట్టించాడు ఆ బురుజులో ఒక దీపం వేళ్ళాడ గట్టేవాడు. దీనిని దీపస్తంభం అనేవాడు. తన రివిన్యూ లెక్కలూ, రికార్డులూ అన్నీ ఈ గదిలో పెట్టించాడు.

ఈ జిల్లాపరిస్థితులు బాగాలేవని మద్రాసు గవర్నమెంటు పంపిన తాఖీదును ఇతడు చిత్తుకాగితాల బుట్టలో పడవేశాడు. లెక్కపుస్తకాలన్నీ చెన్నపట్నం పట్టుకురావలసిందని మళ్ళీ తాఖీదు వచ్చింది. దానికి సరియైనసమాధానం వ్రాయలేదు. వర్షాకాలంలో పూరీరేవులోకి ఓడలు సరిగారాలేవని ఇతడు ఎరుగును. ఇలాగు రెండేళ్ళు గడిచినతరువాత అధికారులు కలెక్టరేటును వశంచేసుకొని స్నాడ్‌గ్రాసును, అతనిపుస్తకాలను చెన్నపట్నం తీసుకొని రావడానికి కొంతమంది సోల్జర్లను

గనుక చాలమంది తాశీల్దారులు బ్రాహ్మణులే. ఈ తాశీల్దారులకు ఆ కాలంలో రివిన్యూవసూలుతోపాటు నేరాలు విచారించే పోలీసుఅధికారంకూడా వుండేది. అయితే వీళ్ళజీతం చాలా స్వల్పంగా వుండేది. ఇంగ్లాండులో ఒక బిళ్ళబంట్రోతుకిచ్చే జీతమైనా లేదు. కలెక్టరుకు వీళ్ళపైన సర్వాధికారాలు వుండేవి. చీటికీ మాటికీ వీళ్ళని బదిలీచెయ్యడమూ, జుల్మానా వెయ్యడమూ, పనిలోనుండి తగ్గించడమూ, తీసివేయడమూ జరుగుతూవుండేది. తెల్లవారిలో చాలామందికి నల్లవాళ్ళని చూస్తేనే అసహ్యం. తాశీల్దారులను ఇలాగ అగౌరవంగా చూస్తూ వున్నందువల్ల ప్రజలకు వాళ్ళమీద గౌరవం పోయి కొండెములు చెప్పడం ఎక్కువ అయింది. కలెక్టరులు ఆమాటలు విని తాశీల్దారులను కఠినంగా శిక్షిస్తూవుండేవారు. తమ ఉద్యోగం ఎప్పుడు పోతుందో అనేభయముతో వుంటూ, జీతాలు చాలక, ఉద్యోగం వున్న నాలుగురోజులలో నాల్గు డబ్బులు సంపాదించుకుందామని కొందరు తాశీల్దారులు లంచాలు పుచ్చుకొనేవారు. తాశీల్దారు లందరూ లంచగొండులే ననే అభిప్రాయంతో కలెక్టర్లు అందరినీ కఠినంగా చూడడము ప్రారంభించారు.

ప్రతి తాశీల్దారు సత్ప్రవర్తనకు పూచీగా రెండువేల రూపాయలకు హామీయివ్వాలని నిర్ణయించారు. తాశీల్దారులు తమకు ఆస్తివున్న వూళ్ళలో వుద్యోగాలు చెయ్యకూడదన్నారు. అంతేగాని వాళ్ళజీతాలను వృద్ధిపరచలేదు. వాళ్ళ గౌరవాన్ని కాపాడేటట్లు ప్రవర్తించనూలేదు. ఈ స్థితిని కొంత చక్కపరచదలచి చెన్నపట్నం ప్రభుత్వంవారు

"స్నాడ్‌గ్రాసు రంభలో కట్టించిన దివ్యభవనాన్ని ఎంతో చక్కగా అలంకరించాడు. తన సాలలో మంచి గుఱ్ఱాలనూ, ఏనుగులనూ కట్టించివుంచాడు. పెద్దనవాబులాగు జీవించేవాడు. రంభమారుమూలగావున్నది. చెన్నపట్నంనుంచి కలకత్తా వెళ్ళేదొరలు సముద్రంమీాదనే సరాసరి వెడతారుకాని యీపక్కకిరారు. ఎవరైనా వస్తేమాత్రం ఇతడువాళ్ళనువదలి పెట్టేవాడుకాదు. వాళ్ళకు విందులుచేసి, వేటలు ఏర్పాటుచేసి ఆదరించేవాడు. ఇతడు కాపురంఉన్న ఇంటికి ఎదురుగా చిలక సముద్రంలో రెండుమైళ్ళదూరంలో పదిహేను అడుగుల చతురంగల ఒక చిన్నలంక వున్నది. దానికి బ్రేక్‌ఫాస్టుఐలెండు అనిపేరు. తనపనికి ఎవరూ అంతరాయం కలిగించకుండా ప్రశాంతంగా చేసుకోవడానికని ఆ లంకమీాద ఒక్కటే గది కట్టించి అది తనఆఫీసు అన్నాడు. ఆగదిపైన స్థూపీబురుజులాగు గోపురం ఒకటి కట్టించాడు ఆ బురుజులో ఒక దీపం వేళ్ళాడ గట్టేవాడు. దీనిని దీపస్తంభం అనేవాడు. తన రివిన్యూ లెక్కలూ, రికార్డులూ అన్నీ ఈ గదిలో పెట్టించాడు.

ఈ జిల్లాపరిస్థితులు బాగాలేవని మద్రాసు గవర్నమెంటు పంపిన తాఖీదును ఇతడు చిత్తుకాగితాలబుట్టలో పడవేశాడు. లెక్కపుస్తకాలన్నీ చెన్నపట్నం పట్టుకురావలసిందని మళ్ళీ తాఖీదు వచ్చింది. దానికి సరియైనసమాధానం వ్రాయలేదు. వర్షాకాలంలో పూరీరేవులోకి ఓడలు సరిగారాలేవని ఇతడు ఎరుగును. ఇలాగు రెండేళ్ళు గడిచినతరువాత అధికారులు కలెక్టరేటును వశంచేసుకొని స్నాడ్‌గ్రాసును, అతనిపుస్తకాలను చెన్నపట్నం తీసుకొని రావడానికి కొంతమంది సోల్జర్లను

వర్ణిస్తూ ఆ జిల్లాలో తనకు పూర్వం పనిచేసిన కలెక్టరు పోయి తాను వచ్చేలోపుగా తాత్కాలికముగా పనిచేసిన కలెక్టరు క్రింది సీనియరు అసిస్టెంటుద్వార అక్కడి శిరస్తాదారుణ్ణి, సగం మంది దేశీయోద్యోగులనూ పనిలోనుంచి తీసివేసిన సంగతి వ్రాశారు.

కంభం నరసింగరావుగారు

ఈయన ౧౮౦౫-౫౭ మధ్య రాజమహేంద్రవరం జిల్లాకలెక్టరు కచేరీలో శిరస్తాదారుగా వుండేవారు. అప్పట్లో గోదావరిజిల్లాను రాజమహేంద్రివరంజిల్లా అనేవారు. ఆ కాలంలో చెన్నరాజధానిలో హెడ్డుశిరస్తాదారు అంటే కలెక్టరు దొరగారి దివాను అన్నమాట. రివిన్యూశిస్తు వసూలు విషయాలలో అతడే కలెక్టరుకు ముఖ్యసలహాదారు. కలెక్టరుకచేరీలోనుంచి జారీఅయ్యే తాఖీదు లన్నింటిపైనా ఆయనచేవ్రాలు వుండాలి. అతణ్ణి 'నేటివుకలెక్టరు' అనేవారు.

నరసింగరావుగారు ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీ సర్కారు కొలువులో ౨౭ సంవత్సరాలు పనిచేసి రివిన్యూశాఖలో పెద్ద ఉద్యోగాలు చేసిన అనుభవజ్ఞుడు. రాజమహేంద్రవరం జిల్లా పరిపాలన బాగా లేకపోవడంవల్ల అక్కడ పనిచెయ్యడానికి ఇతణ్ణి ఏరి కోరి నియమించారు. ఈయన పైయధికారి రాజమహేంద్రివరం కలెక్టరు. మొదటి ఏడేళ్ళవరకూ ఇతనిని ప్రశంసిస్తూ పైవారికి వ్రాసేవాడు. ఇదివరకు వ్యవహారాలు సరిగా జరగనందువల్ల అధోగతిలో వున్న ఈ జిల్లా రివిన్యూ వసూలు నరసింగరావుగారు అమలులోపెట్టిన మంచిపద్ధతుల వల్లను, ఆయన అజమాయిషీక్రిందను చాలా అభివృద్ధి

జెందింది. వెట్టిచాకిరీతో గోదావరికి ఆనకట్ట ఒకటి కట్టడం ౧౮౪౬ లో ప్రారంభించినందువల్ల ఈ జిల్లాఆదాయం అభివృద్ధి జెందిం దని (డి. పి. డబ్లియు) ఇంజనీరింగుశాఖవారు అంటారుగాని ఈజిల్లానుగురించి స్వయంగా ఎరిగున్న వారీమాటను నమ్మరనిన్నీ, అక్కడ స్థానికులుగా ఉన్న ఇంజనీర్లు కూడా ఇప్పుడు ఈ చిలకపలుకులు పలకడానికి సాహసింపరనిన్నీ స్మాలెట్టుగారు వ్రాశారు.

పి ఠా పు ర ం జ మీ ం దా రీ

పిఠాపురం జమీందారు శ్రీరాజా రావు వేంకట మహీపతి గంగాధర రామారావు బహద్దరుగారి తండ్రిగారైన శ్రీ రాజా రావు వేంకటసూర్యారావుగారు సాధారణ నామ సంవత్సర కార్తీక బ ౯ (౨౭-౧౧-౧౮౫౦) తేదీన చనిపోయారు. ఆయన కొమాళ్ళు చిన్నవాళ్లైనందువల్ల వాళ్లను దొరతనమువారి సంరక్షణక్రింద 'వార్డులు' గా వుంచారు. సూర్యారావుగారు చనిపోయిన సంగతి తెలియగానే అప్పటి రాజమహేంద్రవర కలెక్టరు ప్రెండర్గాస్టుగారు (Prender-gast) న్నూ, ఆయన హెడ్డు శిరస్తాదారున్నూ జమీందారుగారి ఆస్తిని వశపరచుకోడానికి తక్షణమూ పిఠాపురం వెళ్ళారు. జమీందారుగారి ముఖ్యబంధువు లెవ్వరూ దీనికి ఇష్టపడక కొంత సాత్వికనిరోధం చేశారు.

ఈ పిఠాపురం జమీందారీ చాలా ముఖ్యమైన జమీందారీ. చనిపోయిన రాజాగారి చిన్నతనంలో ౧౨ లేక ౧౪ సంవత్సరాలు కంపెనీసర్కారువారి సంరక్షణలో

'వార్డు' గా వున్నారు. జమీందారీని సర్కారువారు చక్కగా వ్యవహారించి నిల్వతో ఆయనకు వప్పచెప్పడానికి బదులుగా జమీని దుస్థితిలోకి తెచ్చి అప్పుతో వప్పగించినందువల్ల జమీందారుగారు తమ జమీందారీని నిలబెట్టుకోనడానికి సగం జమీందారీని గవర్నమెంటుకు యిచ్చివేయవలసి వచ్చింది. ౧౮౭౭ మొదలు ౧౮౯౦ వరకూ సూర్యారావు గారి పరిపాలనలో జమీందారీ మళ్లీ బాగుపడి కొంత నిల్వలోవుంది. మళ్లీ సర్కారువారి అజమాయిషీ రాగానే వ్యవహారాలు పాడవడం ప్రారంభమైంది. ౧౮౯౩ లో ప్రకటించిన లెక్కలనుబట్టి నిలవలేకపోగా ఆ సాలుతాలూకు శిస్తులో ౬౯౦౦౦ రూపాయలు బకాయి కనబడింది. దానికి కలెక్టరు జమాఖర్చు చెప్పలేదు. కలెక్టరుగారి అజమాయిషీని గవర్నమెంటువారు పరిశీలించడంలో దీనినిగురించి ఏమీ సెలవివ్వలేదు.

దిగవల్లి తిమ్మరాజుగారు

పైన చెప్పినట్లు జమీందారుగారి ఆస్తిని స్వాధీనపరచుకోవడానికి వెళ్లినప్పుడు జమీందారుగారి తాలూకు విలువగల చరాస్తిలో చాల కొద్దిభాగంమాత్రమే ఆయన రాజబంధువులు కలెక్టరుగారికి వశపరచగా కోటను సోదాచెయ్యడానికి వారంటు జారీచెయ్యవలసినదని హెడ్డుశిరస్తాదారుగారు సలహాయిచ్చారు. కాని కలెక్టరు ఆ సలహాప్రకారం జరుపలేదు. ఆఖరికి ఒకనెల జరిగినతరువాత యాభై వేలరూపాయల విలువగల చరాస్తి కలెక్టరుగారికి వశమైంది. అప్పుడు ఈ జమీందారీ వ్యవహారాలను చక్కబెట్టడానికి నెలకు

౨౫౦ రూపాయల జీతంపైన శ్రీ దిగవల్లి తిమ్మరాజు పంతులుగారిని (కోర్టుఆఫ్‌వార్డ్సు) మేనేజరుగా నియమించారు. పిఠాపురంజమీందారీ శిస్తులు వసూలుచెయ్యడానికి కచేరీలో పనికోసం నిరీక్షిస్తూ వాలంటీరుగా వుమ్మేదువారుచేసే ఆయనను ఒకనిని తాశీల్దారుగా నియమించారు.

ఈ తిమ్మరాజుగారు చాలా అనుభవజ్ఞుడైన వుద్యోగి. ఆయన కృష్ణాజిల్లాలో కొయ్యూరునుంచి ౧౮౦౭ లో ఏలూరువచ్చి ఇంగ్లీషుచదువుకొని ౧౮౧౧లో రాజమహేంద్రివరం వచ్చి అక్కడ జిల్లాకోర్టులో పీటర్ రీడ్ కాజులెట్ గారి కాలంలో రికార్డుకీపరు మదద్గారీ, శిరస్తామదద్గారీ, శిరస్తా హెడ్ మదద్గారీ పనిన్నీ చేసి, ౧౮౨౪ లో జిల్లాజడ్జీచేసిన హెన్రీ వైబార్డు దొరగారి శిఫారసువల్ల కలెక్టరు ఆఫీసులో ఇంగ్లీషు రికార్డుకీపరుపని, సాల్టురైటరీ, అమల్‌దారి, నాయబు శిరస్తాదారి, ఆక్టింగు హెడ్ శిరస్తాదారి మొదలైన వుద్యోగాలు చేశారు. తరువాత సదరామీన్ పనికూడా చేసి పించను పుచ్చుకొని ౧౮౫౬ సం. ఫిబ్రవరి ౬-వ తేదీన స్వర్గస్థులైనారు. వీరు కాకినాడలో శ్రీభీమేశ్వరస్వామిని ప్రతిష్ఠించి ౧౮౩౮ లో ఒకగొప్పదేవాలయాన్ని కట్టించారు. ౧౮౬౨లో శ్రీ గంగాధర రామారావుగారికి మైనారిటీ తీరి పిఠాపురం జమీందారు అయిన తరువాత తిమ్మరాజుగారి పెద్దకుమారుడైన వెంకట శివరావుగారిని మొదట శిరస్తాదారుగానూ, తరువాత ౧౮౭౨ లో మేనేజరుగానూ, పిమ్మట దివానుగానూ నియమించారు. రాజాగారు ౧౮౯౦ లోనూ, శివరావుగారు ౧౮౯౨ లోనూ చనిపోయారు. వీరిని గురించి ఇప్పటికీ చాలాకథలు చెప్పుకుంటారు.

నరసింగరావుగారిమీద కేసు

పైన చెప్పినట్లు తిమ్మరాజుగారు మేనేజరుగా ప్రవే-శించిన కొద్దిరోజులలో జమీాందారీ వ్యవహారాలు తనిఖీ చేయగా ఎస్టేటు తాలూకు లెక్కపుస్తకాలలో చాలా పుస్తకాలు కనబడలేదు. దర్యాప్తును బట్టిన్నీ, సంగతి సందర్భాలనుబట్టీన్నీ ఆలోచించగా ఆలెక్కలవల్ల జమీాందారీ తాలూకు యావత్తునగలూ, రొక్కమూ, చరాస్తిన్నీ కలెక్టరుగారికి స్వాధీనంకాకుండా ఇంకా చాలా మిగిలి పోయినవనే సంగతి బయటపడుతుందనే భయంతో కొందరు కుట్రచేసి ఆస్తిని హరించి పుస్తకాలను గైరువిలియా చేయించారని తోచినది. ఈకుట్రలో నరసింగరావుగారుకూడా భాగస్వాములై వున్నట్లు అనుమానంకలిగింది. ఈ సంగతిని మేనేజరుగారు కలెక్టరుగారికి తెలియజేశారు. అప్పటికి కొంతకాలంనుంచి కలెక్టరుగారికి నరసింగరావుగారిమీాద మంచిఅభిప్రాయం లేనందువల్ల ఈ సంగతిని విన్నతక్షణమే కలెక్టరుగారు ఆయనను పనిలోనుంచి తగ్గించి సస్పెండు చేసి ఖైదులో పెట్టి ఆయనను గురించి స్వయంగా విచారణ చేయడం ప్రారంభించారు. రాజు తలచు కుంటే దెబ్బల కేమి కొదవ ? నరసింగరావుగా రంటే గిట్టనివాళ్ళందరూ ఉన్నవీ లేనివీ కల్పించి చెప్పారు. క్రొత్తగా పిఠాపురం తాశిల్దారుగా ప్రవేశించిన ఆయన ఈ వ్యవహారంలో నరసింగరావుగారికి వ్యతిరేకంగా పనిచేశాడు. నరసింగరావుగారు పిఠాపురం జమీాందారీని దగాచేసి అక్రమలాభం పొందే దురుద్దేశంతో కాగితాలు ఫోర్జరీ

చేసినట్లున్నూ, లెక్కలను మాపుచేసినట్లున్నూ కలెక్టరు గారు నేరాలుమోపి సెషన్సుజడ్జీకోర్టులో విచారణ చేయ డానికి ఇతనిని కమిటుచేశాడు. కలెక్టరే మేజస్ట్రేటు అయి వున్నందువల్ల తానే ఫిర్యాదీయున్నూ, నేరారోపకుడున్నూ (ప్రాసిక్యూటరున్నూ, కమిటింగు మేజస్ట్రేటున్నూ) అయి నేరమునుగురించి చిన్న అక్షరాలతో కొన్నితావుల వివరణ పత్రికను వ్రాశాడు. జామీనుమీద విడుదలచెయ్యవలసినదని ముద్దాయి కోరిననూ వదలక చెరసాలలోనే వుంచాడు. అవమానంకంటె చావు మేలని ఆయన అన్నాడని, వదలి పెడితే ఆత్మహత్యచేసుకుంటాడనే నెపంతో జిల్లాలోకల్లా గొప్ప దేశీయోద్యోగిని ఇలాగ ఖైదులో పడవేసివుంచారు.

కలెక్టరు రికార్డుల సోదా

ఈ ముద్దాయిపైన మోపిన నేరాలలో శిరస్తాదారు గారిదగ్గరవున్న లెక్కలనుబట్టి కనబడే పిఠాపురం జమీందారుగారి చరాస్తి,నగలు యావత్తూ స్వాధీనంకా లేదనే సంగతిని యీశిరస్తాదారు కలెక్టరుగారికి తెలియపరచలేదనేది ఒకటి. తాను మరుగుపరచినట్లు చెప్పే సంగతులన్నీ మూజు వానీగానూ, లిఖితమూలంగానూకూడా కలెక్టరుగారికి తెలియ చేశానని శిరస్తాదారుగారు జిల్లాకోర్టువారికి మనవిచేశారు. లిఖితమైన జాబితా యేదీ లేదని జిల్లాకలెక్టరుగారు మొదట అన్నారు. జిల్లాకోర్టువారి వుత్తర్వుప్రకారము కలెక్టరుగారి రికార్డులను సోదాచూడగా అలాంటికాగితం ఒకటి దొరికింది. అంతట శిరస్తాదారు దానిని తనకు ఇచ్చివుండవచ్చునని కలెక్టరుగారు ఒప్పుకొన్నారు. ఈ కాగితాన్ని కోర్టువారికి

పంపుతూ జమీందారుగారి ఆభరణాలను గురించి శిరస్తా దారుగారు తనకు తెలిపినా, లెక్కలన్నీ ఆయనదగ్గిర వున్నందువల్ల ప్రత్యక్షంగా కనబడుతూవున్న ౘ2000 రూపాయల లోటుసంగతిని తనకుచెప్పలేదనీన్నీ, శిరస్తాదారు గారి దుర్మార్గంవల్లనే ఈ సొమ్ము (ఫాజలు) అపహరించబడిన దనీన్నీ కలెక్టరుగారు వ్రాశారు.

ముద్దాయి విడుదల

కలెక్టరుగారు నరసింగరావుగారిని పనిలోనుంచి తీసివేసినతరువాత ఆయనస్థానంలో తాత్కాలికంగా తిమ్మ రాజుగారినే శిరస్తాదారుగా నియమించారు. పైన చెప్పినట్లు జిల్లాకోర్టువారు కలెక్టరుకచ్చేరీరికార్డును సోదాచూసి లెక్క జాబితాను పట్టుకువెళ్ళినతరువాత పిఠాపురంఎస్టేటుకు కలిగిన నష్టాన్నిగురించి కలెక్టరుగారు ఒక స్టేటుమెంటు (తబ్సీళ్ళవారీ వివరణము) ను తయారుచేయించి ఈ స్టేటుమెంటు ముద్దాయి (నరసింగరావుగారి) నేరాన్ని స్పష్టముగా ఋజువుచేస్తుందని వ్రాస్తూ దానిని జిల్లాజడ్జిగారికి పంపించారు. నరసింగరావుగారి కేసు జిల్లాకోర్టులో పదహారు నెలలు వాయిదాలు పడిపడి చివరకు విచారణ అయింది. కలెక్టరుగారు పంపించిన స్టేటుమెంటు అనేది మొదటినుంచి చివరదాకా అభూతకల్పన మని కోర్టువారికి నచ్చేటట్లు ముద్దాయి ఋజువుచెయ్యగలి గాడు. విచారణసందర్భంలో ఈకేసు దాఖలవడానికి మూల కారకుడైన పిఠాపురం అమలుదారు ఫిర్యాదును సమర్థించడం కోసం అబద్ధపుసాక్ష్యం యిచ్చినట్లు జడ్జీగారికి తోచి అతనిని ఖైదులో పెట్టారు. అతని పనినికూడా తీసివేశారు.

ముద్దాయి నరసింగరావుగారిని నిర్దోషి అని విడుదలచేశారు. పదహారు నెలలు ఖైదులో మగ్గి మనోవ్యధ అనుభవించి ఆయన బయటికి వచ్చాడు.

కలెక్టరుగారి పగ

ఒకమూల యీ కేసు జరుగుతూవుండగానే కలెక్టరుగారు నరసింగరావుగారిని గురించి తన పై యధికారియైన ఉత్తరసర్కారుల కమిషనరుగారితో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరపడం ప్రారంభించాడు. ఈ శిరస్తాదారుయొక్క దుష్ప్రవర్తనవల్ల సర్కారుసంరక్షణలో వున్న మైనరు జమీందారుకు కొన్నివేలనవరసుల నష్టం కలిగిందనిన్నీ, ఘోరమైన ఈ అన్యాయపుమోసమును గురించీ, అపహరణమును గురించీ తనకచ్చేరీవుద్యోగులు తనకు తెలియనియ్యకుండా కుట్రచేశారనిన్నీ, తన ఒక్కడికీతప్ప రాజమహేంద్రవరం జిల్లాలో అందరికీ తెలుసుననిన్నీ, క్రొత్తగాతనకు అనుచరులైన తిమ్మరాజుగారున్నూ, అమల్దారున్నూ తన నీచిక్కులోనుంచి బయటికి తీశారనిన్నీ కమీషనరుగారికి తెలుపుతూ, ఈ క్రిమినలు కేసులో ఆ ముద్దాయికి శిక్షపడుతుందనే దృఢ నమ్మకంతోనూ, తానువ్రాసిన సందర్భాలలోనూ ఆముద్దాయి ఇదివరకు చేస్తూవుండిన నౌకరీలోనుంచి అతనిని తొలగించడానికి తనకు అధికారం ఇవ్వవలసిందనిన్నీ, ఒకవేళ కమిషనరుగారు ఇందుకు ఇష్టపడనిచో, ఒకవేళ ఆముద్దాయిని కోర్టువారు నిర్దోషి అని వదలివేసినా, తనకూ ఆ శిరస్తాదారుకూ యిక సహకారంగాని, సామరస్యంగాని వుండడం దుస్తరమనిన్నీ, అందువల్లనైనా అతనిని పనిలోనుండి తొలగించడానికి

అంగీకరించవలసినదనిన్నీ ఈ కలెక్టరుగారు గట్టిగా వ్రాసినందు వల్ల అతనిని పనిలోనుండి తీసివేయడానికి కమిషనరుగారు అధికారం యిచ్చారు.

నరసింగరావుగారికి ఉద్వాసన

అంతట కలెక్టరుగారు యీ విధంగా ఒక తాఖీదు జారీచేశారు :

"కంభం నరసింగరావుకు—

నీప్రవర్తనను గురించిన విచారణ అయ్యేవరకూ నిన్ను పనిలోనుండి సస్పెండు చేసినట్లు ఇదివరకే నీకు తెలుపబడివున్నది. పిఠాపురం ఎస్టేటు ఆస్తిని కోర్టుఆఫ్‌వార్డ్సువారికి వశపరచ గలందులకు నిన్ను నియమించి పంపినంతలో నీ ప్రోత్సాహం వల్లను, దుష్ప్రవర్తనవల్లను ఆ జమీందారీతాలూకు చాలా వస్తువులున్నూ, సొమ్మున్నూ అపహరించబడినట్లు దరిమిలాను చేయబడిన దర్యాప్తువల్ల ఋజువు అయినది. నీవు ఇతరమైన అక్రమచర్యలు కూడా చేసినావు. నీవు విశ్వాసపాత్రుడవు కానందువల్ల నీ విషయమై ఉత్తరసర్కారుల కమిషనరుగారికి తెలియపరచగా నిన్ను తొలగించుటకు ఆయన అధికారం యిచ్చినారు. నీవు సర్కారునవుకరీకి తగవు గనుక నిన్ను సస్పెండుచేసిన తేదీలగాయితూ నీకు జీతము ఏమీ యివ్వ బడదు."

ఈ హెడ్డుశిరస్తాదారుయొక్క నేరాలతో సంబంధం లేకపోయినా ఆయన జరిగించిన మోసకృత్యాలను బయటికి తియ్యడంలో కలెక్టరుగారికి సహాయంచేయలేదనే నెపంమీద

ఆతని క్రిందియుద్యోగియైన డిప్యూటీశిరస్తాదారును కూడా పనిలోనుండి తీసివేశారు.

కలెక్టరు సంజాయిషీ

జిల్లాకోర్టువారు అతనిని నిర్దోషి అని వదలగానే కంభం నరసింగరావుగారు తనపైన వచ్చిన దస్తుఫాజలు నేరమనేది అభూతకల్పన మనిన్నీ, తనను పనిలోనుండి తీసి వేయడము అక్రమమనిన్నీ, పిఠాపురం జమీందారీ తాలూకు ఆస్తియేదిన్ని బీరుపోలేదనిన్నీ, అలాపోయినట్లు చూపడానికి తయారు చేయబడిన లెక్కలు అబద్ధములనిన్నీ ఉత్తర సర్కారులకమిషనరుగారికి అర్జీద్వారా తెలియపరిచారు. ఇతడు వ్రాసిన సంగతులను కమిషనరుగారు కలెక్టరుకు పంపించి దానిని గురించి సంజాయిషీ యివ్వమని కోరారు. దానికి జవాబుగా ౧౮౪౩ సం. నవంబరు ౨-వ తేదీన కలెక్టరుగారు ఒక ఉత్తరం వ్రాశారు. తిమ్మరాజుగారిని పిఠాపురం మేనేజరు గానూ, కలెక్టరుకచ్చేరీ శిరస్తాదారుగానూ నియమించిన సందర్భాలను గురించి ఆ జవాబులో మొట్ట మొదట వివరించారు. ఈ జిల్లాలో ఏర్పడివ క్లిష్టపరిస్థితిలో విశ్వాస పాత్రుడైన ఉద్యోగి ఒకడు తన ఖుద్దున వుండడం అవసరం గనుక ఈ తిమ్మరాజుగారిని ప్రత్యేకంగా ఏరి శిరస్తాదారుగా నియమించా నని వ్రాశారు. నరసింగరావుగారిమీద మోపిన దస్తుఫాజలు నేరాలన్నీ నిరాధారాలనేసంగతిని కలెక్టరుగారు ఒప్పుకొన్నారు. నరసింగరావుగారి లెక్కలనుబట్టి పిఠాపురం జమీందారీతాలూకు ౬౭౦౦౦ రూపాయలకు లెక్క తేల లేదనే విషయాన్నిగురించి అతికష్టంమీద తిమ్మరాజుగారివల్ల

సంజాయిషీ పుచ్చుకోగలిగినానననిన్నీ, అయితే ఆ సంజాయిషీ చాలా అసంతృప్తికరంగా వున్నదనిన్నీ, అందువల్ల నిజంగా ఆ సొమ్ము లోటుపడలేదని అంగీకరించినట్లే ఎంచవలసివుంటుందనిన్నీ వ్రాశారు. ఆ లెక్కను తాను చూడనేలేదనిన్నీ, దానిని తయారుచేయడంలోతనకేమీ ప్రసక్తిలేదనిన్నీ, దానినితయారుచేసినవారు కలెక్టరుగా రెన్నడూ విశ్వాసముంచని చిన్న వయస్సుగల ఇద్దరు గుమాస్తాలని తిమ్మరాజుగారు చెప్పినాడని కలెక్టరుగారు తమ వుత్తరంలో వ్రాస్తూ ఇంకా యీ క్రింది సంగతులుకూడా వ్రాశారు.

"ఆ లెక్క నాదగ్గరికి తెచ్చినప్పుడు మేజస్ట్రీటు కేసులో ఏదైనా పొరబాట్లువస్తే చాలా చిక్కులు కలుగుతాయి గనుక నేను క్షమించను:సుమా అని చెపుతూ ఆ కాగితాన్ని నేను శిరస్తాదారుశాఖలోకి పంపించాను. అందులో ఏదో అనుమానం తోచి దానిని మళ్ళీ ఇంకోసారికూడా సరిచూడడానికి నేను పంపించినట్లుకూడా నాకు జ్ఞాపకం. అయితే ఆ సంగతిని నేను గట్టిగా చెప్పలేను.

ఆ లెక్కను జాగ్రత్తగా సరిచూచే విషయంలో నేను చేయగలిగినదంతా చేశానని అనుకున్నాను."

"తిమ్మరాజుగారే జవాబుదారు"

"దస్తులో ౬౭౦౦౦ రూపాయల లోటు కనబడుతూ వుందని నేను సెషన్సుకోర్టుకు వ్రాసినప్పుడు పైనచెప్పినవిధంగా హెచ్చరించిన తరువాతకూడా పై యిద్దరు గుమాస్తాలున్నూ నన్ను మోసంచేయడానికి సాహసిస్తా రని నేను అనుకోలేదు.

తిమ్మరాజుగారు తన ఉద్యోగాన్నిబట్టి చేయవలసినపని చేయకుండా ఇంత అజాగ్రత్త వహిస్తాడనిన్నీ నేనుఅనుకోలేదు. ఈ తప్పిదాన్ని మన్నించే విషయంలో నే నేమి చెప్పడానికి నాకు తోచడంలేదు. నేను ఎంతో విశ్వాసముంచిన మనిషి పాతశిరస్తాదారును నష్టపరచడానికి ఒక దొంగలెక్క తయారు చేసినాడనిగాని, తాను స్వయంగా పరిశీలించకుండానూ, లేదా తన క్రిందివుద్యోగులచేత జాగ్రత్తగా సరిచూపించకుండానూ ఆకాగితాన్ని తన కచ్చేరీలోనుంచి జారీచేశాడనిగాని ఇటువంటి అపవాదుకు గురి అయ్యేటందుకు అవకాశం యివ్వడం నా మనస్సుకు చాలాకష్టం కలిగిస్తూవుంది.”

“ఇది చాలా విపరీతమైన సంగతిగా వుంది. ఇదివరకెన్నడూ యిటువంటి అజాగ్రత్తను, బుద్ధిమాంద్యమును తిమ్మరాజు ప్రదర్శించి యెరుగడు. ఈమారు అతడు ఇలాగు ఎందుకు చేశాడో తెలియడంలేదు. ముద్దాయి (శిరస్తాదారు) పైన పన్నబడిన ఒక కుట్రలో ఇత డొక భాగస్వామి అనడానికి ఎంతమాత్రమూ వీలులేదు. వివేకంగలవాడెవ్వడూ అలాంటి దుర్మార్గంలో చేరడు. ఎంత స్వల్పమైన లోపమునుగాని పట్టుకోకుండా వదలని తెలివితేటలుగల అతిసమర్థుడైన అకౌంటెంట్ (తిమ్మరాజుగారు) వున్నాడు కదా అనే నమ్మకంతో నేను స్వయంగా సరిచూడకుండా ఆ లెక్కమీద సంతకం పెట్టాను. ఈవిధంగా ఆలోచిస్తే ఇది అంత పెద్దపొరపాటు కాకపోయినా దాన్నిగురించి నేను సమర్థించుకోవడానికి ప్రయత్నించను. కలెక్టరుసంతకముతో జారీఅయ్యే లెక్కల యొక్క నిర్దుష్టతకు కలెక్టరే బాధ్యుడని (రూల్సులో) ఇప్పుడు

నిర్ణయించబడినట్లు అప్పటికి విధించబడి యుండనందువల్ల ఈ తప్పుడు లెక్కకు తిమ్మరాజుగారే జవాబుదారు అయి వున్నాడు" అని కలెక్టరుగారు కమిషనరుగారికి వ్రాసి తన బాధ్యతను తప్పించుకోవడానికి తిమ్మరాజుగారిమీదికి త్రోసి వేసి వూరుకున్నాడు.

"ముద్దాయి నేరాన్ని స్థాపించే లెక్క" అని తాను తయారుచేయించి జిల్లాకోర్టువారికి పంపించిన లెక్క తప్పుడు లెక్క అని తేలింది. ముద్దాయి నిర్దోషి అని ఋజువు అయింది. ఇలాగ నిష్కారణంగా ఒక నల్లవాడిని సామాన్యఖైదీలనుంచే బందిఖానాలో పడవేసివుంచడము, పదహారు నెలలువిచారణలో నిర్బంధించి వుంచడమూ అంతగా విచారించతగిన అంశము కాదని ఈ దొరగారు అనుకొని వుంటారు.

ఇంకో కేసు

ఒక ప్రక్క ఈశిరస్తాదారుగారి కేసు జరుగుతూవుండగా ఈకలెక్టరుగారు పిఠాపురం మైనరుజమీందారు సంరక్షకుడైన రాజబంధువు (Uncle) మీదకూడా ఒక నేరాన్ని మోపి ఆయనను ఖైదులో వుంచారు. పైన చెప్పిన ౯౭ వేల రూపాయలతో సహా ఇంకాకొంత ఎస్టేటు ఆస్తిని హరించి నేరంచేశాడని ఆయనమీద ఒక కేసు దాఖలుచేశారు. ఆకేసును సర్కారుతరఫున నడపడానికి నాలుగువందల మైళ్ళ దూరాన్నుంచి ఇంగ్లీషుబారిస్టర్లను తెచ్చి దీనికోసం అయిన సొమ్మును పిఠాపురంజమీందారీ ఖజానాలో నుంచి ఖర్చు పెట్టారు. ఆ కేసులోకూడా ముద్దాయిని నిర్దోషి అని వదలి

వేశారు. "సర్కారు సంరక్షణక్రింద వుండే మైనరు జమీందారీల సొమ్మును ఎలాగ వృథాగా ఖర్చుపెడతారో దీనివల్ల తెలుస్తుంది. 1912వ నాటికి పిఠాపురంలెక్కలలో నిల్వ యేమీ లేకుండా పోవడానికి ఇది ఒక కారణమని చెప్పవచ్చును" అని స్మార్లెట్టుగారు వ్రాశారు.

నరశింగరావుగారి అర్జీలు

పైన చెప్పిన కలెక్టరుగారి సంజాయిషీ వుత్తరం ఉత్తర సర్కారుల కమిషనరుగారికి చేరినమీదట ఆయన తా నీ విషయంలో జోక్యం కలిగించుకోవడానికి నిరాకరించి పనిలో నుంచి తీసివేసిన శిరస్తాదారును కావలిస్తే గవర్నమెంటుకు చెప్పుకోమని అన్నాడు. చెన్నపట్నం గవర్నమెంటువారు క్రిందివారి వుత్తరువును ఖాయపరిచారు. జిల్లాజడ్జీ తన్ను నిర్దోషి అని నిర్ణయించి ఆ కోర్టులోనే ఒక వుద్యోగం తన కిస్తానని అన్నా రనిన్నీ, సర్కారునౌకరీని మళ్ళీ చేసుకోవడానికి అనుజ్ఞ యిప్పించవలసిం దనిన్నీ, మళ్ళీ రాజమహేంద్రవరం కలెక్టరుక్రిందనే పనిచెయ్యాలని తనఉద్దేశ్యంకాదనిన్నీ నరశింగరావుగారు మళ్ళీ అర్జీ దాఖలుచేసుకోగా ఈ అర్జీదారు ఏశాఖలోనూ సర్కారునౌకరీ చేయడానికి వీలులేదని సభాయుతులైన గవర్నరుగారు నిష్కర్షగా శాసించారు! పది రూపాయలకు పైబడిన జీతంగల ఏ దేశీయోద్యోగినీ కూడా అతడు చేసిననేరం నకలును అతని కిచ్చి అతడు చెప్పే సంజాయిషీని, తెచ్చుకునే సాక్ష్యాన్ని వినిగాని అతనిని పనిలో నుండి తీసివెయ్యకూడదని, అంతకుపూర్వం కొంతకాలం క్రిందటనే దొరతనమువా రొక తీర్మానాన్ని చేసివున్నా

ఇప్పుడు ఈ నరసింగరావుగారి విషయంలో అందుకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించారు.

పిఠాపురంఎస్టేటు తాలూకు చాలా సొమ్ము అపహరించడానికి ఇతడు మద్దత్తు చేశాడనే నేరంమీద ఇతనిని పనిలోనుండి తీసివేశారు. అయితే ఇతడు నిర్దోషి అని కోర్టువారుతీర్మానించారు. అంతట ఇతడు ఎంతమాత్రమూ విశ్వాసపాత్రుడు కాడనే నెపంమీద ఎంతోకాలం నమ్మకంగా పనిచేసి సమర్థుడనీ, నమ్మకమైనవాడనీ కలెక్టరువల్లనే అనేక యోగ్యతాపత్రాలు పొందిన ఈ దేశీయోద్యోగి పనిని తీసివెయ్యడాన్ని సమర్థించారు !

చెన్నపట్నం దొరతనమువారివల్ల న్యాయం కలగకపోగా నరసింగరావుగారు ఈ సంగతులన్నీ తెలుపుతూ ఇంగ్లాండులోవున్న కంపెనీడైరెక్టర్ల సభవారికి ౧౮౨౫ లో ఒక విన్నపము పంపించారు. అంతట సర్కారుకొలువులో ఏ ఉద్యోగమూ ఇవ్వకూడదనే నిషేధాన్ని తొలగిస్తూ ౧౮౨౮ లో ఉత్తర్వులు వచ్చాయి. అయితే ఈలోపుగా నరసింగరావుగారు విజయనగరం ఎస్టేటు దివాను అయి ఆ జమీందారీ రిపేన్యూపరిపాలన చక్కగా నిర్వహిస్తూ వున్నందువల్ల మళ్ళీ సర్కారునౌకరీలో చేరడం అసంభవము అయింది.

గంజాం శిరస్తాదారు కథ

ఈ దేశీయుణ్ణి ఇలాగ బాధించి ఉద్యోగంలోనుంచి తొలగించి దీనికంతా కారకుడైన రాజమహేంద్రవరం కలెక్టరు

ప్రెండర్ గాస్టుగారికి గంజాంజిల్లాలో గవర్నరుగారి ఏజెంటు హోదాతో పెద్ద గౌరవపుద్యోగం యిచ్చారు. ఈ దొరగారు అక్కడికి వస్తున్నాడనేటప్పటికి అక్కడివారిలో చాలామందికి భయంకలిగింది. ఈ క్రొత్తఏజంటుగారు ఆపనిలో ప్రవేశించిన కొన్ని వారాలలోనే, గంజాముజిల్లాలో పెద్ద ఉద్యోగాలు చేస్తూవున్న దేశీయులను చాలమందిని పనిలోనుంచి తొలగించాడు. సర్కారుక్రింద నలభై సంవత్సరాలు నమ్మకంగా పనిచేసి అతడు చేసిన రాజకీయసేవకు ఒక బిరుదును పొందడానికీ, పింఛను పుచ్చుకోవడానికి సిద్ధంగావున్న హెడ్డుశిరస్తాదారుపైన ఈ దొరగారు ఏదో నేరం మోపి పట్టుకొని శ్రీకాకుళం సెషన్సుకోర్టుకు పంపారు. ఆ కోర్టుజడ్జీగారు ఈ ఫిర్యాదులోని సంగతులు చాలా హాస్యాస్పదమైన స్వల్ప విషయాలై వుండడంచూచి ఆయనమీద నేరం మోపి కేసు విచారించడానికి యిష్టపడక ఆఖరికి దానిని కొట్టివేశారు. ఇది జరిగిన పదిహేను నెలలు అయినా ఉద్యోగరీత్యా ఆ శిరస్తాదారుగారి వ్యవహారం పరిష్కారం కాకుండా ఇంకా విచారణలోనే వుంది. దానికి సంబంధించిన కాగితాలు పై అధికారులదగ్గర చాల నెలలనుంచి పడివున్నాయి. ఆ వృద్యోగి ముసలివాడు. ఆయన జబ్బుమనిషి. బహుశా ఈయన వ్యవహారం పైసలు అయ్యేలోపుగానే స్వర్గస్థుడయి విముక్తి పొందుతాడేమో అని స్మాలెట్టుగారు వ్రాశారు.

ఈ గంజాం హెడ్డు శిరస్తాదారుమీద మోపిన నేరాలలో చెన్నపట్నం రాజధానిలో శిరస్తాదారు ఉద్యోగం

చేసేవారు వహించేదానికన్న యెక్కువ దర్జాగల గౌరవ వాచకాన్ని తన పేరుతో కలిపి వాడుతున్నాడనే నేరం ఒకటి! ఇంకా ఇలాంటి పనికిమాలిననేరాలు కొన్నింటిని మోపారుగాని ఆపాదించిన దోషాలలో ఒక్కటైనా సరియైన సాక్ష్యంతో ఋజువుపరచడానికి ప్రయత్నించలేదు. ఈ అక్రమాన్ని గురించి ఈగంజాంజిల్లా శిరస్తాదారుగారు ఇంగ్లాండులో కంపెనీ డైరెక్టర్ల కోర్టువారికి అర్జీ యిచ్చుకోగా ఆయనకు పూర్తిపింఛను ఇచ్చేటట్టు వారు వుత్తరువు చేశారు.

---

౩. చక్రవర్తికి శిక్షవిధించిన దివానులు

ఈ దేశానికి వర్తకం చేసుకోవడానికి వచ్చిన ఇంగ్లీషు వారు 1765 లో అప్పటి మొగలాయి చక్రవర్తియైన షా అలం పాదుషాను ఆశ్రయించి వంగరాష్ట్రంలోను, బీహారు ఒరిస్సాపరగణాలలోను చక్రవర్తిప్రతినిధులుగా శిస్తులువసూలు చేసి సివిలుపరిపాలన జరిపే 'దివానిగిరీ' అధికారాన్ని సంపాదించడంతో రహస్యంగా ప్రారంభమైన బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రము 1858 లో జరిగిన సిపాయిలవిప్లవమనే స్వాతంత్ర్య యుద్ధంలో పాల్గొని ఐరోపావారివధలకు మద్దతుచేసినాడనే నేరంమోపి అప్పటి మొగలాయి చక్రవర్తియైన బహదూరుషా పాదుషాను పట్టుకుని యావజ్జీవ కారాగారశిక్ష విధించి రంగూన్‌లో నిర్బంధించి ఇండియాలో కంపెనీపరిపాలనను రద్దుచేసి ఇంగ్లీషురాణి ప్రభుత్వము ప్రకటించడంతో స్థిరరూపం దాల్చింది.

ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీకి దివానిగిరీని ప్రసాదించిన షా అలం చక్రవర్తి అసలుపేరు అలీగొహార్. ఆయన అలంగీరు చక్రవర్తి కొమారుడు. అతడు 1728 లో జన్మించాడు. తండ్రికి ఆయనమీద దయ తప్పగా అప్పట్లో అయోధ్యలో రాజప్రతినిధిగా వున్న 'నవాబు వజీరు' షుజాఉద్దాలాను ఆశ్రయించి అక్కడ తలదాచుకున్నాడు. షుజాఉద్దాలా బలవంతుడై చక్రవర్తినికూడా లోబరచుకొన్నాడు. అలంగీరు చక్రవర్తి 1759 లో దుర్మరణము పొందగా షా అలం చక్రవర్తి యైనాడు. ఈయనకూడా షుజా ఉద్దాలా చెప్పుచేతలలోనే వున్నాడు.

మూర్షిదాబాదును రాజధానిగా చేసికొని వంగ రాష్ట్రాన్ని పరిపాలిస్తూవున్న రాజప్రతినిధియైన అలావర్దీఖాను చనిపోగా ఆయన మనుమడు, దత్తపుత్రుడునైన సురాజుద్దాలా 1756 లో నవాబుఅయినాడు. క్రొత్తనవాబు చాల చిన్నవాడు. అప్పట్లో కలకత్తాలో వర్తకం చేసుకుంటూవున్న ఇంగ్లీషువారి అక్రమచర్యలను హర్షించక వారిని దండించాడు. అంతట వారు ఆయనమంత్రులను తిరుగదీసి ఆయన బంధువున్నూ, మంత్రిన్నీ అయిన మీర్జాఫరుచేత స్వామిద్రోహము చేయించి 1757 లో ప్లాసీయుద్ధంలో నవాబును ఓడించారు. ఈయుద్ధంలో విజయంపొందిన క్లైవుయొక్క ధైర్యసాహసాలకు అయోధ్యనవాబున్నూ, చక్రవర్తిన్నీకూడా సంతోషించారు. సురాజుద్దాలా దుర్మరణంపొందగా మీర్జాఫరును నవాబుగా అంగీకరింపజేయడానికి క్లైవున్నూ, ఇతర ఇంగ్లీషు ఉద్యోగులున్నూ చాలసొమ్ము లంచముపుచ్చుకొని, చక్రవర్తికి శిఫారసుచేసిమీరాఫరునునవాబుగాచేసి కృతకృత్యులైనారు.

వంగరాష్ట్ర వ్యవహారాలలో క్లైవు చూపిన చాక చక్యానికి చక్రవర్తి అతనిని ఆరువేల గుర్రపుదళానికి అధికారి యనే గౌరవబిరుదు నిచ్చాడు. ఆ యుద్యోగమునకు న్యాయంగా సాలుకు ముప్పైవేల నవరసుల జీతము తనకు రావలెనని క్లైవు మీర్జాఫరును నిర్బంధించి అందుక్రింద 24 పరగణాలను జాగీరుగా పుచ్చుకొన్నాడు. ఈ మీర్జాఫరు కేవలము ఇంగ్లీషుకంపెనీ యుద్యోగుల చేతులలో కీలుబొమ్మగా వుండినందువల్ల వారికి అమితలాభం కలిగింది. త్వరలోనే మీర్జాఫరును, అతని కొమారుణ్ణికూడా త్రోసిరాజని అతని అల్లుడైన మీర్ఖాసీమును నవాబుగా చేశారు. ఇతడు మీర్జాఫరులాగ ఇంగ్లీషువర్తకులు చేసే అన్యాయాలన్నింటినీ సహించలేక వారికిగల ప్రత్యేకహక్కులను తీసివేసేటప్పటికి ఇంగ్లీషువా రాయనను పదభ్రష్టుణ్ణిచేసి మళ్ళీ మీర్జాఫరును తక్తుమీదికి యెక్కించారు.

1760—1764 మధ్య వంగరాష్ట్రంలో అరాజకం ప్రబలింది. ఇంగ్లీషు వర్తకులు చేసే అన్యాయాలకు మితిలేకుండా పోయింది. వారి దుర్మార్గాలు సీమలో అధికారులకు కూడా తెలిసి ఇక్కడి పరిస్థితులను చక్కబెట్టవలసినదని క్లైవును మళ్ళీ గవర్నరుగా నియమించి పంపించారు. అతడు 1765 మే నెలలో ఇక్కడికి వచ్చాడు.

ఈలోపుగా వంగరాష్ట్ర రాజకీయ పరిస్థితులలో కొన్ని మార్పులు వచ్చినవి. పదచ్యుతుడైన మీర్ఖాసీము అయోధ్య నవాబును ఆశ్రయించాడు. అంతట అయోధ్యనవాబున్నూ, షా ఆలం చక్రవర్తిన్నీ అతనికి సహాయులైనారు. 1764 లో

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

బలవంతుడైనాడు. 1765 లో క్లైవు రాగానే చేసిన పని అయోధ్య నవాబుతోనూ, చక్రవర్తితోనూ రాయబారాలు సాగించి కంపెనీవారికి లాభకరమైన సంధియేర్పాటులు చేయడమే.

షా అలం చక్రవర్తి అలహాబాదుమకాములోవుండగా క్లైవు స్వయముగా ఆయనను దర్శించి ఆయనవల్ల కంపెనీ వారికి వంగరాష్ట్రానికి, బీహారు ఒరిస్సా పరగణాలకూ దివానిగిరీ అధికారాలను సంపాదించాడు. చక్రవర్తి సంరక్షణకోసము అలహాబాదులో ఇంగ్లీషు సైనికదళము నుంచేటట్లునూ, కంపెనీవారు వంగరాష్ట్రం, బీహారు ఒరిస్సా పరగణాలలో దివానుగా వుండి శిస్తులను వసూలుచేసి పరిపాలన జరిగించుట కునూ, కంపెనీవారు చక్రవర్తికి సాలుకు 20 లక్షల రూపాయలు చెల్లిస్తూ ఉండేటట్లునూ ఏర్పాటు జరిగింది. ఈ దివానిగిరీతోపాటు దక్షిణదేశంలో ఉత్తరసర్కారు జిల్లాలనుకూడా కంపెనీవారికి దయచేస్తూ షా అలం చక్రవర్తి ఫర్మానా జారీచేసినాడు.

చక్రవర్తి యిచ్చిన దివానిగిరీని బట్టి కంపెనీవారు (సివిలు) ప్రభుత్వాధికారాలన్నీ చలాయించడానికి వీలున్నప్పటికి వెంటనే అలాగ జరిగించక పన్నులు వసూలుమాత్రం తాము చేస్తూ మిగతా ప్రభుత్వాధికారాలన్నీ నవాబుక్రింది వుద్యోగుల ద్వారానే జరగనిచ్చారు. దీనికి కారణం వెంటనే తామే ప్రభుత్వాధికారాలన్నీ చలాయించేటట్లైతే చాలా పెద్దసిబ్బందిని నియోగించి, చాలాసొమ్ము ఖర్చుపెట్టవలసి వస్తుందనిన్నీ, పైగాతమతోడిపాశ్చాత్యవర్తకకంపెనీలకు కన్నూ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

ది వా ని గి రీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

పద్ధతిని స్థాపించాడు. వంగరాష్ట్రంలో నవాబుస్థానే కంపెనీ వారే రాజప్రతినిధులై పరిపాలన చేయసాగినారు.

హిందూదేశంలో మహారాష్ట్రులు బలవంతులై దేశాక్రమణ చేస్తూ, దేశాలను కొల్లగొట్టుకుంటూ వున్న కాలంలో వారు మొగలాయిచక్రవర్తిని పట్టుకుని తమ వశంలో వుంచుకున్నారు. 1771 లో మొగలాయిచక్రవర్తిని ఢిల్లీసింహాసనముమీద నిలిపి ఆ మొగలాయిచక్రవర్తిపేరున తాము దేశపరిపాలన ప్రారంభించారు. ఆ కాలంలో ఇంగ్లీషు వారు షా అలం చక్రవర్తికి తామివ్వవలసిన సొమ్మును ఇవ్వకుండా బిగబట్టారు. 1788 లో రోహిలాల నాయకుడైన గులాంఖాదిర్ ఢిల్లీని పట్టుకొని షా అలం చక్రవర్తి గ్రుడ్లు పీకివేసినాడు. తరువాత మహారాష్ట్రరాజ్య సమ్మేళనములో నొక రాజైన సింధియా యీ అంధచక్రవర్తిని మళ్ళీ ఢిల్లీ సింహాసనముమీద కూర్చుండబెట్టికీలుబొమ్మలాగ ఆడించడం ప్రారంభించాడు. ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీవారు మహారాష్ట్రులతో యుద్ధముచేసిన సందర్భములో 'లేక్' సేనాని ఢిల్లీనగరాన్ని పట్టుకుని 1803 లో షా అలం చక్రవర్తిని మళ్ళీ ఇంగ్లీషు కంపెనీవారి సంరక్షణలో ఉంచగలిగాడు. ఐతే అంధుడైన ఈ ముసలిపాదుషా 1806 వ సంవత్సరం నవంబరు 10 వ తేదీన చనిపోవడంతో ఆయనబాధలు తీరినవి.

పూర్వపు మర్యాదలు

ఆంగ్లేయ వర్తకకంపెనీ యుద్యోగులును, వారి అధికారులును, గవర్నరులును కూడా మొదటి రోజులలో

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

నుదుటిని నేలపైన మోపి చేయుమనవి" అని తాను సాష్టాంగ ప్రణామమును చేయుటను ఆ ఉత్తరములో సూచించినాడు.

ఆ రోజులలో ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీవారును, వారి తాబేదారులును మొగలాయిచక్రవర్తులకును, వారి రాజ ప్రతినిధులకును అడుగులకు మడుగులొత్తి అతివినయముగా ప్రవర్తించుచు వారి కనేకవిధములైన వస్తువులనుబహుమతిగా సమర్పించేవారు. వారిని దర్శించినప్పుడు రొక్కపునజరులను సమర్పించి, వారిని తృప్తిపరచి ఫర్మానాలను సంపాదించేవారు.

చాలా కాలంవరకూ గవర్నర్లు, గవర్నరుజనరలులు కూడా మొగలాయి చక్రవర్తుల ఎదుట నిలచియుండవలసినదే గాని కూర్చుండుటకు వీలులేదు. వారన్ హేస్టింగ్సు గవర్నరు జనరలుగా నున్నప్పుడు (1774–85) ఢిల్లీచక్రవర్తి ఏనుగుపైన హౌదాలో కూర్చుండగా తాను ఆయన వెనుకగా కూర్చుండ వలసి వచ్చినది.

1813 లో హేస్టింగ్సు గవర్నరుజనరలు అగునప్పటికి ఆంగ్లేయుల పలుకుబడిన్నీ, బలమున్నూ హెచ్చినందువల్లను మొగలుచక్రవర్తి చాలా బలహీనుడై మహారాష్ట్రుల చెప్పు చేతలలో నున్నందువల్లను చక్రవర్తి హేస్టింగ్సు నొకమారు రమ్మని కోరినప్పుడు అతడు వెళ్లడాని కెంతో జాగుచేసి తుదకు చక్రవర్తితో సమానముగా కుర్చీలో కూర్చుండే గౌరవమును పొందగలిగాడు.

గవర్నరు జనరలైన డల్‌హౌసీప్రభువు 1848 లో ఢిల్లీకి వెళ్లినప్పుడు చక్రవర్తిని దర్శించడమే తనకు పరువు తక్కువగా యెంచి వెళ్లడము మానివేశాడు. డల్‌హౌసీ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

లను పొందడము తనకు చాలా గౌరవమని లేక్ సేనాని యెంచి దానిని సంతోషముతో శిరసావహించాడు.

చక్రవర్తికి ఇంగ్లీషువర్తక కంపెనీవారు సాలియానా ఫించనుగా కొంతసొమ్ము ఇస్తూవున్నమాట వాస్తవమే. కాని ఇది కప్పము అనికూడా చెప్పతగివున్నది. పైగా మొగలు చక్రవర్తి ఇంగ్లీషు వర్తకకంపెనీవారి న్యాయస్థానాల అధికారానికి లోబడిన సామాన్యవ్యక్తివంటివాడు కాడు. ఇంతేగాక సాక్షాత్తుగా సామ్రాజ్యం ఏలకపోయినా చక్రవర్తి ఢిల్లీలో తన రాజభవనములో ఒకవిధమైన దర్బారులో కొలువుతీరుస్తూ, తన దర్జాను నిలబెట్టుకుంటున్నాడు.

కంపెనీవారు మొగలు చక్రవర్తికి చేయవలసిన మర్యాదలను, గౌరవాలను క్రమక్రమంగా తగ్గించడం ప్రారంభించారు. ఇంగ్లీషు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలలో ఆయనను 'చక్రవర్తి' యని పేర్కొనడం మానివేసి 'ఢిల్లీరాజు' అని వ్యవహరించడం ప్రారంభించారు. అయితే షా అలం చక్రవర్తి గాని, ఆయనతరువాత 1806 మొదలు 1830 వరకు రాజ్యం చేసిన అక్బరుషా చక్రవర్తిగాని, 1837 మొదలు 1857 వరకు చక్రవర్తిగా నున్న రెండవ బహదూర్‌షాగాని తమకు జరుగ వలసిన మర్యాదలలో లోపముజరగడానికి అంగీకరించినవారు కారు. అందువల్ల పారసీకభాషలో జరిగే ఉత్తరప్రత్యుత్తరా లన్నిటిలోనూ పూర్వములాగనే చక్రవర్తి అని అర్థమిచ్చే 'పాదుషా' అనే బిరుదు ఉపయోగింపబడుతూ వుండేది.

1828 వరకూకూడ మొగలాయిచక్రవర్తులు ఇతరు లకు బిరుదులు ప్రసాదించేవారు. వాటిని కంపెనీవారు

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ఢిల్లీ చక్రవర్తిగారి రాయబారిని తన దర్బారులో నుంచుకోవడానికి గవర్నరుజనరలైన డల్‌హౌసీ ప్రభువు 1853 లో నిరాకరించి చక్రవర్తిని ఒక సామాన్యవ్యక్తిస్థితిలోకి దింపినాడు. ఢిల్లీచక్రవర్తిని, ఆయన వారసులను ఢిల్లీకోటలోనుంచి సాగనంపాలని కూడా ఆ కాలంలో ప్రయత్నించారు గాని అది సాగలేదు. ఇదంతా దేశీయుల మనస్సులకు కష్టం కలిగించింది.

చక్రవర్తికి ఖైదు

1837 మొదలు బహదూరుషా మొగలాయి చక్రవర్తిగా వుంటూవుయున్నాడు. 1857 లో ఇంగ్లీషు వర్తక కంపెనీవారి దొరతనాన్ని సిపాయిలు ధిక్కరించగా దేశంలో జరిగిన మహాయుద్ధంలో కంపెనీవారిమీద కత్తికట్టినవారిలో బహదూరుషా ఒకడనిన్నీ, తెల్లదొరల వధలకు ఆయన మద్దతు చేశాడనిన్నీ, ఇంగ్లీషుకంపెనీ ప్రభుత్వంవారు ఆయనమీద నేరంమోపి 1858 జనవరిలో ఆయనను తమ న్యాయస్థానంయెదుట విచారణకు పెట్టారు. ఇంగ్లీషు న్యాయస్థానంవారు బహదూరుషా చక్రవర్తి నేరస్థుడని నిర్ణయించి 1858 వ సం॥ మార్చి 29 వ తేదీన ఆయనకు యావజ్జీవఖైదు విధించారు. ఆ తీర్పునుబట్టి కంపెనీవారాయనను రంగూనులో నిర్బంధించి యుంచగా ఆయన 1862 వ సంవత్సరం నవంబరు 7 వ తేదీన దివంగతుడైనాడు.

1765 లో మొగలు చక్రవర్తివల్ల దివానుగిరీని పొందినది మొదలు 1857 వరకూ ఇంగ్లీషుకంపెనీవారు

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తి అయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

౪. తురకల దశావతారములు

మహమ్మదీయులలో షియాలు, సున్నీలు అనే రెండు తెగ లున్నవి. మహమ్మదు ప్రవక్తను గౌరవిస్తూ, ఖొరానును పవిత్రంగా ఎంచే రెండువిషయాలలోతప్ప మరేవిషయాల లోనూ సున్నీలకూ, షియాలకూ సామరస్యం లేదు. ఒకరిని చూస్తే ఒకరికి పరమద్వేషం.

మహమ్మదుగారి కొమార్తె అయిన ఫాతిమాకు, ఆయన చిన్నభార్యఅయిన అయేషాకునుగల క్రోధజ్వాలలు ప్రజ్వలించి మహమ్మదీయ ప్రపంచాన్ని షియా సున్నీలనే రెండు కులాలుగా చీల్చినవి. ఈ రెండు తెగలమధ్యా వచ్చే తగాదా లలో రక్తపాతంకూడా కలుగుతూవుంటుంది. చిన్న చిన్న మహమ్మదీయ తెగలవారు వీరిమధ్య నలిగిపోతూవుంటారు. మనదేశంలో సున్నీలే అధికసంఖ్యాకులు గనుక వారిమధ్య జీవించే స్వల్పసంఖ్యాకులుగా వుండే మహమ్మదీయ తెగల వారు తమ కేమి కీడు మూడుతుందో అనే భయంతో వుంటారు.

భగవంతుని దూతయైన మహమ్మదు ప్రవక్త తన తరువాత ఎవరు మతగురువుగా వుండవలసినదీనిర్ణయించకుండా క్రీ. శ. 632 లో చనిపోయాడు. ఆయన కొమార్తె ఫాతిమా యొక్క భర్తయున్నూ, ఆయన ప్రథమశిష్యుడున్నూ అయిన ఆలీ ఆయనతరువాత కాలీఫు అవుతాడని అందరూ అను కున్నారు. కాని మహమ్మదుగారి చిన్నభార్యా అయేషా ఫాతిమాపట్ల విరోధంవహించి ఒక కక్ష లేవదీసి తనతండ్రి

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ప్రార్థించేటప్పుడు చేతులు ముడుచుకొని రొమ్ముమీద ఉంచు కొంటారు. షియాలు చేతులు ప్రక్కకు వాల్చుకు నేవుంటారు. షియాలు మహమ్మదుగారి అల్లుడైన అలీగారినీ, కొమార్తె అయిన ఫాతిమాను ఈశ్వరాంశసంభూతులుగా పరిగణిస్తారు. మహమ్మదుగారి చిన్నభార్య అయేషాబంధువులైన అబుబేకరు, ఓమరు, ఓస్మానులు అక్రమంగా కాలీఫులైనారని అసహ్యించు కుంటారు. ఈ ముగ్గురు కాలీఫులను సున్నీలు శుక్రవారపు ప్రార్థనలలో భక్తితో స్మరిస్తారు. వారిపేర్లు పవిత్రంగా యెంచి మశీదుగోడలమీద చెక్కిస్తారు.

అలీగారి కొమారుడైన హుస్సేనుగారు మెదీనానుంచి కుఫాకుపోతూవుండగా హుస్సేనుగారిని కెర్బాలాపట్నంలో వధించిన ఘోరకృత్యాన్ని స్మరిస్తూ షియాలందరూ మొహరం నెలలో దుఃఖపడుతూ ప్రార్థనలు చేస్తూవుంటే సున్నీలు దీనిని వెక్కిరిస్తూ ఆతతాయులచేత పులులు మొదలైన మృగాల వేషాలు వేయించి మొహరంలో అల్లరిచేస్తూ దానిని ఒక పండగలాగ చేస్తారు. ఇదే మనదేశాలలో పులివేషాలచరిత్ర.

కెర్బలాను పవిత్రప్రదేశంగా యెంచి అక్కడి మట్టి యుండల తావళాలతో షియాలు జపంచేస్తారు. ఆ మట్టిని నీళ్ళలో కలిపి తాగుతారు. సున్నీలు ఇదిచూచి అసహ్యించు కుంటారు.

ఆ గా ఖా ను

అలీదగ్గరనుంచి ఏడవతరమువాడైన ఇస్మేల్ అనే మతగురువు భగవదవతారమని షియా ఇస్మేలీ తెగవారి విశ్వాసం.

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తి అయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒక ఫర్మానా పుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

మతగురువు. ఏ తెగవారినైనా మహమ్మదీయుల నందరినీ 'తురక' లని వ్యవహరించడం పరిపాటి అయింది.

క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దంలో పారశీక దేశం షియా మతాన్ని స్వీకరించినది మొదలు ఇస్మేలీలబాధలు తగ్గినాయి. ఈ మహమ్మదు హుస్సేన్ హుస్సేనీగారి తాత పారశీక దేశంలో కెర్మనునగర పరిపాలకుడుగా ఉండేవాడు. ఆ వుద్యోగం అయిపోయినతరువాత మెహెంతీజిల్లాలో ఉండే వాడు. ఆయన కొమారుడు హుస్సేనీగారి తండ్రి యెజ్డునగ రంలో వుండగా ఆయనను 1817 లో హత్యచేశారు. 1838 లో ఆగాఖాను పితూరీచేసి కెర్మనునగరం పట్టుకున్నాడు. ఆ సమ యంలో ఆగాఖానుదగ్గర నౌకరుగా వుండినవాడు పారశీక రాజుదగ్గర పలుకుబడి సంపాదించి ఆగాఖాను కొమార్తెను తనకు పెళ్ళిచెయ్యమని అడిగాడు. ఇది సహించలేక ఆగాఖాను 1840 లో హిందూదేశానికి వచ్చాడు. సింధులో వుండే మూడువేల కుటుంబాలవారు ఆగాఖానుకు సాలియానా కప్పం చెల్లించడంవల్ల సొమ్ముకు ఇబ్బందిలేదు. ఆగాఖాను 1841–42 మధ్య ఆఫ్గనుయుద్ధంలో ఇంగ్లీషువారికి సహాయంచేశాడు. ఇంగ్లీషువారు 1843–44 లో సింధు అమీరుల రాజ్యాన్ని ఆక్రమించినప్పుడుకూడా ఆగాఖాను వారికి సహాయం చేసినందు వల్ల ఆయనకు ఇంగ్లీషువారు పింఛను యిచ్చారు.

1845లో ఆగాఖానుబొంబయిలో స్థావరంగా వుండడం ప్రారంభించాడు. "ఆయన బొంబయిలో జమాత్ ఖానాలో అధ్యక్షతవహించి మొహరంలోనూ, పండుగరోజులలోనూ బహిరంగంగా జరిగే నమాజులలో పాల్గొంటాడు. అప్పుడు

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

విపులంగా చర్చింపబడింది. వీరికి వారసత్వ విషయములో హిందూధర్మశాస్త్రమున్నూ, తక్కిన విషయాలలో మహామ్మదీయ ధర్మశాస్త్రమున్నూ వర్తిస్తాయని నిర్ణయించబడింది.*

"ఖోజాలు హిందూదేశంలో పడమటి భాగంలో నివసించే ఒక చిన్న తెగవారు. వీరు మొదట సింధు, కచ్చి రాష్ట్రములనుండి వచ్చినట్లు కనపడుతూవుంది. సుమారు అయిదువందల సంవత్సరాలక్రిందట సదర్ దీన్ అనే మహమ్మదీయ పీరు (మహాత్ముడు) వీరిని హిందూమతంలోనుంచి తురకలలో కలిపినట్లు చెప్పుకుంటారు.

వీరు మాట్లాడేది కచ్చిభాష. వీరిమతం తురకమతం. వీరు ధరించే దుస్తులు, అవలంబించే ఆచారవ్యవహారాలు చాలా మటుకు హిందువులవి. వీరు మొదట నిజంగా హిందువులనే సంగతి సుప్రసిద్ధంగా వుండడాన్నిబట్టి ఆసంగతిని నేను అంగీకరిస్తున్నాను గాని కేవలము వీరి వేషభాషలు, ఆచారవ్యవహారాలు హిందువులవిగా నున్నంతమాత్రంచేతనే నేను అలాగ నిర్ణయించేవాడినికాను. దీనికికారణం ఈ హిందూప్రజల ప్రభావం ఎంత చిత్రమైనదంటే ఏజాతివారైన, ఏ వర్ణమువారైన వారిమధ్య కొంతకాలం వున్నారంటే వారికి

* (1) Cases Illustrative of Oriental Life-decided in the Supreme Court of Bombay (1853). Sir Erskine Perry pp. 110-129.

(2) The Advocate general and others vs. Muhammed Hussain Husseni (Aga Khan) and others.

12 Bombay High Court Reports pp. 294 and 323.

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరిలోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ఒక పారశీక ప్రభువును తమ మతగురువుగా గౌరవించడం మాత్రమే" నని పెర్రీగారు వ్రాశారు.

ఈ ఆగాఖాను పారశీక దేశంలో ఇస్మేలీలనే మహమ్మదీయ తెగవారి మతగురువు. తురకలలో వీరు షియామతసులు. మహమ్మదు ప్రవక్త అల్లుడైన ఆలీగారిని భగవంతుడి అవతారంగా నమ్ముతారు. ఆ ఆలీగారిదగ్గరనుంచి ఇస్మేయిల్ అనే ఇమాముగారి వరకూ ఈశ్వరాంశ వున్నదనిన్నీ, అది ఆగాఖానుగారి వంశంలోని పురుషులలో పారంపర్యంగా వస్తూవున్నదనిన్నీ నమ్మి ఇస్మేలీమతమువా రందరూ ఆగాఖానుగారిని భగవంతునిగానే ఆరాధిస్తారు. ఈ ఆగాఖానుగారికి తమ శక్త్యానుసారంగా ప్రతియేటా కొంతముడుపు చెల్లిస్తారు. ఆ బాపతు ఆయనకు సాలుకు ఒకలక్ష యేబదివేల రూపాయల శిష్యార్జనవుంది.

అందువల్ల ఈ ఖోజాలుకూడా షియా ఇస్మేలీమత శాఖలో చేరినవారని యేర్పడుతూ వున్నది. అసలు షియా ఇస్మేలీ మతంలోనే ఇతరుల మనస్సులకు నొప్పి కలిగించకుండా తన మతవిశ్వాసాన్ని కోల్పోకుండా వుండాలనే సిద్ధాంతం ఒకటివుంది. ఇతర మతాలవారిని తురకలలో కలుపుకునే సందర్భంలో ఇతరమతాలవారి ఆచార వ్యవహారాలను నిరాకరించక క్రూరమైనపద్ధతులతో గాక వారి మతాచారాలను చాలావరకూ అంగీకరించి వాటికి మహమ్మదీయుల మతానికి అనుగుణ్యముగా అర్థంచెప్పి మతప్రచారం చెయ్యాలనే నియమంకూడా ఒకటి వున్నది. పై రెండు కారణాలవల్లనూ హిందూమతంలోనుంచి తురకలలో కలిసిన ఖోజాలు చాలా

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ఖోజాలందరూ దీనిని పూజిస్తారు. అవసానకాలంలో చదివి వినిపించుకుంటారు. హిందూ దేశములోనూ ఖోజాలు వ్యాపారం చేసుకొని జీవించే ఆఫ్రికాతీరమున జాంజిబారు లోను, మస్కటు మొదలైన ప్రాంతాలలోనూ, బొంబయి లోనూ, జమాత్ ఖానా అనే ఖోజామతసభలోనూ ఈ దశావతారమనే గ్రంధాన్ని పురాణంలాగ చదివిస్తారని 1850 లోనే ఒక వ్యాజ్యంలో స్థాపించబడింది.

ఈదశావతారం అనే గ్రంథంలో ఏముందో తెలుసునా ?

దాని పేరునుబట్టి అందులోని విషయం స్ఫురిస్తూనే వుంది. అది పది ప్రకరణాల గ్రంథం. ప్రతి ప్రకరణంలోనూ ఒక అవతారాన్నిగురించి యుంటుంది. మొదటి తొమ్మిది ప్రకరణాలలోనూ హిందువుల త్రిమూర్తులలో ఒకడైన విష్ణుమూర్తియొక్క తొమ్మిది అవతారాలను గురించీ వర్ణించ బడింది. పదియవ ప్రకరణములో పరమపూజ్యుడైన ఆలీ యొక్క అవతారాన్నిగురించి వ్రాయబడింది.

ఖోజాజమాత్ ఖానాలలో ఈ గ్రంధాన్ని చదివే టప్పుడు ఖోజాలందరూ ఈ పదియవప్రకరణాన్ని అతిభక్తితో వింటారు. ఈ ప్రకరణం మొదలుపెట్టగానే సభవారంతా లేచి అది పూర్తిఅయ్యేవరకూ అలాగే నుంచుంటారు. పరమపూజ్యుడైన మౌలాఆలీ నామం ఉచ్చరించినప్పుడల్లా అతిభక్తితో ప్రణమిల్లుతూ వుంటారు.

ఇలాగ మౌలా ఆలీ దశావతారాలలో ఒక అవతార మైనాడు !

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

విజయనగరసామ్రాజ్యం బలహీనమైనకొద్దీ సామంత మండలేశ్వరులు బలవంతులై, కొంతకాలమునకు సామంత రాజులై, తరువాత స్వతంత్రులైనారు. తంజావూరు, మధురల నేలిన నాయకరాజులు చోళ పాండ్యరాజులని ప్రసిద్ధి చెందారు. వీరుకూడా విద్యానగరప్రభువులలాగనే తెలుగుకవులను, గాయకులను, పండితులను పోషించి ప్రజానురంజకంగా దేశాన్ని పరిపాలించారు. వీరికాలంలో సంగీతసాహిత్యాలు, కళలు సర్వతోముఖంగా అభివృద్ధిచెంది ఇప్పటికీ వారి కీర్తిని వేనోళ్ళ చాటుతున్నవి.

వెంకటపతి దేవరాయలకాలంనాటికి కుమార కృష్ణప్ప నాయకుడనే లింగనాయకుడు మధురకు సామంత మండలేశ్వరుడుగా ఉండేవాడు. అతడు ౧౬౦౨ లో చనిపోగా ఆయనకుమారుడు ముద్దుకృష్ణప్ప నాయకుడు ౧౬౦౯ వరకూ పరిపాలించాడు. తరువాత ముద్దువీరప్పనాయకుడు ౧౬౨౩ వరకూ పరిపాలించాడు. వీరప్పనాయకుడికాలంలో వెంకటపతి దేవరాయలు చనిపోగా వీరప్పనాయకుడు మధురకు స్వతంత్ర రాజైనాడు. ఆయనతరువాత తిరుమలనాయకుడని ప్రసిద్ధి చెందిన "మహారాజమాన్య రాజశ్రీ తిరుమలశౌరి అయ్యలు గారు" ౧౬౨౩ లో మధురరాజ్యానికి పట్టాభిషిక్తుడై ౧౬౫౯ వరకూ పరిపాలించాడు.

పోర్చుగీసువారు - క్రైస్తవమత ప్రచారము

మనదేశానికి వర్తకం చెయ్యడానికి మొట్టమొదట వచ్చిన ఐరోపాజాతివారు పోర్చుగీసువారు. వీరు మన దేశ రాజులను, వారి సామంతులను ఆశ్రయించి పశ్చిమసముద్ర

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

మెలిసి తిరిగే ఈ విజాతీయులనూ, వీలాగ ఉండేవారినీ మనవాళ్ళు 'పరంగీ'లని అనేవారు. పోర్చుగీసువారు ఎక్కువగా ఈదేశంలో సముద్రతీరాన్ని ఉండే పరవరులనే పల్లెకారులలో క్రైస్తవమతప్రచారం చేశారు. ఈ పరంగీలకూ, దేశీయ స్త్రీలకూ పుట్టిన సంకరజాతి ఒకటి త్వరలోనే బయలుదేరింది.

వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయల కాలంనాటికి విజయనగరసామ్రాజ్యములో చాలాచోట్ల పోర్చుగీసువారు స్థిరపడ్డారు. మన దేశరాజులు మొదటినుంచి సర్వమతాల వారిని సమానంగా చూసే సహనబుద్ధి కలవారుగనుక రాయల వారు పోర్చుగీసువారి క్రైస్తవ మత ప్రచారానికి ఆటంకాలు కలిగించకపోవడమేగాక వారి క్రైస్తవ మత ప్రచారకులైన జెస్యూటుమిషనరీ ఫాదరీలను ఆదరించి గౌరవించేవారు. క్రైస్తవదేవాలయాలు కట్టుకోవడానికి, పాఠశాలలు స్థాపించడానికి, మతప్రచారం చెయ్యడానికి అనుజ్ఞ నిచ్చేవారు.

చోళమండలంలో సముద్రతీరాన్ని ఉండే పరవరులనే పల్లెకారిజనంలో చాలామందినిపోర్చుగీసుక్రైస్తవమతప్రచారకులు రోమను కాతలిక్కుమతంలో కలిపినందువల్ల వాళ్ళ క్షేమంకోసం పోర్చుగీసు క్రైస్తవ మతాధికారులు లోక మిషనరీఫాదరీని నియమించారు. ఇందుకోసం నియమింపబడిన జెస్యూటు క్రైస్తవమిషనరీ అయిన 'గొంజాలో ఫెర్నాం డెజ్'అనేఫాదరీ 1595 లో మధురానగరానికి వచ్చి అక్కడ తననివాసం ఏర్పరచుకున్నాడు. అప్పుడు మాధురరాజ్యాన్ని పరిపాలించే సామంతమండలేశ్వరుడైన కుమార కృష్ణప్ప

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ఈ ఉత్తరాదిజనాన్ని క్రైస్తవమతంలో కలపాలని ఫెర్నాండెజ్ గారు విశ్వప్రయత్నాలు చేశారు. ఏసుక్రీస్తును గురించీ, క్రైస్తవమతధర్మాలనుగురించీ అతడు ఎన్నివిధాలు గానో వారికి బోధచేస్తూ వుండేవాడు. కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఈ ఫాదరీగారు ఎంత మంచివాడైనా గొడ్డు మాంసం తిని, మద్యపానంచేస్తూ మాలమాదిగలతో కలిసి మెలిసి తిరిగే పరంగీజాతివాడనిన్నీ, అందువల్ల మతంలో కలిస్తే కులభ్రష్టులమైపోతామనిన్నీ భయపడి ఎవరూ క్రైస్తవమతంలో కలవలేదు.

కుమారకృష్ణప్పనాయకుడి తరువాత మధురరాజ్యాన్ని పరిపాలించిన ముద్దుకృష్ణప్ప నాయకుడుకూడా క్రైస్తవమత ప్రచారకులతో స్నేహంగానే వుండేవాడు. ఇదివిని పోర్చుగలు దేశపు రాజుకూడా సంతోషించినట్లు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలవల్ల కనబడుతూవుంది. ఇలాగ ౧౨ సంవత్సరాలు ఫెర్నాండెజ్ ఎంతకష్టపడినా క్రైస్తవమతం వ్యాపించలేదు.

రాబర్టో డీ నోబిలీ

ఈ పరిస్థితులలో రాబర్టో డీ నోబిలీ అనే క్రైస్తవ మతప్రచారకుడు ౧౬౦౬ లో మధురానగరికి వచ్చాడు. నోబిలీ ఇటలీదేశంలో మాంటీ పుల్చియానో అనే గ్రామంలో క్రైస్తవమతగురువైన పోపులకు బంధువులైన ఒక గొప్ప కుటుంబంలో ౧౫౭౭ లో జన్మించాడు. అతడు చిన్నప్పటి నుంచీ తెలివైనవాడు. తన పదవయేటనే ఐరోపాదేశపు సంస్కృతభాషలనదగినగ్రీకు,లాటినులను ధారాళంగామాట్లాడే వాడు. నోబిలీ ఇక్కడికి రాగానే క్రైస్తవమత ప్రచారం

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ఆ నగరవాసులలాగనే ప్రవర్తించాలి" అనే సామెత ప్రకారం క్రైస్తవమత ప్రచారకుడు తాను నివసిస్తూవున్న దేశాచార వ్యవహారాలను గమనించి ఆ ప్రకారమే తానుకూడా ప్రవర్తిస్తేనేతప్ప లాభం లేదనినిన్నీ, అలా ప్రవర్తించక పోవడమేగాక హిందూదేశాచారాలయందు అగౌరవము కలిగించేటట్లు ప్రవర్తించడంవల్ల ప్రజలకు అనుమానము, అవిశ్వాసముకలిగి, వారు క్రైస్తవమతిందరికి చేరకున్నారనిన్నీ నోబిలీ కనిపెట్టాడు. అప్పటి విజయనగర చక్రవర్తియైన రెండవ వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయల ఆస్థానంలో వుంటూవున్న అంటోనియో లూబినో అనే ఒక క్రైస్తవఫాదరీ కూడా ఇలాగే అభిప్రాయపడ్డాడు. ఈ రూబినో ఒక ఉత్తరంలో ఇలాగ వ్రాశాడు:—

"మనము గోమాంసము తిని మద్యపానముచేసే పోర్చుగీసుజాతివార మనే కారణంవల్ల ప్రజలకు మనయందు అసహ్యభావం కలిగియున్నది. అందువల్లనే మన మతానికి వారిని చేర్చే ద్వారములు మూయబడియున్నవి. మన మీా రాజ్యములో మద్య మాంసములను విసర్జించినా మనపట్ల వారికి విరోధము, అసహ్యము కలగడానికి మన నల్లనిదుస్తులే చాలు. అందువల్ల మనలను వారొకమహామ్మారిని చూసినట్లు చూస్తారు. మనము పోర్చుగీసుదేశంనుంచివచ్చిన క్రైస్తవ మత ప్రచారకులమనే సంగతి వాళ్ళమనసులో బాగా నాటుకొని వున్నది. అందువల్ల మన కృషిలో ఫలితం కలగాలంటే ముందుగా మనంధరించే దుస్తులను మార్చుకోవాలి. తినే తిండిని మార్చుకోవాలి. వీళ్లైనంతవరకూ వారు అవలంబించే ఆచారాలను మనంకూడా అవలంబించాలి. రాష్ట్రము

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

నాలుగు పోర్చుగీసు ముక్కలు నోటికి రాగానే తమ అసలుజాతిలోనుంచి బైటపడి పోర్చుగీసువారి మైత్రి మనుకునే వారు. వీరిని పోర్చుగీసువారు 'టోపాజు' సంకరజాతివాళ్లని అంటారు. హిందూ దేశీయులు వీరిని పరంగీలంటారు. తెల్లవాడైనా, నల్లవాడైనా పోర్చుగీసువాళ్ళలాగ దుస్తులు ధరించే నల్లవాళ్ళ నందరిని పరంగీలనడం అలవాటయింది. ఇంక ఇక్కడకు వచ్చే ఇంకొకరకం మనుష్యులు పుట్టుకవల్ల యూదులైవుండికన్నా పోర్చుగీసువారితో ఏర్పాటు చేసుకొని వర్తక వ్యవహారాలమీద యిక్కడికి వచ్చేవారు. వీరినికూడా మధురాపట్టణవాసులు పరంగీ లంటారు. ఈ రెండురకాల వారితో ఏమాత్రం సంపర్కంగలవారికైనా వీరి కులము, శీలము, విశ్వాసపాత్రత, శుభ్రత ఏలాంటివో బాగా తెలిసిన విషయాలేకదా! అందువల్ల 'పరంగీ' అనేమాట నీచంగా వాడబడటంలో ఆశ్చర్యమేముంది?" అని నోబిలీ వ్రాశాడు.

'పద్ధతి మార్చాలి'

పైనచెప్పిన సంగతి సందర్భాలన్నీ యోజించిన మీదట హిందువులను క్రీస్తుమత ధర్మాలవైపునకు ఆకర్షించాలంటే ముందుగా మిషనరీలు తమ జీవితవిధానాన్నీ, ఆచారాలనూ, పద్ధతినీ మార్చుకోవలసివున్నదనేసంగతి స్థిరపడివుంది.

రాబర్టో డీ నోబిలీ తన ఉద్దేశ్యాలను ఆచరణలో పెట్టేటందుకు ముందు పైవారితో ఆలోచించాడు. రాష్ట్రీయ మతాధికారియైన లెయిర్జియో నోబిలీ వేసిన పథకాన్ని మనస్ఫూర్తిగా అంగీకరించాడు. ఆయనపై యధికారియైన క్రాంగనూరు ఆర్చిబిషప్పు ఫ్రాన్సిస్కోరోస్ గారితోకూడా

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

ది వా ని గి రీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

జగద్గురు 'తత్త్వబోధకస్వామి'

నోబిలీ మధురానగరానికి వచ్చిన ఒకసంవత్స రానికి ౧౬౦౭ లో తన సోదర క్రైస్తవమిషనరీ ఫాదరీ అయిన ఫెర్నాండెజ్‌తో సంబంధం లేకుండా తానొక క్రొత్తపంథాత్రొక్కి ఒక నూతన జీవితవిధానాన్ని ప్రారంభించాడు. ఇతడు మధురానగరంలోని బ్రాహ్మణుల దగ్గరికి వెళ్ళి తాను పరంగీని కాననిన్నీ, పోర్చుగీసు జాతివాడనుకూడా కాననిన్నీ, ఇటలీదేశానికి మకుటాయమానంగా వుండి ఒక పురాతన నాగరక సామ్రాజ్యానికి రాజధానియైన రోమునగరంలో ఒక ఉత్తమ రాజవంశానికి చెందిన రాజకుమారుడ ననిన్నీ, తన కీ ప్రపంచముమీాద రోతపుట్టి వైరాగ్యంకలిగి సన్యసించితిననిన్నీ చెప్పి ఒక సన్యాసిలాగనే జీవించడం ప్రారంభించాడు. ఆ క్షణంనుంచి శూద్రసేవకుల నెవ్వరినీ తన దగ్గరికి రానివ్వక తన పరిచర్యల నిమిత్తం బ్రాహ్మణులనే నియోగించాడు. ఒక్కపూటమాత్రం ఇంత అన్నమూ, పాలూ, కూరగాయలూ పుచ్చుకొని నియమంగా వుండేవాడు. బ్రాహ్మణ అగ్రహారంలో ఒక సంపన్నుని ఆశ్రయించి, కొంతస్థలం పుచ్చుకొని తన తోడి క్రైస్తవమత ప్రచారకుడితో సంబంధంలేకుండా అక్కడ ఒక పూరియిల్లు వేసుకొని అందులో నివసించడం ప్రారంభించాడు. ఈయింటిని మధురానగరాధికారే యిచ్చాడని ఫాదర్ గుర్రెయిరో వ్రాశాడు.

"నోబిలీ బ్రాహ్మణఆచారాలన్నీ అవలంబించాడు. తన పరిచర్యలనిమిత్తం బ్రాహ్మణులనే నియోగించాడు. తాను రోమునగరాన్నుంచివచ్చిన ఒకద్విజుడనని, సన్యాసినని చెపుతూ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

టందుకు మిగతా కొద్దికాలాన్ని వినియోగిస్తూవుంటాను. నేను ఎల్లప్పుడూ నాయింటిలోని చిన్నగదిలోనే కాలక్షేపం చేస్తూ వున్నందువల్లనూ, మాంసముగాని, కోడిగ్రుడ్లుగాని నాగడప లోకి రావడానికి వీలులేదని నేను నిషేధించినందువల్లను, నేను తినే ఆహారము నాకు తగినబలము నివ్వనందువల్లనూ, నాకు ఎప్పుడూ ఏదో జబ్బుగానే వుంటూవున్నది. నా కడుపులోనో, తలలోనో నొప్పిలేకుండా వున్నరోజులు బహుతక్కువ. నేను తినే ఆహారము వరిఅన్నమూ, కూరగాయలూ, పళ్ళూను. నేను ఇవితప్ప ఇంకొకటి తినకూడదు. ఈ దేశంలో తత్వబోధ చేసే మతాచార్యులూ, సన్యాసులూ ఇంకా కఠినమైన యమ నియ మాలతో జీవిస్తారు. ఒక్కమెతుకు అన్నమైనా తిననివాళ్ళు గూడా వున్నారు. ఈదేశంప్రజలు నానురొట్టెతినడం ఎరుగనే ఎరుగరు. ఇక మద్యం అనగా సారాయమును 'మాస్' అనే క్రైస్తవప్రార్థన నిమిత్తంమాత్రమే నేను వుపయోగిస్తున్నాను. అన్నంగూడా వర్జిస్తే ఇక మనిషి తినే ఆహారం ఎంతస్వల్పంగా వుంటుందో ఊహించండి. అన్నం వర్జించడానికి నేను సాహ సించలేదు. ఇప్పుడు నేను పెట్టుకున్న నియమాలే - అనగా మాంసము, చేపలు, గ్రుడ్లు వర్జించడమే నేను నిజమైన మతా చార్యుడనని ప్రజలు అనుకునేటందుకు చాలును. ఈ వుత్తరం వ్రాస్తూవున్న సమయంలో నేను ఉబ్బసందగ్గువల్ల వూపిరి ఆడక బాధపడుతున్నాను. అందువల్ల దీనిని మెల్లమెల్లగా వ్రాస్తున్నాను."

నోబిలీ ఒక బ్రాహ్మణవంటవాడిని పెట్టుకున్నాడు. శూద్రుడిచేతి అన్నం తినడానికి సాహసించేవాడు కాడు. షన్యాసులందరిలాగనే అతడు మధ్యాహ్నం నాలుగుగంటలవేళ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

కంఠస్థము చేస్తారు. ఈ విషయంలో నా గురువు తన శంకలను మాని ఆ సూత్రాల నన్నింటినీ నాకోసం వ్రాసిపెట్టాడు. అయితే ఇది చాల రహస్యంగా చెయ్యాలి. ఈసంగతి ఇతర బ్రాహ్మణులకు తెలిస్తే వాళ్లు ఆయనగుడ్లు పీకుతారు. ఇది నేర్చేటందుకు ప్రాణభయానికికూడా తెగించాలి. ఎందువల్ల నంటే హిందువులను క్రైస్తవమతంలో కలపాలంటే ఈ రహస్యాలు తెలియడం చాలా అవసరం.” ఈ విద్యను అభ్యసించడంలో నోబిలీ అమితమైన పట్టుదలతో పనిచేశాడు. ఆఖరుకు క్షవరం చేయించుకుంటూ వున్నప్పుడుకూడా పాఠాలు చదువుతూనే వుండేవాడు.

౧౬౦౮ లో నోబిలీని గురించి ఒకడు వ్రాసినదానిలో ఇలావుంది. “అతడు సంస్కృతం నేర్చుకోవడం మొదలు పెట్టాడు. అప్పుడే అతడు ఆ భాషనుచదవడమూ, మాట్లాడ డమూ కొంతవరకు నేర్చుకొన్నాడు.” రెండేళ్ళ తరువాత ౧౬౧౦ డిశంబరు ౮ వ తేదీన ఆ భాషను నోబిలీ బాగాఅర్థం చేసుకోగలుగుతున్నాడనిన్నీ, ధారాళంగా మాట్లాడుతున్నా డనిన్నీ లెయిర్జియో వ్రాశాడు. నోబిలీ మూడు భాషలను బాగా నేర్చుకున్నాడనిన్నీ, వాటిలోని గుంటచిక్కులన్నీ కూడా నేర్చుకున్నాడనిన్నీ, మతాంతరులైన హిందూదేశీయుల మతరహస్యాల నన్నిటినీ బాగా గ్రహించాడనిన్నీ రాష్ట్రీ యాధికారియైన రోస్‌గారు ౧౬౧౩ లో వ్రాశారు. ఆ భాషలను కొంతవరకు అభ్యసించిన ఆర్చిబిషప్పుగారు కూడా నోబిలీ యొక్క శక్తిసామర్థ్యాలనూ, పాండిత్యాన్నీ చూచి ఆశ్చర్యపడ్డారు.

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

ది వా ని గి రీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

నమస్కరించాలని అక్కడివారు చెప్పేవారు. ఎంత గొప్ప వారైనా, రాజోద్యోగులైనాకూడా ఆయనకు అలాగ నమస్కరించేవారు. ఆయనకు శిష్యులు కాదలచినవారు ఇలాగ మూడుసార్లు భక్తితో నమస్కరించి సాష్టాంగపడి మ్రొక్కేవారు. ఈ సంగతులను ఫిగోరా (Figuoroa) వ్రాశాడు.

ఈ ఐరోపాదేశపు స్వాములవారివల్ల కొన్ని సంగతులు వినాలని మధురరాజైన ముద్దు వీరప్పనాయకునికి కూడా కుతూహలం కలిగి తన దర్బారులో చాలాసార్లు అన్నాడట. అంతట నోబిలీని బాగా ఎరిగినవారొకరు ఈ సన్యాసి తనకు స్త్రీలముఖం కనబడుతుందేమో నని తన యిల్లు వదలి బయటకే రాడని అన్నారట! ఒక్కమారైనా వీధిలో నడవకుండా ఇలాగ ఒక సంవత్సరంపాటు నోబిలీ కాలక్షేపం చేసేటప్పటికి ఆయననుగురించి ప్రజలకు గౌరవం కలిగింది. తరువాత ఎప్పుడైనా ఒకమాటు ఊరిబయట దూరంగాఉన్న తన పెద్దయింటికి ఒక పల్లకీలో నెక్కి పోయేవాడు. అప్పుడు ఆయన పల్లకీముందు ప్రజలను తొలగమని కేకలువేస్తూ చోపుదార్లు పరుగెత్తేవారు. కొన్నాళ్ళ తరువాత నోబిలీ ఈ భేషజమంతా కట్టిపెట్టి సామాన్యస్వాములవారిలాగనే ఒక కాషాయాంబరం ధరించి ఒక పెద్ద పొడుగుపాటి దండము చేతపుచ్చుకొని ఇద్దరు బ్రాహ్మణ శిష్యులు వెంటరాగా కాలినడకనే బయలుదేరాడు.

మొట్టమొదట ఇలాంటి భేషజము చూపించాలని నోబిలీ అనుకోలేదటగాని మాటలసందర్భంలో ఒక శైవ 'పండారము' ఆయనకు ఇలాగ సలహా యిచ్చాడట: "కేవలమూ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏ రాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒక ఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

కాళ్ళకు పావకోళ్ళు తొడుగుకునేవాడు. ఇంతేకాదు. ఈ దేశంలో బ్రాహ్మణులూ, క్షత్రియులూ ఉపనయనంలో ధరించే ఉత్తరజందెములవంటివి మూడు బంగారుపోగులూ, రెండు వెండిపోగులూ గల ఉత్తరజందెములను వేసుకొని వాటిమధ్య మెడలో ఒక శిలువనుకూడా ధరించేవాడు. దీనికి క్రైస్తవమతానికి సంబంధించిన ఒక అంతరార్థం వున్నదని అనేవాడు. కొన్నాళ్ళయినతరువాత జగద్గురువు ఇలాంటి జందెము వేసుకోనక్కరలేదని నోబిలీ దానిని విసర్జించాడు.

విచిత్ర వేదాంతము

నోబిలీ చేసే మతబోధ, ప్రచారము చాలా చిత్రంగా వుండేవి. హిందువుల మతగ్రంథాలలోని కథలలోను, సిద్ధాంతాలలోను తన కుపయోగించే సంగతులు తీసికొని వాటిని బట్టి మతబోధ చేసేవాడు. ఈ హిందూదేశీయులకు నాలుగు వేదము లున్నవనిన్నీ, అందులో ఒకటి పోయినదనిన్నీ నోబిలీ విన్నాడు. ఇప్పుడున్న వేదాలలో బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులనుగూర్చి చెప్పబడిన దనిన్నీ, నాల్గవదానిలో కేవలమూ మోక్షమార్గమే వివరింపబడినదనిన్నీ, కేవలము ఇప్పుడున్న వేదాలవల్ల తరించలేరనిన్నీ, ఆ నాలుగవవేదమును ఉద్ధరించగల బుద్ధిమంతు డెవ్వడూ లేడని కొందరు అనుకుంటున్నా రనిన్నీ విన్నాడు. ఈ ప్రజలు మోక్షమార్గమును వాంఛిస్తారు. అపచారాలకు ప్రాయశ్చిత్తాలను చేసుకుంటారు. దానధర్మాలు చేస్తారు. తమ విగ్రహాలకు అతిభక్తి విశ్వాసాలతో మొక్కుతారు. అందువల్ల వీరి నమ్మకాలను పురస్కరించుకొని నోబిలీ పనిచేయదలచాడు. తాను సాంక

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికీ వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

ఇంకొక ఉత్తరంలో తాను చేసే బోధను నోబిలీ వర్ణించాడు. "నా దగ్గరకు వచ్చిన వాళ్ళకందరికీ భగవంతు డొక్కడేననినీ, ఆయన క్రైస్తవులు నమ్మే మూడుమూర్తు లలో సాక్షాత్కారం అవుతున్నాడనినీ, ఆయన అనంతు డనినీ, భూమండలమును, మనుష్యులను, సర్వజంతువులను సృష్టించినవాడనినీ, మానవులను రక్షించేటందుకు మానవ శరీరాత్మలతో ఒక దివ్యకన్యాకుమారి కడుపున పుట్టినా డనినీ, ఇలాగ పుట్టిన అవతారమూర్తి ఏసుక్రీస్తు అనినీ, ఇతడు నిర్వికారుడనినీ, మానవుల పాపముల నన్నింటినీ తాను భరించిన రక్షకుడనినీ" చెప్పి ఆ మతధర్మాలను బోధించేవాడు.

"ఈ మతధర్మాన్ని స్వీకరించేవా రెవ్వరూ తమ కులాచారాలను వదలుకో నక్కరలేదు. ఇంకొక కులంలో చేరనక్కరలేదు. తన కులాచారాలకు విరుద్ధమైన ఏపనినీ చేయనక్కరలేదు. భగవంతుని సాక్షిగా ఈ పవిత్ర మత ధర్మము అన్నివర్ణాలకూ అర్హమైనది. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రి యులు మొదలైన ప్రజలందరు లౌకిక వ్యవహారాలలో ఈ దేశపు రాజైన మహానాయకుడి శాసనానికి ఎలా లోబడి వుంటారో ఆధ్యాత్మికవిషయాలలో మానవులందరికి ప్రభువైన భగవంతుని ధర్మశాసనానికి అన్ని కులాలవారూ, అన్ని తరగతులవారూ లోబడివుండాలి. ఈ దేశంలో పూర్వపు ఋషులు, సన్యాసులు చెప్పే ధర్మాలనే నేనుకూడా చెప్పు తున్నాను. ఈ ధర్మాలు కేవలమూ అస్పృశ్యులకూ, పరంగీలకూ అర్హమైనవని ఎవరయినా అంటే వారు మహ పాతకం చేస్తున్నా రన్నమాట. అన్నికులాల మనుష్యులకూ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరు లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

అనర్గళంగానూ ఉపన్యసించగలిగాడంటే అతడు గొప్ప ప్రతిభాశాలి అనకతీరదని ఒక గ్రంథకర్త వ్రాశాడు.

భూత వైద్యం

నోబిలీగారున్నూ, ఆయన శిష్యులున్నూ ఏసుక్రీస్తు శిలువను రక్షరేకుగాను, క్రైస్తవపూజలోని పవిత్రోదకాన్ని మంత్రతీర్థంగానూ వుపయోగించి జబ్బుపడినవారికి భూత వైద్యం చేసి కుదిర్చే తంత్రం ఒకటి ప్రారంభించారు. ౧౬౦౭ లో ఒక ఆడమనిషికిన్నీ, ౧౬౦౮లో ఒకమహమ్మదీయునికిన్నీ ఇలాగ దయ్యం వదలిపోయిందనిన్నీ, పోతూవున్న భూతము నోబిలీగారి ప్రభావాన్ని ఉగ్గడించిందనిన్నీ పాదరీల ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలలో వ్రాయబడియున్నది. ఒకమాటు ఈ నోబిలీ యేలాటివాడని ఒక దయ్యాన్ని ఆయన శిష్యుడు అడుగగా అతడు చాలా శక్తులుగలవాడనిన్ని, ఆయన బోధించే ధర్మాలన్నీ నిజమైనవనిన్ని దయ్యం చెప్పినదట. ఈయన తలపెట్టిన కార్యానికి మొదట విఘ్నాలు కలుగుతా యనిన్ని, మూడేళ్ళలో జయం కలుగుతుం దనిన్నికూడా చెప్పిందట. ఇలాగ భూతవైద్యతంత్రాలు జరపడంవల్ల మధురానగరంలో ప్రజలలో నమ్మకం కుదిరి నోబిలీగారిప్రభావాన్ని గురించి విపరీతంగా చెప్పుకోవడం ప్రారంభించారు. మధుర రాజ సభలోకికూడా ఆయనఖ్యాతి ప్రాకింది. అనేకులైన ప్రభువులు ఆయనతో స్నేహంచెయ్యడం ప్రారంభించారు.

ఫలితాలు

ఇలాగ వేషధారణచేసి కపటనాటకమార్గంద్వారా ఏసుక్రీస్తుసేవచేసేపద్ధతి త్వరలోనే ఫలప్రదమైనది. ఈనోబిలీ

బక్సారువద్ద జరిగిన యుద్ధములో వారికి అపజయం కలిగి నందువల్ల కంపెనీవారి సైన్యాలు అయోధ్యమీదికి చెలరేగి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించినవి. క్లైవు వచ్చేటప్పటికి అయోధ్యలో యుద్ధం పూర్తిఅయింది. మీర్జాఫరు 1765 జనవరి లోనే మరణించాడు. ఇక్కడి కంపెనీయుద్యోగులు అతడి రెండవకొడుకుదగ్గర లంచములు పుచ్చుకొని అతణ్ని నవాబును చేశారు.

వంగరాష్ట్ర సింహాసనంమీద ఒక బలహీనుడైన నవాబును నిమిత్తమాత్రంగా వుంచి కీలుబొమ్మలాగు ఆడించి నందువల్ల ఇంగ్లీషుకంపెనీ వుద్యోగులందరికి వారు ఆడింది ఆటగానూ, పాడింది పాటగానూ సాగింది. వారు పుచ్చుకునే లంచాలకు, జరిగించే అక్రమాలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది.

దివానిగిరీ

వంగరాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాధికారాలను కంపెనీవారికి చేజిక్కించాలనే వుద్దేశ్యం కంపెనీయుద్యోగులు చాలామందికి కొంతకాలంనుంచి కలిగింది. ఆఘనకార్యం సాధించిన గౌరవం క్లైవుకే దక్కింది.

ఆ కాలంలో దేశంలో ప్రతినవాబున్నూ చక్రవర్తి పేరిటనే ప్రభుత్వం జరుపుతూ వుండేవాడు. ఏరాజ్యతంత్రం ప్రయోగించాలన్నా చక్రవర్తి పేరుతో ఒకఫర్మానాపుట్టుతూ వుండేది. చక్రవర్తిని చేజిక్కించుకొన్నవాడిదే రాజ్యంగా సాగేది. అందువల్లనే అయోధ్యనవాబు వజీరు చాలా

క్రైస్తవమతం అతిత్వరగా వ్యాపించింది. హిందూ మతం కొద్దిరోజులలో నశిస్తుందా అని చాలామందికితోచింది. దేశమంతా గగ్గోలుపుట్టింది. నోబిలీచేసిన ప్రచారంవల్ల బ్రాహ్మణపురోహితుల ఆదాయం పూర్తిగా తగ్గిపోయింది. వ్రతాలు, పూజలు చేసేవారిచ్చే దక్షిణలు తగ్గిపోయినవి. హిందూస్వాములవారికి ముడుపులుకూడా తగ్గిపోయినవి. అందువల్ల సనాతనధర్మపరులందరూ కళ్లు తెరిచారు. నోబిలీ కట్టిన క్రైస్తవదేవాలయము స్థలం తనదని మధుర దేవాలయం ప్రధానఅర్చకుడు తగాదాపెట్టినాడు. అంతట ఈ నోబిలీగారి క్రైస్తవప్రచారానికి వ్యతిరేకప్రచారం ప్రారంభమైనది. హెర్మెకర్తి యనే శ్రీమంతు డొకడు నోబిలీగారికి సహాయపడినందువల్ల అప్పటికి నోబిలీగారిక్రైస్తవ దేవాలయానికి ఆపద తప్పింది. ఈ హెర్మెకర్తి క్రైస్తవ మతంలో కలియకపోయినా నోబిలీగారికి ప్రాపకుడుగా వుండే వాడు. ఇంతలో నోబిలీగారికి ఇంకొక తవాయి వచ్చింది. దానివల్ల ఆయన మతప్రచారం కట్టిపెట్టవలసి వచ్చింది.

ఆ శ్వా సాం త ం

ఇదివరలో మధురానగరంలో క్రైస్తవమత ప్రచారకుడుగాఉన్న ఫెర్నాండెజ్ గారికి ఈనోబిలిగారు అవలంబించే ప్రచారపద్ధతులు, చర్యలు క్రైస్తవధర్మాలకు విరుద్ధంగా వున్నట్లు తోచింది. నోబిలీగారి కొన్నిచర్యలు చాలా అసహ్యకరంగా తోచి మందలించాడుగాని లాభంలేకపోయింది. అంతట ఆతడు పైయధికారులకు ఈచర్యలన్నీ వివరించి చెప్పడంవల్ల నోబిలీగారిప్రవర్తన బాగాలేదని పైయధికారులన్నారు. గోవానగరంలో ఉన్న పోర్చుగీసు క్రైస్తవమతాధి

కారులకు నోబిలీమీద ఈర్ష్యాభావముకూడా కలిగింది. క్రైస్తవమతంలో కలిసిన హిందువులు తమ పూర్వపు మతాచారాలన్నీ అవలంబించవచ్చునని నోబిలీగారు అనుజ్ఞ యిచ్చినందువల్ల క్రైస్తవమతం దురాచారాలకు పుట్టినిల్లుగా మారినదనిన్ని, ఈమతాన్నిగురించి ప్రపంచంలో చాల అపఖ్యాతి కలిగినదనిన్ని వారన్నారు. (౧) ముఖ్యంగా నోబిలీగారు హిందూస్వాములవారిలాగా 'జగద్గురువు' అనే బిరుదును తాల్చడము; (౨) తాను పరంగిని కానని చెప్పి నటించడము; (౩) హిందువుల మూఢవిశ్వాసములను సూచించే పరిభాషను, వేదాంతసూత్రములను, మాటలను వుపయోగించడము; (౪) తనమాటలు విశ్వసించిన క్రైస్తవ మతంలోకలిసిన హిందువులను వారు పూర్వాచారంప్రకారం వుంచుకునే జుట్టుపిలకలను వుంచుకోనివ్వడము, జందెములు వుంచుకో నివ్వడము, ముఖముమీద గంధాక్షతలు మొదలైన బొట్లు పెట్టుకోనివ్వడము, అనేక సందర్భాలలో స్నానాలు చెయ్యనివ్వడము, ఇంకా హిందూవర్ణాశ్రమధర్మాలయందు అనాదినుంచీ జరుగుతూ వస్తూవున్న ఆచారాలనుఅవలంబించ నివ్వడము — ఇవి క్రైస్తవమత ధర్మాలకు విరుద్ధమని నిందించారు.

పైన చెప్పినవిధంగా నోబిలీగారు ౫ సంవత్సరాలు ప్రచారంచేసి క్రైస్తవమతం వ్యాపిస్తూవున్న స్థితిలో పైయధి కారులు ఆయనచేసే ప్రచారవిధానాన్ని నిషేధించారు. ఆతణ్ణి కొన్నాళ్లు పనిమాన్పించి తరువాత తక్కిన పాదరీల లాగనే ప్రచారం చెయ్యమన్నారు. నోబిలీ పడిన కష్ట మంతా వృథాఅయింది. క్రైస్తవమతప్రచారకులు ఈ క్రొత్త

భేషజాలు మాని పూర్వపద్ధతులతోనే ప్రవర్తించడం ప్రారం భించారు. మళ్ళీ వీరిని పరంగీలని నీచంగాచూడడం ప్రారంభ మైనది. ముద్దువీరప్పనాయకుని రాజ్యకాలంలో పరిపాలన నిరంకుశంగా జరిగిందని జెసూ్యట్లు వ్రాశారు.

ఉ ప సం హా రం

ముద్దువీరప్ప తరువాత మహారాజమాన్య రాజశ్రీ తిరుమలశౌరినాయన అయ్యలుగారు మధుర రాజ్యానికి రాజైనాడు. ఆయన పట్టాభిషేకము ౧౬౨౮ లో జరిగినట్లు కనబడుతూవుంది. ఈ తిరుమలనాయకుడు విజయనగర సామ్రాజ్యంలోనుంచి విడిపోయి స్వతంత్రుడై పరిపాలింప సాగినాడు. దేశం శాంతంగానూ, సుభిక్షంగానూ వున్నది. ఈసరికి రోమునగర క్రైస్తవాధికారులు తనపట్ల కొంత శాంతించియుంటారని రాబర్టో డీ నోబిలీగారు ఊహించి ౧౬౨౩ లో తన పాతపద్ధతిలో మళ్ళీ క్రైస్తవమతప్రచారం చెయ్యడానికి పూనుకొని మధురనుండి బైలుదేరాడు. ఇతడు మొదట తిరుచునాపల్లి, శండమంగలము, సేలము మొదలైన ప్రాంతాలకుపోయి కొందరిని మతంలో కలిపాడు.

మధురలో క్రైస్తవమతాన్ని వ్యాపింపచెయ్యడానికి బ్రాహ్మణులు ఆటంకాలు కలిగించడం ప్రారంభించారు. మధుర సనాతనధర్మానికి దుర్గంగావున్నందువల్ల అతడు మెల్లిగా తిరుచునాపల్లి మొదలైన ప్రాంతాలలోనే గట్టి ప్రచారం చేశాడు. అక్కడకూడా సనాతనులు వీరిని బాధిం చారు. అంతట మిషనరీలు అడవులలో కల్లరులనే అనాగరికుల గ్రామాలకుపోయి ప్రచారంసాగించారు.

నోబిలీ ఇలాగ మొత్తంమీద నలభై రెండేండ్లు ఈ మధుర జిల్లాలో క్రైస్తవమతప్రచారం చేశాడు. అతని ఆరోగ్యం పూర్తిగా చెడిపోయింది. అతనిదృష్టి తగ్గిపోయి గుడ్డివాడై పోతున్నాడు. ఈస్థితిలో కొంచెం చల్లనిప్రదేశానికి పంపితే అతనికి ఆరోగ్యం కలుగుతుందేమోనని ౧౬౪౮ ఆ ప్రాంతంలో మిషనరీఅధికారు లతనిని సింహాళానికి పంపించారు. కాని అతడు అక్కడ విశ్రాంతి తీసుకునేదానికి బదులుగా తన మామూలుపద్ధతి ప్రకారమే కఠిననియమాలతో జీవిస్తూ మతప్రచారంచేస్తూనే వచ్చినందువల్ల ఆరోగ్యం కలుగలేదు. అక్కడకూడా కొందరను అతడు మతంలో కలిపాడు. అందువల్ల అతడు మొదటినుంచీ పనిచేస్తూవున్న ప్రదేశాలన్నిటికీ దూరంగా వుండేటట్లు చెన్నపట్నంలో మైలాపూరికి విశ్రాంతికోసం పంపించారు. అక్కడ ఇతడు తన శిష్యులుగావున్న నలుగురు బ్రాహ్మణులతో ఒక చిన్న మట్టియింట్లో కొన్నాళ్ళు కాలక్షేపం చేశాడు. ఇంతలో గోలకొండనవాబుల సేనాధిపతుల దండయాత్రలవల్ల చెన్నపట్నంలో రాజకీయపరిస్థితులు అల్లకల్లోలంగా వున్నందువల్ల అధికారులు మళ్ళీ అతనిని ఇంకొకచోటికి మార్చారు. ఇట్టిస్థితిలో ౧౬౫౬ లో ఈ క్రైస్తవమాతాచార్యుడు స్వర్గస్థుడైనాడు.

నోబిలీ అరవంలో వ్రాసిన తొమ్మిది గొప్పగ్రంథాల తాళపత్ర సంపుటాలు ౧౬౬౦ లో కనబడ్డవి. (Madura District Manual 1868–J. H. Nelson, Part II pp. 116–120, 127, 160–161, 180–181)

౬. సీతారాముల శాపము

"దేవాలయములలోని విగ్రహాల నగలను ముట్టుకుంటే ఘోరమైన శాపం తగులుతుంది. ఆ పాపఫలాన్ని వంశపారం పర్యా అనుభవించవలసివస్తుంది" అని భారతదేశాన్ని ఏలే మొగలుచక్రవర్తి టెవర్నియరు అనే ఫ్రెంచి దేశీయుడితో అన్నాడట. ఈ మాట టెవర్నియరు విషయంలోనే రుజువు అయింది.

టెవర్నియరు 1638-68 మధ్య అయిదుసార్లు హిందూ దేశానికివచ్చి దేశమంతా తిరిగిచూశాడు. టెవర్నియరు వజ్రాల వ్యాపారంచేసి చాలాసొమ్ము ఆర్జించాడు. ఎక్కడనైనా అపూర్వమైన వజ్రం వున్నదంటే యెలాగైనా దాన్ని సంపాదించాలని ప్రయత్నించేవాడు. ఇతడు మొగలుచక్రవర్తి దయ సంపాదించి ఆయనతో వెళ్ళి హిమాలయపర్వతాలలో వుండే వజ్రపుగనులు చూశాడు. అప్పుడు చక్రవర్తి టెవర్నియరు కొక మహావజ్రాన్ని బహుమానంగా ఇచ్చాడు. ఆ సమయంలోనే చక్రవర్తి టెవర్నియరుకు బర్మావజ్రంసంగతి ఇలాగని చెప్పాడు. "ఐరావతీ నదీతీరాన్నివున్న పగను అనే నగరంలో ఒక పురాతనదేవాలయంలో ఒక గొప్ప స్ఫటికంలో చెక్కిన సీతారాముల విగ్రహాలు వున్నాయి. ఆ విగ్రహాలమెడలలోను, వక్షస్థలాలమీదను భక్తులు సమర్పించిన అనేక అమూల్య రత్నాల ఆభరణాలు వున్నాయి. వాటిలోకల్లా అందమైనదీ, అపూర్వమైనదీ ఒక వజ్రంవున్నది. అది రెండువేల సంవత్సరాలనుంచి ఆ విగ్రహాలకు అలంకారంగా వున్నది. దానిని పూర్వం బర్మారాజు కొమరితమైన

నోబిలీ ఇలాగ మొత్తంమీద నలభై రెండేండ్లు ఈ మధుర జిల్లాలో క్రైస్తవమతప్రచారం చేశాడు. అతని ఆరోగ్యం పూర్తిగా చెడిపోయింది. అతనిదృష్టి తగ్గిపోయి గుడ్డివాడైపోతున్నాడు. ఈస్థితిలో కొంచెం చల్లనిప్రదేశానికి పంపితే అతనికి ఆరోగ్యం కలుగుతుందేమోనని ౧౬౫౪ లో ఆ ప్రాంతంలో మిషనరీఅధికారు లతనిని సింహళానికి పంపించారు. కాని అతడు అక్కడ విశ్రాంతి తీసుకునేదానికి బదులుగా తన మామూలుపద్ధతి ప్రకారమే కఠిననియమాలతో జీవిస్తూ మతప్రచారంచేస్తూనే వచ్చినందువల్ల ఆరోగ్యం కలుగలేదు. అక్కడకూడా కొందరను అతడు మతంలో కలిపాడు. అందువల్ల అతడు మొదటినుంచీ పనిచేస్తూవున్న ప్రదేశాలన్నిటికీ దూరంగా వుండేటట్లు చెన్నపట్నంలో మైలాపూరికి విశ్రాంతికోసం పంపించారు. అక్కడ ఇతడు తన శిష్యులుగావున్న నలుగురు బ్రాహ్మణులతో ఒక చిన్న మట్టియింట్లో కొన్నాళ్ళు కాలక్షేపం చేశాడు. ఇంతలో గోలకొండనవాబుల సేనాధిపతుల దండయాత్రలవల్ల చెన్నపట్నంలో రాజకీయపరిస్థితులు అల్లకల్లోలంగా వున్నందువల్ల అధికారులు మళ్ళీ అతనిని ఇంకొకచోటికి మార్చారు. ఇట్టి స్థితిలో ౧౬౫౬ లో ఈ క్రైస్తవమాతాచార్యుడు స్వర్గస్థుడైనాడు.

నోబిలీ అరవంలో వ్రాసిన తొమ్మిది గొప్పగ్రంథాల తాళపత్ర సంపుటాలు ౧౬౬౦ లో కనబడ్డవి. (Madura District Manual 1868–J. H. Nelson, Part II pp. 116–120, 127, 160–161, 180–181)

తన రాకయొక్క వింత కాస్తతగ్గి పాతబడేవరకూ ఐదు రోజులు పగనులోనుండి ప్రతిరోజు ఉదయమూ, మధ్యాహ్నమూ, రాత్రికూడా దేవాలయంలోకివెళ్ళి సీతారాములను అర్చిస్తూవుండేవాడు. వెళ్ళినప్పుడల్లా ఒక రత్నాన్ని బహుమానం యిచ్చేవాడు. ఆ రాళ్లు ఎక్కువ విలువైనవి కాకపోయినా అర్చకులకుమాత్రం అతనిపైన చాలా గౌరవం కలిగింది.

ఐదోనాటిరాత్రి వెన్నెలలేదు. అందువల్ల ఔవర్నియరూ, అతనిఅనుచరులూ ప్రయాణానికి సిద్ధపరచిన ఏనుగులను ఎవరూ గమనించలేదు. మొదట పగనుకు వచ్చేటప్పుడు వేసుకొన్న తెల్లనిదుస్తులను తీసివేసి వీళ్ళు నల్లటిదుస్తులు ధరించారు. అందువల్ల నక్షత్రాల వెల్తురు వీళ్ళపైన పడి గుర్తు తెలుస్తుందనే భయంలేదు... హఠాత్తుగా ఆ రాత్రివేళ ఇంత ప్రొద్దుపొయ్యేవరకూ ఇంకా ఆ దేవాలయంలో దిగబడిన ఏ అర్చకునిదో, సేవకునిదో ఒక్క కేక వినబడి మళ్ళీ గొంతుక నొక్కినట్లు ఆగిపోయింది. ఆగుడిలో రాతిచపటామీద సాధారణంగా పడుకునే బిచ్చగాళ్ళకు నిద్రాభంగమై ఒకమాటు ఇటూ అటూ కదిలారు. ఇంతలో వాళ్ళ కాళ్లు, చేతులు బంధింపబడి నోటిలో గుడ్డలు క్రుక్కినందువల్ల ఏమీ చెయ్యలేకపొయ్యారు. సీతారాముల విగ్రహాల దగ్గరికి గబగబ పోతూవున్న పాదాలచప్పుడు, బంగారుగొలుసులు కదల్చిన చప్పుడు, దానితరువాత వీథిలో ఏనుగుల పాదాలచప్పుడు వినబడినవి. ఇంతే – అంతాసద్దు అణిగింది.

ఆ మరాన్నాడు ప్రొద్దున్న దివ్యవజ్రం పోయిన సంగతి తెలియగానే లబొయిలూ, దిబొయిలూ! ఎవరు ఎత్తుకుపోయి

నోబిలీ ఇలాగ మొత్తంమీద నలభై రెండేండ్లు ఈ మధుర జిల్లాలో క్రైస్తవమతప్రచారం చేశాడు. అతని ఆరోగ్యం పూర్తిగా చెడిపోయింది. అతనిదృష్టి తగ్గిపోయి గ్రుడ్డివాడై పోతున్నాడు. ఈస్థితిలో కొంచెం చల్లనిప్రదేశానికి పంపితే అతనికి ఆరోగ్యం కలుగుతుందేమోనని ౧౬౪౮ ఆ ప్రాంతంలో మిషనరీఅధికారు లతనిని సింహళానికి పంపించారు. కాని అతడు అక్కడ విశ్రాంతి తీసుకునేదానికి బదులుగా తన మామూలుపద్ధతి ప్రకారమే కఠిననియమాలతో జీవిస్తూ మతప్రచారంచేస్తూనే వచ్చినందువల్ల ఆరోగ్యం కలుగలేదు. అక్కడకూడా కొందరను అతడు మతంలో కలిపాడు. అందువల్ల అతడు మొదటినుంచీ పనిచేస్తూవున్న ప్రదేశాలన్నిటికీ దూరంగా వుండేటట్లు చెన్నపట్నంలో మైలాపూరికి విశ్రాంతికోసం పంపించారు. అక్కడ ఇతడు తన శిష్యులుగావున్న నలుగురు బ్రాహ్మణులతో ఒక చిన్న మట్టియింట్లో కొన్నాళ్ళు కాలక్షేపం చేశాడు. ఇంతలో గోలకొండనవాబుల సేనాధిపతుల దండయాత్రలవల్ల చెన్నపట్నంలో రాజకీయపరిస్థితులు అల్లకల్లోలంగా వున్నందువల్ల అధికారులు మళ్ళీ అతనిని ఇంకొకచోటికి మార్చారు. ఇట్టిస్థితిలో ౧౬౫౬ లో ఈ క్రైస్తవమాతాచార్యుడు స్వర్గస్థుడైనాడు.

నోబిలీ అరవంలో వ్రాసిన తొమ్మిది గొప్పగ్రంథాల తాళపత్ర సంపుటాలు ౧౬౬౦ లో కనబడ్డవి. (Madura District Manual 1868–J. H. Nelson, Part ll pp. 116–120, 127, 160–161, 180–181)

ధరించిన ఆయన ప్రియురాండ్రకు, ఆయన స్నేహితులకు మాత్రం రాజాదరణము పోవడమో, గౌరవముపోవడమో, చెరలో దుర్మరణము చెందడమో జరిగేది. అందువల్ల ఈ వజ్రంలో ఏదో పిశాచ మున్నదనిన్ని, పెట్టుకున్నవాళ్ళను నాశనం చేస్తుందనిన్ని పుకారులు బైలుదేరినాయి.

ఫ్రెంచిరాజు 16 వ 'లూయీ' భార్య మేరీ అంటాయినెట్టు దీనిని ధరించింది. ఆవిడకు చాలా చిక్కులు వచ్చినవి. ఫ్రెంచిప్రజావిప్లవంలో ఆ రాజు పదభ్రష్టుడైనాడు. ఆ రాణి ప్రాణాలను గోల్పోయింది. విప్లవంజరిగినతరువాత 1792 లో తక్కిన జవాహిరితోపాటు ఈవజ్రాన్ని ఎవరో అపహరించారు.

దుర్మరణాలు - దురదృష్టాలు

తరువాత కొంతకాలానికి వజ్రాలమచ్చులచావడి అన తగిన 'ఆంస్టర్డాం'లో 'ఫాల్స్' అనే వజ్రాలవర్తకుడిదగ్గరికి ఈవజ్రం ఎలాగోవచ్చింది. అతని కిచ్చినవాడు దానిని కొయ్యమన్నాడు. అతడు కొన్నినెలలు కష్టపడి పని పూర్తిచేసే టప్పటికి అతనికొడుకు దానినిహరించి అమ్మివేసి ఆసొమ్ముతో వ్యభిచారాలలోనూ, దుర్మార్గాలలోనూపడి, పాడై ఆత్మహత్య చేసుకొన్నాడు.

ఈ కుర్రవాడిదగ్గర ఆ వజ్రాన్ని దాని నిజమైనవిలువలో 10 వ వంతుకు ఫ్రాన్సిస్ బాయిలూ అనే ఫ్రెంచివాడు కొన్నాడు. అతడు దానిని ఫ్రాన్సులో అమ్మలేక, లండనుకు పోయి అమ్మదలచి అందుకు సొమ్ములేక రహస్యంగా ఆ వజ్రంలో ఒక చిన్నముక్కకోయించి అమ్మి, కోసినందుకు

కొంత సొమ్మిచ్చి మిగతాసొమ్ముతో లండనువెళ్ళి ఆవజ్రాన్ని తన జోడు మడమలో దాచుకొని తిరిగేవాడు. దానిని అమ్మడానికి భయపడి వీధుల ఊడ్చే పాకీపనిచేస్తూ జీవించేవాడు. తిండిలేక మలమల మాడి ఆకలిబాధ భరించలేక ఆఖరికి ఎలియాసన్ అనే యూధుజాతి వజ్రాలవర్తకుడిని పిలిచి తన వజ్రాన్ని 5 వేల సవరనుల కిచ్చివేస్తా నన్నాడు. ఎలియాసన్ ఆలోచించి చెబుతానని తరువాత మళ్ళీ వెళ్ళేటప్పటికి ఆ యువకుడు సోపిల్లి చచ్చిపడివున్నాడు.

ఎలియాసన్ ఆ వజ్రాన్ని సంగ్రహించాడు. అతని దగ్గర ఆ వజ్రం 1830 వరకూ ఉంది. తరువాత అతడు దానిని తామస్ హెన్రీహోపు అనే ఆయనకు 18 వేల సవరనులకు అమ్మాడు. ఆ వజ్రం నిజానికి 30 వేలు చేస్తుంది. హోపుగారి తదనంతరం ఈ వజ్రం ఆయన వారసుడైన లార్డు ఫ్రాన్సిస్ హోపు ప్రభువునకు సంక్రమించినది. దీనికి అప్పటినుంచీ 'హోపు వజ్రం' అని పేరు వచ్చింది.

హో పు ప్ర భు వు

ఈ వజ్రం వచ్చిన ముహూర్తాన హోపుప్రభువుకి అన్నీ కష్టాలే కలిగినవి. అతడు చాలా ఆస్తి నష్టపడి కాపురంచెడి మనోవ్యాధితో బాధపడ్డాడు. హోపుగారు 1894 లో మేయోహే అనే నటకురాలిని పెళ్ళాడి ఆ వజ్రాన్ని ఆమెకు యిచ్చాడు. ఆ వజ్రంయొక్క పీడవల్లనే తనకు మనశ్శాంతి లేకుండా పోయినదనిన్నీ, తాను ఇంకొకనితో లేచిపోయినా ననీన్నీ ఆవిడ తరువాత చెప్పింది. హోపుప్రభువు 1902 లో ఆమెతో విడాకులు పొందాడు. ఈ లోపుగా అతనికి సొమ్ము

అవసరమై ఆ వజ్రాన్ని విక్రయించాడు. తరువాత కొంత కాలందాకా ఆ వజ్రం ఏమైనదో తెలియదు.

ఇంకా కొన్ని దుర్మరణాలు

1908 లో ఈ వజ్రాన్ని రష్యాదేశపు కోటీశ్వరుడైన కనిటో విస్కీ అనే ప్రభువు కొన్నాడు. అతడు ప్యారిసు నగరములోని ఒక నర్తకిని ప్రేమించి ఈ వజ్రాన్ని ఒకరాత్రి ధరించేటందుకు దాని నావిడకు ఇచ్చాడు. ఆ వజ్రాన్ని ధరించి ఆమె రంగస్థలంమీదికి రాగానే కనిటోవిస్కీకి నేమితోచిందో గాని ఆమెను తన తుపాకితో కాల్చివేశాడు. తరువాత యింకో రెండురోజులలో ఈ కనిటోవిస్కీని ఎవరో పొడిచి చంపివేశారు. ఈ వజ్రాన్ని ఈ ప్రభువుకు అమ్మిన వర్తకుడు కొలట్ అనేవాడు తన వజ్రం ఖరీదు తాలూకు సొమ్ము తనకురాదనే అధైర్యంతో ఆత్మహత్య చేసుకొన్నాడు.

ఆ వజ్రం మళ్ళీ ఒక గ్రీకువర్తకుడిచేతిలో పడింది. అతడు దానిని తురుష్కసుల్తాను అబ్దుల్ హామీదుకు అమ్మాడు. అమ్మినరోజురాత్రే ఆ గ్రీకువర్తకుడు, అతని భార్యా, పిల్లలూ, ఒక పర్వతంప్రక్క ప్రయాణంచేస్తూ అగాధమైన లోయలోబడి మరణించారు.

తురుష్కసుల్తాను పదచ్యుతి

తురుష్కసుల్తానుదగ్గర ఆ వజ్రానికి కాపలాకాసే సేవకుడిపైన ఆ సుల్తానుకు ఆగ్రహంవచ్చి అతనిని బందిఖానాలో పెట్టి చావగొట్టినందువల్ల వానికి పిచ్చి

కొంత సొమ్మిచ్చి మిగతా సొమ్ముతో లండను వెళ్ళి ఆవజ్రాన్ని తన జోడు మడమలో దాచుకొని తిరిగేవాడు. దానిని అమ్మడానికి భయపడి వీధులు ఊడ్చే పాకీపనిచేస్తూ జీవించేవాడు. తిండిలేక మలమల మాడి ఆకలిబాధ భరించలేక ఆఖరికి ఎలియాసన్ అనే యూదుజాతి వజ్రాలవర్తకుడిని పిలిచి తన వజ్రాన్ని 5 వేల సవరనుల కిచ్చివేస్తా నన్నాడు. ఎలియాసన్ ఆలోచించి చెబుతానని తరువాత మళ్ళీ వెళ్ళేటప్పటికి ఆ యువకుడు సోపిల్లి చచ్చిపడివున్నాడు.

ఎలియాసన్ ఆ వజ్రాన్ని సంగ్రహించాడు. అతని దగ్గర ఆ వజ్రం 1830 వరకూ ఉంది. తరువాత అతడు దానిని థామస్ హెన్రీహోపు అనే ఆయనకు 18 వేల సవరనులకు అమ్మాడు. ఆ వజ్రం నిజానికి 30 వేలు చేస్తుంది. హోపుగారి తదనంతరం ఈ వజ్రం ఆయన వారసుడైన లార్డు ఫ్రాన్సిస్ హోపు ప్రభువునకు సంక్రమించినది. దీనికి అప్పటినుంచీ 'హోపు వజ్రం' అని పేరు వచ్చింది.

హోపు ప్రభువు

ఈ వజ్రం వచ్చిన ముహూర్తాన హోపుప్రభువుకి అన్నీ కష్టాలే కలిగినవి. అతడు చాలా ఆస్తి నష్టపడి కాపురంచెడి మనోవ్యాధితో బాధపడ్డాడు. హోపుగారు 1894 లో మేయోహే అనే నటకురాలిని పెళ్ళాడి ఆ వజ్రాన్ని ఆమెకు యిచ్చాడు. ఆ వజ్రంయొక్క పీడవల్లనే తనకు మనశ్శాంతి లేకుండా పోయినదనిన్నీ, తాను ఇంకొకనితో లేచిపోయినా ననిన్నీ ఆవిడ తరువాత చెప్పింది. హోపుప్రభువు 1902 లో ఆమెతో విడాకులు పొందాడు. ఈ లోపుగా అతనికి సొమ్ము

౭. మన ముసల్మానులు భారతీయులు కారా?

మన తెలుగుదేశంలో మహమ్మదీయులను 'తురక' లని వ్యవహరించడం అలవాటు అయింది. ఎవరు మీరని వారిని అడిగితే మేము 'తురక' ల మంటారు గాని నిజంగా వీరు తురుష్కదేశాన్నుంచి వచ్చిన విజాతీయులు కారు. ఒక్క ఆంధ్రదేశంలోనే కాదు; యావద్భారతదేశంలో ఉన్న ముసల్మానులలో నూటికి తొంభై మంది పూర్వము హిందువులలోనుంచి మహమ్మదీయమతంలో కలిసినవారి సంతతివారే. నూటికి పదిమందిమాత్రమే అరబ్బీ తురుష్కదేశాలనుంచీ, పారశీక ఆఫ్ఘనిస్థానాలనుంచీ వచ్చి ఇక్కడ స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకొని 'షేకు' లనే ఈదేశపు మహమ్మదీయులతో సంబంధబాంధవ్యాలు చేసినవారి సంతతివాళ్లు.

ఈ ముసల్మానులు హిందూప్రజలలాగనే గ్రామాలలో వ్యవసాయము, ఇతరవృత్తులు చేసుకుంటూ జీవనంచేస్తూ వున్నందువల్ల అరబ్బీ, తురుష్క, పారశీక మతాచారాలు క్రమక్రమంగా సడలిపోయి హిందూదేశప్రజల ఆచారాలే వారికికూడా అలవడినవి. ఇస్లాముమతంలో కులభేదాలకు తావులేకపోయినా మనదేశంలో వున్న మహమ్మదీయులలో వడ్లగింజలలో వున్నన్ని భేదాలు ఏర్పడినవి. హిందువులలో నుంచి మహమ్మదీయమతం అవలంబించినవారు వేరు వేరు కులాచారాలు అవలంబించి, వేరువేరు తెగలుగా ఏర్పడ్డారు. ఇస్లాముధర్మాన్నిబట్టి మహమ్మదీయులందరూ ఏకపంక్తిని భోజనము చేయవలసియున్నా మన ముసల్మానులలో భోజన ప్రతిభోజనాల విషయంలోనూ, వివాహాలవిషయంలోనూ నిషిద్ధాలు ఏర్పడినవి.

కొంత సొమ్మిచ్చి మిగతా సొమ్ముతో లండను వెళ్ళి ఆవజ్రాన్ని తన జోడు మడమలో దాచుకొని తిరిగేవాడు. దానిని అమ్మడానికి భయపడి వీథులు ఊడ్చే పాకీపనిచేస్తూ జీవించేవాడు. తిండిలేక మలమల మాడి ఆకలిబాధ భరించలేక ఆఖరికి ఎలియాసన్ అనే యూథుజాతి వజ్రాలవర్తకుడిని పిలిచి తన వజ్రాన్ని 5 వేల సవరనుల కిచ్చివేస్తా నన్నాడు. ఎలియాసన్ ఆలోచించి చెబుతానని తరువాత మళ్ళీ వెళ్ళేటప్పటికి ఆ యువకుడు సోపిల్లి చచ్చిపడివున్నాడు.

ఎలియాసన్ ఆ వజ్రాన్ని సంగ్రహించాడు. అతని దగ్గర ఆ వజ్రం 1830 వరకూ ఉంది. తరువాత అతడు దానిని తామస్ హెన్రీహోపు అనే ఆయనకు 18 వేల సవరనులకు అమ్మాడు. ఆ వజ్రం నిజానికి 30 వేలు చేస్తుంది. హోపుగారి తదనంతరం ఈ వజ్రం ఆయన వారసుడైన లార్డు ఫ్రాన్సిస్ హోపు ప్రభువునకు సంక్రమించినది. దీనికి అప్పటినుంచీ 'హోపు వజ్రం' అని పేరు వచ్చింది.

హోపు ప్రభువు

ఈ వజ్రం వచ్చిన ముహూర్తాన హోపుప్రభువుకి అన్నీ కష్టాలే కలిగినవి. అతడు చాలా ఆస్తి నష్టపడి కాపురంచెడి మనోవ్యాధితో బాధపడ్డాడు. హోపుగారు 1894 లో మేయోహే అనే నటకురాలిని పెళ్ళాడి ఆ వజ్రాన్ని ఆమెకు యిచ్చాడు. ఆ వజ్రంయొక్క పీడవల్లనే తనకు మనశ్శాంతి లేకుండా పోయినదనిన్నీ, తాను ఇంకొకనితో లేచిపోయినా ననిన్నీ ఆవిడ తరువాత చెప్పింది. హోపుప్రభువు 1902 లో ఆమెతో విడాకులు పొందాడు. ఈ లోపుగా అతనికి సొమ్ము

అవాను, గుజారు, ముచీ, కుంహారు తర్ఖాను, తేలీలు ఒక్కొక తెగవారు ఏడులక్షల యాభై వేలమంది మొదలు ౧౦ లక్షల దాకా వున్నారు. వీరందరు హిందువుల సంతతివారే.

మనదేశపు ముసల్మానులలో హిందువులలాగనే ఒకరితో ఒకరికి సంబంధబాంధవ్యములు లేని షియాలు, సున్నీలు అనే రెండు పెద్ద తెగలున్నవి. వీరుగాక ప్రత్యేక తెగలుగానున్న సయ్యదులు, షేకులు, పఠానులు, మొగలులు, మొహమ్మదీయులు, రాజపుత్రులు, జాటులు, గుజారులు, మియోలు, డిష్కానీలు, మోపలాలు మొదలైనవారున్నారు. ఈ ముసల్మానులలో మెమను, బోరా, ఖోజా, జూలా, ధానియా, ఘోసీ, కుంజెరు, మనిహారు, కసాయీలు మొదలైనవారు హిందువులలాగనే ప్రత్యేక కులాచారాలనే అవలంబించి యున్నారు.

హిందూముసల్మానుల 'భారతీయ' సభ్యత

భారతదేశంలో హిందూముసల్మానుల చిరకాల సాహచర్యంవల్ల ఈ యుభయుల వేషభాషలూ, ఆచారాలూ విడదీయలేనంతటివిధంగా కలిసిపోయి కేవలమూ మహమ్మదీయులదనిగాని, హిందువులదనిగాని చెప్పడానికి వీలులేని విధమైన 'భారతీయ' సభ్యత యొకటి యేర్పడి యున్నది. ఈ చిరకాల సాహచర్యమువల్ల ఉభయుల వేషభాషలలో, మతాచార వ్యవహారాలలో, సంగీత సాహిత్యములలో, శిల్పములో, రుచులలో, తుదకు స్వభావములలో కూడా మార్పులు కలిగినవి. దీనినిగురించి హిందువులు, మహమ్మ

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథా లలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోష్‌గారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సర ములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయందపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ అలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క దేశమందున్ను, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మా నులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరి కన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠుల ముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

మైన 'సస్సానియనుల' సభ్యతయున్నూ, సాహిత్యమున్నూ అక్కడికి వచ్చిన ఇస్లాములో గొప్పమార్పును కలిగించి జలాలుద్దీన్ రూమీ, ఉమర్ ఖయ్యాములవంటి మహాకవులను సృష్టించినట్లే మనదేశంలో హిందువుల పూర్వనాగరికత, తత్వవేదాంతములు భారతీయ ముసల్మానులను సృష్టించినవి. వివిధదేశములందలి పూర్వనాగరికతలు, ఇస్లాములో కలిగించిన మార్పులు పరిశోధింపతగిన విషయము."

దుస్తులు

ఉత్తర హిందూస్థానంలో హిందువులు, మహమ్మదీయులూ ధరించే దుస్తులూ, నివసించే ఇళ్ళూ ఒకేమాదిరిగా నుంటవి. బయటకు పోయేటప్పుడు హిందువులైనా, మహమ్మదీయులైనా పాయిజామాలూ, పగ్గీలూ వేసుకుంటారు. ఇళ్ళలో - ముఖ్యంగా గ్రామాలలో - ధోవతీ, ఉత్తరీయమూ ధరిస్తారు. అనేకప్రాంతాలలో అంగీయాయున్నూ, ఘోషాకోసం మేలిముసుగుగా వేసుకొనే జలతారు ఓణీ, కుచ్చెళ్ళు పోసి కట్టిన పమిటిపావడాను, రవికనూ ఈవుభయమతముల వారి స్త్రీలూ భేదమేమీ లేకుండా ధరిస్తారు.

శిల్పము

ఉత్తర హిందూస్థానములో మతాలకు సంబంధించిన మసీదులూ, దేవాలయాలూ గాక లౌకికజీవితానికి సంబంధించిన రాజనగరులు, బాటసారులకోసం కట్టిన సరాయిలు, వీధిలోకి కట్టిన ఇళ్ళు వాకిళ్ళు, స్నానఘట్టాలూ, రాజపుత్రస్థానంలోను, మధ్యరాష్ట్రంలోను, అయోధ్య ఆగ్రా రాష్ట్రాల

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథాలలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోష్‌గారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సరములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయందపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూ దేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క దేశమందున్ను, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మానులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరికన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠులముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

మనుష్యులనూ, మృగాలనూ చిత్రించకూడ దని ఖురాను నిషేధించినందువల్ల మతావేశంగల ముసల్మానులు కొందరు ఈ కళను పోషించకపోయినప్పటికీ, మొగలాయి చక్రవర్తులున్నూ, వారి ఆశ్రితులైన నవాబులున్నూ దీనిని ప్రోత్సహిస్తూనే వుండేవారు.

మహమ్మదీయుల కాలంనాటి నుంచీకూడా చక్కని చిన్న చిత్రాలను చిత్రించే ఒక క్రొత్తపద్ధతి హిందూ మహమ్మదీయ చిత్రకారులలో వ్యాపించింది. ఈ యుభయ మతముల కళోపాసకులూ ఒండొరులను గురుశిష్యులుగా స్వీకరించడానికి యెలాంటి అభ్యంతరమూ వుండేది కాదు.

సంగీతము

భారతదేశంలో సజీవమైయున్న లలితకళలలో సంగీత మొకటి. దీని చరిత్రను చూస్తే హిందూ మహమ్మదీయ సభ్యతలు ఏరీతిగా మేళవించినదీ తెలుస్తుంది. ఉత్తర హిందూస్థానంలో జంత్రగాత్రముల సంగీతవిద్య వంశపారంపర్యముగా గాయకులుగా నున్న హిందూ మహమ్మదీయ కుటుంబములలో స్థిరంగా నెలకొని యున్నది. ఈ ఉభయ మతముల గాయకులూ ఒకే విధమైన సంగీతవిద్యను అభ్యసిస్తున్నారు. ఒకేపాటలను పాడతారు. ఒకేవిధమైన జంత్రములను వాయిస్తారు. ఒకేవిధమైన రాగములను ఆలాపన చేస్తారు. ఈ సంగీత విద్య పూర్వకాలంనాటి హైందవసంగీతశాస్త్ర విధానమును పారశీక ఫణితులతో మేళవించి నిర్మించిన ఒక అపూర్వమైన సంగీతసంప్రదాయముగా నున్నది.

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథా
లలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి
శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోషగారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సర
ములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి
మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయం దపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి
అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు
వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి
విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి
౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు
శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క-
దేశమందున్ను, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ
గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ'
లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము.
ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి
భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే
సుమండీ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట
వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక
మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మా
నులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరి
కన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠుల
ముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

దీయ జనసామాన్యము ఇప్పటికీ ఒకే విధమైన పాటలూ, పదాలూ పాడతారు. ఉత్తర హిందూస్థానంలో హిందూ మహమ్మదీయుల ఇళ్ళల్లో జరిగే శుభకార్యాలలోనూ, హిందూమహమ్మదీయుల పండుగులలోనూ, బాలబాలికల పుట్టినరోజుపండుగులలోనూ, పెళ్ళిళ్లలోనూ స్త్రీలు ఒకేవిధమైనపాటలు పాడతారు. పిండివిసిరేటప్పుడు, బరువు మోసేటప్పుడు, పడవలు లాగేటప్పుడూ, ఇళ్ళడాబాలమీద సున్నమునకు జిగిరావడానికి కొట్టేటప్పుడు, ఇంకా నలుగురు కలిసి కాయకష్టంచేసే అన్నిసందర్భాలలోనూ కూడా మన దంపుళ్లపాటలు, రోకంటిపాటలు, పడవపాటలలాంటి పాటలనే అక్కడకూడా పాడుతూవుంటారు. ఇందులో హిందూ మహమ్మదీయ భేదము లేనేలేదు.

బీహారు పరగణాలలోనూ, ఉత్తర హిందూస్థానములో అనేక ప్రాంతాలలోనూ ముసల్మానులఇళ్లల్లో పాడే జోలపాటలు 'నంద్‌లాల్' అని శ్రీకృష్ణుణ్ణి ఉద్దేశించి వ్రాయబడిన హిందువుల పాటలే! కృష్ణుని శ్యామలవర్ణమునే 'శాన్‌వాల్యా' అనే పదముగా మార్చి పాడుతూవున్నట్లు పరిశోధకులు కనిపెట్టినారు. * ఇలాగే బీహారులోనూ, ఉత్తరదేశ పరగణాలలోనూ మహమ్మదీయ స్త్రీలు పాడే పెళ్ళిపాటలుకూడా హిందువులవే. ఉదాహరణానికి ఈ క్రింది పాట చూడండి.

*అల్బేలీ జచ్చా మన్ కరే నంద్‌లాల్‌సే
సోహాగన్ జచ్చా మన్ కరా నంద్‌లాల్‌సే
అల్బేలీ నే ముఝే దర్ దియా
శాన్‌వాల్యానే ముఝే దర్ దియా.

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథాలలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోష్‌గారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సరములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయందపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్కదేశమందున్నూ, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మానులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరికన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠులముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

శబ్దాలుమాత్రం ఎక్కువగా ఫారసీభాషలోనివి. ఈ ఉర్దూ భాషలో ఉత్తమగ్రంథాలు రచించినవారిలో హిందువులూ, మహమ్మదీయులూకూడా సమానంగా వున్నారు. హిందువు లలో ఉర్దూభాషలో సుప్రసిద్ధుడైన కవి దయాశంకర్ నశీం. వచనంలో పేరుపొందిన గ్రంథకర్త పండిత రతన్‌నాథ్.

ఇంతేకాదు, పారశీకభాషలోనుంచి మన దేశభాషల లోకికూడా చక్కనిపదాలు చాలావచ్చి కలసినవి. మన దేశ భాషలలో పాండిత్యముసంపాదించిన మహమ్మదీయులుకూడా చాలామంది వున్నారు. తరువాత కొంతకాలానికి తులసీదాసు సుప్రసిద్ధమైన తన రామాయణాన్ని రచించిన అవధి - హిందీ భాషలో- క్రీ. శ ౧౫౪౦ లోనే మలీకు మహమ్మదు అనే ముసల్మానుకవి 'పద్మావతి' అనే చక్కనికావ్యాన్ని రచిం చాడు. ఇందులో భూలోకసుందరియైన పద్మావతి, ఆమె భర్త రతన్‌సింగుల ప్రణయగాథ, అల్లాయుద్దీన్ చక్రవర్తి చిత్తూరు దుర్గాన్ని ముట్టడించగా పురుషులు వీరస్వర్గాన్ని అలంక రించడము, రాజపుత్రస్త్రీలు జోహారుచేయడము మొదలైన అంశాలను ఎంతో రసవంతంగా ఈముసల్మానుకవి వర్ణించాడు.

జీవాత్మ, పరమాత్మకోసం వెదుక్కునే అంతరార్థాన్ని కూడా ఆ కావ్యంలో స్ఫురింపజేయడంవల్ల ఈ కవికి హిందువుల సంగతి ఎంతబాగా తెలుసునో, వారియం దెంత స్నేహభావ మున్నదో - కనబడుతూవుంది.

హిందీభాషలో ఉత్తమగ్రంథాలను రచించిన ముస ల్మానులలో అక్బరుచక్రవర్తిసభలోని నవరత్నాలలో ఒక డైన అబ్దుల్ రహీము ఖాన్‌ఖానన్ తాను హిందీలో కవిత్వం

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథా లలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోషగారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సర ములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయందపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క దేశమందున్నూ, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మా నులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరి కన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠుల ముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

యాదరణకు పాత్రములై ఉంటున్నవి. వీరికి భారతీయ సాహిత్య సంప్రదాయములకంటె పారశీక సాహిత్యసంప్రదాయాలే ఎక్కువ ఆదరణ పాత్రంగా నుంటూవున్నవి. అందువల్ల యీ ప్రాంతాలలో సామాన్యజనులలో మహమ్మదీయులలాగనే హిందువులలోకూడ హైందవపురాణ కథలకన్నా, భారతీయసాహిత్య విషయాలకన్నా 'యూసుఫ్-జులేఖా', 'షిరీన్-ఫరీద్', 'గులేబకావలి', 'లైలా మజ్నూన్' మొదలైన పారశీక కావ్యకథలే ఎక్కువ బాగా తెలుసును. ఇటీవల కొంతకాలముక్రిందట ఆ ప్రాంతాల హిందువులు తమ మతానికీ, పూర్వనాగరికతకూ, విజ్ఞానానికీ సంబంధించిన సాహిత్యంకూడా బాగా తెలుసుకోవడం అవసరమనే ప్రచారంకూడా చేయవలసి వచ్చింది.

వాణిజ్యము - పరిశ్రమలు

ప్రజల వేషభాషలలోలాగనే వాణిజ్య వ్యాపారములలోను, పరిశ్రమలలోను, నృత్యాలలోనూ కూడా హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనము కనబడుతూ వుంది. హిందువులు అతిపవిత్రంగా నెంచి, అన్నిశుభకార్యాలలోనూ మడిబట్టగా ధరించే కాశీపట్టుతాపితాలు నేసేవాళ్ళు మహమ్మదీయ నేతగాళ్ళే! ఈ తాపితాలలోను, అంచులలోను నేతలోనేకనబడే పట్టుజలతారు డోరియాలు, పువ్వులు, చిత్రములు కేవలమూ హిందువులయాచారమునకు సంబంధించిన నమూనాలే. దీనిని మహమ్మదీయులు నేయడమూ, హిందువులు ధరించడమూ చూడగా నొకరి ఆచారవ్యవహారాల నొక రెంతచక్కగా గ్రహించి అందు కనుగుణ్యముగా కావలసిన వస్తుసామగ్రి నెంత శ్రద్ధతో తయారుచేయగలరో తెలుస్తుంది.

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథా లలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోష్‌గారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సర ములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయం దపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క దేశమందున్ను, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మా నులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరి కన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠుల ముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

కిన్ఖాబు కార్ఖానాలన్నీ హిందువులవే. కాశీలో కిన్ఖాబు నమోనాలు తయారు చేసేవారందరూ మహమ్మదీయులు. నేతగాళ్ళలో హిందువులూ, మహమ్మదీయులు కూడా వున్నారు. వీటిని విక్రయించే వర్తకులందరూ హిందువులే. హిందూ రాజ్యాలైన రాజపుత్ర స్థానంలోని సంస్థానాలలో రాళ్ళనుచెక్కేశిల్పు లందరూ మహమ్మదీయులే.

మ త ము

మతవిషయంలోకూడా హిందూమహమ్మదీయసమ్మేళనకు నిదర్శనాలు కనబడుతున్నవి. హిందూదేశంలో జన్మించిన వాళ్ళందరికీ సాకారేశ్వరారాధనమున్నా, కర్మకాండ యున్నా సామాన్యధర్మములుగా నుంటున్నవి. హిందూ దేశంలోని మహమ్మదీయులలో చాలామంది హిందువులుగా నుండినవాళ్లు. ఇంతేగాక ఈ దేశంలోకి మహమ్మదీమమతం సూటిగా అరబ్బీదేశంలోనుంచిగాక మధ్యమజిలీవైన పారశీక దేశంలోనుంచి వచ్చినందువల్ల పారశీకదేశంలోనే కొంత మార్పుచెంది యిక్కడికివచ్చినది. ఇలాగ కొంత మార్పు చెందివచ్చిన యీ మహమ్మదీయమతము ఈ దేశంలోని హిందువుల వైదికమత ధర్మాలతో ఏడుశతాబ్దాలు సహవాసం చేసింది. అందువల్ల యీ మహమ్మదీయమతము ఆచారాలలోను, కర్మకాండలోను ఇక్కడ చిత్రవిచిత్రాలైన మార్పులనుజెంది ఇతరదేశాలలోనున్న ఇస్లాము మతధర్మాలకు చాలా విషయాలలో భిన్నంగా పరిణమించియున్నది. ఈ పరివర్తన మెంతవరకూ జరిగినదనగా ఉత్తర హిందూస్థానము లోని జనసామాన్యము ఈ ప్రకారంగా మార్పుజెందిన ఇస్లాము

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథా లలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోషిగారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సర ములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాక్ సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయందపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క దేశమందున్ను, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మాను లనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మా నులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరి కన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠుల ముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

దేరింది. ఈ ప్రజలకు ఆపదవచ్చినప్పుడు పీరులకు మొక్కుకో వడమూ, సామాన్యజనులు తమ యిష్టసిద్ధులు చేయవలసిందని పీరులకు మొక్కుకోవడమూకూడా ప్రబలింది. హిందువుల దేవతలలాగనే మహమ్మదీయుల పీరులుకూడా మంచి చెడుగు లకు కారణభూతములైనట్లే ప్రజలు విశ్వసించి అందు కను గుణముగా వారి నర్చించడం ప్రారంభమైనది. దీనితోపాటు వ్యాజ్యములు గెల్పించమని మొక్కులు, ప్రయాణంలో కార్య సాఫల్యం చేయుమని మొక్కులు, తాయత్తులు, శకునములు, దీవనలు మొదలైన హిందూఆచారాలన్నీ మహమ్మదీయు లలోకూడా ప్రబలమైనవి. ఇలాంటి పీరులను కొలిచే మహమ్మ దీయజనసామాన్యము తోడిహిందువులను చూసి గ్రామదేవత లకు మొక్కుకోవడమూ, గొట్టాలమ్మా, మహమ్మారీ మొదలైన క్షుద్రదేవతలనుకొలిచే బీదహిందువులు మహమ్మ దీయ సోదరుల పీరులకు మొక్కుకోవడమూ, ఫకీరులదీవనలూ, పైగంబరుల ఆశీర్వాదములు పొందడమూ ఒక వింతసంగతి కాదు.

పండుగలు - పర్వములు

భారతదేశమున మహమ్మదీయులు తమ మతానికి సంబంధించిన ఉత్సవాలు జరపడంలోకూడా అనేక హిందూ సంప్రదాయాలను అవలంబించారు. అరబ్బీదేశంలోని ఇస్లా ములో ఎట్టి సాకార దేవతార్చనముగానీ, మేళతాళములు, నృత్యగీత వాద్యములుగాని లేక ఆనందరహితమైన మానసి కారాధన ప్రార్థనలు మాత్రమే వుండేవి. మనదేశానికి వచ్చిన మహమ్మదీయులు చిరకాలంనుంచి హిందూసంప్రదాయాలకు

దీయులు, విదేశీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడా అనేక గ్రంథా లలో వ్రాసియున్నారు. ఇలాంటిరచన లన్నింటినీ సేకరించి శ్రీ రవీంద్రనారాయణ ఘోష్‌గారు ౧౯౧౧-వ సంవత్సర ములో కలకత్తానుంచి ప్రకటింపబడే 'డాన్‌సొసైటీ' వారి మాసపత్రికలో అయిదు గొప్ప వ్యాసాలను వ్రాశారు.

'హిందీ'లనే ముసల్మానులు

అనేకభాషలయందపారమైన పాండిత్యము సంపాదించి అరబ్బీనాగరికతను గురించి ఫ్రెంచిభాషలో లెబాన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథాన్ని ఉర్దూభాషలోనికి అనువదించి, చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతపరీక్షకుడుగా కూడా పనిచేసి ౧౯౧౦ లో దివంగతులైన సయ్యద్ ఆలీ బిల్ గ్రామీగారు శికందరాబాదులో ఉపన్యసిస్తూ ఇలాగ చెప్పారు:—

"హిందూదేశపు ముసల్మానులమైనమనము తురుష్క దేశమందున్ను, ఇతర మహమ్మదీయ రాజ్యాలయందున్నూ గల ముసల్మానులందరూ మనలను ముసల్మానులనక 'హిందీ' లని వ్యవహరించే టంతగా భారతీయసభ్యతలో లీనమైనాము. ఈ 'హిందీ' అనే శబ్దము వినడానికి 'హిందూ' అనే శబ్దానికి భిన్నంగా కనబడుతూ వున్నా దీనిఅర్థం హిందువులనియే సుమండీ ! ఇంతేకాదు. భారతదేశపు ముసల్మానుల మగుట వల్ల మనము మధ్యఆశియాదేశములందలి అనాగరక మూకలకన్ననూ, తురుష్క పారశీక దేశములందలి ముసల్మా నులకన్ననూ, మనను 'హిందువు' లని పిలిచే జాతులవారందరి కన్ననూ కూడా సాంఘికంగానూ, బుద్ధిబలంలోనూ శ్రేష్ఠుల ముగా నున్నాము. పారశీక దేశములోని పూర్వనాగరికత

స్థానీలో వ్రాసిన 'బారామాష్' (పన్నెండు నెలలు) అనే గ్రంథంలోనుంచీ షేర్ ఆలీ అఫ్‌గన్ సాహేబుగారు రచించిన హిందూస్థానచరిత్రలోనుంచీ, ఇంకనూ ఇతరముసల్మాను గ్రంథ కర్తల ఉద్గ్రంథాలలోనుంచీ ఈ టాసీగారు తాను వ్రాసిన సంగతులన్నీ గ్రహించినందువల్ల ఈ విషయంలో ఇది చాలా ప్రమాణగ్రంథంగా వుంది. ఇలాగే మా. గస్టవ్ లీ·బాన్ అనే ఇంకొక ఫ్రెంచి గ్రంథకర్తకూడా 'భారత దేశమునందలి నాగరికతలు' అనే గ్రంథంలో హిందూ దేశంలో మహమ్మదీయ మతాచారాలు పొందిన మార్పులను గురించి చక్కగా వివరించియున్నాడు.

విదేశీయులే గాక భారతీయులుకూడా - అందులో సుప్రసిద్ధ విద్వాంసులైన మహమ్మదీయ ప్రముఖులుకూడా ఈ విషయాన్నిగురించే వ్రాసియున్నారు. యూసుఫ్ ఆలీ ఎం.ఏ.,ఎల్. ఎల్.బి., ఐ.సి.ఎస్. గారు 'భారతదేశ ప్రజల జీవనము, వృత్తులు' అనే గ్రంథంలో ఈ విషయాన్ని బాగా చర్చించి హిందువులు తమ పితృదేవతలకు పిండములు పెట్టుతూవుంటే, హిందూదేశంలోని మహమ్మదీయులు 'షిర్నీ' యనే ఆచారాన్ని అవలంబించి యున్నారనిన్నీ, గ్రామాలలోని జులహా తేలీ మహమ్మదీయులు హిందువుల లాగనే మశూచికాలు రాకుండా గ్రామదేవతలకు మొక్కు తున్నారనిన్నీ, హిందువులు కాశీ రామేశ్వరాలకు పోయినట్లే మహమ్మదీయులు ఘాజీమియాన్ గోరీ దగ్గరికి యాత్రకు పోతున్నారనిన్నీ, పాంచన్ పీరులనుగురించి పాటలు పాడతా రనిన్నీ ౧౯౧౦ లో వ్రాసియున్నారు.

డబ్లియు. క్రూక్ (Crooke) అనే ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగి The North Western Provinces of India అనే తన గ్రంథములో ఇలాగ వ్రాశాడు.

"ఎట్టి కళంకముగాని, కల్మషముగాని, అనాచారములు గాని, మూఢవిశ్వాసములుగాని లేక ఖురాను షరీఫులో సూత్రప్రాయంగా నిర్వచింపబడిన ఇస్లాము సిద్ధాంతాలను అవలంబించే మహమ్మదీయులు ఈ భారతదేశంలో బహు కొద్దిమంది మాత్రమే వున్నారు. ఇలాంటి కఠిననియమాల మతాన్ని అనుష్ఠించేవారిలో వాహాబీలు, లేక అహల్-ల్-హాదీ లనువారు మాత్రమే యున్నారు. విగ్రహారాధనకు దగ్గర సంబంధంగల ఆచారాలనూ, ఉత్సవాలనూ, పీరుల గోరీలదగ్గర మొక్కులనూ వీరు అంగీకరింపక అట్టి ఆచారాలను అవలంబించే ముసల్మానులను 'ముషరికులు' - అనగా భగవంతునితో ఇంకొక వ్యక్తిని కలిపేవారని వ్యవహరిస్తున్నారు. పొగచుట్ట తాగడమును, తావళము త్రిప్పడమును కూడా వీరు సహించరు."

పూర్వకాలముకంటె తరువాతకాలంనాటి మహమ్మదీయ మతము హిందూమతాచారాలపట్ల చాలా సహనం చూపిస్తూవచ్చిందని పైనచెప్పిన డబ్లియు. కూక్రుగారు పశ్చిమోత్తర పరగణాలను గూర్చి ౧౮౯౭ లో ప్రకటించిన గ్రంథంలోనే వ్రాసినాడు.

ముసల్మానులూ, హిందువులూ కలిసి పీరులను ఆరాధించే పద్ధతులూ, వారి గౌరవార్థము చేసే ఉత్సవాలూ,

పీరులగోరీలదగ్గరికి తీర్థయాత్రలు చేసేటప్పుడు అవలంబించే పద్ధతులూ వర్ణించాలంటే ఒక పెద్దగ్రంథం అవుతుంది.

ఆంధ్ర ముసల్మానులు

మన తెలుగు దేశంలో మహమ్మదీయుల ఇళ్ళల్లో చేసే జాతకర్మలు, వివాహాదిశుభకార్యాలలోను, పండుగలు పబ్బాలలోను అవలంబించే ఆచారాలు మన ఆచారాలకు చాలా సన్నిహితంగా వుండడం అందరికీ తెలుసును. పెళ్ళిళ్ళలో పెళ్ళికూతురుకు పసుపు నలుగుపెట్టడం దగ్గిర నుంచీ పెళ్ళికుమారుడిని మల్లెపువ్వులజాలరుతో గుర్రంమీద కత్తితో ఊరేగించడంవరకూ మనక్షత్రియకులాచారాలే ముసల్మానులలోకూడా కనబడుతున్నవి. మహమ్మదీయులలో చచ్చిపోయినప్పుడు చేసే అపరకర్మలు కూడా చాలావరకూ హిందువులు చేసేటటువంటివే వున్నవి. వారి 'ఫాతెహా' మన స్వర్గపాథేయమునకు చాలా సన్నిహితంగా వుంది. ఆఖరికి ఒకవిధమైన తద్దినాలుకూడా వాళ్ళు పెడుతున్నారు. ఇంక మంచిరోజులనీ, వర్జ్యమనీ, వారమనీ వాళ్ళలోకూడా చాలా పట్టింపులు వున్నవి. ఎన్నికబుర్లు చెప్పినా ప్రక్క-ఇంటిహిందువు పాటించే శకునాలను ఇరుగుపొరుగు మహమ్మదీయుడు పాటించకుండా వుండలేకపోతున్నాడు. ఇప్పటికీ గ్రామాదులలో హిందువులూ, మహమ్మదీయులూ అన్యోన్యంగా వుంటూ వరసపెట్టి పిలుచుకుంటూ భారతభూమి కడుపున పుట్టిన అన్నదమ్ముల లాగనూ, అక్క-చెల్లెళ్ళ లాగనూ జీవిస్తూన్నారు. ఇదంతా మనకు అనుభవైకవేద్యమేకదా!

డబ్లియు. క్రూక్ (Crooke) అనే ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగి The North Western Provinces of India అనే తన గ్రంథములో ఇలాగ వ్రాశాడు.

"ఎట్టి కళంకముగాని, కల్మషముగాని, అనాచారములు గాని, మూఢవిశ్వాసములుగాని లేక ఖురాను షరీఫులో సూత్రప్రాయంగా నిర్వచింపబడిన ఇస్లాము సిద్ధాంతాలను అవలంబించే మహమ్మదీయులు ఈ భారతదేశంలో బహు కొద్దిమంది మాత్రమే వున్నారు. ఇలాంటి కఠిననియమాల మతాన్ని అనుష్ఠించేవారిలో వాహాబీలు, లేక అహాల్-ల్-హాదీ లనువారు మాత్రమే యున్నారు. విగ్రహారాధనకు దగ్గర సంబంధంగల ఆచారాలనూ, ఉత్సవాలనూ, పీరుల గోరీలదగ్గర మొక్కులనూ వీరు అంగీకరింపక అట్టి ఆచారాలను అవలంబించే ముసల్మానులను 'ముషికులు' - అనగా భగవంతునితో ఇంకొక వ్యక్తిని కలిపేవారని వ్యవహరిస్తున్నారు. పొగచుట్ట తాగడమును, తావళము తిప్పడమును కూడా వీరు సహించరు."

పూర్వకాలముకంటె తరువాతకాలంనాటి మహమ్మదీయ మతము హిందూమతాచారాలపట్ల చాలా సహనం చూపిస్తూవచ్చిందని పైన చెప్పిన డబ్లియు. క్రూకుగారు పశ్చిమోత్తర పరగణాలను గూర్చి ౧౮౯౭ లో ప్రకటించిన గ్రంథంలోనే వ్రాసినాడు.

ముసల్మానులూ, హిందువులూ కలిసి పీరులను ఆరాధించే పద్ధతులూ, వారి గౌరవార్థము చేసే ఉత్సవాలూ,

రాజ్య సింహాసనాన్ని ఆక్రమించాలని సంకల్పించి ఈ విష యంలో తనకు సహాయం చేయవలసినదని అప్పట్లో పుదుచ్చేరీ ప్రాంతాలలో బలవంతులుగానున్న ఫ్రెంచివర్తక కంపెనీ వారిని ఆశ్రయించాడు. అప్పుడు మహమ్మదాలీ సహజంగా, ఫ్రెంచివారికి పోటీగానున్న ఇంగ్లీషు వర్తక కంపెనీవారిని ఆశ్రయించాడు. అంతట ఈ కర్నాటక రాజ్యసింహాసనం కోసం యుద్ధాలు ప్రారంభమైనవి. ఆ యుద్ధాలలో ఇంగ్లీషువారు జయించడంలో మహమ్మదాలీ రాజ్యాధికారం స్థిరపడింది. అతడు ఇంగ్లీషువారికి వశుడై వారిచేతులలో కీలుబొమ్మయై వారేలాగ చెప్పితే అలాగ వినవలసి వచ్చినది. కర్నాటక రాజ్యానికి మహమ్మదాలీ పేరునకు నవాబుగా నున్నాడుగాని నిజమైన ప్రభుత్వాధికారాలన్నీ ఇంగ్లీషువారే చలాయించడం ప్రారంభించారు. యుద్ధాలలో సహాయంచేసినందుకు సాలుకు ఏడులక్షల వరహాలు నవాబు కంపెనీవారి కివ్వాలి. అది చెల్లించడానికి సొమ్ములేక నవాబు ఋణాలు చేయవలసి వచ్చింది.

కర్నాటకనవాబు మొదట ఆర్కాటును రాజధానిగా చేసికొని యున్నందువల్ల ఆయనను ఆర్కాటు నవాబు అనికూడా అనేవారు. తరువాత అతడు చెన్నపట్నంచేరి ఒక దివ్యభవనంలో కాపురంవుంటూ వచ్చాడు. అతడు తన భోగ విలాసాలకోసమూ, ఇంగ్లీషుఅధికారులను మెప్పించడము కోసమూ దుర్వ్యయం చెయ్యడం ప్రారంభించాడు. కంపెనీ ఉద్యోగులకు బహుమతులూ, లంచాలూ విరివిగా నిచ్చేవాడు. చాలామంది దొరలకు ఉద్యోగాలిచ్చి తనవద్ద వుంచుకొనే వాడు. 1758-1780 మధ్య అతని ఆతిథ్యమును బొందిన

దొరలూ, దొరసానులూ అతని దర్బారు వైభవమును, భోగవిలాసాలను, దుబారాఖర్చును చిత్రి చిత్రాలుగా వర్ణించియున్నారు. ఆర్కాటునవాబుయొక్క రాజ్యాధికారము కేవలమూ ఇంగ్లీషువారి దయాధర్మాలపైననే ఆధారపడి వున్నందువల్ల ఏదో నెపంమీద చీటికి మాటికీ కంపెనీ అధికారులు అతనిని సొమ్ము ఇవ్వవలసినదని పీడించేవారు. కొందరు ఉద్యోగులు అతనిని నయాన భయాన సొమ్ము తెమ్మని బలవంత పెట్టేవారు. కొందరు అతనికి సహాయం చేస్తామని మోసగించి సొమ్ము కాజేసేవారు. ఇన్నివిధాలుగా సొమ్ము పిండుతూవుంటే నవాబుకి ఎంతసొమ్మైతే చాలుతుంది గనుక ? అందుకోసం అతడు అప్పులపాలు కావలసివచ్చింది.

నవాబు తన అవసరంకొద్దీ ఎక్కువ వడ్డీలకు ఋణ పత్రాలు వ్రాసి యిచ్చేవాడు. కొందఱు ప్రబుద్ధులు అతనిని మోసగించి, బలవంతపెట్టి నూటికి 24 మొదలు 48 వంతుల చొప్పున అత్యధికమైన వడ్డీలువేసి ప్రతిఫలశూన్యంగాకూడా కొన్ని ఋణపత్రాలు వ్రాయించుకున్నారు. ఇలాగ వ్రాయించు కొన్న ఋణపత్రాలతాలూకు సొమ్ము వెంటనే ఇవ్వవలసిందని బలవంతపెట్టి యివ్వకపోతే కంపెనీఅధికారులకుచెప్పి తగిన శాస్తి చేయిస్తామని బెదరించి అందుక్రింద అతని రాజ్యభాగాలను స్వాధీనతాకట్లు వ్రాయించుకొనిన్నీ, శిస్తులవసూళ్ళ యిజారా హక్కులను పొందినీ్న, అతనిరాజ్యంలో ప్రవేశించి శిస్తుల వసూళ్ళలో రైతులను బాధించడం ప్రారంభించారు. ఈ పత్రాలను దొరలు బాహాటంగా బజారులోపెట్టి క్రయ విక్రయాలు చెయ్యడం ప్రారంభించారు. ఆ కాలంలో చెన్న పట్నంలో ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీవారి కొలువులో పనిచేసే

గొప్పఅధికారులైన దొరలలో చాలామంది ఇలాంటి పత్రాలు వ్రాయించుకొని యీ యన్యాయాలలో భాగస్వాములై ఉన్నందువల్ల ఆర్కాటునవాబు ఋణపత్రాలమార్పిడి ఒక పెద్ద వ్యాపారంగా సాగింది.

చెన్నపట్నంగవర్నరు కార్యాలోచనసభలో వ్యవహారాలన్నీ అధికసంఖ్యాకసభ్యుల అభిప్రాయాన్నిబట్టి జరగాలనే నియమం ఒకటి యున్నందువల్ల ఈ నవాబుగారి బాకీదారులు కార్యాలోచనసభ్యులకు లంచాలిచ్చీ, భాగాలిచ్చీ వారిని లోబర్చుకొని తమకు కావలసిన అధికారాలనూ, ఉత్తర్వులనూ సంపాదించేవారు. అందువల్ల కంపెనీఉద్యోగులలో ఎవరైనా ఈ అన్యాయానికి అంగీకరించక వాటిని ప్రతిఘటిస్తే తక్కినవా రందరూ వేటకుక్కలలాగ అతని మీదపడి బాధించేవారు. అందువల్ల ఎవ్వరూ ఈ యన్యాయాన్ని అరికట్టలేకపోయేవారు. కొంతమంది గవర్నర్లు కూడా ఈ యన్యాయపు వ్యవహారాలలో భాగస్వాములైనట్లు కంపెనీ రికార్డులవల్ల కనబడుతూ వున్నది.

కంపెనీవారికి సైనికవ్యయంక్రింద సాలుకి ఏడులక్షల వరహాల చొప్పున చెల్లించవలసిన సొమ్మును నవాబు చెల్లించలేక బకాయిపెట్టి అందుక్రింద 1763 లో జాగీరుజిల్లా అని ప్రసిద్ధిచెందిన చెంగల్పట్టుజిల్లాను కంపెనీవారికి సమర్పించాడు. అయితే మళ్ళీ సాలుకి 3½ లక్షల వరహాలను చెల్లించే పద్ధతిని ఆ జిల్లాను వారివల్ల 1768 మొదలు 1780 వఱకూ అతడు కవులుకు పుచ్చుకొంటూ ఆసొమ్ముకూడా చెల్లించలేక బాకీపడినాడు. అంతట 1780 లో కంపెనీవారే ఆజిల్లాలో శిస్తులు

వసూలుచేయడానికి యిజారాలు పాడించి బాకీక్రింద వసూలు వేసుకొనేవారు. ఆ బాకీ తీరడం అంటూ లేదు.

ఇలాగ నవాబుగారు లోకుల కివ్వవలసిన మొత్తం పాపంపెరిగినట్లు పెరిగి, కొన్నికోట్ల వరహాలు తేలింది. బాకీదారులు తమ బాకీలనుగుఱించి గోలచెయ్యడం ప్రారంభించారు. ఈ బాకీలను తీర్మానించే విషయంలో నవాబు ఉపేక్ష వహిస్తూన్నాడనీ, చెన్నపట్నం కంపెనీఅధికారులు కొందరిపట్ల పక్షపాతబుద్ధి చూపిస్తూన్నారనీ తగాదాలు బైలుదేరినవి. చెన్నపట్నందొరలలోనే ఈ విషయంలో రెండు పార్టీలు బయలుదేరినవి. ఈ తగాదాలు, కుట్రలు, అక్రమాలూ ఎక్కువయి ఆఖరికి సీమలో కంపెనీడైరెక్టర్లకు ఫిర్యాదులు పోగా వారు దీనిని గుఱించి కొంతవిచారణ చేశారు. వారిలోకూడా కొందఱు ఒకపక్షమూ, మఱికొందఱు ఇంకొక పక్షమూ అవలంబించి అభిప్రాయభేదాలు కనబర్చగా ఈవిషయం పార్లమెంటులో చర్చకు వచ్చింది. కాని అక్కడ కూడా అభిప్రాయభేదాలు వచ్చినవి. దీనికంతా కారణం నవాబుగారిజుట్టు చేతచిక్కించుకున్న దొరలే. ఈ విషయంలో సీమలోకూడ కొంతసొమ్ము ఖర్చుపెట్టి అక్కడివారి నోళ్ళు కట్టకపోతే నవాబుగారిరాజ్యం ఆయనకు దక్కడం దుర్లభమని చెప్పి ఆయనను భయపెట్టి అతనిదగ్గరనుంచి వారు మళ్ళీకొంత సొమ్మునుగుంజి, కొందఱు డైరెక్టర్లకూ, పార్లమెంటు సభ్యులకూ లంచాలిచ్చినీ్న, ఈ ఋణపత్రాలలో భాగాలిచ్చినీ్న నవాబుగారిఋణాలను సమర్థించే పక్షాన్ని అక్కడ లేవదీశారు. నవాబుగారి బాకీలవిషయమై చర్చ వచ్చినప్పుడల్లా

ఈ పక్షంవారు రేచులలాగ లేచి ఆ వ్యవహారాలను సమర్థించేవారు.

ఈ విషయాలలో ప్రవేశించి చాలా దుర్మార్గాలు చేసి సొమ్ము కాజేశాడనే కారణంవల్ల చెన్నపట్నంలో కంపెనీ వారి క్రింద ఇంజనీరింగుకట్టడముల శాఖలో పనిచేసే పాల్ బెన్‌ఫీల్డు అనే ఒక చిన్న కంపెనీ ఉద్యోగిని ఇక్కడి అధికారులు 1770 లోనూ, 1778 లోనూ రెండుసార్లు పనిలో నుంచి తొలగిస్తే అతడు సీమకువెళ్ళి అక్కడ తన పలుకుబడి నుపయోగించి మళ్ళీ తన వుద్యోగం తాను తెచ్చుకున్నాడు. తరువాత అతడు పార్లమెంటుసభలో ప్రవేశించి ఈ అన్యాయాలను నిలబెట్టడానికిపాటుపడికృతకృత్యుడైనాడు.

ఆర్కాటునవాబుగారి బాకీలవ్యవహారాలవల్ల చెన్నపట్నంలో కంపెనీప్రభుత్వం పుచ్చిపోయింది. ఆర్కాటు నవాబుబాకీల విషయంలో జరిగిన అన్యాయాలను గురించి పార్లమెంటుకు తెలియగా ఆ బాకీల నిజానిజములను గురించి విచారించ వలసినదని పార్లమెంటువారు 1774 లో తీర్మానించారు. ఈఋణమును పరిశీలించగా అది మూడుభాగాలుగా కనబడింది. అందులో రెండు భాగాలలో కొంతనిజం వున్నట్లు కనబడినా పెద్దభాగంమాత్రం అంగీకరించడానికి వీలులేని దొంగబాకీలతో నిండివున్నట్లు కనబడింది. కంపెనీ డైరెక్టర్లు దీనిని గురించి విచారించడానికి ప్రయత్నిస్తే బోర్డు ఆఫ్ కంట్రోల్ అనే పైతనిఖీసంఘంవారు దానిని అలాగ విడదీయడానికి వీలులేదని బాకీలమొత్తాన్ని అంగీకరించడమో నిరాకరించడమో జరగాలన్నారు. దీనికి కారణం సీమలోని అధికారులలోకూడాచాలామంది కిందులోభాగాలువుండడమే!

ఇంగ్లాండు పార్లమెంటుసభలో సభ్యుడుగా నున్న ఎడ్మండ్ బర్కు అనే ధర్మాత్ముడొకడు ఈ యన్యాయాలను చూచి సహించలేక దీనినిగురించి అతితీవ్రంగా విమర్శించి ఈ బాకీలకు సంబంధించిన కాగితముల నన్నింటినీ పార్లమెంటువారి ఎదుట పెట్టవలసినదని ఒక తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించాడు. అయితే పైనచెప్పిన పాల్ బెన్ ఫీల్డునూ, అతనిలాగనే భారతదేశంలో చాలా అన్యాయాలు చేసి అమితధన మార్జించి పార్లమెంటుసభ్యుడైన అట్కిన్‌సన్ అనే దొరయునూ, మరికొందఱునూ ఏకమై బర్కుమహాశయుని తీర్మానాన్ని ఓడించివేశారు. అంతట ఆర్కాటు నవాబుగారి ఋణదాతల అక్రమ చర్యలకు హద్దుపద్దు లేకుండా పోయింది. ఈ బాకీని 1784 మొదలు 1804 వరకూ సాలు ఒకటింటికి 480000 నవరసుల చొప్పున కిస్తీలుగా చెల్లించేటట్లు ఏర్పాటుచేశారు. ఇంత సొమ్ము చెల్లించిన తరువాత 1805 లో ఈ బాకీలను విమర్శించడానికని ఒక విచారణసంఘాన్ని ఏర్పర్చగా వారు 1814 వరకూ విచారించి రెండుకోట్ల నవరసుల బాకీ మొత్తంలో ఒకకోటి తొంభై లక్షల నవరసుల బాకీ కేవలమూ అబద్ధమని నిర్ణయించారు! మిగిలినబాకీలో ప్రతి మూడుకోట్ల బాకీలోనూ ముప్పై లక్షల బాకీమొత్తం మాత్రం నిజమని 1830 లో నిర్ణయించారు!! ఇలాగ తేల్చిన మొత్తాన్నిబట్టి చూస్తే లోగడ కంపెనీ వుద్యోగులకు చెల్లించివేయబడిన బాకీయావత్తు అబద్ధమేననిన్నీ, నిష్కారణంగా ఆ మొత్తము చెల్లించబడినదనిన్నీ కనబడుతూ వుంది.

ఈ ఋణభారంయొక్క వడ్డీమాత్రమే సాలుకు 623000 నవరసులుగా వుండేది. ఇది తూర్పుఇండియా వర్తకసంఘం వారికి భారతదేశంవల్ల వచ్చే లాభాలమొత్తానికి రెట్టింపు మొత్తంగా వుండడం చూసి చాలామంది తమగుండెలు బాదుకొన్నారు. దొంగపత్రాలను సృష్టించినందుకు కొందరి మీద ఫోర్జరీకేసులు దాఖలుకాగా వాటివిచారణసందర్భంలో ఆకాలంలో చెన్నపట్నంలో కంపెనీ అధికారులుగాను, స్వతంత్రవర్తకులుగాను ఉండిన దొరలు చేసిన అనేక అక్రమాలూ, అన్యాయాలూ బయలుపడినవి. ఆంధ్రపత్రిక వృషసంవత్సరాది సంచికలో 'మన చెన్నపట్నము - దీని పూర్వచరిత్ర' అనే వ్యాసంలో దీని వివరము లున్నవి. (Rise and fulfilment of British Rule in India— Thompson and Garratt pp. 187–190.)

తంజావూరు రాజ్యాపహరణం

అప్పులు తీర్చలేక ఖర్చులకు సొమ్ము చాలక బాధ పడుతూవున్న ఆర్కాటునవాబు చుట్టుప్రక్కల నున్న రాజ్యాలలో దేనినైనా చేజిక్కించుకొని తనకు కావలసిన సొమ్ము సంపాదించుకోవాలని ఆలోచిస్తున్నాడు. ఈ విష యంలో తన ఋణదాతలైన కంపెనీఅధికారులూ, దొరలూ కూడా తనకు సహాయముచేస్తారని అతని ఆశ. త్వరలోనే నవాబుకి అలాంటి అవకాశాలు లభించాయి.

ఆర్కాటునవాబు బాకీలవ్యవహారంలోనుంచి ఒక అధర్మదేవత తలయెత్తి తంజావూరురాజ్యాన్ని పట్టుకొని పీడించసాగింది. తంజావూరు సకల సంపదలకూ నిలయమైన

స్వతంత్రరాజ్యం. అది పూర్వము చోళరాజులక్రిందనుండి 14 వ శతాబ్దములో విజయనగర సామ్రాజ్యానికి సామంత రాజ్యమై తరువాత రాజప్రతినిధులైన తెలుగు నాయకుల పరిపాలనమున నుంటూ వచ్చింది. మరికొంతకాలానికి తెలుగు నాయకులు స్వతంత్రరాజులై ఆ దేశాన్ని పరిపాలించారు. తంజావూరు, మధురనాయకులమధ్య 1673 లో జరిగిన యుద్ధంలో మధురనాయకులు తంజావూరును జయించగా ఆంధ్రనాయకరాజవంశం అంతరించింది. ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజు సవతితమ్ముడైన ఏకోజీ అనే 'వెంకోజీ' బిజాపూరు సుల్తానుగారి సేనాధిపతిగా వచ్చి రాజ్యాక్రమణచేసి 1675 లో తంజావూరు రాజైనాడు. తరువాత మహారాష్ట్రులైన ఆయనవంశీకులే ఆ రాజ్యాన్ని పరిపాలించారు. ఇలాగ ఇక్కడ రాజులు మారినా దేశపరిస్థితులుమాత్రం మారలేదు. తంజావూరు ఎప్పటిలాగానే పాడిపంటలతో తులతూగుతూ సుభిక్షంగా నుండి సంగీతసాహిత్యాలకు, లలితకళలకు ప్రసిద్ధి కెంది స్వతంత్రమైన దక్షిణాంధ్రరాజ్యంగా ఉంటూవచ్చింది. ఈ తంజావూరు రాజ్యవైభవం చూస్తే చుట్టుప్రక్కల వారందఱికీ కళ్లు కుట్టినవి.

1742 లో తంజావూరు నేలే సాహుజీని ప్రతాపసింహుడు త్రోసిరాజన్నాడు. అప్పట్లో చెన్నపట్నం సముద్రతీరంలో ఒకకోటకట్టుకొని వర్తకంచేసుకొంటూవున్న ఇంగ్లీషువారు ప్రతాపసింహ మహారాజుతో స్నేహంచేసి ఏడుసంవత్సరాలు ఆయనతో సఖ్యతగానున్నారు. ఆకాలంలో ఇంగ్లీషువారికీ, ఫ్రెంచివారికీ జరిగిన యుద్ధాలలో ప్రతాపసింహుడు ఇంగ్లీషువారిపక్షానే వున్నాడు. ఇలాంటిస్థితిలో

పదభ్రష్టుడైన సాహుజీమహారాజు తాను మళ్ళీ తంజావూరు సింహాసనం ఎక్కడానికి గనక తనకు సహాయంచేస్తే తంజావూరు రాజ్యంలోనున్న దేవికోట జాగీరునున్నూ, కోటనున్నూ ఇస్తాననిన్నీ, యుద్ధపుఖర్చులన్నీ తానే భరించుకుంటాననిన్నీ ఇంగ్లీషువారితో బేరం పెట్టాడు. అంతట ఇంగ్లీషువారికి నోరూరింది. ఇంతవఱకూ తమకు స్నేహితుడుగా నున్న ప్రతాపసింహమహారాజుపట్ల మిత్రద్రోహం చెయ్యడానికి పూనుకొని వారు అతనిమీదికి దండు పంపించారు. అయితే ఆ యుద్ధంలో వారిసైన్యమే ఓడిపోయింది. అంతటితో సాహుజీకి సహాయంచేసే ప్రయత్నం మానుకొని ఏవిధంగానైనా దేవికోటనుమాత్రం ప్రతాపసింహునిదగ్గరనుంచి లాక్కోవాలనే సంకల్పంతో ఇంగ్లీషువారు దేవికోటను ముట్టడించి అది స్వాధీనంకాగానే దేవికోటను తమకు ఉండనిస్తే ఇకముందు సాహురాజుకు సహాయంచేయకుండా వుంటామని ప్రతాపసింహునితోనే బేరంపెట్టారు. ఈనాటకం యొక్క మొదటిఅంకం యిలాగ పూర్తిఅయింది. తరువాత కొంతకాలం జరిగింది.

ప్రతాపసింహుడికింత అన్యాయం జరిగినప్పటికీ కర్నాటకనవాబుల తగాదాల సందర్భములో ఇంగ్లీషువారికీ, ఫ్రెంచివారికీ జరిగిన యుద్ధాలలో ప్రతాపసింహుడు పాపము ఇంగ్లీషువారిపక్షాన్నే అవలంబించి నమ్మకంగా నున్నాడు. ఆ యుద్ధాలలో ఇంగ్లీషువారు జయించినందువల్ల వారినాశ్రయించిన మహమ్మదాలీ కర్నాటకనవాబుగా స్థిరపడి వారి చేతులలో కీలుబొమ్మ అయిపోయినాడు. ఒకమూలనుంచి తన రాజ్యాధికారాలూ, రాజ్యమూ కూడా తన చేతులలోనుంచి

జారి ఇంగ్లీషువారి చేతులలోనికి పోతూవుండగా ఈ నవాబు తనకు పచ్చపచ్చగా కనబడుతూవున్న తంజావూరురాజ్యం మీాద కన్నువేసి దానిని ఎలాగైనా కబళించాలని విశ్వప్రయత్నాలు చెయ్యడం ప్రారంభించాడు. అతడు ఏదో సాకు కల్పించి తనసైన్యాలను తంజావూరుమీాదికి దండు పంపాడు. అంతట తంజావూరురాజు ఈయన్యాయాన్ని గుఱించి తనస్నేహితులైన ఇంగ్లీషువర్తక కంపెనీవారితో మొరపెట్టుకొన్నాడు. ఇంగ్లీషుకంపెనీవారు వీరిద్దరిమధ్యను రాజీ కుదర్చడంలో తమకు కొంతలాభం వున్నదని గ్రహించి అందుకు తగినఏర్పాటులను చేశారు. తంజావూరు రాజు ఆర్కాటు నవాబునకు సామంతుడుగానుండి ఆయనకు నాలుగులక్షలవరహాలు కప్పం చెల్లించేటట్లున్నూ, నవాబు తంజావూరురాజ్యాన్ని ఆక్రమించడానికి ప్రయత్నించకుండా వుండేటట్లున్నూ, 1762 లో ఒక రాజీ కుదిర్చారు. ఈ ఏర్పాటుప్రకారం కొంతకాలం జరిగింది. ఇంతలో ప్రతాప సింహ మహారాజు చనిపోయాడు. అంతట కర్నాటకనవాబు తన బాకీదారులైన ఇంగ్లీషుఅధికారుల కుట్రతో మళ్ళీ ఎప్పటిఆటనే సాగించాడు. ప్రతాపసింహుడి కొమారుడైన తులజాజీమహారాజుమీాదికి నవాబు 1771 లో తన సైన్యాలను పంపించి రాజ్యాన్ని కొల్లగొట్టించాడు. తులజాజీమహారాజు ఏమీా చెయ్యలేక నవాబుకి చాలా సొమ్ము నిచ్చి అతనితో రాజీపడ్డాడు. ఇంగ్లీషువారు చూస్తూవూరుకున్నారు.

కర్నాటకనవాబు ఆశకుమితిలేదు. తంజావూరు రాజ్యాన్నెలాగునైనాకాజెయ్యాలనిసంకల్పించాడు. ఇందులో తనకు సహాయంచేస్తే అమితమైన ధనమిస్తానని ఇంగ్లీషుదొరలందరికీ

ఆశపెట్టాడు. చాలామంది అధికారులను లోబర్చుకొన్నాడు. 1773 లో మళ్ళీ తంజావూరుమీదికి దండెత్తి దేశాన్ని కొల్లగొట్టి రాజునుచెరబట్టి రాజ్యాన్నితనవశంచేసుకొన్నాడు. అంతట నవాబుచుట్టూచేరిన ఇంగ్లీషుదళారీల పంటపండింది. ఋణాల తీర్మానంపేరున తంజావూరు రాజ్యభాగాలను నవాబువల్ల తాకట్టుపెట్టించుకొని శిస్తులు వసూలుచేసుకొనే హక్కును పొంది అక్కడ రైతులపొలాలలో నున్న పంట యావత్తు జప్తుచేసి నానా బీభత్సమూ చెయ్యడం ప్రారంభించారు. ఇలాగ నవాబు తన బాకీదారులను తంజావూరు మీదికి ఉసికొల్పడం చూస్తే నిజంగా వీరందఱికి బాకీలు లేవనిన్ని, తంజావూరును దోచుకొని ప్రజలను పీల్చి పిప్పిచేసి సొమ్ముపిండి ఉభయులూకలిసి పంచుకోవడానికి నవాబున్నూ, ఈ దొరలున్నూ కలిసి కుట్రచేశారనిన్ని చాలామందికి తోచింది. ఋణదాతలలోచాలామంది కంపెనీఅధికారులుగానే ఉన్నందువల్ల తంజావూరు రైతుల మొరలను ఆలకించి అక్కడ జరుగుతూవున్న అక్రమాలను విచారించి న్యాయం జరిగించేవారే లేకపోయారు.

గవర్నరు పిగట్టుగారు

తంజావూరురాజుకు జరిగిన అన్యాయంసంగతి మెల్లి మెల్లిగా ఇంగ్లాండులోనున్న తూర్పుఇండియా వర్తకసంఘము వారి అధికారులకు తెలిసింది. అంతట కంపెనీడైరెక్టర్లు నవాబు చేసిన అక్రమానికి చెన్నపట్నంలో కంపెనీఅధికారులు మద్దతు చేయడం బాగాలేదని వారిని కఠినంగా మందలించి అప్పట్లో చెన్నపట్నం గవర్నరుగానుండిన వించ్ (Wynch) దొరను

ఆ పదవిలోనుంచి తొలగించి అతనిస్థానే పూర్వం 1755 మొదలుకొని 1763 వరకూ చెన్నపట్నం గవర్నరుగా నుండి ఫ్రెంచివారితో జరిగిన యుద్ధాలలో ధైర్యంగా పనిచేసిన 'జార్జిపిగట్టు' అనే ఆయనను మళ్ళీ చెన్నపట్నానికి గవర్నరుగా నియమించి తంజావూరురాజ్యాన్ని మళ్ళీ పూర్వపురాజుగారి వశం చెయ్యవలసిందని అతనికిచెప్పి 1775 లో పంపించారు.

ఇది కర్నాటకనవాబుగారికి చాలా కష్టంగాతోచింది. తాను ఇంగ్లీషువారికి నమ్మినస్నేహితుడననిన్నీ, తంజావూరు రాజు వట్టి పనికిమాలినవాడనిన్నీ, తంజావూరు తన ఆధీనం తప్పితే తాను దొరల కివ్వవలసిన ఋణాలను తీర్చలేననిన్నీ ఎన్నోవిధాలుగా మొరపెట్టుకున్నాడు గాని పిగట్టుగారు వినిపించుకోలేదు. చెన్నపట్నంలోనున్న గొప్పగొప్ప ఉద్యోగులచేత చెప్పించి చూశాడుగాని లాభం లేకపోయింది. ఆఖరికి తాను మళ్ళీ ఇంగ్లాండులో కంపెనీడైరెక్టర్లసభ వారికి చెప్పుకుంటాననిన్నీ, అందాకా తంజావూరు విషయంలో చర్యతీసుకోవద్దనిన్నీ పిగట్టుగారిని వేడుకున్నాడుగాని అందుకు కూడా ఆయన అంగీకరించలేదు. తన కీ వ్యవహారంలో సహాయంచేస్తే అమితమైన ధనం లంచమిస్తానని కూడా నవాబు కబురంపినా పిగట్టుగారు చలించలేదు. నవాబుకి అమితమైన కోపంవచ్చింది. ఈ పిగట్టుగారిని ఎలాగైనా సాధించాలని ఉపాయాలు ఆలోచించడం ప్రారంభించాడు. ఆయన మనస్సును మార్చాలని జపతపాలు, హోమాలు చేయించాడు. అతనిని తుదముట్టించాలని మారణహోమం కూడా చేయించాడు.

పిగట్టుగారు తన కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చడానికి స్వయంగా తంజావూరికి వెళ్ళి అక్కడ ఆర్కాటునవాబుగారి పరిపాలన రద్దుచేయబడి మళ్ళీ తంజావూరు రాజుగారిపరిపాలన స్థాపించ బడిందని ప్రకటన చేయించాడు.

బెన్ ఫీల్డు కథ

ఆ సమయంలో ఒక చిత్రం జరిగింది. 1763 వ సంవత్సరంనుంచి చెన్నపట్నంలో కంపెనీవారి ఇంజనీరింగు కట్టడములశాఖలో ఒకచిన్న ఉద్యోగిగానుంటూ చెన్నపట్నం కోటగోడల నిర్మాణం వగైరా పనులు చేయించిన 'పాల్ బెన్‌ఫీల్డు' అనే దొర ఒకడు గవర్నరుగారిదగ్గరకు వచ్చి ఆర్కాటునవాబుగారు తనకు 230000 నవరసులు బాకీ వున్నాడనిన్నీ, అందుక్రింద తంజావూరు రాజ్యంలో కొన్ని భాగాలను తనకు తాకట్టుపెట్టినాడనిన్నీ, తంజావూరు రాజ్యంలో శిస్తులు వసూలుచేసుకునే హక్కు తనకు వున్నదనిన్నీ, తంజావూరులో కొందరు ఆసామీలుకూడ తనకు బాకీవుండి భూములమీద పైరును తనకు హామీవుంచినా రనిన్నీ, తనబాకీ తీరకుండా తంజావూరును రాజుగారి కివ్వడానికి వీలు లేదనిన్నీ అభ్యంతరం చెప్పాడు. గవర్నరుగారు అతని మాట వినిపించుకోకుండా తంజావూరును రాజుగారికి స్వాధీన పరిచారు. అంతట బెన్‌ఫీల్డు చెన్నపట్నంలో గవర్నరుగారి కార్యాలోచనసభవారికి పై సంగతులతో అర్జీయిచ్చినాడు. బెన్‌ఫీల్డుమాటలు చాలా ఆశ్చర్యకరంగానూ, అనుమానాస్పదంగానూ కనబడినవి. ఇతరులకు అంత అప్పులిచ్చే తాహతు అతనికిలేదు. ఇతడు స్వతహాగా ధనవంతుడుకాడు. ఇంగ్లాండు

నుంచి వచ్చినప్పుడు ఇతడు తెచ్చినసొమ్ము ఏమీలేదు. పోనీ, ఉద్యోగంలో ఎక్కువగా సొమ్ము ఆర్జించినాడేమో ననుకుందా మంటే అతడు చేసిన ఉద్యోగం చాలాచిన్నది. అందులో ఎక్కువగా సొమ్ముఆర్జించే అవకాశాలు లేవు. ఇతడు తాను సంపాదించినదానినే పొదుపు చేసుకొని కూడబెట్టు కున్నాడేమో ననుకుందామంటే అతడు చాలా దుబారా మనిషి. సొమ్ము నిలువచేసే స్వభావం కలవాడుకాడు. నవాబు గారుగాని, ఇతరులుగాని నీకు బాకీవున్నట్లు నీదగ్గర దాఖలా లేమైనావుంటే చూపించవలసిందని గవర్నరుగారు అడిగితే అతడేమీ చూపలేకపోయాడు. గవర్నరుగారి కార్యాలోచన సభ్యులలో బహుసంఖ్యాకులు కూడా మొదట బెన్‌ఫీల్డు చెప్పిన మాటలను నమ్మలేదు. తరువాత మళ్ళీ అతడేమి మాయోపాయాలు చేశాడోగాని త్వరలోనే కార్యాలోచన సభ్యుల మనస్సులు మారి బహుసంఖ్యాకులు మళ్ళీ తమ అభిప్రాయాన్ని మార్చుకొని యీవ్యవహారాన్ని తిరుగదోడి తంజావూరు కర్నాటక నవాబు స్వాధీనంలో వుండగా ఆరాజ్యంలో భూములమీద పండినపంట యావత్తు బెన్‌ఫీల్డుకే హక్కుగల ఆస్తి అని తీర్మానించారు! పైగా బెన్‌ఫీల్డు బాకీ లనేవి తంజావూరు రాజ్యాదాయంపైన బద్ధత చేయబడవలసిన పబ్లికుఋణమనే అభిప్రాయాన్నికూడా వెలిబుచ్చి ఆరాజ్యము లోని భూములమీదనున్న పంటను అతనివశం చెయ్యడానికి చెన్నపట్నంప్రభుత్వంవారు తగుసహాయం చెయ్యాలనికూడా నిశ్చయించారు.

గవర్నరుగారికీ, కార్యాలోచనసభ్యులకూ తగాదా

గవర్నరుగారి కిది చాలా అన్యాయమని తోచింది. అంతట పిగట్టుగారు తన కార్యాలోచన సభ్యుల యభి ప్రాయాన్ని ప్రతిఘటించాడు. గవర్నరుగారికీ, కార్యాలోచన సభ్యులకూ ఘర్షణ జరిగింది. అంతట గవర్నరుగారి కార్యాలోచనసభలో బెన్‌ఫీల్డుపక్షం వహించిన సభ్యులు గవర్నరు మీాద నీర్ష్యవహించి ఇతరవిషయాలలో అతని అధికారాన్ని తృణీకరించటం ప్రారంభించారు.

ఇంతలో తంజావూరురాజు దర్బారులో ఒక ఇంగ్లీషు ప్రతినిధిని నియమించవలసి వచ్చింది. ఆ సందర్భంలో కూడా గవర్నరుగారికీ, కార్యాలోచన సభలోని అధిక సంఖ్యాక సభ్యులకూ అభిప్రాయభేదం వచ్చింది. గవర్నరుగారి పదవికి రస్సెల్ అనే అతణ్ణి నియమించాలని అంటే, సభ్యులు బెన్‌ఫీల్డుకి అనుకూలంగాఉండే స్టూవార్టు అనే అతనిని నియమించాలని అన్నారు. దీనిని గురించి కార్యాలోచన సభయొక్క సమావేశాలలో అతితీవ్రమైన చర్చలు జరిగినవి. చివరకు అధికసంఖ్యాకసభ్యులు గవర్నరుగారి అభిప్రాయాన్ని త్రోసిపుచ్చారు. అంతట వారు పేర్కొన్న అభ్యర్థిని ఆ పదవికి నియమించినట్లు జారీచేయవలసిన అధికార పత్రముమీాద గవర్నరు సంతకంచెయ్యడానికి నిరాకరించాడు. ఈతగాదా చాలా తీవ్రరూపం దాల్చింది. గవర్నరును సభలో ప్రతిఘటిస్తూవున్న సభ్యులలో బ్రూకు, స్ట్రాటన్ అనే ఇద్దరుసభ్యులు చాలా దురుసుగా ప్రవర్తించినందువల్ల గవర్నరు వారిపైన కోపించి వారు ప్రభుత్వద్రోహము తలపెట్టినారనే నేరమును మోపినాడు. అలాంటినేరము మోప

బడిన సభ్యులు సభలో పాల్గొనడానికి వీలులేదని శాస్త్రవిధి యున్నందువల్ల వారిని సభలోకి రాకుండాచేసి తక్కిన సభ్యుల సహాయంతో వాళ్ళసభ్యత్వం భర్తరఫుచేసినట్లు గవర్నరు తీర్మానింపజేశాడు. అంతట కార్యాలోచనసభలో పూర్వం అధికసంఖ్యాకులుగానుండిన సభ్యులందరూ ఏకమై గవర్నరుకు వ్యతిరేకపక్షంగా ఏర్పడి అతనినిగురించి పైయధికారులకు ఒకపితూరీ వ్రాసి గవర్నరుకు కార్యాలోచనసభలో పలుకుబడి లేనందువల్ల అధికసంఖ్యాకులైన తామే ప్రభుత్వాధికారాలను చలాయించుటకు అర్హులమని ప్రకటించారు. అప్పుడు గవర్నరున్నూ, అతని స్నేహితులున్నూ పితూరీదారులైన కార్యాలోచనసభ్యు లందరినీ సభ్యత్వంలోనుంచి తొలగించినట్లు ప్రకటించి వారిని పట్టుకొని అరెస్టుచేసి సైనికశాసనం క్రింద శిక్షించవలసిందని చెన్నపట్నంలో సర్వసేనానిగా వున్న సర్ రాబర్టు ప్లెచర్‌గారిని కోరారు. అయితే ఈ సర్వసేనాని కూడా గవర్నరుకు వ్యతిరేక పక్షంలో చేరివున్నందువల్ల అత డలాగచేయక ఉపేక్షించాడు.

గవర్నరుగారిని ఖైదుచెయ్యడం

గవర్నరుకు వ్యతిరేకపక్షంగానున్న సభ్యులకు గవర్నరు అలుసైపోయినాడు. అతడు తమర్ని అరెస్టుచేయించదలచినందుకు శాస్తిగా తామే ఆతనిని పట్టుకుని నిర్బంధించడానికి వారు నిశ్చయించారు. ఆప్రకారం వారు 1776 వ సంవత్సరం ఆగస్టు 24 వ తేదీన పిగట్టుగారిని పట్టుకొని ఖైదుచేయించారు.

అప్పుడు గవర్నరుగారి కొక ఉపాయం తట్టింది. చెన్నపట్నంరేవులోను, కోటలోను కంపెనీప్రభుత్వంవారు

అధికారం చలాయిస్తూవున్నా సముద్రంమీద వారి కలాంటి అధికారాలు లేవు. సముద్రముమీదనున్న ఇంగ్లీషుయుద్ధనౌకల పైన అధికారియైన అడ్మిరల్ ఇంగ్లీషు రాజుగారి ప్రభుత్వోద్యోగి. అతనికి సర్వాధికారాలుంటాయి. అందువల్ల చెన్నపట్నందగ్గర సముద్రంలోనున్న నౌకల అధికారియైన అడ్మిరల్ సర్ ఎడ్వర్డు హ్యూస్‌గారి నాశ్రయించి తన నౌక నౌకమీద తీసుకొని వెళ్ళి కాపాడవలసినదని పిగట్టు ప్రార్థించాడు. అంతట పిగట్టుగారిని తనకు వప్పగించవలసినదని అడ్మిరల్‌గారు కార్యాలోచనసభ వారిని కోరారు. నౌకలమీద ప్రభుత్వాధికారాలన్నీ అడ్మిరల్‌గారివే యైనా రేవులో కంపెనీప్రభుత్వం వారి వశంలోనున్న కంపెనీయుద్యోగులను తన నౌకమీదికి తీసుకుని వెళ్ళడానికి ఆయనకు అధికారంవున్నట్లు తగినశాస్త్ర దృష్టాంతం తమకు కనబడనందువల్ల పిగట్టుగారిని ఆయనకు వప్పగించడానికి వీలులేదని వారు నిరాకరించారు. ఇంగ్లీషు రాజుగారి ప్రభుత్వాధికారిగ తనకర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తించ గలందులకు తాను చెప్పవలసిన మాట చెప్పినాననిన్ని, వారు తన మాటవిననందువల్ల కలిగే ఫలితాలకు తాను ఉత్తరవాదిని కానని‌న్ని చెప్పి అతడు వూరుకున్నాడు.

చెన్నపట్నంగవర్నరు కార్యాలోచన సభవారు పిగట్టుగారి నౌకచోట ఖైదుచేసి వుంచారు.

గవర్నరుజనరల్ ఉపేక్ష

అప్పట్లో కంపెనీవారి రాజ్యానికంతా గవర్నరు జనరలుగా కలకత్తాలోనున్న వారన్ హేస్టింగ్సు గారికి చెన్నపట్నంలో జరిగిన సంగతులు మెల్లిగా తెలిసినవి.

అయితే కార్యాలోచన సభలో అధిక సంఖ్యాకుల అభి ప్రాయానికి వ్యతిరేకంగా తానేమీ చేయదలచలేదని చెప్పి దీనిని గురించి ఎలాంటి చర్యయున్నా తీసుకోకుండా వుపేక్షించాడు. ఇలాంటి విషయంలోనే - బొంబాయి గవర్నరు కార్యాలోచనసభలో అభిప్రాయభేదం వచ్చినప్పుడు అతడు చర్యతీసికొనినీన్ని, ఇక్కడి వ్యవహారాలలో ఇలాగ వుపేక్షించడం చాలా ఆశ్చర్యకరమైన సంగతి యని చరిత్రకారుల యభిప్రాయం. తాను ఇలాగ ఊరుకున్నందువల్ల చెన్న పట్నంలో అధికారాన్ని చేజిక్కించుకొన్న కార్యాలోచన సభ్యులు ఇంకా అక్రమాలు చేస్తారనిన్నీ, కర్నాటక నవాబు గారి బాకీదార్లు హాయిగా కాలక్షేపం చేస్తారనిన్నీ కూడా అతడు ఎరిగి వుండిన్నీ అతడు అందుకుకూడా హర్షించినట్లు వారన్ హేస్టింగ్సు 26-9-1776 వ తేదీన తన స్నేహితుడికి వ్రాసిన ఒక వుత్తరంవల్లనే కనబడుతూవుంది. *

అక్కడ చెన్నపట్నంలో పిగట్టుగారు ఖైదులో పడి మగ్గిపోతున్నారు. అతడు మనోవ్యాధితో బాధపడుతూ వున్నందువల్ల అతనిఆరోగ్యం పూర్తిగా చెడిపోయింది.

సీమలో కంపెనీ డైరెక్టర్ల చర్యలు

చెన్నపట్నంలో జరిగిన సంగతులను గురించి ఇంగ్లాండులో కంపెనీడైరెక్టర్లకు తెలియగా వారికి విషాదాశ్చర్యాలుకలిగినవి. కాని డైరెక్టర్లకోర్టు అనే కార్యనిర్వాహక సంఘసభలో అభిప్రాయభేదాలు కలిగినందువల్ల దీనిని

* (Memoirs of Warren Hastings. Gleig. Vol. 11. pp. 106, 113)

గురించి వెంటనే తగినచర్య జరపలేదు. 1777 వ సంవత్సరం మార్చి 26 వ తేదీన డైరెక్టర్ల సాధారణ సంఘసభలో ఈ విషయాన్నిగురించి చర్చ జరిగింది. పిగట్టుగారు మళ్ళీ గవర్నరుపదవిలో నుండే ఏర్పాటును త్వరలో చెయ్యవలసిన దనిన్నీ, ఆయనను ఖైదుచేసిన కార్యాలోచనసభ్యుల చర్యను గురించి విచారణ జరిగించవలసినదనిన్నీ ఆ సభవారు డైరెక్టర్లకోర్టువారికి శిఫారసు చేశారు. డైరెక్టర్ల కోర్టువారు మాత్రం పిగట్టుగారిమీద అంతగా అభిమానం చూపలేదు. పిగట్టుగారు మళ్లీ గవర్నరుపదవిలో నుండేటట్లున్నూ, ఆయనను ఖైదులోనుంచిన సభ్యుల చర్యలను గర్హిస్తూ కొన్ని తీర్మానాలున్నూ, కార్యాలోచనసభలో అతనిపక్షముననున్న సభ్యులను విమర్శిస్తూ కొన్ని తీర్మానాలున్నూ డైరెక్టర్ల కోర్టువారు చేశారు. అయితే పిగట్టుగారి వ్యవహారాన్ని గురించి వారేమీ పర్యవసానం తేల్చలేదు.

ఈ డైరెక్టరకోర్టులో సభ్యులు ప్రతియేటా మారుతూ వుంటారు. అందువల్ల ఒకమాటు పిగట్టుగారికి అనుకూలము గానూ, ఇంకొకమాటు ఆయనకు వ్యతిరేకముగానూ ఉండే తీర్మానాలు చేయడంకూడా జరిగింది. అంతేగాని ఆ వ్యవహారాన్ని గురించి ఇదమిత్థమని నిర్ణయించి తీర్మానించలేదు. కార్యాలోచన సభలో అధికసంఖ్యాకుల అభిప్రాయానికి వ్యతిరేకంగా గవర్నరు ప్రవర్తించడం అక్రమమనిన్నీ, తంజావూరు దర్బారులో ఇంగ్లీషుకంపెనీ ప్రభుత్వంవారి ప్రతినిధిగా రస్సెలును నియమించడం అసమంజసమనిన్నీ 21-4-1777 వ తేదీన తీర్మానించారు. గవర్నరుగారు తన కార్యాలోచనసభలోనుంచి బ్రూకుస్ట్రీటనుగార్లను బర్తరఫు

చెయ్యడాన్ని గురించి ఖండిస్తూ తీర్మానించాలని కూడా ప్రయత్నించారు గాని అది సాగలేదు. పిగట్టుగారిపక్ష మవలంబించినవారు అతనిని బలవంతంగా పట్టుకొని ఖైదుచేయడాన్ని గురించిన్నీ, కార్యాలోచనసభలో అతనితరఫున నున్నవారిని సభలోనుంచి తొలగించడాన్ని గురించిన్నీ గర్హిస్తూ ఒక తీర్మానం చేయించగలిగారు గాని అవతలిపక్షంవారు ఆర్కాటు నవాబు పిగట్టుగారి కేదో సందర్భంలో ఇచ్చిన చిన్న చిన్న బహుమతుల సంగతిని ఎత్తుకుని వాటిని స్వీకరించడంలో గవర్నరు ప్రవర్తన యేమీ బాగా లేదని తీర్మానించారు. నిజానికి పిగట్టుగారు నవాబుపట్ల ఏలాంటి పక్షపాతమూ చూపించలేదు సరికదా, అతని దురాశను ప్రతిఘటించాడు. అతడు చాలా పెద్దమొత్తాలు లంచమిస్తానన్నా ఇతడు లోబడలేదు.

పిగట్టుగారి వ్యవహారంవిషయంలో కంపెనీడైరెక్టర్ల కోర్టువారి తీర్మానాలకు విధివిరామాలుగాని, ఆద్యంతాలుగాని లేకుండా పోయినవి. 1777 వ సంవత్సరం మే 7 వ తేదీని డైరెక్టర్ల కోర్టువారి సాధారణసంఘసభలో దీనిన్నిగురించి తీవ్రమైన చర్చజరిగింది. పిగట్టుగారి అధికారాన్ని ధిక్కరించిన సభ్యుల చర్యను ఖండిస్తూ అతనిని గవర్నరుపదవిలో పునఃప్రతిష్ఠ చేసినట్లు తీర్మానిస్తూ అతనియొక్క ప్రవర్తనను గురించి విచారించగలందులకుగాను అతనిని చెన్నపట్నం గవర్నరుపదవి వదలి సీమకు రావలసినదని తీర్మానించారు. చెన్నపట్నం కార్యాలోచన సభలో పిగట్టుగారి పక్షం అవలంబించినవారినీ, ఆయనకు వ్యతిరేకంగా నున్నవారినీ కూడా సీమకు రమ్మని వుత్తర్వుచేసే టట్లునూ శిఫారసు

చేశారు. ఈ తీర్మానాలకు 317 మంది వ్యతిరేకులు గానూ, 414 మంది అనుకూలంగానూ సమ్మతులిచ్చారు.

పిగట్టుగారి మరణం

అంతట 1777 వ సంవత్సరం మే 21 వ తేదీన పిగట్టు గారి వ్యవహారం ఇంగ్లాండు దేశపు పరమోన్నత శాసనసభ యైన పార్లమెంటులో కామన్సుసభవారియెదుట చర్చకు వచ్చింది. అప్పుడు కొందరు పిగట్టుగారికి అనుకూలమైన తీర్మానాలను ప్రతిపాదించగా ప్రభుత్వమంత్రులు వాటిని ప్రతిఘటించారు. అంతట అవి ఓడిపోయినవి. ఇటిస్థితిలో డైరెక్టర్లకోర్టు సాధారణసంఘసభవారి తీర్మానాలను అమలులో పెట్టడానికి డైరెక్టర్లకోర్టువారు 30-7-1777 వ తేదీన తీర్మానించారు. అయితే ఈ లోపుగానే 11-5-1777 వ తేదీన పిగట్టుగారు దివంగతులైనారు. అందువల్ల పిగట్టుగారి బాధలన్నీ తీరిపోయినవి.

పిగట్టుగారికి పెళ్ళిలేదు. ఆయనకు ఒక ఉంపుడుకత్తె వుండేది. ఆమెవల్ల అతనికి చాలామంది పిల్లలు కలిగారు. ఆయనకు శాస్త్రీయమైన వారసులు లేనందువల్ల ఆయన వంశమూ ప్రభుబిరుదమూకూడా బేవారసీ అయిపోయి అంతరించినవి.

పిగట్టుగారు చచ్చిపోయిన రెండు సంవత్సరాలకు ఆయనకు జరిగిన అన్యాయాన్ని గురించిన వివరాలు ఇంగ్లాండులో కంపెనీఅధికారులకూ, పార్లమెంటువారికీ బాగా తెలిసినవి. చెన్నపట్నంలో ఆయన కార్యాలోచనసభలో

నుండి ఆయనను ప్రతిఘటించి తుదకు ఆయనను ఖైదుచేసిన సభ్యులలో ఒకడైన స్ట్రాటనుగారు ఇంగ్లాండుపార్లమెంటులో కామన్సుసభలో సభ్యుడైనాడు. ఆర్కాటునవాబుగారి పక్షము నవలంబించిన ఇంకా కొందరు దొరలుకూడా అక్కడ చేరారు. పిగట్టుగారి వ్యవహారాన్నిగురించి కామన్సుసభలో చర్చించబడినప్పుడు వీరందరూ పిగట్టుగారి ప్రత్యర్థుల చర్యలను సమర్థించడానికి తంటాలు పడ్డారుగాని అందులోని నిజమంతా కామన్సుసభవారికి విశదమైంది. అంతట ఈ స్ట్రాటనుగారున్ను, ఇతని తోడివారున్నూ చేసిన అక్రమాన్నిగుఱించి, నేరాన్ని గుఱించి విచారించి శిక్షించడానికి వీరిపైన ఒక క్రిమినలు కేసు దాఖలుచేయడానికి ఉత్తర్వు చేయవలసినదని కామన్సు సభవారు ఇంగ్లీషురాజుగారికి విన్నపంచేశారు. ఆప్రకారం స్ట్రాటను మొదలైనవారిమీద కేసు దాఖలై విచారణ జరుగగా వారినేరం ఋజువుఅయింది. అయితే వీరుచేసిన ఘోరాన్యాయానికి తగినశిక్షమాత్రం వీరికి విధించబడలేదు. ఒక్కొక్కరికి వెయ్యి నవరసుల జుల్మానామాత్రం విధించి వదలివేశారు.

(History of British Empire in India—Edward Thornton Vol. 11 pp. 199–213)

౯. కాశీమశీదులో శివలింగం

క్రీ. శ. 1823–26 మధ్య కలకత్తాలో తూర్పు ఇండియా వర్తక కంపెనీవారి పరిపాలనలో ప్రధాన క్రైస్తవమతాధికారిగా నుండి హిందూదేశమంతా తిరిగిచూసిన బిషప్ హెబరుగారు (Bishop Heber) తమ గ్రంథములో ఒక చిత్రమైనచరిత్రాంశాన్ని వుదాహరించారు.

1659–1707 మధ్య హిందూదేశాన్ని పరిపాలించిన ఔరంగజేబుచక్రవర్తి చాలా హిందూ దేవాలయాలను పడగొట్టించి వాటిపై మశీదులు కట్టించినాడని ప్రతీతి. దేవాలయ స్తంభాలతోటీ, రాళ్ళతోటీ, దూలాలతోటీ నిర్మించబడిన మశీదులు ఇప్పటికీ కాశీలో కనబడుతున్నాయి.

ఒకశివాలయాన్ని పడగొట్టి మశీదుకట్టడంలో ఆదేవాలయంలో నుండిన అందమైన గొప్ప శివలింగాన్ని అలాగే అట్టే వుండనిచ్చి మశీదుకట్టారు. ఈశివలింగం నలభై అడుగుల ఎత్తుగల ఏకాండీశిల. దీనిమీద అందమైన చెక్కడపుపని వుండేది. ఇది పూర్వం రెండురెట్లు ఎత్తువుండేదనిన్నీ, క్రమక్రమంగా భూమిలోకి దిగబడిపోతూ వున్నదనిన్నీ, అది భూమి మట్టానికి రాగానే అన్నికులాలూ ఒక్కటైపోతాయనిన్నీ ప్రజలు అనుకుంటూ వుండేవారు.

ఈ శివలింగం మశీదులో చిక్కుపడినా హిందువులు దీనిని అతిపవిత్రంగా ఎంచి, మశీదుఅధికారులను మంచిచేసుకొని, లోపలికివెళ్ళి దీన్ని పూజిస్తూవుండేవారు. భక్తులు ఇచ్చేకానుకలలో సగంవంతు తమకు చెల్లేపద్ధతిని మశీదువారు దీనికి వప్పుకున్నారు.

ఈ శివలింగం చుట్టూవున్న చెక్కడపుపని మహమ్మదీయులకు అసహ్యంగా కనబడినా పైచెప్పిన కారణంవల్ల దానిని ఏమీ చేయకుండా వుంచారు. ఇలాగా ఒక నంద సంవత్సరాలు ఈ శివలింగానికి మశీదులోనే అర్చనలు జరిగాయి.

ఇలా వుండగా ఒకమాటు మొహరంపండుగ ఊరేగింపుల సందర్భంలో హిందువులకూ, మహమ్మదీయులకూ తగాదాలువచ్చి దెబ్బలాటలు జరిగాయి. అది మతకలహంగా పరిణమించింది. ముసల్మానులు కొందరు ఆవేశపరులై హిందువులు అతి పవిత్రంగా పూజించే యీ శివలింగాన్ని పగులగొట్టారు. అంతట హిందువులు ఉగ్రులై దీనికి ప్రతిక్రియగా ఒక మశీదును తగులబెట్టారు. దానిమీద తురకలు పీరావేశంతో ఒక ఆవును చంపి, దాని రక్తాన్ని విశ్వేశ్వర ఆలయందగ్గర గంగానదీ జలంకన్నా అతిపవిత్రమని ఎంచి యాత్రికులందరూ స్నానపానములుచేసే 'ఇననకూప' మనే ఒక పురాతనమైననూతిలో కలిపారు.

అంతట కత్తిపట్టగల ప్రతి హిందువూ రోషావేశంతో కత్తులూ కఠారులూ పుచ్చుకుని కనబడిన తురకవాడిపైనబడి దౌర్జన్యం చేయసాగారు. కాశీలో హిందువులే బహుసంఖ్యాకులైనందువల్ల తురకలను రూపుమాపుతారేమో నన్నంత భయం కలిగింది.

కుంపినీఅధికారులు శిపాయీలను బయటికితెచ్చి నిలపకపోతే ఇటు సూర్యు డటు పోయేలోపల ఊళ్ళో మశీదులన్నింటినీ హిందువులు నేలమట్టం చేసేవారే. అయితే,

హిందువుల దౌర్జన్యాన్ని అణచడానికి శిపాయీ లెంతవరకు తోడ్పడతారో అనేదికూడా అనుమానాస్పదమైన విషయంగా అధికారులకు తోచింది. కారణం ఏమిటంటే, అక్కడి శిపాయీలలో చాలామంది హిందువులు, సగంమంది బ్రాహ్మణులే. నిజంగా వాళ్ళమనసులోనిసంగతి చెప్పాలంటే ఒక్కొక్కడికి ఈ మహమ్మదీయులరక్తాన్ని చూరగొనాలనే వుందని చెప్పాలి.

ఈ తురకలపైకి పోతూవున్న జనంలో ముఖ్యులు బ్రాహ్మణులూ, యోగులు, గోసాయీలూ, బైరాగులూ మొదలైన సనాతనధర్మపరులే. వీళ్ళు తమవంటినిండా విభూతి పూసికొని మొగాలపైన గోపీచందనం అద్దుకొని చావుకు తెగించినందుకు తార్కాణంగా తలవెండ్రుకలు విరబోసికొని, జందెములుచేతపట్టుకొని తమతోడిహిందువులతోనూ, దేవుళ్ళతోనూ యుద్ధంచెయ్యబూనినవారిని శాపనార్థాలు పెడుతూ వీరంతా ముందువరసలోనే వున్నారు. అయినప్పటికి శిపాయీలు చలించలేదు. తాము ఎవరి వుప్పు తింటున్నారో ఆ కుంపిణీవారి వుత్తర్వులను శిరసావహించి తమ రక్తబంధువులు ఎదురైనాసరే తుపాకీ పేల్చడానికి ఒట్టుపెట్టుకొని సైన్యపుకొలువులో చేరిన ఈ శిపాయీలు అవసరమైతే బ్రాహ్మడిపైనకూడా తుపాకీని పేల్చడానికి సంసిద్ధులైనారు.

పైనచెప్పిన శివలింగం వుండే మశీదుద్వారందగ్గర కావలి కాస్తూవున్న శిపాయీలలో ఒకడు అక్కడ క్రిందపడి వున్న శివలింగాన్ని చూసి ఇలాగ అన్నాడు. "అయ్యో! మనమెన్నడూ అనుకోనిసంగతిని చూశాము. శివలింగం

శిరస్సు నేలపైకి ఒరిగింది. ఇంక కొద్దికాలంలోనే మన మంద రమూ ఒకే కులంవాళ్ళ మైపోతాము. అప్పుడు మనమతం ఏమవుతుంది?" అన్నాడు. "బహుశః కిరస్తానీమతం అవుతుం దేమో!" అని రెండవవాడన్నాడు.

కంపెనీవారు ఇలాగ బందోబస్తు చేసినందువల్ల అల్లరి సద్దు అణగింది.

ఈ కల్లోలం అణగినతరువాత మళ్ళీ ఆసంగతి తలుచు కునే టప్పటికి కాశీలోని హిందువుల గుండెలు నీరైనవి. వారికి తీవ్రమైన విషాదం కలిగింది. "పవిత్రమైన కాశీక్షేత్రం అపవిత్రమైపోయింది. అతి పవిత్రమైన గంగాజలములో గోవురక్తం కలిసింది. ఈ కాశీమాహాత్మ్యం పోయింది. ఇంక ఇక్కడ మోక్షం దొరకదు" అనే ఆలోచనలతో వేలకొద్ది బ్రాహ్మణులు ఉపవాసం చేస్తూ ముఖాలపైన విభూతిరేఖ లతో పైమీద బట్టలుకూడా లేకుండా దుఃఖసూచకంగా గంగానదీ తీరాన్నివున్న ముఖ్యఘట్టాలకు నడిచివెళ్ళి అక్కడ చేతులు కట్టుకుని తలలు వంచుకొని కూచుని మళ్ళీ ఇళ్ళకు పోకుండా అక్కడనే పడివుండి ఒకమెతుకైనా తినకుండా ప్రాణాలపై ఆశవిడిచి ప్రాయోపవేశం చెయ్యడానికి నిశ్చయించారు.

ఇలాగ రెండుమూడు రోజులు గడిచినవి. ఇది చూసే టప్పటికి చాలమంది మనస్సులు కరగినవి. వీళ్ళను ఓదార్చి సానుభూతి చూపిస్తే వీళ్ళకు కొంత మనశ్శాంతి కలుగుతుం దనికొందరికితోచింది. ఈసంగతిని వీరు కాశీలోని మేజస్ట్రేటుల చెవిని వేశారు. అంతట కుంపినీ వారిఆంగ్లేయోద్యోగులందరూ

గంగానదీతీరానికి వెళ్ళి అక్కడి ఘట్టాలలో ఇలాగ వుపవాసం చేస్తూవున్న బ్రాహ్మణులను చూసి వగచి, తాము నివారించడానికి ఎంతో కష్టపడి ప్రయత్నంచినా లాభంలేక తమవశం తప్పి జరిగినదానికోసం వారందరూ ఇలాగ నిష్కారణంగా బాధపడడము బాగాలేదనిన్నీ, జరిగిన అక్రమాలకు కొంత ప్రతిక్రియ జరిగించేవున్నారుకదా అందుకోసం మళ్ళీ ఇలాగ బాధ అనుభవించడం ఎందుకనిన్నీ చెప్పి, వాళ్ళను బుజ్జగించగా, వారందరూ చాలా దుఃఖించి తరువాత కొంత ఊరట చెందారు.

ఇంతటి అకృత్యంజరిగినా గంగ గంగ కాకపోదనిన్నీ, కాశీలోని గృహస్థులందరూ పూనుకొని సంప్రోక్షణమొదలైన ప్రాయశ్చిత్తకర్మలు జరిగిస్తే వైదికధర్మానికి కలిగిన కళంకాన్ని తొలగించవచ్చుననిన్నీ న్యాయాధికారులు ఓదార్చగా వారుచెప్పిన సలహా బాగానే వున్నదని ఆఖరికి వారందరూ నిశ్చయించి, ఉపవాసాలు మాని ఇళ్ళకు వెళ్ళారు.

ఆ సమయంలో ఈ రాయబారంనడిపిన దొరలలో ఒకరైన 'బర్డు' గారు ఆ దృశ్యం ఇప్పటికీ తనకు కన్నులకు కట్టినట్లు వున్నదని కొన్ని సంవత్సరాల తరువాత 1824 లో బిషప్ హెబరుగారికి ఈ సంగతులన్నీ చెప్పాడు.

Bishop Heber's Journal - Vol. 1 pp. 428-32.

౧౦. 'వాకిటి కావలి' తిమ్మన

(కృష్ణదేవరాయలవారి సన్నిహిత భృత్యులు)

"ప్రాకృత సంస్కృత ఘుర్ఘుర, మూకీకృత, కుకవితుంగ ఘుస్తాతతికిన్, వాకిటి కావలి తిమ్మన, వాకిట కవికోటి మాధవా కిటికిటే !"

అని ఒక చాటుపద్యమున్నూ, దీనిని గురించిన ఒక గాథయున్నూ మన తెలుగుదేశంలో చిరకాలం నుంచి ప్రచారంలో వున్నవి.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి అనుగ్రహానికి పాత్రుడైన ఒక భట్టు రాయలవారి ఆస్థానంలోని అష్టదిగ్గజాలనే కవుల మీద ఈర్ష్య వహించి వారి నెలాగనైనా అవమానించాలని ఒక కుట్ర పన్నాడు. ఒక్కరోజున తాను చెప్పినట్లు చేస్తానని రాయలవారిచేత వాగ్దానం చేయించుకొని, ఆ మరునాడు రాజసభలో అందరూ కూర్చుని వుండగా తాను లేచి కొందరు కవులపేర్లను చదివి "వీరు రాయలవారి సెలవు అయ్యేవరకూ రాజసభలోనికి రాకూడదని రాయలవారి యాజ్ఞయైన" దని ప్రకటించాడు. ఈ విపరీతపు ప్రకటనను విని అక్కడివా రందరూ ఒకరి మొగము లొకరు చూచుకొని తెల్లబోయారు. రాయలవారున్నూ ఏమి జరుగుతుందో తమాషాచూద్దామని గంభీరంగా ఉన్నారు.

అలాగ సభలోకి రాకూడ దని నిషేధింపబడినవారిలో అల్లసాని పెద్దన మొదలైన హేమా హేమీ లంతా వున్నారు. భట్టు ఇలాగ అన్నతరువాత వీరు రాయలవారి

వైపునకు చూశారు గాని వారిముఖంలో ప్రసన్నభావం కనుపించనందువల్ల చేయునది యేమీలేక రాయలవారు సభ చాలించిన తరువాత ఖిన్నులై బయటికివెళ్ళి, భట్టు ఏదోకుట్రపన్ని ఇలాగ తమ్ము పరాభవించినాడని ఊహించి, దీనినిగురించి విచారించి, తరువాత చేయవలసిన కర్తవ్యాన్ని గురించి ఆలోచించుకోవడానికని వీరు 'వాకిటికావలి' తిమ్మన్న యనే రాయలవారి ఆంతరంగికభృత్యుని యింటిముందర చేరి అక్కడ కూర్చుని ఏదో ఆలోచిస్తూ వున్నారు. ఆ సమయానికే వీరిని అవమానించిన భట్టు అందలంయెక్కి ఆ దారిని వస్తూ వీరిని చూచి "ఈ తిమ్మన్నవాకిట గుమి గూడిన వీ రొక పందులసమూహములాగ నున్నారు చూశావా" అని తన సేవకుడైన మాధవుని సంబోధిస్తూ పైనచెప్పిన చాటు పద్యములోని ఉత్తరభాగమును చదివాడు.

ఈ యద్దేవమాట వినేటప్పటికి అక్కడనున్నవారికి పట్టలేనంతరోషం వచ్చింది. ఈ నీచుడికి తగినట్టుగా బుద్ధి చెప్పాలని పెద్దన్నగా రా పద్యంయొక్క పూర్వభాగాన్ని పైనచెప్పినలాగ భావగర్భితంగా పూరించి జవాబుచెప్పారు.

విద్వత్కవుల సంస్కృత ప్రాకృతములను అర్థము చేసికొనలేక మిడుకు ఈ భట్టువంటి కుకవులు పందుల కాహారముగా నుండే తుంగగడ్డలవంటివా రనిన్నీ, అలాంటి వారి కీ కవిబృందము పందులగుంపుగా కనబడడంలో ఆశ్చర్యం లేదనిన్నీ దాని భావం. మేము నీవంటి అల్పులను మ్రింగగల వరాహములము సుమీ యని ధ్వని. భట్టు ఇదివిని తలవంచుకొని వెళ్ళిపోయి, మర్నాడు రాయలవారితో జరిగిన

సంగతి చెప్పగా "నీవు జరిగించిన అపచారానికి తగిన పరాభవం జరిగిం" దని అతనిని మందలించి పెద్దనాదికవులను మళ్ళీ రాయలవారు సభకు రావించి గౌరవించారట.

ఈ గాథను పెద్దనకవి జీవితచరిత్రలో వుదాహరిస్తూ శ్రీ గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు ఆ పద్యంలో 'వాకిటి కావలి' తిమ్మన యని పేర్కొనబడినయతడు ముక్కుతిమ్మన యని పొరబాటుగా వ్రాశారు. అయితే వారే తెనాలి రామకృష్ణకవిజీవితంలో ఈ తిమ్మన్ననుగురించిన ఇంకొక చాటుపద్యాన్ని ఉదాహరించి దాని గాథను వ్రాస్తూ అతడు కృష్ణదేవరాయలవారి వాకిటికావలిగా నుండిన తిమ్మన్న యనే దండనాయకుడని సరిగానే వ్రాశారు. ఆ రెండవగాథ యిది : ఒకమాటు కృష్ణరాయలవారు తమ వాకిటికావలిగా నుండే తిమ్మన్న యనే దండనాథుడి శౌర్యవిశేషానికి సంతోషించి అతని కొక అమూల్యమైన పచ్చడము (సేలువు) ను బహుమతిచ్చారట. అతడా పచ్చడము బుజాన వేసుకొని తన యింటికివచ్చి అరుగుమీద కూర్చునివుండగా అలసాని పెద్దన, ముక్కుతిమ్మన, భట్టుమూర్తి, తెనాలి రామలింగకవి ఆ దారినిపోతూ తిమ్మన్నగారిని చూసి ఆయనను అభినందిస్తూ నలుగురూ కలిసి ఒక కందపద్యంలో నాలుగు పాదాలు వరసగా ఇలాగ పూర్తిచేశారట :

"వాకిటి కావలి తిమ్మా (అల్లసాని పెద్దన)
ప్రాకటముగ సుకవివరుల పాలిటి సొమ్మా (ముక్కుతిమ్మన)
నీ కీ పద్దెమె కొమ్మా (భట్టుమూర్తి)
నా కా పచ్చడమె చాలు నయముగ నిమ్మా"—

(తెనాలి రామలింగ కవి)

అంతట పద్యంచివర భావప్రకటననుచేసిన రామలింగ కవికి తిమ్మన్నగారు తన పచ్చడం యిచ్చివేసి తక్కినవారికి ఇతర బహుమానము లిచ్చి పంపించినాడట.

తిమ్మన్నచరిత్రకు ఆధారాలు

ఈ రెండుగాథలూ సమన్వయం చేసి చూస్తే ఈ పద్యాలలో చెప్పబడివ వాకిటికావలి తిమ్మన్నయనే యతడు సామాన్యుడైన కాపలావాడివంటి ద్వారపాలకుడు కాడనిన్నీ, రాయలవారిదగ్గర గొప్ప అధికారమూ, పలుకుబడీ కలిగిన వుద్యోగి యనిన్నీ, విద్యావంతుడు, రసికుడు అనిన్నీ ఊహించ డానికి సావకాశం కనపడుతూ వుంది. ఈ తిమ్మననుగూర్చిన విశేషాలను తెలుపగల చరిత్రాధారా లేమైనా వున్నవేమో చూద్దాము.

తిరుపతిదేవస్థానం విచారణకర్తలైన శ్రీ మహంతు ప్రయాగ దాసువారు తిరుపతిక్షేత్రంలో రాజాధిరాజులూ, శ్రీమంతులూ చెక్కించిన శిలాశాసనాలయొక్క విలువను గ్రహించి వాటిని ప్రకటించడానికి నిశ్చయించి వాటినిగురించి ఒక నివేదికను తయారుచేయడానికి బ్రహ్మశ్రీ సాధు సుబ్రహ్మణ్యాం బి. ఏ. గారిని నియోగించారు. శాసనసంపు టాలతోపాటు వారి నివేదికనుకూడా ఒక పెద్దగ్రంథముగా ౧౯౩౦ లో అచ్చువేయించారు. దీనివల్ల పల్లవులు, చోళులు మొదలైన రాజులకాలంనాటినుంచి విజయనగరసామ్రా జ్యము నేలిన చక్రవర్తులవరకూగల చరిత్రాంశాలు, విశేషాలు తెలుస్తున్నవి. అందులో తిమ్మన్నచరిత్రకూడా వున్నది.

'అవసరం' తిమ్మయ్య

తిరుపతి దేవస్థానంలో వున్న శాసనాలవల్ల కృష్ణదేవ రాయలవారికొలువులో 'అవసరం తిమ్మయ్య' యనే దండ నాయకు డొకడు రాయలవారి 'వాకిటికావలి' అనగా ద్వార పాలకుల పై యధికారియై యున్నట్లున్నూ, అతడు వేయిమంది సైనికుల కధికారి యనిన్నీ, ఒక చిన్న సంస్థానము నేలే సామంతమండలేశ్వరు డనిన్నీ, అతనిని 'అమరం' తిమ్మ రసయ్య, తిమ్మప్ప నాయకుడు అనికూడా పిలిచేవారనిన్నీ, ఆయనకు రాయలవారిదగ్గర చాలా చనవు వున్నట్లున్నూ, చాలామందికి ఆయన రాయలవారిదర్శనం చేయించి అనేక సందర్భాలలో చాలాఉపకారాలుచేసినట్లున్నూ తెలుస్తున్నది.

తిరుపతిలో వున్న దానశాసనాలలో 'అవసరం' నరసయ్య, తిమ్మయ్య, నరసయ్య లనే ముగ్గురు అన్నదమ్ముల పేర్లున్నూ, వారి తల్లి బసవమ్మగారి పేరున్నూ కూడా కనబడుతూ వున్నవి. శా. శ. ౧౪౩౪ కు సరియైన అంగీరస నామ సంవత్సరం (క్రీ. శ. ౭-౮-౧౫౧౨) నాటి శాసనంలో ఈ కుటుంబంవారికి తిరువెంగళనాథుడు ఇలువేల్పు అయి నట్లున్నూ, అవసరం నరసయ్య తిమ్మయ్యగార్లు "రాయర బాగిల అవసరద" - అనగా కృష్ణదేవరాయలవారి తలుపుల దగ్గరవుండే ద్వారపాలకులైనట్లున్నూ కన్నడంలో వివరింప బడింది. ఈ అన్నదమ్ములలో తిమ్మయ్యయే మన 'వాకిటి కావలి' తిమ్మన యని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును.

ద్వారపాలకు డంటే మన 'గేటుకీపరు' వంటి జవాను అనుకోకూడదు. అతడు రాయలవారిసన్నిధిలో నుండే ఒక

గొప్ప యుద్యోగి. రాయలవారి దర్శనంనిమిత్తం పోదలచిన వారందరూ ఆయనఅనుజ్ఞను పొందాలి. అతడు రాయల వారికి మనవిచేసి దర్శన మిప్పిస్తాడు. అందువల్ల ఆయనకు దివాణంలో గొప్ప అధికారము, పలుకుబడీ వుండేవి.

శా. శ. ౧౪౪౧ ప్రమాదినామ సంవత్సరం అనగా క్రీ. శ. ౧౫౧౯-౨౦ నాటి శాసనంలో పేర్కొనబడిన కృష్ణ దేవరాయలవారి ద్వారపాలకుడైన 'తిమ్మభూపతి' యీ వాకిటి కావలి తిమ్మన్నగారే. ఈ శాసనంలో 'భూప' అనే పదము వాడినందువల్ల ఇతడు కొంతరాజ్యభాగమును పరిపాలించే సామంతమండలేశ్వరుడని తెలుచున్నది. ఈశాసనంలో మధురజిల్లాలో అన్నామల పేర్కొనబడినందువల్ల అతని రాజ్యభాగం ఆ ప్రాంతాలలో వుండివుండాలి.

ఇలాగే చక్రవర్తిగారికి ఇతరవిధాలైన సేవలు చేసే వారిలో గొప్పప్రభువులు, దండనాయకులు అనేకులుండినట్లు శాసనాలవల్ల కనబడుతూవుంది. రాయలవారి సన్నిహిత భృత్యులలో కొందరు గొప్పవంశాలలో జన్మించినవారున్ను, కొందరు రాజబంధువులున్ను వుండేవారు. వారిలో కొందరు దుర్గాధ్యక్షులున్ను, సామంత మండలేశ్వరులున్నూ కూడా వున్నారు.

లార్డు చేంబర్లేన్‌వంటి రాజసేవకుడు

మనదేశాన్ని పూర్వం ఏలిన చక్రవర్తులదగ్గరనుండే రాజసేవకుల లాగనే ఇంగ్లీషురాజుగారి దగ్గరనుండే సన్నిహిత భృత్యులుకూడా సత్కులసంజాతులైన ప్రభువులు గానే వుంటూవున్న సంగతి ఇంగ్లీషురాజ్యాంగ చరిత్రను

చదివినవా రందరికీ తెలుసును. ఇలాంటి రాజసేవకులలో 'లార్డుచేంబర్లేన్' అనే హోదాగల ఉద్యోగి అధికారమును బట్టీ, గౌరవమునుబట్టీ, పలుకుబడినిబట్టీ చాలా గొప్పవాడు. ఇతడు ఒక ముఖ్యమైన ప్రభువుగా వుంటాడు. ప్రీవీకవున్సిల్ అనే రాజుగారి ఆంతరంగిక కార్యాలోచన సభలో సభ్యుడుగా వుంటాడు. రాజుగారికుటుంబములో కలుస్థించే శుభాశుభాల కన్నింటికీ ఇతడు తగిన ఏర్పాట్లు చేస్తాడు. రాజుగారి దర్శనము చేయదలచినవారందరూ ఇతనిని ఆశ్రయించాలి. రాజుగారి దర్శనము చేయతగినవారని తనకు తోచినవారి కతడు ఆహ్వానాలు పంపి దర్శనం చేయిస్తాడు. అతడు ఎల్లప్పుడూ రాజుగారి ప్రక్కనే నిలిచియుంటాడు. రాజుగారు రాజభవనంలోనుంచి బయటికి వెళ్ళునప్పుడు బండిదగ్గరదాకా సాగనంపుతాడు. మళ్ళీ వచ్చినప్పుడు బండిదగ్గరనుంచి లోపలదాకా మార్గం చూపుతూ తీసుకొనివస్తాడు. రాజదర్శనంకోసం వచ్చినవారిని రాజుగారికి ఎరుకపరుస్తాడు. రాజుగారి ఆలోచనమందిరము, శయనమందిరము ఈ చేంబర్లేన్‌గారి తనిఖీక్రిందనే వుంటాయి. ఈయనక్రింద వైస్‌చేంబర్లేన్ అనే సహోద్యోగి యొకడు వుంటాడు. ఇతనిక్రింద మాస్టర్ మార్షల్ ఆఫ్, సెరిమొనీస్ మొదలైన ఇతర రాజసేవకులు పనిచేస్తారు. రాజుగారికి సాలు పొడుగునా సేవచేయడానికి 'Lords and grooms in waiting' అనే హోదాగల ఆరుగురు ప్రభువులను నియమిస్తారు. వారొక్కొక్కరు పదిహేను రోజులుగాని, ౨౧ రోజులుగాని వంతులచొప్పున రాజసేవ చేస్తారు. ఇంకా ఇలాంటి సన్నిహిత భృత్యులు, గౌరవహోదాలవారు చాలామంది వున్నారు.

ఇంగ్లీషు రాణీగారి అంతఃపురముకూడా లార్డుచేంబర్లేన్ గారి అధికారంక్రిందనే వుంటుంది. రాణీగారి సేవకోసం ఇంగ్లాండు దేశంలో చాలా గొప్పవంశాలలో జన్మించిన ప్రభువులభార్యలు, వారి కొమార్తెలు, కోడళ్లు, మనుమరాండ్రు 'Ladies of the bed chamber, Women of the bed chamber, Maids of honour' అనే హోదాలతో నియమింపబడతారు. వీరు పూర్వము మన దేశములో రాణులకు చెలికత్తెలు, పరిచారికలు మొదలైనవారు చేసే సేవలే చేస్తారు. అందువల్ల మన వాకిటికావలి తిమ్మనగారు లార్డుచేంబర్లేన్ వంటి గొప్ప రాజోద్యోగి అనడానికి సందేహంలేదు.

'అమరం' తిమ్మరసయ్య

సేలంజిల్లా అరగలూరు గ్రామ దేవాలయంయొక్క దేవాదాయాన్ని వసూలుచేసి గుడిపనులు జరిగించే స్థానికులనే గుడిపారుపత్తెగార్లు ముగ్గురికి కొన్ని యిబ్బందులు కలిగి వాటినిగురించి కృష్ణదేవరాయలవారికి స్వయంగా చెప్పుకొందామని వారు రాజధానీనగరమైన విద్యానగరానికి వెళ్ళారు. అక్కడ రాయలవారి ద్వారమువద్ద నుండే ప్రధానోద్యోగి యైన 'అమరం' తిమ్మరసయ్యగారు వీరిని రాయలవారిదగ్గరకి తీసికొనివెళ్ళి దర్శనంచేయించి వారి యిబ్బందులను తొలగింపజేయడమేగాక వారి కొక హారము, తలపాగ, గుఱ్ఱము, గొడుగున్నూ బహుమతి చేయించాడట. ఈ సంగతి శా. శ. వర్షములు ౧౪౪౧ కు సరియైన ప్రమాదిసంపత్సరము (క్రీ. శ. ౧౦-౬-౧౫౧౯) నాటి శాసనంలో ఉదాహరింపబడి వున్నది.

ఈ 'అమరం' తిమ్మరసయ్యగారు మన వాకిటి కావలి తిమ్మన్నగారే యనడానికి సందేహం లేదు. 'అమర' మనగా పాళెపట్టుదొరల కియ్యబడు కొలదిసీమ యని శబ్దరత్నాకర కారులు అర్థంచెప్పి కుమారధూర్జటి విరచితమైన కృష్ణరాజ విజయంలోని ఈ క్రింది పద్యాన్ని వుదాహరించారు.

గీ. "భటులు వేయిటి కెన్న నిర్వదియునాల్గు
వేలుగా లక్ష యిర్వదివేల ప్రజకుఁ
జెల్లు నల్వదిలక్షలు జీత మనఘ
యమర మేలెడు దొరల కీక్రమమె సుమ్ము."

ఈ పద్యంవల్ల 'అమరం' అనేది కొంత జీతము, బత్తెము, సైనికబలము, జమీను గల ఒక గొప్పహోదా అని రూఢి అవుతూవుంది.

'అమరం' అనే పదము 'అమరనాయంకర' మనేదాని రూపాంతరము. విజయనగర సామ్రాజ్యంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో గల కోటలకు అధ్యక్షులై దేశాన్ని పరిపాలించే ప్రభువులను అమరనాయకు లనేవారు. వీరు రాజోద్యోగులై, దండనాయకులై దేశపరిపాలకులైన నాయకులు. రాజకీయో ద్యోగులలో దొరలు, పారుపత్యగాండ్లు, రాయసంవారు, అవసరంవారు, రాచకరణాలు అనే వివిధ హోదాలవారు కనపడుతున్నారు. వీరు చేసే వుద్యోగాలయొక్క వివరాలు స్పష్టంగా తెలియకపోయినా వీరు ప్రభుత్వోద్యోగం చేసే రాజసేవకులనిన్నీ, వీరికి జీతబత్తెములు, రాజమర్యాదలు, గ్రామాలు, జమీనులు వుండేవనీ తెలుస్తూంది. రాయలవారు యుద్ధానికి తర్లి వెడుతూవున్నప్పుడు వీరుకూడా హాజరుగా

వుండేవారనిన్నీ తెలుస్తూంది. వీరినిగురించి కొన్ని విశేషాలు రాయవాచకములో వివరింపబడియున్నవి.

విజయనగర సామ్రాజ్యకాలంనాటి దేశచరిత్రను, రాజకీయ ఆర్థిక సాంఘిక మతపరిస్థితులను గురించి పరిశోధించి, శాసనములను, స్థానికచరిత్రలను, కవిలెలను, విదేశయాత్రికుల సాక్ష్యములను పరిశీలించి ఆకాలంలో మన కవులు రచించిన ప్రబంధములలోని వర్ణనలయందు, చరిత్రాంశములయందు గల నిజమును బయటికితీసి "Studies in the History of the Third Dynasty of Vijayanagara" అనే గొప్ప చరిత్ర గ్రంథమును రచించిన డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారీసంగతుల నన్నింటినీ చక్కగా చర్చించియున్నారు. *

తిమ్మప్పనాయకుడు

గోరంట్లగ్రామంలోని దేవాలయ సేవకులకు గల కొన్ని బాధలను సూరపరాజు అనే ఆయన తీర్చినాడనిన్నీ, ఆయన వాకిటి ఆదెప్పనాయనింవారి కార్యకర్త (ఏజెంటు) అనిన్నీ, ఈ ఆదెప్పనాయనింవారి తండ్రిపేరు తిమ్మప్పనాయకుడనిన్నీ ౧౯౧౨-వ సంవత్సరపు మద్రాసు ఎపిగ్రాఫికల్ రిపోర్టు ౭౭-వ పేరాలోను, ౧౯౧౨-వ సంవత్సరం ౧౧-వ సంఖ్య శాసనంలోను ఉదాహరింపబడినది.

అవసరం తిమ్మయ్య యనీ, అమరం తిమ్మయ్య యనీ, వాకిటి తిమ్మయ్య యనిన్నీ పైనచెప్పిన శాసనాలలో

* చూ : 4 వ ప్రకరణము, పుటలు ౧౫౧-౧౫౪; ౫-వ ప్రకరణము, పుటలు ౧౪౦-౧, ౧౪౯-౧౮౧.

ఈ 'అమరం' తిమ్మరసయ్యగారు మన వాకిటి కావలి తిమ్మన్నగారే యనడానికి సందేహం లేదు. 'అమర' మనగా పాళెపట్టుదొరల కియ్యబడు కొలదిసీమ యని శబ్దరత్నాకర కారులు అర్థంచెప్పి కుమారధూర్జటి విరచితమైన కృష్ణరాజ విజయంలోని ఈ క్రింది పద్యాన్ని వుదాహరించారు.

గీ. "భటులు వేయిటి కెన్న నిర్వదియునాల్గు
వేలుగా లక్ష యిర్వదివేల ప్రజకుఁ
జెల్లు నల్వదిలక్షలు జీత మనఘ
యమర మేలెడు దొరల కీక్రమమె సుమ్మి."

ఈ పద్యంవల్ల 'అమరం' అనేది కొంత జీతము, బత్తెము, సైనికబలము, జమీను గల ఒక గొప్పహోదా అని రూఢి అవుతూవుంది.

'అమరం' అనే పదము 'అమరనాయంకర' మనేదాని రూపాంతరము. విజయనగర సామ్రాజ్యంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో గల కోటలకు అధ్యక్షులై దేశాన్ని పరిపాలించే ప్రభువులను అమరనాయకు లనేవారు. వీరు రాజోద్యోగులై, దండనాయకులై దేశపరిపాలకులైన నాయకులు. రాజకీయో ద్యోగులలో దొరలు, పారుపత్యగాళ్లు, రాయసంవారు, అవసరంవారు, రాచకరణాలు అనే వివిధ హోదాలవారు కనపడుతున్నారు. వీరు చేసే వుద్యోగాలయొక్క వివరాలు స్పష్టంగా తెలియకపోయినా వీరు ప్రభుత్వోద్యోగం చేసే రాజసేవకులనిన్నీ, వీరికి జీతబత్తెములు, రాజమర్యాదలు, గ్రామాలు, జమీనులు వుండేవనీ తెలుస్తూంది. రాయలవారు యుద్ధానికి తర్లి వెడుతూవున్నప్పుడు వీరుకూడా హాజరుగా

చక్రవర్తులకు తాంబూలద్రవ్యముల యుద్యోగి యొక డుండడంలో ఆశ్చర్యమేమున్నది ? కాశ్యపగోత్రుడైన తిమ్మప్ప నాయకుడి కుమారుడైన ఈ బయ్యప్ప కృష్ణదేవరాయలవారి కాలంలోను, అచ్యుతదేవరాయలవారికాలంలోనూ కూడా ఈయుద్యోగం చేసినట్లు అతడు తిరుపతి వెంకటేశ్వర స్వామికి ౪౪,౩౨౦ నార్పణములు సమర్పించినట్లు క్రీ. శ. ౬-౯-౧౫౩౭ సం॥ లో చెక్కించిన శాసనంవల్ల తెలుస్తూంది. ఇతడింకా కొన్ని గ్రామాల ఆదాయంవల్ల వచ్చే సొమ్మును కూడా దేవుడికి సమర్పించాడు. అందువల్ల ఇతడొక శ్రీమంతుడై యుంటాడనడానికి సందేహం లేదు.

'కట్టిక' తిమ్మన

జిల్లెళ్ళ బసవనాయకరు కొమారుడైనతిమ్మనాయకరు అనే యతడు కృష్ణదేవరాయలవారి 'కట్టిక' అనగా వెండిబెత్తమును పట్టుకునివుండే వేత్రధరుడు. ఇదియొక రాజలాంఛనము. అతడొక దళవాయి అనిన్నీ, ఈయనకు 'దాడినేని'అనే బిరుదు కూడా వుండేదనిన్నీ, అతడు తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామివారికి నిత్యనైవేద్యము నిమిత్తము ౧౨౦౦ నార్పణములు సమర్పించినట్లు క్రీ. శ. ౧౫౧౩ వ సంవత్సరములో చెక్కించిన శాసనములో వ్రాయబడి వున్నది. ఈ శాసనమే తెలుగులో కూడా క్లుప్తంగా వ్రాయబడివుంది. అందులో ఈకట్టిక తిమ్మన్న అనుసంధానం రామానుజయ్యగారి శిష్యుడనిన్నీ, అతని పేరు కట్టిక దాడినేని దళవాయి తిమ్మయ్య యనిన్నీవుదాహరింపబడి వున్నది. శత్రువులమీదికి దాడివెడలి జయించినందువల్లనే 'దాడినేని' అనే బిరుదు ఇతనికి వచ్చివుంటుంది.

'విద్వత్సభారాయరంజక' శ్రీరంగరాజు

కృష్ణదేవరాయులవారి పూర్వులకాలంనుంచీ విజయనగర రాజభవనంలో ఒక నాటకశాల వుండేది. కృష్ణదేవరాయులవారికాలంలో ఒక నాట్యశాల, ఒక నృత్యశాలకూడ వుండేవి. రాయులవారు తమ ఆస్థానంలో సంగీత సాహిత్య విద్వాంసులను పోషిస్తూ, సదా విద్యాగోష్ఠిలో కాలక్షేపం చేస్తూ 'విద్వత్ సభారాయ' లనే బిరుదు వహించారు. నృత్యముచేసి, సంగీతముపాడి ఆయనను రంజించే ఆటపాటకుల మేళ మొకటి యుండేది. ఈ మేళానికి నాయకుడు తిరుమల నాథుని కుమారుడైన శ్రీరంగరాజు. అతనికి 'విద్వత్ సభారాయరంజక' అనే బిరుదు వుండేది. రాయలవా రాయనకు గొప్పజాగీరు లిచ్చారు. అందులో ఎర్లంపూడి అనేగ్రామాన్ని ఈ శ్రీరంగరాజు క్రీ. శ. ౧౫౧౭ లో శ్రీ వెంకటేశ్వరుల వారికి సమర్పించాడు.

ఈ శ్రీరంగరాజు కొమార్తెయైన రంజకం కుప్పాయి అనే కుప్పసాని క్రీ. శ. ౧౫౧౨ లో చేసిన దానం ఒకటి కనబడుతూవుంది. ఈకుప్పాయికి తిరుమలమ్మ, ముద్దుకుప్పాయి అనే ఇద్దఱు కుమార్తె లుండేవారు. తిరుమలమ్మ స్వామివారికి శా. శ. ౧౪౩౯ ఈశ్వర సం. (క్రీ. శ. ౧౫౧౭) లో 3000 నార్పణములు సమర్పించినట్లు వ్రాయబడిన శాసనం తెలుగు ప్రతిలో ఆవిడ శ్రీరంగరాజు మనుమరాలనని, కుప్పమ్మ కుమార్తెనని వ్రాయించింది.

కుప్పాయి రెండవ కొమార్తె ముద్దుకుప్పాయి మొదట విజయనగర చక్రవర్తియైన అచ్యుతదేవరాయల అంతఃపుర

పరిచారికగా వుంటూవుండి ఆయన ఆజ్ఞప్రకారము తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామివారి సేవ చేయడానికి వచ్చినట్లున్నూ, గోవిందరాజస్వామివారి ఆలయంనుంచి ప్రతిరోజూ ఆవిడకు తినడానికి ప్రసాదం యిస్తూవున్నట్లున్నూ శా. శ. ౧౪౫౩ ఖర సంవత్సరం (క్రీ. శ. ౬-౬-౧౫౩౧) శాసనంలో వివరింపబడివున్నది. ఈ శాసనంలో శ్రీరంగరాజు కొమార్తెయున్నూ, ముద్దుకుప్పాయితల్లిన్నీ అయిన కుప్పసానికికూడా "విద్వత్సభారాయరంజకం" అనే బిరుదు వుండినట్లు చెప్పబడివున్నది.

ఇలాగ విజయనగర చక్రవర్తుల సేవనుచేసే స్త్రీపురుషులలో గొప్పసంశాలవారూ, శ్రీమంతులూ అనేకు లుండేవారని తిరుపతిదేవస్థానములో నున్న శాసనాలవల్ల తెలుస్తూవున్నది. *

తి మ్మ శ బ్ద వి చా ర ము

మన తెలుగుదేశంలో తిమ్మ, తిమ్మడు, తిమ్మన్న, తిమ్మప్ప, తిమ్మకవి, తిమ్మనృపతి, తిమ్మమంత్రి, తిమ్మయ్య, తిమ్మరాజు, తిమాజి, తిమ్మశౌరి, తిమ్మశెట్టి, తిమ్మక్క, తిమ్మాయమ్మ, తిమ్మమ్మ, తిమ్మాంబ, తిమ్మాజమ్మ అనే స్త్రీ పురుషుల పేర్లేగాక తిమ్మాపురం, తిమ్మసముద్రము మొదలైన స్థలవాచకములున్నూ, తిమ్మిని బ్రహ్మిని చేయడము, రమ్మన్నారు తిమ్మన్న బంతికి, తిండికి తిమ్మరాజు - పనికి పోతరాజు మొదలైనజాతీయాలున్నూ చిరకాలంనుంచి వాడుకలో నున్నవి. ఆంధ్రసామ్రాజ్యానికి కన్నడదేశమధ్యనున్న విద్యా

*(Tirupati Devasthanam Epigraphical Report by Sadhu. Subrahmanyam. pp. 199. 207.)

నగరం రాజధాని యైనప్పటినుంచీ ఈ తిమ్మశబ్దానికి కన్నడప్రత్యయాలు చేర్చిన పదాలుకూడా వాడుకలోనికి వచ్చినవి. తిమ్మరాజునే కన్నడములో తిమ్మరుసు అని వ్యవహరించారు. రాజు అనే శబ్దంలోనుండి 'అరసు' అనే కన్నడరూపం పుట్టింది. తిమ్మశబ్దము వైకృతదేశ్య మిశ్రమ మైన తిరుమలశబ్దములోనుంచి పుట్టిన దేశీయమైన తెలుగు పదము. దీని వ్యుత్పత్తిని గురించి శబ్దరత్నాకరములో కొన్నివివరా లున్నవి.

తిరుమల+డు=తిమ్మడు అయింది (చూ: శబ్దరత్నాకరం), ఇలాగే తిరుమల+అప్పడు=తిమ్మప్పడు అయింది. ఈ తిమ్మప్పడు అనేది సింహాద్రిఅప్పడులాంటి పదమే. కాకమాని మూర్తికవి తన రాజవాహనవిజయములో "కొండ మీాది తిమ్మప్పనివంటి కావ్యపతి యబ్బుట యబ్బుర" మని వ్రాసిన పద్యం శబ్దరత్నాకరములో ఉదాహరింపబడి వున్నది. తిరుమల అనేపదము వేంకటాచల మనేదానికి పర్యాయపదంగా చిరకాలంనుంచి వాడుకలోవుంది. అళియ రామరాయల మేనల్లుడున్నూ, కొండవీడు పరిపాలకుడున్నూ అయిన సిద్ధిరాజు తిమ్మభూపాలుడు తన పరమయోగి విలాసములో ౨-వ ఆశ్వాసంలో,

క. "ధరగల తిరుపతు లొకకడ,
వరుసకొని ముకుందమూర్తి వర్గము నత డ
చ్చెరువుగ నుతించె నెడనెడ
దిరుమల దేవరను దిరిగి తిరిగి పొగడుచున్."

అని వ్రాసినాడు. తిరుపతి యనేది విష్ణుక్షేత్రానికి పర్యాయ పదము.

గీ. "వినుము తల్లి నూట యెనిమిది తిరుపతు
లందు నెన్న వేంకటాచలంబు
రంగధామమును గరంబు సన్నుతి గాంచు
గ్రహములందు శశియు రవియు బోలె."

అని 4-వ ఆశ్వాసంలో వ్రాసినాడు. (చూ: శబ్దరత్నాకరము.)

తెలుగులో తిరుపతి, తిరుమల అనే పదాలు పర్యాయ పదాలుగా చిరకాలంనుంచి వాడుకలో నున్నవి. తెలుగు దేశానికీ, అరవదేశానికీ తిరుపతికొండ సరిహద్దని అంటారు. తిరుపతిలోని ప్రజలందరికీ తెలుగే మాతృభాషగా వుండి తిరుమలలోనుంచి తిమ్మశబ్దం పుట్టడంతోపాటు తిరుపతి కొండమీది కోతులకు తిమ్మడనే పేరు రూఢమైంది. ఈ తిరుపతి వేంకటేశ్వరుడు తెలుగువారికి ఇలువేల్పుగా వుంటున్నాడు. అయితే ఇటీవల ద్రావిడాభిమానుల యుద్యమ మొకటి బయలుదేరి తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని పేరులోని వేంకటశబ్దము వేంగడ మనే అరవశబ్దంలోనుంచి పుట్టినదని, దానితోపాటు తిరుమల తిరుపతులు కూడా అరవ వారి స్వార్జితపు సొత్తులనీ ఒక ప్రచారము జరుగుతూవున్నది.

"జనని సంస్కృతంబు సకలభాషలకును,
దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స"

మన దక్షిణ భారతదేశములో పూర్వంనుంచీ ఏ రాజవంశాలు ఏలుతూవస్తూవున్నా, వారు పల్లవులైనా,

నగరం రాజధాని యైనప్పటినుంచీ ఈ తిమ్మశబ్దానికి కన్నడప్రత్యయాలు చేర్చిన పదాలుకూడా వాడుకలోనికి వచ్చినవి. తిమ్మరాజునే కన్నడములో తిమ్మరుసు అని వ్యవహరించారు. రాజు అనే శబ్దంలోనుండి 'అరసు' అనే కన్నడరూపం పుట్టింది. తిమ్మశబ్దము వైకృతదేశ్య మిశ్రమమైన తిరుమలశబ్దములోనుంచి పుట్టిన దేశీయమైన తెలుగు పదము. దీని వ్యుత్పత్తిని గురించి శబ్దరత్నాకరములో కొన్నివివరా లున్నవి.

తిరుమల+డు=తిమ్మడు అయింది (చూ: శబ్దరత్నాకరం), ఇలాగే తిరుమల+అప్పడు=తిమ్మప్పడు అయింది. ఈ తిమ్మప్పడు అనేది సింహాద్రిఅప్పడులాంటి పదమే. కాకమాని మూర్తికవి తన రాజవాహనవిజయములో "కొండమీది తిమ్మప్పనివంటి కావ్యపతి యబ్బుట యబ్బుర" మని వ్రాసిన పద్యం శబ్దరత్నాకరములో ఉదాహరింపబడి వున్నది. తిరుమల అనేపదము వేంకటాచల మనేదానికి పర్యాయపదంగా చిరకాలంనుంచి వాడుకలోవుంది. అళియ రామరాయల మేనల్లుడున్నూ, కొండవీడు పరిపాలకుడున్నూ అయిన సిద్ధిరాజు తిమ్మభూపాలుడు తన పరమయోగి విలాసములో ౨-వ ఆశ్వాసంలో,

క. "ధరగల తిరుపతు లొకకడ,
వరుసకొని ముకుందమూర్తి వర్గము నత డ
చ్చెరువుగ నుతించె నెడనెడ
దిరుమల దేవరను దిరిగి తిరిగి పొగడుచున్."

జేసి తక్కినవారిని అణగద్రొక్కలేదు. అన్నిభాషలనూ ఆదరించారు. "జనని సంస్కృతంబు సకల భాషలకును, దేశ భాషలందు తెలుగులెస్స" యనే భావము ఒక్క తెలుగు వారిలోనే కాదు అరవలలోనూ, కన్నడులలోనూ కూడా వ్యాపించి యున్నది. ఆయాదేశాలలో ఇప్పటికీ ప్రజల నోట వినబడే తెలుగుపదాలు, పద్యాలు, కీర్తనలు, కథలు, గాథలూ ఇందుకు ప్రబలమైన నిదర్శనాలుగా ఉన్నాయి. కృష్ణదేవరాయలంతటివాడు "దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స" యని యుద్ఘోషించాడు. అంతమాత్రంచేత జాత్యహంకారము గాని, జాతివైరముగాని ప్రబలలేదు.

ద్రావిడ ఉద్యమము

అరవదేశంలో ఇటీవల కొందరు ప్రబుద్ధులు బయలుదేరి ఒకద్రావిడాభిమానమును ప్రచారంచేస్తూ తమదేశములో నుంచీ, భాషలోనుంచీ, సంగీత సాహిత్యములలో నుంచీ సంస్కృతాన్ని పారదోలడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు! అరవంలో పాడకుండా తెలుగులో పాడినాడనే కారణంతో త్యాగరాజుయొక్క దివ్యవాణిని తమ సంగీతసభలలోనుంచి వెలిపెట్టడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు !! దేశంలోని తెలుగుభాగాలు కూడా తమవే నంటున్నారు. ఇంక ఉమ్మడిప్రదేశాలన్నీ తమ వనడంలో ఆశ్చర్య మేమున్నది! ఈ సందర్భములో దేశచరిత్రనుకూడా తమ కింపుగా ఉండేటట్లు మార్చి వ్రాయడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. కేవలము ద్రావిడ దురభిమానావేశము గలవారు మాత్రమే ఇలాంటి పిచ్చిపనులు చేస్తే చింతలేదు. డాక్టర్ ఎస్. కృష్ణస్వామిఅయ్యాం గారి

నగరం రాజధాని యైనప్పటినుంచీ ఈ తిమ్మశబ్దానికి కన్నడప్రత్యయాలు చేర్చిన పదాలుకూడా వాడుకలోనికి వచ్చినవి. తిమ్మరాజునే కన్నడములో తిమ్మరుసు అని వ్యవహరించారు. రాజు అనే శబ్దంలోనుండి 'అరసు' అనే కన్నడరూపం పుట్టింది. తిమ్మశబ్దము వైకృతదేశ్య మిశ్రమ మైన తిరుమలశబ్దములోనుంచి పుట్టిన దేశీయమైన తెలుగు పదము. దీని వ్యుత్పత్తిని గురించి శబ్దరత్నాకరములో కొన్నివివరా లున్నవి.

తిరుమల+డు=తిమ్మడు అయింది (చూ : శబ్దరత్నాకరం), ఇలాగే తిరుమల+అప్పడు=తిమ్మప్పడు అయింది. ఈ తిమ్మప్పడు అనేది సింహాద్రిఅప్పడులాంటి పదమే. కాకమాని మూర్తికవి తన రాజవాహనవిజయములో "కొండ మీాది తిమ్మప్పనివంటి కావ్యపతి యబ్బుట యబ్బుర" మని వ్రాసిన పద్యం శబ్దరత్నాకరములో ఉదాహరింపబడి వున్నది. తిరుమల అనేపదము వేంకటాచల మనేదానికి పర్యాయపదంగా చిరకాలంనుంచి వాడుకలోవుంది. అళియ రామరాయల మేనల్లుడున్నూ, కొండవీడు పరిపాలకుడున్నూ అయిన సిద్ధి రాజు తిమ్మభూపాలుడు తన పరమయోగి విలాసములో ౨-వ ఆశ్వాసంలో,

క. "ధరగల తిరుపతు లొకకడ,
వరుసగొని ముకుందమూర్తి వర్గము నత డ
చ్చెరువుగ నుతించె నెడనెడ
దిరుమల దేవరను దిరిగి తిరిగి పొగడుచున్."

౧౧. కందనూరు నవాబు రాజరికం

[ఇది కల్పితకథ కాదు. నిజంగా జరిగినసంగతి. 1839-వ సంవత్సరం వరకూ కర్నూలుజిల్లాలో నాలుగు తాలూకాలు కర్నూలునవాబు రాజ్యంలో చేరివుండేవి. శ్రీశైలము, అహోబిలము, నివృత్తిసంగమము మొదలైన పుణ్యక్షేత్రాలకు పోయే యాత్రికులదగ్గర ఆ నవాబుగారు 'హాశ్శీలు' (పన్ను) వసూలు చేసేవాడు. శ్రీశైలదేవస్థానము చాలా దుస్థితిలో వుండేది. ఇలా వుండగా ఈ నవాబుగారు ఇంగ్లీషు కంపెనీ ప్రభుత్వాన్ని తిరగదోడడానికి కుట్రచేసినసంగతి బయటపడింది. అంతట కుంపినీవారు ఆయనరాజ్యాన్ని లాక్కున్నారు. శ్రీశైలాన్ని కొన్నాళ్ళు కుంపినీవారే పరిపాలించి,తరువాత ౧౮౪౦ లో శ్రీ పుష్పగిరి శంకరాచార్యులవారివశం చేశారు.]

కందనూరు, కందనోలు, కందెనవోలు అనేవి కర్నూలుకు పాతపేర్లు. కందెనవోలు అనేదే అసలుపేరు. క్రీస్తుశకం ౧౭౭౫-వ సం॥లో అధ్యాత్మరామాయణం వ్రాసిన పెద్దన సోమయాజి కందనోలు అని ప్రయోగించాడు. కొందరు కవులు కందవోలు అనికూడా వాడారు. విజయనగరసామ్రాజ్యంనాటి కైఫీయతులలో కందనోలు, కందనూలు అనేరెండు పేర్లూ కనపడుతున్నాయి. అయ్యలరాజు నారాయణకవి తన హంసవింశతిలో ఊళ్ళపేర్ల జాబితానివ్వడంలో 'కందనూరు' అని ప్రయోగించాడు. ౧౮౩౦-౩౧ లో కాశీయాత్రచరిత్రను వ్రాసిన ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారుకూడా కందనూరు అనే ప్రయోగించారు.

ఇప్పటి కర్నూలుజిల్లాలో రామళ్ళకోట, నందికొట్కూరు, నంద్యాల, శిరివెళ్ళ, కంభము, మార్కాపురము, కోయిలకుంట్ల, పత్తికొండ అనే ఎనిమిది తాలూకాలున్నాయి.

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం $23\frac{1}{2}$ లక్షల రూపాయలు.

పూ ర్వ చ రి త్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళి కోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభం గానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

ప్రభుత్వం నిమిత్తమాత్రంగానే వుండేది. తూర్పుభాగంలో కంభం, కొండవీడు మొదలైన ప్రాంతాలపాళెగాళ్లు గోలకొండసుల్తానుగారికి సులభంగా లొంగక చాలాకాలం యుద్ధంచేశారు. శిరివెళ్ళ, చెన్నూరు, నంద్యాల, మునలి మడుగు మొదలైనప్రాంతాలుకూడా గోలకొండసుల్తానుకు లోబడినవి.

క్రీ. శ. 16-వ శతాబ్దంలో బిజాపురం సుల్తాను సామంతుడైన అబ్దుల్ వాహబుఖాను కర్నూలుమీదికి దండయాత్రచేసి అప్పట్లో ఆ ప్రాంతాలను పరిపాలిస్తూవుండిన విజయనగర రాజబంధువున్నూ, అళియరామరాయల మనుమడున్నూ అయిన గోపాలరాజును వెళ్ళగొట్టి కర్నూలులో తనప్రభుత్వం స్థాపించాడు. ఇతడు మహమ్మదీయమతాన్ని వ్యాపింపజెయ్యాలనే వుద్దేశ్యంతో అనేక దేవాలయాలను పడగొట్టి మశీదులను కట్టించాడు. అతనితరువాత అతనితమ్ముడైన మహమ్మదునవాబుఅయి ౧౬౮౬ వరకూ రాజ్యంచేశాడు. అతనికాలంలోనే అనగా ౧౬౭౭ లో ఛత్రపతి శివాజీ బిజాపూరురాజ్యభాగాలను కొన్నింటిని ఆక్రమించుకొని, కొన్నింటిని దోచుకోవడంలో కర్నూలునుకూడా దోచినాడు. తరువాత కొద్దికాలంలోనే మొగలాయి చక్రవర్తియైన షాజహాను సైన్యాలు దక్షిణాపథంమీదికి దండెత్తివచ్చి బిజాపూరు రాజ్యభాగాలను కొన్నింటిని ఆక్రమించుకున్నవి. క్రమక్రమంగా దక్షిణాపథంలోని రాజ్యాలనన్నింటినీకూడా జయించి మొగలుసామ్రాజ్యంలో చేర్చినవి.

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం 23½ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వ చరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి - విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళి కోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభం గానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

కడపజిల్లాలతోపాటు ఈ జిల్లాకూడా ఇంగ్లీషువారికి సహాయకమైన హైదరాబాదునిజాముపాలికి వచ్చింది. తరువాత నిజాము ఇంగ్లీషువారికి సైనికఖర్చులక్రింద యివ్వవలసివచ్చిన సొమ్ముక్రింద రాయలసీమలోని బళ్ళారి, కడపజిల్లాలనూ, కర్నూలుజిల్లాలోని కంభము, మార్కాపురము, కోయిలకుంట్ల, పత్తికొండ అనే నాలుగు తాలూకాలనూ ౧౮౦౦ వ సంవత్సరములో నిజాము ఇంగ్లీషువారికి సమర్పించాడు. ఇవే దత్తమండలాలని ప్రఖ్యాతి చెందినాయి. కర్నూలుజిల్లాలో చేరిన మిగతా నాలుగు తాలూకాలు అనగా రామళ్ళకోట, నందికొటుకూరు, నంద్యాల, శిరివెళ్ళ తాలూకాలు కర్నూలు నవాబురాజ్యములోనే యున్నాయి. ఈ సందర్భంలో కర్నూలునవాబు సాలుకు ఒక లక్ష రూపాయిలు కప్పం చెల్లించే పద్ధతిమీద ఆతనిరాజ్యం అతనికే వుండనిచ్చారు.

పైన చెప్పినట్లు నిజాముగారివల్ల ఇంగ్లీషువారికివచ్చిన దత్తమండలాలనే బళ్ళారి, కడప, కర్నూలు జిల్లాల భాగాలను పరిపాలించడానికి తామస్ మన్రోగారిని నియమించారు. ఆ జిల్లాళలో పాళెగాళ్ళు కొందరు దేశంలో అల్లరి సాగించగా క్యాంబెల్ అనే సేనాధిపతి వారిని అణచివేశాడు. అయితే మళ్ళీ కొద్దిరోజులలోనే దివాకరనాయకుడనే యతడు పుల్లలచెరువు గ్రామాన్ని తగలబెట్టి మార్కాపురంకచ్చేరీలో నున్న ఖజానాను దోచుకున్నాడు. అప్పుడు అక్కడ సబుకలెక్టరుగానున్న గ్రీముదొరగారున్నూ, తాశిల్దారుగా నున్న నరహరిరావుగారున్నూ అతనిని పట్టుకోడానికి చాలా ప్రయత్నాలు చేశారు గాని లాభంలేకపోయింది.

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం 23½ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వ చరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళికోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీాదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభంగానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

హాశ్శీలు వసూలు చేస్తూవుండేవాడు గాని ఆ దేవస్థానాల పరిపాలన సరిగా జరిగించేవాడు కాడు.

గులాం రసూలుఖానుగారికి పూర్వం కర్నూలును పరిపాలించిన నవాబులలో కొందరు చాలా శాంతముగాను, న్యాయంగాను దేశాన్ని పరిపాలించారు. దేశం సుభిక్షంగా నుండేది. వారు మతపక్షపాతం చూపించకపోవడమేగాక హిందువుల దేవాలయాలకుకూడా ఇనాములిచ్చి పోషించారు. కర్నూలునవాబులు నిజాముగారి కివ్వవలసిన పేష్కష్షు గాకుండా వారు నిజాముగారికీ, ఇంగ్లీషుకంపెనీవారికీ చాలా సొమ్మును, సైన్యమునుఇచ్చి యుద్ధాలలో సహాయంచేయవలసి వచ్చేది. ఒక వంక హైదరాలీ సైన్యాలూ, ఇంకొకవంక శివాజీసైన్యాలూ వచ్చిపడి దేశాన్ని కొల్లగొట్టి నవాబును బాధిస్తూ వున్నందువల్ల నవాబుకు అమితమైన ధనవ్యయం కలిగి చాలా సొమ్ము కావలసివచ్చేది. అందువల్ల వారు ప్రజలను పీడించి అనేక విధాలుగా సొమ్ము రాబట్టేవారు. పన్నుల వసూలులో క్రమపద్ధతిపోయి గ్రామాధికారులే పన్నులు నిర్ణయించి వసూలుచేసేపద్ధతి ప్రారంభమైనది.

గులాం రసూలుఖానుగారి కాలంలో గ్రామాలను గుత్తకిచ్చేఆచారం వచ్చింది. శిస్తువసూలుకు గ్రామాధికారులే నవాబుగారికి జవాబుదారులైనందువల్ల వారు నిరంకుశులై అక్రమాలు జరిగించడం మొదలుపెట్టారు. పంటలు పండినా పండకపోయినా పన్నులు పూర్తిగా వసూలు చేసేవారు. పంటలు బాగా పండినప్పుడు నవాబుగారిసైన్యాలు వచ్చిపడి ఆ ధాన్యాన్ని బలవంతంగా యెత్తుకొనిపోయేవి. ఈబాధలు

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౧౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం 23½ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వ చరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళి కోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీాదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభంగానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

ఇంగ్లీషుకుంపినీవారిరాజ్యాన్ని కూలద్రోయాలని ఇతడు కుట్రచేస్తూవున్నట్లు అనుమానించి ౧౮౩౯ లో కుంపినీవారు ఇతనిరాజ్యం లాక్కొని - ఇతణ్ణి తిరుచునాపల్లికి రాజకీయ ఖైదీగా పంపారు. అక్కడ ఇతడు క్రైస్తవమతాభిమానం చూపుతున్నా డని ఒక మహమ్మదీయుడికి కోపంవచ్చి ఇతనిని ౧౮౪౦ లో పొడిచి చంపాడు.

కర్నూలు నవాబు రాజ్యాన్ని లాక్కునేటప్పుడు అతడు అదివరకు తన సరదారులకూ, బంధువులకూ యిచ్చిన జాగీరులుకూడా కుంపినీవారు తీసికొని ఆయన కుటుంబంవారికి రెండులక్షల రూపాయలకు పైగా పింఛనుయేర్పాటు చేశారు. అసలు పింఛనుదారులు చనిపోయినమీాదట ఆ పింఛనులను రద్దుచేశారు.

ఈ రాజ్యాన్ని లాక్కున్నతరువాత దానికి ఒక బ్రిటిషు కమీాషనరును ఏజెంటు అనే పేరుతో నియమించి భూమిని రైతువారీ బందోబస్తు చేశారు. ౧౮౫౮ లో తక్కిన నాలుగు తాలూకాలూ కలిపి ఒక కలెక్టరుక్రింద ప్రస్తుతమున్న కర్నూలుజిల్లాను నిర్మించారు. శ్రీశైలాన్ని కొన్నాళ్ళు కుంపినీవారే పరిపాలించి ౧౮౪౦ లో ఆ దేవస్థానానికి పుష్పగిరి పీఠాధిపతులను ధర్మకర్తలుగా నియమించారు. (Imperial Gazeteer-provincial Series, Madras Vol. I pp. 406-7)

ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారి వర్ణన

ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారు ౧౮౩౦-౧౮౩౧ మధ్య కాశీయాత్ర చెయ్యడంలో ఈ కర్నూలునవాబురాజ్యంలో

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం $23\frac{1}{2}$ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వ చరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళి కోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీాదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభం గానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

కలెక్టరు తరఫున ఒక వకీలు కందనూరులో కాపురమున్నాడు. నవాబు కాజీకోర్టుపెట్టి న్యాయవిచారణచేస్తాడు. కుంపినీ కోర్టులకు నిమిత్తంలేదు. నవుకర్లకు జీతాలు స్వల్పము – సరిగా ఇవ్వడం లేదని వాడుక” (పుట ౧౨)

శ్రీశైలం దేవస్థానము

శ్రీశైలయాత్రకు తీసే హాశ్శీలు కందనూరినవాబుకు చేరుతున్నవనిన్నీ, ఉత్సవాని కయ్యే ఖర్చుగాక హాశ్శీలుకూడా పుచ్చుకుంటారనిన్నీ చెప్పి వాటి వివరాలను వీరాస్వామయ్య గారు ఇలాగు వ్రాశారు.

“సిద్ధాపురంలో చెంచువాండ్లకు గాను నవాబు మనుష్యులు మనిషి ఒకటికి 3 డబ్బులు హాశ్శీలు పుచ్చుకొంటున్నారు. పరపవారి (యాత్రికుల) వద్ద నవాబు సరకారు ఆజ్ఞప్రకారం మనిషి ౧ కి 3 డబ్బులు హాశ్శీలు పుచ్చుకున్నా కిరాతకుల నాయకుడు ధర్మాత్ముడుగానే వున్నాడు. కందనూరి నవాబు వగైరాలు పల్లకీలమీదనే శ్రీశైలమునకు వెళ్ళి యున్నారు.”

“శ్రీశైలంగుడి హాశ్శీలుమూలముగాసంవత్సరం ఒకటికి ౧౮౦౦౦ కందనూరి నవాబుకు వచ్చినా, గుడి యేగతిని పొందేదిన్నీ విచారింపడు. ఎవరైనా మరమ్మతు చేసినట్లయితే నెలవంత హాశ్శీలు తీసుకొనుచున్నాడు. రాజా చందూలాలా బహా నిర్బంధముచేత కొంత మరమ్మతుచేసి విడిచినాడు. మైసూరునుంచివచ్చేవాళ్ళకు హాశ్శీలులేదు; గుడిలో ఏ ప్రక్క చూచినా అడవి పెరిగివున్నది. వ్యాఘ్రభూయిష్ఠము. అడవి

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం 23½ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వచరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళి కోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభం గానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

౧౮౫౭ మొదలు హైదరాబాదురాజ్యానికి నిజాము ప్రభువైన నాజర్ ఉద్దౌలా అనేఆయన ఇంగ్లీషువారిపట్ల స్నేహ భావంతోనేవుండేవాడు. ఆయనమంత్రి రాజ్యతంత్రనిపుణుడైన రాజా చందులాలా అనే బ్రాహ్మణుడు. ఇంగ్లీషుకుంపినీవారికి మిత్రుడుగా వుండేవాడు. అయితే నిజాంప్రభువుగారి సోదరుడికి మాత్రం ఇంగ్లీషువారంటే అసహ్యం. ఆయన కుంపినీవారికి వ్యతిరేకంగా కుట్రలు చేస్తూవున్నట్లు ఇంగ్లీషువారికి తెలిసి నందువల్ల ఆయనను హైదరాబాదులోనుంచి దూరప్రదేశానికి ప్రవాసం పంపించారు.

ఈ దేశపు మహమ్మదీయులలో స్వమతాభిమానం చాలా ఎక్కువ. పరమతసహిష్ణుత చాలా తక్కువ. తమకు యిష్టంలేని రాజ్యాంగవ్యవస్థపట్ల తమవారిలో విరోధభావం వ్యాపింపచెయ్యడానికి అవకాశంకోసం చూస్తూవుండడం మొదటనుంచీ వుంటూనేయున్నది. దేశీయులలో ఒకరితో ఒకరు రహస్యంగా ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరుపుకోవడానికి ఈదేశంలో చాలా అవకాశాలు వుంటూవున్నందువల్ల రహ స్యాలోచనలకూ, కుట్రలకూ చాలా వీలుగా వుంటూవుండేది. రహస్యపు ఉత్తరప్రత్యుత్తరాల మార్గంగానూ, బజారు పుకారులమూలంగానూ అనేకవార్తలు ఈదేశంలో ఆనోటా ఆనోటాపడి చాలా త్వరగా వ్యాపిస్తూవుండేవి.

తురకల రక్షరేకులు, తాయత్తులు

ప్రపంచమంతటా మహమ్మదీయులకు తావేదులన్నా, రక్షరేకులన్నా చాలా ప్రీతి. ఈ తాయత్తులలో కాగితాల పైనా, రక్షరేకులపైనా భగవంతుడిపేరో, లేకపోతే

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం 23½ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వ చరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళికోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభంగానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

మాటలే చిత్రంగా కూర్చబడి, వాటిని కొంచెం జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే కాఫరులపైన జిహాద్ అనే మతయుద్ధానికి తురకలను పురికొలిపే అర్థం స్ఫురిస్తుంది. ఈమాటలను తురకంలోలాగనే కుడినుంచి యెడమకు చదవాలి. ముఖ్యంగా ఈ క్రిందిపట్టిక లోని గళ్ళలో నాలుగైదు పంక్తులను అలాగ చదివి చూడండి:—

6	5	4	3	2	1
తొలగించు	పీడను	మా ప్రజలకూ	మాకూ	కరుణా మయుడా	ఓదేవా (1)
నాశనం చెయ్యాడు	మరెవ్వరిని	గట్టికోటగోడల మధ్య ఉన్న వారిని తప్ప	రక్షిస్తాడు.	సద్ధర్మలను	భగవం తుడు (2)
రక్షించు	మమ్మలను	నీసేవకులైన	పంపి	నీప్రవక్తను	ఓ భగ వంతుడా(3)
వెయ్యి	తరిమి	దుష్పరి పాలకుల్ని	ఈ క్రూర నిరంకుశ	ఈమహానగ రాల నుండి	ఓ ప్రవక్తా (4)
నాశనం చెయ్యి	వారిని	ఓ భగవంతుడా	యుద్ధం చెయ్యండి	నాస్తికుల పైన	కాఫరుల పైన (5)

కర్నూలు నవాబుకుట్ర

ఆఫ్ఘనిస్థానములో ఇంగ్లీషుసైన్యాలకు జయం కలుగు తుందో, అపజయమే కలుగుతుందో అనే సందిగ్ధావస్థలోనున్న సమయంలో, అనగా ౧౮౩౯-వ సంవత్సరం వేసంగిలో ఒక బీద తురకస్త్రీ హైదరాబాదునగరంలో ఒక సత్రంలో కలరాతగిలి చావడానికి సిద్ధంగా వుండి, ఆ సత్రంలోనే

రామళ్ళకోటకు కర్నూలే ముఖ్యపట్టణం. శిరివెళ్ళకు ఆళ్ళగడ్డ, కంభానికి గిద్దలూరు, తక్కిన తాలూకాలకు ఆ తాలూకా పేర్లుగల గ్రామాలూ ముఖ్యపట్నాలు. ఈ జిల్లా విస్తీర్ణం ౭౫౦౮ చదరపుమైళ్ళు. జనాభా షుమారు పదిలక్షలు. రివిన్యూఆదాయం $23\frac{1}{2}$ లక్షల రూపాయలు.

పూర్వ చరిత్ర

కర్నూలుమండలం హంపి – విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనక్రిందికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఈ జిల్లాచరిత్రయొక్క వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వపుచరిత్ర వివరాలు తెలియడంలేదు. అయితే ఈ దేశాన్ని పూర్వము చాళుక్యులూ, చోళులూ, ఓరుగంటి కాకతీయ గణపతి రాజులూ ఏలినట్లు నిదర్శనాలున్నాయి. ౧౫౬౫ లో తాళి కోట అనే రాక్షసతగ్గి యుద్ధంలో విజయనగరప్రభువయిన అళియరామరాజు ఓడిపోవడంతో గెల్చినపక్షంలో చేరిన తురకరాజైన గోలకొండసుల్తాను కుతుబుశాహీ ఈ రాజ్యం మీదికి దండెత్తివచ్చాడు. తరువాత ఇతర మహమ్మదీయ రాజులుకూడా దేశం కొల్లపెట్టారు.

తాళికోట యుద్ధంయొక్క ఫలితంగా కర్నూలు మండలంలో తూర్పు భాగాలు గోలకొండ సుల్తానుగారి వాటాకూ, పడమటి భాగాలు బీజపూరు సుల్తానుగారి వాటాకూ వచ్చినవి. ఆ సుల్తానులు తమ తమ వాటాలను స్వాధీనపరచుకోవడానికి సైన్యాలుపంపి యుద్ధాలుచేయడంతో కొంతకాలం గడచింది. పడమటి భాగాలు సులభం గానే లొంగినట్లు కనబడినా అక్కడ బీజపూరుసుల్తానుగారి

రసూలుఖానుగారు వారిని చాలా మర్యాద చేశారు. దానిని గురించి వారే ఇలాగ వ్రాశారు. "కర్నూలుపట్నంనుంచి కోటద్వారము దాకా వీధులకు రెండు ప్రక్కలా సైనికులు బారులు తీర్చి మాకు జోహారుచేసి గౌరవం చూపారు. మేము దివానుఖానాను సమీపించగానే నవాబుగారు కొంచెము దూరము మా కెదురుగావచ్చి మాచేతులు పట్టుకొని ఉచితాసన మిచ్చి గౌరవించాడు. అటుతరువాత ఖరితా ఇవ్వగా నవాబు చాలా వినయంతోనూ, గౌరవం తోనూ స్వీకరించాడు."

కోటను సోదాచూడాలని కమిషనర్లు ఆయనతో చెప్పగా ఆయన మారుమాటాడక, కోటను వారికి స్వాధీనంచేసి తాను, తన పరివారజనమూ హంద్రినదియొడ్డున నున్న జోహరా పురమునకుపోయి అక్కడ వేచియున్నాడు. ఈ అవమానం సహించలేక అతని మామగారైన నాందిరీఖానుగారు తిరుగు బాటు చేశాడట.

అంతట ఆ కోటను సోదాచెయ్యడానికి నియమింపబడిన కమిషనర్లు కోటను, నవాబుగారి అంతఃపురాన్ని జాగ్రత్తగా సోదాచేశారుగాని ఏమీ దొరకలేదు. కోటలో మందుగుండు సామాను యేమీ కనపడలేదు. నవాబుగారు దోషి యనడానికి తగిననిదర్శనా లేమీ కనబడలేదు.

నవాబుగారి జనానాకు అంటివున్న వుద్యానవనం పెద్ద గోడలమధ్య గదులుగదులుగా కేటాయింపుచేయబడి వున్నది. ఏమైనా వుంటే అక్కడే దొరుకుతుందని అనుకున్నారుగాని అక్కడకూడా ఎంత వెదకినా అనుమానం కలిగేది ఏమీా

కనబడలేదు. అయితే ఇదివరకు వచ్చిన ఆచోకీ సులభంగా తీసిపారవేయడానికి వీలైనదికాదు. కనుక ఈజనానాఉద్యానవనాన్ని మళ్ళీ ఇంకొకమాటు ఇంకా జాగ్రత్తగా పరిశోధించడానికి నిశ్చయించారు. ఆ ప్రకారం నలుమూలలా శోధిస్తూవుంటే అందరికీ ఆశ్చర్యం కలిగేటట్టుగా ఈ జనానా ఉద్యానవనంలో ఒక రహస్యపు ఆయుధాగారం బయటపడింది. ఈ ఉద్యానవనంయొక్క ఆవరణపుగోడలన్నీ మధ్య ఖాళీలతో రెండు వరసలుగా కట్టి, పైన సామాన్యమైన కోటగోడలలాగ కనబడుతూ లోపల బోలుగా కట్టినవే. వాటిలోపలి ఖాళీలలోనూ, నేలసొరంగాలలోనూ ఆరు ఏడు వందల ఫిరంగులూ, ఫిరంగిబళ్ళూ, ఫిరంగిగుళ్ళూ, తోటాలూ, తుపాకులూ, మందుగుండుసామానూ, ఫిరంగులు పోతపోయడానికికావలసిన కొలిములూ భద్రపరచి వున్నాయి. ఇందులో చాలా ఫిరంగులు క్రొత్తగా తయారుచేసినవి. కొలిములుకూడా అప్పటికి కొద్దికాలం క్రిందటనే వుపయోగించినట్లు కనబడ్డాయి.

కర్నూలునవాబు పదచ్యుతి

ఆఫ్ఘనిస్థానంయుద్ధంలో ఇంగ్లీషువాళ్లు ఓడిపోతారని అనుకుని దేశంలోవున్న మహమ్మదీయు లందరూ ఏకమై తిరుగుబాటు చేయడానికి కుట్రచేసినట్లూ, దానికి కర్నూలు ఒక కేంద్రస్థాన మైనట్లూ తేలింది. "మన కళ్ళ యెదుటనే ఇలాంటి గొప్పకుట్ర సాగుతూవుండడమూ, దానికి కావలసిన సొమ్ము చేకూరడమూ ఎంత ఆశ్చర్యము!" అని దీనిని గురించి ఇంగ్లాండుకు వ్రాసినఆయన అన్నాడు.

కర్నూలునవాబు గులాం రసూలుఖానును పద భ్రష్టుణ్ణి చేసి తిరుచినాపల్లికి రాజఖైదీగా పంపారు. అక్కడ అతడు క్రైస్తవమతంలో ఆసక్తిచూపుతూ క్రైస్తవదేవాలయానికి వెళ్ళగా ఒక తురకఫకీరు ఆయనను ౧౮౪౦-వ సం॥ రం జూలై ౧౨-వ తేదీన కత్తితో పొడిచి చంపాడు. (South Indian Sketches. A short account of some missionary stations of Church Mission Society. By S. Tucker; James Nisbet & Co; 1842 pp. 17–23)

---

౧౨. మంగలి కొండోజీ

క. "ఎంగిలిముచ్చు గులాములు
సంగతిగాఁ గులము చెఱుపఁ జనుదెంచి రయా
యింగిత మెరిగిన ఘనుఁ డీ
మంగలికొండోజి మేలు మంత్రులకన్నన్."

అని కంసాలి రుద్రయ యని ప్రసిద్ధిజెందిన కందుకూరి రుద్రకవి చెప్పిన చాటుపద్య మొకటి చిరకాలంనుంచి ప్రచారంలో వున్నది.

ఈ రుద్రకవి విద్యానగరసామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలంనాటివాడనిన్నీ, ఇతడు రాయలవారి దర్శనంకోసం చాలాకాలం వేచియుండి మంత్రులనూ, రాజోద్యోగులనూ ఎన్నాళ్ళు ఆశ్రయించినా వారు దర్శనమిప్పించ లేదనిన్నీ, ఇలావుండగా రాయలవారికి క్షౌరంచేసే మంగలి కొండోజీ ఈ కవి ఇలాగ మంత్రుల యిళ్ళదగ్గిరా,

వుద్యోగుల యిళ్ళదగ్గరా పడికాపులుకాస్తూ పడివుండడం చూసి దయదలచి ఈ సంగతి రాయలవారితో మనవి చేశా డనిన్నీ, అంతట రాయలవారు కవికి దర్శన మిచ్చారనిన్నీ, అప్పుడు రుద్రకవి యీ పద్యం చెప్పా డనిన్నీ ప్రతీతి.

రాజగురువైన తాతాచార్యులవారు రుద్రకవిని ఊరు, పేరు, కుల గోత్రాలూ అడిగితే కవి చమత్కారంగా పద్యం లోనే జవాబు చెప్పాడట. తరువాత రాజసభలో అనేక దుస్సమస్య లియ్యగా అవన్నీ చక్కగా పూరించాడట. అంతట రాయలవా రాయనను తగినవిధంగా సత్కరించి తమ ఆస్థానంలో అష్టదిగ్గజా లనే కవులలో ఒక్కనిగా చేశారట. రుద్రకవి రాజగురువైన తాతాచార్యులవారితోనూ, అష్ట దిగ్గజాలలో* చేరిన అల్లసాని పెద్దన, ముక్కు తిమ్మన, పుత్తేటి రామభద్రయ్య, పింగళిసూరన, కవిరాట్టు, తెనాలి రామలింగ కవి, భట్టుమూర్తి మొదలయిన కవులతోనూ వాగ్వాదాలు చేసేవాడనిన్నీ ప్రతీతి.

ఈ రుద్రకవికి 1550–1580 మధ్య గోలకొండ నేలుతూ కవులను ఆదరించి 'మల్కిభరాం' అని పేరుపొందిన మలిక్ ఇబ్రహీం కుతుబ్ షా పాదుషాగారు రెంటచింతల (చింతల పాలెం) అనే గ్రామాన్ని యిచ్చిసత్కరించారు. ఆ గ్రామాన్ని రుద్రకవి వంశీకులు అనుభవిస్తున్నారు.

---

* కృష్ణదేవరాయలవారు తమ ఆస్థానంలోని అష్టదిగ్గజములనే కవులకు తిప్పలూరును అగ్రహారంగా యిచ్చినట్లు 2-వ సెం. స్థానిక చరిత్ర 357-వ పుట (క్రీ. శ. 1528) లో నుదహరింపబడి యున్నదని డాక్టరు నేలటూరి వెంకట రమణయ్యగారు తమ విజయనగర 3-వ రాజ వంశ చరిత్రలో వ్రాసినారు. చూడు పుట. 421.

రుద్రకవి రచించిన నిరంకుశోపాఖ్యానం అనే ప్రబంధంలో

"చేరి కన్నడభూమి చెఱవట్టు పాశ్చాత్య
నృపతిపై నొక్కింత కృప తలిర్చు"

అను సీసపద్యపాద మొకటి విద్యానగర వినాశనమును సూచిస్తూవున్నందువల్ల 1565 లో జరిగిన తాళికోటయుద్ధ మనే 'రాక్షస తగ్డి' యుద్ధములో అళియరామరాయలు దివంగతుడై విద్యానగరాన్ని మహమ్మదీయులు కొల్లగొని నాశనంచేసిన తరువాతనే ఈ ప్రబంధము రచింపబడియున్నట్లు కనబడుతూ వున్నది. ఈ రెండు కారణాలవల్లనూ రుద్రకవి కృష్ణదేవరాయలకాలములో వున్నాడో లేడో అనే సంశయం కలిగి కృష్ణదేవరాయలకాలంలో ఒక రుద్రకవి వున్నట్లయితే అత డీ నిరంకుశోపాఖ్యాన గ్రంథకర్త తాతయై యుండవలె ననిన్నీ, లేదా ఇత డప్పటికి బాలుడుగానైనా ఉండవలెననిన్నీ బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు తమ చాటుపద్య మణిమంజరి రెండవభాగంలో వ్రాసియున్నారు.

మంగలి కొండోజీని గురించి రుద్రకవి చెప్పిన చాటు పద్యమువల్లకూడా ఈ కవి కృష్ణదేవరాయల తరువాతి కాలంనాటి వాడేనని స్పష్టంగా ఋజువు అవుతున్నది.

చరిత్రాంశాలు

మంగలి కొండోజీ కథలో యెంత సత్యమున్నదో తెలియదుగాని కొండోజీమాత్రం కల్పితపురుషుడు కాడు. కొండోజీయనే మంగలి యొకడు 1542 మొదలు 1569 వరకూ

రాజ్యంచేసిన సదాశివరాయలవారికాలంలో విశేషమైన రాజసన్మానం పొందినట్లు శాసనాలవల్ల కనబడుతున్నది.

కృష్ణదేవరాయలవారు 1509 మొదలు 1529 వరకూ రాజ్యంచేసి స్వర్గస్థులుకాగా ఆయనతరువాత 1542 వరకూ అచ్యుత దేవరాయలవారున్నూ, 1569 వరకూ సదాశివ రాయలవారున్నూ, విద్యానగర సామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించారు. సదాశివరాయలవారి కాలములో పేరునకే ఆయన చక్రవర్తి గాని సాక్షాత్తుగా పరిపాలించే ప్రభువు కృష్ణ దేవరాయలవారి అల్లుడైన ఆరవీటి రామరాజుగారే. ఆయన అళియరామరాయలని చరిత్రలో ప్రసిద్ధి చెందియున్నారు.

ఈ రామరాయలవారు మహమ్మదీయులతో చాలా యుద్ధాలు చేసి జయించిన మహావీరుడు. సంగీతసాహిత్యాలనూ, చిత్రకళలను పోషించిన రసజ్ఞుడు. ఆయన చాలామంది సంస్కృతాంధ్ర విద్వాంసులను, కవులను ఆదరించి బహు గ్రంథరచనను చేయించి భోజుడని ప్రఖ్యాతి జెందినట్లు సదాశివరాయలవారి శాసనాలలోనే వుదాహరింపబడిఉన్నది. తరువాత వసుచరిత్రను రామరాయలవారి తమ్ముడైన తిరుమలరాయల కంకిత మిచ్చిన భట్టుమూర్తి రామరాయల వారి ఆస్థానకవిగా నుండి సమ్మానింపబడి 'రామరాజభూషణు' డనే బిరుదును పొందినాడు.

రామరాయలవారి కాలంలో రాజగురువుపేరు తాతాచార్యులే. ఆయన పంచమతభంజన మనే గ్రంథాన్ని వ్రాసి 'పంచమతభంజనం' తాతాచార్యులవా రనే బిరుదును వహించాడు. కృష్ణదేవరాయలవారి కాలంనాటి కవులు,

గాయకులు, విద్వాంసులు, సామంతులు, సరదారులు అనేకులు రామరాయలవారికాలంనాటికి కూడా బ్రతికివుండి, రాజసభలో వున్నట్లు తెలుస్తున్నది.

రామరాయలచేతులలో ఓడిపోయిన మహమ్మదీయ రాజులందరూ ఏకమై 1565 లో విద్యానగరంమీదికి దండెత్తి రాగా తాలికోట యనే 'రాక్షస తగ్డి' యుద్ధం జరిగింది. అందులో రామరాయలవారు స్వర్గస్థులైనారు. అంతట ఆయన తమ్ముడైన తిరుమలరాయలవారు ధనకనకవస్తువాహనాలను తీసుకుని సదాశివరాయలవారితో విద్యానగరం వదలిపెట్టి పెనుగొండను రాజధానిగాచేసుకొని రాజ్యపరిపాలన మారంభించారు. విద్యానగరాన్ని మహమ్మదీయులు నాశనంచేశారు. 1569 లో సదాశివరాయలవారు చనిపోగా ఆరవీటి తిరుమల రాయలవారే చక్రవర్తియై 1572 వరకూ పరిపాలించారు. వారి తరువాత ఆయన కొమాళ్ళలో శ్రీరంగరాయలవారు 1585 వరకున్నూ, వేంకటపతి దేవరాయ మహారాయలవారు 1614 వరకున్నూ, చంద్రగిరిరాజధానిగాచేసుకుని విద్యానగర సామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించారు. వేంకటపతి దేవరాయలవారి తరువాత కుటుంబంలోనే కొన్ని తగాదాలు వచ్చినవి. తరువాత ముప్ఫయి నలభై సంవత్సరాలలో ఈ రాజ్యభాగం మహమ్మదీయులకు వశమై ఆరవీటి రాజవంశ పరిపాలన అంతరించింది.

భట్టుమూర్తి రామరాజభూషణు డనే బిరుదును పొందిన తరువాత రచించిన 'వసుచరిత్ర' మనే ఆంధ్ర ప్రబంధాన్ని రామరాయల తరువాత రాజ్యంచేసిన తిరుమల

రాయలవారికి అంకితం యిచ్చాడు. 'నరసభూపాలీయ' మనే అలంకారగ్రంధాన్ని రాయలవారి మేనల్లుడైన పోచిరాజు నరసరాజుగారికి కృతియిచ్చాడు.

తెనాలి రామలింగకవి కృష్ణదేవరాయల ఆస్థానంలో వుండి కవిత్వంచెప్పినట్లుగాని, గ్రంధాలు రచించినట్లుగాని నిదర్శనాలు కనబడడంలేదు. రాయలవారినిగురించి, తాతాచార్యులవారిని గురించి, సమకాలికులైన కవులను గురించీ ఆతడు చెప్పినట్లు ప్రచారంలోవున్న చాటుపద్యాలు కృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యంచేసిన రాయులవార్లకుకూడా అన్వయిస్తున్నవి. కృష్ణదేవరాయలకాలం తరువాతనే అతడు గొప్ప గ్రంధాలను రచించి రాజసమ్మానం పొందినట్లున్నూ, వేంకటపతిదేవరాయ మహారాయల కాలంవరకూ జీవించి యున్నట్లున్నూ, రాయలవారి మెప్పుకోసం వైష్ణవుడై తన పేరుకూడా రామకృష్ణకవి యనిమార్చుకున్నట్లున్నూ కనబడు తున్నది.

కృష్ణదేవరాయలవారి తరువాత రాజ్యంచేసిన రాయల వార్లందరూగూడా సంగీత సాహిత్యాలను, లలితకళలను పోషించి విద్యావ్యాసంగము చేస్తూ రసజ్ఞులై సంస్కృతాంధ్ర కవులను ఆదరించి ఆంధ్రభోజు లనిపించుకున్నవారే. ఈ రాయలవార్ల రాజగురువులపేర్లు కూడా తాతాచార్యులవార్లే. అనంతాచార్యుడు వ్రాసిన ప్రపన్నామృతంలో ఈ గురువుల వంశావళి కనబడుతున్నది.. ఈ తాతాచార్యులవార్లకు అయ్యావయ్యంగా రనీ, ఎట్టూరు తాతాచార్యులుగారనీ, పంచమతభంజనం తాతాచార్యు లనిన్నీ, కోటికన్యాదానం

తాతాచార్యులనిన్నీ, కుమార తాతాచార్యులనీ, లక్ష్మీకుమార తాతాచార్యు లనీ ఉపనామాలు కనబడుతున్నవి.

రాయలవార్లందరూ తెలుగువల్లభులై తెలుగుభాష నభిమానించినందువల్ల వారి మంత్రులు, సామంతులు, సరదారులూ కూడా తెలుగుకవుల నాదరిస్తూ తాముకూడా తెలుగులో కవిత్వంచెపుతూ భాషాసేవచేసేవారు. విజయ నగర సామ్రాజ్యంలో చేరిన సామంతరాజులైన తంజావూరు ఆంధ్రనాయకరాజుల ఆస్థానంలో గొప్ప తెలుగుకవులు, గాయకులు అనేకు లుండేవారు. ఆ రాజులు, వారి ఆశ్రితులైన పురుషులు, స్త్రీలుకూడా కవిత్వం చెప్పేవారు. దానిని గురించి వ్రాయాలంటే ఒక గ్రంథము నిండుతుంది.

కృష్ణదేవరాయలఆస్థానంలో అష్టదిగ్గజాలలో ఒకడని చెప్పబడే పింగళి సూరన చిన్నసంస్థానమైన గండికోటకు పరిపాలకుడైన నంద్యాల కృష్ణరాజునకు తన కళాపూర్ణోదయాన్ని అంకిత మిచ్చాడు. ఈ కృష్ణరాజు తరువాత రాజైన తిమ్మయ 1544 లో వేయించిన శిలాశాసనంవల్ల అతడు తెలుగుకవుల నాదరించినట్లు కనబడుతున్నది.

విద్యానగర చక్రవర్తు లందరూ మహావీరులేమైనా, అందరూ ఆంధ్రభోజు లనిపించుకున్నా, అందరూ ప్రజానురంజకంగానే పరిపాలించినా, వా రందరిలోనూ ఆంధ్రుల అనురాగానికి ఎక్కువగా పాత్రులైనవారు శ్రీకృష్ణదేవరాయల వారే. ఆయన స్వర్గస్థుడై ఇప్పటికి కొన్ని వందలసంవత్సరాలైనా వాఙ్మయంలోనూ, తెలుగువారి నోళ్ళలోనూ యశఃకాయంతో చిరంజీవియై యున్నాడు. రాయలవా

రనగానే కృష్ణదేవరాయలవారే అందరికీ జ్ఞాపకం వస్తారు. ఏ రాయలవారికాలంలో జరిగిన గొప్ప సంగతి చెప్పవలసి వచ్చినా, అది కృష్ణదేవరాయల కాలంలోనే జరిగిందని చెప్పడం పరిపాటి అయిపోయింది. అందుకు తగినట్లు కృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యంచేసిన రాయలవార్లకూ, ఆయనకూం చాలా సాదృశ్యా లుండడంకూడా తటస్థించింది. అందువల్లనే తరువాతికవులనుకూడా కృష్ణరాయలవారి అష్టదిగ్గజాలలో చేర్చి అనేక కథలు చెప్పుకుంటున్నారు. మన రుద్రకవి కథకూడా ఇలాంటిదే.

'మంగలి కొండోజీ' పొందిన రాజసన్మానం

రుద్రకవి పేర్కొన్న మంగలికొండోజీ 1542 మొదలు 1565 వరకూ సదాశివరాయలవారి కాలంలో విద్యానగరాన్ని పరిపాలించిన అళియరామరాయలవారి సన్నిహితభృత్యుడు. ఇతడు తనకు బహుపసందుగా ముఖక్షౌరం చేస్తాడని రామ రాయలవారు సదాశివరాయలవారికి చెప్పగా సదాశివరాయల వారుకూడా కొండోజీని ఆదరించి అతనిమీద అనుగ్రహం కలిగి అతణ్ణి బహూకరించారు. ఈ కొండోజీపేరు "బాడవి పట్టణ కాపురస్థుడైన మంగలి తిమ్మోజు కొండోజు * గారు" అనిన్నీ, 'కొండోజా' అనిన్నీ సదాశివరాయలవారి దాన శాసనాలలో కనబడుతున్నది. 1545 నాటికె రామరాయల వారికి కొండోజీపైన అనుగ్రహంకలిగి మంగళ్ళు మామూ

* 'ఓజా అనేది ఒజ్జ శబ్దానికి రూపాంతరము. దీనిని సాధారణంగా కంసాలులూ, మంగళ్ళూ ఉపయోగిస్తారు. ఉత్తర హిందూస్థానంలో ఓఝూ అనే రూపం వున్నది. 'అన్నింటికీ ఉపాధ్యాయుడనే అర్థం' అని శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నాకు చెప్పారు.

లుగా చెల్లించవలసిన వృత్తిపన్నును, సుంకములును, ఇతర పన్నులున్నూ అత డిచ్చుకోనక్కరలేకుండా ఒక తాకీదు జారీచేశారు. రాజ్యపరిపాలకుడిచర్యను చూసి మైసూరు రాజప్రతినిధిరాజ్యంలో చేరిన శివమొగ్గజిల్లాలో సదాశివ రాయలవారి యుద్యోగి (ఏజెంటు) ఈ కొండోజాకు చన్నగిరి మంగలి పన్నును ఇనాముగా నిచ్చాడు.

కొండోజి రామరాయలవారికి సేవచేస్తూవుండి రాయలవారిని ఆశ్రయించినందువల్ల మంగలికులస్థు లెవ్వరూ పన్ను లిచ్చుకో నక్కరలేకుండా సదాశివరాయలవారు 1554 లో శాసించారు. ఆ మరుసటిసంవత్సరం వెట్టిచాకిరీ, బిరద, నిర్ణీతపు శిస్తులున్నూ, ఇతరపన్నులున్నూ కూడా విజయనగర సామ్రాజ్యపు సరిహద్దులోపల తానుగాని, తన కుటుంబమువారుగాని చెల్లించనక్కరలేకుండా కొండోజీ ఒక ఫర్మానా పొందాడు.

సదాశివరాయలవారి ఆజ్ఞప్రకారం రామరాయలవారు ఈ అదృష్టశాలికి యింకొక దానశాసనంకూడా వ్రాయించి యిచ్చారు. కాని అందులోని సంగతులు సరిగ్గా తెలియడం లేదు. ఆ కాలంలోనే గూడూరులోవున్న సదాశివరాయలవారి యుద్యోగి ఈ కొండోజీకి ఆచంద్రతారార్కంగా అనుభవించ గలందులకు ఒక దానశాసనం వ్రాయించి యిచ్చి దానికి ఆటంకం కలిగించేవారికి బ్రహ్మహత్యాపాతకం కలుగుతుందని అందులో వ్రాయించాడు.

హిరేకెరూరులో ఒక కవిలెవల్ల రామరాయలవారు "తిమ్మోజా, హామ్మోజా, బాచోజా"లనే ముగ్గురు మంగళ్ళ

పైన పన్నులు తీసివేసినట్లు కనబడుతూ వున్నది. బాదామిలో నున్న ఒక శాసనంవల్ల తిమ్మోజా, కొండోజా, భద్ర లనే ముగ్గురు మంగళ్ళకు పన్నులు తీసివేసినట్లున్నూ కనబడు తున్నది.

సదాశివరాయలవారికిన్ని, రామరాయలవారికిన్ని కొండోజాయందున్నూ, పైని చెప్పిన ముగ్గురు మంగళ్ల యందున్నూ కలిగిన అనుగ్రహంవల్ల మంగలికులంవారి కందరికీ చాలా ఉపకారాలు జరిగినవి. రామరాయలవారికి కొండోజా యందు కలిగిన అభిమానంవల్ల తుముకూరుజిల్లాలో నున్న మంగలికులస్థు లందరికీకూడా పన్నులులేకుండా తీసివేసినట్లు 1545 లోని ఒక శాసనంవల్ల తెలుస్తూవుంది. తరువాత విజయ నగరరాజ్యం సరిహద్దులోపలగల మంగళ్ళందరూకూడా పన్ను లిచ్చుకోనక్కరలేదని వుత్తర్వుచేశారు. పైనిచెప్పిన కారణంవల్లనే సదాశివరాయలవారు ఉలబిగ్రామంలోని మంగళ్లకు వృత్తిపన్నును ఇనాముగా వదలివేసినట్లు చెప్పబడినది.

దరిమిలాను సామ్రాజ్యంలోనున్న మంగళ్ళందరికీ కూడా అనేక సౌకర్యాలు కలిగించారు. మంగళ్లు ఇచ్చుకో వలసిన పన్నులు, నిర్ణీతపు శిస్తులు, వారుచెయ్యవలసిన వెట్టి చాకిరీ, బిరద, సుంకములు, కావలిపన్నులు యావత్తు సదాశివ రాయలవారున్నూ, రామరాయలవారున్నూ తీసివేసినట్లు కూడా చిట్టాలదుర్గము జిల్లాలో 1546 లోని ఒక శాసనంవల్ల కనబడుతున్నది.

సదాశివరాయలవారు స్వయంగా ఊటుకూరులోని మంగళ్ళపైని పన్నులు తీసివేశారు. రామరాయలవారున్నూ కర్ణాటకరాజ్యంలోని కొన్ని మండలాలలోనూ, కడపజిల్లాలోని కొన్ని సీమలలోనూ మంగళ్ళపైని పన్నులు తొలగించారు.

రాయలవారిని చూసి వారి మంత్రులూ, సామంతులూ కూడా అనేక గ్రామాలలో మంగళ్ళపైని గల పన్నులను తీసివేశారు.

(The Aravidu Dynasty—Heras pp. 48-49)

---

౧౩. "నూజివీటి వ్యవహారం"

1771 లో నూజివీటి జమీందారుడైన నరసింహ అప్పారావుగారు చాలా ఖర్చుమనిషి. చెన్నపట్నం ఇంగ్లీషు కంపెనీ ప్రభుత్వానికి చెల్లించవలసిన కప్పం (పేష్కషు) సరిగా చెల్లించలేకపోయేవాడు. అందువల్ల చిక్కులలో పడ్డాడు.

జమీందారీని వశపర్చుకోవడానికి కంపెనీసర్కారువారు 1773 లో ఒక సైనికదళం పంపారు. అప్పుడు ఆయన అత్యధికమైన వడ్డీరేటుతో బందరులోనున్న కంపెనీదొరల దగ్గరనే కొంతసొమ్ము బదులుచేసి బకాయి చెల్లించాడు.

1775 లో బందరులో కంపెనీవారి పరిపాలకసంఘానికి అధ్యక్షుడుగా నుండిన వైటుహిల్లుకు, హోడ్జెసుకు, ఇంకా బందరులో కంపెనీఉద్యోగం చేస్తూవున్న మరికొందరు

దొరలకు నరసింహ అప్పారావుగారు బాకీవున్నాడని వాప్యే 1775 లో తగాదా ప్రారంభించారు. మూడు సంవత్సరాలు గడచినవిగాని వ్యవహారం తెగలేదు. అంతట అప్పారావుగారు చెన్నపట్నానికి ప్రయాణం కట్టారు.

అప్పుడు చెన్నపట్నంలో సర్ తామస్ రంబోల్డు అనే ఆయన గవర్నరు. ఆయన కార్యాలోచనసంఘంలో వైటు హిల్లుగారు వృద్ధసచివుడు (సీనియరు సభ్యుడు). అప్పారావు గారి మాట ఎవరూ వినిపించుకోలేదు. ఆయన నూజివీడుకు తిరిగివచ్చాడు. కంపెనీవారి న్యాయంలో విశ్వాసం గోల్పోయి తిరుగుబాటు చేసే సూచనలు కనబరిచాడు.

కంపెనీఅధికారులు మేజర్ కాసామేజరును నూజి వీడు పంపి జమీందారును బందరుకు రప్పించి ఖైదుచేశారు. ఆయనను నిర్బంధంలో వుంచిన కారాగారాధికారి హాడ్జెసు. పైనచెప్పిన దొర లందరికీ అప్పారావుగా రివ్వవలసినట్లు చెప్పే బాకీమొత్తానికి అప్పారావుగారిచేత హాడ్జెసు ఒక పత్రం వ్రాయించుకున్నాడు.

ఈ వైటుహిల్లుసంగతి చెప్పాలంటే చాలాగాథ వుంది. ఈవైటుహిల్లూ, ఇతనికి ముందుపని చేసిన ఫ్లాయిర్ (Floyer), క్రాఫర్డుదొరలు స్వలాభాపేక్షతో చాలా అక్రమాలు జరిగించి ప్రజలను పీడించారనిన్నీ చెన్నపట్నంలో కొన్నాళ్లు గవర్న రుగా పనిచేసిన రంబోల్డుగారు వీరికి మద్దతుచేశారనిన్నీ, వీరందరూ కలిసి కంపెనీవారిసొమ్ము హరించారనిన్నీ 1775 లో కోరింగదగ్గర ఇంజరంలో కంపెనీవారి ఏజంటుగా వుండిన శాడ్లియర్ గారు ఫిర్యాదుచేశాడు. కొన్నాళ్ళదాకా ఏమీ

జరగలేదు. ఈ లోపుగా వైటుహిల్లు, రంబోల్డు దొరల లంచ గొండితనము, దుష్ప్రవర్తనము మితిమీరినందువల్ల గవర్నరు జనరలు వీరిని 1781 లో పనిలోనుండి సస్పెండు చేశాడు.

అప్పుడు చెన్నపట్టణంలో పరిపాలక సంఘానికి శాడ్లియరు తాత్కాలికంగా ముఖ్యాధికారి అయినాడు. అప్పారావుగారు తనకు జరిగిన అన్యాయాన్ని గురించి యిచ్చుకున్న అర్జీని శాడ్లియరు పార్లమెంటుకు పంపించాడు. అప్పుడు కంపెనీడైరెక్టర్లకోర్టువారు దీనినిగురించి జాగ్రత్తగా విచారణజరిగించవలసిన దని వుత్తర్వుచేశారు.

చెన్నపట్టణానికి మెకార్టీ్న ప్రభువు గవర్నరైనాడు. ఇతడు సద్ధర్ముడు. నూజివీడుజమీందారుడి విషయములో హాడ్జెసు జరిపిన వ్యవహారంవిషయంలో ఆయనకు చాలా అనుమానం కలిగింది. కాని ఈ లోపుగా తన అర్జీలు కంపెనీ వారు చిత్తగించి న్యాయంచేస్తారనే ఆశపోయి నరసింహ అప్పారావుగారికి మనసు విరిగిపోయింది. అందువల్ల 1783 లో కొంతసైన్యం సమకూర్చుకొని కోటలో కూర్చొని తిరుగుబాటు చేశాడు. అంతట కంపెనీవారు ఆయనపైకి సైన్యాన్ని పంపారు. ఆయన నిజాము సరిహద్దుదాటి పారిపోయి సైన్యాలు కూర్చుకుని నూజివీడుమీదికి దండయాత్రలు చేయడం ప్రారంభించాడు.

ఆయనను పట్టుకోవడానికి కంపెనీవారు నిజాంప్రభుత్వ ముతో వుత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరుపుతూవుండగా అప్పారావు గారు తన తిరుగుబాటును క్షమిస్తే బకాయి చెల్లిస్తానని కంపెనీఅధికారితో రాజీచేసుకొని మొదటికిస్తీ చెల్లించగా

జమీందారీని ఆయనవశంచేశారు. రెండవకిస్తీ చెల్లించలేక పోయి మళ్ళీ తిరుగుబాటుచేసి మారువేషంతో పారిపోయాడు. కంపెనీవారు కోటబురుజులను భూమిమట్టం చేశారు. ఈ నరసింహఅప్పారావుగారికి జమీందారీహక్కు తీసివేశామనిన్నీ, ఆయన కుమారుడు వెంకటనరసింహ అప్పారావుగారిని జమీందారుగా స్థిరపరిచామనిన్నీ కంపెనీవారు 1784 లో ప్రకటించారు.

నరసింహ అప్పారావుగారు భద్రాచలం అడవులలో తిష్ఠవేసుకొని సైన్యంతో వచ్చిపడి గ్రామాలు కొల్లబెడుతూ, ఇళ్ళు తగలపెడుతూ, ఖజానా దోచుకుంటూ అడ్డువచ్చిన వారిని నరకి దౌర్జన్యాలుచేయడం ప్రారంభించాడు. కంపెనీ అధికారులు ఈపోరు పడలేక చివరికివిసిగివేసరి ఏమీచేయలేక నరసింహ అప్పారావుగారు కొమారునిదగ్గర నూజివీడులోనే వుండడానికి రాజీగా అంగీకరించారు. కొమారుడు సమర్థుడు కానందువల్ల తండ్రిపలుకుబడి హెచ్చుగా వుండేది. ఆఖరికి నరసింహ అప్పారావుగారిని బందరుకు రప్పించి అక్కడ ఖైదు చేశారు. ఆయనతో వచ్చిన పరివారము నూజివీడుకు పోయి చిన్నజమీందారుగారికి లొంగక, దౌర్జన్యాలు చేస్తూ చిన్నరాణీగారి కుమారుడికి మద్దతుచేయడం ప్రారంభించారు.

బందరులో కొన్నాళ్లు అధికారిగా వుండిన ష్లాయరులంచము తీసుకొన్న విషయాన్నిగురించి విచారణచేస్తూ చెన్నపట్నం కార్యాలోచన సంఘమువారు వృద్ధజమీందారుగారిని సాక్ష్యము యివ్వడానికి 1789లో చెన్నపట్నానికి పిలిపించారు. ఆయన అక్కడ కొద్దిరోజులలోనే మరణించాడు.

అప్పారావుగారి బాకీవ్యవహారం యింకొకమాటు తలయెత్తి వూరుకుంది.

తూర్పు ఇండియా కంపెనీవారి డైరెక్టర్ల సభలో ముఖ్యుడున్నూ, పార్లమెంటువారు హిందూదేశ వ్యవహారాలను తనిఖీచేయడానికి ఏర్పరచిన బోర్డులో సభ్యుడున్నూ అయిన రైట్ ఆనరబుల్ జాన్ సల్లివన్ అనే ఆయనకున్నూ, కొంతకాలం మచిలీబందరులో కంపెనీఅధికారిగా వుండి తరువాత కొద్దిరోజులు చెన్నపట్నం గవర్నరుగాకూడా పనిచేసిన వైట్ హిల్ అనే ఆయనకున్నూ, ఇంకా మచిలీ బందరులో పనిచేసిన మరికొందరు దొరలకున్నూ, తనకున్నూ కలిసి అప్పటి నూజివీటిజమీందారుడైన నరసింహ అప్పారావుగారు కొన్ని లక్షలరూపాయలు బాకీ వున్నారనిన్నీ, ఆ బాకీని తాను రాబట్టుకోవడానికి ట్రాన్సుఫరు పొందివున్నట్లున్నూ, తనకు స్వయంగాకూడా ఒక పత్రంపైన ఆ జమీందారు బాకీఉన్నట్లున్నూ బనాయిస్తూ హాడ్జెస్ తగాదాచేశాడు.

అప్పారావుగారు తనకు పత్రం వ్రాసినట్లు చెప్పే తేదీన అప్పారావుగారు నిర్బంధంలో వున్నందువల్లను, కారాగారాధికారి హాడ్జెస్‌గారే గనుకను, ఈ హాడ్జెస్ తనను బలవంతంచేసి ఒక పత్రం వ్రాయించుకొన్నాడని యింకొక జమీందారుగారు 1785 లో ఫిర్యాదుచేసిన సందర్భమున్నూ చూస్తే ఈ హాడ్జెస్ ఎంతటివాడో, ఈబాకీ ఎంతవరకూ నమ్మతగినదో తెలుస్తుంది.

ఈ హాడ్జెస్ 1794లో చనిపోయాడు. 1801 సంవత్సరం దాకా అతని భార్య అతనికి రావలసిన అప్పుమాట తలపెట్టనే లేదు. అప్పుడు ఆ బాకీ తనకు యిప్పించవలసినదని కంపెనీ డైరక్టర్ల కోర్టువారికి అర్జీయిచ్చుకుంది. ఈ అర్జీని కంపెనీ డైరెక్టర్లు నమ్మక త్రోసివేశారు.

కంపెనీవారు భూస్వామిత్వపు హక్కులను నిర్ణయించి శాశ్వతపైసలా (పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు) చేసే సందర్భంలో నూజివీడు జమీందారీని గురించి నరసింహఅప్పారావుగారి పెద్దభార్యాకుమారునికీ, చిన్నభార్యాకుమాళ్ళకూ గల తగాదాలు పరిష్కరించడంకోసం వెంకటనరసింహారావుగారికి నిడదవోలు పరగణాలు, రామచంద్ర అప్పారావుగారికి వుయ్యూరు పరగణాలు యిచ్చి పేష్కుషుబకాయి వదులుకొని సన్నదులిచ్చి జమీందారీని 1803 లో వారికి వశపరిచారు. పై సందర్భములో హాడ్జెసుగారి బాకీని చెల్లించవలసినట్లు కంపెనీఅధికార్లు నిర్ణయించలేదు. వారికి చెప్పనూలేదు.

ఇలాగ నూజివీడుజమీందార్లకు క్రొత్తపట్టా యిచ్చిన తరువాత మళ్ళీ ముప్ఫైసంవత్సరాలు జరిగిపోయినవి. అప్పుడు అందరికీ ఆశ్చర్యంకలిగేటట్లుగా హాడ్జెసుగారి ఋణశేషం తగాదా మళ్ళీ త్రాచుపాములాగ తలయెత్తింది. సంగతి యేమిటా అని ఆలోచిస్తే అప్పట్లో సీమలో పలుకుబడిగల దొరలు కొందరు యేకమై ఈ బాకీని రాబట్టి పంచుకొని అక్రమలాభం పొందాలనే దురుద్దేశ్యంతో దీనిని బయటికి తీసినట్లు తేలింది.

ఈ బాకీ అనేది సర్వాబద్ధమనిన్నీ, చెల్లదనిన్నీ, ఇవ్వ నక్కరలేదనిన్నీ కంపెనీవారు గట్టిగా వాదించారు గాని, బాకీని రాబట్టడానికి నడుముగట్టిన దొరలు చాలాబలవంతులైనందువల్ల ఈ వ్యవహారం ఇంగ్లాండు పార్లమెంటులోకి యెక్కింది. ఇది ప్రభువులసభలో చర్చకు వచ్చింది.

సంగతిసందర్భాలు చూసేవారికి ఈ బాకీ అనేది అబద్ధమనిన్నీ, అక్రమమైనదనిన్నీ తోచినా బలవంతులైన తెల్ల దొరల పలుకుబడివల్లను మొహమాటంవల్లను ఈ బాకీ యిచ్చుకోవలసినదే నని ప్రభువులసభవారు 1832 లో తీర్మానించారు. *

---

*Manual of the Kistna District pp. 110—112; 298—301; the History of the British Empire in India—Edward Thornton (1842) Vol. 11 pp. 243—246.

కథలు - గాథలు

రెండవ భాగము

౧. కోహినూరు వజ్రము - నెమలి సింహాసనము

బేబరుచక్రవర్తి మొదలు ఔరంగజేబు చక్రవర్తి వరకూ క్రీ. శ. 1526 నుంచి 1707 దాకా భారతదేశాన్ని ఏకచ్ఛత్రంగా ఏలిన మొగలాయిరాజవంశమువా రందరూ గొప్పవీరులు; వీరెంత గొప్పవీరులో అంత గొప్పరసజ్ఞులు; కళాప్రియులు; సౌందర్యోపాసకులు. వారికాలంలో వ్యవసాయ పరిశ్రమలు అభివృద్ధిచెంది దేశం సుభిక్షంగా ఉండడమేగాక సంగీతసాహిత్యాలు, శిల్పము, లలితకళలు రాజాదరణము పొందినందున అవి ప్రజలవృత్తులలోనికి, జీవితవిధానములోనికి కూడా వ్యాపించి దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడినవి.

మొగలాయిచక్రవర్తు లందరికీ నవరత్నఖచితములైన బంగారు నగలన్నా, అపూర్వమైన వస్తువాహనములన్నా, అమూల్యాంబరాలన్నా చాలాప్రీతి. అందువల్ల వారు మేలైన జాతిరత్నాలను ఎక్కడెక్కడనుంచో తెప్పించేవారు. ఎన్నెన్ని దేశాలనుంచో బంగారుపనివాళ్లను, సాలీలను, శిల్పులను పిలిపించి పనిచేయించేవారు. వీరినిచూచి వీరి దర్బారులో నున్న ఉమ్రావులనే గొప్పప్రభువులు, పెద్దఉద్యోగులుకూడా అలాంటివస్తుజాలమును కొని ఆ పరిశ్రమలను, వృత్తికళలను

పోషించేవారు. అందువల్లనే ఆ కాలంనాటి భారతదేశం భాగ్యభోగ్యాలతో తులతూగుతూ, ప్రపంచంలో నలుమూలల నుంచీ వర్తకులను ఆకర్షించింది. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశీయుల కన్ను కుట్టినది. మొగలాయిసామ్రాజ్యవైభవము పెరిగి పెరిగి చివరకు విరగడానికి కారణమైనది.

"కోహినూరు"

'కోహినూరు' అనగా 'తేజఃపర్వత' మని అర్థము. ఒక మహాపర్వతమంత కాంతిని ప్రసరింపచేయగల దివ్యరత్న మిది. ఈ వజ్రముయొక్క వింతచరిత్ర భారతదేశములోని వివిధసామ్రాజ్యముల ఉదయాస్తమయముల చరిత్రకు తార్కాణంగా నున్నది.

కోహినూరువజ్రం మన తెలుగుదేశంలో గుంటూరు సీమలో సత్తెనపల్లితాలూకాలో కొల్లూరు అనే గ్రామంలో ఒక వజ్రపుగనిలో దొరికింది. దీనినిగురించి ఎన్నోకథలు ప్రచారంలో నున్నవి. అబ్దుల్ అజీజ్‌గారు Journal of Indian History అనే చారిత్రవిషయిక పత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసము కలకత్తాలో మోడరన్ రివ్యూలో ప్రకటించబడింది. దానిని శ్రీముఖ సం॥ భాద్రపదమాసం భారతిలో అనువదించి యున్నారు. (చూడు 10 వ సంపుటము 1938 పుట ౪౭౪.)

పూర్వము భారతదేశము నేకచ్ఛత్రముగా నేలిన మాళవరాజ వంశమున క్రీ. శ. 1300 ఆ ప్రాంతములో ఈ కోహినూరువజ్రం ఉన్నట్లు చరిత్రదృష్టాంతాలు కన

బడినవి. ఈ రాజవంశమువారొక వెయ్యి సంవత్సరముల కాలము మహమ్మదీయులను ప్రతిఘటించి వింధ్యపర్వతానికిని, నర్మదానదికిని గల మధ్యభాగాన్ని ఏలినారు. తుదకు అల్లాయుద్దీను 1305 లో ఈరాజ్యాన్ని జయించి అక్కడి ధనరాసుల నన్నింటినివశంచేసుకున్నాడు. అప్పుడే కోహినూరు వజ్రంకూడా ఢిల్లీసుల్తానువశమైంది. 1517 మొదలు 1526 వరకూ ఢిల్లీసుల్తానుగానున్న ఇబ్రహీంలోడీని పానిపట్టుదగ్గిర జరిగిన యుద్ధములో ఓడించి బేబరు మొగలాయిసామ్రాజ్య పరిపాలన స్థాపించినప్పుడు కోహినూరువజ్రం ఆయనవశమైంది. దానిని బేబరుచక్రవర్తి తన ప్రియపుత్రుడైన హుమాయూను కిచ్చాడు. హుమాయూనునకు జబ్బుచేసి ప్రాణముమీదికి వచ్చినప్పుడు తమ కత్యంత ప్రియమైన అమూల్య వస్తువు లేదైనా దానముచేసినయెడల ఆ రోగపీడ పరిహారమవుతుందని ఆస్థానంలోనివారు చెప్పి ఈ వజ్రాన్ని దానంచెయ్యవలసిందని సలహా యిచ్చినట్లున్నూ, బేబరు దాని కంగీకరించక తన ప్రాణమునే ఈశ్వరార్పణము చేస్తూ ప్రార్థించినట్లున్నూ 'అక్బరునామా' అను గ్రంథంలో నుదహరింపబడి యున్నది. కాబట్టి 1530 నాటికే కోహినూరువజ్రం బేబరుచక్రవర్తి వశంలో నున్నట్లు కనబడుతున్నది.

బేబరుచక్రవర్తి 1530 లో మరణించగా హుమాయూను చక్రవర్తి యైనాడు. కాని అతనికి త్వరలోనే చాలా చిక్కులు కలిగినవి. భారతదేశసింహాసనమును నిలుపుకోవడం కష్టమైంది. ఆయనసోదరుడు కొంతరాజ్యమును కాజేసినాడు. ఘూర్జరదేశరాజులతో యుద్ధం తటస్థించినది. ఇంతలో బీహారురాజ్య పరిపాలకుడైన షర్షాచక్రవర్తి అధికారాన్ని

ధిక్కరించినందువల్ల అతనితో యుద్ధం చెయ్యవలసివచ్చింది. హుమాయూను 1539-1540 నవంబరులో రెండుమార్లు షర్షాతో యుద్ధంచేసి ఓడిపోయాడు. ఆ సందర్భంలో హుమాయూను కొన్నాళ్ళు రాజపుత్రస్థానంలో కాలక్షేపం చేశాడు. హుమాయూను మార్వారురాజగు రాజా మాల్దేవు రాజ్యపరిసరములలో నుండగా మాల్దేవుమహారాజుకోహినూరు వజ్రాన్ని ఎలాగైనా సంపాదించదలచి తన యనుచరులలో నొకడికి వర్తకవేషంవేసి ఆవజ్రాన్ని అమ్మవలసినదని అడిగించాడట; కాని హుమాయూను దానిని అమ్మడానికి అంగీకరించలేదు. ఈ సంగతి అబుల్ ఫజల్ వ్రాసిన చరిత్రలో నున్నది.

తరువాత హుమాయూను 1544 లో పారశీక దేశానికి పోయి అక్కడిరాజైన 'షా తహామస్పు' నాశ్రయించి అతని ఆతిథ్యమును, సహాయమునుపొంది మళ్ళీ భారతదేశసింహాసనమును సంపాదించుకోగలిగాడు. అప్పట్లో ఆ రాజు తనకుచేసిన సహాయానికి కృతజ్ఞుడై హుమాయూను తనవద్దనున్న 250 వజ్రములతోపాటు కోహినూరు వజ్రాన్నికూడా అతనికి 1554 లో కానుకగా సమర్పించాడు. ఈ కోహినూరు వజ్రముయొక్క తూనిక అప్పుడు $6\frac{1}{4}$ మిస్కాలుండేదట. అప్పట్లో దక్షిణ హిందూదేశాన్ని పరిపాలిస్తూయున్న అహమ్మదునగరంనవాబు అయిన నిజాంషాగారు పారశీక రాజుగారికి స్నేహితుడైనందువల్ల షాతహామస్పు ఈఅమూల్య వజ్రంయొక్క ప్రాశస్త్యాన్ని గుర్తించలేక దానిని తన స్నేహితుడైన నిజాంషాగారికి 1547 లో కానుకగా పంపించాడని ఫెరిష్టా అనే చరిత్రకారుడు వ్రాశాడు. ఇలాగ ఈ కోహినూరు మళ్ళీ మనదేశం చేరింది.

కాలం గడిచింది. హుమాయూను చక్రవర్తి 1556లో చనిపోగా అతని తరువాత ఆయన పుత్రపౌత్ర ప్రపౌత్రులైన అక్బరు, జహాంగీరు, షాజహాను, ఔరంగజేబు చక్రవర్తులు ఒకరి తరువాత ఒకరు భారతదేశాన్ని అఖండవైభవముతో ఏకచ్ఛత్రంగా పరిపాలించారు. షాజహాను వార్ధక్యంలోనే ఔరంగజేబు చక్రవర్తియై 1707 వరకూ పరిపాలించాడు. షాజహానుకాలంలో యువరాజైన ఔరంగజేబు దక్షిణ హిందూదేశాన్ని జయించినసందర్భంలో మొదట అహమ్మదు నగరం, గోలకొండ నవాబుల మంత్రిగానుండి స్వతంత్ర ప్రభువైన మిర్‌జుమ్లా అనే పారశీకదేశీయు డొకడు అతనికి స్నేహితుడైనాడు. ఈ మిర్‌జుమ్లా ఆహ్వానంమీదనే మొగలాయిచక్రవర్తి దక్షిణదిగ్విజయయాత్రను తలపెట్టి కృతకృత్యుడైనాడు. మిర్‌జుమ్లా ఔరంగజేబుచక్రవర్తికి నమ్మినబంటై, సేనాధిపతియై, రాజప్రతినిధియై చరిత్రప్రసిద్ధుడైనాడు. అహమ్మదునగరం నవాబుగారి దగ్గరనున్న కోహినూరువజ్రం మన మిర్‌జుమ్లా స్వాధీనంలోకి వచ్చింది. దాని నత డిప్పుడు తన యేలికయైన ఔరంగజేబుచక్రవర్తికి నజరుగా సమర్పించాడు.

క్రీ. శ. 1636–1662 మధ్య ఆరుసార్లు తూర్పు దేశాలలో సంచారముచేసిన టెవర్నియర్ అనే ఫ్రెంచి వర్తకుడు భారతదేశానికికూడా వచ్చి ఆకాలమునాటి స్థితిగతులను గురించి, భారతదేశములో రవ్వలు దొరికే ప్రదేశములను గురించి, గొప్పవజ్రములను గురించి తన గ్రంథములో వర్ణించాడు. సానపట్టనిస్థితిలో 900 రతులు లేక 787 క్యారట్లు తూనికగల ఒక గొప్పవజ్రము కొల్లూరులో

దొరికినదనిన్ని, దానిని మిర్ జుమ్లా షాజహాను చక్రవర్తికి 1656–57 మధ్య సమర్పించినాడనిన్ని బెవర్నియరు వ్రాసినాడు. ఈ మహావజ్రమునకు చరిత్రకారులు గ్రేట్ మొగల్ అని పేరుపెట్టినారు. ఇదే కోహినూరు అని కొందరియూహ. ఇలాగ ఒక వందసంవత్సరాలు దాటినతరువాత ఈ దివ్యరత్నము మళ్ళీ హుమాయూను వంశీకుడైన మొగలు చక్రవర్తి వశమైంది.

నాదిర్షా దండయాత్ర

1707 లో ఔరంగజేబుచక్రవర్తి చనిపోయేనాటికి మొగలాయిసామ్రాజ్యము మహోన్నతస్థితిలో నున్నది. యావద్భారతదేశము మొగలాయిసామ్రాజ్యంలో చేరియున్నది. చక్రవర్తి ఖజానాలోనున్న ధనకనకవస్తువాహనాల విలువ ఇంతింత అని చెప్పడానికి వీలులేదు. కోహినూరుతో పాటు ఇంకా అనేక అమూల్యరత్నా లున్నవి. షాజహాను చేయించిన అమూల్యమైన నెమలిసింహాసనంతోపాటు ఇంకా తొమ్మిది విలువైన సింహాసనాలున్నవి.

ఔరంగజేబుచక్రవర్తి తదనంతరం ఢిల్లీసింహాసనాన్ని అధిష్ఠించిన చక్రవర్తులు సుఖలోలురై తమ తాతముత్తాతలు చేర్చి పెట్టిన ధనాన్ని విచ్చలవిడిగా ఖర్చుపెట్టడం ప్రారంభించారు. ఎంత సొమ్ము ఖర్చుపెట్టినా ఆ ధనసంచయములు తరగడంలేదు. చక్రవర్తులు బలహీనులైనందువల్ల సామ్రాజ్యం కూడా బలహీనమై పోయింది. ఈ భాగ్య భోగ్యాలను చేజిక్కించుకోవాలని విదేశీయులకు, చుట్టుపట్లనున్న రాజులకు దురాశకలిగింది. 1736 లో పారశీకదేశానికి షాహైన నాదిరా

ఏదో ఒక నెపంమీద 1739 లో భారతదేశంమీదికి దండెత్తి వచ్చాడు. అప్పుడు జరిగిన యుద్ధంలో సామ్రాజ్యసైన్యాలు చెల్లాచెదరైనవి. అతడు సరాసరి ఢిల్లీకోటలో చొరబడి అక్కడనున్న ధనకనకవస్తువాహనాల నన్నింటినీ తనవశం చేసుకున్నాడు. తొమ్మిదిగంటలు అతని సైనికులు ఢిల్లీ నగరంమీద పడి దోచుకున్నారు. అతడు ఢిల్లీలో 58 రోజులు మకాముచేసి ప్రజలందరిని నిర్బంధించి అమితమైన సొమ్మును లాగుకొన్నాడు. ఢిల్లీచక్రవర్తిని నిర్బంధించి కొంత రాజ్యభాగమును లాక్కున్నాడు.

నాదిర్షా దోచుకొనిపోయిన ధనకనకవస్తు వాహనాల విలువ ఇంతింతయని చెప్పడానికి వీలులేదు. దీనిని గురించి అనేకులు అనేకవిధాలుగా అంచనాలు వేసినారు. ఇది 70 కోట్ల నవరసులు ఉంటుందని ఫ్రేజర్ అనే అతడు వ్రాశాడు. ఇందులో కేవలము నగలే 25 కోట్ల విలువగలవి. నవరత్నాలతో నిర్మించిన బంగారు నెమలి సింహాసనము, ఇంకా తొమ్మిది సింహాసనాలు, వెండి బంగారులతోను నవరత్నాలతోను అలంకరించిన ఆయుధాలు, ఇతరవస్తువులు కలిపి తొమ్మిదికోట్ల ఖరీదు గలవట. నాదిర్షా 60 లక్షల వెండి నాణెములు, అనేక వేల బంగారునాణెములు, కోటివిలువగల బంగారు సామానులు, 50 కోట్ల విలువగల నగలు పట్టుకుని పోయినట్లు అతనికొలువులో వజీరుగా చేరిన ఒక భారతీయుడి క్రింది యుద్యోగియైన ఆనందరాము వ్రాసినాడు. నాదిర్షా ఒకకోటి తొంభైలక్షల నవరసుల ఖరీదుగల నాణెములను పట్టుకునిపోయినట్లు నాదిర్షాయొక్క చరిత్రకారుడిలెక్క. అతడు తర్లించుకొని పోయిన రొక్కము, వస్తువులు కలిసి

11 కోట్ల 90 లక్షల నవరసులు ఖరీదు ఉంటుందని స్కాట్లండు దేశపు గ్రంథకర్త యొకడు వ్రాసినాడు. మొగలుచక్రవర్తులు మూడువందల సంవత్సరాలనుంచి కూడబెట్టిన సంపదనంతా అతడు పట్టుకొనిపోయినాడు.

కోహినూరువజ్రం నాదిర్షా చేతులలోనుంచి మళ్ళీ ప్రయాణం సాగించింది. క్రీ. శ. 1813 నాటి కది లాహోరు నగరంలో సిక్కులరాజైన రంజితసింగు మహారాజు దగ్గిరికి చేరింది. అప్పటికి భారతదేశంలో చాలాభాగం ఇంగ్లీషు వర్తక సంఘంవారి వశమైంది. స్వతంత్రరాజు అనతగినవాడు రంజితసింహమహారాజొక్కడే. కాశ్మీర ఖండమున్నూ, లాహోరునగరమున్నూ ఆయన రాజ్యభాగాలు. ఆతడు చాలా సమర్థుడు; బలవంతుడు. అందువల్ల ఇంగ్లీషువారతనిని కదల్చలేకపోయారు.

రంజితసింగు మహారాజు 1839 లో చనిపోయాడు. అతనితరువాత రాజ్యానికి వచ్చినవారంత సమర్థులుకారు. సిక్కులరాజ్యాన్ని కాజెయ్యడానికి ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీ వారు సామ దాన భేద దండోపాయాలు ప్రయోగించారు. గవర్నరుజనరలైన డల్‌హౌసీ రాజ్యతంత్రము ఫలించింది. సిక్కులమహారాజు 1848 లో ఇంగ్లీషువారికిలోబడి తన దగ్గరనున్న కోహినూరు వజ్రాన్ని ఇంగ్లీషురాణియైన విక్టోరియాకు సమర్పించడానికి అంగీకరించి దానిని గవర్నరుజనరలు వశం చేశాడు. పంజాబులో ప్రతియంగుళమున్నూ బ్రిటిషుపరగణాగా ప్రకటించబడింది. ఇలాగ మొగలుసామ్రాజ్య దివ్యరత్నాన్ని ఇంగ్లీషు రాజమకుటానికి సమర్పించగలిగినందుకు తాను

గర్వపడుతున్నానని డల్‌హౌసీ ప్రభువు 1849 సం॥ మార్చి 30 వ తేదీన ఒక ఉత్తరంలో వ్రాశాడు. (బ్రిటీషు ఇండియా చరిత్ర - దిగవల్లి శివరావు. పుట 211)

ఈ కోహినూరువజ్రం కొయ్యకపూర్వం 900 క్యారట్లు తూకంఉండేదనిన్ని, తెలివితక్కువగా కోసినందువల్ల దానితూనిక చాలా తగ్గిపోయిందనిన్ని చరిత్రకారులు వ్రాశారు. అది ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీవారి చేతికి వచ్చేటప్పటికి 186 1/16 క్యారట్లు మాత్రం ఉన్నది. దానిని లండనులో కోసి సానపట్టించడంలో జరిగిన పొరపాటువల్ల అది 106 1/16 క్యారట్లకు తగ్గిపోయింది.

అక్బరుచక్రవర్తి

క్రీ. శ. 1605 వ సంవత్సరములో అక్బరుచక్రవర్తి చనిపోయేనాటికి ఆయన ఖజానాలో నాలుగుకోట్ల బంగారు కాసులు నిల్వయున్నవట. క్రిందటి ఐరోపాసంగ్రామానికి పూర్వపుధరల ప్రకారం వాటివిలువ 20 కోట్ల బంగారు నవరసు లుంటుందని ఒక ఇంగ్లీషుచరిత్రకారు డన్నాడు. ఇప్పటి ధరలప్రకారం చూస్తే వాటివిలువ ఒక వెయ్యికోట్ల రూపాయి లుంటుంది. ఈ రొక్కముగాక అక్బరుచక్రవర్తి ఎంతో ముచ్చటపడి సేకరించిన అమూల్యాభరణాలు లెక్కలేనన్నియున్నవట. అందులో ముఖ్యంగా చెప్పవలసినవి గొప్ప ఉరువైన మంచి జాతి కెంపుల హారాలు రెండు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పదిలక్షల రూపాయిలు విలువగలవి. దీనినిబట్టి తక్కినవనగల విలువ ఎంత యుంటుందో ఊహించుకొనవచ్చును. 1608–

మధ్య జహాంగీరు చక్రవర్తి దర్బారులో నుండిన విలియం హాకిన్సు అనే ఇంగ్లీషుదొర జహాంగీరుచక్రవర్తి జవాహిరీ అని పేర్కొన్న అమూల్యములైన ఆభరణాలలోని గొప్ప వజ్రాలున్నూ, తరువాత నెమలిసింహాసనాన్ని చేయించడములో షాజహానుచక్రవర్తి యుపయోగించిన అమూల్య రత్నాలలో కొన్ని రత్నాలున్నూకూడ అక్బరుచక్రవర్తి సేకరించి యుంచినవే.

జహాంగీరు, షాజహానుల ఆభరణాలు

జహాంగీరుచక్రవర్తి జవాహిరీలో ఏనగలలోనూ పొదగకుండాయున్న విడివజ్రాలు ఒకటిన్నరమణుగులున్నూ, కెంపులు రెండుమణుగులున్నూ, పచ్చలు అయిదు మణుగులున్నూ జేడ్ (Jade) అనే అమూల్య చిత్రశిలలు రకరకాలవి ఒకమణుగున్ను యున్నవట. ఇవిగాక ఇంకా బంగారులో రత్నాలుతాపిన ఖడ్గాలపిళ్ళు, కృపాణికములు (Poniards), మృదంగములు, ఉరోమణి వక్షోభూషణములు (Brooches), కలికితురాయిలు (Aigrettes), జీనులు, బల్లెములు (Lances), సింహాసనములు (Chairs of state) కూజాలు, పానపాత్రలు (Flagons and wine cups), తాయత్తులు, ఉంగరములు మొదలైన వస్తువులెన్నో యున్నవి. (Foster – Early travels pp. 102–103)

ఆభరణాలంటే షాజహాను చక్రవర్తికి వెట్టిప్రేమ. ఆయన స్వంతనగల ఖరీదే ఐదుకోట్లరూపాయి లుండేది. రాజకుమారులకిచ్చినవాటి ఖరీదు రెండుకోట్లు. షాజహానుచక్రవర్తి అనుదినమూ ధరించే నగలఖరీదు రెండుకోట్లరూపాయిలుండేది. ఈ నగలు ఎల్లప్పుడూ లోపలిగదులలో అంతఃపుర పరిచారికల

వశంలోనే చక్రవర్తిగారు ధరించగలందులకు సిద్ధంగానుండేవి. తక్కిన మూడుకోట్ల విలువగల నగలూ కావలసినప్పుడు ధరించ డానికి వీలుగా అవతలిగదులలో బానిసలవశంలో ఉంటూ యుండేవి. షాజహానుచక్రవర్తి ధరించే తలపాగాకు చుట్టుకునే బంగారుసరిగపట్టుకుచ్చె 'సర్పేసు' (Sarpech) అనే కెంపుల కలికితురాయి పన్నెండులక్షల రూపాయిల వెలగలది. (Studies in Moghul India – J. N. Sarkar pp. 17–18).

నెమలిసింహాసనం

షాజహాను 1628 లో సింహాసనం అధిష్ఠించగానే ఆయన కొక ఊహ కలిగింది. ఆయనకాలంలో మొగలుచక్రవర్తి ఖజానాలో లెక్కలేనంత ధనము, అమూల్యవజ్రాలు మూలు గుతూ యుండేవి. ఆ వజ్రాలలో ప్రతిదీకూడా దేవతాస్త్రీల ఆభరణాలలో నుండతగిన దేవజాతిరత్నాలే. అనేకగనులలో నుంచి, సముద్రములలోనుంచి సేకరించబడిన ఇలాంటి దివ్య రత్నాలు కేవలమూ చక్రవర్తి అంతఃపురంలోనే యుండే దానికంటె సామ్రాజ్యంలోని నానా మూలలనుంచి వచ్చేవా రందరికి కనపడేటట్లుగా ప్రదర్శించేయెడల తన దర్బారుకు శోభకలుగుతుందని షాజహానుచక్రవర్తికి తోచింది. అంతట తాను ధరించే జవాహిరీగాక తన రాజనగరులోనూ, సామ్రా జ్యంలో వివిధభాగముల రాజధానులలోనూ ఉన్న వజ్రాలను, కెంపులను, పచ్చలను, ముత్యాలను తనసమక్షంలోకి తెప్పిం చాడు. అందులో యాభై వేల 'మిత్ఖల్' (ఒక్కొక మిత్ఖల్ 13/7 డ్రాముల యెత్తుసరి గలది) తూనికయున్న, 86 లక్షల రూపాయిల విలువయున్నా గల గొప్పరత్నాల నన్నింటినీ

ఏరి 14 లక్షల రూపాయిల వెలగల ఒక లక్షతులముల మేలిమి బంగారము కడ్డీ రేకులతో నొక సింహాసనమునుచేసి అందులో ఈ రత్నాల నన్నింటినీ పొదగవలసినదని బంగారుపనివాళ్ళ పైన అధికారియైన బెబదల్ ఖానుగారిని చక్రవర్తిగారు ఆజ్ఞాపించారు.

ఈ బంగారుసింహాసనము 5 గజముల ఎత్తు, 3¼ గజముల పొడుగు, 2½ గజముల వెడల్పు ఉండేటట్లు నిర్ణయించారు. అది ఎలా యుండవలసినదీ పురమాయించారు. ఈసింహాసనము యొక్క పైకప్పు లోపలిభాగాన్ని మొలాముచెయ్యమన్నారు. పైకి కనబడే అన్నివైపులనూ వజ్రాలుమొదలైన నవరత్నాలు తాపటము చెయ్యమన్నారు. ఈ సింహాసనపు పైకప్పుకి ఊతగా పన్నెండు స్తంభాలను పచ్చలతో నిర్మించమన్నారు. ఈ కప్పు మీద కన్నులు మిరిమిట్లుగొలిపే నవరత్నాలను పొదిగిన రెండు బంగారు నెమళ్ళబొమ్మలను పెటమన్నారు. ఈ రెండు నెమళ్ళ మధ్యను వజ్రాలు, కెంపులు, పచ్చలు, ముత్యాలు తాపిన ఒక్కబంగారుచెట్టును నిలబెట్టమనిన్నీ యుత్తర్వుచేశారు. ఈ సింహాసనాన్ని ఎక్కగలందుకు మూడు బంగారుమెట్లు నిర్మించి అందులోకూడా రత్నాలుతాపడముచెయ్యమన్నారు. ఆకాలంలోనున్న కంసాలులలోను, శిల్పులలోను నేర్పరులైన పనివాళ్ళు ఏడు సంవత్సరాలు కష్టపడి పనిచేసి 1535 నాటికి షాజహాను చక్రవర్తిగారు పురమాయించిన ఈ అపూర్వ సింహాసనాన్ని తయారుచేశారు. ఇది నిర్మించినందుకు మజూరీక్రింద ఒక కోటి రూపాయిలు ఖర్చుఅయింది.

చక్రవర్తిగారీ సింహాసనంలో కూర్చున్నప్పుడు ఆనుకోగలందులకు దాని లోపలప్రక్కలందు పదకొండు

బంగారు ఆనుడుపీటలను నిర్మించారు. ఈ బంగారుపీటలకు కూడా నవరత్నాలు తాపడము చేశారు. ఆ పీటచెక్కలలో మధ్యనున్నదానికి చక్రవర్తి దివ్యశరీరము ఆనుకుని యుంటుంది గనుక ఆ బంగారముఆనుడుపీట ఒక్కదానికే పదిలక్షల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టారు. అందులో తాపటము చేసిన దివ్యరత్నాలలో పారశీకరాజు షా అబ్బాస్‌గారు యశఃకాయులైన జహాంగీరుచక్రవర్తి సమర్పించిన ఒక మహామణి యున్నది. దక్షిణదేశాన్ని జయించినందుకు బహుమతిగా జహాంగీరుచక్రవర్తి ఆ మణిని తన కుమారుడైన షాజహానుకు బహుమతిగా నిచ్చినాడు. ఈ సంగతులు బాదుషానామాలో వ్రాయబడియున్నవి. (A guide to the Delhi Fort Government of India pp. 46–50)

ఔరంగజేబు చక్రవర్తి

డాబుదర్పములంటే ఎంతమాత్రమూ గిట్టని ఔరంగజేబు చక్రవర్తి ఈ అపూర్వమైన నెమలిసింహాసనాన్ని అధిష్ఠించియున్న దృశ్యాన్ని బెర్నియర్ అనే చరిత్రకారుడు 1663 లో స్వయంగా చూచి ఇలాగ వర్ణించాడు." ...ఒక గొప్ప సభాంతరాళములో చివరిభాగమున నున్న దివ్యసింహాసనముమీద చక్రవర్తి ఆసీనుడైయున్నాడు. అతడు అమూల్యాంబరాలను ధరించియున్నాడు. అతి సన్నముగాను, అందముగాను ఉండి, పట్టుజరీ, బుటేదారీపనితనము, పువ్వులు గల తెల్లని నాజూకు చీనాంశుకము (Satin) అంగీని ధరించి యున్నాడు. ఆయన తలపాగ ప్రశస్తమైన బంగారు జలతారుతో నేసినది. అడుగున బంగారుకుదురులో ఉరువైన

అమూల్య రత్నములున్నూ, ఒక గొప్ప పుష్యరాగమున్నూ పొదిగియున్న ఒక కలికితురాయి ఆ తలపాగకు చుట్టిన జరీపట్టకు తగిలించియున్నది. అది ధగధగలాడుతూ సూర్య కాంతిలాంటి కాంతిని వెదచల్లుతూ యున్నది. చక్రవర్తి మెడలోనుంచి బొడ్డుదాకా వ్రేలాడే ఒకమంచి పెద్దముత్యాల హార మున్నది. ఆయన కూర్చున్న సింహాసనానికి ఆరు గట్టి బంగారు కోళ్లున్నవి. వాటికి నవరత్నాలు తాపటము చేసియున్నవి."

(Moghul Rule in India Edwards and Garrett pp.338-340)

మొగల్ చిత్రపటములు

పూర్వకాలంనాటి మొగలాయిచిత్తరువులలో మన భారతదేశాన్ని ఏలిన మొగలాయిచక్రవర్తుల దివ్యమంగళ విగ్రహములు కనబడుతున్నవి. అందులో చక్రవర్తులు తెల్లని అమూల్యాంబరాలను ధరించి వెలలేని భూషణములను దాల్చి యుండి తమ కుడిచేతి మునివ్రేళ్ళతో ఒక సుగంధపుష్పాన్ని ఆఘ్రాణిస్తూ యున్నట్లు చిత్రింపబడి యుంటుంది. చక్రవర్తి ధరించిన జరీతలపాగలో గ్రుచ్చియున్న నవరత్నఖచితమైన కలికితురాయికూడా కన్నులకు నజరుగా కనబడుతూ యుంటుంది. చక్రవర్తి ముఖబింబముచుట్టూ చంద్రబింబము చుట్టూ గుడికట్టియున్న పరివేషమురీతిగా ఒకవిధమైన కాంతి మండలము కనబడుతూ యుంటుంది. బహుశా చక్రవర్తి ధరించిన మణులలోనుంచి వెలువడిన దివ్యకాంతినో, లేదా సార్వభౌముల చక్రవర్తిత్వమునో చిత్రకారులు సూచించి నట్లు కనబడుతుంది.

అమూల్య చిత్రశిలానిర్మితములైన వస్తువులు

జహాంగీరు, షాజహాను చక్రవర్తులకు జేడ్ (Jade) అనే అమూల్య చిత్రశిలానిర్మితములైన పాత్రలన్నా, వస్తువులన్నా చాలా ప్రీతి. ఇలాంటి సామానులను రకరకాలవాటిని వారు సేకరించి యుంచేవారు.

ఔరంగజేబుచక్రవర్తి తన దర్బారులో నెమలి సింహాసనము మీద కూర్చుండియున్నప్పుడు నవరత్న ఖచితమైన ఒక బంగారుపళ్ళెరములో ఒక మహాస్ఫటికముతో చేసిన అందమైన పాత్ర నొకదానిని తెప్పించి వాడుతూ యుండేవాడు.

ఇంగ్లీషువారు 1857 లో బహదూరుషా చక్రవర్తిని ఖైదుచేసి ఢిల్లీకోటను పట్టుకున్నప్పుడు అక్కడ కనబడిన అమూల్యవస్తుజాలములో చిత్రవిచిత్రములైన సామానులు కనబడినవి. అందులో అపూర్వశిలానిర్మితములైన పాత్రలు పూర్వకాలంనాటి వెన్నో ఉన్నవి.

౨. వజ్రాల పిట్టు

'పిట్టు' వజ్రము అనిన్నీ, 'రీజెంటు' వజ్ర మనిన్నీ ప్రసిద్ధిచెందిన అపూర్వమైన వజ్రము ప్రస్తుతం కృష్ణాజిల్లాలో బెజవాడనుంచి 12 మైళ్ళలో నందిగామకు వెళ్ళే రోడ్డుమీద నున్న పరిటాల అనే గ్రామంలో మొగలాయిచక్రవర్తిగారికి చెందిన వజ్రపుగనిలో పనిచేస్తూయుండిన ఒక బానిసవాడికి 1701 ఆ ప్రాంతములో దొరికింది. ఈగనులు అప్పట్లో మొగలు చక్రవర్తియొక్క దక్షిణదేశ రాజప్రతినిధి యైన హైదరాబాదు సుబేదారుడి పరిపాలనక్రిందనున్న కొండపల్లి సర్కారులో చేరినవి. కొండపల్లిసర్కారును తరువాత నిజాముగారు ఇంగ్లీషువారి కిచ్చినప్పుడుకూడా ఈ గనులను, గొల్లపల్లిదగ్గర నున్న గనులను తమక్రిందనే ఉంచుకొన్నారు. ఈ వజ్రం దొరికిన బానిసవాడు దానిని సంగ్రహించి కాపలావారి కన్నుగప్పి బైటికి తీసుకువెళ్ళడానికి మార్గంలేక, తనపిక్కలో పెద్దగాయంచేసుకొని కట్టుకట్టి అందులో నీ వజ్రాన్ని దాచి బయటకు తీసుకొనివెళ్ళాడని ప్రతీతి.

1698 మొదలు 1709 వరకూ చెన్నపట్నముకోటక్రింద నున్న ఇంగ్లీషువర్తకస్థానాలకు గవర్నరుగా నుండిన తామస్ పిట్టుగారు ఈ వజ్రాన్ని ఎలాగో సంపాదించాడు. ఈ వ్యవహారం అతిరహస్యంగా జరిగినందువల్ల అనేకులు అనేకవిధాలుగా చెప్పుకున్నారు. ఈ పిట్టుగారు ఇది దొంగసొమ్ము అని ఎరిగిఉండి ఎలాగో మోసముచేసి అక్రమంగా సంపాదించాడని కొందరు అభిప్రాయపడ్డారు. దీనికితగ్గట్టుగా కొన్ని అనుమానాస్పదాలైన కారణాలుకూడా కనపడినవి. ఈ విధంగా ఇతనిచరిత్ర ప్రసిద్ధి

కెక్కింది. పిట్టుగారు ఈవజ్రాన్ని ఇంగ్లాండుకు పంపించి కోయించి అమ్మజూపగా ఫ్రెంచిదేశాన్ని పరిపాలించే రీజెంటు అనే ఆర్లియన్సు రాజకుమారుడు దీనిని 125000 నవరసులకు కొన్నాడు. అందువల్ల ఈ వజ్రాన్ని 'పిట్టు' వజ్రమనిన్నీ, "రీజెంటు' వజ్రమనిన్నీ పేర్లువచ్చినవి.

ఈ వజ్రం కోసినతరువాత 136-3/4 కారట్లులున్నది. ఇంగ్లీషురాణి కిరీటంలో నున్న కోహినూరు వజ్రంకూడా చాలా అపూర్వమైన వజ్రమే. అదికూడా మన ఆంధ్ర దేశములో గుంటూరుజిల్లాలో కొల్లూరుదగ్గర దొరికింది. అదికూడా చాలాగొప్పదే అయినా కోసినతరువాత 106-1/16 కారట్లులు మాత్రమే యున్నది. అందువల్ల దానికంటె పిట్టు వజ్రమే ఎక్కువ విలువైనది.

దళారీవర్తకుడు

ఈ తామసుపిట్టు ఇంగ్లాండులో డార్సెటుషైరులో బ్లాండ్‌ఫర్డు అనేచోట ఒకచిన్న క్రైస్తవ మతాధికారిగా ఉండిన పిట్టుగారి కుమారుడు. ఇతడు 1653 లో జన్మించాడు. ఇతడు చిన్నప్పటినుంచీ చాలా చొరవగలవాడు. వేట అంటే ప్రీతి. సైన్యంలో చేరి కెప్టెన్ హోదానుకూడా పొందాడు.

ఆ కాలములో చాలామంది పాశ్చాత్యులు దేశాంత రాలకు పోయి ధనార్జనచేస్తూ ఉండేవారు. ముఖ్యంగా సకల సంపదలతోను తులతూగుతూఉన్న హిందూదేశానికి వచ్చి ఏదోవిధంగా భాగ్యవంతు లవుతూ ఉండేవారు. పోర్చు గీసువారు, హాలండువారు, ఫ్రెంచివారు మొదలయిన ఐరోపా

దేశాలవారు కొంతమంది హిందూదేశంతో వ్యాపారం చెయ్యడానికి వర్తకసంఘాలుగా ఏర్పడి, ఇతరులు వచ్చి తమతో వ్యాపారంలో పోటీచేయకుండా తమతమ రాజులవల్ల సర్వ మక్తాకవుళ్ళలాంటి పట్టాలనుపొంది మొగలాయి చక్రవర్తిని ఆశ్రయించి వర్తకం చేసుకోడానికి ఫర్మానాలు పొంది అమితభాగ్యవంతులు కావడం చూచి ఇంగ్లీషు వర్తకులుకూడా ఒక తూర్పుఇండియాసంఘాన్ని స్థాపించి ఇంగ్లాండులోనుంచి ఇతరు లెవ్వరూ హిందూదేశానికివచ్చి తమతో పోటీవ్యాపారం చెయ్యకుండా తమ కొక్కరికే ఆ హక్కు ఉండేటట్లు సీమరాణి యైన ఎలిజబెత్తువల్ల 1600 సంవత్సరంలో పట్టాపొందినారు. మొగలాయిచక్రవర్తిని, ఆయనక్రిందిఅధికారులను ఆశ్రయించి వర్తకస్థానాలు స్థాపించు కోవడానికి ఫర్మానాలు సంపాదించి వ్యాపారం చేసుకోవడం ప్రారంభించారు.

ఈ రోజులలో వీళ్ళు మన రాజులపట్ల చాలా భయ భక్తులతో ఉండేవారు. హిందూదేశీయులను చాలా గౌర వంగా చూసేవారు. వీరు వ్యాపారంలో అమితలాభాలు సంపా దించి క్రమక్రమంగా రాజ్యాక్రమణ చేశారు. ఆసందర్భంలో తమ యిజారా భూములలోకి సామాన్యవర్తకు లెవ్వరూ రాకుండా నిషేధాలు కల్పించి సీమనుంచి అలాంటి వర్తకు లెవరైనా వస్తే వాళ్ళను పట్టుకొని కొట్టి హింసించి అనేక విధాలుగా బాధించేవారు. వారిమీద ఏవో నేరాలు కల్పించి ఒకొక్కప్పుడు వారిని ఉరితీసేవారు. అయినా ఈ కంపెనీ అధికారుల కన్నులుగప్పి కొందరు ఇంగ్లీషువారు హిందూ దేశములోకివచ్చి రహస్యవ్యాపారం చేస్తూఉండేవారు. వీరిని

'ఇంటర్లోపర్లు' లేక దళారీ లనేవారు. అలాంటి దళారీలలో మన తామస్‌పిట్టు ఒకడై తన ఇరవై ఒకటోయేట 1674 లో ఓఢ్రదేశ సముద్రతీరంలో ఉండే బాలసోరు (బాలేశ్వరం) చేరి వ్యాపారం ప్రారంభించాడు. ఇతని జాడలుతీసి కంపెనీ ఉద్యోగులు ఇతడిని పట్టుకొని చెన్నపట్నం సెంట్‌జార్జికోట కవున్సిలు (పరిపాలకసంఘం) ఎదుటపెట్టారు. కవున్సిలువారు ఇలాంటిపని మళ్ళీ యెప్పుడూ చెయ్యవద్దని అతనిని కఠినంగా మందలించి వదలిపెట్టారు. అంతటితో అతడు భయపడి పారశీకదేశానికి పోయాడు. పోవడం మంచిపని అయింది. ఇతనిసంగతి సీమలో కంపెనీఅధికారులకుకూడా తెలిసి "ఈపిట్టు ప్రాణాలకు తెగించిన దుండగీడనిన్నీ, తనకు చేతనైన దుర్మార్గముచేయడానికి వెనకదీసేవాడు కాడనిన్నీ" వ్రాసి ఇతనిని పట్టుకోవలసినదని వారు హిందూదేశానికి తాకీదు పంపారు.

ఇంతపని జరిగినా పిట్టు ఏమాత్రమూ జంకక హిందూదేశానికి మళ్ళీవచ్చి హుగ్లీలో ఒకఫ్యాక్టరీ అనే వర్తకశాలను కూడా కట్టించి వ్యాపారం చెయ్యడం ప్రారంభించాడు. 1681 లో కంపెనీ డైరెక్టరుల కమిటీల కోర్టువారు తమలో ఒకడైన విలియం హెడ్జస్ అనే అతనిని వంగరాష్ట్రానికి ఏజెంటుగా పంపగా అతడు 1682 జూలైలో వచ్చాడు. అతని డైరీవల్ల అప్పటి పరిస్థితులు తెలుస్తున్నవి. ఆ కాలంలో ఇంగ్లీషుదళారీవర్తకులకూ, చాలామంది కంపెనీఉద్యోగులకూ లాలూచీసంబంధములు ఉన్నాయనిన్నీ, అందువల్ల ఈ దళారీలు అతిధైర్యంతో విజృంభించి బహిరంగంగానే వ్యాపారంచేస్తూ యెవరినీ లక్ష్యపెట్టక తృణీకరిస్తున్నారనిన్నీ

హేస్టింగ్సు వ్రాసి, "పిట్టు అనేవా డొకడున్నాడు; వీడు ఒక సముద్రపు దొంగకన్నాకూడా అన్యాయపుమనిషి. వీడు చాలా పొగరుబోతు. కోపిష్టి. తెగింపుగలవాడు" అని పిట్టునుగురించి వ్రాశాడు. 30 మంది ఇంగ్లీషు నావికులతోనూ, నాలుగు ఫిరంగులతోనూ నడిచే ఒక చిన్న ఓడపైన ఈ పిట్టున్నూ, ఇతనికి సహాయుడైన కెప్టెన్ డొవుసేల్ అనే అతడున్నూ కలిసి కంపెనీవారి ఏజెంటు ప్రక్కనుంచే జోరుగా పోయారు. ఈ దుండగాన్ని సహించలేక ఈ యేజెంటుగారు పిట్టును పట్టుకొని అతనిమీద కేసుపెట్టి జుల్మానా వేయించి దేశంలోనుంచి వెళ్ళగొట్టించాడు.

పిట్టు చేయునదిలేక డార్సెటు షైరులో స్వగ్రామం చేరుకున్నాడు. ఇంతపరాభవం జరిగినా ఇతడు అధైర్యం చెందలేదు *

పార్లమెంటు సభ్యుడు

ఆ రోజులలో ఇంగ్లాండు దేశపు రాజకీయాలు చాలా చిత్రంగా ఉండేవి. పార్లమెంటులో సభ్యుడు కావాలంటే డబ్బు చేతులో ఉంటే చాలు. మనుష్యులు ఎవ్వరూ కాపురం లేని బీడిరాకుగ్రామాలకుకూడా పార్లమెంటుకు ప్రతినిధులను పంపడానికి వీలుండేది. కొంతసొమ్ము ఖర్చుపెట్టి అలాంటి గ్రామాల తరఫున చాలామంది పార్లమెంటుసభలో సభ్యులయ్యేవారు. పిట్టుకీ సంగతి తెలుసును. తాను గనుక పార్లమెంటులో సభ్యుడైతే దానివల్ల కొంత పలుకుబడిని సంపా

* (Rise and fulfilment of British Rule in India. Thompson and Garratt P. 44)

దించవచ్చునని గ్రహించి అందుకోసం ప్రయత్నించాడు. ఓల్డుసారం అనే చెదిరాకుగ్రామానికిగల స్థానానికి తాను నిలబడి పార్లమెంటుఎన్నికలలో పోటీచేసి సొమ్ము ఖర్చుపెట్టి వోట్లు సంపాదించి 1689 లో పార్లమెంటు సభ్యుడైనాడు. ఆ సమయంలో ఇంగ్లీషురాజ్యానికి డచ్చిదేశాన్నుంచి విలియం ఎలాగ వచ్చి రాజైనాడో అలాగే ఆ రాజు పార్లమెంటు సభలో దళారీగా వచ్చిన ఈపిట్టు ఒక సభ్యుడైనాడు. పార్లమెంటు సభ్యుడైనందువల్ల ఇతనికి కొంత అధికారమూ, పలుకుబడీ కలిగినవి. పార్లమెంటుసభ్యుడుగా యుంటూనే ఇతడు 1693 లో మళ్ళీ వ్యాపారం చెయ్యడానికి హిందూ దేశానికి బయలుదేరి బాలసూరు చేరుకున్నాడు.

ఆ కాలంలో హిందూదేశంలో కంపెనీవారి ఉద్యోగు లందరూ లోపాయికారీగా సొంతవ్యాపారంచేస్తూ లాభం సంపాదించేవాళ్ళు. ఆ సందర్భంలో దళారీవర్తకులతో భాగాలు ఏర్పరచుకొని వాళ్ళతో లాలూచీగా యుండేవారు. రాజధానులలో ఉండే కవున్సిళ్ళనే ఆలోచనసభలలోని సభ్యులుకూడా ఇలాంటిపనులు చేస్తూయున్నట్లు కంపెనీ వారి కమిటీలకోర్టువారికి తెలియవచ్చి కొందరు కవున్సిలు సభ్యులను తొలగించారు. ఈమారు పిట్టు హిందూదేశంలో 18 నెల లున్నాడు. వంగరాష్ట్రంలో కంపెనీ ఉద్యోగులు ఇతణ్ణి యేమీ చెయ్యలేకపోయారు. "ఈ కెప్టెన్ పిట్టు వచ్చినది మొదలుకొని చివరదాకా అతిధైర్యంగా విజృంభించాడు. అతిగర్వంతో ప్రవర్తించాడు. తమర్నిగురించి చాలా అమర్యాదకరమైన దుర్భాషలు ఆడడానికి సందేహించలేదు." అని ఇక్కడి ఉద్యోగులు సీమలోని అధికారు

లకు వ్రాశారు. (Thompson and Garratt P. 51) ఆఖరికి ఇతణ్ణి పట్టుకుని మళ్ళీ సీమకు పంపివేశారు.

చెన్నపట్టణం గవర్నరు

పిట్టు 1689 లో న్యూసారంఅనే బేచిరాకుగ్రామానికి, 1691 లో ఓల్డుసారం అనే బేచిరాకుగ్రామానికి ప్రతినిధిగా పార్లమెంటుసభలో ప్రవేశించినందువల్ల మళ్ళీ ఇతడు దేశానికి వెళ్ళిన తరువాతకూడా పార్లమెంటులో అతనిస్థానం అతనికే ఖాయంగాఉంది. ఇతడు పార్లమెంటు సభ్యుడైనందువల్ల ఇతడు చేసిన దుండగాలకు ఇతణ్ణి ఎవరూ ఏమీ అనలేక పోయారు. ఇతడు బలవంతుడనిన్నీ, బాధ్యతలేకుండా ప్రవర్తిస్తున్నాడనిన్నీ, ఇతనితో తగవులు పెట్టుకున్నందువల్ల లాభం లేదనిన్నీ, ఈ దుండగీడుతో ఏదోవిధంగా రాజీ చేసుకొని ఇతణ్ణి ఉపయోగించుకుంటే కంపెనీవారికి లాభకరంగా ఉంటుందనిన్నీ కంపెనీడైరెక్టర్లకు తోచింది. కంపెనీ వారితో సఖ్యతగాఉండి లాభం పొందడానికి పిట్టుకుకూడా అభ్యంతరం లేదు. ఇతనికి ఏమిపని యిద్దామా అని ఆలోచిస్తూ ఉంటే చెన్నపట్నంలో కంపెనీవారి వర్తకస్థానమైన సెంట్ జార్జికోట ఆలోచనసభకు అధ్యక్షుడు అనే గవర్నరు పదవిలో త్వరలో ఖాళీవస్తుందనేమాట వారికి జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆ యుద్యోగం అతని కిస్తామన్నారు.

"సెంట్ జార్జి కోటనున్నూ, దాని క్రింది ఫ్యాక్టరీలనున్నూ పరిపాలించడానికి తగిన యోగ్యత కెప్టెన్ తామస్ పిట్టుగారికి ఉన్న" దని తూర్పు ఇండియా వర్తకకంపెనీ డైరెక్టర్ల కోర్టువారు 1697 వ సంవత్సరం నవంబరు 25 వ

స్తేవీన తీర్మానించినట్లు వారి కవిలెలలో నమోదు అయి యున్నది. తరువాత డైరక్టర్ల కోర్టుసభలో అంతవరకు చెన్నపట్నం గవర్నరుగా పనిచేస్తూయున్న నెతేనియల్ హిగ్గిన్సు అనే ఆయనకోరికమీద ఆ బాధ్యతనుంచి ఆయన్ని విముక్తిచేసి ఆయనస్థానే పిట్టుగారిని గవర్నరుగా ఎన్ను కొన్నారు. రెండురోజుల తరువాత కెప్టెన్ పిట్టుగారు డైరెక్టర్ల కోర్టు సభకు వచ్చినప్పుడు ఆ సంగతి ఆయనకు తెలియ జేశారు. అంతట పార్లమెంటువారిశాసనంలో చెప్పియున్న ప్రకారం గవర్నరు చేయవలసిన ప్రమాణాన్ని పిట్టుగారు చేశారు. ఇకముందు తన శక్తిసామర్థ్యాలన్నీ కంపెనీవారి సేవలో వినియోగించేటట్టు పిట్టుగారు ప్రమాణం చేశాడని కూడా డైరెక్టర్ల రికార్డులో నమోదు చేయబడీయున్నది.

డైరెక్టర్లు ఈ పిట్టుగారి కీయుద్యోగం ఇచ్చారని తెలియగానే తూర్పుఇండియా వర్తక సంఘముయొక్క సామాన్య వాటాదారులలో కొందరికి చాలా ఆశ్చర్యం కలిగింది. కొంతమంది కిది ఎంతమాత్రమూ ఇష్టంలేదు. ఆ కంపెనీడైరక్టర్ల కోర్టుకు చాలాకాలం అధ్యక్షుడుగా ఉండి 1686 నుంచి కొన్నాళ్ళుమాత్రం విశ్రాంతితీసుకుంటూ యున్న సర్ జోసయా చైల్డుగారికికూడా ఇది ఇష్టంలేదు. "ఈ పిట్టు చాలా మొరటుమనిషి అనీన్నీ, అవినీతిపరుడనీన్నీ, ఆ పనికి తగ" డనీన్నీ చైల్డుగా రన్నారు.

ఈ యుద్యోగం తనకిచ్చినందుకు పిట్టుగారికిమాత్రం సంతోషంగానేఉంది. తాను హిందూదేశం బాగా ఎరిగిన వాడు. అక్కడ దళారీవర్తకుడుగానే చాలాడబ్బు సంపాదించి

గలిగాడు. ఇప్పుడు అధికారమూ, గౌరవమూ, పలుకుబడీ ఉపయోగించి ఇంకా చాలాడబ్బు సంపాదించి భాగ్యవంతుడు కావచ్చునని అతడు చాలా సంతోషించాడు.

చెన్నపట్నం సెంట్ జార్జి కోటలో కంపెనీవారి కవున్సిలు అధ్యక్షులుగా ఉండే ఫ్యాక్టరీగవర్నర్లకు ఇదివరకు సాలుకు రెండువందలపౌనుల (నవరసుల) చొప్పున జీతమున్నూ, సాలుకు నూరునవరసుల చొప్పున యినామున్నూ ఇస్తూ యున్నందువల్ల పిట్టుగారికికూడా అలాగే యిచ్చేటట్లున్నూ, అతడు అయిదేళ్ళవరకూ గవర్నరుగా ఉండేటట్లున్నూ కంపెనీ వారు నిర్ణయించారు. ప్రయాణంలో సంభారాలకోసమని అతనికి నూరునవరసులు మంజూరుచేశారు. పిట్టుగారు హిందూదేశానికి రావడానికి వెంటనే ప్రయాణంకట్టారు. తన పెద్దకుమారుడైన రాబర్టుపిట్టు అనే అతనినికూడా తనతో చెన్నపట్నంవచ్చి అక్కడ ఒక స్వతంత్రవర్తకుడుగా ఉండ డానికి అనుజ్ఞ యివ్వవలసినదని ఇతడు డైరక్టర్లను కోరగా వారు అంగీకరించారు. పిట్టుగారు 1698 వ సంవత్సరం జూలై నెల 6 వ తేదీన చెన్నపట్నం చేరారు.

పిట్టుగారు చెన్నపట్నానికి గవర్నరుగా వచ్చేటప్పటికి దానికి 'రాజధాని' అనేపేరు ఉన్నప్పటికీ కంపెనీవారికి ఏలడానికి రాజ్యాలులేవు. చెన్నపట్నంకోటలోను, తూర్పు సముద్రతీరాన్ని వర్తకస్థానా లుండేవి. మొగలాయి చక్రవర్తినీ, నవాబులనూ ఆశ్రయించి పట్టాపొందినగ్రామాలు కొన్ని యుండేవి. చెన్నపట్నంలో కోటనుఆనుకుని ప్రస్తుతం జార్జిటవును ఉన్నచోట నల్లవారిబస్తీ అనేపేట యుండేది.

1693 లో తండయూరుపేట, పొరశవాకము, ఎగ్మూరు, తిరువళిక్కేణి అనేగ్రామాలు సంపాదించారు. తూర్పుసముద్రతీరాన మచిలీబందరు, విశాఖపట్నము, వీరవాసరం,పులికాటు, ఆర్మగాను, కడలూరు మొదలైనచోట్ల వర్తకస్థానాలుండేవి.

దేశమంతా మొగలుచక్రవర్తియైన ఔరంగజేబు సామ్రాజ్యంలో చేరింది. చెన్నపట్నం పరిసరప్రాంతాలన్నీ ఔరంగజేబు చక్రవర్తికి దక్షిణహిందూదేశములో రాజప్రతినిధియైన హైదరాబాదు సుబేదారుడు (తరువాత నిజాము) అధికారానికి లోబడి ఔరంగజేబుచక్రవర్తి సేనానాయకుడైన జుల్ఫికరుఖానుడు పరిపాలించేవాడు. 1692 లో ఔరంగజేబు చక్రవర్తి ఇతనికి 'కర్నాటకనవాబు' అను బిరుదు నిచ్చాడు. కర్ణాటక మనగా ఉత్తరాన్ని కృష్ణానది మొదలు దక్షిణాన్ని కావేరివరకూ, తూర్పున సముద్రం మొదలు పడమర కడప, సేలము, దిండిగల్లువరకూ ఉండే రాజ్యము. జుల్ఫికరుఖాను నాశ్రయించి పైనచెప్పిన నాలుగు ఊళ్ళకూ ఇంగ్లీషువారు పట్టా పొందారు. జుల్ఫికరుఖాను క్రింద దావూదుఖానుడు సేనానాయకుడుగాఉండి, కొన్నాళ్లు నవాబు ప్రతినిధిగానుండి, తరువాత 1700 లో కర్నాటక నవాబు అయినాడు.

దావూదుఖాను నవాబుహోదా వహించగానే చెన్నపట్నంలో తూర్పుఇండియా వర్తకసంఘమువారి గవర్నరైన పిట్టుగారు ఆయనకు మెహర్బానీగా పెద్దతుపాకులు, చిన్నతుపాకులు, ముఖంచూచుకునే అద్దాలు, విదేశసారాయి,

ఇతరవస్తువులు నజరుగా పంపారు. కాని, అవి అతనికి తృప్తిగా లేవు. వాటిని తెచ్చిన రాయబారిని అతడు అగౌరవ పరచి బెదరకొట్టాడు.

1701 వ సంవత్సరం జూలై నెలలో దావూదుఖాను 10 వేల గుఱ్ఱాలతోను, కాల్బలముతోను వచ్చి చెన్నపట్నానికి దగ్గరగా శిబిరము వేశాడు. కంపెనీ గవర్నరుగారు అతనికి మళ్ళీ బహుమతులు పంపించారు గాని నవాబుగారు స్వీకరించ లేదు. అతడు మీదపడతాడేమో నని భయపడి పిట్టుగారు రేవులోనున్న ఓడలలోనుంచి నావికదళాన్ని దింపించారు. తెల్లసైనిక దళాన్నికూడా సిద్ధంగా ఉంచారు. ఈ బందోబస్తు వల్ల నవాబుగారు బహుపరాకు చిత్తగించడం కాస్తతగ్గించి గవర్నరుగారు పంపిన బహుమతులను స్వీకరించి ఆయనతో విందారగించడానికి అంగీకరించారు. గవర్నరుగారు ఒకపారశీక వంటవాడిని తెప్పించి నవాబుగారికోసం 600రకాల వంటకాలు చేయించి పళ్ళెములలో వడ్డింపించారు. నవాబుగారూ, ఆయన దివానూ, ఆయన బక్షీగారూ, వారితోవచ్చిన పరివారజనమూ తృప్తిగాభుజించారు. వారికి ఆహ్లాదంకలిగించడానికి పిట్టుగారు ఒక భోగంమేళం మేజువాణీకూడా ఏర్పాటు చేశారు. ఈ ఝల్సాలో మునిగి వాళ్ళందరూ తెగత్రాగినందువల్ల నవాబుగారికిచాలా నిషాగాఉండి మత్తువల్ల ఆమర్నాడుచూద్దా మనుకున్న ఇంగ్లీషుఓడను చూడలేకపోయారు. క్రిందటిరాత్రి జరిగిన ఝల్సాయొక్క నిషాతగ్గిపోయినతరువాత ఆ మర్నాడు తాను తనయేనుగులతోనూ, సైనికదళంతోనూ చెన్నపట్నం వీధులలో ఊరేగదలచినానని నవాబుగారు పిట్టుగారికి కబు రంపారు. ఇదేమికర్మమురా యని పిట్టు భయపడి మళ్ళీ తన

నావికులను, తెల్లసైనికులను సిద్ధంగా ఉంచాము. అయితే నవాబుగారు అన్నప్రకారం ఊరేగేలోపుగానే అదృష్టవశాత్తూ మళ్ళీ మద్యపానంవల్లను మత్తెక్కి పడిపోగా ఒక పోర్చుగీసు క్రైస్తవ దేవాలయమందిరంలో పడుకోపెట్టారు. ఆయన ఆ మత్తుతో సాయంత్రం నాలుగు గంటలదాకా నిద్రపోయి లేచి తాను అనుకున్నసంగతి మరచిపోయి సెంట్ తోమ్ చిన్నకొండదగ్గిర తానువేసినశిబిరందగ్గరకు పొమ్మని సైనికులకు ఆజ్ఞాపించి తాను అనుకున్నప్రకారం గవర్నరుగారితోటకు రాలేనందుకు చింతిస్తున్నాననిన్నీ, ఒక డజను సీసాలు 'కార్డియల్ వాటర్సు' అనే పానీయాన్ని పంపించవలసిన దనిన్నీ గవర్నరుకు కబురంపాడు. బ్రతుకుజీవుడా అని గవర్నరుగారు నవాబుగారికి ఆ సీసాలు పంపించారు. నవాబుగారు ఆ మరుసటిసంవత్సరం మళ్ళీవచ్చి చెన్నపట్నం లోపలనుంచి పైకీ, పైనుంచి లోపలికీ ఏమనిషీ, ఏసరకూ పోకుండా బందుచేశాడు. అతని యుద్దేశ్యం కేవలమూ సొమ్ము దోచుకోవడమే నని గ్రహించి పిట్టుగారు ఆయనకు 25 వేల రూపాయలు లంచమిచ్చి తృప్తిపరచి పంపించారు.

మొగలాయిచక్రవర్తికి నజరులు

పిట్టు చాలా ఉపాయశాలి. చెన్నపట్టణం ప్రాంతాల పరిపాలకులైన కర్ణాటకనవాబును ఆశ్రయించడంకంటె ఆయనపైన రాజాధిరాజుగానున్న ఢిల్లీ చక్రవర్తి దర్బారులో నున్న అధికారులనే ఆశ్రయిస్తే కంపెనీవారికి చాలా లాభము కలుగుతుందని గ్రహించాడు. చెన్నపట్నము దగ్గరఉన్న తిరువత్తియూర్యారు, కత్తివాకము, నుంగంబాకము, వ్యాసా

ర్పాడి, సత్తెనాడు లనే అయిదు గ్రామాలకు పట్టాయిప్పించ వలసినదని కంపెనీవారు పెట్టుకున్న దరఖాస్తు ఇంతవరకూ మంజూరు కాలేదు. పిట్టుగారు 1708 వ సంవత్సరంలో దీనిని గురించి ఢిల్లీదర్బారుతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు ప్రారంభిం చాడు. ఔరంగజేబుచక్రవర్తి 1707 లో చనిపోగా ఆయన కొమారుడు షాఅలం చక్రవర్తి అయినాడు. ఆయన సుఖ లోలుడైనందువల్ల ఆయన వజీరులే వ్యవహారాలన్నీ చూడడం ప్రారంభమయింది. పిట్టుగారి పథకం పారింది. షాఅలం చక్రవర్తిగారి రాజనగరువ్యవహారాలను చూసే (Lord High steward of the house-hold) ఆంతరంగిక మంత్రియైన జూడీఖానుగారికి పిట్టుగారు అతినమ్రతతోను, భయభక్తుల తోను 1708 వ సంవత్సరం జనేవరు 5 వ తేదీన ఒక ఉత్తరం వ్రాసుకున్నారు. అందులో మొగలాయి ప్రభువుల గొప్ప దనాన్ని ఆకాశాన్నంటేటట్లు పొగడి ఇంగ్లీషు వర్తకకంపెనీ వారి దైన్యస్థితిని గురించి విన్నవించుకుని తమ కిప్పించ వలసినదని దరఖాస్తు పెట్టుకున్న గ్రామాలకు పట్టాయిప్పిస్తేనే గాని తాము బ్రతుకలేమని మనవిచేసుకొన్నాడు.

పై సంగతులు వ్రాసుకున్నతరువాత జూడీఖాను గారిని ఉబ్బించడానికి పిట్టుగారీ క్రిందివిధంగా వ్రాశాడు. "ఏలినవారు గోలకొండకు దయచేసినప్పుడు తమ రూపపటాన్ని నాకు పంపించవలసినదని నేను తమర్ని మరిమరీ వేడుకొనుచున్నాను. దానిని నేను సీమకు పంపించి ప్రపంచంలోకల్లా అతిచతురుడైన గొప్పచిత్రకారుడిచేత వ్రాయించి తెప్పించుకుంటాను. ఇంతే గాక తమవిగ్రహాన్ని చలువరాతితో తయారుచేయించి యీ ప్రాంతాలలో ప్రజలందరూ సుఖముగా జీవించడానికి

కారణభూతులుగాఉన్న తమయొక్క ఖ్యాతిని ప్రపంచానికంతా తెలిసేటట్లు తమచరిత్రను దానిక్రింద చెక్కిస్తాను.”

పిట్టుగారి ఒప్పువల్ల పైనచెప్పిన అయిదు గ్రామాలూ కంపెనీవారికి కౌలు కివ్వడానికి అంగీకరిస్తూ 1708 లో వజీరుగారే స్వయంగా ఉత్తరం వ్రాశారు. మొగలాయి చక్రవర్తిగారి దర్బారువారికి కంపెనీవారింకా 'నజరులు' చెల్లించలేదనే సంగతిని వజీరుగారు పిట్టుగారికి జ్ఞాపకంచేశారు. తమ కిష్టమైన బహుమతుల జాబితానుకూడా ఆ ఉత్తరంలో జతపరిచారు.

(1) (Manila) మణిలా చిలకలు, మైనాలు (New-ries cocat-ores) మొదలైన మంచి రంగూ, రూపములుగల మాట్లాడేపక్షులు, తలమీది కిరీటాలు, తురాయీలు గల అందమైన పక్షులు.

(2) (Lacker Vessels) బహుశా (Lacquered)అనగా చిత్రమైన జపానువార్నీషు వేసినగిన్నెలు, పింగాణీలు Scru-tores (?) Targetts (?) కలంచానులు మొదలైనవి. ముఖ్యంగా ముత్యాల చిప్పలతో పనిచేసిన Lackerd Scrutores (?) వస్తువులు.

(3) అపూర్వమైన చీనాసామానులు ఎంత పురాతన వస్తువులైతే అంత మంచిది. విషం తగలగానే బ్రద్దలు అయిపోయే స్వభావంగల 'ఘూరీ' లనే పళ్ళెములు - అలాంటివి కొన్నిటినైనా తప్పకపంపాలి అని షరా.

(4) గడియారపు మరలుగల పెట్టెలు, రంగుబొమ్మలు వేసిన చీనా తెరలు, గడియారపుమరలు కలిగి వింత వింత

అభినయాలూ, ధ్వనులూ చేసే విగ్రహాలు, 'Junks' (?) ఇలాంటి కీలుబొమ్మలూ, మరబొమ్మలూ, రకరకాల అపూర్వ వస్తువులైతే బాగుంటాయి అని ఒక షరా.

(5) బంగారు వెండిసామానులు, ఫిలిగ్రీన్ philigreen(?) బహుశా Filigree అనే తీగలతోనూ, పూసలతోను అల్లిన నాజూకువస్తువులు కాబోలు. వెండిగిన్నెలు, బంగారుమలామా సామానులు - ఇలాంటివి ముఖ్యంగా ఐరోపాదేశపు వస్తువు లయితే శ్రేష్ఠము అని దీనికి ఒకషరా.

(6) ఐరోపాదేశపు ఫిరంగివత్తులు (Fuses), ఒకటి రెండు చిన్న ఫిరంగులు, తుపాకులుకూడా పంపవచ్చును.

(7) ఒక మంచి ఏనుగు, ఒక శ్రేష్ఠమైన గుఱ్ఱము, మంచి అరబ్బీ గుఱ్ఱాలు, బంగాళీ గుఱ్ఱాలుకూడా పంపవచ్చును.

(8) మంచి అంబరు (Amber grease)

(9) పెద్ద గడియారాలూ, గంటలుకొట్టే జేబు గడియారాలూ తప్పకుండా పంపించాలి.

(10) ఐరోపాదేశపు నల్లపెన్సిళ్ళు, ఎర్రపెన్సిళ్ళూ-ఇవీ జాబితాలోఉన్న వస్తువులు.

ఇంతదయతో వ్రాసిన యుత్తరానికి జవాబు పంపించక పోతే ఎంత అపచారముగా ఉంటుంది? అందువల్ల గవర్నరు (పిట్టు) గారు మొగలాయిదర్బారు ప్రధాన సూత్రధారుడికి జవాబు వ్రాస్తూ వారి యుత్తరాన్ని తర్జుమాచేయించుకొని చదివించుకున్నా మనిన్నీ, అందులోనిసంగతులు చాలా

సంతోషం కలిగించాయనిన్నీ, అయితే దానికి సరియైన ప్రత్యుత్తరము ఇవ్వడంలో చాలా చిక్కులున్నాయనిన్నీ వ్రాయిస్తూ, "దర్బారులో రాజకుమారు లందరికిన్నీ, ఇంకా గొప్ప ఉమ్రావులకున్నూకూడా బహుమతులు పంపించాలని ప్రభువులవారు వ్రాయించారు. వారి వారి పుట్టుకనుబట్టిన్నీ, గొప్పదనాన్నిబట్టిన్నీపంపాలంటే మాకంపెనీవారి ఆ స్తిఅంతా అమ్ముకున్నాకూడా అది సాధ్యంకాదు. మా కంపెనీవారు సామాన్యవర్తకులనిన్నీ, ఏదో కాస్తలాభంకోసం చాలా తెగింపుచేస్తూ అందువల్ల లాభాలు రాకపోగా నష్టాలుకూడా పొందుతూ యుంటారనిన్నీ తమరు ఎరగని విషయంకాదు. కాబట్టి మేము తమకు సమర్పించుకోదలచిన బహుమతులు మా తాహతునుబట్టి యిచ్చుకుంటున్నామని చక్రవర్తిగారి దివ్యచిత్తానికి తేవలెను. చక్రవర్తిగారున్నూ, రాజకుమారులున్నూ మాయందు దయయుంచి వాటిని ఆ దృష్టితోనే స్వీకరిస్తారని నమ్ముతున్నాము" అని చాలా వినయంతో ఈ క్రిందికథ వ్రాశాడు. "ఒకరాజుగారికి గొప్పవారు చాలా మంది బహుమతులు సమర్పించుకుంటూ యుంటే ఒక బీద వాడు ఉడతాభక్తితో ఒక్క నీటిచుక్కను తీసుకొని వచ్చాడట. వాడిశక్తినిబట్టి తెచ్చిన ఆనీటిచుక్కను రాజుగారు సంతోషపూర్వకంగా పరిగ్రహించారట. ఈ ఇతిహాసం నాకు ఈ సందర్భంలో జ్ఞాపకంవస్తూఉన్నది" అని పిట్టుగారు వ్రాస్తూ ఆ యితిహాసంలోని నీటిచుక్కలో తాము ఆరు ఏనుగులనుకూడా చేర్చి ఆ బహుమతులను ఢిల్లీకి పంపించారు.

ఈయుత్తరం వ్రాసిన నెలలోనే కర్నాటక నవాబుగారు మద్యపానమత్తతతో కంపెనీవారు చాల తక్కువనజరు లిచ్చా

రని గొణుగుతూ మళ్ళీ చెన్నపట్నం ప్రక్కనుంచే తర్లి వెళ్ళారు. నవాబుగారు పిట్టుగారికి వ్రాసిన చివరియుత్తరం చాలాఘాటైన సారాయములకు సంబంధించి యుండడములో ఆశ్చర్యంలేదు. 1709 వ సంవత్సరం ఫిబ్రివరినెలలో గవర్నరుగారికౌన్సిలువారి సభలో చర్చించబడిన అంశములనుగూర్చి వ్రాయబడిన Consultation అనే వివరణలో ఇలాగ వ్రాయబడియున్నది. "రాజుగారి దర్బారునుండి తాకీదువచ్చినట్లుగా దావూదు ఖానుగారు వెయ్యిసీసాల సారాయము పంపించవలసినదని గవర్నరైన పిట్టుగారికి వ్రాశాడు. ప్రస్తుతం ఆయనకు మనము 250 సీసాలు పంపడానికి నిశ్చయించడమైనది. ఐరోపానుంచి వచ్చిన ఓడలలోనుంచి రెండు పెద్దకుక్కలనుకూడా గవర్నరు గారు దింపించి నవాబుగారికి పంపుతున్నారు." కంపెనీవారు చక్రవర్తికీ, నవాబులకూ ఇలాగ కుక్కలు వగైరాలను బహుమతిగాపంపడం జహంగీరుకాలంనుంచీకూడాజరుగుతూనే వచ్చింది. నవాబు దావూదుఖానుగారు దరిమిలాను వ్రాసిన ఉత్తరమునుబట్టి 'మాస్టీ'లనే మాటకు సీమకుక్కలని గవర్నరు గారు సరిగ్గానే అర్థంచేసుకున్నట్లు విదితమైనది.

Rise and fulfilment of British Rule in India – Thompson and Garratt (p. 52–54).

పిట్టుగారి పరిపాలన

ఆ కాలంలో తూర్పు ఇండియావర్తక కంపెనీవారి కొలువులో ఇలాగ దేశీయరాజులకు నజరులిచ్చి వారిదయ సంపాదించగల ఈ పిట్టు ఉండడం వారికి ఒకవిధంగా లాభకారి అయింది. అతడు వచ్చేటప్పటికి పాతకంపెనీవారికి పోటీగా

ఒక క్రొత్తకంపెనీ వచ్చింది. ఈ క్రొత్త కంపెనీవారు ఇంగ్లాండు రాజుకు చాలా సొమ్ము పెట్టుబడి పెట్టారు. పాతకంపెనీవారు తీసివేసిన ఉద్యోగులను తాము పెట్టుకునేవారు. అలాంటి వారిలో మన తామస్ పిట్టుగారి తాతా సహోదరుని మనుమడైన జాన్ పిట్టు ఒకడు. ఈమనుష్యులు చాలా అసమర్థులుగా ఉండేవారు. పూర్వం సర్. తామస్‌రోగారిని మొగలు చక్రవర్తిదగ్గరికి ఒక రాయబారిగా పంపినట్లే ఈ క్రొత్త కంపెనీవారు సర్. విలియంనోరిస్ అనే ఆయనను పంపించారు. అతడు అనుభవజ్ఞుడుకాడు. అతడు ఔరంగజేబు చక్రవర్తి దగ్గరకు వెళ్ళగా ఇంగ్లీషువారు ముందుగా సముద్రాలను కాపలా కాసి ఓడదొంగలను లేకుండాచేస్తే తాను వారి మనవి చిత్తగిస్తానన్నాడు. నోరిస్‌గారు విఫలుడై తిరిగివస్తూ 1702 లో చనిపోయాడు. తరువాత క్రొత్తకంపెనీవారు పాతకంపెని వారితో రాజీపడగా రెండు కంపెనీలూ కొంతకాలానికి ఏకమైనవి.

పిట్టుగారికి ఉద్యోగం ఇచ్చినప్పుడు మొదట 5 సంవత్సరాలు మాత్రమే అతడు చెన్నపట్నంగవర్నరుగా ఉండేటట్లు డైరెక్టర్లు అతన్ని నియమించినా అతడు 12 సంవత్సరాలు ఆ యుద్యోగంలో ఉన్నాడు. అతని ఆలోచనసభవారిలో కొంతమందితో విరోధాలవల్ల అతనిపైన పితూరీలు వెడుతూనే యుండేవి. కాని అతడిని పనిలోనుంచి తొలగించడానికి ఎప్పటి కప్పుడు ఏదో ఆటంకం కలుగుతూనే యుండేది. పిట్టుగారు చెన్నపట్నంలో గవర్నరుగా ఉండినకాలంలో రాజకీయంగా గొప్పసంగతు లేమీ జరుగలేదు. ఈ వజ్రంకథే లేకపోతే పిట్టుగారిసంగతి చరిత్రలో ప్రసిద్ధికెక్కకపోయేదే.

1707 లో పిట్టుగారు గవర్నరుగా నుండగా అక్కడి ప్రజలలో ద్విజేతరకులాలలోఉండే కుడిచెయ్యిపక్షమువారికి, ఎడమచెయ్యిపక్షమువారికి వివాహపు ఊరేగింపులవిషయంలో తగాదాలు వచ్చాయి. ఈ సంగతి గవర్నరుగారి కవున్సిలు సభవారు చర్చించినట్లు వారి రికార్డులో నమోదు చేయబడి యున్నది. ఆ సందర్భంలో కవున్సిలు సభ్యులైన ఫ్రేజరు గారున్నూ, ఫ్రెడరిక్కుగారున్నూ పిట్టుగారి అభిప్రాయానికి వ్యతిరేకంగా కుడిచెయ్యికులాలవారిపక్షం అవలంబించారు. పిట్టుగారు ఈ రెండు కులాలనాయకులనూ ఒకగదిలో నిర్బంధించి రాజీకి ఒప్పుకునేటట్లు చేశారు. ఆరెండు కులాలవారికి వీధులు ప్రత్యేకపరచి రాళ్ళు పాతించారు. ఆంధ్రపత్రిక వృష సంవత్సరాది సంచికలో "మన చెన్నపట్నము, దాని పూర్వ చరిత్ర" అనే వ్యాసంలో దీని వివరాలు ఉన్నవి.

"పిట్టువజ్రం" కథాప్రారంభం

పిట్టుగారితోపాటు ఆయన కుమారుడుకూడా 1698లో చెన్నపట్నంవచ్చాడు. కొద్దిరోజులున్న తరువాత అప్పట్లో చీనా దేశంతో వ్యాపారం చెయ్యడానికి పోయే ఓడమీద అతడు చీనాకు వెళ్ళాడు. పిట్టుగారి పలుకుబడివల్ల అతనికి మంచి ఉద్యోగమూ, విశేషమైన లాభమూకూడా లభించినవి. చీనాకు మళ్ళీవెళ్ళివచ్చాడు. వచ్చినవెంటనే సీమకుబైలుదేరాలనుకున్నాడు. కాని తండ్రికోరికపైన కొద్దిరోజులు చెన్నపట్నములో ఉన్నాడు. 1702వ సంవత్సరం అక్టోబరులో అతడు సీమకుపోవడానికి నిశ్చయమైంది. వెళ్లేటప్పుడు తండ్రి అతని చేతికి అపూర్వమైన ఒక గొప్పవజ్రాన్ని యిచ్చి దానిని

జాగ్రత్తగా సీమకుతీసుకునివెళ్ళి దానివిషయంలో జరుప వలసిన వ్యవహారాలన్నీ చెప్పి వాటిని లిఖితమూలకంగాకూడా వ్రాసియిచ్చాడు.

ఈ వజ్రం చాలా గొప్పది. అపూర్వమైనది. ఇది 'పిట్టువజ్రం' అని ప్రసిద్ధిచెందింది. దీనిని ఈపిట్టుగారు ఎలాగ సంపాదించాడో కుమారుడికికూడా చెప్పలేదు. ఇంతటినుంచి తండ్రి కుమారుల జీవితాలలో ఈ వజ్రంయొక్క క్షేమ లాభాలే ప్రధానస్థానం వహించినవి. ఈ వజ్రాన్ని ఎలా తీసుకొని వెళ్ళవలసినది, ఏమిచేయవలసినది తెల్పుతూ పిట్టుగారు 1702 వ సం॥ అక్టోబరు 3 వ తేదీన ఒక వివరణ పత్రాన్ని వ్రాసి కుమారుడికి ఇచ్చారు. లండనునగరంలోఉన్న సర్ స్టీఫెన్ ఈ వాన్సుగారిని, తన కుమారుడు రాబర్టునీ పిట్టుగారు తన ముక్త్యారు యేజెంట్లుగా నియమించాడు. తనకు తన భార్యాపైన అనేక కోపకారణా లున్నాయనిన్ని, అందు వల్ల ఆమెయందు తనకు విశ్వాసంలేదనిన్ని, ఇకముందు తన వ్యవహారాలవిషయంలో ఆవిడను ఎట్టిజోక్యమూ కలిగించు కోనివ్వవద్దనిన్నీ శాసించాడు.

"చాలా అమూల్యమైన వస్తువును నీ పరంగా యిచ్చి నాను గనుక నీ బుద్ధినీ, నీ యావచ్ఛక్తినీ ఉపయోగించి నీ కే అపాయంకలిగినా కూడా దానినిమాత్రం కాపాడాలి. ఒకవేళ దురదృష్టంవల్ల నీవు శత్రువులచేతులలో పడినట్లయితే నీ దగ్గరనున్న కాగితాలన్నీ సముద్రంలో పార వేసి ఆవస్తువును మాత్రం ఏదోవిధంగా కాపాడి రహస్యం బయటపడకుండా ఉంచాలి. నీవు క్షేమంగా ఇంగ్లాండుచేరితే నీవు చేరే మొదటి

రేవుపట్నంనుంచి సర్ స్టీఫెన్ ఈ వాన్సు గారికిన్నీ, ఆల్వారెజ్ గారికిన్నీ చాలా ముఖ్యమైన వ్యవహారం ఉన్నదనిన్నీ, ఓడ దగ్గరకు రావలసినదనిన్నీ ముందుగా వారికి ఉత్తరాలు వ్రాసి వాళ్ళు వచ్చేవరకూ నీవు ఓడదిగకుండా ఉండాలి" అని పిట్టు శాసించాడు. రాబర్టు తమ్ముళ్లైన విలియమును, తామస్‌ను మంచిబడిలో వేసి చదివించమనిన్నీ, కొమార్తెలకు జాగ్రత్తగా చదువు చెప్పించమని తల్లికి చెప్పవలసిందనిన్నీ, ఇంగ్లాండులో తన భూములను, తోటలను, దొడ్లను జాగ్రత్తగా వ్యవహరించ వలసిన దనిన్నీ, తన బంధువులు, స్నేహితులు మాట్లాడే మాటల నన్నింటిని పూసగ్రుచ్చినట్లుగా తనకు తెలియచేయ వలసినదనిన్నీ ఆ పత్రంలో వ్రాసి కొమారుడి కివ్వగా అతడు ఆ గొప్పవజ్రాన్ని పట్టుకొని సీమకు బయలుదేరాడు.

ఆదుర్దా

రాబర్టు ఓడమీదకెక్కి వెళ్ళిన ఆరురోజులలోనే పిట్టుగారికి మనస్సు నిలవక కొమారుడికి మళ్ళీ యింకొక ఉత్తరం వ్రాశాడు. ఓడ ఎక్కినవెంటనే తనకు ఉత్తరం వ్రాయలేదనిన్నీ, వీలైనప్పుడల్లా ఉత్తరం వ్రాస్తూ ఉండవలసిన దనిన్నీ, తన పరపతి క్షేమలాభాలుకూడా అతడు జాగ్రత్తగా ప్రవర్తించేదానిమీదనే ఆధారపడి యుంటాయనిన్నీ, ఎవరైనా - అనగా స్టీఫెన్‌గారుగాని, ఆల్వారెజ్‌గారు గాని ఈ వజ్రంఖరీదు ఎంతో తెలుసుకోవాలని కుతూహలపడి అడిగినట్లయితే దానిఖరీదు షుమారు రు 130000 వరహాలని చెప్పవలసిందనిన్నీ, ఈ విషయం రహస్యంగానుంచి జాగ్రత్తగా వ్యవహరిస్తే దీనివల్ల లెక్కలేనంతలాభం వస్తుందనిన్నీ,

నష్టమును కలిగించేటట్టిని, అనుర్యాదకరమైనట్టిన్ని పెళ్ళి సంబంధం చేసుకోవద్దాన్ని కూడా కొడుకుకి గట్టిగా సలహా యిచ్చాడు.

1703 వ సంవత్సరం జనేవరునుంచి పిట్టుగారు తన కొమారుడికిన్ని, సర్ స్టీఫెన్ ఈవాన్సుగారికిన్ని ఈ వజ్రాన్ని గురించిన్ని, దానిని సానపెట్టించడం విషయంలోనూ, దాచడం విషయంలోనూ పుచ్చుకోనవలసిన జాగ్రత్తను గురించిన్ని ఎన్నెన్నో హెచ్చరికలు చేస్తూ ఉత్తరాలు వ్రాయడం ప్రారంభించాడు. వాళ్ళదగ్గరనుంచి ఉత్తరాలు ఆలస్యంగా వస్తే విసుక్కునేవాడు. వజ్రం సానపెట్టటానికి సొమ్ము ఎక్కువ ఖర్చైనదని కోపించేవాడు. వజ్రాన్ని కోస్తే 280 కారట్లు అవుతాయని వ్రాసియుండి మళ్ళీ 140 కారట్లే అవుతాయని వ్రాస్తున్నారేమని అనుమానంతో గోలపెట్టాడు. కోసినముక్కలను కొడుకు ఖర్చులకింద అమ్మినాడని వగచినాడు. ఈ లోపుగా తన కొడుకు ఒక ముసలి ప్రభువు మనుమరాలిని పెళ్ళాడినాడని తెలియగా చాలా తెలివి తక్కువపని చేసినాడని కోపించాడు. భార్యను తిట్టాడు. ఏమైనాసరే ఈ వజ్రాన్ని కారట్టు 1కి 1500 నవరసుల చొప్పున అయ్యే మొత్తముకన్న తక్కువకు అమ్మకూడదని శాసించాడు.

ఈ వజ్రానికి ఎంతమంచి ధరవచ్చినా తాను అన్నదానికి తక్కువ అయితే యివ్వననేవాడు. చివరకు మంచిలాభమే వచ్చినా ఈ వజ్రంవల్ల పిట్టుగారికి చెన్నపట్నంలో ఉన్నంత కాలమున్ను, తరువాత సీమకువచ్చినతరువాతనూ కూడా అది

అమ్మివేసేవరకూ అతనికి మనశ్శాంతి లేకుండా పోయింది. ఆ వజ్రాన్ని ఎలాసంపాదించాడో దానికథ అలా యుండనిచ్చి దానిని సీమకుపంపడానికి కొడుకుకు వశంచేసినప్పుడు ఆ ఓడ మునిగిపోతుందేమోననిన్నీ, అది శత్రువులచేతులలోనో, దొంగల చేతులలోనో పడుతుందేమోననిన్నీ కొన్నాళ్ళు ఆదుర్దా పడినాడు. అదృష్టవశాత్తు ఓడ సీమ చేరిందనీ తన కొడుకు ఆ వజ్రాన్ని జాగ్రత్తగా నమ్మకమైనవారి వశంలో ఉంచాడనీ తెలిసినతరువాత ఆదుర్దా తగ్గిందికాని క్రొత్త బాధలు పట్టుకున్నాయి. ఆ వజ్రాన్ని త్వరలో సానపెట్టించకుండా ఆలస్యంచేస్తున్నాడనీ, పొదుపుగా ఖర్చుచెయ్యటం లేదనీ తన కుమారుడు తనవ్యవహారాలను - ముఖ్యంగా తన గొప్పవజ్రం యొక్క వ్యవహారాన్ని జాగ్రత్తగా చూస్తూ తాను దఫాలవారీగా చెన్నపట్నాన్నుంచి పంపుతూయున్న వజ్రాల అమ్మకం విషయంలో తగినశ్రద్ధ వహించడానికి బదులుగా తనకొడుకు కాముక వ్యాపారంలో పడినాడని బాధపడ్డాడు. తన ముక్త్యారు సర్. స్టీఫెన్ ఈవాన్సుకూడా ఆతడు నిర్వహించవలసిన పనులను మంచివ్యవహర్త చేయవలసినట్టు చేయడం లేదనిన్నీ, తనపనులు చూడడానికి అతనికి తగిన శరీరారోగ్యం లేదనిన్నీ పిట్టుగారికి తోచింది.

ఇలాగ పిట్టుగారికి క్రమ క్రమంగా తీవ్రమైన మనోవ్యథ కలిగింది. తనకొడుకుకి వ్రాసే ఉత్తరాలలో అతని అసంతృప్తి, మనోవ్యథ పూర్తిగా కనపడేవి. ఇలాంటిస్థితిలో అతడు చెన్నపట్నంలో తన ఆలోచనసభ (కవున్సిలు) లో శాంతంగా ఎలా పనిచేయగలుగుతాడు? ఆతడు ఎప్పుడూ తనతోడివారి మనస్సులకు నొప్పి కలిగిస్తూ యుండేవాడు.

వారుకూడా అతనిపట్ల విరోధించి కంపెనీ డైరెక్టర్లకోర్టు వారికి ఆతనినిగురించి అనేకసంగతులను వ్రాసేవారు.

ఇంకా కొన్ని వజ్రాలు

పిట్టు తన కుమారుడికి 1706 వ సంవత్సరం జనేవరి 16 వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరంలో తాను సెప్టెంబరులో ఇంగ్లాండుకు రావాలనుకుంటున్నాననిన్నీ, అయితే చెన్న పట్టణం ప్రభుత్వాన్ని ఫ్రేజరు మొదలైనవారి చేతులలో వదలిపెట్టటం తన కిష్టంలేనట్టున్నూ వ్రాశాడు. 2370 వరహాలు పెట్టి తాను కొన్నివజ్రాలను కొన్నాననిన్నీ, వాటిని పంపించి నాననిన్నీ, వాటిలో పెద్దరాయిలో ఒకప్రక్క పసుపురంగు ఉన్నదని భయపడి ఒకకంత కొట్టించినాననిన్నీ, దానిలో నీరు సరిగాఉంటే దానికి సానపెట్టిస్తే 2500 లేక 3000 నవరసులు ఖరీదు చేస్తుందనిన్నీ, అది పసుపువన్నెగా ఉంటే రెండు రోజులుగా తయారుచేయించి లాభానికి అమ్మి సొమ్మును పార్లమెంటు ఫండులో వడ్డీకి వేయవలసిందనిన్నీ వ్రాశాడు. తన గొప్పవజ్రంయొక్క వ్యవహారం చాలా రహస్యంగా జరిగించాలని వ్రాశాడు. మళ్ళీ పదిహేను రోజులలో వ్రాస్తూ 2100 వరహాలకు 8 మెంగెల్లీనుల (Mangaleens) వజ్రంఒకటి కొన్నాననిన్నీ, లోపం ఏమీలేదనిన్నీ, దానిని రెండువేల నవరసుల కమ్మవలసినదనిన్నీ వ్రాశాడు. ఇదిగాక సోమర్సు అనే ఓడమీాద వచ్చే వజ్రం తాను హిందూదేశంలో చూచిన వజ్రాలన్నింటి లోనూ స్వచ్ఛమైనదనిన్నీ, గడబిడ చెయ్యకుండా యీ వ్యవ హారం నిర్వహించ వలసిందనిన్నీ, ఇలాంటివజ్రం ఇదివరకు

నాలుగువేల నవరసులకు అమ్ముడు పోయినదనిన్నీ, అది క్షేమంగా సీకు చేసి, మంచిలాభం వస్తుందని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూ ఉన్నాననిన్ని వ్రాశాడు.

1706 వ సం॥ సెప్టెంబరు 22 వ తేదీన పిట్టువ్రాసిన ఉత్తరంవల్ల ఆయన మనస్సులో ఎంతబాధగా నున్నదో కనబడింది. తనకొడుకు అనవసరంగా చాలసొమ్ము ఖర్చుపెడు తున్నాడని విని తిట్టిపోశాడు. ఓల్డుసారం స్థానంలో పార్ల మెంటులో ప్రవేశించడానికి అతను సొమ్ము ఎందుకు ఖర్చుపెట్టా లని ఆయనకు కోపంవచ్చింది. తమపద్ధతులు మార్చుకోకపోతే తన పిల్లలకు తనసొమ్ము ఒక దమ్మిడీయైనా యివ్వనని ఖచ్చితంగా వ్రాశాను. మీరు 'మనుష్యులా ? పశువులా ?' అని నిందించాడు. ఇంకొక ఉత్తరంలో తనకుటుంబంలో అందరూ పోట్లాడుకుని చస్తూవున్నట్లు తనకు తెలుస్తూవున్న దనిన్నీ, తాను ఇలాగ దేశాంతరంలో మగ్గిపోతూవుంటే వాళ్ళందరూ ఇంట్లో సుఖమనుభవిస్తూవున్నారనిన్నీ, తాను ఇన్ని కష్టాలు పడినది తన పిల్లలకు కొంత ఆస్తిని సంపాదిద్దామనే ననిన్నీ, ఎన్నడూ అనుకోని అవకాశం కాస్త కలిగిందని సంతోషిస్తూ వుంటే దరిద్రులైన భార్యవల్లను, ఈ బిడ్డలవల్లను అది నాశనం అయ్యేటట్టు కనపడుతూవున్న దనిన్నీ, వారి ఉత్త రాలనుబట్టి ఇంటిని ఒక నరకకూపం క్రిందచేసినట్టు కనబడుతూ వున్నదనిన్నీ వ్రాశాడు. అయినా చివరమాత్రం ప్రతి ఉత్త రంలో వ్రాసేటప్పుడ్లే మళ్ళీ తన ఆస్తినిగురించి చేయవలసిన పనులను ఉదాహరించాడు. తన భూములలో పాతడానికి వీలైనన్ని చెట్లను పాతించ మన్నాడు.

ఈ పిట్టువజ్రం చూసినవారూ, దానిసంగతి విన్న వారూ చాలా ఆశ్చర్యపడుతున్నారని కొడుకువ్రాసిన మాటల వల్ల పిట్టుగారికి భయమూ, అనుమానమూ ఎక్కువ అయినవి. దీనిసంగతి ఇంతమందికి ఎందుకు తెలియాలని ఆయనకు కోపం వచ్చింది. ఏమైనాసరే తా నిదివరకు అన్నదానికన్న తక్కువకు అమ్మదలచ లేదనిన్నీ, వెంటనే దానిని ఇనుప పెట్టెలో పెట్టి తాళం వెయ్యవలసిందనిన్నీ, ఒకతాళం తనవద్ద ఉంచుకోవలసిందనిన్నీ, తాను వచ్చేవరకూ ఎవరికీ చూపించ వద్దనిన్నీ గట్టిగా వ్రాశాడు.

ఆ వజ్రం లోకులకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూవుంటే తన కుటుంబంలో కలిగిన కల్లోలంకూడా లోకులకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూవున్నదని కుమారుడికి వ్రాశాడు. తన కొమారుడు వ్రాసినట్టుగా ఆ వజ్రాన్నిగురించి ప్రతివాళ్ళు మాట్లాడేటంత అజాగ్రత్త వహించినందుకు పిట్టుగారు కోపించారు. దానిని కొయ్యడానికి ఖర్చు ఎక్కువ అయిందనీ, ఎత్తు తగ్గిందనీ గోల పెట్టారు. ఆ వజ్రాన్నిగురించి తాను ఎక్కడా ప్రచారం చెయ్యడం లేదనిన్నీ, చెన్నపట్నంనుంచే దానిని గురించిన వర్తమానాలు అందరికీ తెలుస్తున్నాయనిన్నీ, ఒకవందమంది దానిని గురించి తనను ప్రశ్నించి వున్నారనిన్నీ రాబర్టు తన తండ్రికి వ్రాశాడు.

1707 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెలలో పిట్టుగారు మళ్ళీ తన కొమారుడికి కొన్ని వజ్రాలను పంపించాడు. ఆ వజ్రాలన్నీ చాలామంచివనిన్నీ, అందులో ప్రతీదీ కాంతిమంతమైనదనిన్నీ, కాలాన్నిబట్టి ఆలోచిస్తే వాటిఖరీదుకూడా ఎక్కువకాదనిన్నీ,

ప్లూమర్ (Plumer) అనే దుర్మార్గుడు ఈ వజ్రాలకు ఇంగ్లాండులో నున్న గొప్పధరలను ఇక్కడివారికి చెప్పి వృథాగా ధరలు పెంచినాడననీన్ని వ్రాశాడు. ఈ వజ్రాలబంగీలు విప్పేటప్పుడు జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి ఉండవలసినదనిన్నీ కొందరు దుర్మార్గులు రాళ్ళను మార్చివేస్తారనిన్నీ కొమారుడిని హెచ్చరించాడు.

కంపెనీడైరెక్టర్లు మొదట నిర్ణయించిన ఉద్యోగకాలం అయిదేళ్ళూ పూర్తిఅయిపోయినా ఏదో కారణంవల్ల పిట్టు ఇంకా గవర్నరు ఉద్యోగం చేస్తూనే ఉన్నాడు. వీలైనప్పుడల్లా లాభసాటిగా వజ్రాలను ఖరీదుచేస్తూ ఇంటికి పంపిస్తూనే వచ్చాడు. 1707 ఫిబ్రవరినెలలోనే సర్. స్టీఫెన్ ఈవాన్సు గారికి, తన కొమారుడికికూడా కొన్ని వజ్రాలను పంపించాడు. వాటిలో 61 మెంగిల్లీనుల ఎత్తుగల గొప్పవజ్రం ఉండి యున్నది. అది పదివేల నవరసులఖరీదు చేస్తుందని పిట్టుగారే వ్రాశారు. తన పెద్దవజ్రాన్ని కొనే రాజులు ఐరోపాదేశంలో ఎవరెవరున్నారో అని పిట్టుగారు ఎల్లప్పుడు ఆలోచిస్తూనే వున్నాడు. దాని ధరమాత్రం తగ్గించనన్నాడు.

1708 సంవత్సరం సెప్టెంబరునెలలో 680 వరహాలకు మళ్ళీ కొన్ని వజ్రాలను కొని పంపించాడు. తన పెద్దవజ్రాన్ని ఇంగ్లాండుబ్యాంకువారి ఇనుపపెట్టెలో పెట్టించి వుంచవలసినదనిన్నీ, అత్యవసరమైతేగాని దానిని ఎవరికి చూపించవద్దనిన్నీ, మోసములు జరుగుతాయనిన్నీ మరీమరీ హెచ్చరించాడు.

1707 మొదలు 1708 వరకూ పిట్టుగారు ఇలాగున వ్రాస్తూనే వున్నారు. ఆఖరికి 1709 సెప్టెంబరు 17 వ తేదీన

ఉద్యోగాన్ని గవర్నరు కవున్సిలు సభ్యుడైన అడిసనుగారికి ఒప్పగించవలసినదని పిట్టుగారికి తాకీదు వచ్చింది. పిట్టుగారు 21 తేదీన తన వుద్యోగాన్ని వదలి అడిసనుగారికి వప్పగించారు గాని లెక్కలున్నూ, నగదున్నూ వప్పగించక పూర్వమే అడిసనుకు జబ్బుచేసింది. జబ్బుతోనే అవి వశంచేసు కొన్నాడు. పిట్టు అక్టోబరు 17 తేదీన షైలుదేరబోతూవుంటే అడిసను చనిపోయాడు. అందువల్ల పిట్టు ఆ రోజున ఆగి 21 తేదీన బైలుదేరాడు. అడిసనుతరువాత చెన్నపట్నపరిపాలన తన విరోధియైన ఫ్రేజరుచేతుల్లోకి తాత్కాలికంగానైనా రావడం పిట్టుకు ఇష్టంలేదు.

అడిసను గవర్నరుగాఉన్న 29 రోజులలోనే గవర్నరు గారి కవున్సిలుకు పిట్టుపైన ఒకఫిర్యాదు వచ్చింది. కవున్సిలు సభ్యులైన విలియం ఫ్రేజరున్నూ, తామస్ ఫ్రెడరిక్కున్నూ, సూరప్పఅనే ఒక దేశీయ వర్తకుడున్నూ కలిసి ఈపిట్టుగారు చాలా అన్యాయంచేసి ఒక మహావజ్రాన్ని సంపాదించాడని కవున్సిలులో ఒక మహజరు దాఖలుచేశారు. ఈ మహజరును గురించి తరువాత పిట్టుగారు తన మరణశాసనంలో ఉదహ రించినందువల్ల ఇలాంటిది వచ్చినట్లు బయటపడింది. కాని లేకపోతే ఇది వున్నట్లే బయటపడేదికాదు. ఇప్పటికికూడా ఈ అర్జీ యేమైనదీ తెలియదు. పిట్టుగారే దానిని నశింపు చేయించాడేమో నని కొందరి అభిప్రాయం. ఇందుకోసమే కొన్నాళ్ళు ఆగినాడని అంటారు.

పిట్టుగారు 1710 వ సంవత్సరములో శరత్కాలంలో ఇంగ్లాండుచేరాడు. తనదేశం వదలిపెట్టి పదమూడేండ్లైనది.

ఈ మధ్యలో అతడు చాలా భాగ్యవంతుడైనాడు. అతడు లండనునగరము చేరగానే తూర్పుఇండియాకంపెనీవారి డైరక్టరుల కోర్టువారి కోరికపైన వారిసభకు హాజరైనాడు. మొగలుచక్రవర్తిగారికి చెందవలసిన అపూర్వమైన ఒకగొప్ప వజ్రం పిట్టుగారిదగ్గఱ నున్నదనిన్నీ, దానిని వెంటనే మొగలు చక్రవర్తిగారికి పంపించవలసినదనిన్నీ, కర్నాటక నవాబు దివాన్ సాదతుల్లాఖానుగారు వ్రాసిన ఒకజాబునకు తర్జుమా ఒకటి జతపరుస్తూ చెన్నపట్నం సెంట్ జార్జి కోటలోని కంపెనీ వారి కవున్సిలు అధ్యక్షుని దగ్గరనుంచి తమకు ఒకవుత్తరం వచ్చినదనిన్నీ, సాదతుల్లాఖానుగారి ఉత్తరంలోని సంగతులు తనకు అర్థంకానంత తికమకగా ఉన్నవనిన్నీ, అయితే ఆ వజ్రాన్ని వెంటనే మొగలుచక్రవర్తికి పంపించవలెనని అతడు కోరుతున్నాడనే సంగతిమాత్రం తమకు స్పష్టపడిన దనిన్నీ కోర్టువారు చెప్పి అతనిని సంజాయిషీ అడిగారు.

అంతట పిట్టుగారు ఇదంతా చెన్నపట్నంలో తన విరోధులు కుట్రచేసి వ్రాయించినారనిన్నీ, అందులో కెప్టెన్ సీటన్ ఒకడనిన్నీ, తాను గొప్పగొప్ప వజ్రాలను కొన్నట్లుగా తక్కిన దేశీయులకు కొండెములు చెప్పినట్లు తనకు ఇదివరకే తెలిసినదనిన్నీ కంపెనీ డైరక్టర్ల కోర్టువారికి మనవి చేశాడు.

పిట్టుగారి సంజాయిషీపత్రం

పిట్టుగారు సీమకు తిరిగిరావాలని బయలుదేరిన ఓడ దక్షిణాఫ్రికాతీరాన్ని ఉన్న గుడ్ హోప్ అగ్రానికి వచ్చేటప్పటికే చాలా ఆలస్యం అయి ప్రయాణం ఇంకా ఆలస్యం అయ్యేటట్లు తోచినందువల్ల పిట్టుగారు తిన్నగా లండనుకు

పోకుండగా నార్వేదేశంలో బెర్జనుకు పోయే ఓడమీద ఎక్కివచ్చి 1710 మే 30 తేదీన బెర్జెను చేరాడు. పిట్టుగారు అక్కడనున్న కాలంలో ఒకవేళ తాను ఆకస్మికమరణం పొందేయెడల తనకొమారుడికి కీస్వగలందుల కని పిట్టు వజ్రమును తాను సంపాదించిన కథనుగురించి ఒక సంజాయిషీ వ్రాసియుంచడం మంచిదని కాబోలు అందులో ఇల్లాగ వ్రాశాడట:—

"నే నీ బెర్జను అనే ప్రదేశానికి వచ్చినప్పటినుంచీ నా మనస్సులో చాలా బాధగావుంది. విలియం ఫ్రేజరున్నూ, తామస్ ఫ్రెడరిక్కున్నూ, నల్లవర్తకుడైన సూరప్పయున్నూ చెన్నపట్నంలో కవున్సిలుసభాయుతుడైన గవర్నరు అడిసను ఎదుట నామీద ఒకఫిర్యాదును దాఖలుచేశారు. నేను ఒక అపూర్వమైన వజ్రాన్ని అన్యాయంచేసి సంపాదించానని అందులో వ్రాశారు. దీనివల్ల నాకు చాలా పరువునష్టము కలిగింది. నా ఆస్తికి, పరపతికికూడా భంగం కలిగేటట్టు తోచింది. అందువల్ల ఆ వజ్రాన్ని నేను ఎలాగ సంపాదించి నదీ వ్రాసి నా దగ్గర వుంచుకోవడం మంచిదని తోచింది. ఒకవేళ నేను ఆకస్మికంగా చచ్చిపోతే నా పిల్లలూ, స్నేహితులూ యథార్థము తెలుసుకుని దుర్మార్గుల నోళ్ళు మూయించడానికి వీలవుతుందని కూడా ఇది వ్రాశాను" అని ప్రారంభించి తాను వ్రాసినదంతా యథార్థమని ఏసుక్రీస్తుమీద ప్రమాణంచేశాడు.

పిట్టుగారు చెన్నపట్నం చేరిన రెండు మూడేళ్ళలో ఆదేశంలో చాలా పెద్దవజ్రాలున్నాయని తాను విన్నాననిన్నీ,

తాను కొంటానని తనవద్దకు తెమ్మని వర్తకులను ప్రోత్స హించినానని న్నీ, అంతట జామ్‌చందున్నూ, ఇంకా యితర వజ్రాల వర్తకులున్నూ 1701 డిశంబరు ఆ ప్రాంతంలో తన వద్దకు 305 మెంగిలీనుల ఎత్తుగల ఒక పెద్దరాయినిన్నీ, మరి కొన్ని చిన్న రాళ్ళున్నూ పట్టుకొని వచ్చారనిన్నీ, మొదట అంత పెద్ద ఖరీదుగల రాయి తాను పుచ్చుకో దలచలేదు గాని ఆవర్తకులు చాలాసార్లు వచ్చారనిన్నీ, రెండులక్షల వరహాలకు తక్కువఅయితే యివ్వమని వాళ్ళున్నూ, ముప్పై వేలకన్నా ఎక్కువ యివ్వనని తానున్నూ ఊగులాడినా మనిన్నీ, జామచందు తనతో కలిసి వచ్చే వెంకటసెట్టి అనే వర్తకుడితో కలిసి 1702 ఫిబ్రవరిలో మళ్ళీ తనదగ్గరకువచ్చి తాను త్వరలో తన దేశానికి పోదలచినాననిన్నీ, ఆ రాతిని ఒక లక్షవరహాల కిచ్చివేస్తానని చెప్పినాడననిన్నీ, అతడిని కొన్నాళ్లైన తరువాత రమ్మని తాను చెప్పి, క్రిందపెట్టి మీాద పెట్టి బేరంచేయగా ఆఖరికి 55 వేల వరహాల కిస్తానన్నాడనిన్నీ, తాను 45 వేలకు మొగ్గినానని న్నీ, అంతకంటె తాను ఎక్కువ యివ్వదలచక తనదగ్గరవుంచిన ఆ వజ్రాన్ని వాళ్ళకు ఇచ్చి వేయబోతూవుంటే మళ్ళీబేరము పొసిగినందువల్ల ఆఖరికి తాను 48 వేల వరహాలిచ్చి ఆ వజ్రాన్ని కొన్నాననిన్నీ పిట్టు వ్రాశాడు.

"ఈ జాముచందుతో నేను చాలా బేరాలు చేశాను. నేనువచ్చేటప్పుడు అతనిదగ్గర రెండువేల వరహాలు అట్టే పెంచాను నేను ఏదైనా అన్యాయం చేసివుంటే నాసొమ్ము అతనిదగ్గర ఉన్నప్పుడు అతడు బిగపట్టకుండా వుంటాడా ? తరువాత నేను అతడిని నమ్మేవాడినా ?" అనికూడా పిట్టు

సీటను చెప్పినట్లు పిట్టుకు తెలిసింది. ఈ సీటను తననుగురించి చాలా అన్యాయపుపంగతులు కలిపించి చెప్తూతున్నాడనిన్నీ, క్రిందటిరోజున తాను పిలిపించి అడిగితే అతడు ఘోరమైన అబద్ధాలు ఆడినాడనిన్నీ 1709 లో పిట్టుగారు తన కవున్సిలు వారికి తెలియపరిచి తనకూ ఈసీటనుకూ జరిగిన సంభాషణను గురించి ఈ క్రింద వివరణపత్రాన్ని దాఖలు చేశాడు.

"ఈరోజు ఆగష్టు 2 వ తేది సాయంత్రం 5 గం. వేళ నేను నా ఆలోచనమందిరంలో కెప్టెన్ సీటనుతో మాట్లాడాను. పాపయ్యను ప్రధానదుబాషీగా చెయ్యడానికి నేను 500 వరహాలు లంచంపుచ్చుకున్నానని నీవు అన్నా వట. ఎందుకు అన్నావని నేను అడిగాను. తాను అలా అన్నమాట నిజమే ననిన్నీ, మీరు ఏమిచేసినా ఏమి మాట్లాడినా మీనౌకరులు బయట పెడుతూవుంటారనిన్నీ, మీకు యెవ్వడూ స్నేహితుడు లేడనిన్నీ అతడు నాతో అన్నాడు. నేను ఏమి కొంటున్నానో, ఏమి అమ్ముతున్నానో నీకెందుకు? నీకు ఎలా తెలుసు? అని అడిగితే దానిని గురించిన సమాచారాలన్నీ తనకు ఎప్పటికప్పుడు తెలుస్తూ వుంటాయని చెప్పి కావలిస్తే కొన్ని ప్రశ్నలడుగుతాను జవాబు చెప్పండి" అని నన్నీ ప్రశ్న లడిగాడు.

ప్రశ్న: మీరు కొన్న ఒక పెద్దవజ్రంలో తనకు భాగం ఇవ్వమని రాబర్ట్సు మీకు వ్రాశాడా లేదా?

జవాబు : అబద్ధం.

ప్రశ్న : ఆ వజ్రం యాభై వేల డాలర్లకు విక్రయించి నందుకు ఒకాయనవచ్చి మిమ్మల్ని అభినందించాడా లేదా?

జవాబు : అబద్ధం.

ప్రశ్న : ఒక పెద్ద వజ్రాన్ని ఇచ్చివేయ వలసిందని అడగడానికి మీదగ్గరికి దక్షిణాఫ్రికానుంచి ఇద్దరు ఆసాములు వస్తే మీరు ఒకడికి 15 రూపాయీలు, ఇంకొకడికి 150 రూపాయిలు ఇచ్చి పంపాగా లేదా ?

జవాబు : అంతా అబద్ధం. ఒక్క మనిషే వచ్చాడు. అలాగ వచ్చిన దుర్మార్గుడిని నేను బాగా తిట్టి పంపాను.

ఈ సంభాషణ జరిగినతరువాత ఈ సీటను నన్ను మోసగించడానికి ప్రయత్నించినట్లే గవర్నమెంటునుకూడా ఇతడు మోసగింపగలడని తోచి గార్డులకెప్టెనును పిలిపించి సీటనును ఎన్ సైన్ గదిలో పెట్టి వుంచవలసినదనిన్నీ, కపున్సిలు వారిని తప్ప ఇంకెవ్వరినీ అక్కడకు రానివ్వద్దనిన్నీ ఉత్తర్వు చేశాను. పిట్టుచేసిన ఫిర్యాదును గురించి విచారించడానికి కపున్సిలువారు సీటనును పిలిపించారు. వారు ఏమీ అడగకుండానే ఈ కంపెనీవారికి నష్టకరంగా ఈ పిట్టు ఒక గొప్ప వజ్రాన్ని కొన్నాడనే నేరం మోపడానికి తాను వచ్చాను అనిన్నీ, ఈ వ్యవహారం తప్పోళ్ళన్నీ తనకు పూర్తిగా తెలును ననిన్నీ, మళ్ళీ వచ్చేనెలలోనే పిట్టుగారు గవర్నరుపదవి మానుకొని క్రొత్తగవర్నరు వస్తాడు గనుక ఈ పిట్టుగారు తననుగురించి ఏమన్నా, తనతో ఏమిఅన్నా తనకు లెక్క లేదనిన్నీ సీటను అన్నాడు. పిట్టునుగురించి ఇంకా కొన్ని నేరాలు చెప్పాడు. అవన్నీ అబద్ధమని పిట్టుగారు అన్నారు. అంతట సీటనును రిమాండుచేసి ఖయిదులో ఉంచారు.

మరుసటివారంలో అతనిని మళ్ళీ కవున్సిలువారి ఎదుటకు పిలిపించారు. అప్పుడు ఆసభకు పిట్టుగారే అధ్యక్షుడు. ఇంకా అక్కడ ఆరుగురు సభ్యులున్నారు. ఆ సభవారి 'కన్సల్టేషను' అనే సభ కార్యక్రమ వివరణను గవర్నరే వ్రాసినట్లు కనబడుతుంది. అందులో ఇలాగ ఉంది:—

"2 వ తేదీన గవర్నరుతో అతడు అన్నసంగతులను ఆ మర్నాడు గవర్నరుయెదుటను, కవున్సిలుయెదుటకు అతడు అన్నమాటలున్నూ అతనికి చదివి వినిపించి ఆ నేరాలు రుజువు చెయ్యవలసిందని అడిగితే తాను గవర్నరుతోనూ, కవున్సిలుతోనూ ఏమీ అనలేదని అబద్ధం ఆడాడు. ఇంకెవ్వరైనా ఇలాగ ప్రవర్తిస్తే మాకు ఆశ్చర్యంగా ఉండేదిగాని ఇతన్ని బాగా ఎరిగి వున్నందువల్ల ఇతడు ఎంత దుర్మార్గానికైనా తగినవాడని మాకు ధృవమైంది. ఈ ఖయిదీచేసిన ఇంకా కొన్ని నేరాలను నిరూపిస్తూ గవర్నరు రెండు ఉత్తరాలను చూపించాడు. ఇంకా ఏమైనా చెప్పుకుంటావా అని అతణ్ణి మేము అడిగాము. చెప్పుకునేది ఏమీలేదని అతడన్నాడు. అతడు వెళ్లుతూ తనపైన మోపిన నేరాలేమీ తాను చెయ్యలేదన్నాడు. ఇతడు చెయ్యనిదుర్మార్గం లేదు. ఈ పట్నానికి చాలాకాలంనుంచి ఇతడొక మహామార్మరిలాగ ఉన్నాడు. ఇతనివల్ల చాలామందికి అన్యాయం కలిగింది. శాంతికి భంగంకలిగింది. అంతటితో తృప్తిచెందక గవర్నరుకూ, ఈ బస్తీవ్యాపారానికి కూడా నష్టంకలిగించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు" అని వ్రాసి అతనిని ఖైదులోనేవుంచి ఇంగ్లాండుకు పోయే మొదటి ఓడలో పంపివేయడానికి ఏకగ్రీవంగా తీర్మానించారు.

కొద్దిరోజులలోనే పిట్టుగారిని వుద్యోగం వదలి సీమకు రమ్మనే వుత్తర్వులతో హీత్‌కోటు అనే ఓడ వచ్చింది. ఆఓడలో సీటనునుకూడా నిర్బంధంలో ఉంచి సీమకు పంపివేయడానికి కవున్సిలువారు నిశ్చయించారు. సీటను తనంతటతాను ఇంట్లోనుంచి రానన్నాడు. అంతట కొందరు సైనికుల సహాయంతో బలవంతంగా ఒకపడవమీాద ఎక్కించి ఓడదగ్గిరకు పంపించారు. సీటను ఓడనెక్కనని నిరాకరించాడు. ఓడలోకి ఎక్కించడానికి సహాయం చెయ్యవలసిందని ఓడకెప్తానును కోరగా ఓడ నెక్కడానికి ఇష్టపడనివాళ్ళను తాను బలవంతం చేసి ఎక్కించుకోనని నిరాకరించాడు. సముద్రంమీాదనున్న ఓడలో కెప్తానే సర్వాధికారిగనక చేసేదిలేక సీటను ఎక్కిన పడవ మళ్ళీ వెనక్కివచ్చింది. ఈ రాజధానిలో నుంచి బయటికి పోవడానికి నీవే తగిన యేర్పాట్లు చేసుకోమని కవున్సిలువారు సీటనుకు సెలవిచ్చారు.

పిట్టుగారి అంత్యదశ

పిట్టుగారు ఇంగ్లాండుకు వచ్చినతరువాత మొదటిజార్జి రాజుగారినీ, ఆయన కొమారుణ్ణీ దర్శించి వారికి తన వజ్రం చూపించారు. వాళ్ళు ఆనందించారు గాని కొనడానికి సొమ్ము లేదన్నారు. పిట్టుగారు మళ్ళీ పార్లమెంటు సభ్యుడైనాడు. అమెరికా దగ్గరఉన్న జెమేయికాకు గవర్నరుగా వెడతావా అని ప్రభుత్వంవారు ఆయన్ని అడిగారు. ఆయన ఆవుద్యోగం నాకక్కరలేదన్నాడు. ఆయన అనేకజమిాందారీలను చాలా జిల్లాలలోకొని వాటిని అభివృద్ధిచేశాడు. గొప్పగొప్ప ప్రభువులతో సంబంధాలుచేశాడు. తనగొప్పవజ్రం అమ్ముడుకాక

పోయినా పరవాలేదు గాని అమ్ముడుపోలేదే అనే దుగ్ధ అతన్ని బాధిస్తూనేవుంది, ఎంతడబ్బుఉన్నా అతనిఆశకు మితిలేదు. బ్రతుకుమీదకూడా విసుగుపుట్టింది. తనకు అరవైనాలుగేళ్లు వచ్చినవి గాని తానెంతో కష్టపడి సంపాదించి ఎంతోఆదుర్దా పడుతూవున్న ఈ వజ్రం అమ్ముడుపోలేదు. ఇలా వుండగా 1717 వ సంవత్సరంలో ఫ్రెంచిరాజ్యాన్ని రీజెంటు అనే బిరుదుతో పరిపాలించే ఆర్లియన్సుప్రభువు ఆ వజ్రాన్ని 2000000 లివర్సు (125000 నవరసులు) అనగా రమారమి 1875000 రూపాయలకు కొన్నాడు. ఆమొత్తంమీద నూటికి అయిదు చొప్పున తనకు కమిషను రావాలని ఈవ్యవహారంలో చాలా కాలంనుంచి పిట్టుగారి ప్రతినిధులుగా పనిచేసిన సర్ స్టీఫెన్ ఈవాన్సుగారు కోరారు. ఆ కమిషను ఇవ్వనందువల్ల పిట్టుగారి మీద వ్యాజ్యం దాఖలైంది.

పిట్టుగారు తన 73 వ ఏట 1726 వ సం॥ ఏప్రిలు 28 వ తేదీన మరణించాడు. తరువాత పదోనెలలో ఆయన భార్యాయున్నూ, 13 వ నెలలో పెద్ద కొమారుడున్నూ, మూడు సంవత్సరాలలో రెండవ కొమారుడున్నూ మరణించారు. పెద్దకొమారుడికొడుకే ఇంగ్లాండుకు ప్రధానమంత్రి అయిన విలియం పిట్టు. పిట్టుగారి మూడవకొడుకూ, ఆయన కొమార్తెలు మనుమలను ఎత్తి ఆయన ఐశ్వర్యం అనుభవించారు.

పిట్టువజ్రం అసలుకథ

సర్ ఎడ్విన్ స్ట్రీటర్ అనే అతను "ప్రపంచంలోని గొప్పవజ్రాలు" అనే గ్రంథంలో పిట్టువజ్రంయొక్క చరిత్రను

గురించి ఈ క్రింది సంగతులను వ్రాసి ఇవి యథార్థ మనడానికేమీ సందేహం లేదని అన్నాడు. 1701 వ సంవత్సరంలో కృష్ణాజిల్లాలో పరిటాలగనులలో పనిచేసే ఒక బానిసకు ఈ వజ్రం దొరికింది. ఈ వజ్రాన్ని గనులలోనుండి బయటికి తీసుకువెళ్ళడానికోసం వాడు తన పిక్కలో ఒక పెద్దగాయం చేసుకుని ఆగాయంలోనే దానిని దాచి తీసుకుని వెళ్ళాడని ఒక వదంతిన్నీ, ఆగాయంకట్టులో దాచాడని ఒకవదంతిన్నీ వున్నవి. ఈ వజ్రంకోసి సానపట్టకపూర్వం 410 కారట్టుల ఎత్తు వుండేది. అందువల్ల ఇంత పెద్దరాయిని గాయంలో దాచినా డనడంకంటె కట్టుగుడ్డలలో దాచినా డనడమే సమంజసముగా వుంటుంది.

అమూల్యమైన ఆ వజ్రంతో ఆ బానిస పరారి అయి సముద్రతీరం చేరుకున్నాడు. అతని దురదృష్టవశంచేతను వాడికొక ఇంగ్లీషుఓడ కెప్తాన్ కనపడగా వాడు తన రహస్యం వాడికి చెప్పి తన నేదైనా దేశానికి తీసుకొనిపోయి వదలిపెట్టవలసినదనిన్నీ, తాను స్వేచ్ఛగా బ్రతుకుతాననిన్నీ, అందుకు ప్రతిఫలంగా ఆవజ్రాన్ని ఆతనికి యిచ్చివేస్తాననిన్నీ ఆ కెప్తానును బ్రతిమాలుకున్నాడట. అంతవెలగల గొప్పవజ్రాన్ని యిచ్చినందుకు తనకేదైనా కాస్త డబ్బుకూడా ఇవ్వవలసిందని ఈ బానిసవాడు ఆఇంగ్లీషువాడిని కోరివుంటాడనడానికి సందేహము లేదు. ఆ కెప్తాను మొదట సరేనని అన్నిషరతులకూ ఒప్పుకొని బానిసను తన ఓడమీది కెక్కించుకొన్నాడు. వజ్రాన్ని చేజిక్కించుకొన్నతరువాతవాడికి దురుద్దేశ్యంకలిగి ఈబానిసను సముద్రంలోకి తోసివేసి యెలాంటి చిక్కూ లేకుండా ఆవజ్రం తనకు దక్కిందని సంతోషించాడు. తరువాత ఈ కెప్తాను

చెన్నపట్నంరేవులో సెంట్‌జార్జికోట గవర్నరైన తామస్ పిట్టుకి ఈ వజ్రాన్ని వెయ్యి నవరసులకు విక్రయించి ఆ సొమ్మును తన చిత్తంవచ్చినట్లల్లా ఖర్చు పెట్టేశాడు. తా నాబానిసను ద్రోహంచేసి వాడిని చంపినపాపం వాడి మనస్సునుబాధిస్తూనే వుంది. ఆబానిసవాడు దయ్యామై తన్ను వెంబడిస్తూ వున్నట్లుగా భావిస్తూ దానిని మరచిపోవడానికి తెగత్రాగి చివరకు మతిచెడి ఉరిపెట్టుకొని చచ్చిపోయాడు.

అపూర్వమైన ఈ వజ్రంయొక్క పుట్టుక పూర్వోత్తరాలను గురించిన కథ పైవిధంగా ప్రచారంలో వున్నదని స్ట్రీటరుగారు తమ గ్రంథంలో వ్రాస్తూ బహుశా ఆ ఓడ కెప్టాను ఆ వజ్రాన్ని తిన్నగా పిట్టుగారికే విక్రయించి వుండడవచ్చ్నీ, అప్పట్లో యీ దేశంలో చాలా ప్రఖ్యాతి చెందిన వజ్రాలవర్తకుడైన జామ్‌చందుకే వెయ్యినవరసులకు విక్రయించి వుంటాడనిన్నీ, ఆ జాముచందు దానిని పిట్టుగారికి ఇరవై వేల నవరసులకు విక్రయించి వుండవచ్చుననిన్నీ స్ట్రీటరు గారు తమ అభిప్రాయాన్ని ఆ పుస్తకములో వ్రాశారు. స్ట్రీటరుగారి యీ గ్రంథము 1893 లో ప్రకటించబడింది. ఈ వజ్రాన్ని తాను సంపాదించినకథనుగురించి పిట్టుగారు 1710 సంవత్సరములో వ్రాసివుంచిన సంజాయిషీ పత్రంలోని సంగతులు పిట్టుగారు, అతని కొడుకూ కూడా చనిపోయిన చాలాకాలానికి 1743 లో లండను డెయిలీ పోస్టు అనే పత్రికలో ప్రకటించబడినవి. ఆ సంజాయిషీపత్రం మళ్ళీ 1776 లో జెంటిల్మెన్సు మాగజీనులోనూ, 1793 లో యూరపియను మాగజీనులోనూ ప్రకటించబడింది. స్ట్రీటరు గారు దానిని చదివి పైవిధంగా ఆ కథలను సమన్వయంచేసి

వుంటారుగాని ఈ పిట్టుగారిచరిత్ర లోని సంగతి సందర్భాలన్నీ ఆయన చదివిన్నట్టయితే ఎలాఅభిప్రాయపడేవారో!

పిట్టువజ్రం ఏమైంది ?

ఈ రీజెంటు వజ్రంయొక్క తరువాత చరిత్రకూడా చిత్రమైనదే. 1722 వ సంవత్సరములో ఫ్రెంచిరాజైన 15 వ లూయీ పట్టాభిషేకసమయంలో ఆయనధరించిన కిరీటంలో ఈ వజ్రాన్ని పొదిగారు. తరువాత ఫ్రెంచిదేశంలో ప్రజా విప్లవం జరిగినప్పుడు 1791 లో జాతీయ మహాసభ వారి ఉత్తర్వు ప్రకారం తయారుచేయబడిన ఫ్రెంచిదేశ రాజ కుటుంబముయొక్క ఆభరణాలజాబితాలో ఈ వజ్రం కనబడుతూవుంది. తగినధరవస్తే దీనిని విక్రయిద్దామని జాతీయ మహాసభవారు నిశ్చయించారుగాని కొనేవారు కనబడలేదు. ఇంతలో తక్కినఆభరణాలతోపాటు దీనిని కూడా దొంగలు ఎత్తుకొనిపోయి ఒక చిన్నయింటిసరంబీలో దాచారు. కొంత కాలానికి ఫ్రెంచిప్రజాస్వామికం అధికారులకు ఇదికనబడగా జాతీయధనాగారంలో వుంచారు. 1804 లో మహావీరుడైన నెపోలియన్ చక్రవర్తి తనకు పట్టాభిషేకమైనప్పుడు దానిని తన ఖడ్గములో తాపించాడు.

నెపోలియన్ పదభ్రష్టుడైనప్పుడు ఆయనభార్య మేరీ లూయీ తక్కిన అమూల్యవస్తువులతోపాటు దీనిని తీసుకొని పోయింది. ఈ లోపుగా 18 వ లూయీ ఫ్రెంచిరాజు కాగా ఆవిడతండ్రి ఆవజ్రాన్ని ఆయనకు పంపించివేశాడు. నెపోలియన్ ఎల్బాదీవినుండి తప్పించుకొని మళ్ళీ చక్రవర్తి కాగా

లూయీరాజు ఆ వజ్రంతో పరారి. 1815 నెపోలియను వాటర్లూ యుద్ధంతో ఓడిపోయిన తరువాత దానితో ప్యారిసుకు వచ్చాడు. 1830 లో 10 వ చార్లెసు పట్టాభిషేకంలో ఆ వజ్రాన్ని అలంకరించుకొన్నాడు. మళ్ళీ ప్రజాస్వామికం స్థాపించినతరువాత అది కొనేవారులేక ఫ్రెంచివారి ఖజాలోనే పడివుంది.

Memories of Madras by Sir Charles Lawson pp. 12-53 and 300.

---

3. దుబాషీ 'లంగరు' పాపయ్యగారు

ఇంగ్లీషువారీ దేశానికి వర్తకంచేసుకోవడానికి వచ్చే టప్పటికి ఈ దేశము మొగలాయిచక్రవర్తి పరిపాలనలో నుంటూ వున్నందువల్ల ఇక్కడ పారశీభాష రాజభాషగా నుండేది. దేశభాషలలో హిందూస్థానీయే ఎక్కువ వ్యాప్తిలో నుండేది. విద్యాధికులైన హిందువులకు సంస్కృతము, పారశీ భాషయున్నూ వచ్చియుండేవి. మహమ్మదీయులకు పారశీ, అరబ్బీ భాషలు వచ్చియుండేవి. ఇంగ్లీషు వర్తకులకు దేశ భాషలు రానందువల్ల చాలా చిక్కుగా నుండేది. వారు వచ్చీ రాని హిందూస్థానీ, పారశీ మాటలతో తమ వ్యవహారాలు జరుపుకునేవారు. తరువాత క్రమక్రమంగా కాస్త ఇంగ్లీషు నేర్చుకున్న దేశీయులను చేరదీసి వారిద్వారా తమ పనులు జరిగించుకునేవారు.

ఇంగ్లీషువారు మనదేశరాజులను, నవాబులను ఆశ్ర యించి వర్తక వ్యాపారాలు జరుపుకొంటూ, మెల్లగా వారి

అంతఃకలహాలలో ప్రవేశించి రాజ్యతంత్రం జరిపి రాజ్యాక్రమణ చేయసాగినారు. క్రమక్రమంగా దేశంలో తమ ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించగలిగినారు. అయినప్పటికీ చాలాకాలందాకా తాము బహిరంగముగా ప్రభువులమని ప్రకటించలేదు. మొగలాయి చక్రవర్తి దివానులుగా వ్యవహరించేవారు. తమ ఇంగ్లీషు భాషనుగాని, విద్యనుగాని వ్యాపింపచెయ్యడానికిన్నీ వారు ప్రయత్నించలేదు.

భారతదేశ ప్రజలలో విజ్ఞానాభివృద్ధి కలిగించడము కూడా కంపెనీప్రభుత్వమువారి విధాయకమని ఇంగ్లాండులోని పార్లమెంటు సభవారు 1813 లో తీర్మానించి సాలుకు లక్షరూపాయలు ఖర్చు చేయమని శాసించారు. అయినప్పటికీ కంపెనీవారీ దేశంలో వెంటనే ఇంగ్లీషువిద్యావిధానాన్ని ప్రవేశపెట్టలేదు. ఈ దేశీయులలో సంస్కృతవిజ్ఞాన సాహిత్యములను వ్యాపింప చెయ్యవలెనా? పాశ్చాత్య శాస్త్రవిజ్ఞాన సాహిత్యములను వ్యాపింపచెయ్యవలెనా? అనే శుష్కవాదములతో చాలాకాలము జరిగింది. ఆఖరికి 1835 లో విలియం బెంటింకుగారీ దేశానికి గవర్నరుజనరలుగానున్న కాలములో మెకాలేమహాశయుని ధర్మమాయని ఈదేశములో పాశ్చాత్యశాస్త్రవిజ్ఞానము, సాహిత్యము, ఇంగ్లీషు విద్యావిధానము స్థాపించుటకు నిశ్చయించారు. అయినప్పటికీ కంపెనీ సర్కారు తరువాత కొంత కాలమునకుగాని ఇంగ్లీషునేర్పే పాఠశాలలనుస్థాపించలేదు. ఈలోపుగాఇంగ్లీషునేర్చుకొన్నందు వల్ల కంపెనీవారికొలువులో ఉద్యోగములు దొరుకుతాయనే ఆశతో దేశీయులు ఇంగ్లీషువిద్యకోసం పరితపించారు. కొందరు స్వయంకృషివల్ల కొద్దిపాటి ఇంగ్లీషు నేర్చుకొని

దొరల నాశ్రయించి ఉద్యోగాలు సంపాదించారు. ఇంగ్లీషు భాష ద్వారాను, విద్యాబోధనము ద్వారాను క్రైస్తవమత ప్రచారము చెయ్యడానికని మిషనరీలు కొందరు కొన్ని పాఠశాలలు స్థాపించినారు. అయినా చాలాకాలం వరకూ ఈ దేశప్రజలలో ఇంగ్లీషువిద్య వ్యాపించలేదు.

దుబాషీలు - దివానులు

ఈ దేశములో కంపెనీప్రభుత్వము అమలుజరుగుతూ వున్న ప్రాంతాలలోకూడా 1834 వరకూ అన్ని వ్యవహారములూ పారశీకభాషలోనే జరిగేవి. కంపెనీవారు దేశీయ రాజులతోను, నవాబులతోనూ జరిపేఉత్తరప్రత్యుత్తరములు, రాయబారములు, రాజ్యతంత్రములు పారశీభాషలోనే జరిగేవి. కంపెనీవారి రాజకీయశాఖలోను, కచ్చేరీలలోను అన్ని వ్యవహారములు పారశీభాషలో జరుపవలసి వచ్చినందువల్ల వారికి సహాయం చెయ్యడానికి. పారశీభాషలో మంచి ప్రావీణ్యముకలిగి, కొంచెము ఇంగ్లీషుకూడా తెలిసిన దేశీయులు కావలసి వచ్చేవారు. అందువల్ల కంపెనీవారు తమ వర్తక వ్యాపారాలలో దేశీయులను (ఏజంట్లు) ప్రతినిధులుగా నియమించినట్లే తమ రాజకీయ వ్యవహారాలలో కూడా నెల జీతాలిచ్చి దేశీయమున్షీలను, గుమాస్తాలను, దుబాషులను, దివానులను నియమిస్తూ వచ్చారు.

1834 లో విలియం బెంటింకుగారు ముందుగా కంపెనీ ప్రభుత్వంవారి రాజకీయశాఖలోను, తరువాత తక్కిన శాఖలలోను, కచ్చేరీలలోను పారశీభాషను తీసివేసి ఇంగ్లీషునే రాజభాషగా చేశారు. అయినప్పటికి ఒక్కసారిగా పాతపద్ధ

తులు పాటిపోలేదు. అప్పుడుకూడా పాఠశాలలలో చదివి పరీక్షలలో తేరినవారికే ఉద్యోగాలిచ్చే పద్ధతి రాలేదు. ఆ మార్పు 1844 లో జరిగినది.

దుబాషీయనేది రెండు భాషలు నేర్చిన వాడనే అర్థముగల 'ద్విభాషీ' యనే మాటకు రూపాంతరము. ఈ దుబాషీలు నేటి 'ప్రైవేటు సెక్రటరీ'ల వంటివారు. వీరు కంపెనీయుద్యోగులైన దొరలకు ఆంతరంగికులై, కార్యదర్శకులై వారు జరిగించే అన్ని రాజకీయ వ్యవహారాలలోను ప్రతినిధులుగా నుండి పనిచేసేవారు. తెలివితేటలు, శక్తి సామర్థ్యములుగల దుబాషీలకు చాలా పలుకుబడి, ఆదాయము కూడా ఉండేవి. సాధారణముగా వారికి నెలకు రు 60-0-0 లు మాత్రమే జీతము వుండినా ఆకాలంలో కంపెనీదొరలకు బహుమతులు, లంచములు, మామూళ్లు ఉండినట్లే వీరికికూడా ధనసంపాదనకు చాలా మార్గములుండేవి. ఈదుబాషీల యధికారగౌరవములు, ధనసంపాద నావకాశములు వారి యేలికయైన దొరల హోదానుబట్టి యుంటూ ఉండేవి.

క్లైవు దొర దుబాషీ

భారతదేశములో ఆంగ్లరాజ్యస్థాపనకు దారితీసిన వాడని ప్రఖ్యాతిచెందిన రాబర్టు క్లైవుదగ్గర రామ్‌చంద్ అనే దుబాషీ ఒకడు ఉండేవాడు. ఈయనను దివాన్ రామ్‌చంద్ అనేవారు. ఇతడు క్లైవుదొరకు ఆంతరంగికుడై అతడు జరిగించిన రాజ్యతంత్రవ్యవహారా లన్నింటిలోను పాల్గొని గొప్ప వ్యవహారత యని పేరు పొందినాడు.

ఆ కాలంలో కలకత్తాలోని కంపెనీ ప్రభుత్వంవారు మూర్షిదాబాదును రాజధానిగా బీహారు, ఒరిస్సా, వంగ రాష్ట్రాలను పరిపాలించే నవాబుగారి అధికారానికి లోబడి కాలక్షేపం చేసేవారు. ఈ నవాబుగారు పేరునకు మొగలాయి చక్రవర్తి సుబేదారుడు అనగా రాజప్రతినిధి. కాని నిజానికి ఆయన సర్వాధికారములు గల స్వతంత్ర ప్రభువుగా నుండేవాడు. సుబేదారుడైన అలీవర్ది ఖాను చనిపోగా ఆయన పెంపుడు కుమారుడైన సురాజ్ ఉద్దౌలా అనే యువకుడు 1756 లో నవాబు అయినాడు. క్రొత్తనవాబుగారి అనుజ్ఞలేకుండా కంపెనీవారు కలకత్తాలో కోటను కట్టినందువల్లను, వారు ఆయన విరోధులతో కుట్రలు చేస్తూ కొందరికి ఆశ్రయంకూడా ఇచ్చినందువల్లను ఆయనకు కోపమువచ్చి వారిని దండించడానికి పూనుకొన్నాడు. కాశీంబజారును, కలకత్తాకోటను నవాబుగారు పట్టుకునేటప్పటికి కంపెనీవారు దీనులై కాళ్ళబేరానికి వచ్చారు. అప్పుడు కలకత్తాకు సేనాధిపతిగా వచ్చిన క్లైవు నవాబుగారితో రాజీ రాయబారాలు నడిపిస్తూ లోలోపల కుట్రలుచేయడం సాగించాడు. కలకత్తాలోని వర్తకుడైన ఉమచందుకు అమితమైన ధనాశకల్పించి మూర్షిదాబాదులో నవాబుగారికి ఆంతరంగికుడుగా నున్న జగత్సేటు అనే కోటీశ్వరుడితో కుట్రచేసి నవాబుగారి మంత్రులకు, సేనాధిపతులకు మనస్సులు విరిచి తిరుగదీశాడు. నవాబుగారి బంధువుడున్నూ, ముఖ్యసేనాధిపతిన్నీ అయిన మీర్జాఫరుకు మూర్షిదాబాదు సింహాసనంమీదనే అపేక్ష కల్పించాడు. క్లైవు పన్నిన కుటిల రాజ్యతంత్రం ఫలించినది. అంతట 1757 లో జరిగిన ప్లాసీ

యుద్ధములో మీర్జాఫరు స్వామిద్రోహము చెయ్యగా నవాబు ఓడిపోయాడు. మీర్జాఫరే నవాబుగారిని రహస్యంగా వధించినాడు.

అంతట మీర్జాఫరు నవాబు అయి కంపెనీవారి చేతులలో కీలుబొమ్మ అయినాడు. ఇందువల్ల కంపెనీవారికి వంగ రాష్ట్రములో చాలా పలుకుబడి కలిగి అమితమైన లాభములు పొందడానికి వీలైనది. ఈ సందర్భములో క్లైవు మీర్జాఫరు వల్ల లెక్కలేనంత సొమ్ము పుచ్చుకుని కోటీశ్వరుడైనాడు. కంపెనీలోని ఇతర దొరలుకూడా చాలా లాభములు పొందారు. పైనచెప్పిన కుట్రవల్ల తనమనోరథము సిద్ధించినా క్లైవు లిఖితమూలకముగా ఉమచందుకు చేసిన వాగ్దానములు చెల్లించలేదు. పైగా అతనిపేర తాను వ్రాసియిచ్చిన పత్రము నిజమైనది కాదనిన్నీ, అతని కేమీ ఇవ్వనక్కర లేదనిన్నీ అన్నాడు. క్లైవు కపట నాటకమాడి తనను మోసగించినందుకు ఉమచందు గుండెపగిలి అతనికి మతిపోయినది. క్లైవు చేసిన అన్యాయములనుగురించి తరువాత పార్లమెంటువారు విచారించారుగాని ఏమీచేయలేదు. ఇలాగ అన్యాయాలు చేసి అమితధనం సంపాదించడం ఆకాలంలో పరిపాటిగా నుండేది. *

ఈ మూర్షిదాబాదు కుట్రవ్యవహారాలలో క్లైవు దుబాషియైన దివాన్ రామచందున్నూ, కంపెనీవారి మున్షీయైన నవకృష్ణ దేవున్నూ క్లైవుకు చాలాబాగా తోడ్పడ్డారు.

---

* చూడు బ్రిటిష్‌ఇండియాచరిత్ర : దిగవల్లి శివరావు (పుటలు 149-165)

ఈ సందర్భములో సురాజ ఉద్దౌలా అంతఃపురము లోని ఖజానాలో నుండిన ఆరుకోట్ల రూపాయలను కైవసము కనబర్చకుండా దివాన్ రామచందున్నూ, మున్షీ నవకృష్ణ దేవున్నూ, మీర్జాఫరున్నూ కలిసి హరించినట్లు ప్రతీతి యున్నదని కొందఱు ఇంగ్లీషుచరిత్రకారులు వ్రాసినారు. ఇది నిజమైనా కాకపోయినా కంపెనీవారి తరఫున పనిచేసిన సందర్భములో వీరు కొంతధనము సంపాదించుకొని భాగ్యవంతులైనమాట మాత్రము నిజము. రామచందుకు అప్పట్లో నెలకి 60 రూపాయిల జీతం ఇచ్చేవారు. నవకృష్ణదేవుగారికి కూడా నెలకు 60 రూపాయిల లోపుగానే జీతం ఇచ్చేవారు. ప్లాసీయుద్ధం అయిన పదేళ్ళకు రామచందు చనిపోయేనాటికి ఆయన దగ్గర ఒక కోటిరూపాయ లుండినట్లు తేలినది. నవకృష్ణదేవుగారు తనతల్లి శ్రాద్ధకర్మ కొక్కదానికే తొమ్మిది లక్షల రూపాయిలు ఖర్చుపెట్టగలిగినంత ఎక్కువ ధనము ఆర్జించినట్లున్నూ తేలినది.

మున్షీ నవకృష్ణదేవు

నవకృష్ణదేవుగారు మౌలిక కాయస్త దేవశాఖ బ్రాహ్మణుడు. ఆయన తండ్రిగారి పేరు రామచరణదేవుగారు. వీరి అసలుకాపురస్థలం మూర్షిదాబాదు. రామచరణదేవుగారు పూర్వం మొగలాయీప్రభుత్వంలో మహబతుజంగు దగ్గర ఉద్యోగంచేసి, తరువాత కటకములో దివానుపని చేశాడు. వీరు కలకత్తా ఫోర్టు విలియం కోటదగ్గర గోవిందపురములో నుండేవారు. నవకృష్ణదేవుగారు పారశీభాషలో మంచిపాండిత్యము సంపాదించి కొద్దిగా ఇంగ్లీషుకూడా నేర్చు

కున్నందువల్ల 1750 లో కలకత్తాలో నొక కంపెనీయుద్యో గిగానున్న వారన్ హేస్టింగ్సు ఈయనను తనకు మున్షీగా ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు. తరువాత ఆరు సంవత్సరములలో ఆయన తెలివి తేటలవల్ల కంపెనీవారికే మున్షీయై వారి వ్యవహారములను చాలా సమర్థతతో నిర్వహిస్తూ వున్నందువల్ల సురాజఉద్దాలాతో క్లైవు జరిపిన రాయ బారాలలోను, ఈయనను పదభ్రష్టుని చెయ్యడంలో జరిగించిన కుట్రలలోను క్లైవు నవకృష్ణదేవుగారిని ఉపయోగించు కున్నాడు. ఇతడును తన కర్తవ్యములను అతి సమర్థతతో నిర్వహించి కంపెనీవారి కృతజ్ఞతకు పాత్రుడైనాడు.

1765 లో కలకత్తా గవర్నరైన క్లైవుదొరగారు మొగలాయి సామ్రాజ్యాధీశుడైన షా ఆలం చక్రవర్తిని అలహాబాదులో దర్శించి ఆయనవల్ల 1765 లో కంపెనీవారికి బీహారు, ఒరిస్సా, వంగరాష్ట్రాలకు దివానిగిరీని సంపాదించిన సందర్భములో క్లైవుతో మున్షీగా వెళ్ళిన నవకృష్ణదేవుగారు చాలా చాకచక్యంతో పనిచేశాడు. చక్రవర్తిగారు క్లైవు వలలో పడినందువల్ల వంగరాష్ట్రము, బీహారు, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలలో శిస్తులు వసూలుచేసి అమితమైన లాభంపొందే అధికారం కంపెనీవారికి లభించింది. నవకృష్ణదేవుగారి తెలివి తేటలకు సంతోషించి క్లైవు ఆయనకు 1766 లో చక్రవర్తి గారిచేత 'మహారాజా' అనే బిరుదున్నూ, రాజలాంఛనా లున్నూ ఇప్పించాడు.

1772 లో వారన్ హేస్టింగ్సు కలకత్తా గవర్నరైన తరువాత నవకృష్ణదేవుగారి కింకా గొప్ప హోదాలు లభించి

నవి. ఇతడు కంపెనీవారికొలువులో మున్షీదఫ్తార్ అనగా పారశీక కార్యదర్శి, అర్జీబేగీ దఫ్తార్ అనగా అర్జీలు చిత్తగించే కచ్చేరీ, కులవివాదములు పరిష్కరించే న్యాయస్థానము, కంపెనీవారి ఖజానా కొట్టు అధికారము, మాల్ అదాలత్ (24 పరగణాల శిస్తువసూళ్ళ కలెక్టరు), తాశీల్ దఫ్తార్ మొదలైన గొప్పఉద్యోగాలుచేసి చాలాధనం సంపాదించాడు.

ఈయన కంపెనీవారికి చేసిన సేవకు బహుమానముగా వారన్ హేస్టింగ్సు ఈయనకు 1778 లో కలకత్తాదగ్గర చుట్టా నాట్టితాలూకాదారీ గ్రామాన్ని జాగీరుగానిచ్చాడు. నవకృష్ణ దేవుగారు కలకత్తాలో ప్రసిద్ధివహించిన సభాబజారు జమీందారీ వంశానికి మూలపురుషుడై మహాధనవంతుడని, గొప్ప దాత యని, పండితపోషకుడని ప్రఖ్యాతిజెంది 1797 లో స్వర్గస్థుడైనాడు. *

'లంగరు' పాపయ్యగారు

అవధానం పాపయ్యగారు చెన్నపట్నంలో ప్రఖ్యాతి పొందిన ఒక దుబాషీ. క్రీ. శ. 1789 మొదలు 1890 వరకూ ఈయనపేరు మారుమోగింది. పాపయ్యగారిది నెల్లూరు జిల్లా. వీరు ఆంధ్రవైదిక బ్రాహ్మణులు. ఈయన వీధిబడిలో చదివి తెలుగు వ్రాయడము, చదువడము, లెక్కలు నేర్చుకొని, కొద్దిగా సంస్కృతజ్ఞానము సంపాదించి ఆకాలంలో స్వశక్తివల్ల పైకివచ్చిన దేశీయులందరి లాగనే పారశీ,

* The Modern History of Indian Chiefs, Rajahs, Zamindars etc. By Lokenath Ghose (1831) Calcutta. (P. P. 26—27; 90—94.)

హిందుస్థానీభాషలున్నూ, కొంచెము ఇంగ్లీషున్నూ నేర్చుకొని చిన్నతనంలోనే జీవనంనిమిత్తము చెన్నపట్టణం చేరినాడు. అక్కడ తూర్పు ఇండియా వర్తక కంపెనీవారి కొలువులో పనిచేసే ఉద్యోగుల నాశ్రయించి ఉమేదువారీచేసి మెల్లిగా ఒక చిన్న గుమాస్తాపని సంపాదించి తన తెలివితేటలవల్లను, శక్తిసామర్థ్యాలవల్లను 'కంపెనీ' దొరలను మెప్పించి పైకివచ్చి పెద్దహోదాను పొంది విశేషమైనధనమును, పరువు ప్రతిష్ఠలను సంపాదించి పేరుపొందినాడు.

అవధానం పాపయ్యగారు చాలాకాలము చెన్నపట్టణంలోని కస్టమ్సు ఆఫీసర్ అనగా సముద్రసుంకముల యధికారి క్రింద రేవులోనికి వచ్చి లంగరువేసే ఓడల లెక్కలను వ్రాయు ఆంకరేజి అక్కవుంటెంటు ఉద్యోగము చేసినందువల్ల ఆయనను 'లంగరు' పాపయ్యగారని అనేవారు.

కంపెనీవారికొలువులో పెద్ద యుద్యోగులుగా నుండి అనేక రాజకార్యాలను చక్కబెట్టి చెన్నపట్టణం గవర్నరు 'కవున్సిల్' అనే కార్యాలోచన సంఘములో సభ్యులుగా నుండిన జాన్‌హాలండ్, ఎడ్వర్డు హాలండ్ అనే ఇద్దరు అన్నదమ్ముల దగ్గర పాపయ్యగారు దుబాషీయైనాడు. ఈ దొరలు చాలా బలవంతులై 1789-90 మధ్య చెన్నపట్టణంరాజధానికి గవర్నరులుగా కూడా పనిచేశారు. పాపయ్యగారు వీరికినమ్మిన బంటుగా నుండి వీరికి అంతరంగికుడైనందువల్ల కొన్నాళ్ళు ఆయన ఆడినది ఆటగాను, పాడినది పాటగాను సాగినది. హాలండ్ సోదరులవల్ల ఎవరికేపని కావలసి వచ్చినా ముందుగా పాపయ్యగారిని ఆశ్రయించవలసివచ్చేది. ఆయనకు ఇష్టంలేకపోతే ఆ దొరలదర్శనముకూడా దొరికేది కాదు.

పాపయ్యగారు చాలా గొప్ప వ్యవహారత, రాజ్య తంత్రజ్ఞుడు. కార్యసాధనలో అంతటివాడు లేడని పేరుపొంది నాడు. చెన్నపట్టణంలోనుండిన దొరలందరికీ అతడు తలలో నాలుకలాగ ఉండి చాలా పలుకుబడి సంపాదించాడు. చెన్నపట్టణంలోని కంపెనీప్రభుత్వమువారు ఒకవంక కర్నాటక నవాబుతోను, హైదరాబాదు నవాబుతోను స్నేహంచేస్తూ ఇంకొకవంక ఫ్రెంచివారితోను, మైసూరు ప్రభువులైన హైదరాలీ టిప్పుసుల్తానులతోను యుద్ధముచేస్తూ రాజ్యమును, ధనమును సంపాదించడానికి రాజ్యతంత్రమును ప్రయోగిస్తూ ఉన్నరోజులవి. అందువల్ల ఆ కాలంలో కంపెనీవారికొలువులో నున్న దొరలందరికీ బహిరంగముగాను, రహస్యముగాను కూడా చాలాధనము సంపాదించుకోవడానికి చాలాఅవకాశము లుండేవి. హాలండ్ సోదరులు చేసిన యుద్యోగము లన్నింటి లోను తమకు కలిగిన అవకాశములను వృధాపోనివ్వకుండా పూర్తిగా ఉపయోగించుకొని అనేకవిధాలుగా విశేషధనమును సంపాదించుకున్నారు. ఈలాంటిపరిస్థితులలో హాలండ్ సోదరు లకు గుండెకాయగా నుండిన అవధానం పాపయ్యగారుకూడా ఆకాలంనాటి దేశీయు లందరిలోను బలవంతుడై చాలా ధనమును సంపాదించి పేరు పొందడంలో ఆశ్చర్యాం ఏ మున్నది ?

అవధానం పాపయ్యగారి పేరిట ఇప్పటికీ చెన్నపట్టణం లోని 'వెపేరీ' అనే పేటలో ఒకవీధి యున్నది. అయితే చెన్నపట్టణంచరిత్రలోని చాలామంది తెలుగుఅయ్యాలను అయ్యరులని వ్యవహరించినట్లే పాపయ్యగారిని కూడా పాపయ్యరు అని, ఆ వీధిని అవధానం పాపయ్యరు వీధియని అంటున్నారు.

హాలండ్ సోదరుల కథ

1786 నుండి చెన్నపట్టణంలో గవర్నరుగా నుండిన సర్ ఆర్చిబాల్డు క్యాంబెల్‌గారికి 1788 చివరభాగంలో జబ్బు చేసినందువల్ల ఆయన 1789 ఫిబ్రవరి 7 వ తేదీన తన పదవికి రాజీనామానిచ్చి సీమకు వెళ్ళిపోవలసి వచ్చినది. అంతట గవర్నరు కవున్సిలు కార్యాలోచనసభలో ఒక సభ్యుడైన జాన్ హాలండ్‌గారు తాత్కాలికంగా గవర్నరైనాడు. అయితే అతడు ఆరు రోజులు మాత్రమే ఆ పదవిలో నుండి తరువాత తానుతొలగి ఆ ఉద్యోగాన్ని గవర్నరుకవున్సిలులో నింకొక సభ్యుడును, తన సోదరుడు నైన ఎడ్వర్డు జే హాలండ్‌గారి కిచ్చాడు. ఈ హాలండ్‌గారు 1789 ఫిబ్రవరి 13 వ తేదీ మొదలు ఒక సంవత్సరంపాటు చెన్నపట్టణానికి గవర్నరుగా నున్నాడు.

హాలండ్ సోదరు లిద్దరూకూడా ఆ కాలములో కంపెనీ కొలువులో నుండిన చాలామంది దొరలలాగనే చాలా లంచగొండులుగా నుండి స్వలాభంకోసం చాలా అక్రమాలను చేసేవారు. వీరు అవినీతిపరులే గాక అసమర్థులు కూడాను. అందువల్ల వీరి హయాములో చెన్నపట్టణం ప్రభుత్వం చాలా అధ్వాన్నంగా నుండేది. కంపెనీయుద్యోగు లందరూ చెలరేగి లంచాలు పుచ్చుకుంటూ అనేక దుర్మార్గాలు చెయ్యడం ప్రారంభించారు.

హిందూదేశంలో. దుష్టపరిపాలన చేసినందుకు పార్లమెంటులో విచారించబడిన వారన్ హేస్టింగ్సు తరువాత మన దేశానికి గవర్నరుజనరలుగా వచ్చిన కారన్ వాలీసుప్రభువు

ఇక్కడి కంపెనీప్రభుత్వములోని అక్రమాలను, అన్యాయాలను నివారించి పరిపాలనావిధానాన్ని సంస్కరించడానికి నిశ్చయించాడు. అయితే చెన్నపట్టణంప్రభుత్వం విషయములో వెంటనే చర్యతీసుకోవడానికి వీలులేకపోయింది. అందువల్ల 1802 వ సంవత్సరమువరకూ కూడా ఇక్కడి ప్రభుత్వము దురాశకూ, దుష్పరిపాలనమునకూ పుట్టినిల్లుగా నుంటూ అసమర్థమైనదిగానూకూడా వుంటూ వచ్చినది.

సీమలోనున్న కంపెనీ యజమానులైన డైరెక్టర్లు మొదటినుంచీ ఇక్కడ యుద్యోగులకు చాలాతక్కువ జీతాలు ఇస్తూ, వారు స్వంతవ్యాపారం చేసుకోవడానికి, మామూళ్లు వసూలు చేసుకోవడానికి అవకాశం యిస్తూ వచ్చారు. అందువల్ల చాలా అక్రమాలు జరుగుతూ వచ్చినవి. చెన్నపట్టణంప్రభుత్వమంతా ఈ పద్ధతిమీదనే జరుగుతూ ఉన్నది. ఈ పద్ధతివల్ల కేవలమూ కంపెనీడైరక్టర్లకుమాత్రమే నష్టము కలిగినట్లైతే పరవాలేదు. దీనివల్ల ఇంగ్లీషుజాతి కంతకూ కూడా నష్టముకలిగినది అని కారన్ వాలీసు 1790 డిశంబరు 31 వ తేదీన ఇంగ్లాండుకు వ్రాశాడు. చెన్న పట్టణంలో హాలండ్ సోదరుల హయాము స్వార్థలాభంకోసం మంచి నేర్పరితనముతోను, అనుభవముతోను పన్నబడిన ఒక పెద్దవ్యూహముగా నుంటున్నదనిన్ని కారన్ వాలీసు 1789 ఆగష్టు 8 వ తేదీన వ్రాసినాడు.

(Rise and Fulfilment of British Rule – Thompson and Garratt, pp. 174, 176)

హాలండ్‌గారి కాలంలో మైసూరుప్రభువైన టిప్పు సుల్తాను ఇంగ్లీషువారి ఆశ్రితుడైన తిరువాంకూరు రాజు మీదికి దండెత్తిరాగా హాలండ్‌గారేమీచేయక చూస్తూ ఊరుకున్నారు. కారన్ వాలీసు ప్రభువు టిప్పుసుల్తాను నెలాగైనా అణచివేయాలని నిశ్చయించుకొని యుద్ధానికి నెపంకోసం చూస్తూవున్నాడు. టిప్పు తిరువాంకూరు మీదికి రాగానే అతనితో యుద్ధం ఆరంభమైనట్లు ఎంచకపోవడం తప్పు అనిన్నీ, తాను లోగడనే స్పష్టముగా సూచించిన ఉత్తరువులను ఉల్లంఘించడంలో చెన్నపట్టణం ప్రభుత్వం వారు చాలా తప్పుచేసినారనిన్నీ కారన్ వాలీసు కఠినంగా మందలించాడు. "కంపెనీవారితో తగాదా పెట్టుకోవాలనే ఉద్దేశ్యం టిప్పుసుల్తాను కెంతమాత్రమూ లేదనిన్నీ, ఏవైనా వివాదాలున్నట్లైతే సామరస్యంగా సర్దుబాటు చేసుకోవడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడనిన్నీ హాలండ్‌గారు కారన్ వాలీసుకు వ్రాశారు. టిప్పుసుల్తానుతో యుద్ధంచెయ్యడం చెన్నపట్టణం లోని గవర్నరు కార్యాలోచనసభకు ఇష్టంలేదు. కారన్ వాలీసుకు చాలా కోపంవచ్చింది. అంతట 1790 ఫిబ్రవరి 20 వ తేదీన చెన్నపట్టణానికి సర్వసేనానిగా నియమింపబడిన సర్ విలియం మెడోస్‌గారిని టిప్పుసుల్తానుతో యుద్ధంచెయ్య వలసినదని ఉత్తర్వుచేస్తూ గవర్నరు జనరలుగారు హాలండ్ గారిని పనిలోనుంచి తొలగించి ఆయనస్థానే మెడోస్‌గారినే గవర్నరుగా పనిచేయుమన్నారు. అంతేకాదు. ఈ హాలండ్ సోదరులు అక్రమాలు చేసినట్లు వీరిపైన వచ్చిన ఫిర్యాదుల నన్నిటినీ మెడోస్‌గారినే విచారింపమన్నారు.

ఆర్కాటునవాబు అని వ్యవహరింపబడే కర్ణాటక నవాబుగారికిని, కంపెనీవారికిని 1787 లో జరిగిన సంధిప్రకారము నవాబుగారు దేశరక్షణకోసము, శాంతి భద్రతల నిమిత్తము సాలుకు 9 లక్షల వరహాలున్నూ, తన ఋణముల తీర్మానం నిమిత్తం 12 లక్షల వరహాలున్నూ కంపెనీవారికి చెల్లిస్తూ యుద్ధసమయంలో తనఆదాయంలో 415 వంతున్నూ చెల్లించవలసి యున్నది. ఆ ప్రకారం తాను చాలా మొత్తము లను హాలండ్‌గారి కిచ్చినాననిన్నీ, ఆయన తనకు రసీదు లివ్వలేదనిన్నీ, హాలండ్‌గారికి తాను దఫాలవారీగా 5 లక్షల వరహాల నిచ్చినానని‌న్నీ నవాబుగారు గోలపెట్టారు. హాలండ్‌గారు కంపెనీసర్కారుతాలూకు సొమ్ము హరించ డమేగాక యింకా చాలా లంచాలను పుచ్చుకొని ఎన్నో అక్రమాలను జరిగించినట్లు కూడా ఫిర్యాదులు వచ్చినవి.

ఈ హాలండ్ సోదరుల దగ్గర దుబాషిగా నున్న అవధానం పాపయ్యగారు అన్ని విషయాలలోను వారికి సలహాదారుడుగాను, మద్దతుదారుడుగాను ఉన్నట్లు ఆయనపై కూడా ఫిర్యాదులు వచ్చినవి.

హాలిబర్టన్ కథ

హాలండ్ సోదరులుచేసిన అక్రమాలను గురించి జరిగిన విచారణలో అవధానం పాపయ్యగారున్నూ, అతని సోదరుడైన అవధానం రామస్వామిన్నీ, శంకరపురం వెంకటాచలం సెట్టిన్నీ, ఒప్పెయ్యంగారున్నూ కలిసి చెన్నపట్టణంలో కంపెనీ వారి కొలువులో సీనియర్ మర్చంటు అనే హోదా ఉద్యోగం చేస్తూవుండి హాలండ్ సోదరులకు విరోధిగానున్న

[illegible] హాలిబర్టన్ దొరను నాశనంచెయ్యడానికి కుట్ర చేసినట్లుకు సాక్ష్యం వచ్చింది. ఈ హాలిబర్టన్ దొర ఆ కాలంలో చెన్నపట్టణం రివిన్యూబోర్డు సభ్యుడుగా నుండేవాడు. ఇతడు చాలా మంచివాడు. హాలండ్ సోదరులు లంచగొండులై చేస్తూవున్న అక్రమాలకు హాలిబర్టన్‌గారు సహించలేక అనేక విషయాలలో వారు తలపెట్టినచర్యలకు అడ్డుతగలడం ప్రారంభించారు. అంతట వారితనిమీద క్రోధంవహించి ఇతడిని ఎలాగైనా నాశనం చెయ్యాలని సంకల్పించి అవధానం పాపయ్యగారిసహాయంతో హాలిబర్టన్‌గారిమీద అనేకఅపనిందలు మోపి అందు కనుగుణములైన సాక్ష్యములను బనాయించి అతడు నేరస్థుడేయని తీర్మానించి అతనిని రివిన్యూబోర్డుపనిలోనుంచి తొలగించి దూరంగానున్న అనారోగ్యకరమైన ఒక మారుమూల మన్యం ప్రదేశానికి బదిలీచేసి అనేకవిధాలుగా బాధలు పెట్టారు.

పైన చెప్పినసంగతులన్నీ హాలండుసోదరుల అక్రమాలను గురించి మెడోస్‌గారు చేసిన విచారణలో బయటపడిన మీదట అవధానం పాపయ్యగారిపైనను, తక్కినవారిపైనను ఈ కుట్రనేరము మోపబడినది. అంతట గవర్నరైన మెడోస్ గారి అధ్యక్షతక్రింద 1792 లో 'క్వార్టర్ సెషన్సు' అనబడు న్యాయవిచారణసభ సమావేశమై వీరి నేరముల విచారణ జరిగించినారు. అవధానం పాపయ్యగారు దోషి యని న్యాయసభవారు నిర్ణయించి ఆయనకు మూడు సంవత్సరములు ఖైదున్నూ, పెద్దమొత్తము జుల్మానాయున్నూ విధించారు. ఇదిగాక ఆకాలంలో ఇలాంటినేరస్థులు ప్రజలు వస్తూపోతూ వుండే బహిరంగస్థలములలో 'పిల్లోరీ' అనబడే బోనులలో

నొక గంటసేపు నిలిచి ఆ యవమానం భరించవలసియుండేది. పాపయ్యగారియందుగల గౌరవమునుబట్టి ఆ న్యాయస్థానంలో న్యాయాధికారికి సలహాదారులుగానుండే జూరీసభ్యులు దయ తలచి ఈ అవమానమునుమాత్రం పాపయ్యగారు అనుభవించ నక్కరలేకుండా మన్నించారు.

ఆర్కాటునవాబు బాకీ

పాపయ్యగారు ఖైదులోనుంచి విడుదలయై వచ్చిన తరువాతకూడా ఆయన రోజులు బాగాలేవు. ఆర్కాటునవాబు గారి బాకీలనుగురించి విచారణజరిగి ఆ బాకీలసందర్భములో చెన్నపట్టణంలో నున్న గొప్ప గొప్ప దొరలంతాకలిసి చేసిన అన్యాయము లనేకములు బయటపడినవి. ఆ సందర్భంలో పాపయ్యగారిని, ఆయనవంటివారిని మరికొందరినికూడా ఈ దొరలు తమ స్వప్రయోజనముకొరకు ఉపయోగించు కున్నట్లు, కొన్ని దుర్మార్గపుపనులుచేసినట్లున్నుకూడా బయట పడినది.

1752–1795 మధ్య ఆర్కాటు నవాబుగా నుండిన మహమ్మదాలి కుంపినీవారి స్నేహంచేసి చెడిపోయినవారిలో ఒకడు. ఇతడు రాజ్యకాంక్షచేత ఆంగ్లేయుల అండజేరి వారిని మెప్పించడానికని లంచములివ్వడానికిన్ని, భోగ విలాసాలకోస మున్నూ అమితధనము ఖర్చుపెడుతూవుండేవాడు. తన కొలువులో దొరలను నియమిస్తే కంపెనీవారికి ఎక్కువ గౌరవం కలుగుతుందని చాలామంది దొరలకు పెద్దపెద్ద జీతా లిచ్చి ఇంజనీర్లుగానూ, సైనికోద్యోగులుగాను నియమించాడు.

వారు చేసేపని యేమీ లేకపోయినా వారెల్లప్పుడూ ఏవో కుట్రలుచేస్తూ నవాబువల్ల సొమ్ములాగుతూ వుండేవారు.

కంపెనీవారివల్ల సైనికసహాయము కోరి అందుకోసమున్నూ, ఇంకా ఇతరఖర్చులకోసమున్నూ కంపెనీవారిదగ్గరను, కంపెనీ వుద్యోగులైన దొరలదగ్గరను, దేశీయులదగ్గరనుకూడా నవాబుగారు అత్యధికవడ్డీలకు అప్పుపుచ్చుకునేవాడు. అధికారములోనున్న దొరలు కొందరు శిఫారసులు చేస్తామని ఆశలు పెట్టిన్నీ, బెదరించిన్నీ సాలుకు నూటికి 40 మొదలు 50 వంతుల చొప్పున వడ్డీలతో ప్రతిఫలశూన్యములైన ఋణపత్రములుకూడ అతనివల్ల వ్రాయించుకొన్నారు. బాకీలమొత్తం అమితంగా పెరిగిపోయింది. కొందరు దొరలు ఈ ఋణపత్రాల తీర్మానము నిమిత్తము ఆయన రాజ్యంలో కొన్ని భాగాలను తాకట్టు వ్రాయించుకొని ఆరాజ్యభాగాలలో శిస్తులు వసూలుచేసేహక్కు వ్రాయించుకొని ఆ రాజ్యభాగాలలో శిస్తులు వసూలుచేసే హక్కును తామే యిజారాలు పొంది రైతులవల్ల హెచ్చు శిస్తులు వసూలుచేస్తూ ప్రజలను పీడించేవారు. అలాంటి వారిలో 'బెన్ ఫీల్డు' అనేదొర ఒకడు. అతడు తనకు నవాబు గారివల్ల 2,30,000 నవరసులు రావలసి వున్నదన్నాడు! ఇలాంటివారిని గవర్నర్లుకూడా సాధించలేకపోయారు. పైగా ఇందుకు అడ్డు తగిలినందుకు పిగట్టు అనే గవర్నరును చెన్నపట్టణంకంపెనీప్రభుత్వంవారి కార్యాలోచనసభ్యులే 1776 లో పట్టుకొని ఖైదుచేశారు. అతడు ఖయిదులోనే మరణించాడు. పిగట్టుతరువాత గవర్నరైన రంబోల్డున్నూ, అతని తరువాత వచ్చిన వైట్ హిల్లున్నూ లంచగొండులై చాలామంది జమీందారులను అన్యాయం చేశారు.

పాపం బ్రిద్దలై 1781 లో వీరిని పనిలోనుంచి తొలగించారు. ఆ కాలంలో చెన్నపట్టణం ప్రభుత్వం ఇలాంటి అన్యాయాలతో పుచ్చిపోయి వుండేది (చూడు. కథలు-గాథలు మొదటి భాగం, చెన్నపట్టణంగవర్నరు దుర్గతి; నూజివీడు వ్యవహారం.)

1784 మొదలు 1804 వరకూ సాలు 1 కి 4,80,000 నవరసులు చొప్పున బాకీలను తీర్మానంచేస్తూ వచ్చినా ఆర్కాటునవాబుగారి బాకీలు తీరలేదు. నవాబుగారు వ్రాసిన ఋణపత్రాలమీద చెల్లించవలసిన వడ్డీలే సాలుకు 60 లక్షల 23 వేల నవరసులుగా నుండి కంపెనివారికి వచ్చేలాభానికి రెట్టింపు ఉన్నట్లు అంచనా తేలింది. చెన్నపట్టణంలో నున్న ఆంగ్లేయోద్యోగుల ఒత్తిడివల్లను, తమపూర్వీకుడు ఒకరి ఋణమున పడి చచ్చిపోయినాడని అపవాదు లేకుండా ఉండవలెననిన్ని ఆర్కాటునవాబు మహమ్మదాలీ తదనంతరము నవాబులైన ఆయన పుత్ర పౌత్రులు ఆ ఋణపత్రములను తిరుగ వ్రాస్తూవచ్చారు. ఈ ఋణము మితిమీరిపోయినందువల్ల ఓమ్‌దత్ ఉల్ ఉమ్రా నవాబుగారు చనిపోయిన తరువాత 1801లో ఆయన రాజ్యాన్ని కంపెనీవారు వశంచేసుకొని ఆ బాకీలను సాలుకు 12 లక్షల వరహాలచొప్పున వాయిదాలమీద తీర్మానించడానికి నిశ్చయించారు. బాకీలు తీరుస్తారని తెలియగానే దొంగపత్రాలు బైలుదేరినవి. బజారులో ఇలాంటి ఋణపత్రాల క్రయవిక్రయాలవ్యాపారం సాగింది. ఆంగ్లేయులలో కంపెనీఉద్యోగాలు చేసేవారిలోను, సీమలోని డైరెక్టర్లలోను, చెన్నపట్నంలో వర్తకం చేసేవారిలోను అనేకులకీ వ్యవహారంలో సంబంధమున్నది.

ఆర్కాటు నవాబుగారి తాలూకు స్వంతబాకీలను పరిష్కరించే ముందు వాటి నిజానిజాలను పరిశీలించవలెనని కుంపిణీవారు 1805లో కమిషనర్లనే ఒక విచారణ సంఘమును నియమించి నవాబుగారివల్ల తమకు సొమ్ము రావలసి వున్నదనే బాకీదారు లందరూ ఈ కమిషనర్ల ఎదుట హాజరై తమ తమ ఋణపత్రాలను రుజువుచేసుకొనవలెనని నిర్ణయించారు. ఈ విచారణసంఘములో లండనులోనుంచి మరి ముగ్గురు విచారణకర్తలను, వంగరాష్ట్రంలోనుంచి మరిముగ్గురువిచారణ కర్తలను నియమించి ఇక్కడివారిని సాక్ష్యసాధనములను విచారించి లండన్ కమిషనర్లకు రిపోర్టు పంపవలసినదని ఉత్తర్వు చేశారు. అంతట చెన్నపట్టణంలో సుప్రీముకోర్టు అడ్వకేటు జనరలుగారి అధ్యక్షతక్రింద నొక విచారణసంఘ మేర్పడి ఈ విచారణచేయడం ప్రారంభించినది. అనేక ఋణపత్రములను, సాక్షిసాధనములను వీరు పరిశీలించారు. చాలామంది సాక్షులను విచారించారు. నవాబుగారి బాకీలలో చాలాభాగము అబద్ధపుబాకీలని తేలినవి.* లేనిబాకీలను ఉన్నట్లుగా చూపడానికి దొంగపత్రములు సృష్టింపబడడమే గాక వానిని రుజువుచేయడానికి కర్నాటక నవాబుగారి లెక్కపుస్తకములలో దొంగపద్దులుకు వ్రాయబడినట్లుకూడా ఈ విచారణవల్ల బయటపడింది.

---

* 1814 నాటికి రెండు కోట్ల నవరసుల బాకీలలో ఒకకోటి తొంభై లక్షలు కేవలము అబద్ధమని తేలినది. మిగతాదానిలో ప్రతిమూడు కోట్లలో 30 లక్షలు మాత్రం నిజమనిన్నీ, తక్కినదంతా అబద్ధమనిన్నీ 1830 లో తేలినది.

రాయరెడ్డిరావుగారు

రాయరెడ్డిరావుగారనే ఆయన కర్నాటకనవాబుగారి దగ్గర శిరస్తాదారుడుగా నుండేవాడు. ఆయన చాలా తెలివితేటలుగలవాడు. చాలా కాలమువరకూ నవాబుగారీయన చేతులలో నొక కీలుబొమ్మగా నుండేవాడు. రెడ్డిరావుగారికి చాలాపలుకుబడి, అధికారమూ ఉన్నందువల్ల నవాబుగారివల్ల లాభము పొందదలచిన వారందరూ గొప్ప దొరలు, ఆంగ్లేయోద్యోగులు కూడా ఆయన నాశ్రయిస్తూ వుండేవారు. ఈ రెడ్డిరావుగారి కాలంలో 'రాయజీ' గారనేవారు. ఆయన చాలా ధనం ఆర్జించాడు. ఈ రాయరెడ్డిరావుగారు దురుద్దేశ్యముతో బుద్ధిపూర్వకముగా దొంగలెక్కలను తయారుచేయించినట్లు కొందరాయనపైన కమీషనర్ల దగ్గర ఫిర్యాదుచేశారు. తానేపాపము ఎరుగననిన్నీ, తానున్నట్లైతే దొంగపత్రాలు చలామణి చేసేవారి దుర్మార్గం బయటపడుతుందని, తన నా పనిలోనుంచి తొలగించడానికే ఇలాంటి అబద్ధములను కల్పించారనిన్నీ ఆయన పక్షమున వాదించారు.

రాయరెడ్డిరావుగారిమీద నేరాలుమోపినవారిలో ఈ బాకీల వ్యవహారంలో సంబంధమున్న దొరలకు ఆంతరంగికుడున్నూ, సలహాదారుడున్నూ అయిన అవధానం పాపయ్యగారొకడు. ఆర్కాటునవాబుగారివల్ల ఈ పాపయ్యగారికి 16 వేల వరహాలు రావలసియున్నదనిన్నీ, ఆ బాకీ ప్రస్తుతం చెన్నపట్నంలో వర్తకం చేస్తూవున్న తామస్ ప్యారీదొరకు సంక్రమించియున్నదనిన్నీ కమీషనర్ల యెదుట

వాదన జరిగినది. ఆ బాకీకి నిదర్శనంగా చూపబడిన ఋణ పత్రము నిజమైనది కాదనిన్ని, దానిని సృష్టించడంలో పాపయ్యగారికి సంబంధం ఉన్నదనిన్ని కమిషనర్లు నిర్ణయించారు.

అంతట పాపయ్యగారిని కూటసృష్టి (ఫోర్జరీ) నేరము నకు ప్రాసిక్యూటుచేయగలందులకు చెన్నపట్టణంలోని కంపెనీ ప్రభుత్వంవారు ఉత్తరువు చేశారు. కమిషనర్లదగ్గర రాయ రెడ్డిరావుగారు దాఖలుచేసిన ఋణపత్రమును గురించి విచారిస్తూ వుండగా అది కూటసృష్టియని పాపయ్యగారు వాదించారు. కాని ఆ సంగతిని రుజువు చెయ్యలేకపోయారు. అంతట పాపయ్యగారిని కుట్రచేసిన నేరమునకును, ఆయన సాక్షులను అబద్ధపుసాక్ష్యము లిచ్చిన నేరమునకును విచారించ వలసినదని కమిషనర్లు 1808 లో శిఫారసు చేశారు. పాపయ్య గారు ఆకాలంలో చెన్నపట్నంలో ఉద్యోగవ్యాపారాలుచేసే పెద్దపెద్ద ఆంగ్లేయదొరలస్నేహమునకును, అనుగ్రహమునకును పాత్రుడుగా నుండినందువల్లను, వారందఱికిని ఆర్కాటు నవాబుగారి బాకీలలో భాగాలున్నందువల్లను వారందరూ ఇతని కీ కేసులో సహాయముచేయసాగారు. వారిలో అబ్బట్ (Abbot) దొరయొకడు; చెన్నపట్టణంలో స్వతంత్రవర్తకుడుగా వ్యాపారం చేస్తూవున్న తామస్ ప్యారీ (Parry) దొర ఇంకొకడు. ఈ ప్యారీదొర కర్నాటకనవాబుక్రింద కొన్నాళ్లు సైనికాధికారిఅనేపేరుతో నొకకందారాయడుగా నుండేవాడు. ఇతని దుర్మార్గపుచర్యలు చూసి కంపెనీడైరెక్టర్లు ఇతనిని ఇంగ్లాండుకు పంపి వేయవలసినదని చెన్నపట్నంలోని అధికారులకు తాకీదులంపారుగాని ఇతడుబలవంతుడైనందువల్ల తప్పించుకొని తిరిగాడు.

కూటసృష్టి - అబద్ధపుసాక్ష్యము

అవధానం పాపయ్యగారున్నూ, ఆయన స్నేహితులున్నూ కమిషనర్ల ఎదుట రాయరెడ్డిరావుగారు దాఖలు చేసిన ఋణపత్రము నిజమైనది కాదనిన్నీ, దొంగపత్రమనిన్నీ వాదించినా లాభంలేక వీరందరూ ఆ రెడ్డిరావుగారిని ఎలాగైనా సాధించవలెనని, నవాబు కార్యదర్శిగా నుండిన బాట్లీగారున్నూ (Battley), రెడ్డిరావుగారున్నూ కలిసి ఆపత్రమును ఫోర్జరీచేశారనే నేరమును మోపి వారిమీద ఒక ప్రయివేటు ఫిర్యాదును దాఖలుచేశారు. ఆ కాలంలో చెన్నపట్టణములో జస్టిస్ ఆఫ్ ది పీస్ అనే హోదాగల(మేజస్ట్రేటు) న్యాయాధికారిగా నుండిన మెయిట్లాండ్ అనే దొర పాపయ్యగారిపార్టీవారికి స్నేహితుడు. ఆయన తన అధికారమును పురస్కరించుకొని రెడ్డిరావుగారిని, బాట్లీగారిని ఆ నేరములకు చెన్నపట్టణములో ఆ కాలములో నుండిన పరమోన్నత న్యాయస్థానమైన సుప్రీముకోర్టువారు సెషన్సులో విచారించే టట్లు ఉత్తర్వు చేశాడు.

నేటి హైకోర్టు సెషన్సు విచారణలో లాగనే ఆ కాలంనాటి సుప్రీముకోర్టు సెషన్సు విచారణలోకూడా నేరములు విచారించే న్యాయమూర్తికి తోడ్పడి దోష నిర్ణయము చేయగలందులకు జూరీ సభ్యులనే ప్రమాణ పురుషులు నియమింప బడేవారు. రాయరెడ్డిరావుగారి దురదృష్టవశంవల్ల ఆయన కేసులో నియమింపబడిన జూరీ సభ్యులు పాపయ్యగారికిని, ఆయన ఆంగ్లేయ మిత్రులకును వశవర్తులైనవారే అయినారు. ఇంక రెడ్డిరావుగారు తరఫున

ఆ కాలంలోనున్న సమర్థులైన ప్రభుత్వ న్యాయవాదులను పెట్టుకోదలచగా పాపయ్యగారున్నూ, ఆయన పక్షీయులైన ఆబ్బట్, రోబక్, ప్యారీ దొరలున్నూ ప్రభుత్వమునకు సంబంధించినవా రెవ్వరూ అలాగ పనిచేయకూడదని ప్రభుత్వము వారికి తెలియపరిచారు. అంతట చెన్నపట్నం సుప్రీము కోర్టులో ప్రధానన్యాయమూర్తి యెదుట నీ కేసు విచారణ జరిగినది. మొదటి నుండిన్నీ పక్షపాతబుద్ధితో నున్న జూరీ సభ్యులు రెడ్డిరావుగారిని దోషియని తీర్మానించారు. అయితే ప్రధానన్యాయమూర్తి కిది అన్యాయపుతీర్పు అని తోచింది. అంతట రాయ రెడ్డిరావు నిర్దోషియని తాను నమ్ముతున్నానని చెప్పి అతనిని శిక్షించడానికి నిరాకరించాడు.

ఈ సుప్రీముకోర్టులోనే కూటసృష్టిచేసిన నేరమునకు అబద్ధపుసాక్ష్యము చెప్పిన నేరమునకు అవధానంపాపయ్యగారిని, ఆయన సాక్షులను విచారించవలసినదని కమిషనర్లు శిఫారసు చేసిన రెండవ కేసులో పాపయ్యగారిని, సాక్షులను నిర్దోషులని జూరీసభ్యులు తీర్మానించారు. పాపయ్యగారు రెడ్డిరావుగారి పైనను, నవాబుగారి కార్యదర్శిగా నుండిన బాట్లీ (Battley)గారి పైనను దాఖలుచేసిన కేసులో వారిని దోషులుగా నిర్ణయించినది ఈజూరీసభ్యులే. పాపయ్యగారును, ఆయన పక్షీయులైన దొరలును ఎంత బలవంతులుగా నున్నారో దీనినిబట్టి మనం ఊహించవచ్చును. అంతట ఈ పార్టీవారు విజృంభించి తమ చర్యలను సమర్థించుకొంటూ నవాబుబాకీల నిజానిజములను విమర్శిస్తూఉన్న కమిషనర్లు పక్షపాతబుద్ధితో నున్నారనిన్నీ ఆ విచారణను వారు చేయరాదనిన్నీ గవర్నరు జనరలుకు

తమ అసమ్మతిని తెల్పుతూ ఒక మహాజరును పంపించారు. అయితే ఇంతలో పాపయ్యగారిపార్టీ వారికి క్రొత్తచిక్కులు వచ్చినవి. పాపయ్యగారికి కొందరాంగ్లేయులు సహాయము చేసినట్లే దొంగపత్రాల నన్నింటినీ బైటికీడ్చియాలని ప్రయత్నిస్తూవున్న దొరలవార్టీకూడా ఒకటి బైలుదేరి గట్టిగా పాటు పడడం ప్రారంభించినది. ఈ పక్షీయులలో తరువాత ఆర్బతు నాటు కంపెనీ అని ప్రసిద్ధిజెందిన లాటర్ కంపెనీ (Lotour & co) వారున్నూ బిన్నిజెనిసన్ కంపెనీవారున్నూ, హారింగ్టన్ టల్లాక్ కంపెనీవారున్నూ, ఎస్. హెచ్. గ్రిగ్గు డిఫ్రైసు కంపెనీవారున్నూ ఉండి గట్టిగా పనిచేశారు.

ఉపసంహారము

అబ్బటోగారును ప్యారీగారును కొంత తొందరపడి కమిషనర్లను భయపెట్టదలచి నావలమీద సుప్రీముకోర్టులో క్రిమినలు కేసు దాఖలుచేస్తామని బెదిరించారు. అంతట గవర్నరైన బార్లోగారు వీరి యక్రమచర్యలనుగురించి కొంత చర్యతీసికొనవలసి వచ్చినది. రోబక్‌దొరను చెన్నపట్టణంలో నున్న ఉద్యోగంలోనుంచి తీసివేసి విశాఖపట్టణానికి బదలాయింపు చేశారు. మెయిట్లాండ్ దొరను జస్టిస్ ఆఫ్ ది పీస్ ఉద్యోగంలోనుంచి తొలగించారు. తామస్ ప్యారీదొరను ఇంగ్లాండుకు పోవడానికి సిద్ధముగా నుండవలసినదని గట్టిగా ఉత్తరువు చేశారు. కాని అతడు చాలా పలుకుబడికలవాడై నందువల్ల మళ్ళీ తప్పించుకోగలిగాడు. అవధానం పాపయ్యగారివల్ల తనకు సంక్రమించినట్లు ప్యారీగారు వాదించిన ఋణపత్రము బాకీమాత్రము త్రోసివేయబడినది. పాపయ్యగారి

మీాద కేసు వక్కా విచారణ జరగడానికి సిద్ధంగానుండగా 1809 వ సంవత్సరం ప్రారంభములో పాపయ్యగారు చనిపోయినారు.

ఆ ఆర్కాటునవాబుగారి బాకీలనుగురించి చేస్తూవున్న విచారణను పూర్తిచెయ్యాలని కమిషనర్లు అనుకుంటూ వుండగా రాయిరెడ్డిరావుగారిమీద అదివరకు ఆరోపింపబడిన నేరాల నతను చెయ్యకపోయినా అతనుకూడా ఆ బాకీల విషయంలో కొన్ని అక్రమాలనుచేసినట్లు బయల్పడినది. అందుచేత తనకు పరాభవము జరుగుతుందని భయపడి ఆత్మహత్యచేసుకొని చనిపోయాడు.

ఈ రెడ్డిరావుగారున్నూ, పాపయ్యగారున్నూ కొన్ని దొంగపత్రాలను చలామణిలో పెట్టినందుకు సందేహము లేదు గాని నిజానికి ఆ కాలంలో పేరుపొందిన పెద్ద పెద్ద ఆంగ్లేయ కంపెనీల దొరలలో చాలామంది కీవ్యాపారములో భాగా లున్నవని స్పష్టముగా కనబడినది. కమిషనర్లు ఈ బాకీల విచారణ పూర్తిచేసేసరికి వారు పరిశీలించిన నవాబుగారి బాకీలమొత్తం రెండుకోట్ల నవరసులలో కోటి తొంభై లక్షల బాకి అబద్ధమని తేలినది. తరువాత మళ్ళీ జరిగినవిచారణలో ప్రతిమూడుకోట్లబాకీకి 30 లక్షలు మాత్రం నిజమైన వనిన్నీ, మిగతా బాకీలన్నీ అబద్ధపుబాకీలనిన్నీ తేలినది.

పాపయ్యగారి కీర్తి - అపకీర్తులు

పాపయ్యగారినిగురించి అనేకకథలు బయలుదేరినవి. సుప్రసిద్ధ ఆంగ్లేయ నవలాకారుడైన సర్ వాల్టర్ స్కాట్లు

రచించిన 'సర్జన్సు డాటర్' అనే నవలలో పాపయ్యా యనే దుబాషీపాత్రము నొకదానిని చిత్రించి అవధానంపాపయ్యాగారి పేరునుచిరస్థాయిగాచేశాడు. స్కాటుతండ్రి తల్లికి చెన్నపట్నంలో పనిచేసి పాపయ్యాగారి కుట్రవల్ల దెబ్బతినిన హాలిబర్టన్ దూర బంధువుడు. ఈ సందర్భములో పాపయ్యాగారిమీాద వచ్చిన కేసును గురించి ఇంగ్లీషులో నొక కరపత్రము ప్రకటించబడి యుండెను. దానిని స్కాటుగారు చదివి యుంటాడనడానికి సందేహంలేదు. స్కాటుగారి నవల 1827 లో ప్రకటించబడినది.

ఈ పాపయ్యా ఒక దుబాషీయనిన్నీ, కార్యాలోచనసభ (కవున్సిలు) అధ్యక్షుడు ఇతనిద్వారా దేశీయ రాజులతో రాయబారాలు జరుపుతూ వుండేవాడనిన్నీ, ఈ పాపయ్యా చాలా జిత్తులమారియైన హిందువుడనిన్నీ, ఘోరమైన పన్నాగాలనుపన్నడంలో మొనగాడనిన్నీ, స్వలాభంకోసమో రాజకార్యాలను సాధించడంకోసమో బీదలజీవనమును పడగొట్టడానికిగాని,ధనికులసౌఖ్యమును భంగపరచడానికిగాని, స్త్రీల మానమును చెడగొట్టడానికిగాని వెనుదీయడనిన్నీ, ఇలాంటి పాతకములు చేయుటవలన మొగముమీాద నేర్పడిన ముడతలుగల కుటిల రాజనీతిజ్ఞుడనిన్నీ, పగదీర్చుకొనుటలో త్రాచుపామువంటివాడనిన్నీ స్కాటు వర్ణించాడు.

ఆర్కాటునవాబుగారి బాకీల విచారణ సందర్భం లోను, పాపయ్యాగారి కేసులోను, రెడ్డిరావుగారి కేసులోను విచారింపబడిన సాక్షుల వాఙ్మూలములవల్లను పాపయ్యాగారు కొన్ని అక్రమాలను చేసినట్లు కనబడినప్పటికీ అతడు స్కాటు

మహాశయుడు చిత్రించినంతటి ఘోరపాతకములుచేసిన దుర్మార్గుడు కాడు. అతడు జరిగించిన చర్యలలో చాలా భాగము తన స్వలాభముకోసం బుద్ధిపూర్వకంగాచేసిన అక్రమాలుగాక తన యేలికలైన దొరల యిష్టప్రకారంగా వారి లాభంకోసంచేసినవే. పాపయ్యగారి యజమానులైన హోలండ్ సోదరులేగాక ఆకాలంలో చెన్నపట్టణంలోని కంపెనీసర్కారు కొలువులోనుండిన దొరలలో చిన్నఉద్యోగులు మొదలుకొని పెద్దవారివరకూ అందరూ ధనాశాపరులే. అందరూ లంచగొండులే. అప్పట్లో కంపెనీవారి కొలువులోనుండిన దొరలేగాక స్వంతంగా వర్తకం చేస్తూఉన్న దొరలు, నవాబుగారి కొలువులోచేరిన దొరలూకూడా అలాంటివారే. ధనార్జనకోసం వీరెన్ని అక్రమాలనైననూ, ఎన్నిదుర్మార్గములనైననూ చేయడానికి వెనుదీయనివారనేసంగతి ఆర్కాటు నవాబుగారి బాకీల విచారణవల్లను, తరువాత నూజివీడు జమీందారుల బాకీలవిషయంలో జరిగిన విచారణవల్లను బయటపడినది. ఈ దొరలు చేసిన అన్యాయాల సంగతి పార్లమెంటుదాకా పోయింది. వారుచేసిన దుర్మార్గాలలోను, కుట్రలలోను వారి యడుగులకు మడుగులెత్తవలసిన తాబేదారుడైన పాపయ్యగారుకూడా పాల్గొని కొంతపాపం పంచుకొనడంలో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది ?

ఈ దొరల దుర్మార్గాలు బయటపడేటప్పటికి వీరు తమబాధ్యతను తప్పించుకునేటందుకు ఆ అన్యాయాలన్నింటినీ పాపయ్యగారి నెత్తిపైన రుద్దారు. పాపయ్యగారు పాపాలన్నింటికీ భైరవుడైనాడు. సహజంగా ఈ యక్రమాలను గురించి విచారించిన దొరలును, వీటినిగురించి వ్రాసిన ఆంగ్లేయ

చరిత్రకారులును తమ తోడిదొరలు చేసిన దుర్మార్గములను సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించిచెప్పి ఈ దుబాషీ పాపయ్యగారును ఆయనలాంటి నల్లవారును ఆ దుర్మార్గములకు కారణభూతు లైనట్లు వ్రాయసాగినారు. అందువల్లనే స్కాటుగారు తన నవలలో పాపయ్యగారిని మనుష్యరూపంలోనున్న ఒక రాక్షసునిగా చిత్రించినారు. ఈ విషయంలో పాపయ్యగారికి చాలాఅన్యాయం జరిగినదని అంగీకరించక తప్పదు.

అవధానం పాపయ్యగారు పైకి ఎంతలౌకికుడుగా కన బడినా నిజానికి ఆతడు నియమము, నిష్ఠగల వైదిక బ్రాహ్మ ణుడే. అతడు పాపభీతిలేని పాషండుడు కాడు. ఆయన ఆహార విహారములందు, ఆచార వ్యవహారములందు కేవలము పూర్వాచారపరుడుగా నుండేవాడు. అతడు సంస్కృతవిద్యను, విద్వాంసులను గౌరవించేవాడు. అతడనేక అపూర్వసంస్కృత గ్రంథములను ప్రోగుచేసి ఆ కాలంలో అచ్చులేనందువల్ల వాటికి ప్రతులనువ్రాయించి, కొన్నిటిని తెనుగులో అనువదింప జేశాడు.

ఆయన గ్రంథసముదాయములలో స్కాందమనే అపూర్వగ్రంథమున్నట్లున్నూ, అందులోనిఆరుసంహితలలో నొకటైన శంకర సంహితను పాపయ్యగారు చక్కని నిర్దుష్టమైన తెనుగుపద్యములలోని కనువదింపజేసినట్లున్నూ, తరువాత కొంతకాలానికి చెన్నపట్టణం సుప్రీముకోర్టు ఇంటర్ ప్రిటరైన ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారు సుప్ర

Trial of Avadhanam Papaiah (1825) History of Madras —By Prof. C. S. Srinivasachari. pp. 197—198, 210—212.

సిద్ధాంధ్ర భాషాసేవకుడైన సి. పి. బ్రౌనుగారికి వ్రాసిన 15-12-1831 వ తేదీగల ఉత్తరమువల్ల తెలుస్తున్నది. (చూడు. ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారి కాశీయాత్ర చరిత్ర-పుట. 10)

ఈస్కాందముయొక్క వివరములను తాము 'లంగరు' పాపయ్యగారిభార్యను,కొమాళ్ళనుఅడిగి తెలుసుకున్నట్లున్నూ, అందులో సనత్కుమార సూర్య, బ్రహ్మ, వైష్ణవ, శంకర, సౌర, సంహితలనే ఆరు సంహితలు 50 కాండలు ఒక లక్ష గ్రంథమున్నట్లును, వాటిని తాము తెచ్చినట్లున్నూ కూడా వీరాస్వామయ్యగారు వ్రాసినారు. దీనినిబట్టి పాపయ్యగారు సంస్కృతాంధ్ర భాషలలో మంచిపాండిత్యము గలవాడనిన్నీ, వైదికమతాభిమానము కలవాడనిన్నీ, భాషాపోషకుడనిన్నీ తెలుస్తున్నది.

---

౪. పన్నాబాయి - లక్ష్మీసోదెమ్మ

మేవాడురాజవంశాన్ని కాపాడిన పన్నాబాయి

విక్రమశకం ౧౫౯౧ అనగా క్రీస్తుశకం ౧౫౩౫ లో రాజపుత్రస్థానంలో చిత్తూరును రాజధానిగా చేసుకొని మేవాడు రాజ్యాన్ని పరిపాలించినవిక్రమజిత్తు రాణాసంగుని కుమారుడు. రాణాసంగు ఎంతప్రజానురంజకుడో విక్రమజిత్తు అంత ప్రజా కంటకుడై పరిపాలించాడు. రాజాస్థానంలోనున్న రాజపుత్రు లందరూ అతనిని ద్వేషించి అతనిని పదభ్రష్టుణ్ణి చెయ్యాలని సంకల్పించి వనవీరుడనే రాజపుత్రుణ్ణి చిత్తూరురాజ్య సంరక్ష

కుడుగా నియమించారు. అంతట వనవీరుడు విక్రమజిత్తును వధించి తానే రాజ్యాన్ని ఆక్రమించాడు.

విక్రమజిత్తు చనిపోయేనాటికి అతని సవతితమ్ముడైన ఉదయసింగు ఆరేళ్ళ పసిబాలుడు. తల్లిలేని పిల్లవాడైనందున తనను ప్రేమతో పెంచుతూవున్న పన్న * యనే దాదినే తన తల్లియనిన్నీ, తన ఈడువాడైన ఆమెపిల్లవాడిని తన సోదరుడనిన్నీ అనుకునేవాడు. పన్న దాసియైనా చాలా ఉత్తమురాలు. కొన్నితరాలనుండి నమ్మకంగా మేవాడురాజవంశం వారిసేవచేస్తూవున్నందువల్ల క్షత్రియులసద్గుణము లలవడిన మంచి వంశములో పుట్టి పెరిగింది. ఆమెకు రాణాసంగుని వంశమంటే భక్తివిశ్వాసాలున్నవి. ఉదయసింగును తన కొమారుడికంటె ఎక్కువగా చూచుకుంటూ పెంచుతూవుంది.

వనవీరుడు విక్రమజిత్తును వధించాడని తెలియగానే రాజ్యకాంక్షచేత ఈపని చేసినవాడీయుదయసింగునుమాత్రం బ్రతకనిస్తాడా అని పన్నకు తోచింది. ఒకమూల ఇంకా విక్రమజిత్తు భార్యలు ఏడుస్తున్నారు. అంతఃపురమంతా గగ్గోలుగా నున్నది. ఆలోచించడానికైనా వ్యవధిలేదు. అప్పుడే రాత్రియైనది. ఉదయసింగూ, తన పిల్లవాడూ ఒకరి ప్రక్క నొకరు పడుకొని హాయిగా నిద్రపోతున్నారు. వారిని చూడగానే పన్నగుండె నీరైంది. ఇప్పుడో ఇకనో వనవీరుడు వచ్చి ఈ ఉదయసింగును వధిస్తాడని ఆవిడకు రూఢియైనది.

---

* బ్ర॥ శ్రీ॥ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ కవిగారు తమ రాజస్థాన కథావళిలో ఈమెపేరు 'పున్న' యని వాడినారు. చూడు : ఉదయసింగుకథ.

అంతట ఆవిడ మనస్సుకు ఒక ఉపాయం తట్టింది. కాని ఆ ఆలోచన కలిగేటప్పటికి ఆవిడకు వళ్ళు ఝల్లుమన్నది ఉదయసింగు, తన పిల్లవాడు ఒకేయీడువారు. ఒకేపోలికగా ఉంటారు. రాజకుమారుణ్ణి రక్షించాలంటే తన కొమారుణ్ణి బలియివ్వాలి ! ఇంతకుతప్ప వేరే ఉపాయంలేదు ! ఈతలంపు కలుగగా పన్నగుండె కొట్టుకున్నది.

ఏమి చేద్దామన్న ఆలోచించడానికి వ్యవధిలేదు. అంతః పురంలో హాహాకారాలు చెలరేగినవి. వనవీరుడు కత్తిపుచ్చు కొని వధించడానికి వస్తున్నాడని పన్నకు తోచింది. ఈ మేవాడు రాజ్యానికి కులదీపం ఈ ఉదయసింగు; అతడు బ్రతికివుంటే మళ్ళీ ఎప్పటికైనా చిత్తూరు రాజు కాగలడు. ఆ పిల్లవాడి ప్రాణం కాపాడాలి. పన్న తనగుండె రాయిచేసుకుంది. తన కన్నకొడుకును బలియిచ్చి రాజకుమారుణ్ణి రక్షించడానికి పూనుకుంది. వెంటనే నిద్రపోతున్న ఉదయసింగు బట్టలు తీసివేసి తన పిల్లవాడి బట్టలతడికి తొడిగింది. ఉదయసింగు నిద్రలేవలేదు. అతణ్ణితీసి ఒక పెద్ద గంపలో పెట్టి కొన్ని ఆకులుకప్పి పైన కొన్ని పండ్లు పెట్టి రాజ కుమారుడికి, తనకు అన్నం తెచ్చిపెట్టే వంటవాడైన మంగలిని పిలిచి ఆ గంప తీసుకొనివెళ్ళి తాను వచ్చే వరకూ ఊరిబయట నదీతీరాన యిసుక తిప్పలో కూర్చోమన్నది. జగన్నాథక్షేత్రంలో లాగనే రాజపుత్ర స్థానంలోని సంస్థానాలలోవంటవాళ్ళందరూ మంగలికులస్థులు. వారు చాలా నమ్మకంగా వుంటారు. ఆ మంగలి పన్న చెప్పిన ప్రకారం ఆ గంపతీసుకొని బైలుదేరినాడు. మిగిలిన అన్నం,

కూరలు తీసుకొని పోతున్నాడు కాబోలునని కావలివారు అటకాయించలేదు.

అక్కడ అంతఃపురంలో పన్నా రాజకుమారుడి ఒట్టి నగలూ తన కుమారుడికి తొడిగిందో లేదో ఇంతలో వనవీరుడు కత్తిపుచ్చుకొని వచ్చి "నీవు పెంచుతూవున్న రాజకుమారు డేడీ?" అని అడిగాడు. పన్నా నిలువునా నీరై పోయింది. తన కొమారుడికి ఆయువు చెల్లిపోయిన దని అవగతమై అతనికి జవాబుచెప్పలేక కొంతసేపు నిశ్చేష్టురాలై తరువాత ధైర్యము తెచ్చుకొని నిద్రపోతూవున్న తన కొమారుడి వైపునకు చేతితో చూపించింది. వనవీరుడా పిల్లవాడి తల నరకివేశాడు. పిల్లవాడా తల్లి ఎదుటనే మరణించాడు. వనవీరుడు రాజ్యం నిష్కంటకమైన దనుకొని వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ పిల్లవాడికి రాజకుమారుడి ఠీవికి తగినట్లుగా దహన క్రియలు జరిపారు. పన్నా ఏడ్పుచూసి పాపం రాజకుమారుణ్ణి పెంచిన ప్రేమ అని అనుకున్నారేగాని ఆవిడ తనగర్భశోకమే అనుభవిస్తూవున్నదని తెలుసుకోలేదు. తరువాత పన్నా కోట వదలి ఊరివెలుపలకు పోయి రాజకుమారుడిని తీసుకొని చిత్తూరురాజ్యమున కిదివర కనేకమారులు అఖండమైన సేవచేసిన దేవలనగరరాజైన బాగ్జీగారి కుమారుడిదగ్గరకు తీసుకొనిపోయింది. ఆత డావిడను, పిల్లవాడిని ఆదరించాడు; కాని వనవీరుడు దగ్గరలోనున్నందువల్ల తనను బ్రతుకనివ్వడని ఆవిడకు, రాజకుమారుడికి ఆశ్రయ మివ్వలేకపోయాడు. అక్కడనుంచి తంజరుపురమునకు పోగా అక్కడకూడా అలాగే

జరిగింది. చివరకామె కమలమియరు కోటలో కాపురం చేస్తూవున్న జైనమతస్థుడైన అస్నా యనే యొక కోమటి నాశ్రయించింది. అతడు సహజముగనే భయపడినాడు కాని పన్న సాహసౌదార్యములను, ప్రభుభక్తిని చూచి ఆశ్చర్యపడి ఆవిడదుస్థితికి జాలివహించి అస్నాతల్లి అతనికి ధైర్యము చెప్పి తమ రాజైన రాణాసంగుని మూడవకొమారుడైన ఈ ఉదయసింగును రక్షించమని బోధించగా ఉదయసింగును తన మేనల్లుడని చెప్పి తనవద్ద ఉంచుకొంటా ననిన్నీ, పన్న అక్కడఉంటే అనుమానం కల్గుతుందనిన్నీ అతడు అన్నాడు. అంతట ఎక్కడనో అక్కడ రాజపుత్రుడు బ్రతికివుంటే చాలునని పన్న అతనిని వదలలేక వదలలేక విడిచిపెట్టి వెళ్ళింది.

ఉదయసింగు కమలమియరుకోటలో పెరుగుతున్నాడు. అతడి లక్షణములు, చర్యలుచూచి ఇతడు రాజపుత్రుడేకాని కోమటిబిడ్డడు కాడని క్రమక్రమంగా అందరికీ తెలిసిపోయింది. (దీనిని గురించి రాజస్థాన కథావళిలో అనేక కథ లున్నవి.)

ఇలా వుండగా వనవీరునిచేత అవమానింప బడిన రాజపుత్రులందరూ ఉదయసింగు బ్రతికివున్నాడనే సంగతి పన్నను, మంగలిని విచారించి తెలిసికొని అతనికి సహాయం చెయ్యడానికి పూనుకున్నారు. అయితే చిత్తూరుదుర్గం దుర్భేద్యమైనది. అందువల్ల దానిని పట్టుకోవడానికి ఉపాయాలు ఆలోచిస్తూ, వనవీరుడిచేత అవమానింపబడిన అతడి మంత్రితోకూడా ఆలోచించారు. ఇంతలో వనవీరుడి కుమార్తె పెళ్ళి వచ్చింది. ఆ సందర్భంలో కోటలోకి వచ్చే సరకుల బళ్ళలో రాజపుత్రులు కూర్చుని కోటలో ప్రవేశించి దానిని

స్వాధీనం చేసుకొన్నారు. వనవీరుడు పారిపోయాడు. విక్రమ శకం ౧౫౯౭ (క్రీ. శ. ౧౫౪౧) లో ఉదయసింగు రాజైనాడు.

'పన్న' యనే మాటకు హిందీభాషలో వజ్రమని అర్థము. ఆ పేరు మన పన్నవిషయంలో సార్థకమైంది. పన్నాబాయి చిత్తూరురాజ్యరమాణిమైనది. ఆవిడ పేరు చరిత్రప్రసిద్ధమైంది. హిందూదేశమంతటా మారుమ్రోగింది. రాజస్థానంలో ఆవిడనుగురించిన పాటల నిప్పటికి పాడతారు. ఆవిడగతించిన కొన్నివందల సంవత్సరాలకు కర్నల్ టాడ్ అనే ఆంగ్లేయుడు తాను రచియించిన రాజస్థాన కథావళిలో నీమెచరిత్ర నతి రసవంతంగా వర్ణించాడు.

(Annals of Mewar–Tod's Rajastan Vol. 1 pp. 328–344)

పెద్దాపురంరాజవంశాన్ని నిలిపిన లక్ష్మిసోదెమ్మ

ఈ హిందూదేశము శాంతి సత్య త్యాగ ధైర్య సాహ సౌదార్యాలకు పుట్టినిల్లు. పన్నాబాయిలాగ ధర్మరక్షణ కోసము తమ సర్వస్వము నర్పించిన స్త్రీ పురుషులును, ప్రాణము లర్పించిన స్త్రీ పురుషులునుకూడా ఈదేశంలో అన్నికులాల వారిలోనూ, అన్నికాలాలలోనూ ఉన్నారు. అందువల్లనే ఎన్నిరాజకీయ మత సాంఘిక క్షోభలు తటస్థించినా ధర్మ మంటూ ఇంకా నిలిచియున్నది.

పన్నాబాయి గతించిన రెండువందల సంవత్సరాలలోనే మళ్ళీ అలాంటి పుణ్యాచరిత యొకావిడ మన తెలుగు దేశంలో జన్మించి మన జాతికి కీర్తి తెచ్చింది. ఆమెపేరు కొంపెల్ల లక్ష్మిసోదెమ్మగారు.

మొగలుచక్రవర్తియైనఔరంగజేబు క్రీ. శ. ౧౭౦౭ లో చనిపోగా మొగలాయిసామ్రాజ్యంలో చేరిన వివిధ రాష్ట్రాలను పరిపాలించే నవాబులు క్రమక్రమంగా స్వతంత్రులై పరిపాలించసాగినారు. మొగలాయిసామ్రాజ్యాంతర్భాగమైన గోలకొండరాష్ట్రానికి సుబేదారుడైన కమ్రుద్దీన్ అసఫ్‌జా గారు 'రాజ్యనిర్వాహకుడు' (Regulator of the Kingdom) అనే అర్థంగల 'నిజాం ఉల్‌ముల్కు' అను బిరుదును వహించి తన రాజధానిని గోలకొండనుంచి హైదరాబాదుకు మార్చి ౧౭౨౪ మొదలు దక్షిణహిందూదేశాని కంతా రాజాధిరాజుగా పరిపాలించడం ప్రారంభించాడు. గోలకొండ రాష్ట్రంక్రిందనున్న ఆర్కాటు, కర్నూలు, రాజమహేంద్రవరం, చికాకోలు పరగణాలను ఆయా ప్రాంతాల కధికారులుగా నియమింపబడిన నవాబులు పరిపాలించేవారు. తరువాత కొంతకాలానికి కర్నాటకనవాబు అని చరిత్రప్రసిద్ధుడైన మహమ్మదాలీ వాలాజా నవాబుగారితండ్రి అన్వరుద్దీను గారిని నిజాముగారు రాజమహేంద్రవరం, చికాకోలు పరగణాలకు నవాబుగా నియమించారు.

అన్వరుద్దీను ౧౭౧౪-వ సంవత్సరంవరకూ ఈప్రాంతాలను పరిపాలించాడు. తరువాత ౧౭౪౩ లో నిజాముగారాయనను ఆర్కాటునవాబుగా నియమించగా అక్కడికి వెళ్ళిపోయినాడు.

అన్వరుద్దీనుగారు తనక్రింద ఫౌజుదారు (సేనాపతి) గానున్న రుస్తుంఖానును ఈ ప్రాంతాలకు పరిపాలకుడుగా నియమించాడు. రుస్తుంఖానుడు ౧౭౩౭ సంవత్సరంనుంచి రాజ

మహేంద్రవరంలోనేవుంటూ దేశపరిపాలన జరిగించాడు. అప్పట్లో ఆ ప్రాంతాలలో శిస్తులను వసూలుచేయడానికి నియమింపబడియున్న యిజారాదారులనే జమీందారులకు ఇతడు సింహస్వప్నంగా నుండేవాడు. శిస్తులు వసూలు చేయడంలో అక్రమాలు జరిపి ప్రజలను పీడించినారనిగాని, వసూలుచేసిన శిస్తును సర్కారుకు తిన్నగా జమకట్టక హరించారనిగాని నేరాలుమోపి వారిని పట్టుకొని అతిక్రూరముగా దండించేవాడు. కొందరిని వధించాడు. వారిస్థానే తురకలనే అమీనులుగా నియమించాడు. తాను వధించినజమీందారుల పుర్రెలతో రాజమహేంద్రవరంలో ఒక స్తంభమును, బందరులో ఒక స్తంభమును కట్టించాడని చెప్పుకుంటారు. ఇలాగ ఆ కాలంలో రుస్తుంఖానుడిపేరు మారుమ్రోగింది. ఈరుస్తుంఖాను మొదట పెద్దాపురంకాపురస్థుడైన తెలుగు ముసల్మానుడేనని, అతడు తన తెలివితేటలచేత పైకివచ్చి అన్వరుద్దీనుదగ్గర ఫౌజుదారుడై, దేశపరిపాలకుడైనాడనికూడ చెప్పుకుంటారు.

పెద్దాపురం గోదావరిజిల్లాలో రాజమహేంద్రవరానికి ఈశాన్యదిక్కున కొంచెముతూర్పుగా ౨౮ మైళ్ళదూరములో నున్నది. ఈ సంస్థానంయొక్క ప్రశంస క్రీ. శ. ౧౫౭౧ నుంచి చరిత్రలో కనబడుతూవున్నది. పెద్దాపురంజమీందారులైన వత్సవాయవారు క్షత్రియులు. వీరు విజయనగరరాజులకు దగ్గరబంధువులు. పూర్వం ఈ ప్రాంతాల నేలిన రెడ్డిరాజుల దగ్గర వత్సవాయవారు సరదారులుగా నుండి దేశాక్రమణ లోనూ, దేశపరిపాలనలోనూ వారికి సహాయభూతులుగా నున్నందువల్ల రెడ్డిరాజులు వీరికి మొదట హిమ్మత్బహద్దరు పరగ

కాలోని కొన్నిభూముల నిచ్చి తరువాత ఆ పరగణానే జాగీరుగా నిచ్చినారనిన్నీ తెలుస్తున్నది. ఈ ప్రాంతాలలో శిస్తులు వసూలుచేసే యిజారాదారు దేశముఖులలో పెద్దాపురంవారే ముఖ్యులు. తరువాత వీరు పెద్ద జమీందారులై రాజలాంఛనాలతో దేశపరిపాలన చేస్తూ వచ్చినారు. ఈవత్సవాయవారు తమ బాహుబల పరాక్రమం వల్లను, రసికతవల్లను, దానధర్మాలవల్లను చాలా ప్రఖ్యాతిని పొందినారు.

పెద్దాపురం సంస్థానమును పరిపాలించిన వత్సవాయ పినరాజుగారి తండ్రిగారికి హైదరాబాదు నవాబుగారు 'జగపతిరాజు' అనే బిరుదునిచ్చినట్లున్నూ, అప్పటినుంచీ వీ రా బిరుదునామంతో వ్యవహరింపబడుతూ వున్నట్లున్నూ చెపుతారు.

౧౭౪౯ మొదలు ౧౭౮౭ వరకూ పెద్దాపురము నేలిన సార్వభౌమ తిమ్మజగపతిరాజుగారి యనంతరము వారి సోదర పుత్రులైన శ్రీరాయజగపతిరాజుగారు రాజ్యమునకు వచ్చి విభవసంవత్సర ఫాల్గుణబహుళ ౧౪ లు మొదలు మన్మథ నామసంవత్సర జ్యేష్ఠశుద్ధ ౪ వరకు ౨౭ సంవత్సరములు పెద్దాపురాన్ని పరిపాలించినారు. వీరిని శ్రీమదుద్దండ రాయ జగపతిరాజుగారని అనేవారు. వీరి భార్యపేరు రాగమ్మా దేవిగారు. వీరికి తిమ్మభూపతి, బలభద్రక్షితిపతి, సూరనృపతి యని ముగ్గురు కుమాళ్ళుండేవారు.

రాయజగపతిరాజుగారు చచ్చిపోయేటప్పటికి వారి కుమాళ్ళెవ్వరూ యుక్తవయస్సు వచ్చినవారు కారు. అంతట

రాగమ్మాదేవిగారు తమ పెద్దకుమారుడైన తిమ్మజగపతి రాజుగారిని పట్టాభిషిక్తులుగాచేసి తామే రాజ్యంచేయడం ప్రారంభించారు. ఈ తిమ్మజగపతిరాజుగారు కళలందు నిపుణులుగా నున్నందువల్ల కళా తిమ్మజగపతి యని పేరు పొందినారు. శ్రీ రాగమ్మాదేవిగారికి రాఘవమ్మగారని నామాంతరం వుండేది. ఆవిడ క్రీస్తుశకం ౧౭౧౮ మొదలు ౧౭౩౮ వరకూ పెద్దాపురాన్ని అతిసమర్థతతో పరిపాలించారు.

ఆ కాలంలో ఉత్తరసర్కారులు పేరుకు మొగలాయి చక్రవర్తిగారి ప్రతినిధిగానున్న హైదరాబాదు సుబేదారుడైన నిజాముగారిఅధికారానికిలోబడివుండేవి. హైదరాబాదునవాబు గారి సేనాధిపతులు ఈ ప్రాంతాలను ఎప్పటికప్పుడు లోబరచు కోవలసివచ్చేది. రుస్తుంఖాను రాజమహేంద్రవరానికి 'ఫర్ లష్కరై' హైదరాబాదునవాబుగారి అధికారం స్థాపించ డానికి వస్తూవున్నసంగతి తెలియగానే అతడిక్కడికి రాకుండా అరికట్టాలని మొగలితుర్రు పరిపాలకుడైన కలిదిండి రామరాజు గారున్నూ, నూజివీటి సుబ్బన్నగారున్నూ ఏలూరుదగ్గర అతణ్ణి అటకాయించారు గాని లాభంలేకపోయింది. పిఠా పురంవారుకూడా ఓడిపోయి మన్యంలోకి పారిపోయారు.

రుస్తుంఖాను పెద్దాపురంమీదికి దాడిచేశాడు కాని ఆ కోట పట్టుకోవడం అతనికి సాధ్యంకాలేదు. అంతట అతడు సామ దాన భేదోపాయాలు ప్రయోగించి కళా తిమ్మజగపతి గారిని, వారి సోదరులను తన గుడారంలోనికి రప్పించి మోసంచేసి వారిమీద సలసలకాగే వేడినూనె పోయించి చంపించాడు. ఈ దుర్వార్త వినగానే అంతఃపురంలో కళా

తిమ్మజగపతిగారి భార్యయున్నూ, ఆయన తల్లియైన రాగమ్మా దేవిగారున్నూ, తక్కిన రాణివాసస్త్రీలున్నూ అగ్నిప్రవేశం కావడానికి నిశ్చయించారు.

కళా తిమ్మజగపతిరాజుగారు దుర్మరణంపొందేనాటికి ఆయనకు జగపతిరాజుగారనే ఏడుమాసముల వయస్సుగల కుమారుడున్నాడు. ఈ పసిపాపడిని పెంచి పెద్దవాణ్ణి చెయ్యడానికై ఎవరూ మిగలకుండా శ్రీ రాగమ్మాదేవిగారితోపాటు ఆవిడ కోడళ్ళూ, ఇతర రాణివాసస్త్రీలందరూకూడా అగ్నిప్రవేశం చెయ్యడానికి నిశ్చయించారు. విజయనగర రాజైన పూసపాటి సీతారామచంద్రరాజుగారున్నూ, కళా తిమ్మజగపతి రాజుగారున్నూ తోడీయల్లుళ్ళు. పిల్లవాణ్ణి విజయనగరానికి చేర్చి పినతల్లికి వప్పగిస్తే పెద్దాపురం రాజవంశం నిలుస్తుంది. అయితే ఇది చెయ్యడం ఎలాగనని రాగమ్మాదేవిగా రాలోచించారు. రుస్తుంఖాను క్రూరకృత్యాలనుచూస్తూవున్నవా రెవ్వరూ అంత ధైర్యం చెయ్యడానికి సాహసించలేరు. పెద్దాపురంరాజుగారి కొలువులోనున్న విశ్వాసపాత్రుడైన రాజసేవకులలో ఎవరైనా దీనికి సాహసించినా రుస్తుంఖానుడు వారినీ, పిల్లవాణ్ణీ బ్రతకనివ్వడు. అందువల్ల రాగమ్మాదేవిగారు కర్తవ్యం ఆలోచించారు.

ఆలోచించగా ఆలోచించగా పిల్లవాడిని విజయనగరానికి పంపి రక్షించేవిషయంలో రాగమ్మాదేవిగారి కొక ఉపాయం తోచింది. కొంపెల్లవారు పెద్దాపురంరాజులకాశ్రితులైన పురోహితులు. అప్పటి రాజపురోహితుడి భార్య లక్ష్మి సోదెమ్మగారు చాలా దొడయిల్లాలు. ఆవిడమీద రాగమ్మదేవిగారికి

చాలా గౌరవం. తన మనుమడిని ఆవిడ కప్పగిస్తే తన కోరిక నెరవేరుతుందని రాగమ్మాంబ దేవిగారికి తోచింది. అంతట ఆవిడ సోదెమ్మగారిని తనకీ సహాయం చెయ్యవలసిందని అడిగింది. సోదెమ్మగా రావిడ కోరిక విని తెల్లపోయింది. తానేమో, తన యిల్లేమో, తన ఆచారాలేమో తప్ప ఆవిడకు ప్రపంచంసంగతే తెలియదు. భర్తయైనా కేవలమూ శిష్టాచారసంపన్నుడైన పరమఛాందసుడేగాని లౌకిక వ్యవహారాలు తెలిసినవాడు కాడు. అయితే కొన్ని పురుషాంతరాలనుంచీ తమకుటుంబాని కాశ్రయంగా నున్న పెద్దాపురం రాజకుటుంబానికి సంప్రాప్తించిన ఈ మహావిపత్తులో రాగమ్మాంబదేవిగారు అగ్నిప్రవేశమవుతూ తన నీమాత్రపు సహాయం చెయ్యమని కోరితే తానెలా కాదనగలదు ? ఏమైనా సరే ఈ పిల్లవాడి ప్రాణానికి తన ప్రాణం అడ్డువేసి అతణ్ణి కాపాడడానికి పూనుకొని సోదెమ్మగారు రాగమ్మాంబదేవిగారి కోరిక చెల్లిస్తానని ఆవిడచేతిలో చెయ్యివేసి వాగ్దానంచేసింది. అంతట రాగమ్మాంబదేవిగారు, కోడళ్ళు అగ్నిప్రవేశంచేశారు.

ఆక్షణంనుంచి ఆవిడకే ఆశ్చర్యం కలిగించేటంత ధైర్యసాహసాలు, ఉపాయాలు లక్ష్మీసోదెమ్మగారికి పుట్టుకొని వచ్చినవి. పిల్లవాడిని ఒడిలో వేసుకొని కోటవెలుపలికి వచ్చిందోలేదో రుస్తుంఖాను భటులావిడను అటకాయించారు. "ఈ పిల్లవాడెవరు ? ఎక్కడకు తీసుకుని వెళుతున్నావు?" అని వాళ్లు ఆవిడను ప్రశ్నించారు. అంతట ఆవిడకు అగ్నిపరీక్ష ప్రారంభమైంది. తానొక బ్రాహ్మణస్త్రీననిన్నీ, ఆ పిల్లవాడు తన పిల్లవాడనిన్నీ, తాను రాగమ్మాంబదేవిగారిని చూసి వస్తున్నాననిన్నీ, సోదెమ్మగారు వారికి చెప్పి వారికి నమ్మకం

పుట్టడానికి పిల్లవాడిని ముద్దుపెట్టుకుని వాడి నోట్లో తన నోరు పెట్టి తన నోరు ఎంగిలిచేసుకొని తప్పించుకొని బయటపడి బ్రతుకుజీవుడా యని తన యిల్లుచేరింది. ఇల్లలుకగానే పెళ్ళి కాదుకదా! ఇల్లు చేరగానే తన భర్తతో సంగతులన్నీ చెప్పి భర్తను, కొందరు భటులను వెంటతీసుకుని బయలుదేరి చేబ్రోలుమార్గంగా విజయనగరానికి దారితీసింది.

ఈ సంగతి రుస్తుంఖానుడి చెవినిపడగానే తన సైనికు లను పంపించి సోదెమ్మగారిని, పిల్లవాడినిపట్టి తెప్పించాడు. అంతట సోదెమ్మగా రా పిల్లవాడు తనపిల్లవాడేగాని రాజుగారి పిల్లవాడు కాడని గోలచేసి యేడ్చింది. కాని ఖానుడు వినిపించుకోలేదు. ఆపిల్లవాడిసంగతి కనుక్కుంటానని చెప్పి చంటిపిల్లవాడి ఎదుట కొన్నిపుస్తకములున్నూ, ఒక ఖడ్గమును పెట్టించి పిల్లవాడిని వదలగా వాడు ఖడ్గమువైపున కేపోయి దానిని పట్టుకున్నాడట. అంతట ఆ బాలుణ్ణిచూసి ఖానుడు "కూదకే షేర్, బక్రీకా బచ్చా నహీహై" (వీడు పులిపిల్లగాని మేకపిల్లకాదు). అనిపిల్లవాడిని ఖైదులోనుంచి చుట్టూకాపలా వేశాడు; సోదెమ్మగారు ఎంతోగోలపెట్టి ఏడ్చింది. ఆవిడ ఖానుగారి భార్యదగ్గరకుపోయి తనకు పుత్రభిక్ష పెట్టవలసినదని యేడ్చింది. ఆఖరికి ఆవిడకూడా ఆ చెరసాలలో వుండి పిల్ల వాడిని పెంచడానికి ఖానుడు అంగీకరించాడు. అయితే ప్రతి రోజూ ఉదయం తాను ముఖం కడుక్కునే టప్పుడా పిల్లవాణ్ణి తమసమక్షానికి తీసుకునిరావాలని భటులకు వుత్తర్వు చేశాడు. ఆ పిల్లవాడు రోజూ చూపించే విద్దెములనుచూసి వాడు క్షత్రియశిశువే. కాని బ్రాహ్మణుడుకాడని ఖానుఅంటూ, వీడు బ్రతికివుంటే తనకు ముప్పువస్తుందని ఆ బాలుణ్ణి వధించాలని

ఎప్పటికప్పుడు అనుకునేవాడటకాని తన భార్యమాటలవల్ల అలాచేయకుండా వుపేక్షించేవాడు.

సోదెమ్మగారు రాత్రింబగళ్లు ఆపిల్లవాడిని కనిపెట్టుకుని వుండి వీలైనప్పుడల్లా రుస్తుంఖానుభార్యదగ్గరకు పోయి కడుపు తరుక్కుని పోయేటట్లు చెప్పుకుని ఏడుస్తూ తనకు పుత్రభిక్ష పెట్టవలసిందని ప్రార్థిస్తూ వుండేది. రుస్తుంఖానుభార్యకు మనస్సు కరగి తనభర్త ఆపిల్లవాడికి ప్రాణాపాయం కలిగించ కుండా కాపాడుతూ వుండేది.

ఇక్కడ పెద్దాపురంలో జరుగుతూవున్న సంగతి సందర్భాలన్నీ సోదెమ్మగారెప్పటికప్పుడు తన భర్తగారి ద్వారా విజయనగరానికి తెలియపరుస్తూ వుండేది.

అక్కడ విజయనగరంలో సీతారామచంద్రరాజుగారి పినతండ్రి కుమారుడైన విజయరామరాజుగారి రాజ్యకాంక్ష వల్ల అన్నగారికి విషప్రయోగంచేసి చంపించారు. అంతట రామచంద్రరాజుగారి భార్యయున్నూ భర్తతో సహగమనం చేసింది. రాజ్యకాంక్షవల్ల అన్నగారిని తుదముట్టించి సింహాసన మెక్కినా విజయరామ రాజుగారు తన అన్న కుమారుడైన ఆనందజగపతిగారిపట్ల విరోధభావం వహించక దయగానే చూసేవారు. అక్కడ పెద్దాపురంలో ఖైదులో నున్న బాలుడైన రాయజగపతిరాజుగారిమీదకూడా వారికి బంధుప్రేమ, సానుభూతి పూర్తిగానే వున్నవి. విజయరామ రాజుగారి భార్య చంద్రయ్యమ్మాదేవిగారు దొడ్డయిల్లాలు. ఆవిడకుకూడా ఈదిక్కులేని పిల్లవాడిమీద చాలా దయ కలిగింది. అందువల్ల వారీపిల్లవాడిని ఎలాగైనాచెరలోనుంచి

విడిపించాలని చాలా ఆదుర్దాగానే వున్నారు. ఇలావుంటూ వుండగానే కొన్నిసంవత్సరాలు గడిచిపోయినవి. పిల్లవాడు చెరసాలలోనే పెరుగుతున్నాడు.

ఇంతలో రుస్తుంఖాను కుమారుడైన నూరుద్దీనుఖాను తన తండ్రినివధించి తానే రాజమహేంద్రవరానికి షర్లష్కరై పెద్దాపురంలోనే మకాముగానుండి పరిపాలన ప్రారంభించాడు. అయితే చెరలోనున్న రాయజగపతి రాజుగారికి విముక్తి కలుగలేదు. పైగా క్రొత్తఖాను బందోబస్తు ఎక్కువ చేశాడు. పిల్లవాడిని చంపిస్తాడనే భయం ఇంకా ఎక్కువైంది. ఎందుకంటే రాజవంశమువాడంటూ వుంటే అతణ్ణి సింహాసనం ఎక్కించడానికి కుట్రచేస్తారని అతనిభయం. బాలుణ్ణి ఖైదు చేసిన గదికిన్ని, కోటయొక్క బయటిద్వారానికిన్ని మధ్య ఏడు పహరాలుండేవి. అక్కడ తురుష్కభటులు విచ్చుకత్తులతో పారా యిచ్చేవారు. కోటలోపలికి పోవడానికి సోదెమ్మగారికి తప్ప మరెవ్వరికీ అనుజ్ఞ లేదు. అందువల్ల పిల్లవాణ్ణి తప్పించాలంటే ఆవిడ ఒక్కర్తే ఈ పహరావాళ్ళ నందరినీన్నీ తప్పించుకోవాలి. లక్ష్మీసోదెమ్మగారు అందుకోసం కొన్ని ఉపాయాలు ఆలోచించి అవకాశముకోసం చూస్తూవుంది. సోదెమ్మగారెప్పుడూ ముప్పైమూళ్ళ బట్టకట్టుకొని దానిని తన నడుముచుట్టూ చుట్టలు చుట్టలుగా అనేకమార్లు తిప్పి చుట్టుకునేది. పహరావాళ్ళాచీరచుట్టలు విప్పించి చూచి మరీ లోపలికి పోనిచ్చేవారు. ఇదేమిటని వారడిగితే ఇది మా యింటి ఆచారమనేది. వాళ్ళు నవ్వుకుని కొన్నాళ్ళు చీరె చుట్టలు విప్పించి ఆఖరికి విసిగి వేసరి ఆ చీరచుట్టలు విప్పించడము మానివేశారు. ఆవిడ బహు తరచుగా బైటకు వెడుతూ

వుండడం చూసి వాళ్ళు ఆవిడను ప్రశ్నించగా అది తన శరీర ప్రకృతి యని చెప్పేది. అది వాళ్ళునమ్మి వూరుకున్నారు.

ఇలా వుండగా నూరుద్దీనుఖాను కళింగదేశ దండయాత్రకు బయలుదేరుతాడనేసంగతి తెలిసింది. అంతట తగిన సిబ్బందితో ఒక పల్లకీని పంపించవలసిన దనిన్నీ, దారిలో అక్కడక్కడ అంచెలలో సైనికులను పెట్టవలసిందనిన్నీ సోదెమ్మగారు విజయనగరానికి కబురుచేసింది. ఆ ప్రకారం పల్లకీ రాగా సోదెమ్మగారు బాలుణ్ణి తన ఒడిలో వేసుకొని ఆపైన తన చీరను చుట్టి కాపలావారికి అనుమానం కలుగకుండానే పిల్లవాణ్ణి బైటికి తీసికొనిపోయి సంకేతస్థలంలో వున్న పల్లకీలో ఎక్కి విజయనగరానికి దారితీసింది.

సోదెమ్మగారు పిల్లవాడిని తీసికొనిపోయిన సంగతి తెలియగానే ఈ సంగతి తెలిస్తే తమమీాదికి వస్తుందని భయపడి రాత్రివేళ సోదెమ్మగారు తప్పించుకొనిపోయినదని కాపలావారు తమ ప్రభువుకు తెలియపరిచారు.

విజయరామరాజుగారి సైనికులు సోదెమ్మగారిని పల్లకిలో అంచెలమీాద తీసికొనిపోతున్నారనేసంగతి చారులవల్ల తెలియగా నూరుద్దీనుఖాను వెంటనే తన సేనతో బయలుదేరి పోయాడు. చేబ్రోలుదగ్గర యుద్ధంజరిగింది. అక్కడ విజయనగరమువారి అనకాపల్లి బోయలఫౌజు ౨౦౦౦ మంది నూరుద్దీనుఖాను ఎక్కిన ఏనుగును ముట్టడించి అంబారీయొక్క కట్టుపగ్గాలు త్రెంపి ఖానుణ్ణి క్రిందికి లాగి అతనిని వధించగా అతనిసైన్యం చెల్లాచెదరై పోయింది.

విజయరామరాజుగారు జగపతిరాజుగారిని సురక్షితంగా తీసుకొనిపోయి అక్కడ తన అన్నకుమారుడైన ఆనందజగపతి రాజుగారితో సమానంగా చూస్తూ పెంచడం ప్రారంభించారు.

ఈ రాజమహేంద్రవరం సర్ లష్కరు పై యధికారి యైన అన్వరుద్దీనుకు రుస్తుంఖానుమీదను, నూరుద్దీనుమీదను కోపంవచ్చినందువల్ల అతడు విజయనగరంవారికీ, నూరుద్దీనుకు జరిగిన యుద్ధంలో విజయనగరంవారికే సహాయం చేశాడు. తరువాత పెద్దాపురంకోటను తానే స్వాధీనం చేసుకొని పరిపాలించ సాగాడు. అందువల్లకూడా పెద్దాపురానికి మోక్షం కలుగలేదు. కొంతకాలం తరువాత అన్వరుద్దీనుకు బదులుగా జాఫరల్లీఖాను ఈ నాలుగు పరగణాలకూ పరిపాలకుడైనాడు. అతడు విజయనగరం మీదికి దండెత్తివచ్చాడు. అప్పటికి యుక్తవయస్సువచ్చిన జగపతిరాజుగారతని నెదుర్కొని జయించగా వారికి రాజ్యం జరిగినది. తరువాత జగపతిరాజుగారు ౧౭౪౫ లో పెద్దాపురానికి వచ్చి పట్టాభిషిక్తులై ౧౭౯౭ వరకూ పరిపాలించారు.

కొంపెల్ల లక్ష్మీసోదెమ్మగారు ఇలాగ ఎన్నో కష్టాలనుభవించి శ్రీరాయజగపతిరాజుగారిని రక్షించి విజయనగరమునకు సురక్షితముగా తీసికొనిపోయి వప్పగించి పెద్దాపురం వత్సవాయివారి రాజవంశం నిలిపి పుణ్యంకట్టుకుంది. ఈవిడ చూపిన అఖండమైన త్యాగమునకు, సాహసౌదార్యములకు మెచ్చి విజయనగరంరాజుగారైన శ్రీ విజయ రామజగపతి మహారాజుగారు లక్ష్మీసోదెమ్మగారి కుటుంబంవారికి తమ

రాజ్యంలో ఒక అగ్రహార మిచ్చి దానికి లక్ష్మీ పురాగ్రహార మని ఆవిడపేరు పెట్టించారు. రాయజగపతిగారిని రక్షించి నందువల్లనే ఈ యగ్రహార మివ్వబడినందువల్ల దీనికి రాయ భూపాల పురాగ్రహార మనికూడా పేరు. ఈ అగ్రహారాన్ని కొంపెల్లవారు చాలాకాలం అనుభవించారు.

కొంపెల్లవారు వత్సవాయివారికి చిరకాలంనుండి పురోహితులుగా ఉన్నట్లు గోదావరిజిల్లా మోడేకుర్తి వాస్తవ్యులైన బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బరాయశాస్త్రిలవారు సిద్ధాంతశిరోమణికి వ్రాసిన ఆంధ్రపీఠికలో "శ్రీ వత్సవాయ ప్రసిద్ధాన్వయ భూవరుల మన్ననం గులగురుతు గాంచి" అని వ్రాసినారు. (బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి పెద్దాపురసంస్థానచరిత్ర విమర్శనము. ౧౦౮-౧౩౩)

---

౫. వేంకటపతి దేవరాయ మహారాయలు

క్రీ. శ. 1585 మొదలు 1614 వరకూ కొంతకాలం పెనుగొండను, తరువాత చంద్రగిరిని రాజధానిగా చేసుకుని కృష్ణానదికి దక్షిణాన కావేరివరకూ గల దక్షిణహిందూ దేశాన్నంతా ఏకచ్ఛత్రంగా పరిపాలించిన వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయలు ఆంధ్రభోజుడని ప్రసిద్ధిజెందిన విద్యానగరచక్రవర్తియైన కృష్ణదేవరాయల అల్లుడైన ఆరవీటి రామరాజుగారి తమ్ముని కుమారుడు. భుజబలపరాక్రమం లోను, సాహసౌదార్యాది సుగుణసంపత్తిలోను, రసజ్ఞత లోను కృష్ణదేవరాయల తరువాత ఇత డంతవాడేనని

ప్రఖ్యాతిని పొందినాడు. ఈయనకూడా సంగీతసాహిత్యాలను, చిత్రకళలను పోషించాడు. ఆంధ్రకవులను ఆదరించి అనేక గ్రంథాలను వ్రాయించినాడు.

మహారాయలవారు పోర్చుగీసు పాదరీలకు దర్శన మివ్వడం

వెంకటపతిదేవరాయల కాలంలో చెన్నపట్నందగ్గర శాంతోములోను, పులికాటు అనే ప్రళయకావేరిదగ్గరను వర్తకస్థానాల నేర్పరచుకొనివున్న పోర్చుగీసువారు సముద్రం పైనుంచి దేశంలోకి దిగుమతిచేసే సరకులమీద నూటికి ఒక రూపాయిలో నాలుగవవంతు చొప్పున ఈ చక్రవర్తికి సుంకం చెల్లించేవారు. ఇంతేగాక చక్రవర్తిగారి సామంతులున్నూ, ఆ ప్రాంతాలకు అధికారిన్నీ అయిన తంజావూరు ఆంధ్రనాయకుడికి కప్పంగూడా చెల్లించేవారు. డచ్చి, ఇంగ్లీషు వర్తకులుకూడా ఆ కాలంలో మన దేశానికి వర్తకం చెయ్యడానికి వచ్చి ఈ విజయనగరచక్రవర్తిగారి సామంతుల నాశ్రయించి వ్యాపారం సాగించారు.

అప్పట్లో మనదేశంలో పశ్చిమతీరాన్ని పోర్చుగీసు జాతి క్రైస్తవమత ప్రచారకులు కొన్ని క్రైస్తవమతాలను, దేవాలయములను స్థాపించుకొని మతప్రచారముచేస్తూ ఈ విజయనగరరాజ్యంలోకూడా కొన్నిచోట్ల దేవాలయాలు కట్టుకోవాలని ఆలోచించారు. ఆ ప్రకారం చక్రవర్తిగారిని దర్శించి చంద్రగిరిలో ఒక క్రైస్తవమతాన్ని స్థాపించుకోవడానికి అనుజ్ఞను పొందాలని నిశ్చయించారు.

అప్పట్లో రాయలవారి మామగారైన ఓబరాయలు కాంచీపురానికి పరిపాలకుడుగా వున్నందువల్ల ఆయనద్వారా ప్రయత్నిస్తే ఇది సాధ్యమవుతుందని ఆలోచించి మెల్లగా ఆయనను ఆశ్రయించారు. ఆయన చక్రవర్తిగారి దర్శనం చేయిస్తామని సెలవిచ్చారు. అంతట మహారాయలవారి దర్శనంనిమిత్తం శాంతోము రెక్టారైన ఫాదర్ డీసా గారున్నూ, ఫాదర్ ఫ్రాన్సెస్కోరిచియో గారున్నూ కలిసి 1598 వ సం॥ అక్టోబరు 10 వ తేదీన చంద్రగిరికి బయలు దేరారు. అక్కడ ముందుగా ఓబరాయలుగారిని దర్శించి వారికి కొన్ని బహుమతులు సమర్పించగా ఆయన సంతోషించి తనమండలంలో నెక్కడనైనాసరే క్రైస్తవదేవాలయం కట్టుకోవచ్చునని సెలవిచ్చి వీరిని సత్కరించి తరువాత కొద్దిరోజులకు మహారాయలవారిదర్శనం చేయించారు.

వీరు వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయలవారి దర్శనం చేసిన దృశ్యాన్నిగురించి . డుజారిక్ అనే ఫాదరీగారు ఇలాగ వర్ణించి యున్నారు:—

చాలా సోపానాలు ఎక్కి వెళ్ళగా ఒక చిన్న సభామందిరంలో ఒక రత్నకంబళముమీద మహారాయలువారు ఒక దిండుకు ఆనుకుని కూర్చుని వున్నారు. ఆయనప్రక్కనే యువరాజుగారు కూర్చుని వున్నారు. అతడు చాలా చిన్నవాడు; స్ఫురద్రూపి. అవతలప్రక్క యువరాజు గారికి ఎదురుగా చక్రవర్తి మామగారైన ఓబరాయలవారు, వారి తమ్ముడూ కూర్చున్నారు.

మహారాయలవారు పసుపుపచ్చనిదుస్తులను ధరించి వున్నారు. తక్కిన ప్రభువులందరు మామూలుగా చేసేలాగు ననే ఈ ఫాదరీలుకూడా జోహారులుచేసి నిలిచియుండగా వారినిగురించి ఓబరాయలవారివల్ల ఇదివరకే వినియున్నందు వల్ల మహారాయలవారు, "సూర్యోదయమువలెనే ఈ ఫాదరీల రాక తమకు చాలా ఆనందకరముగా నున్నదనిన్నీ, వారిని తగినటుల సత్కరించి పంపవలసిన"దనిన్నీ సెలవిచ్చారు. అంతట ఫాదరీలు మహారాయలవారికి వందనము లర్పించి తాము తెచ్చిన బహుమతులను సమర్పించారు.

వారు తెచ్చినవాటిలో గాజుతోను, బంగారుతోను, పోర్చుగల్లులో తయారుచేసిన గుండెకాయలాంటి చిత్రమైన వస్తువు ఒకటి వుండగా దానిని రాయలవారుచూసి ఇదేమిటని ప్రశ్నించారు. ఇది వెండి బంగారులతో తయారుచేసిన గుండెకాయ యనిన్నీ, రాయలవారియందు తమకుగలప్రేమను, రాజభక్తిని, కృతజ్ఞతను తెల్పగలందుకు దానిని బహుమతిగా సమర్పించుకుంటున్నా మనిన్నీ వారు మనవిచేశారు. అంతట మహారాయలవారు 'మహా సంతోషం' అని తమ మాతృభాషయైన తెలుగులో అన్నారు. తరువాత శ్రీవారు ఆ క్రైస్తవఫాదరీలలో రెక్టారుగారికి నాలుగు పట్టుతాపితాలున్నూ, ఫ్రాన్సిస్ రిచియోగారికి రెండు పట్టుతాపితాలున్నూ బహుమానం చేశారు. ఈ క్రైస్తవమతప్రచారకుల జీవిత విధానాన్ని గురించి రాయలవారు దీర్ఘంగా ప్రశ్నించారు. వారి జవాబులన్నీ సావధానంగా విని తమ సభాసదులతో ఇలాగ అన్నారు. "వీరుకూడా మన సన్యాసులవంటివారే. అందుకుతోడు వీరు విద్వాంసులుకూడాను!" అని రాయల

వారు చాలాసేపు దర్శనం యిచ్చి క్రైస్తవులు జనన మరణాల విషయంలో అవలంబించే ఆచారాలూ, ప్రాయశ్చిత్తాలూ వివరంగాఅడిగి తెలుసుకుని చాలా బాగున్నవని రాయలవారు సెలవిచ్చారు.

బ్రాహ్మణకర్మలువిధించే స్నానాలు శరీరాలనే శుద్ధి చేస్తున్నవి గాని ఆత్మలను శుద్ధిచేయడం లేదనిన్నీ, క్రైస్తవ ధర్మాలు విధించే జ్ఞానస్నానములు ప్రాయశ్చిత్తాలూ మానవుల పాపాలను కడిగివేసి ఆత్మలను శుద్ధిచేస్తున్నవనిన్నీ క్రైస్తవ మిషనరీఫాదరీలు చెప్పగా రాయలవారు విని అక్కడనున్న బ్రాహ్మణులను చూచి "ఈ విషయంలో మీరేమంటారు ?" అని అడిగారు. రాయలవారి మిషనరీ ఫాదరీల నింతగా గౌరవించి వారిపైన అనుగ్రహం చూపుతూ వున్నప్పుడు తామేమైనాఅంటే రాయలవారికి ఆగ్రహం వస్తుందేమో అని అక్కడివారు 'స్వామి; స్వామి' (చిత్తం, చిత్తం) అని వూరుకున్నారు.

ఈ ఫాదరీలకు ఖర్చులనిమిత్తమున్నూ, ఒక క్రైస్తవ దేవాలయం కట్టుకోగలందుకున్నూ రెండు గ్రామాలనూ, స్వాములున్నూ ప్రభువులున్నూ మాత్రం యెక్కితిరిగే బంగారు అడ్డపల్లకీ నొక దానినిన్నీ రాయలవారు దయచేసినారనిన్నీ, తమ సామ్రాజ్యంలో ఎక్కడనైనాసరే వీరు తమ యిష్టంవచ్చినచోట క్రైస్తవదేవాలయాలు కట్టుకోవడానికి మహారాయలవారు అనుగ్రహించారనిన్నీ ఓబరాయలవారు సెలవిచ్చారు.

ఈ ఫాదరీలు తిరిగి వెళ్ళేలోపుగా మహారాయలవారు మరియొకమాటు దర్శనం ఇచ్చి క్రైస్తవమతధర్మాలను

గురించీ, సిద్ధాంతాలనుగురించీ వీరివల్ల విన్నారు. తమ రాజధానియైన చంద్రగిరిలోనే ఒక క్రైస్తవదేవాలయం కట్టుకోవడానికి అనుగ్రహించారు. అటుతరువాత ఈ క్రైస్తవ ఫాదరీలు శాంతోముకు తిరిగి వచ్చారు.

(Du jarric I pp. 654-675. Historical Fragments Orme P. 61. Aravidu Dynasty. H. Heras. pp. 464-467.)

చంద్రగిరి తాలింఖానా

చంద్రగిరిలో వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయలవారి కాలంలో (1585-1614 మధ్య) వారి ఆస్థానంలోనుండే రాజబంధువులు, సామంతులు, సరదారులు, ఉద్యోగులు మొదలైన తెలుగుప్రభువులూ, శ్రీమంతులూ వుపయోగించుకునే తాలింఖానా ఒకటి వుండేది. అది పాశ్చాత్యదేశాలలో నుండే 'జిమ్నేసియం' వంటిది. ఫాదర్ డు జారిక్ అనే పోర్చుగీసు క్రైస్తవమత ప్రచారకుడైన జెసూటు మిషనరీసంస్థను చూచి ఇలాగ వర్ణించాడు:—

"ఈ తాలింఖానా కట్టివున్న ఆవరణలో మధ్య ఖాళీ స్థలము సన్నసున్నముతో నున్నగా అద్దములాగ పాలగచ్చు చేసివున్నది. దానిచుట్టూ విశ్రమించడానికి వీలుగా పరుపులాగ మెత్తగా వుండేటట్లుగా యెర్రనియిసుక ఒత్తుగ పోసియున్నది. ఇక్కడ శరీరవ్యాయామం చెయ్యడానికి వచ్చే శ్రీమంతులు దుస్తులన్నీతీసివేసి లంగోటాలతోను, కచ్చడాలతోను నిలుచుని వుంటారు. అంతట జెట్టీ లనే బలాఢ్యులైన యువకులు ఈ ప్రభువులకు చక్కగా ఒళ్ళు పట్టుతారు. తరువాత వారూ వీరూకలిసి దండెములు, బస్కీలు తీస్తారు; కుస్తీలు పడతారు;

మల్లంయుద్ధం చేస్తారు. ఇలాగ ఒళ్ళుగట్టిపడే అనేకరకాల కసరత్తులు, సాములు ఒళ్ళంతా చెమటపట్టేవరకూ చేస్తారు. తరువాత జెట్టీలు ఈ ప్రభువులశరీరాలకు మెత్తనిమన్ను రుద్ది మళ్ళీ ఒళ్ళుపట్టి, కీళ్ళూ ఎముకలూ కదిలిపోయి ఊడివస్తాయా అనేటట్లుగా కాళ్ళను, చేతులను అన్నివైపులకూ త్రిప్పి లాగి సాధకంచేసి తరువాత ఒళ్ళు దులుపుతారు. అటుతరువాత ఆ ప్రభువులు తమ శరీరానికి బాగా నూనెరాసుకుని మంచి వేడినీటిలో స్నానంచేసి ఒళ్ళుబాగా తుడుచుకొని తమ దుస్తులు ధరిస్తారు. ఇలాగ ఈ శ్రీమంతులందరూ ప్రతిరోజూ భోజనానికిపూర్వం శరీరవ్యాయామం చేస్తూవున్నందువల్ల ఆరోగ్య దృఢగాత్రులైవుండి డెబ్భయియేళ్ళ వాళ్ళుకూడా ముప్ఫైయేళ్ళవాళ్లలాగ కనబడతారు.

చెన్నపట్నందగ్గరవున్న శాంతోముకాలేజీ రెక్టారు గారైన ఫాదర్ సైమన్ డి. సాగారుకూడా ఒకసారి చంద్రగిరిలో ఈ తాలింఖానాను చూశారు.

(Aravidu Dynasty H. Heras. pp 313-314)

మహారాయలవారు రాణివాసంతో వనవిహారానికి పోవడం

వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయలవారికి వెంకటాంబ, రాఘవాంబ, పెద్దఓబమాంబ, పిన్న ఓబమాంబ అనే నలుగురు భార్యలున్నట్లు 1586-వ సంవత్సరపు శాసనంవల్ల కనబడుతూఉంది. ఇంకొక శాసనంలో పిన్నఓబమాంబకు బదులుగా కృష్ణమాంబపేరు కనబడుతూవుంది. 1598 లో మహారాయలవారు రాణివాసముతో వనవిహారమునకు పోయిన

దృశ్యాన్ని ఫాదర్ డు జారిక్ అనే జెసూటు క్రైస్తవమత ప్రచారకుడు ఇలాగ వర్ణించాడు.

"పోర్చుగీసు క్రైస్తవమత ప్రచారకులైన జెసూటు ఫాదరీలు క్రొత్తగా చంద్రగిరికి పోయియున్న రోజులలో ఒక నాడు మహారాయలవారు తమ మహారాజ్ఞులతో నగరానికి బయటనున్న ఉద్యానవనానికి విహరించబోయినారు. ఈ రాణి వాసముతో వెళ్ళిన పరివారజనములో గొప్ప అశ్వికదళం ఒకటి యున్నది. ఆ దళాధిపతి ఒక మహమ్మదీయుడు. ఈ దళానికి నాలుగువైపులా నలుగురు గొప్ప సరదారు లున్నారు. అందులో పట్టుకేతనాలు ఎగురు తున్నవి. దీని తరువాత పిల్లనగ్రోవులు, వీణలు వాయించే మేళ మున్నది. వాద్యములవా రందరూ ఒంటెల మీద నెక్కి పోతున్నారు. ఈ పరివారంతో మంచి కాల్బలముకూడా పోతున్నది. వీరితరువాత ప్రధాన సేనా నాయకులైన దళవాయిలు ఆయుధపాణులై, పాదచారులై నడుస్తున్నారు. వీరిప్రక్కను మహారాయలవారి పట్టపుటేనుగ మీద విజయనగరరాజలాంఛనము ఎత్తియున్నది. చుట్టూ ఇంకా చాలామంది రాజకీయోద్యోగులున్నారు. తరువాత నలుగురు బోయీలు ఒక పెద్ద యినుపజేగంటను మోస్తూ ఉండగా నలుగురు సైనికులు ఎడతెగకుండా దానిని మ్రోగిస్తున్నారు. అంతట తమచుట్టూ ఉద్యోగులు కొలుస్తూ రాగా రాజసేవకులు నాలుగు తెల్లని గొడుగులను పట్టి యుండగా మహారాయలవారు ఒక బంగారు తంజావూ పల్లకీలో కూర్చుని పోతున్నారు. ఈ టెంట్ మీద కేతనము లెగురుతున్నవి. ఒకదానిమీద పెద్ద తెల్లచామరము జీరాడు

తున్నది. ఒక ధ్వజముమీాద మత్స్యలాంఛనము, మరియొక దానిపైన సింహలాంఛనము, ఇదిగాక మరియొక గొప్ప ధ్వజము నున్నవి. వీటితరువాత సామ్రాజ్య సర్వసేనానియైన ప్రధాన దళవాయి ఉన్నాడు. ఆఖరిని యువరాజైన రంగరాయలున్నూ, నలుగురు మహారాణులున్నూ రత్నాలతో పొదిగిన జలతారుబుటేదారీజాలరులుగల వెండి బంగారు తంజాన్ పల్లకీలలో కూర్చుని పోతున్నారు. ప్రతిపల్లకీకి సూర్యరశ్మి తగలకుండా రెండేసి గొడుగులు పట్టినారు. చాలామంది దాసదాసీజనము రెండుప్రక్కలను విసనకర్రలతో విసురుతున్నారు. వింజామరలు వేస్తున్నారు. ఇలాగ నగరో పరిభాగాన్ని వున్న ఉద్యానవనానికిపోయి, అక్కడ కులాసాగా ప్రొద్దుపుచ్చి సూర్యాస్తమయం అయినతరువాత రాత్రిని పగలుగా మార్చేటంత కాంతినిచ్చే దివిటీలతోను, కాగడాల తోను తిరిగివచ్చారు.''

(Aravidu Dynasty – H. Heras pp. 496–497)

౬. రాణీ వెంకటాంబగారి దొంగకానుపు

1585 మొదలు 1614 వరకూ చంద్రగిరిని రాజధానిగా చేసుకొని విద్యానగరసామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయలవారికి వెంకటాంబ, రాఘవాంబ, పెద ఓబమాంబ, పిన ఓబమాంబ యనే నలుగురు భార్య లున్నట్లు 1586 వ సంవత్సరపు శాసనంలో కనబడుతున్నది. అయితే ఆ సంవత్సరములోనే లిఖింపబడిన దళవాయి అగ్రహార శాసనములో పిన ఓబమాంబపేర్కు బదులుగా కృష్ణమాంబపేరు

కనబడుతున్నది. కృష్ణమాంబతో కలిపి నలుగురు భార్యల పేరులున్నా 1598 వ సంవత్సరమునాటి శాసనాలలో కూడా వున్నవి. కృష్ణమాంబ ఓబమాంబకు మారుపేరో, లేదా ఆ పేరుగల యింకొకయామెను రాయలవారు మళ్ళీ పెళ్లి చేసుకొన్నారో తెలియదు

1601 వ సం॥ విలపాకదానశాసనంలో పైన చెప్పిన నలుగురు భార్యలపేర్లుగాక కొండాంబిక అనే ఐదవభార్య పేరుకూడా కనబడుతున్నది. అయితే వెంకటపతి రాయలవారి రాజ్యకాలంలో చివరిభాగంలో రచియింపబడిన రామరాజీయ మనే నరపతివిజయములో వెంకటమ్మ, ఓబమ్మ, కృష్ణమ్మ, కొండమ్మ లనే నాలుగు పేర్లే కనబడుతున్నవి. అప్పటికి రాఘవమ్మగారు చనిపోయి వుంటుంది.

1614 లో రాయలవారు చనిపోయినప్పుడు ఆయనతో ముగ్గురు భార్యలు సహగమనం చేశారనిన్నీ, అందులో పెద్ద యామెకు దరిదాపుగా రాయలవారివయస్సే వుంటుందనిన్నీ, తక్కినఇద్దరికీ చెరి ముప్ఫైయేదు సంవత్సరాలు వుంటాయనిన్నీ పోర్చుగీసు క్రైస్తవ పాదరీలు తమ అధికారులకు వ్రాసిన వుత్తరాలవల్ల కనబడుతున్నది. అప్పటి కిద్దరు భార్యలు చనిపోయి వుండాలి.

పెద ఓబమాంబ జిల్లేళ్ల రంగరాజుగారి కొమార్తె. కృష్ణమాంబ జిల్లేళ్ళ కృష్ణరాజుగారి కూతురు. కొండాంబిక గొబ్బూరి ఓబరాయల కొమార్తె, ఓబరాయలు ఇంకొక కొమార్తెనుకూడా రాయలవారికిచ్చి పెళ్ళిచేసినట్లు కనబడు తున్నది. వెంకటాంబగారు ఎవరికుమార్తె యైనదీ

రామరాజీయములో నుదహరించలేదు. బహుశా జగ్గరాజు గారి కోమార్తె బాయమ్మ అని బర్రిడస్ పేర్కొన్న రాణిగా రీమెయే అయివుంటుందని చరిత్రకారుల ఊహ.

రాయలవారిమామగారైన గొబ్బూరి ఓబరాయలవారు రాయలవారిక్రింద ఒక మహామండలేశ్వరుడైన సామంత రాజుగా నుండేవాడు. ఆయన కాంచీపురం రాజధానిగా ఆప్రాంతాలను పరిపాలించేవాడు. 1606 వరకూ వెంకటపతి దేవరాయల వారికి ఈ ఓబరాయ లెంత చెపితే అంత. ఓబరాయలవారి కుమార్తె రాఘవాంబ రాయలవారి కత్యంత ప్రేమాస్పదురాలైన భార్యగా నుండేది. ఆమె చనిపోయినతరువాత ఓబరాయలవారి పలుకుబడి తగ్గింది.

రాఘవాంబగారు చనిపోయినతరువాత రాయలవారి ప్రేమకు పాత్రురాలైన రాణీగారిని గురించి పోర్చుగీసు క్రైస్తవ ఫాదరీలు తమ వుత్తరాలలో పైవారికి అనేక వివరాలు వ్రాశారుగాని పేరుమాత్రం వుదహరించలేదు. రాజకార్యాలన్నీ రాణీగారి యిష్టానుసారంగా జరుగుతున్న వనిన్నీ, ఈనల్ల రాణీగారి వలపులోచిక్కి రాయలవారు ఆమెకు దాసులైనారనీ, శాంతోములో క్రైస్తవులకూ, గ్రామస్థు లకూ వచ్చిన తగాయిదాలవల్ల రాణీగారు క్రైస్తవులపైన కోపంగా వున్నవారనిన్నీ ఆవిడకు సమర్పించవలసిన బహుమతులూ సొమ్మూ ఇస్తేనేగాని ఆవిడ ప్రసన్నురాలు కాదనిన్నీ ఫాదరీలు పై అధికారులకు వ్రాశారు. రాయల వారు తమ అధికారాలన్నీ ఈరాణీగారికిన్నీ, ఆవిడ సోదరుడి కిన్నీ వప్పగించారని 1611 లో ఒక వుత్తరంలో వ్రాశారు. ఈమెను పులికాటురాణీ యని 1611 లో ఒక ఇంగ్లీషు

కెప్తాను పేర్కొన్నందువలనను పులికాటురాణీగారు ఓబమ్మ యని ఒక డచ్చివర్తకుడు వుదాహరించినందువల్లను జిల్లేళ్ల రంగరాజుగారి కొమార్తెయైన పెదఓబమాంబ యని చరిత్రకారులు ఊహిస్తున్నారు.

1607 నాటికే వెంకటపతి దేవరాయలవారు వయోవృద్ధులుగానున్నట్లు ఫాదరీలు వ్రాశారు. వెంకటపతిదేవరాయల తండ్రి తిరుమలరాయలవారు పెనుకొండలో 1569 నుండి రాజ్యపరిపాలన మారంభించగానే వెంకటపతి దేవరాయలను రాజప్రతినిధిగా నియమించినందువల్ల అప్పటికే ఈయనకు యుక్తవయస్సు వచ్చియుండాలి. 1598 మొదలు 1611 వరకూ ఫాదరీలు వ్రాసిన యుత్తరాలన్నింటిలోను రాయలవారి వార్ధక్యాన్నిగురించి వ్రాస్తూనేయున్నారు.

1613 లో ఒక ఫాదరీ పోర్చుగల్లురాజుగారికి వ్రాసిన యుత్తరములో రాయలవారు అతివృద్ధులైపోయినారనిన్నీ, ఇప్పుడో ఇకనో చనిపోతారని అందరూ అనుకుంటున్నారనిన్నీ వ్రాశాడు.

కృత్రిమగర్భధారణం

వెంకటపతి దేవరాయ మహారాయలవారి భార్యలలో ఎవ్వరికీకూడా పుత్రసంతానం కలుగలేదు. రాయలవారికి వయసు మళ్ళింది. ఇక పిల్లలుకలుగుతారనే ఆశ నిరాశ అయినతరువాత పెద్దభార్య వెంకటాంబగారు ఒక తంత్రము పన్ని తాను కడుపుతోనున్నట్లు నటించి రాయలవారిని మోసగించి ఒక బ్రాహ్మణశిశువును తెచ్చి తాను కన్నట్లు

ప్రకటించింది. ఈ చిత్రకథనుగురించి బర్రడస్ అనే ఫాదరీ ఇలాగ వర్ణించాడు.

"ఈ పెద్దరాణీగారు పిల్లలకోసం పరితపిస్తూవున్న సంగతిన్నీ, పిల్లలు కలగకపోవడమున్నూ చూసి ఆవిడ తండ్రిగారికి ఆశ్రితులుగానున్న ఒక బ్రాహ్మణకుటుంబములోని ఒక స్త్రీ తనకు నెలతప్పినదనిన్నీ, తనకు తప్పకుండా మొగపిల్లవాడు కలుగుతాడనిన్నీ ఇప్పుడే రాణీగారుకూడా తనకు నెలతప్పినదని ప్రకటిస్తే నెలలు నిండినతరువాత తనకు కలిగే పిల్లవాడిని పొత్తిళ్ళలో నుండగా రెండవకంటివారికి తెలియకుండా తమప్రక్కలో వేసుకుని తాము కన్నట్లు చెప్పవచ్చునని‌న్నీ సలహా చెప్పగా రాణీగారు ఆ ప్రకారం తాను కడుపుతో వున్నట్లు నటించారు."

బ్రాహ్మణ పుత్రుడు

బ్రాహ్మణస్త్రీకి నెలలునిండి పిల్లవాడు కలుగగా ఆ చంటిపిల్లవాడిని రహస్యముగా రాజభవనంలోనికి తెప్పించి తమకు కాన్పువచ్చినట్లున్నూ, మొగపిల్లవాడు కలిగినట్లున్నూ ప్రకటించింది.

ఈ మోసంసంగతి ఎలాగో రాయలవారిచెవిని పడింది. అయితే దీనిని గురించి గడబిడచేస్తే తనకూ, రాణిగారికీ కూడా అపకీర్తి కలుగుతుందని తోచి ఏమీ ఎరగనట్లు ఊరుకుని పుత్రోత్సవంజరిపి కుర్రవాడికి చిక్కరాయలని నామకరణం చేశారు.

విద్యానగర చక్రవర్తులు తమ తరువాత రాజ్యానికి వచ్చే యువరాజులను చిక్కరాయలని వ్యవహరించేవారు.

అందువల్ల రాయలవారీ బాలుణ్ణి యువరాజుగా అంగీక రిస్తారనే చాలామంది అనుకున్నారు కాని క్రమక్రమంగా ఈ కుర్రవాడి విషయంలో రాయలవారి ప్రవర్తన చాలా వింతగానున్నట్లు కనపడింది.

రాజకుమారుడికి జరగవలసిన ముద్దుముచ్చటలు జరపడంలో లోపం ఏమీ చేసేవారు కారు కాని రాయల వారు అతడిని తమ కడుపునపుట్టిన పిల్లవాడిని చూసినట్లు మాత్రం చూచేవారు కారు. ఆ కుర్రవాడిని ఎల్లప్పుడూ అంతఃపురములోనే వుంచేవారు. ఎక్కడికైనా రాణివాస ముతో పోవలసినదేగాని ఒంటరిగా పోవడానికి వీలులేదు. విడిగా పోవాలంటే రాయలవారి అనుజ్ఞను ముందుగా పొందాలి. ఇలాగ అదుపు ఆజ్ఞలలో నుంచారు. పదునాలు గేళ్ళు రాగానే రాయలవారు తమ బావమరదికూతుర్నిచ్చి ఈ పిల్లవాడికి వివాహంకూడా జరిగించారు. ఎన్నిచేసినా యువరాజు కిచ్చే మర్యాదలు మాత్రం చిక్కరాయలకు జరిగించలేదు. తనకుమారుడు రాయలవారితరువాత రాజ్యం చేస్తాడనే ఆశ వెంకటాంబగారికికూడా 1610 నాటికే లేదు.

రంగరాయలు

వెంకటపతి దేవరాయలవారి తరువాత ఎవరు రాజ్యానికి వస్తారనే విషయం 1600 నాటికే ఆలోచనలో నున్నది. రాయలవారి అన్నగారగునూ, శ్రీరంగపట్నానికి రాజప్రతినిధిగా నుండినవారునూ, అయిన రామరాయల వారికి తిరుమలరాయలనిన్నీ, చామరాజనే రంగరాయలనిన్నీ ఇద్దరు కుమాళ్ళు. వారిలో రెండవ కుమారుని మీదనే

వెంకటపతి రాయలవారికి ఎక్కువ ప్రేమ. రాయలవారు కూర్చునే రత్నకంబళముమీద చిక్కరాయలనే యువరాజు తప్ప ఇతరు లెవ్వరూ కూర్చునే ఆచారంలేదు. 1598-9 సంవత్సరాలలో జెసూటు క్రైస్తవపాదరీలు రాయలవారి దర్శనానికి పోయినప్పుడు రాయలవారు కూర్చున్న తివాచి మీద ఆయనకు దగ్గరగా ఈ రంగరాయలే కూర్చుని యున్నాడని పాదరీలు వ్రాశారు.

రామరాయల తరువాత ఆయన పెద్దకుమారుడైన తిరుమలరాయలు శ్రీరంగపట్నానికి రాజప్రతినిధిగా నుండి పరిపాలించాడు. ఆ సందర్భంలో కొన్నివిషయాలలో అతడు జరిగించిన చర్యలవల్ల రాయలవారికి అతనిపైన అనుగ్రహం తప్పింది. మైసూరుదగ్గర చిన్న సామంతుడుగా నుండిన రాజఒడయరు 1610 లో ఈ తిరుమలరాయలను త్రోసిరా జన్నాడు. 1612 లో వెంకటపతిరాయలవా రీ రాజ ఒడయరును సామంతరాజుగా అంగీకరించారు.

మ ర ణ శా స న ము

వెంకటపతి రాయలవారికి అవసానకాలం ఆసన్నం కాగానే ఆయన రంగరాయలనే తమ తరువాత సామ్రా జ్యాన్ని పరిపాలించ వలసిన రాజుగా నియమించారు. ఆ ఘట్టాన్నిగురించి బర్రిడస్ ఇలాగ వర్ణించాడు.

"ఇక మూడురోజులకు చనిపోతామనగా రాయలవారు తమమంత్రులు, సామంతులు మొదలైనవారి సమక్షంలో వెంకటాంబగారు కన్నట్లు చెప్పేకొడుకును తృణీకరించి తమ అన్నగారి రెండవకుమారుడైన రంగరాయలను తమ దగ్గరికి

పిలిపించి తమ చేతి ముద్దుటుంగరమును తీసుకుని తమ తరువాత రాజ్యంచేయవలసిందని చెప్పి తమ చేతిని ఆయన వైపునకు చూపినారు. అంతట రంగరాయలకు పట్టలేని దుఃఖము వచ్చి తలవంచుకుని తనకు రాజ్యం అక్కర లేదనిన్నీ, దాని నెవరికైనా ఇవ్వవలసిందనిన్నీ అని రాయలవారి పాదములమీద ప్రణమిల్లి ఏడువసాగినాడు. ఆయనను లేవదీయవలసినదని రాయలవారు అక్కడనున్నవారితో చెప్పగా వారు రంగరాయలను లేవదీసి రాయలవారి కుడివైపున కూర్చుండబెట్టారు. అంతట రాయలవారు తమ ఉంగరమును తీసికొనవలసినదని అతనికి చెప్పి తమ కుడిచేతిని మళ్ళీ అతనిదగ్గరకు చాపినారు. కాని రాజకుమారుడు తనచేతులను తన తలమీద పెట్టుకుని తన్ను క్షమించవలసినదని రాయలవారిని వేడుకున్నాడు. అంతటవృద్ధరాయలవారు తమ వేలియుంగరమును తామే తీసి వ్రేలిచివర వ్రేలాడేటట్లుంచి మళ్ళీ చిక్క (రంగ) రాయల కివ్వబోగా అక్కడ నున్న సామంతు లందరూ చెప్పినమీాదట ఆ రాజకుమారుడు దానిని స్వీకరించి, శిరసా వహించి కన్నీరుకారుతూవుండగా దానిని తన చేతివేలికి పెట్టుకున్నాడు. తరువాత రాయలవారు రెండు లక్షల విలువచేసే తమ చీని-చీనాంబరాలను, ఆరు లక్షల విలువచేసే తమ చెవిని ధరించే పెద్ద వజ్రములజతను, రెండు లక్షల విలువచేసే మంచిముత్యాలసరములున్నూ తెప్పించి ఈ రాజలాంఛనముల నన్నింటినీ రంగరాయల కిచ్చి ఆయనను రాజుగా ప్రకటించారు."

(The Aravidu Dynasty. H. Heras pp. 494–507)

౭. రామదేవరాయల పట్టాభిషేకము

వెంకటపతి దేవరాయలవారు 1614 లో చనిపోగా ఆయన అన్నకుమారుడైన శ్రీరంగ రాయలవారుసింహాసనము అధిష్ఠించారు. అయితే వీ రెంతో కాలం రాజ్యం చెయ్యలేదు.

రాణీ వెంకటాంబగారి సోదరుడైన గొబ్బూరి జగ్గ రాజుగారు చాలా చండశాసనుడు, క్రూరుడు, స్వార్థపరుడు, దుర్మార్గుడు. ముందుగా తన మేనల్లుడుగా ప్రకటింపబడిన పిల్లవాడిపక్షంవహించినట్లు నటించి తరువాత తానే రాజు కావచ్చుననే ఆలోచన జగ్గరాజుగారికి కలిగింది. అంతట జగ్గరాజుగారు కొందరు దుర్మార్గులను చేరదీసి శ్రీరంగ రాయలను సకుటుంబంగా చెరపెట్టించి ఆ పిల్లవానిని రాజ్యాన నిలిపినాడు. చాలామంది సరదార్లు బలవంతుడైన జగ్గరాజు పక్షాన చేరారుగాని ధర్మాత్ముడైన యాచమనాయుడుగారు (నేటి వెంకటగిరివారి పూర్వీకుడు) ఈ అన్యాయానికి ఒడిగట్టలేక జగ్గరాజుతో చేరలేదు. పైగా కులగోత్రాలు తెలియని ఆ పిల్లవాడిని రాజుగా అంగీకరించి అతడికి లోబడడం పరువు తక్కువ అని ప్రకటించి చెరలో నున్న రాజకుటుంబాన్ని విడిపించేటందుకు ప్రయత్నించసాగినాడు. అక్కడిచాకలీవాణ్ణి తనవశంచేసుకుని వాడిచేతి కొక చీటీ వ్రాసి యిచ్చి ఖైదులోనున్న శ్రీరంగరాయలవారికి చూపించి ఎలాగైనా ఆయనకొమారుణ్ణి ఎత్తుకుని రావలసినదని చెప్పి పంపించాడు. శ్రీరంగరాయలవా రా చీటీ చూసుకుని చాలా సంతోషించి పన్నెండేళ్ళ వయస్సుగల తమ రెండవ కుమారుడైన రామదేవరాయ లనే బాలుణ్ణి తీసుకొనిపోవలసినదని

అనుజ్ఞ నిచ్చారు. అంతట ఆ చాకలివా డా పిల్లవాణ్ణి తన మురికగుడ్డలమూటతో నొక గంపలో పెట్టి బయటికి తెచ్చి యాచమనాయడిగారిదగ్గర సురక్షితంగా చేర్చినాడు.

రామదేవరాయలు బయటపడినసంగతి విని చాలా మంది సరదార్లు యాచమనాయడిపక్షాన చేరారు. ఈసంగతి తెలిసేటప్పటికి జగ్గరాజుగుండెల్లో రాయిపడింది. సరదార్లను నయాన భయాన లంచాలిచ్చి బెదిరించి తనపక్షాన నిలుపు కొంటూ రంగరాయల కుటుంబంవారు తప్పించుకుని పోకుండా చెరసాలకు బందోబస్తు యెక్కువచేసి జాగ్రత్తగా కాపాలాకాయించడం ప్రారంభించాడు. అక్కడ యాచమ నాయడుగారున్ను ఎలాగైనా రంగరాయలవారిని సకుటుం బంగా చెరలోనుంచి తప్పించాలని విశ్వప్రయత్నాలు చేస్తూ ఆ బందిఖానామనుష్యులను కొందరిని వశపరచుకొని బయటి నుంచి చెరసాలలోకి ఒక నేలసొరంగము త్రవ్వించాడు. దానిగుండా రాయలవారిని బయటికిరప్పించాలని ప్రయత్నిస్తూ వుండగా బయట సారాయిచ్చే బంటువాడొకడు ఆ సొరంగం మీద అడుగు వేసి దిగబడినందువల్ల గల్లంతుఅయి ఈరహస్యం బయటపడింది. ఈ సంగతి జగ్గరాజుకు తెలియగా అతడు మండిపడి శ్రీరంగరాయలను. ఆయన భార్యను, కొడుకును, కోడలిని, చిన్నబిడ్డలను అందరినీ చంపించాడు. ఇది వినేటప్పటికి రాజధానిలోని జనులందరూ అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోయారుగాని జగ్గరాజునకు భయపడి ఎవరూ మాటాడలేకపోయారు. యాచమనాయడిపట్టున స్నేహభావం హెచ్చిందిగాని పైకి వచ్చి ఎవ్వరూ సహాయంచెయ్యడానికి సాహసించలేదు.

అక్కడ యాచమనాయడికికూడా రామరాయలను సంరక్షించే భారం చాలా దుర్భరమైపోయింది. ఇంక జగ్గరాజు తనమీదికి వచ్చి పడకమానడని యాచమనాయడికి తోచింది. అందువల్ల ఆ పిల్లవాడిని ఎక్కడికైనా పంపి కాపాడడం మంచిదనితోచింది. పిల్లవాడి పితృవ్యపుత్రుడు తిరుమలరాయలు శ్రీరంగపట్నానికి పరిపాలకుడుగా నుండిన యతడు ఇదివరకే వెంకటపతి దేవరాయలవారిపట్ల కొంత అసంతృప్తిని వహించియున్నందువల్ల అతడాపిల్లవాడిని రక్షిస్తాడనే నమ్మకం లేదు. విజయనగరసామ్రాజ్యానికి సామంత మండలేశ్వరులుగానున్న మధురజింజీల నేలే నాయకులంత విశ్వాసపాత్రులుగా లేరు. ఒక్క తంజావూరును పరిపాలించే అచ్యుతప్పనాయకుడుమాత్రం వెంకటపతి దేవరాయల వారిపట్ల భక్తివిశ్వాసాలు కలిగియున్నాడు. అచ్యుతప్ప నాయకుడి కుమారుడైన రఘునాథనాయకుడు అప్పటికే తనతండ్రికి రాజ్యపరిపాలనలో తోడ్పడుతూ మహాశూరుడని, సాహసౌదార్యాది సద్గుణములను కలిగినవాడని పేరుపొంది యున్నాడు. ఈ తంజావూరువారి సహాయంకోరితే వారు తప్పకుండా రాజకుమారుణ్ణి రక్షిస్తారని యాచమనాయడికి తోచింది. అంతట యాచమనాయడు రామదేవరాయలతోను, కొద్దిపరివారముతోను బయలుదేరి మధురజింజీల నేలే సామంతులకుకూడా తెలియకుండా ప్రచ్ఛన్నంగా ఇతరులు పోయేమార్గానగాక తూర్పుసముద్రతీరము వెంబడిని తంజావూరుకు ప్రయాణమై తామువస్తూవున్న కార్యమును గురించి ముందుగా రఘునాథనాయకుడికి చారులద్వారా కబురుపంపించాడు.

రఘునాథనాయకుడున్నూ జరిగిన సంగతులన్నీ విని చాలావిచారించి యాచమనాయడి ప్రభుభక్తికీ, ఔదార్యానికీ మెచ్చి రామదేవరాయలకు తప్పకుండా సాయం చేస్తామని అభయమిస్తూ కబురు పంపించాడు. అక్కడ జగ్గరాజున్నూ వేగులవాళ్ళ ద్వారా సంగతులు తెలుసుకుని రఘునాథ నాయకుడితో యుద్ధము తప్పదని గ్రహించి ఇందులో తనకు సహాయం చేయవలసినదని అప్పట్లో మధురను, జింజిని పరిపాలిస్తూవున్న ముద్దు వీరప్పను, కృష్ణప్పను కోరినాడు. ఈ సందులో తంజావూరుమీాద తమకక్ష సాధించుకోవచ్చునసే యూహతో వారు సరేనన్నారు.

యాచమనాయడున్నూ, రామదేవ రాయలున్నూ తంజావూరుచేరినట్లు రూఢిగా తెలియనందువల్ల వారు కావేరి నదిని దాటకుండా చెయ్యాలని సంకల్పించి జగ్గరాజు కావేరి ఆనకట్టను తెగగొట్టించాడు. ప్రజలందఱికీ ఉపయోగించే ఆనకట్టను ఇలాగ నాశనం చేసినట్లు రఘునాథనాయకుడికి తెలియగా ఆయనకు చాలాకోపం వచ్చింది. ఇలాంటి దుర్మార్గాన్ని చేసిన ఆ జగ్గరాక్షసుని చేతులనునరకి అతణ్ణి వధిస్తానని రఘునాథనాయకుడు శపథంచేశాడు. తంజావూరు మహామంత్రియైన గోవిందదీక్షితులవారి కొమారుడున్నూ, రఘునాథనాయకుడి శిష్యుడున్నూ అయిన యజ్ఞనారాయణ దీక్షితులవారు సంస్కృతంలో రచియించిన సాహిత్యరత్నాకరంలో ఈ శపథాన్ని ఇలాగ వివరించారు.

"ఛిన్నైర్జగ్గనృపాదిబాహుజనుషాం సేతుం శిరఃకర్పరైః
కావేర్యాం యుధి బంధయామి సుదృఢం కామం
తదాహం భక్త్యై
స్పష్టం త్రైర్విద్యృతాభిరేవ లిపిభిః స్వాయంభువాభిర్యథా
కర్తవ్యం జయరేఖికా విరచనం కల్ప్యేత కల్పావధి"

యాచమనాయడు రామదేవరాయలతో వస్తూ వుండగా వారిని దారిలోనే అటకాయించాలని మధురజింజీల నేలే నాయకులు ప్రయత్నిస్తున్నారని తంజావూరు మహా మంత్రియైన గోవిందదీక్షితులవారికి తెలిసింది. అంతట వారిని నిర్జించి జగ్గరాజుతో యుద్ధముచేయవలసిన బాధ్యతను వయసుమళ్ళిన అచ్యుతప్పనాయకునిమీద పెట్టడంకన్న నడి వయస్సులోనున్న యువరాజైన రఘునాధునిమీదనే పెట్టడం యుక్తమని ఆయనకుతోచి ఈ సంగతిని అచ్యుతప్పనాయకుడికి చెప్పి రఘునాధుడికి వెంటనే పట్టము గట్టించాడు. రఘునాధ నాయకు డంతట తనపరివారముతో యాచమనాయకుడికి, రామదేయరాయలకు ఎదురుగావెళ్ళి వారిని కుంభకోణము దగ్గరకలుసుకుని సబహుమానంగా కోటలోకి తీసికొనివచ్చి సురక్షితంగా ప్రవేశపెట్టినాడు.

రఘునాధనాయకుడు నేపాళమని వ్యవహరింపబడే జాఫ్నాలోనున్న పోర్చుగీసువారితోను, పాండ్యతుండీరములని వ్యవహరింపబడే మధురజింజీలనేలునాయకులతోను, గొబ్బూరి జగ్గరాజుతోను యుద్ధములుచేసి జయించినసంగతి అనేక కావ్యములలో రసవంతముగా వర్ణింపబడినది.

రఘునాథనాయకుడు 1616 లో జరిగిన యుద్ధములో జగ్గరాజును వధించి రామరాయలవారికి పట్టాభిషేకము చేయించగా రామదేవరాయలవారు 1632 వరకూ చంద్రగిరిలో రాజ్యం చేశారు.

అందుగుల వెంకన్న యనే కవి నరపతివిజయమనే నామాంతరముగల రామరాజీయములో రఘునాథుణ్ణి మహాభారత యుద్ధములోని శ్రీకృష్ణునితో పోలుస్తూ ఈ విషయమును ఇలాగ వర్ణించాడు.

సీ. సింగనృపతి భీమసేనుఁడు రాయప్ప
శ్వేతాశ్వుఁ డయ్యెన చెన్ననృపులు
మాద్రేయు లితరభూమండలేశ్వరులు వి
రాట పాంచాలాది రధికవరులు
రఘునాథనాయకాగ్రణియగు కృష్ణ స
హాయమ్ముగాఁగను నాజిఁ జెంచు
వీరప్ప యాచన విభుమాక భూప దు
శ్శాసన సౌబల శల్య కర్ణ
గీ. యుక్తముగ జగ్గరాజదుర్యోధనుని వ
ధించి సంతసమున రామదేవరాయ
ధర్మతనయుండు ప్రజలు మోదంబెలర్ప
ధరణిఁ బాలించె ధర్మవిస్ఫురణ మెఱయ.

(చూ: బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు ప్రకటించిన తంజావూరిరాజుల చరిత్ర పీఠిక. పుటలు 15–18; బ్ర. శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారి తంజాపురాంధ్రనాయక రాజచరిత్ర 4వ ఉపన్యాసము.)

౮. వీరభోగ వసంతరాయుడు

కలియుగం అంతమవుతుందనీ, కృతయుగం ప్రారంభ మౌతుందనీ, యుగపురుషు డొకడు పుట్టి ప్రపంచాన్ని ఉద్ధరిస్తాడనీ చెప్పే పోతులూరి వీరబ్రహ్మంగారివాక్యాలను ఇప్పటికీ తత్వాలుపాడేవారి నోటంట వింటూ వుంటాము.

"చెప్పలేదంటనక పోయ్యేరు, నరులార గురుని చేరి మొక్కితె బ్రతుక నేర్చేరు ॥చె॥

తప్పదిదిగో, గురునివాక్యము, తప్పత్రోవ పోవువారలు చప్పరించి మ్రింగు శక్తులు ॥చె॥

* * *

కేకవేసియు ప్రాణమిడిచేరు, రాకాసిమూకలు కాకబట్టి కలువరించేరు, ఆకాశం ఎర్రనౌను, ఆరుమతములు ఒక్కటౌను, లోకమందున జనులు అందరు, నీరునిప్పున మునిగిపోదురు ॥చె॥

అగలు విడిచి పొగలుదాశేరు, అదిగాక పట్టపగలు చుక్కలు చూచి భ్రమసేరు, భుగులు భుగులు ధ్వనులు మింటను పుట్టి యేగినపిమ్మటను దిగులు పడుచు ప్రజలు చాలా దిక్కులేని పక్షులౌదురు ॥చె॥

* * *

ఏమొయేమో యెరుగకున్నారు ఎందెందు జూచిన యమునిపురికే నడువమందూరు, భూతలంబున నిట్టి వింతలు, పుట్టి యణగినపిమ్మటను, నీతి కృతయుగధర్మమప్పుడు నిజము నిలకడమీద తెలియును ॥చె॥

* * *

కీడులయినను కూడదందురు, ఒనగూడినప్పుడు ఏడ జూచిన వాడుకొందురు, వేడుకతో పోతులూరి వీరభోగ వసంతరాయులు, యేడుదీవులు ఏకచక్రము నేలును బ్రహ్మాండమంతయు ॥చె॥"

ఇలాంటి అభిప్రాయాలు అన్నిదేశాలలోను, అన్ని మతాలవారిలోనూ అనేక కాలాలలో వ్యాపించియున్నట్లు దాఖలా లున్నవి. ఇటీవల 1943 వ సంవత్సరము ఆగస్టు 1 వ తేదీతో కలియుగంఅంతమై కృతయుగముప్రారంభమగుననే జోస్యం చెపుతూ ప్రకటింపబడిన 'చేతావని' అనే గ్రంథంలో వీటి వివరాలున్నవి.

దక్షిణహిందూదేశచరిత్రలో తిరుమలనాయకుడని ప్రసిద్ధిజెందిన మహారాజమాన్య రాజశ్రీ తిరుమల శౌరి నాయని అయ్యాలు గారు, మధురరాజ్యాన్ని పరిపాలిస్తూ వుండగా 1653 లో ఇలాంటివదంతులు బైలుదేరి దేశమంతా అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోయిందని మధురమండల చరిత్రను రచియించిన నెల్సన్ 1868 లో వ్రాశారు. ఇలాంటి వదంతులు బైలుదేరడమే తడవుగా యివి దేశములో వ్యాపిస్తవి. విద్యాగంధములేని సామాన్యజనులేగాక విద్యావంతులుకూడా ఈ వదంతులను విశ్వసించి అలజడిచెందుతూ వుంటారు.

బ్రహ్మంగారి తత్వాలు పాడుతూ గ్రామాలవెంట అడుక్కుంటూ తిరిగే బిచ్చగాళ్ళు మనదేశంలో ఇప్పటికీ కనబడుతూ వుంటారు.

కొద్దిరోజులలో ఉత్తరాదినుంచి దేవాంశసంభూతుడైన రాజకుమారు డొకడు వస్తాడనిన్నీ, ప్రస్తుతము అమలు జరుగుతూవున్న రాజకీయ సాంఘిక మత వ్యవస్థల నన్నింటినీ అతడు తారుమారు చేస్తాడనిన్నీ, అంతట పాడిపంటలతో తులతూగుతూ శాంతి సౌఖ్యములు కలిగియుండే కృతయుగము ప్రారంభమౌతుందనిన్నీ జోశ్యాలు చెపుతూవుండే కొన్ని

తత్వాలను పాడుతూ చాలామంది బిచ్చగాళ్ళు 1653 లో మధురామండలంలోని గ్రామాలవెంట తిరగటం ప్రారంభించారు. ఈ పాటలలో సూచించబడిన జోస్యాన్ని చాలా మంది నిజమని నమ్మడం ప్రారంభమైంది. ఆ కృతయుగం ఎప్పుడు వస్తుందా అని ప్రజలు నోళ్ళు తెఱచుకుని యెదురు చూస్తున్నారు. ఎవరైనా ఇది పుక్కిటిపురాణమని అనడానికి సాహసిస్తే వెంటనే నలుగురు పెద్దమనుష్యులు ఆ మాట లన్న వాళ్ళను మందలించి ఇలాంటి విషయాలలో కాదనడం అపచారమని వారించేవారు. దేశమంతటా తిరుగుతూ వుండే సన్యాసులు, గోసాయిలు, బైరాగులు ఈ నమ్మకాలను త్వరలోనే దేశంలో ప్రచారం చేశారు. కొందరు నేర్పరులైన మోసగాండ్రు అమాయకులను వంచించి రాబోయే మహా పురుషుడికోసమని చందాలుకూడా వసూలు చెయ్యడం ప్రారంభించారు.

అంతట యుగపురుషుడు కాబోయే శిశువున్నూ, అతని తల్లిన్నీ ఉత్తరాదినుంచి బైలుదేరి మధురానగరానికి వస్తున్నారనిన్నీ, బెంగుళూరు చేరుకున్నారనిన్నీ ఒక వార్త పుట్టింది. ఆ మహానుభావుణ్ణి దర్శించి తరించడం ఎప్పుడెప్పుడని ప్రజలు పట్టలేక తల్లడిల్లిపోతున్నారు. ఈ అవతారపురుషుడికి తామంతా తప్పకుండా కప్పాలు చెల్లిస్తామని మధురానగరం చుట్టుపట్ల పాళెగార్లందరూ స్పష్టంగా చెప్పారు. కాని ఆ మహాపురుషుడికి రావడంమాత్రం ఎప్పటికప్పుడు వెనక్కి పోతూవుంది. ఈ వదంతులు వ్యాపింప జేస్తూవున్నవారు కొందరు గూడుపురాణీచేసి ఒక స్త్రీని, శిశువును బెంగుళూరులో ముస్తాబుచేసియుంచి వారిని దర్శించడానికి కొందరిని పంపిం

చారు. కొందరు పోతూవుండడంచూసి ప్రజలలో వేలంవెర్రి పుట్టింది. ఆ సార్వభౌముణ్ణి చూడడానికి తండోపతండాలుగా ప్రజలు బెంగుళూరికి పోవడానికి ప్రయనమైనారు. ఆ సమయంలో బెంగుళూరుప్రాంతాలను పరిపాలించే మహమ్మదీయు లీ మూఢప్రజలదగ్గరనుంచి హోన్నులు వసూలుచేసి వారిదగ్గరనున్న సొమ్మును తీసుకొని కొందరిని వధించి తక్కిన వారిని వెనక్కిపొమ్మని నిరోధించారు.

ఇంతజరిగినా ఈ వేలంవెర్రి పూర్తిగా తగ్గలేదు. అవతారమూర్తియైన శిశువు తాత్కాలికంగాపరమపదించినా మళ్ళీ పునర్జీవం జెంది త్వరలోనేఅనుకున్నమహత్కార్యాలన్నీ సాధిస్తాడని కొందరు నేర్పరులు ప్రచారంచేస్తూ మధురానగర వాసులను నమ్మించి వారివల్ల అనేక విధాలుగా సొమ్ము కాజెయ్యడం ప్రారంభించారు. అప్పట్లో ఆ ప్రాంతాలలో నుండే పాశ్చాత్యు డొకడు ఈ సంగతులను గురించి ఒక ఉత్తరంలో వర్ణించాడు. అయితే వస్తాడనుకొన్న అవతార పురుషుడిపేరు మాత్రం ఆ వుత్తరంలో నుదాహరించలేదు. ఎప్పటికప్పుడు ఇలాగ అవతరిస్తాడని ప్రజ లనుకునే వీరభోగ వసంతరాయడే అప్పట్లో వస్తాడనుకున్న యుగపురుషుడై యుంటాడనిన్నీ, 1866 నాటికికూడా విద్యావంతులైన దేశీయులలో ఇలాటి నమ్మకం బాగావ్యాపించి యున్నదనిన్నీ నెల్సన్‌గారు వ్రాశారు. *

---

* (The Madura Country, J. H. Nelson Part III pp. 131)

౯. జోగిపంతులు - తిమ్మరాజగపతి

మచిలీబందరులో ఇంగ్లీషువర్తకకంపెనీవారి రాష్ట్రీయ కార్యాలోచన సంఘమువారి సభాపతి పరిపాలనలో చేరిన రాజమహేంద్రవరం సర్కారుజమీందారులు సాధారణంగా ఏదోపనిమీద బందరువచ్చి ఆ రాష్ట్రీయ సభాపతితో మాట్లాడవలసి వచ్చేది. 1762 మొదలు 1766 వరకూ జాన్ పైబస్ అనేదొర బందరులో రాష్ట్రీయసభాపతిగా వున్నాడు. ఆయనదగ్గర కాండ్రేగుల జోగిపంతులుగారు ద్విభాషిగా నుండేవాడు. ఆ కాలంలో 'పంతులు'గారంటే జోగిపంతులు గారే. ఈయన చాలా పలుకుబడిని సంపాదించి 1763-65 మధ్య పైబసుగారి తరఫున హైదరాబాదునవాబుగారితో రాయబారాలు నడిపినవాడు. ఇతడు కంపెనీవారికి చేసిన అమూల్యమైన సేవకు ప్రతిఫలంగా దీవిసీమలోని కొన్ని వూళ్ళలో హవేలీభూముల నీయనకు జాగీరుగా ఇచ్చారు.

జోగిపంతులుగారి తరువాత ఆయన సోదరులైన వెంకట్రాయులుగారు బందరులో మరికొందరు రాష్ట్రీయ ప్రధానాధికారులదగ్గర ద్విభాషిగా పనిచేసి మెప్పుపొంది 1776 లో దీవితాలూకాలోని హవేలీభూములన్నిటినీ పదేళ్ళకు కవులుకు పొందినాడు. ఆ భూములను ఆయన తమ్ముడికొమారుడైన జగ్గప్పపేర మళ్ళీ కవులిచ్చారు. 1807 వ సంవత్సరములో దీవితాలూకాను కాండ్రేగుల జోగిపంతులుగారి మనుమడైన గోపాలరావుగారికి జాగీరుగా యిచ్చారు. ఈ గోపాలరావు గారు 1812 లో చనిపోగా ఆయన చిన్నతమ్ముడు జగన్నాథ రావుగారి కిది సంక్రమించింది. తరువాత ఆయనవారసుడు

గోపాలరావు దీవిజమీందారుడై తన భార్యకు దత్తత అధికారము నిచ్చి 1836 లో చనిపోయినాడు. తరువాత 1853 వ సం॥ మార్చి 25 తేదీన దీవిజమీందారీ వేలము వేయబడి కంపెనీగవర్నమెంటువారే ఖరీదుచేయడంతో ఈ జమీందారీ అంతరించింది. (Kistna Dist. Manual p. 215)

బందరులోనున్న కాం్ౕరేగులవారి మేడ నిప్పటికి "పంతులుగారి' మేడ అని అంటారు. వీరి సంతతివా రిప్పుడు రాజమహేంద్రవరంలో సంపన్నులుగా నున్నారు.

పైనచెప్పిన కాం్ౕరేగుల జోగిపంతులుగారు అఖండ మైన రాజ్యతంత్రవేత్త. తన నేర్పుచేత రాజులను, జమీం దార్లను తనకు దాసాను దాసులుగా చేసుకోగలిగినాడు. ఇతణ్ణిచూస్తే వారందరికీ చాలాభయం. వీరింటిదగ్గర ప్రతిరోజూ జమీందార్లు పడిగాపులుకాస్తూ పడివుండేవారు.

క్రమక్రమంగా జోగిపంతులుగారికి ధనము, గర్వము కూడా హెచ్చిపోయినవి. అందువల్ల ఆయన అప్పుడప్పుడు రాజులను అవమానించడంకూడా కద్దు.

పెద్దాపురం సంస్థానాధిపతియైన విద్వత్తిమ్మ జగపతి రాజుగారు చాలా తెలివైనవాడు; విద్యావంతుడు. ఆయన వ్యవహారరీత్యా బందరులో రాజుపేటలోవుంటూవుండేవాడు. వత్సవాయి రాజులు, పూసపాటి రాజులు నివసించినందువల్లనే ఆ పేటకు 'రాజుపేట' అని పేరువచ్చినది. ఈ రాజులకు గొడుగుపట్టే పరిచారకుడు గాలివానలో చిక్కినట్లున్నూ, రాజుగారు ఒకచెట్లగుంపుక్రింద నిలబడగా అది గొడుగుగా కాచినట్లున్నూ, అందువల్ల దానికి 'గొడుగుపేట' అని పేరు వచ్చినట్లున్నూకూడా ఒక కథ వున్నది.

ఏది ఎలాగువున్నా తెలుగు జమీందార్లు, రాజులు బందరులో పడివుండి జోగిపంతులుగారి దర్శనంకోసం వేచి యుండడం జరుగుతూ ఉండేది. ఆ సందర్భంలో ఒకమాటు తిమ్మజగపతి రాజుగారు ఏదో పనివుండి జోగిపంతులుగారి యింటికి వెళ్లారు. పంతులుగారు లోపల ఉన్నందువల్ల దర్శనానికి వీలులేకపోయింది. అంతట తిమ్మజగపతిగారు పంతులుగారి కచ్చేరీ చావడిలో పంతులుగారు కూర్చునే తివాచీమీద వారిదిండు నానుకుని కూర్చున్నారు. కొంత సేపటికి పంతులుగారు బయటికివచ్చి యిదిచూసి కోపోద్దీపితులై "మర్యాద ఎరగకుండా తమ దిండు నానుకొని కూర్చున్నందు వల్ల తిమ్మనిం దిమ్మని చేస్తా"నని ప్రతిజ్ఞపలికారు. మహారాజుగారా మాట విని "సరే జోగిని జోగిని చేస్తాము లెండి" అని వెళ్ళిపోయారు.

తరువాత తిమ్మజగపతిగారు ఈ జోగిపంతులుగారు రాజులనుచేసే అవమానాలను గురించి తోడి రాచవారికీ వెలమవారికీ తెలియపరచి అక్కడజరిగిన శపథాలనుగురించి కూడా చెప్పి దీనినిగురించి ఆలోచించవలసిన దన్నారు. వారందరూ మీరేమి చెపితే అది చేస్తామన్నారు. అంతట తిమ్మజగపతిగారు రాజులను సమావేశపరచి తమకు హిందూస్థానీ బాగా వచ్చివున్నందువల్లను ఇంగ్లీషుదొరలతో తాము హిందూస్థానీలో మాట్లాడగలమనిన్ని ఇకముందు జమీందారులకూ, ఇంగ్లీషు అధికారులకూ గల వ్యవహారాలలో జమీందార్లతరఫున తిమ్మజగపతిరాజుగారిద్వారానే జరిగించవలసినదనిన్నీ విన్నవింపజేశారు. అందుకు రాష్ట్రీయాధికారి అంగీకరించాడు. అంతట తిమ్మజగపతిరాజు

గారు బందరులోనే ఉంటూ జమీందారులతరఫున అతి సమర్థతతో ద్విభాషిగా వ్యవహరించసాగినారు. అందువల్ల జమీందారులు జోగిపంతులుగారిదగ్గరికి పోవలసిన పని లేకపోయింది. అంతట జోగిపంతులుగారి కిదివరకు వచ్చే ఆదాయము సన్నగిల్లినది. ఉద్యోగ హోదాలుకూడా తగ్గిపోయినవి. ఆయన కొన్ని చిక్కులలో చిక్కుకున్నారు. ఆ కారణంవల్ల జోగిపంతులుగారు తిమ్మజగపతిగారిమీద పగవూని ఆయనను చంపడానికి ప్రయోగం చేయించారట. అప్పుడు తిమ్మజగపతిగారు కూడా తమ మంత్రవేత్తలచేత దానిని త్రిప్పికొట్టగా అది జోగిపంతులుగారినే చంపినదట.

తిమ్మజగపతిగారిలాగ జమీందారుల ప్రతినిధిగా ఇంగ్లీషుఅధికారులతో వ్యవహారాలు జరపడంవల్ల ఆయనకు పలుకుబడి ఎక్కువై పెద్దాపురంలో ఆయన దర్బారులోకి చాలామంది రాజులు వస్తూవుండేవారు. ఆయనను గురించి చాలా కథలు చెప్పుకుంటారు. *

---

౧౦. టిప్పూసుల్తాన్ చేయించిన జపం

పూర్వం హిందూరాజులు చేయించినట్లే తురక నవాబులు కూడా తమ యిష్టసిద్ధికోసం జపాలుచేయిస్తూ వుండేవారు. బ్రాహ్మణులచేత జపాలు, హోమాలు చేయించడంలో (1761–82) మధ్య మైసూరునుపాలించిన హైదరాలీకి

* బ్రll శ్రీll కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి పెద్దాపుర సంస్థాన చరిత్ర విమర్శనము.

మంచినమ్మకం వుండేది. అతడికి హిందువులు విశ్వసించే అనేకవిషయాలయందు నమ్మకంవుండేది. అతడు శకునాలు, రక్షరేకులు, పూజలు, పురస్కారాలు పూర్తిగా విశ్వసించే వాడు. అనేక దేవాలయాలకు మొక్కుబళ్ళు చెల్లించాడు. దానధర్మాలిచ్చాడు. ఇప్పటికీ అతడిచ్చిన వస్తువాహనాలు, కట్టిన గోపురాలూ కనబడుతున్నాయి.

1782-1799 మధ్య మైసూరు నేలిన టిప్పూసుల్తానుకు హిందువుల ఆచారాలమీద అంతగా నమ్మకంలేదు. బ్రాహ్మణులంటేకూడా ఎక్కువ గౌరవంలేదు. అయినప్పటికీ తనమీదికి శత్రువులు దండెత్తి వచ్చినప్పుడు మాత్రం బ్రాహ్మణులచేత జపాలు చేయించేవాడు.

జపదీక్షవహించి, భోజనాలుమాని పాలు ఫలహారాలు మాత్రం ఆరగిస్తూ నియమంగా వుండే బ్రాహ్మణులు పదిమంది గాని, నూరుమందిగాని కావేరినదిలోనో, పెద్దచెరువులోనో రొమ్ముబంటిలోతు నీళ్ళలో నిలిచి మంత్రాలు చదువుతూ తమ చేతులతో ఉదకాన్ని స్పృశిస్తూ సుల్తానుగారికి యిష్ట సిద్ధికలగగలందులకని తదేకనిష్ఠతో జపంచేస్తూ వుండేవారు. ఇలాంటిజపం చాలాసార్లు జరిగినట్లు చరిత్రకారులు వర్ణించారు.

గవర్నరు జనరలైన కారన్‌వాలీస్ శ్రీరంగపట్నం మీదికి రెండుసార్లు స్వయంగా దండయాత్రకు వెళ్ళినప్పుడు టిప్పూసుల్తాను బ్రాహ్మణులచేత ఇలాగ జపంచేయించాడు. ఆ రెండుసార్లూ కారన్‌వాలీస్ వెనుకకు పోవలసివచ్చినందుకి జపమాహాత్మ్యమే కారణమని అన్నారు. తరువాత మళ్ళీ జనరల్ హారిస్ శ్రీరంగపట్నంమీదికి వచ్చినప్పుడు కూడా

ఇలాంటిజపం చేయించినా టిప్పూసుల్తానుకు అపజయము కలిగింది. దీనికి కారణం ఈ జపం చేయించిన పురోహిత బ్రాహ్మణుడిలో ఏదోలోప మున్నందువల్లనని కొందరన్నారు.

---

౧౧. మహమ్మదాలీ చేయించిన మారణహోమం

బ్రాహ్మణుల జపాలయందూ, మంత్రబలమందూ ఈ దేశపు తురకలకుకూడా విశ్వాసముండడాని కిది యొక్కటే దృష్టాంతముకాదు. ఇంకా చాలా ఉదాహరణ లున్నవి.

1749 మొదలు 1795 వరకూ ఆర్కాటునవాబుగా నుండి ఇంగ్లీషువారికి స్నేహితుడై యుండిన మహమ్మదాలీ వాలాజానవాబుకు కూడా ఇలాంటి నమ్మకం ఉండేది. చెన్నపట్నంకోటకు గవర్నరుగా నుండిన పిగట్టు తంజావూరు రాజ్యాక్రమణ విషయంలో నవాబుఆటలు సాగనివ్వడం లేదని నవాబుగారికి కార్పణ్యం కలిగింది. అందువల్ల పిగట్టు గారిని పరిమార్చడానికని నవాబు ఐదువేల నవరసులు ఖర్చుపెట్టి అచ్చన్నపండితులనే బ్రాహ్మణుడిచేత ప్రయోగం చేయించాడట. అంతట పిగట్టు 1776 లో పదభ్రష్టుడై చెరలోనే మరణించాడట. ఇలాగేమహమ్మదాలీ హైదరాలీతో యుద్ధం నిగ్రహించలేక పగపట్టి అతణ్ణి పరిమార్చడం కోసం కూడా జపాలు చేయించాడట.

బ్రాహ్మణులచేత జప తప హోమాదులు, మంత్ర తంత్రాలు చేయించడమేగాక మహమ్మదీయులలో కొందరు

స్వయంగాకూడా యిలాంటి జపాలను, మారణహోమాలను చెయ్యడం నేర్చుకొని ప్రయోగించే వారట. *

---

౧౨. "హైదరు లింగము"

క్రీ. శ. 1761–1782 మధ్య మైసూరురాజ్యాన్ని పరిపాలించిన హైదరాలీ బహద్దరుగారు హిందువులదేవాలయాలకు మొక్కుబళ్లు చెల్లించినట్లు చాల నిదర్శనములు కనబడుతున్నవి.

మైసూరులో నంజనగూడులో నంజుండేశ్వరాలయం అనే ఒక గొప్పదేవాలయం ఉంది. ఆ దేవాలయంలో తన పేరుతో ఒక లింగాన్ని ప్రతిష్ఠించ వలసిందని హైదరాలీ అక్కడి స్థానాపతులను కోరి కొంతసొమ్ము ఇచ్చినందువల్ల 'హైదరులింగం' అనే లింగాన్ని ప్రతిష్ఠించారు. ఈ లింగానికి ధూపదీప నైవేద్యాలకోసం హైదరాలీ చాలా సొమ్మిచ్చి దేవాదాయాన్ని యేర్పాటు చేశాడు.

---

౧౩. హైదరాలీకట్టించిన దేవాలయగోపురం

మైసూరు రాజ్యంలో శ్రీరంగపట్నంలో నున్న శ్రీరంగనాథ స్వామివారి దేవాలయం చాలా పురాతనమైనది. దీనిగోపురం చాలాగొప్పది. మైసూరు రాజ్యాన్ని హైదరాలీ, టిప్పుసుల్తానులు ఏలినకాలములోగూడ ఈరాజులీదేవాలయానికి ఎలాంటిహానీగూడా కలగకుండా కాపాడారు.

---

* Historical Sketches of South India - Col. Mark Wilks. (1810) P 55.

ఈ దేవాలయానికి కొంత దూరంలో హైదరాలీ సర్కారువారి ఫిరంగులు మొదలైనవాటికి కావలసిన మందుగుండుసామాను తయారుచేసే కార్ఖానా యుండేది. ఒకమాటు ఆ కార్ఖానాకు నిప్పుఅంటుకుని బ్రహ్మాండం బ్రద్దలుఅయ్యేటంత చప్పుడుతో ప్రేలింది. ఆ అదటుకి దగ్గరలో నున్న రంగనాథస్వామివారి దేవాలయగోపురం విరిగి క్రింద పడింది. అప్పుడు మైసూరు రాజ్యాన్ని ఏలుతూవున్న హైదరాలీ వెంటనే తన సైనికులనుపంపి వాళ్ళచేతనే ఆ గోపురాన్ని మళ్ళీకట్టించాడు.

౧౪. హైదరాలీ స్వామివారికిచ్చిన రత్నహారం

ఒకమాటు హైదరాలీకి చాలా ప్రియమైన ఒక ఏనుగు గున్నకి కంటిజబ్బుచేసింది. ఎన్ని మందులు వేసినా నయం కాలేదు. కన్ను పోతుందన్నంత భయంకలిగింది. ఎవరో నంజుండేశ్వరస్వామికి మ్రొక్కితే జబ్బు కుదురుతుందన్నారు. సరే మొక్కుకున్నాడు. ఏనుగు గున్నకి కొద్ది రోజులలోనే జబ్బుకుదిరింది. అప్పుడు హైదరాలీ సంతోషంతో నవ రత్నాలు పొదిగిన హారాన్ని దేవుడికి సమర్పించాడు.

౧౫. చాముండేశ్వరికి సుల్తానుగారి ఆభరణాలు

మైసూరునగరంలో ఒక కొండమీద వెలసిన చాముండేశ్వరికి హైదరాలీయున్నూ, ఆయన తరువాత

మైసూరురాజ్యంఏలిన ఆయన కుమారుడు టిప్పూసుల్తానున్నూ కూడా చాలా విలువగల ఆభరణాలు, వస్త్రాలు సమర్పించారు. ఇప్పటికీ దేవికి అలంకారంచేసేటప్పుడు ఆ ఆభరణాలు, వస్త్రాలు తొడుగుతారు.

---

౧౬. టిప్పూసుల్తాన్ - శృంగేరీ శంకరాచార్యులవారు

హైదరాలీ తరువాత ఆయన కుమారుడైన టిప్పూసుల్తాను 1782 మొదలు 1799 వరకూ మైసూరురాజ్యాన్ని ఏలినాడు. హైదరాలీ టిప్పూసుల్తానులు ఇద్దరూ తమ రాజ్యంలో చేరిన శృంగేరీమఠాధిపతియైన శంకరాచార్య స్వామివారిని గౌరవించేవారు. ఒకమాటు మరాటీదండు శృంగేరీమీదపడి ఆ యూరినీ, ఆ మఠాన్నీకూడా దోచుకున్నారు. అప్పుడు ఆ స్వాములవారికీ, వారిశిష్యులకూ అన్న వస్త్రాలకే కరువైంది. ఈ సంగతి టిప్పూసుల్తాను వారికి తెలియగానే వారికి ఆహారపదార్థాలూ, బట్టలూ, కొంత రొఖమూ పంపించి మరాటీదండు మళ్ళీవచ్చి పడకుండా కాపుదలకోసం కొంత సైన్యాన్నికూడా పంపించారు. ఈ సందర్భంలో శృంగేరీస్వామివారికీ, టిప్పూసుల్తాను వారికీ జరిగిన ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు యిప్పటికీ వున్నాయి. వీటివల్ల ఈ తురకరాజు హిందూమతాచార్యులపట్ల ఎంత మర్యాదతో ప్రవర్తించినదీ తెలుస్తుంది.

కథలు - గాథలు

అకారాది సూచిక

ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారి

కాశీయాత్రచరిత్ర

(తృతీయ ముద్రణము)

నూటపాతికేళ్ళ క్రిందట చెన్నపట్టణంలో గొప్ప ఉద్యోగంచేసిన ఆంధ్రమహాపురుషుడు, కాశీయాత్రకు పోయినప్పుడు చూచిన దేశములు, పట్టణములు, పుణ్యతీర్థములు, అక్కడిప్రజల ఆచార వ్యవహారములు విపులముగా వర్ణిస్తూ తేటతెలుగులో వ్రాసిన అపూర్వ వచనగ్రంథము. ఇందులో క్షేత్రమాహాత్మ్య కథలు, తీర్థశ్రాద్ధ విధులు, మతధర్మ చర్చలు, దేశచరిత్రాంశములు మొదలైన అనేక విశేషములున్నవి. ఇది మొదట 1838 లో అచ్చుపడినది. ఈ నూతనముద్రణంలో సంపాదకునిపీఠిక, గ్రంథకర్త జీవితవిశేషములు, చరిత్రాంశముల వివరములు, రాజకీయ సాంఘిక పరిస్థితులను గూర్చిన వివరణలు, విశేషాంశములుగల అనుబంధములు, 39 పుటల అకారాదిసూచిక, అనేక చిత్రపటములు ఉన్నవి.

డెమ్మీ గ్లేజు 510 పుటలు. వెల రూ. **3-0-0**

కథలు - గాథలు (మూడవ భాగము)

౧ అతిరూపునికథ. ౨ అయోధ్యనవాబు. ౩ పందెపు టేనుగుమల్లీరు. ౪ న్యాయాధీశుడు రామశాస్త్రి. ౫ ఢిల్లీసుల్తానుల నాణెములపైన హైందవ చిహ్నములు. ౬ ముసల్మానులు - హోలీపండుగ. ౭ మహాసేనాని పేరునిలిపిన భార్య. ౮ గొల్లహంపన్న. ౯ పాదుషాబేగం. ౧౦ హొన్నూరు ఫకీరులు. క్రౌను గ్లేజు 184 పుటలు, వెల రు **2-0-0**

(నాలుగవ భాగము)

౧ భారతవర్ష చరిత్ర సమీక్ష. ౨ మహాభారతేతిహాసము. ౩ ఆల్బెరూనీ - మహాభారతము. ౪ నాగలింగ ప్రతిమారాధనము. ౫ ఋగ్వేదము నాటి సనాతనధర్మము. ౬ గయాసురునిగాథ. ౭ గురుశిష్యసంప్రదాయము. ౮ తిరుపతి జైనక్షేత్రమా ? ౯ అర్చనలు, ఆరాధనలు, కొలుపులు. ౧౦ సంస్కృతానికి గీర్వాణమాతృక. ౧౧ పంచతంత్రం కథల దిగ్విజయము. ౧౨ 'కథకంచికి వెళ్ళింది'. ౧౩ దేశాంతరాలలో ఆంధ్రనాగరికత. ౧౪ పూర్వకాలపు తెలుగునాటకాలు. ౧౫ పూర్వకాలపు నాటకప్రదర్శనము. ౧౬ క్రీ. శ. ౧౫౮౯ నాటి కూచిపూడి భాగవతులు. ౧౭ తెలుగు ప్రబంధముల ప్రామాణ్యము. ౧౮ కర్ణాటక కవిత్రయము - నన్నయభట్టారకుడు. ౧౯ ఓనమాలలో జైనసంప్రదాయము. క్రౌను గ్లేజు 180 పుటలు, రు **2-0-0**

కథలు - గాథలు.

(మూడవ భాగము)

పీఠిక

భారతదేశ చరిత్రకును, భారతీయ ప్రజా జీవనమునకును సంబంధించినట్టియు, భారత జాతీయాభ్యుదయమునకు తోడ్పడగలట్టియు చరిత్రాత్మకములైన కథలను గాథలను కొన్నిటిని ఇదివఱకు రెండు సంపుటములుగా ప్రకటించియున్నాను. ఇప్పుడు మఱికొన్నిటి నీ మూడవ సంపుటమున జేర్చితిని.

ఇందులో "ఢిల్లీ సుల్తానుల నాణెములపైన హైందవ చిహ్నములు," "మసల్మానులు-హోలీపండుగ" అను వ్యాసములు మాత్రము ఆంధ్ర పత్రికయం దొకమారు ప్రకటించి యుంటిని. తక్కినవి ఎక్కడను ప్రకటించి యుండలేదు.

బెజవాడ
25-10-46 } దిగవల్లి వేంకట శివరావు

కథలు - గాథలు

(మూడవ భాగము)

విషయసూచిక

కథలు - గాథలు

(మూడవ భాగము)

అతిరూపుని కథ

కటకము మొదలు కన్యాకుమారివరకును గల దక్షిణా పథమును విజయనగర చక్రవర్తులు పరిపాలించుచుండగా వారికి కప్పము చెల్లించు సామంతమండలేశ్వరులు రామేశ్వరప్రాంతముల నేలుచుండిరి. వీరు సేతువునంటియున్న దేశమునేలు ప్రభువులు గనుక వీరికి వంశపారంపర్యముగ 'సేతూపతి' యను పౌరుష నామముండెను.

సేతూపతి రాజ్యములో నొక చిన్నగ్రామమునందు సత్యవాక్యుడను నొక బీద బ్రాహ్మణుడుండెను. అతడు చాల మంచివాడు గొప్పవిద్వాంసుడు. అందు ముఖ్యముగా జ్యోతిష శాస్త్రమునందు ప్రజ్ఞావంతుడు ఆయన గొప్ప వాక్శుద్ధి కలవాడనియు, ఆయన చెప్పు జోస్యమునకు తిరుగు లేదనియు పేరు పొందినందున దూరదేశములనుండికూడ చాలమంది ఆయన దగ్గరకువచ్చి తమ జాతకములు చూపించుకొనుచుండిరి. వచ్చిన వారివలన నొక చిల్లిగవ్వయైన బుచ్చుకొనక ఆయన వారికి గావలసినదెల్ల చెప్పి పంపుచుండును. వారు తన నెంత శ్రమ పెట్టినను కూడ విసిగికొనడు.

సత్యవాక్యుని తెలివితేటలను మంచితనమును జూచి ఆ గ్రామమువారును ఆ దేశమువారును మాత్రమేగాక దూర దేశములవారుకూడ సంతోషించి ఆయనను వేనోళ్ళ పొగడి పోవుచుందురు. అందువలన నతడెంత ప్రతిభాశాలియైనను, ఆయనకు విద్యమూలమున నెట్టి యాదాయము లేకుండెను. ఆయన జీవనమునకు భూవసతిగాని, యితరవిధమైన రాబడి కాని లేవు. సత్యవాక్యునికి భార్యతప్ప పోషించవలసిన యితర బంధువు లెవ్వరు లేనప్పటికిని తనకును, తన భార్యకును జీవనము జరుగుటకైన నెట్టి యాధారమును లేకుండెను. అందువలన నాయన పదియవ గడియ కాగానే భిక్షాపాత్రను చేత బూని, బయలుదేరును. తనకును, తన భార్యకును కావలసిన భోజనసామగ్రి దొరకగనే, యింటికి తిరిగివచ్చును. తమ కిరువురకు సరిపోవు దానికన్న యితరులిచ్చినను పుచ్చుకొనడు, ఇది చూచి చాలమంది యాశ్చర్యపడుచుందురు.

సత్యవాక్యుని భార్యయు చాల దొడ్డయిల్లాలు. ఆమె విద్యావతియు, గుణవతియునై, భర్త యిష్టప్రకారమె నడచుకొనుచుండును. ఇంట నిదియున్నది, యిది లేదని భర్తతో నెన్నడు పలుకక, ఆయన తెచ్చినదానిని పుచ్చుకొని, గృహకృత్యముల నిర్వహించుకొనుచుండును...చాలకాల మిట్లు గడచెను.

ఈ దంపతులిరువురు దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నను, చాలకాలము వఱకు సంతోషముగనే, జీవించుచుండిరి. ఒక నాడాయన భార్యకిట్లు తోచెను. "నాభర్త జ్యోతిషవిద్యయం

దెంతో గొప్పవాడుగానున్నాడు. సేతూపతి మొదలు సామాన్య మనుష్యునివరకు, నాయన దగ్గరకు వచ్చుచున్నారు. ప్రతి దినము సూర్యోదయమునుండి పదియవగడియవరకు నాయన యితరులకు జ్యోతిషము చెప్పుటయందే వినియోగించును. పదియవ గడియమొదలు పదునైదవ గడియవఱకు యాచన నిమిత్తము తిరుగును. ఆయన తనకును, నాకును ఆ దినమునకు కావలసిన గ్రాసము మాత్రము పట్టుకొనివచ్చును. మరల సాయంత్రము జ్యోతిషము చెప్పుటయందే వినియోగించును. ఎంతో కష్టపడి సంపాదించిన విద్యను ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనకుండ వినియోగించుటలో నాయన యుద్దేశ్యమేమి? భార్యభర్తలము సంసారము చేయుచున్నాముకదా. మేము సుఖముగ జీవించుటకు సొమ్ము అక్కఱలేదా? చాల సొమ్ము నార్జించుటకును, విశేషధనమును కూడబెట్టి ధనవంతు డగుటకును, ఇంత యవకాశమున్నప్పుడు, ఆయన యెందుల కట్లు చేయుటలేదు? దీనికేదో బలవత్తరమైన కారణముండి తీర వలెను. నే నింతవరకు నాయన నడుగకుండ నోపిక పట్టగలిగితిని. ఈ రాత్రి యడిగివైచెదను—అని నిశ్చయించి యా రాత్రివఱకును వేచియుండెను.

సత్యవాక్కుం డెప్పటివలెనె ఆరాత్రియు చాల శ్రమపడి నిద్రించు సమయమున, భార్యముఖమున నెప్పటిసంతోషము లేక చిన్నబోయి యుండుటచూచి, యాశ్చర్యపడెను. తా మిరువురును చాల యన్యోన్యముగల దంపతులుగ నున్నారు. వారిలో నెట్టి యరమరలులేవు. అభిప్రాయ భేదములేదు. తా

నామె కనిష్టమైన పనిచేయలేదు. ఏమాటను అనలేదు. ఎందు వలన నామె చింతాక్రాంతురాలై యున్నది? అని వితర్కించి— 'ప్రేయసీ, నీ వీరాత్రి యిట్లున్నావేమి? మనము నిష్కళంక మును పవిత్రము నైన జీవనము చేయుచున్నాము. మన మెరు లకు భయపడవలసిన యగత్యములేదు. ఇతరులు మన కెట్టి హానియు చేయవలసిన యవసరములేదు. మనమెంత బీదవార మైనను, మనకు గొప్పపేరు ప్రతిష్ఠలున్నవి. ఎవ్వరైన మన కపకారము చేసినచో వారిని తగురీతి శిక్షింపజేయగలము. నీ వెందులకిట్లు అవనతవదనవై యున్నావు? నీ కెవ్వరేమియప కారము గావించిరి?' అని భర్త యిట్లు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడు గగా నామె తన బేలతనమునకు తానే సిగ్గుపడెను. ఇంతటి దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నను, ఇంతటి మహోత్కృష్టము లైన యుత్తమగుణములను ప్రదర్శించు తన భర్తకు సంపదలు తృణప్రాయములని యామె యెఱుగును. ఆమె తన భావము లను వెల్లడించుటకే సిగ్గుపడుచు,— "ప్రాణేశ్వరా, మీ భార్య నైన నా కితరులవలన నెట్టిహానియు కలుగనేరదు. మీ దివ్య నామమే యంగరక్షగ నేను నిర్భయముగ ప్రపంచమంతటను తిరుగగలను అగ్నికూడ నన్నంట వెఱచును. మీ ప్రభావ మట్టిది. అయిన నొకవిషయము నామనస్సును బాధించు చున్నది. అమితధనమునార్జించి, మహారాజువలె సుఖముగా నుండుట కనేక అవకాశములుగల మీరెందుల కిట్లను దినము యాచన చేసికొనుచు కష్టపడి జీవింపవలె? మన మెం దులకిట్లు బీదవారముగ నుండవలె? అను ఆలోచన, నాకీ దిన

మున కలిగినది—" ఈమాటలు విని సత్యవాక్యుడు చిరునవ్వు నవ్వుచు—"ప్రేయసీ, నీ వితరస్త్రీలకన్న వివేకవంతురాలవను కొంటిని. నా యావజ్జీవము జ్యోతిషవిద్యయందే గడిపిన నేను, మన జాతకములను చూడలేదను కొంటివా? ధనార్జనము వలన మనకు సౌఖ్యము సంతోషము నుత్తమగతులు కల్గునని నాకు రూఢియైనచో, ధనార్జనముచేయకుండు నంతటి మూఢుడనా? ఇంతకును సంపదయనగానేమి? ఒక క్షణమైనను స్థిరముగ నుండని బుద్బుదమువంటిది. కొంచెము ధనమార్జింపగనే యింకను ఆర్జింపవలెనను తృష్ణనుకల్పించును. తక్కిన ధర్మములన్నియు పరిత్యజించి, దాని నార్జించుటలోనే జీవితమంతయు గడచిపోవును. ప్రపంచమునం దెవ్వడును, ఈ యనంతమైన నిచ్చెనలోని కడపటిమెట్టును చేరినవాడులేడు. ఇందుకొరకు ప్రయత్నించిన వారందరు, తమ తృష్ణను దీర్చుకొని తృప్తిపొందు లోపలనే ప్రాణములను కోల్పోవుచున్నారు. జనులు ధనమును రాసులురాసులుగ ప్రోగుజేయుదురు. ఎంత ప్రోగుచేసినను, ఇంకను ప్రోగుచేయవలెననియే యుండును. తృష్ణతీరక విచారపడుచునేయుందురు. ఇది ప్రపంచమునందలి పెనుభూతములలో కెల్ల గొప్పది. ఇది యావేశించిన వాడెన్నో ఘోరపాపములను చేయును. పవిత్రమైన గంగానది జలమైనను, మహావిశాలమైన సముద్రోదకమైనను, గూడ, ఆ పాపములను కడిగివేయజాలదు. ఎంత న్యాయముగ నార్జించిన ధనమునందైనను, జాగ్రత్తగ శోధించినచో నక్కడక్కడ, కొంతకల్మషము కనబడితీరును. ధనార్జనములోని పాపమునుండి మనలను రక్షించుకొనుటకే

నేనిట్టి నిష్కల్మషమును, నిరాడంబరమునైన జీవనము నవలం బించితిని. మానవునకు ఆనందము నొనగూర్చునది ధనసంపదయే అనియు, అంతకన్న శ్రేష్ఠతరములును, గొప్పవియునైన యితర సంపదలు లేవనియు, నను కొనుటలో నీవు సామాన్య స్త్రీలకుగల దుర్బలత్వమునే చూపితివి. జాతకరీత్యా మనకు వార్థక్యమున నక్కరకు రాగల సంతానము, కూడ కలుగు నదృష్టము లేదని చెప్పమరచితిని. అందువలన నెంతధనమున్నను మనకానందమెట్లు కలుగ గలదు? ఇది అంతయు నెరిగియే యీ జన్మమందు మనకుగల దురదృష్టము మరుసటి జన్మ యందింకను ఎక్కుడు కాకుండ నుండుటకొఱకే నే నీ జీవిత పద్ధతి నవలంబించితిని. వింటివికదా, నేను చెప్పిన సంగ తులు? నీవు బుద్ధిమంతురాలవు గనుక, నేను చెప్పిన సంగ తులను హర్షింతువని నానమ్మకము. ఈ లోకములో మనము ముఖ్యముగ కాపాడుకొనవలసినవి, మన కీర్తి ప్రతిష్ఠలే. మనకు సంతానము కలుగదని నే నన్న మాటల వలన నీ మనస్సులో నప్పుడే బాధకలిగినదని నీ ముఖములోని మార్పువలన నేను గ్రహించితిని. నీ వింత విచారపడవలసిన యవసరములేదు. మనకు వార్థక్యమున నక్కరకు రాగల సంతానము కలుగదని చెప్పితినిగాని, కలుగ నేకలుగదని చెప్ప లేదుకదా! నా యరువదియవయేట నా కొక కుమారుడు కలు గును. కాని వాడు మన కంతగా నుపకరింపడు. దీనినిగూర్చి నీవు నన్నేమియు నడుగవలదు' అని సత్యవాక్యుడు చెప్పగా నాయనభార్య చాల వివేకవంతురాలైనందువలన, తమ ప్రస్తు

తపు జీవిత విధానమునకు కారణముగా నతడు చెప్పిన సంగ తులలోని యధార్థమును గ్రహించెను. తమకు కలుగబోవు కుమారుని భవిష్యత్తును గూర్చి యింకను ప్రశ్నించవలెనని యున్నను, భర్త యాజ్ఞను శిరసావహించి, దానిని దాచుకొని యూరకుండెను. అంతట నామె ప్రఫుల్లవదనయై తన బేల తన మునకు మన్నింపుడని భర్తను వేడుకొని, ఎప్పటివలె సంతోష ముతో ప్రవర్తింపసాగెను.

కాలము గడచినది..... సత్యవాక్కుడు చెప్పినట్లు గనే ఆయన యరువదియవపట నొక కుమారుడు పుట్టెను. ఆ పిల్లవాడు చాల అందముగానుండెను. అందువలన నాతని కతి రూపుడని నామకారణముచేసిరి. శైశవము చక్కగా గడచెను. పిల్లవాని కయిదవపేట తండ్రి యక్షరాభ్యాసముచేసి విద్య నేర్ప సాగెను. కొన్ని వత్సరములలోనే యతనికి సామాన్య విద్య యంతయు పట్టువడెను. అంతట సత్యవాక్యుడా బాలునికి తన యభిమానశాస్త్రమైన జ్యోతిషవిద్యను నేర్పెను పిల్లవాడు త్వరలోనే యందులో ప్రజ్ఞావంతుడయ్యెను. పదునారేండ్లు నిండునప్పటికి తండ్రికన్న గొప్పవాడని పేరుపొందెను. అందు వలన వివిధ దేశములనుండి వచ్చినవారందరు నతని తండ్రిచేత గాక యతనిచేతనే జాతకములు చెప్పించుకొనసాగిరి. ఇదిచూచి సత్యవాక్యుడెంతో సంతోషించెను. తాను వృద్ధుడగుచున్నం దున తనకు శ్రమలేకుండ పిల్లవాడే కడు సమర్థతతో తనకార్య ముల నిర్వహించుచున్నందులకు సంతోషించెను.

ఇప్పటికికూడ సత్యవాక్యుని జీవితవిధానము నం దేట్టి మార్పునులేదు. పదియవగడియకాగానే యాయన భిక్షా పాత్రమునుచేబూని తనకు తన భార్యకు తన కుమారునికి సరిపడు బియ్యమును మాత్రము సంపాదించుకొని వచ్చుచుండెను.

ఒకదినమున తండ్రి యెప్పటివలెనే బయటకుపోగా, తల్లి యింటిపనులు చేసికొనుచుండెను. కుమారుడు వీధి యరుగు మీాద కూర్చుండి బృహజ్జాతకములో నొక ప్రకరణమును చదువుచుండెను.

ఇంతలో నా దేశము నేలు రాజైన సేతూపతి యాకస్మికముగ నక్కడకువచ్చినిలిచి, 'అబ్బాయీా! మీా తండ్రిగా రింటి యొద్దనున్నారా?' యని యడిగెను. అతిరూపు డా రాజుగారిని గౌరవించి, "మహాప్రభూ! వా రింతకుముందే బయటకు పోయి యుండిరి. అయితే తమ రొక యత్యవసరకార్యమును గూర్చి యడుగవచ్చినట్లు తమ ముఖారవిందమువలన నాకు తెలియు చున్నది. మనరాజ్యముమీాదికి దండయాత్రచేయ వచ్చుచున్న శత్రుసైన్యము నెదుర్కొనినచో మనకు జయము చేకూరునా యని తమ రడుగవచ్చితిరి. ఇది క్షేమకరముకాదని నాకుతోచు చున్నది. తమ జాతకరీత్యా శని యెనిమిదవ యింటనున్నాడు. అందువలన తమ ప్రయత్నములు జయప్రదములు కానేరవు. తమరు భార్యతోను, పిల్లలతోను వనవాసమునకు పోయి యున్నచో మూడేండ్లయిన తరువాత తా మెట్టి ప్రయత్నము జేయకయె తమరాజ్యము తమ వశమగును. ఇక జాగుచేయు టకు వ్యవధిలేదు. అరగడియ క్రిందటనే మన నగరముయొక్క

తూర్పు ద్వారమునుండి శత్రువు మన పట్టణములో ప్రవేశించి నాడు. త్వరపడుడు"అనెను.

ఇది వినుచున్న సేతూపతి నిర్విణ్ణుడై, నోరు మెదల్ప లేక పోయెను. ఇంతలో నొక దౌవారికుడు పరుగెత్తికొనివచ్చి, 'మహాప్రభూ! ఎవ్వరు నెఱుగకుండగనే శత్రువు మన తూర్పు ద్వారమున ప్రవేశించినాడు. ఏమిచేయుటకును తోచక పరు గెత్తికొనివచ్చితిని'- అనెను.

సేతూపతి తక్షణమే తన భార్యను పిల్లలను రక్షించు కొనబోయెను. ఆయన పోవుచుండగనే సత్యవాక్యు డింటికి వచ్చెను. అంతట అతిరూపుడుజరిగినసంగతిని జెప్పెను. ఇది విను నప్పటికి సంతుష్టాంతరంగుడును శాంతచిత్తుడు నైన సత్యవా క్యుని మనస్సుకూడ కొంచెము చలించెను. ఆయన తన యాకుయ పాత్ర నరుగుపై నుంచెను. ఆయన కన్నులను డి బాష్పములు రాలజొచ్చెను. ఈతడు తన జీవితమునందెన్నడు నింత దుఃఖించి యెరుగడు. నాయనా! ఎందు కేడ్చుచున్నావని కుమారుడు డెలు గెత్తి యడిగెను. ఇది విని లోపలనున్న యిల్లాలు పరుగెత్తి కొనివచ్చి, తన భర్త దుఃఖమునుజూచి, కారణమునైన నడు గక యే తానుకూడ యేడ్వసాగెను. ఇదిచూచి కుమారుడు నేడ్వ సాగెను. ఇట్లు కొంతతడవు ముగ్గురును దుఃఖించిన తరువాత కొంత యుపశమనముకలిగెను. అంతట నామె గద్గదస్వరము తోనే సత్యవాక్యుని దుఃఖకారణ మడిగెను. అతి డిట్లనెను. "ఇంతకాలము నే నేమియు చెప్పకయే నా దుఃఖమును దిగ మ్రింగి భరించుచున్నాను. ఇప్పు డది దుర్భరమైనది. మన

కుమారుడు మనకు వార్ధక్యమున నక్కఱకు రాడని నేను నీకు చెప్పియున్నాను కదా! ఇటువంటి కఠోరమైన వార్తను నీకు చెప్పి నీ హృదయము పగులగొట్టుట నా కిష్టము లేక పోయెను. మన యతిరూపునికి జాతకరీత్యా పదునెనిమిదివత్సరముల యాయుర్దాయము మాత్రము కలదు. అప్పుడే పదునారేండ్లు పూర్తియగుచున్నవి. వాని కింక రెండేండ్లు మాత్రమే యాయుర్దాయమున్నది. తరువాత మన కతడు దక్కడు. ఈ తలంపులు నా మనస్సులో కలుగగా నాకు దుఃఖము కలిగినది. వీ డింతటి ప్రతిభాశాలియగుటయు నా దుఃఖము నినుమడించుచున్నది. ఇంతకు పూర్వమే జ్యోతిషికుడైన తన దేశము నేలు రాజు భవిష్యత్తు నింత దృష్టాంతముగ జెప్పినవాడున్నాడా? మన యతిరూపు డింత యల్పాయుష్కుడైనందు వలననే పరమేశ్వరుడు వీనికింత బుద్ధిసూక్ష్మతను ప్రసాదించినాడు కాబోలు! ఆహా, పరమేశ్వరా! నీవు సృజించిన జీవిపైననే నీకింత నిర్దాక్షిణ్యమా!" అని దుఃఖము చేత సత్యవాక్యుడిక మాటలాడ లేకపోయెను. ఈయనమాటలు వినగానే యాయన భార్య మొదలు నరికిన వృక్షమువలె నేలకూలెను.

ఈ వృద్ధ మాతాపితరుల దుఃఖమునకు తానే కారణమని, యతిరూపున కర్థమైనది. అంతట నతడు మెల్లమెల్లగా వారి నోదార్చి, తనజాతకము నొకమారు చూపుమని తండ్రిని ప్రార్థించెను. దానిని పుచ్చుకొని, తలిదండ్రుల యెదుటనే యిట్టునట్టు త్రిప్పి, జాగ్రత్తగ పరిశీలించినట్లు చూచి యీ చక్రము వేయుటలో పొరబాటు జరిగినది. మీరు వృథాగా భయ

పడుచున్నారు. అని యా జాతకముతప్పు అని చెప్పుటకు హేతువులు చెప్పసాగెను. అతడు చెప్పిన హేతువు లత్యద్భుతములుగ నుండెను. అవి విన్నతరువాత సత్యవాక్యునికి కూడ అందులో పొరబాటుండెనేమో యని యనుమానము కలిగెను. అంతట నతిరూపుడు క్రమక్రమముగా తన వాదమునకు బలము కలిగించు నుపపత్తులనుచూపి, ఆ జాతకచక్రము దృక్సిద్ధము చేసి సరిగా వేసినచో, నా జాతకునకు పూర్ణాయుర్దాయము కలిగి తీరవలయుననియు, నీ బాధయంతయు, చక్రము వేయుటలోని పొరబాటువలన జరిగినదనియు, తాను నూరేండ్లు జీవించుటనిశ్చయమనియు గట్టిగా వాదించెను. తరువాత నతడు తన జాతకమును సవరించి, సరియైన చక్రము వేసి తండ్రిని నమ్మించెను.

అతిరూపుని తల్లిదండ్రులు అతనిమాటలు నమ్మి ధైర్యము చెందియుండిరి. కాని యతిరూపునికి మాత్రము లోపల చిత్తస్థైర్యము లేకపోయెను. తన తండ్రియొక్క పాండిత్యమునందు జాతకనిర్ణయమునందు అతనికి గట్టి నమ్మకముండెను. తన యాయుర్దాయము పదునెనిమిది వత్సరములేయని తన తండ్రి చేసిన నిర్ణయము సరియైనదేనని యతనికి రూఢియైనది. లెక్కను బట్టి తానిక రెండు సంవత్సరములకన్న జీవించడు. ఈ లోపుగనే పుణ్యక్షేత్రమైన కాశికిపోయి తన తల్లిదండ్రుల కుత్తరగతులు కల్పింపగల శాస్త్రోక్తకర్మములను నిర్వహించవలెనను కోరిక అతనికి కలిగెను. తాను కాశికిపోవలెనని తన తండ్రికి చెప్పినచో నతడనుమతింపడని యెఱుగును. మఱియు, ప్రాతభయము మరల కలుగును, దుఃఖము దుర్భరమగును, ఏమిచేయవలెనా

యని యాలోచించెను. అతడు తొందరపడక, ఆరునెలలు తన తల్లిదండ్రులతో నాప్యాయముగ గడపెను. అంతట నతడు తన యింటివీధి యరుగుపైన కూర్చుని, యిట్లాలోచింప సాగెను. 'నేను నా జాతకమును గురించి, చర్చించి నిర్ధారణ చేసి నప్పటినుండియు నేను నూరేండ్లు జీవింతుననియే, వృద్ధుడైన మా నాయనగారు నమ్మియున్నారు. కాని, జ్యోతిష మొక శాస్త్రమేయైనచో, నేను సంవత్సరమున్నరలో మరణించుట నిశ్చయము. నే నెక్కడికి పోయిన నది తప్పదు. నేను దానినాప జాలను. నేనింటిదగ్గర నేయుండి మరణించినచో, నా తల్లిదండ్రులు గుండెలు పగిలి చనిపోవుట నిశ్చయము. నేనింటినుండి పారి పోయినయెడల, నేను నూరేండ్లు బ్రతుకుదునని నమ్మియున్న నాతల్లిదండ్రులు, నేను తిరిగి వత్తునను ఆశతో జీవించి, తుదకు కాలధర్మము నందుదురు. నే నెట్లును జీవించి తిరిగి వచ్చునది లేదు గనుక, యిప్పుడే నేనింటినుండి వెడలిపోయి, వారికి కొంత యాదుర్దా కలిగించుటలో నష్టము లేదు. ఇంతకు నేను వెడలి పోవుటయు వ్యర్థము కాదు. నేను కాశికి పోయి నా యవసాన కాల మాసన్నమగు లోపలనే, నాతల్లిదండ్రులకును, నాకు, నుత్తరగతులు కల్పించగల పుణ్యకర్మల నాచరింపగలుగుదును. అతిరూపు డిట్లాలోచించి, ఆ మరునాటి తెల్లవారు జాముననే యిల్లు విడిచిపోవుటకు నిశ్చయించుకొనెను. స్వగృహమున తల్లిదండ్రులతో నుండున దీ యొక్కదినమే గనుక, అతఁడెప్పటి కన్న నెక్కుడుత్సాహముతో పరివర్తించెను. ఆనాటిరాత్రి అనుదినము నిద్రపోవు వేళకే నిద్రపోవక, తండ్రితో నేవో

మాటలు ప్రారంభించెను. వేళ యతిక్రమించెను. ఎట్టకేలకు వృద్ధులైన తల్లిదండ్రులు నిద్రించిరి. అతిరూపుడును కంట తడి పెట్టుకొని పండుకొనెను. కాని నిద్ర రాదయ్యెను అంత నతడా రాత్రియెల్లయింట నిటు నటు తిరుగుచు, తనకు ప్రియములైన ప్రాత తాటియాకుల గ్రంథముల నొక్కొక్క దానినే చేతబుచ్చుకొని, దుఃఖించుచు, వాని నెప్పటిచోట పెట్ట సాగెను. తరువాత తన తండ్రి తనకు విద్యాబుద్ధులు చెప్పుటకు కూర్చుండు ప్రదేశమున కొంతసేపు నిలిచి దుఃఖించెను. తన చిన్ననాటినుండి యిప్పటివఱకును, తన జీవితమునందలి వివిధ ఘట్టములు నడచిన యీ ప్రాతయింటియందు పలుచోట్ల నిలిచి పూర్వకథను తలచుకొని దుఃఖించుచు, నా రాత్రియెల్ల జాగరణ మొనరించెను. రాత్రి చాలభాగము గడచిపోయినది. ఇక కొలది గడియలలో బయలుదేరవలెను. అతనికి మరల నీ విషయమై జిజ్ఞాస కలిగెను. ఎట్టకేలకు తాను అనుకొనినట్లుగ వెడలిపోవుటకే నిశ్చయించెను.

బయలుదేరుట యొక కష్టమయ్యెనుగాని, తరువాత కష్టమనిపించలేదు. అతిరూపునకు, అతనికి మనస్సు కుదుట బడెను. ఒకటిన్నర సంవత్సరములలో తాను మరణింతు ననియు, తాను మరలి వత్తునను ఆసతో తన తల్లి దండ్రులు జీవించియుందురనియు, నతడనుకొని యూరటజెందెను. అతడు త్వరితముగ నడువసాగెను. దారిలో తన జ్యోతిషశాస్త్ర సామర్థ్యమునుచూపి యన్నము సంపాదించుకొనినచో, తాను పోయినజాడ తనతండ్రికి తెలిసిపోవునని, యట్లుచేయక, దరిద్రు

డైన యాత్రికునివలెనే యన్నముకొఱకు యాచించుచు పోవుచుం డెను. ఎక్కడ ప్రొద్దుగ్రుంకిన నక్కడ నిద్రించును. ఇట్లు రెండు మాసములు ప్రయాణము చేసి చేసి, విజయనగర చక్రవర్తిరాజ ధానియైన చంద్రగిరి *నగరమునుచేరెను. చంద్రగిరిలోనందఱును తెలుగుభాషనే మాట్లాడుదురు. అతిరూపుడు దక్షిణ ద్రావిడదేశ మునుండి వచ్చినందువలన, నతనికి తెలుగురాదు. అత డన్నము కొఱకు అరవములోను సంస్కృతములోను యాచించగా నతని మాటలెవ్వరికిని యర్థముకానందున, నెవరును భోజనము పెట్ట రైరి.

అతిరూపునకు కాశీయాత్రయందు కష్టములారంభమైనవి. ఈ కష్టములను గడచి గట్టెక్కుట యెట్లు పరమేశ్వరాయని. యతడు యోజింపసాగెను. ఆ దినమెల్ల నాతడా నగరమున దిరిగి నను, అన్నము దొరకలేదు. సంధ్యాసమయ మందింకను ఆతడా మహానగరవీథులయందు తిరుగుచునేయుండెను. అప్పుడతనికొక గొప్ప తాటియాకులపందిరి కనబడెను. అదియొక పెండ్లిపందిరి

* ప్రస్తుతము చెన్నరాజధానిలో చేరియున్న తెలుగు, అరవ, కన్నడ, మలయాళ ప్రాంతములును, మైసూరు, తిరువాంకూరు, కొచ్చి సంస్థానము లును ఇంగ్లీషుపరిపాలనకు పూర్వము రమారమి మూడువందలేండ్లు తెలుగు ప్రభువులైన విజయనగర చక్రవర్తుల పరిపాలనమున నుండెను. ఈ విశాలసామ్రాజ్య మునకు రాజధాని చాలకాలము వఱకును తుంగభద్రానదీతీరముననున్న విజయ నగరమే. క్రీ॥ శ॥ 1565 లో తాలికోట దగ్గర మహమ్మదీయులతో జరిగిన యుద్ధమున కృష్ణదేవరాయలవారి అల్లుడును, పరిపాలకుడు నైన ఆరవీటి రామ రాజుగారు మరణించగా మహమ్మదీయులు ఆ మహానగరమును నాశనము జేసిరి. అంతట రామరాజుగారివంశీయులు కొంతకాలము పెనుగొండను తరువాత చంద్రగిరిని రాజధానులుగా జేసికొని దేశము నేలిరి.

డై యుండుననియు అక్కడకుపోయిన తనకన్నము దొరకగల
దనియు ననుకొనెను. ఇది నిజమేయయ్యెను. అది చంద్రగిరి రాజు
గారి మంత్రియిల్లు. ఆయన కుమారునకు, రాజుగారి కుమార్తె
నిచ్చి, పెండ్లిచేయుటకు నిశ్చయమైనది. ఆ పెండ్లికొఱకు కొన్ని
దినములనుండి గొప్ప ప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. వివాహ
మింకను రెండుదినములున్నది. బీదబ్రాహ్మణులకు సంతర్పణ
చేయుట ప్రారంభించిరి. అతిరూపుడతి కష్టముపైన తన యవస్థ
తెలియజెప్పెను. రాత్రిభోజనములు పదియవ గడియకు ప్రారంభ
మగుననియు, నంతవఱకు నెచ్చటనైన విశ్రమించవలసిన
దనియు నొక పుణ్యాత్ము డతనికి చెప్పెను. ఆతడు తిరిగి తిరిగి
అలసిపోయియుండెను. పండుకొనినచో నిద్రపట్టి భోజనమువేళ
యతిక్రమించి అన్నము దొరకకుండ పోవునేమో యనుభయ
మతనికికల్గెను. కాని యతడు నిలువలేనంత నీరసస్థితిలో నుం
డెను. ప్రక్కకుచూడగ నా పెండ్లిపందిరిదగ్గరనే, యొక పెద్ద
భవనము కనబడెను. దానిబయట యెవ్వరును లేరు. చీకటిపడి
నది. అతిరూపు డా యింటియరుగుపైన జేరి, యొకమూల శరీర
మును నేలపైన వాల్చుటయే తడవుగా మైమరచి గాఢ నిద్రను
జెందెను.

అక్కడ అతిరూపుని తల్లిదండ్రులా నాటి ప్రాతఃకాల
మున, నతడగుపడకపోగా, నదికి స్నానమునకు పోయెనను
కొనిరి. పదిగడియలదనుక రాకపోగా, ప్రక్కయూరిలో నే
స్నేహితునైన చూడబోయెననుకొనిరి మూడవనాడు కూడ
రాకపోగా వారు తత్తరపాటు జెందిరి. చుట్టుప్రక్కల యూళ్ళ
కతడు వచ్చెనేమోయని వెదకిజూచిరి. కాని లాభము లేకపో

యెను. అతడు కాశీయాత్ర చేయబోయెననియు, పుణ్యక్షేత్రములు సేవించి మూడు నాలుగేండ్లలో తిరిగివచ్చుననియు, వార్తలు తెలిసినవి ఈ వార్తల నతిరూపు డుద్దేశ్యపూర్వకముగనే వ్యాపింపజేసెను. అతని తల్లిదండ్రులు వెదకివెదకి యిక లాభములేదని యూరకొనిరి. "ఓసీ! మనవాడు మన వార్ధక్యమున మన కక్కరకురాడని చెప్పలేదటే! మొదట నది యతని కాయుర్దాయము లేనందుననే యిది తటస్థించునని యనుకొంటిని. ఇది పొరబాటని వాడు రుజువుచేసినాడు. ఏమైననేమి? వాడు మనలను విడనాడినాడు. ఎక్కడనో యొకచోట దీర్ఘాయుష్మంతుడై, సుఖముగా బ్రతుకనిమ్ము. మన యవసానకాలములోపల వాడు తిరిగివచ్చిన జాలును. ఏమో మనమంత యదృష్టవంతుల మనుకొనను"అని సత్యవాక్యుడనుచు, తన భార్య నోదార్చుచుండెను.

అక్కడ చంద్రగిరిలో మన యతిరూపుని వృత్తాంత మేమైనదో చూతము. చంద్రగిరిరాజ్యము నేలు ప్రభువునకు అతి లావణ్యవతియు, గుణవతియు నైన కొమరితయుండెను. ఆమెకు పెండ్లియీడు రాగా రాజామెకు దగిన వరునికొరకు వెదుకసాగెను. ఎన్నాళ్ళకును తగిన వరుడు దొరకలేదు. పిల్ల కాయేటి కా యేడు వచ్చుచుండెను. వరాన్వేషణమును గూర్చి మంత్రిని గట్టిగా హెచ్చరించగా మహాప్రభూ! నా కొక నెల గడువిండు. నేను దక్షిణదేశమునకుపోయి, యక్కడగల రాజకుమారుల రూపపటములనెల్ల పట్టుకొనివచ్చెదను. వానిలో నందమైనవానిని మీరు కోరుకొనవచ్చు ననెను. రాజుగా రట్లే యనిరి. అయితే మంత్రి తాను చెప్పినచొప్పున వరాన్వేషణము

కొఱకు బయలుదేరిపోకుండా, చంద్రగిరి రాజ్యములో నొక మూల కొంతకాలముండి వచ్చి, దక్షిణదేశాధీశుల రాజ కుమారులవని, కల్పితములైన యూరు రూపపటములను తెచ్చెను. ఆ పటములలోని యువకుల ముఖలక్షణము లసహ్యముగనుం డెను. వానిని తెచ్చి "మహాప్రభూ! తమ యాజ్ఞప్రకారము నేను చాలశ్రమపడి, దక్షిణరాజ్యములన్నియు దిరిగివచ్చితిని. ఇదిగో, నేను చూచిన రాజకుమారుల పటములు. ఇది నేను చూచినవారిలోకెల్ల సుందరుడైన పాండ్యరాజ కుమారుని పటము. ఇది చేరరాజకుమారునిపటము. ఇది చోళభూపాల పుత్రునిపటము" అని చూపించెను. ఈ రూపపటములు తనకే యసహ్యముగా నుండగా, తన కుమార్తె కెట్లునచ్చునని రాజు వితర్కించి "అమాత్యవరా! నాకీపటము లెవ్వియు బాగుగాలేవు. వానిని తీసికొనిపోయి యవతలపారవేయు" మనెను. అంతట మంత్రిశేఖరుడు రాజకుమారితకొఱకు తా నుత్తరదేశమునకు పోయి వరాన్వేషణము చేసివత్తునని చెప్పి, కొంతకాలమునకు మరలివచ్చి, మరికొన్ని యసహ్యరూపపటములను చూపెను. ఎక్కడను, సలక్షణమైన వరుడు కనబడుటలేదేయని రాజు చింతాక్రాంతు డయ్యెను.

మంత్రి తాను తెచ్చిన రూపపటముల నెల్ల నుద్దేశ్య పూర్వకముగ నేయసహ్యముగ చిత్రింపజేయించెను. దీనికి కారణ ముండెను. చంద్రగిరి మహారాజునకా కొమరిత తప్ప వేరు సంతానములేదు. అందువలన నామెను పెండ్లాడిన భాగ్య శాలికా రాజ్యముకూడ లభించును. మంత్రికి కొంచె మందమైన

కుమారు డొకడుండెను. అయితే వానికి విద్యయంట లేదు. ఏలాగుననైన రాజకుమారిని తన కుమారునకు దక్కించవలె నని మంత్రియుద్దేశ్యము, అందువలననే ఈ తంత్రము పన్నెను.

అల్లుతగినవరుడు లభించుటలేదని రాజు చింతాక్రాంతుడై దీనావస్థలోనుండగా నొకనాటి సాయంకాలమున మంత్రి తనచేత నొక రూపపటమును పుచ్చుకొని రాజు సమక్షమునకు వచ్చెను. మహారాజాతని ముఖమున కొన్ని సంతోష చిహ్నములు కనబడుటచే "అమాత్య శేఖరా! తగినవరు డెవ్వడైనను దొరకినాడా యేమి?" అని ప్రశ్నించెను. అంతట మంత్రి "మహా ప్రభూ! నేను తమ దర్శనమునకు వచ్చినపుడెల్ల తగినవరుడు దొరకినాడనియె చెప్పుచు వచ్చుచుంటిని; అందుచేత నీసారి తమరు తమ యభిప్రాయము సెలవిచ్చువరకును, నా కృషి ఫలించినదని చెప్పను" అని వినయముతో ననెను. తన కొమరిత కెట్లైనను, మంచి సంబంధము కుదుర్పవలెనని యాతృతపడు చున్న మహారాజు మంత్రిచేతిలోని రూపపటమును, తటాలున లాగికొని చూచి యిదివరకు చూచిన రూపపటములన్నిటి కన్నను, బాగున్నట్లు కనుపడగా చిరునవ్వుతో "ఎవరిపట మిది?" అని ప్రశ్నించెను.

మంత్రి కొంచెము నెమ్మదిగా, "మహాప్రభూ! మనవి చేసెదను. కాని యిది తమకు నచ్చినదా?" యని ప్రశ్నించెను.

మహారాజు : "నాకు బాగున్నది. ఎవరి పటమో చెప్పుడు," అంతట మంత్రి యువనతవదనముతో, 'మహా ప్రభూ! క్షమించగోరెదను. ఇది నా కుమారునిదే' అని చెప్పెను.

మహారాజు తన మనస్సునందిట్లనుకొనెను, "రాజకుమారులలో లక్షణవంతుడైన వాడెవ్వడును, కనుబడలేదు. మంత్రి కుమారుడైనను యీ పటములోని చిన్నవానిముఖమున శుభ లక్షణములు కనబడుచున్నవి. ఇతనిని వరునిగ నేల నంగీకరింప రాదు ?" మరుక్షణములో నట్టి నిశ్చయమును చేసికొనెను. "అమాత్యవర్యా, ఇంట నవనీతము నుంచుకొని, నేతి కొఱకూరంతయు తిరిగిన దాని సామెతగానున్నది మనపని. మీకింత యందమైన పిల్లవాడున్నాడని, నాకిదివఱకే యేల చెప్పక పోతిరి ? ఇంత కష్టపడి యిన్ని దేశములు తిరుగకుండగనే, మా అమ్మాయిని, మీ పిల్లవానికిచ్చి, చాలకాలము క్రిందటనే వివాహము జరిగించి యుండెడువాడను," అని మహారాజుగారు, పలుకగా మంత్రి, నమ్రతతో "స్వామీ, నాపిల్లవానికి మీ పిల్ల నిమ్మనికోరునంతటి సాహసము నేను చేయలేకపోతిని. తగిన వరుని కొఱకు వెదకి వెదకి దొరకనందున తుదకు విధిలేక మాపిల్లవాని బొమ్మను మీకు చూపితి" ననెను.

మంత్రికుమారు డందమైన వాడనుట నిజమేకాని నిజముగా నతనకిగల దానికన్న రూపపటమునందెక్కుడు లావణ్యముగ నుండునట్లు, మంత్రి యాపటమును చిత్రింపజేసియుండెను, కనుక మంత్రివేసిన పాచిక పారినది. అంతట మహారాజింక నాలస్యము చేయుట మంచిది కాదని వెంటనే వివాహ ముహూర్తమును పెట్టింపుమనిరి. అంతట కొద్దిరోజులలోనే వచ్చు శుక్లపక్ష పౌర్ణమినాడే వివాహ సుముహూర్తమును దైవజ్ఞులు నిర్ణయించిరి,

అతిరూపుడు చంద్రగిరి చేరునప్పటికి జరుగుచున్న, పెండ్లి ప్రయత్నములు, వేడుకలు నీ వివాహము నిమిత్తమే జరుగుచుండెను. అతిరూపుడు వండుకొనిన యరుగు పైన చెప్పిన మహామంత్రిగారి యింటి యరుగే.

వివాహ ముహూర్తము, దగ్గరించగా, మంత్రిగారు తప్ప, చంద్రగిరిలోని స్త్రీపురుషులందరును అమితోత్సాహముతో నుండిరి. మంత్రిగారికొక గట్టి చిక్కువచ్చెను. ఎన్నో తంత్రములు పన్ని, యీ వివాహము నతడు కుదిర్చియుండెను. సుముహూర్తము పరుగిడి వచ్చుచుండెను. ఇక రెండు దినములే వ్యవధి. రెండుదినములుకూడ కాదు. రెండు రాత్రిలు నొక పగలుమాత్రమే. మూడవ దినమునాటి, యుదయముననే, సుముహూర్తము జరుగవలసి యుండెను. ఇంతకష్టపడి సంధర్భ పఱచిన యీ సుముహూర్తము, దగ్గరించినందులకు సంతోషమునకు బదులుగా, మంత్రిగారికి, తహతహ ఎక్కుడయ్యెను. తన కుమారునికి మూర్ఛవ్యాధి యుండెను. అది యాపిల్లవానికి దినము విడిచి మరుదినము వచ్చుచుండును. వచ్చినప్పుడది యతితీవ్రముగా వచ్చును. పిల్లవాడున్నట్లుండి కెఱాచుకొని పడిపోవును. మరణవేదనవంటి లక్షణములకు లోనగును. ఆదుర్లక్షణము ఉదయముననే యారంభించి, మధ్యాహ్నముకొంతపొద్దుపోవువఱకునుండును. దినము విడిచి దినమీరాకడ్డగాడు, ఏడవగడియ మొదలిరువదియవగడియవఱకు నీలోకమున నుండడు. ఇందువలననే యాపిల్లవానికి, సరియైన విద్యాబుద్ధులు చెప్పుటకు కూడ వీలులేక

పోయెను. మంత్రి తనయింటిలోని యాత్మబంధువులకు తప్ప ఇతరులెవ్వరికి నీపిల్లవాని వ్యాధిని గూర్చి తెలియకుండ చేయ గలిగెను. వ్యాధినిగూర్చి తెలిసిన బంధువులను గూడ నయమునను, భయమునను, దీనిని గూర్చి యతిగోప్యముగ నుంచునట్లు కట్టడిపఱచెను. అందువలన మంత్రిగారికి భయపడి యింత వఱకును, వారు నోరు మెదలుపలేదు. కాబట్టి యూరిలోని వారికిగాని రాజనగరులోని వారికిగాని యీవిషయము తెలియుట కవకాశములేదు. వివాహము నాలుగు గడియలు నెట్లో జరిగిపోయినచో తరువాత నిది బయల్పడినను భయములేదని మంత్రి యనుకొనుచుండెను. కాని యిప్పుడొక గొప్పచిక్కు వచ్చినది. వివాహముహూర్తము నిశ్చయింపబడిన దినము, పిల్లవానికి మూర్ఛవచ్చు వరుసదినమేయైనది. ఈ గొప్పచిక్కునుండి బయటపడుటెట్లాయని మంత్రి దీర్ఘాలోచన చేయుచుండెను. ఈ సమయమున లగ్నము మార్పించవలసినదని కోరినచో నది యనుమానమునకు కారణమై వివాహమే భగ్నము కావచ్చును. తానింతకాలము కష్టపడి సంధానపఱచిన కార్యము వృథయైపోవును. ఇక తాను బ్రతికి యేమిలాభము? అని అతడాలోచించి యాలోచించి తన తెలివితేటలనన్నిటి నుపయోగించి యేదోవిధముగ వివాహము జరిగించుటయే కర్తవ్యమని నిశ్చయించెను. 'నాపిల్లవానికి మూర్ఛవచ్చినంత మాత్రమున, నీవివాహము జరుగకుండ నెందులకుండవలెను? ఆసమయమున నెవనినైననొకనికిమా వాని వేషము వేసి పెండ్లిపీటల మీద కూరుచుండబెట్టెదను. దొంగపెండ్లికొడుకుచేత ఆపని

కొంచెము, జరిపించి వానిని మరునాడు పంపివేసెదను. పురోహితులకు బాగుగా లంచమిచ్చి వారినోళ్ళు కట్టివైచెదను. వారిలోకూడ నాపిల్లవానిని చూచినవారు చాల కొద్దిమంది మాత్రమేయున్నారు, గనుక భయములేదు' అని నిశ్చయించుకొనెను. అంతట నాయనకు ధైర్యము కలిగి కొంత ఆందోళన తగ్గినట్లే తగ్గినది. కాని తన కుమారునికి బదులుగా పెండ్లిపీటల మీద కూర్చుండ బెట్టుట కెవడుదొరకునా యను తలంపు కలుగునప్పటికి అతని కేమియుతోచక ముఖము వెల వెల పోయెను. ఈ పన్నాగము నెరవేరవలెనన్నచో తనపిల్లవానికి సమానవయస్సు గలవాడు స్ఫురద్రూపియైనవాడు ఈ యూరిలోను దేశముతోను సంబంధములేని వాడు దొరకవలెను. అట్టివాడెక్కడ లభించును? ఇంతకును, సుముహూర్తము వాయువేగముతో పరుగిడి వచ్చుచుండెను. అందుకొఱకు ప్రయత్నించుటకైన వ్యవధిలేదు.

ఆనాటిరాత్రి మన అతిరూపుడట్లు మంత్రిగారి యరుగుమీద పండుకొని నిద్రించుచుండగా, మహామంత్రిగారీ యాలోచనలతో వెఱ్ఱివానివలె అటు నిటు తిరుగుచు, వీధి యరుగుమీదికి వచ్చెను.

ఈ మహామంత్రి చాలక్రూరుడు, కోపిష్ఠి. అందువలన నతడు కోపముగనున్న తరుణమునగాని, దీర్ఘాలోచనమునందు మున్గియున్న సమయముగాని, ఎవ్వరు నతనివద్దకు రావెఱతురు, ఆయన సేవకులందరు ఆయన చిత్తవృత్తి నెఱిగిన వారైనందు వలన ఆతని మనస్సును కనిపెట్టి, అట్టి సమయములందతని

దగ్గరకురారు అందువలన నాటిరాత్రి పదియవ గడియ యగు
నప్పటి కత డొక్కడే, తన వీధియరుగుమీద అట్లు నిలచి
యుండెను. ఆ సమయమున చాలమంది సంతర్పణభోజనము
చేయుటకొఱకు నలుప్రక్కలనుండియు, పందిరి వెనుకనున్న
భోజనశాలలోనికి పోవుచుండిరి. అల్పకాలములోనే కలవరము
కొంచెము సద్దుఅణగి భోజనములు ప్రారంభమయ్యెను. మంత్రి
మనస్సులోని కల్లోలముమాత్ర మణగలేదు. అతనికి తాను పడి
యున్న చిక్కులనుండి బయటపడుమార్గము కనబడలేదు.
అంతట అతనికి గొప్ప ఆశాభంగము కల్గెను ఆపలేనంత దుఃఖ
ముపొర్లివచ్చెను. ఈ మనఃక్లేశముతో చింతాక్రాంతుడై దుఃఖిం
చుచున్న సమయమున, తన వీధి యరుగుమీద, నెవ్వడో
గుఱ్ఱుపట్టి నిద్రించుచున్నట్లు, ధ్వని వినవచ్చెను. నాయింటి
యరుగుపైన నిట్లు నిద్రించుచున్న మూర్ఖుడెవడు? బహుశా
భోజనము నిమిత్తము వచ్చి నిద్రపోయినవాడేమో, లేదా,
నాగృహముకావలి కాయవలసిన సేవకుడే యిట్లజాగ్రత్త
వహించి నిద్రించుచున్నాడో. అటులైనచో వానిపని పట్టించె
దను. అనిరోషముతో నా నిద్రించు చున్నవాని దగ్గరకు వెళ్ళెను.
ఆపురుషుడు తన ముఖముపై నొక గుడ్డ కప్పుకొని యుండెను.
అంతట మంత్రిగారు అతని ముసుగును తొలగించిచూడగా నతి
రూపుని దివ్యమంగళ విగ్రహము కనపడెను. మంత్రి యాశ్చ
ర్యపడెను. ఒక్కత్రుటిలో నతని కుత్సాహముకల్గెను. ఆపురుషు
డచ్చముగ తన కుమారుని యీడువాడే. అంతకన్న నంద
మైనవాడుకూడ. అంతేకాదు - మహారాజును తాను చూపించు

టకు మెరుగులతో, తయారుచేయించిన రూపపటమునకు దగ్గర దగ్గరగా సరిపోలినవాడు. ఇంకేమికావలెను? దైవము తన పక్షమువహించి, యీపుణ్యాత్ముని నిక్కడకు పంపినాడని మంత్రికి తోచెను. అంతట నతడాయువకుని నిద్రనుండి లేపి- ఎవడ వయ్యా నీవు? అని ప్రశ్నించెను. పిల్లవాడు ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. నీకు తెలుగు తెలియునా? అని మంత్రి యడుగగా తెలియదని అతడు తలత్రిప్పెను. సంస్కృతము తెలియునా? అని యడుగగా తెలియునని తలనాడించెను.

మంత్రి సంతోషమునకు మేరలేకపోయెను. వెంటనే యా పిల్లవానిని తన యింటిలోనికి తీసికొనిపోయి తాను చెప్పినట్లు విన్నచో వానికి తాను సర్వవిధములైన సహాయమును చేయుదునని వాగ్దానము గావించెను. అతిరూపునకు కావలసినది, కాశికి పోవుటకును అక్కడ తాను తలపెట్టిన కర్మలకును అగు వ్యయమునకు సరిపడు ధనముమాత్రమే. అది యిచ్చుటకు మంత్రివాగ్దానముచేసి యా రాత్రివానికి మంచి భోజనము పెట్టెను.

ఆ మరునాటి యుదయము మంత్రి తాను తలపెట్టిన కార్యమును గూర్చి యతిరూపునకు చెప్పెను. తన కుమారుని పెండ్లిలో కుమారుని స్థానమున నతడు కూర్చుండి, పని జరిగించవలెను. ఈ రహస్య మెవ్వరికిని తెలుపగూడదు. పెండ్లి కాగానే కాశికి ప్రయాణమై పోవలెను. దానికి కావలసిన యేర్పాటులనెల్ల మంత్రిగారే చేయుదురు. కావలసిన ధనమి

త్తురు. అతిరూపుడు మరల తన జీవితకాలమున నీ ప్రాంతము లకు రాగూడదు.

అతిరూపుడీ షరతుల కన్నింటికి నంగీకరించెను. ఈ పిల్లవాని కులగోత్రములగూర్చియు, జన్మస్థానమునుగూర్చియు, తండ్రినిగూర్చియు మంత్రి గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగిన ప్రశ్నలకు అతడు ప్రత్యుత్తరమీయ డయ్యెను. తానొక బీద బ్రాహ్మణు డనని మాత్రము చెప్పియూరకొనెను.

మన కథానాయకుడు తలపెట్టిన కాశీయాత్రమధ్యలో నొకటి రెండు దినము లిట్లొక వివాహనాటకమునందు పాత్ర ధారిగ నిలువవలసివచ్చెను. ఈ వన్నాగమును పన్నుచున్న దొక మహామంత్రియనియు, తానిందుల కంగీకరింపనిచో తన ప్రాణము దక్కదనియు అతిరూపుడు గ్రహించెను. ఎందు లకీ పన్నాగము పన్నుచున్నాడోయని విచారించుటకు గూడ వ్యవధిచాలదు. దానినిగూర్చి యోచించి ప్రయోజనమును లేదు. ఇందులోని పుణ్యాపాపములు ఆమంత్రివే కాని తనవి కావు. కాశికిపోవుటకు, నక్కడ శాస్త్రోక్త కర్మములు జరిగించుటకు తనకు కావలసిన సొమ్ము లభించును. ఈ కపట వివాహము వలన తనకొక సంసారభారము తగులొక్కనకుండ గృహస్థాశ్రమ ధర్మము నిర్వహించుటకు మాత్రమవకాశమేర్పడును. కాశీ, ప్రయాగ మొదలగు తీర్థములందు, గృహస్థుడుతప్ప బ్రహ్మచారి చేయ వీలులేని కర్మలు కొన్నికలవు. అట్టివానిని కూడ తాను జరిగించి పితృఋణము తీర్చుకొనగల్గుదును. అని అతిరూపు

డాలోచించి, యీ విచిత్రనాటకమున పాల్గొనుట కంగీక రించెను.

అంతట వివాహదినము వచ్చినది. చంద్రగిరి మహా నగరమంతయు పచ్చతోరణములతోను, వాద్యములతోను నిండి పోయినది. మంత్రిగారి యింటిదగ్గరనుండి మహారాజుగారి నగరు వఱకును, పచ్చని పందిళ్ళు వేయబడినవి. ఈ పందిళ్ళనుండియే పెండ్లికుమారుని ఆడుపెండ్లివారింటికి ఊరేగింపుతో తీసికొని పోవుదురు. అక్కడనే వివాహసంస్కారము శాస్త్రోక్తముగ జరుగును. ఆ దినమెల్ల పెండ్లికుమారుడు ఆ దీక్షాగృహము నుండి కదలి యీవలకు రాకూడదు. ఈ నిబంధనల కనుకూల ముగ నతిరూపుని పెండ్లికొమరునిగజేసి, యలంకరించుటలో నతనిముఖము కొద్దిగమాత్రమె కనబడునట్లు వివిధాభరణ ములు తగిలించి రాజనగరులోని వివాహమంటపమునకు తీసి కొని వెళ్ళిరి.

రాజకొమరిత చాల తెలివైనది; ఆమె చక్కనిచుక్క. ఆమె తనకు కాబోవుభర్తను ఒక్కమారు క్రేగంటచూచినది. అతడు అందమైనవాడును, చురుకైనవాడు నని గ్రహించి సంతో షించినది.

వివాహకార్యమునందలి వివిధఘట్టము లెల్ల సక్రమముగా జరిగెను. అవియన్నియు శాస్త్రోక్తముగ జరుపబడినందున నా దినమంతయు పట్టినది. వధూవరు లిరువురును అలసిరి. అతిరూపు డగ్నిహోత్రమునందు యథావిధిగ హోమముచేసెను.

వివాహమంటపమున చేరిన వారందరును పెండ్లి కుమారుడు మంత్రికొమారుడే యనుకొనిరి గాని యితరుడని

గుర్తింపలేక పోయిరి. నిజరహస్యము తెలిసిన యొకరిద్దరు నోరుమెదల్పక యూరకుండిరి. వారికి చాల గొప్ప మొత్తములు లంచమిచ్చుటయే కాక, రహస్యము బయల్పరచినచో తలలు కొట్టివేయబడునను భయముకూడ ఆమంత్రిగారు కలిగించిరి.

ఇట్లు వివాహము సక్రమముగ జరిగిపోయెను. మేళతాళములతో, మంగళవాద్యములతో, సాయంసమయమున మంత్రికుమారుడని యందరు నమ్మియున్న అతిరూపుడే రాజకొమరిత మెడలో మంగళసూత్రముకట్టి మూడు ముళ్ళువైచుటతో వివాహబంధము పూర్తియైనది. మిగిలిన కార్యకలాపములనన్నిటిని త్వరితముగనే ముగించిరి. రాజవంశాచార ప్రకారము, దంపతు లానాటిరాత్రి శయనగృహమునందు గడుపవలసియుండెను. అందుకొఱకొక దివ్యమందిరము నలంకరించి యుండిరి. ఆ సుహూర్తము సమీపించెను.

ఇది రాజనగరులోని రాణివాసస్త్రీల చేతులలోనిపని. ఇందులో పురోహితులుగాని, పురుషులుగాని, జోక్యము కలిగించుకొన వీలులేదు. ఆసుముహూర్తసమయమున స్త్రీలచ్చటికి రాగానే పురోహితులును, పురుషులును, ఆవలకు పోవలెను. ఇది ఆచారము. పురోహితులుగాని, మంత్రిగాని వారు వత్తురని యనుకొనక పూర్వమే రాణివాసస్త్రీలచటికి వచ్చి, పాటలు పాడుచు వధూవరులను శయనమందిరములోనికి తీసికొని పోయి ప్రవేశపెట్టిరి. ఆచారప్రకారము పెండ్లికొమరితతల్లియైన రాణిగారు, తలుపు తాళము వేసి, బీగపుచెవిని తీసికొని పోయిరి.

ఇట్లు అతిరూపున కొక రాజకుమార్తెతో నేకాంతవాసము చేయు భాగ్యము లభించెను. అతనికిది యంతయు విచిత్రముగ నుండెను. ఇంతవరకెంతో ఓపికతో ధరించిన యాభరణముల నతడు దీసి నేలపైన పడవైచి మౌనముగ కూర్చుండెను. తన భర్త యిట్లు చింతాక్రాంతుడై యుండుట రాకొమరిత చూచి, వగచి, ఆగదిలో సిద్ధముగనున్న రకరకములైన పండ్లను, మిఠాయిలను తీసి ఆయన దగ్గర నుంచెను. అతిరూపుడు వానిని రుచి చూచి కొంచెము తినెను. కాని, అతని ఆకలి తీరలేదు. అంతట నతడొక సంస్కృతశ్లోకమును చదివెను. ఆ రాజకొమరిత విద్యావతియయ్యు నాశ్లోకార్థమును సులభముగ గ్రహింపలేకపోయెను. గంభీరమైన కంఠస్వరముతో నాశ్లోకము నతిశ్రావ్యముగా చదివిన యాతనితీరు ఆమెను ముగ్ధురాలిగ జేసెను. ఇతడు సామాన్యుడు కాడని యామె గ్రహింపగల్గెను. అతడెంత సుందరుడో, అంత సరసుడని యామె తెలిసికొనెను.

ఆ శ్లోకముయొక్క అంతరార్థమును, విశేషార్థములను తెలిసికొనుటకామె యత్నించినను, సాధ్యము కాలేదు. అంతట నామె యతని పాదములకు మ్రొక్కి, "ప్రాణేశ్వరా! ఈ శ్లోకార్థము నాకు విప్పిచెప్పి, నన్ను గారవింపుడని వేడుకొనెను. అప్పుడతిరూపుడు ప్రసన్నతవహించి, మృదుమధురమైన స్వరముతో, నా శ్లోకము నన్వయించి, చెప్పి యందలి విశేషములనుగూర్చి కొంతసేపుబోధించి, తుదకు "జఠరాగ్నిచే దహింపబడు కడుపునకు మిఠాయిలును ఫలములును జారస్త్రీ సౌందర్యము వంటివి. సౌందర్యవతికి పాతివ్రత్య మెట్లవస

రమో, తన భాగ్యము చే గాఢపడు నాకిప్పుడు డన్న మవసరము—" అని పలికెను. ఇది చాల విచిత్రమైన కోరిక. ఆ శయనగృహము నందప్పు డీ రాజకుమారిత యతని కన్నుమొట్లు వండిపెట్ట గలదు ? అట్లు చేయజాలనిచో భర్తకోరిక చెల్లింపలేదుకదా! శీలవతియైన, యా రాజకొమరిత మారుమాటాడక లేచి, గంధము, పన్నీరు, జవ్వాది మొదలైన సుగంధద్రవ్యములు పోసి యుంచిన, మూడు వెండిగిన్నెలను దీసి తలక్రిందులుగ చేసిపెట్టి, యొక పొయ్యిగాఅమర్చి, యాగదిలో నొకమూల పోసియున్న యక్షతలను తీసి గిన్నెలోని పాలతో నేకడిగి, పాలతో పోసి ఆ పొయ్యిపైన గిన్నెనుంచి ఆగదిలో నున్న అగరువత్తులను ఆగదిలోనే యుంచబడియున్న గంధపు చెక్కను వంటచెఱకుగా నంటించెను. అంతట నొక గడియలోపలనే ఆ యక్షతల బియ్యము పరిశుద్ధమైన పాలతో చక్కగా నుడికి, పక్వాన్న మయ్యెను.

అంతట నామె యా యన్నమును వెండిపళ్ళెరమున వడ్డించి తనభర్త ముందరనుంచెను. ఆమె చాతుర్యమునకు అతడు మెచ్చుకొని యిట్టి యొప్పులకుప్పను తాను మరునాడెడ బాయవలెను కదా యని వగచెను. అయినప్పటికిని స్వల్పకాల మైనను ఇట్టి కుశాగ్రబుద్ధియైన నారీమణిని భార్యగా పరిగ్రహింపగలిగినభాగ్యము తనకు కలైను గదాయని సంతసించి, ఆ వెండిపళ్ళెరమును తనముందునకు తీసికొని, రాజకొమరిత వైపునకు హర్షముతో చూచి, నీవుకూడ ఆకలి గొనియుం దువు గనుక, నా ప్రక్కను కూర్చుండి యన్నమును తినుమని

యాహ్వానించెను. సాధారణముగా వివాహకార్యములందు వధూవరుల కాకలిదీర భుజించుటకు తగు అవకాశముండదు. అందువలన నామెకుకూడ ఆకలిగా నున్నమాట నిజమే. ఇంత సౌందర్యవంతుడును, బుద్ధిశాలియు నైన భర్తవద్దన కూర్చుండు భాగ్యము తన కబ్బెను కదాయని ఆమె సంతోషించి యతని ప్రక్కను కూర్చుండెను గాని, యామె యా సంతోషములో నేమియు తినలేకపోయెను.

అతిరూపుడు చదివిన శ్లోక మామెకెంతో బాగుండెను. అందువలన దాని నాతనిని మరల చదువుమని ప్రార్థించి, దానిని గోడమీాద లిఖించెను. ఉభయులును విద్యావంతులై నందున, ఒండొరులకు తెలిసిన విషయములను గూర్చి చాల ప్రొద్దు పోవువఱకును ముచ్చటించుచు, తుదకు నిదురింపబోయిరి. తమ్మిరువురను భార్యాభర్తలుగ కూర్చిన పరమేశ్వరునికినమస్కరించిరి. ఉభయుల యానందమునకు మేర లేదు.

ఈదంపతు లిట్లు ఆనందించుచుండగా, మంత్రిగారేమి చేయుచుండిరో చూతము. తన కుమారుని స్థానమున వరునిగా నటించిన బీదబ్రాహ్మణకుమారుని స్థానమున మరల తన కుమారుని మార్పుచేయులోపలనే రాణిగారును రాణివాసస్త్రీలును వచ్చినందున, అది జరుగ లేదు. ఆసమయమున జరిగినపొరబాటును గురించి తానేమైన అనినచో తన మోసము బయల్పడును గనుక ఏమనక ఊరకొనెను. వివాహకార్యమెల్ల సక్రమముగా నడచిపోయినందులకు మంత్రి చాల సంతోషించెను. వివాహమును చూడవచ్చిన పెద్దమనుష్యులెవ్వరును అనుమానపడక

అందరునుకూడ వరుడు తన కుమారుడే యనుకొని సంతుల కతడుబ్బిపోయెను. మరునాటి ప్రాతఃకాలముననే యీ బీదబ్రాహ్మణ కుఱ్ఱవానిని, శయనమందిరమునుండి తన యింటికి దీసికొనిపోయి పంపివేయును. ఈ రహస్యము వారిద్దరిలోనే యుండును. రేపటనుండి తన పిల్లవాడే, రాజకొమరితకు భర్తగానుండి చంద్రగిరిరాజ్యమున కనంతరకర్త కాగలడు. అని సరిపెట్టుకొని యింటికిపోయెను. ఆ మరునాడు తెల్లవారకుండగనే పెండ్లికొమారుని తెమ్మని రాజనగరునకు పల్లకినివంపెను. ఆచారప్రకార మాపల్లకిని శయనమందిరము దగ్గరనే యుంచిరి. రాణిగారువచ్చి తలుపుతీయగనే యతిరూపుడు వచ్చి పల్లకిలో కూర్చుండెను. రాణిగారు శయనమందిరములోనికిపోయి, రాజకొమరితను తన మందిరమునకు తీసికొనిపోయెను.

ఆరాత్రి నూతనదంపతులు నిదురింప నెంతప్రయత్నించినను కంటికి కూర్కురాలేదు. వారొక విషయమును గూర్చి మాట్లాడు చుండగా, నింకొకవిషయమును అందుండి మరియొక విషయమును వచ్చి యాసంభాషణమున కంతములేకుండ జేసెను. ఒకరుచెప్పుమాట లింకొకరువినుచు నానందించుచుండిరి. ఇట్లు గడియలన్నియు క్షణములుగా నెగిరిపోయెను. ఇంతలోనే పల్లకివచ్చి వారి కాశ్చర్యము కలిగించెను.

ఆరాత్రి యతిరూపుడు రాజకొమరితతో నింత యన్యోన్యముగ నుండినను తాను మంత్రికుమారుడను కాననిగాని తన పుట్టుపూర్వోత్తరములను గూర్చిగాని చెప్పలేదు. మాటల సందర్భమున నొకమారప్రయత్నముగ తాను కాశికి పోదలచిన

మాటమాత్రము బయల్పఱచెను. రాజకొమరితయు నతిరూ పుడు మంత్రికుమారుడే యని భావించియుండెను. ఇతర విషయములను మరునాడడుగవచ్చునని యామె యనుకొనెను. ఇట్లు వారొండొరులను వీడ్కొనిరి.

వివాహమైన రెండవనాడు జరుగవలసిన కార్యకలాపము త్వరగానే ప్రారంభమగును. అందువలన కాలకృత్యములను దీర్చికొని సిద్ధమగుటకు రాజకొమరిత త్వరపడెను. తన ప్రాణనాథునితో నంతమందిలో మాటలాడుటకు వీలులేకున్నను, కన్నుల కఱవుదీర అతనినిచూచి యానందించవచ్చునని యువ్విళ్ళూరుచుండెను.

ఇక పల్లకిలో కూర్చుండి వెళ్ళిన మన కథానాయకుని సంగతి యేమైనదో చూతము. పల్లకి దింపగనే మంత్రిగారు పెండ్లికుమారుని లోపలికి గొనిపోయి, తనగదిలోనికి తీసికొనిపోయి తలుపు బిగించిరి. జాతకమునందు కనబడునట్లు పదునెనిమిదేండ్ల యాయుర్దాయముకూడ తనకులేకుండ, ఆనాడే యామంత్రి చేతిలో దుర్మరణయోగమున్నది కాబోలునని యతిరూపుడనుకొనెను. అయితే రాజకొమరితను పెండ్లియాడజేసిన యోగమే యతని నాదుర్యోగమునుండి తప్పించినది. అతిరూపుడు మౌనముగ నుండెను.

మంత్రి యిట్లుమాట్లాడుట ప్రారంభించెను. "ఓయీ నిర్భాగ్యుడా! నిన్నొక కొంతసేపుమాత్రమే యుపయోగింప దలచితిని. అయితే అనుకొనకుండ జరిగిన సంఘటనవలన నేనుద్దేశించిన దానికన్న యెక్కువకాల మాపాత్రధారణము నీవు చేయవలసి వచ్చినది. ఇందులో నీతప్పులేదు. నీప్రయాణము

నకు పల్లకి సిద్ధముగనున్నది. అంద్రైదువందల మొహరీలుగల సంచు లైదింటి నుంచినాను. మధ్యమధ్య అంచబోయీల నేర్పాటు చేసినాను. వారు రెండుదినములు రెండురాత్రిళ్ళు నిన్ను మోసికొనిపోయి మా రాజ్యపు మేరలు దాటింతురు. ఆ ధనమును నీవు తీసికొని నీయిష్టమువచ్చిన దేశమునకు పారి పొమ్ము. నీవు వెనుకకు మరలి మా రాజ్యమున మరల కాలు పెట్టినయెడల మాత్రము నీ ప్రాణము నీకు దక్కదు. నీ వెక్కడనైన కనబడినచో శిరచ్ఛేదము చేయవలసినదని యుత్తర్వులు చేసియున్నాను. ఇప్పుడే నీ తల కొట్టివేయవలెనని నా కున్నది. కాని, ఒకదినమైనను నిన్ను నా కుమారుని స్థానమున నుంచియున్నందున నాకు చేతులువచ్చుటలేదు. ఇక పొమ్ము" ఈ మాటలువిని అతిరూపుడేదో బదులు చెప్పవలెనని ప్రయత్నించినను మంత్రి వినిపించుకొనలేదు

అతిరూపు డసంతృప్తి చెందలేదు. ఏమియు గొణిగికొనలేదు. తన కప్రయత్నముగా గృహస్థాశ్రమము లభించినదనియు విధ్యుక్త ధర్మములు నెరవేర్చి తన తల్లిదండ్రులకు తరగతులు కల్పింప గలుగుదుననియు సంతోషించెను. తనకు కావలసిన ధనము లభించినది. తాను జీవించియున్నచో నెప్పటికైనను, తాను భార్యగా స్వీకరించిన యారాజకొమరిత తనను భర్తగా నంగీకరించితీరునని యతనికి ధైర్యమున్నది. ఈ తలంపు లతని మనస్సులో కలుగుచుండగనే మంత్రి యతనిని తీసికొనివెళ్ళి పల్లకిలో కూర్చుండబెట్టి బోయీలను తీసికొనిపొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. అంతటవారు పల్లకినెత్తుకొని పోవసాగిరి. అతిరూపుడు

పెదవి మెదల్పలేదు కాని యతని మనస్సు రాజకొమరితవైపు నకు పోవసాగెను

ఇట్టి దురదృష్టవంతుని పంపివేసిన తరువాత మంత్రి మనస్సు చల్లబడెను తనకుమారుడు, పెండ్లిపీటలమీద కూర్చుండగా చూడవలెనని, తానింతవరకు వ్వేళ్ళూరుచుండిన సమయ మెట్టకేలకు వచ్చినది. అంతట అతడు తనపిల్లవానిని దీక్షాగృహమునకు తీసికొనిపోయెను అచ్చట నప్పుడే పురోహితులు సుఖాసీనులై అగ్నికార్యమును ప్రారంభించుటకు మంత్రములు చదువుచుండిరి హోమముముందు భర్తతో కలసి కూర్చుండుటకు, రాజకొమరితయు సిద్ధముగనుండెను. తన పతియొక్క సురుచిరరూపము, వైదుష్యము, ఔదార్యాది సుగుణసంపద, యామె మనస్సున నాటుకొని, క్రిందటి రాత్రి సంభాషణమును మఱల మఱల జ్ఞాపకమునకు తెచ్చుకొనుచుండెను.

సరిగా నయిదవగడియ యగునప్పటికి, పెండ్లికుమారుడు వివాహమంటపములో కాలిడెను. అక్కడివారందరు నాతని వంకకు చూచిరి. ఎవ్వరికిని యెట్టియనుమానమును కలుగలేదు. రాజకొమరితమాత్ర మతనిచూడగనే యాశ్చర్యముతో నిశ్చేష్టురాలయ్యెను. అచ్చముగ నా మధుపర్కములే, ఆ యలంకరణములే, ఆ యెత్తు పొడుగులే, ఆ చాయయే. కాని అతడుమాత్రము కాడు! అందరివలెనే యామె దృష్టియు పెండ్లికొడుకువైపునకు మరలగా, అతని ముఖమున క్రిందటి రాత్రి యత్యంత క్లిష్టమైన సంస్కృత శ్లోకార్థమును వివరించిన బుద్ధివైభవముయొక్క దివ్యతేజము కానరాలేదు. ఆమె

దిగ్భ్రమ చెందినది. ఆమెకు భయాశ్చర్యములు కలిగినవి. ఏదో మోసము జరిగినదని యామెకు యూహింపైనది. ఇక తన బ్రతుకు దుర్భరమని యామెకు తోచినది. కాని వివేకవంతురాలు గనుక నంతలో ధైర్యము తెచ్చుకొని తానిప్పుడే దైవ గడ బిడ చేసినచో తనకును తన కుటుంబమునకును అవమాన దుఃఖములు కలుగగల వనియు, అంతేకాక తన ప్రాణేశ్వరునకు ప్రాణాపాయముకూడ కలుగవచ్చుననియు బ్రతికియున్న నెప్పటి కైన తన పతిని జేరవచ్చుననియు తలచి యిప్పటికి కపటనాటక మున పాల్గొనుటకునిశ్చయించి గంభీరముగపోయి మంత్రికుమారుడైన పెండ్లికుమారుని ప్రక్కనె కూర్చుండెను. అగ్ని కార్యము యథావిధిగ జరుగుచుండెను.

ఆహా! రాజకొమరిత యెట్టి యనుమానము చెందకయే తనకుమారుడే నిన్నటి పెండ్లికొడుకని యనుకొనుచున్నది. ఇక భయములేదు. రాజకొమరిత నాకు కోడలైనది. ఈ చంద్రగిరి రాజ్యము నాకుమారునికి దక్క గలదు! అని అనుకొని తన తంత్రము నెరవేరినది కదాయని మంత్రిగారమితమైన సంతోషమును పొందెను. ఆ సమయముననే రాజకుమార్తెయు తన నిజేశ్వరుని తనకు ప్రసాదింపుమని పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు, తన శీలమును సంరక్షించుకొనుటకు కృతనిశ్చయురాలయ్యెను. తన వంశగౌరవమును కాపాడుటకే తానిప్పుడీ కపటవరుని పజ్జను కూర్చుండినది కాని బుద్ధిపూర్వకముగ నిష్టపడికాదు. ఇతడు తన భర్త కాజాలడు. ఆమె త్రికరణ శుద్ధిగ తనపాతి వ్రత్యము నిలువబెట్టుకొనును. ఈ తలంపులతో నెట్లో ఆదినము

గడచినది. ఆచారప్రకారము మరల వధూవరులను గదిలోని కంపి తాళము వేసిరి. ఈ దొంగపెండ్లికొడుకు నొంటరిగా చూచి నంతనే రాజకొమరిత గొడలు భగ్గుమనెను. అంతట నామె యతనితో, "మీరా తలుపుదగ్గరనే యుండుడు. ఒక యడుగైన ముందుకు రావలదు. నాశయనమందిరము నపవిత్ర పఱుపవలదు. నిజము చెప్పుడు. ఎవరు మీరు? మీ యంతట మీరే ఈవేషము వేసికొని వచ్చినవారు గాక ఎవ్వరైన మీ కీవేషము వేయగా వచ్చినవారై నిర్భాగ్యులరైనచో మీ యెడల దయదలచి వదలెదను." అనెను.

"నేను నీభర్తను" అని మంత్రిపుత్రుడనెను. ఆమాటల నతడు పూర్తిగ నుచ్చరించు లోపలనే రాజకుమార్తె తన యొడ్డాణమున నిమిడ్చియుంచిన ఖడ్గము నీవలకి దీసెను. అది చూడగనే యా నిర్భాగ్యుడు భయపడి వడవడ వణకి పోయెను. అతడు విఱుచుకొని క్రిందపడి గిలగిల కొట్టుకొనసాగెను. రాజకొమరిత యాశ్చర్యపడెను. అంతట నామె తన ఖడ్గమును యథాస్థానమునను౦చి తలుపు తట్టి కేకలు వేయగా, రాణిగారు తలుపు తెఱచి లోనికి వచ్చిరి. "ఇదిగో, నీ అల్లుడు! మూర్ఛవచ్చి పడిపోయినాడు, తీసికొని పొమ్ము" అని రాజకుమార్తె యాగదిలో నొకమూల నిలిచి, తన తల్లితో ననెను.

ఇదియంతయు చాల కొద్దికాలములోనే జరిగిపోయెను. వివాహమంటపమున నున్నవారందరు నింక నావలకు పోలేదు; మంత్రికూడ నక్కడనే యుండెను. ఇదివిని అందరు పరుగిడి వచ్చిరి. ఈ మూర్ఛ యిప్పుడెందుకు వచ్చినది దైవమా, యని

వేనోళ్ళ దిట్టికొనుచు, మంత్రి తనకుమారు నావలకు మోయించు కొనిపోయెను. రాణిగారిదిచూచి యాశ్చర్యపడి, ఏమిది యని తమ కుమార్తెనడిగిరి. అంతట నామె, "అమ్మా నేనింకను యీలోకములో నుండవలెనన్నచో, నాయంతట నేను చెప్పు వఱకును, నీవేమియు నన్నడుగవలదు." అనెను.

రాజనగరు అల్లకల్లోలముగ నుండెను. వివాహము రెండవ దినముననే యిట్టి విపరీతములు జరుగుట యేమిటో, ఎవ్వరికినీ అర్థముకాదు.

తెల్లవారినది. ఏది యెట్లున్నను వివాహసంస్కారము అసంపూర్ణముగ వదలుటకువీలులేదు. మూడవదినచర్య సక్రమముగ జరిగితీరవలెను. మఱల యథాప్రకారముగ వధూవరులు పీటలమీదకూర్చుండి యగ్నికార్యము జరిగించిరి. రాత్రి మరల వారిని పడకగదిలోనికి పంపించిరి. ఆ వివాహమున గదిలోనికిపోవుట పెండ్లికుమార్తెకు మూడవసారిగాని యీ పెండ్లికుమారునికి మాత్రము రెండసారి.

గదితలుపులు వేయగనే, రాజకొమరిత యతనితో నిట్లనెను—"ఈ శయన గృహామునకు మరల వచ్చుటకు నీకు మొగమెట్లు చెల్లినది? నీకు సద్బోధ చేయుటకే నేను నిన్నిక్కడికి రానిచ్చితిని. విన్న నీవు నిలబడినచోటనే నిలిచి నేను చెప్పు మాటలు వినుము. నీవు నాభర్తకావు. నా నిజభర్తయొక్క పాదధూళిని శిరమున దాల్చుటకైన నీకర్హతలేదు. అట్టి నీ వెట్లాయన వేషమును ధరింపసాహసించితివి? నీవు నిజము

అంతయు చెప్పివేయుము. అట్లు చెప్పవైతివి వేని ఫలితము ననుభ వించెదవు.

తన ప్రాణము లామె చేతులలో నున్నవని మంత్రికుమారుని కిట్లో చెను తానామెను వంచలేడు. ఆమె తనకు భార్యగా నుండుట దుస్తరము. భయముతో వడకుచు అతడు తనకు తెలిసినసంగతులన్నియు ఆమెకు చెప్పివైచెను. ఆమె నిజేశునిగూర్చి మాత్రము అతడేమియు చెప్పలేకపోయెను. అతడొకబీదబ్రాహ్మణుడనియు తన తండ్రి అతనినెట్లో పట్టుకొనివచ్చి అక్కరను దీర్చికొని రాజ్యమునుండి వెడలగొట్టినాడనియు చెప్పెను.

మంత్రిపుత్రుడు చెప్పిన సమాచారమువలన రాజకొమరితయొక్క హృదయ పరితాపము కొంత యుపశమించెను. తన హృదయేశ్వరుడింకను జీవించి యున్నాడనియు ప్రస్తుతమాతని కెట్టి ప్రాణభయమును లేదనియు ఆమె తెలిసికొనగలిగెను. అటువంటి మహానుభావు డెక్కడనున్నను ఎట్టి కొఱతయు కలుగదు.

అంతట నామె మంత్రిపుత్రినితో నిట్లనెను. "నీవెప్పుడు నింక నామందిరమున నడుగుపెట్టవలదు. లోకమునందు నీవు రాజుగారి అల్లుడవుగ పరిగణింపబడుదువు గనుక, నీవు రాజసభలోనికి పోయి కూర్చుండి అక్కడ పొందదగిన మర్యాదలను పొందవచ్చును. అయితే నన్ను నీ భార్యగా పరిగణించి వ్యవహరింప ప్రయత్నించిన యెడల గాని నీవు నాకేమైన వార్తలనంప ప్రయత్నించినగాని, నీప్రాణములు నీకు దక్కవుసుమీ" యని గట్టిగా చెప్పెను.

మంత్రికుమారు డామె చేసిన యాజ్ఞాపనమువిని ఆరాత్రి కూడా తన ప్రాణమున కేమైన అపాయముతటస్థించునేమో యనుభయముతో తలుపుతట్టె. బయటనే నిలిచియున్న తన తండ్రినిపిలచి యా మందిరమునువిడచి యావలికిపోయెను అంత టితో నతనియాశతీరినది.

ఆ దినము మొదలు రాజకొమరిత తన మందిరమును వదలి బయటకు వచ్చుటమానెను. భోజనమునకు మాత్ర మీవలికివచ్చును. తన నిజేశ్వరుడు తిరిగివచ్చి తన్ను పరిగ్ర హింపవలెనను కోరికతప్ప వేరుకోరిక యామెకులేదు. అతడు తప్ప యామె కితరము కనబడుటలేదు. ఆమె యందు కలిగిన మార్పు నామె తల్లిదండ్రులు గమనించిరి ఆమె సాధారణ ముగా ధరించు విలువగల వస్త్రములను, నగలను తీసివైచెను. మోటైన బట్టలను కట్టుకొనెను. ఆమెకు ప్రీతిగల పుష్పసుగం ధాది ద్రవ్యములను వర్జించెను. ఎల్లప్పుడును పట్టుపరుపులపైన నిద్రించు సుకుమారి కటికనేలపైననే చెంగుపఱచుకొని పండు కొనసాగెను. ఆమెకు సుఖనిద్ర యనునది లేకపోయెను. కన్ను మూసినంతనే ఉలికిపడి లేచును. చంద్రకాంత శిలామండపము లందు శీతలోపచారము లందుచుండు రాకొమరిత ఎల్లప్పుడును పంచాగ్నిమధ్యమునందే యుండి తన పతికొరకు తపముచేయ సాగెను. ఆమె తన వృత్తాంతమెవ్వరికిని చెప్పలేదు. ఎవ్వరు నామెనడిగి తెలుసుకొన సాహసింపలేదు ఆమె తల్లిదండ్రులు కూడ ఆమెయోగనిష్ఠనుచూచి భయపడసాగిరి.

రాజకొమరిత చేయు తపమెల్ల దేశాంతరగతుడైన నిజ పతికొఱకే. ఈ సంగతి నెవరును గ్రహింపలేకపోయిరి. లోక మెల్ల మంత్రికుమారుడే యామె పతియని నమ్మియుండిరి. ఏదో కారణమున భార్యాభర్తలకు మాటలులేవని అనుకొనిరి. రాజకొమరిత తనకు జరిగించిన పరాభవమువలన మంత్రి కుమారుడు సిగ్గుపడిపోయి దానినిగూర్చి ఎవ్వరికిని చెప్పకొనక దాచివైచెను. దీనినిగూర్చి తండ్రి యెన్నివిధములుగా ప్రశ్నించినను, నయముననను, భయముననను నిర్బంధించి అడిగి ననుకూడా అతడేమియు చెప్పలేదు. అతడు రాజసభకుపోయి రాజుగారి అల్లుడుగా గౌరవింప బడుచుండెను. అల్లునికి చెంద వలసిన బహుమతులు అతనికి చెందుచుండెను. అతడు పైకి అందముగానే కనపడుచుండినందునను అతని మూర్ఛరోగము సంగతి చాలమందికి తెలియనందువలనను ఎప్పటికైనను ఈ భార్యాభర్త లేకమగుదురని లోకులనుకొనుచుండిరి. అయితే ఎవ్వరును వారిని సమాధాన పఱచుటకు ప్రయత్నింప సాహసింపలేక పోయిరి. రాజకొమరిత పేరుచెప్పిననే మంత్రి పుత్రునకు ఆమె ఖడ్గముజ్ఞాపకమువచ్చి భయముచేత మూర్ఛ వచ్చుచుండును. అందువలన నతడెన్నడు మఱల నామెదగ్గరకు పోవ సాహసింపలేదు. ఆమె వచ్చుచున్నదని తెలిసినంతనే అతడు తొలగిపోవును. ఇట్టి పరిస్థితులలో తాను రాజుగారి అల్లుడుగా పరిగణింపబడుటయే చాలునని అతడూరట చెందెను. ఏమైననేమి? ఎన్నడో ఒకనాడీ చంద్రగిరిరాజ్యము తన కుమారునికి వశమగును గదా యని మంత్రిగారు ఉవ్విళ్లూరు చుండిరి.

ఇట్లొక సంవత్సరము రెండు మాసములు గడచి పోయెను. రాజకొమరిత యింకను తన పూజలు, తపస్సు మానలేదు. ఆమె యెంతో గుణవతియు, మానవతియు, శీలవతియునైనందున నామె నెవ్వరు నేమనలేకపోయిరి. ఒకనాడు రాజుగారామెనుజూచి "అమ్మాయీ! నీవునాకేకైక పుత్రికవు. నా వార్ధక్యమున నీవుసుఖముగా భర్తతో కాపురము చేయుచుండగ చూడదలచితిని. పెండ్లియైనప్పటినుండియు నీవు పూర్తిగా మారిపోయితివి. ఈ వైరాగ్యము రాజకుమార్తెకు తగునా? అమ్మా నీకుగల మనోవ్యథ యెటువంటిదో నాకు చెప్పుము. అని చాల దీనముగా నడిగెను." అంతట రాజకొమార్తె "నాయనగారూ! నేనిప్పుడు చేయునది యెల్ల నాపతి శ్రేయమును గూర్చిన వ్రతమే. ఇంతకన్న నన్ను మీరేమియు అడుగవలదు. నాయంతట నేనే మీకు చెప్పువఱకును మీరు నన్నీ విషయమై నిర్బంధింపవలదు. నాకు కొలదిదినములలోనే కొంత ధనము కావలసియుండును. దాని నిప్పించుడు" అనెను.

తన కుమార్తెయొక్క నిష్కల్మషమైనచరిత్ర నిష్కపట ప్రవర్తనము, ఆమె చేయుచున్న ఘోరతపము నందామె చూపు శ్రద్ధాభక్తులు, ఆమె తనకు చెప్పిన ప్రత్యుత్తరమును చూచి, తండ్రి ఏమియు ననలేక ఆమెకెప్పుడెంత సొమ్ము కావలసిన నంత సొమ్ము నివ్వవలసినదని తన భాండాగారికు త్తరువు గావించెను. రాజకొమరిత తన తండ్రి యిచ్చిన ధనముతో చంద్రగిరినుండి కాశీపట్టణము వఱకును పదిక్రోసుల కొకొక్కటి చొప్పున ననేక ధర్మసత్రములు నిర్మింపజేసి

యాత్ర పోవువారికి కావలసిన సపర్యల నెల్ల చేయుటకు తగు మనుష్యులను నియమించెను.

అట్లు మంత్రియాజ్ఞచే నతిరూపుని మోసికొని పోయిన బోయీలు తమపల్లకిని చంద్రగిరిరాజ్యపు సరిహద్దును దాటగనే దింపి వేసిరి. అతడును, తనకెట్టి అపాయమును చేయకుండ వదలినందులకు సంతోషించుచు, పల్లకిలోని ధనమును దీసికొని, కాశీమార్గమును పట్టిపోయెను. అతనికిప్పుడు చేతిలో ధనమున్నందువలన నెట్టి కష్టమును లేకయే రెండు నెలలలో గమ్యస్థానమును చేరెను. తాను పదునెనిమిదిసంవత్సరములు దాటి జీవింపనను నమ్మకము పూర్తిగ కలిగినవాడై యున్నందువలన, అతడు తన భార్యయైన రాజకొమరితనుగూర్చి యాలోచించుట మానెను. మంత్రియొక్క క్రూరశాసనము నతడెఱిగియున్నందువలన నామెను చూచుట దుర్లభమని చంద్రగిరి మాటనే తలపెట్టుట మానెను అతడు కొన్ని నెలలలో కాశీలోనుండి అక్కడ చేయవలసిన పుణ్యకర్మలనెల్ల చేసి ప్రయాగకు పోయెను. అక్కడ తనదగ్గరనున్న ధనము నొక ముదుసలి యామెకిచ్చి, తనను కుమారునివలె కాపాడవలసినదనికోరెను. ఆమెయు చాల దొడ్డయిల్లాలైనందువలన, నతిరూపుని చాల దయతో చూడసాగెను. అతిరూపుడు ప్రయాగలో చేయవలసిన పుణ్యకర్మలనెల్ల చేసెను. నిత్యకర్మలను, పూజానుష్ఠానములను చేయగా మిగిలిన కాలము నతడు వృథాపుచ్చక, యోగాభ్యాసమునందును, వేదాంతశాస్త్రాభ్యాసమునందును వినియోగించి, అందు ప్రవీణుడయ్యెను. తన జ్యోతిషవిద్యనుగూడ

వ్యర్థము చేయక, యితరుల లాభముకొఱకువినియోగింపసాగెను. శీఘ్రముగనే అతని ప్రఖ్యాతి నలుగడల వ్యాపించెను.

అంతట నతనికి పదునెనిమిదవ సంవత్సరము ముగియ వచ్చుచుండెను. అందువలన నతడు కొంత వ్యాకులచిత్తుడయ్యెను. కాని, ఆ రహస్యము నెవ్వరికిని చెప్పక, తనలోనే దాచికొనెను. ఆ దినమున కాదినము, తనయుం డెక్కుడుగా, పుత్రవాత్సల్యమును చూపు నాముదుసలి యవ్వగారికి సైత మా సంగతి చెప్పలేదు. ఆతడు తన యవసానకాలము సమీపించుచున్నదని తోచినకొలది, రాజబాటలపైన పోవుట మాని, యడవిగా పెరిగి నిర్మానుష్యమైయుండు నొక మారుమూలనున్న కాలిదారిని గంగానదికి పోయి స్నానము చేయుట ప్రారంభించెను. తాను చనిపోవునప్పు డితరులెవ్వరును చూడకుండుటకై యతడిట్లు చేసెను. ఇతడిక్కడ నిట్లూర్ధ్వముఖుడై యుండగా, నక్కడ చంద్రగిరిలో రాజకొమరిత తన పతియైన యితని క్షేమలాభములకొఱకు, తపము చేయుచునే యుండెను. మఱి యితనిఇంటిదగ్గర యితని ముదుసలితల్లిదండ్రులును, వీడు నేడువచ్చును; రేపు వచ్చునని, యాసపడుచు, కనిపెట్టుకొని యుండిరి.

అతిరూపునకు జాతకరీత్యా మారక యోగమున్న దుర్దినమువచ్చినది. అతడు తెల్లవారుజాముననే లేచి యీశ్వర ధ్యానముచేసి నదీతీరమునకుపోయి నరసంచారము లేనిచోట నదిలో స్నానము చేసి కొంతసేపు యోగమునుబట్టి, సూర్యోదయమగుచుండగా లేచి, యీవలకు వచ్చుచుండగా పాచిపట్టిన

మెట్లపైన నతని కాలుజారినది. తన కవసానకాలము సమీపించినదని అతనికి మెఱపు మెఱసినట్లయినది. అతని శరీరము చైతన్యరహితమై క్రిందికిదొర్లి నదీతీరమునగల యిసుకలో పడెను. ఆ చుట్టుపట్ల యెక్కడను జనసంచారము లేనందున, యీ దృశ్యము నెవ్వరును చూడలేదు. ఇతనిని రక్షించువారును లేరు.

ఆ దినము తెల్లవారుజామున నక్కడ చంద్రగిరిలో రాజకొమరిత కొక విచిత్రకలవచ్చెను. ఆమె తపస్సునకు మెచ్చి పరమేశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై యామె భర్తయైన యతిరూపుని తెచ్చి యప్పగించి సుఖముగా నుండుమని యాశీర్వదించినట్లు సాక్షాత్కారముకాగా నామె యులికిపడిలేచి, యుప్పొంగి అగ్నిహోత్రము దగ్గరకూర్చుండి, జపముచేయసాగెను. తరువాత నామె తన ధర్మసత్రాధికారులకు, యాత్రికులపట్ల కొన్ని కట్టుబాటులతో ప్రవర్తించవలసినదని మఱల నుత్తర్వుచేసెను.

అక్కడ ప్రయాగలో నతిరూపుడు నదీతీరమున చైతన్యరహితుడై పడియుండెను. అతడు బసచేసిన యింటియవ్వ గారత డెంతసేపటికి నింటికి రాకపోగా తహతహ జెందెను. ఇట్లతడెన్నడును జాగుచేసినవాడుకాడు. ఆ దినమెల్ల గడచినది. మరునాటి యుదయముకూడ రాకపోగా నామె ప్రయాగలోని బ్రాహ్మణతడల నాయకులతో చెప్పి గోలపెట్టెను. కొందరు పుణ్యాత్ములతనికొఱకు వెదకిచూచిరి కాని, యెవ్వరికిని అతడు కనబడలేదు.

మూడవనాటి తెల్లవారుజామున యతిరూపుడుపడి యున్న ఘట్టమునకొక సిద్ధపురుషుడు స్నానముచేయవచ్చెను.

అతడు హఠయోగి, ఇతరులకు కనబడకుండ యోగసాధనము చేయదలచియే, అతడా నిర్జనస్థలమునకు వచ్చినాడు. అతడు తనసాధనలు చేసికొని మరలి వచ్చుచుండగా నాతనికాలికి అతిరూపుని శరీరముతగిలెను. అప్పుడత డాశ్చర్యపడి పరిశీలించి చూచెను. అంతట నతిరూపుడు మరణించలేదనియు, యోగ సమాధిలో పడి వెనుదిరిగి రాలేకున్నాడనియు నాయన కవ గతమైనది. అంతట నతడు కొన్ని యోగప్రక్రియలను గావిం పగా అతిరూపుడు నిద్రలేచినట్లుగా లేచికూర్చుండెను. అప్పుడా సిద్ధపురుషుడు, 'నాయనా, నీవు చిన్నవాడవు. ప్రవృత్తి నివృత్తి మార్గములను పూర్తిగా నెఱుగకుండ నిట్టి యోగ సమాధిలో ప్రవేశింపవచ్చునా ? నేను నిన్ను చూడనియెడల మఱల నీవు బ్రతికెడు వాడవు కావుసుమీ!' అని మందలించగా నతిరూపుడు ఆయనకు నమస్కరించి "మహానుభావా, నేను బుద్ధిపూర్వకముగా, సమాధిలోనికి పోలేదు. నాకిది యప్రయ త్నముగ కలిగినది" అనెను. ఇదివిని యోగి ఆశ్చర్యపడి, నీవు అదృష్టశాలివి. ఎంతోకాలము సాధనచేసినగాని లభింపని యోగసిద్ధి నీకు కలిగినది. దీర్ఘాయుష్మంతుడవై పరోపకారివై బ్రతుకుమని యాశీర్వదించి, తనదారిని పోయెను.

అతిరూపునిజాతకయోగము, రాజకుమారి తపము, యీ విధముగా ఫలించెను ఇది దైవసంఘటనము కాని వేరు కాదని అతిరూపుడనుకొని, మెల్లనలేచి, నదిలోస్నానముచేసి తన బసదగ్గరకువచ్చి చేరెను. ఆ ముదుసలి యవ్వయు, చని పోయినవాడు లేచి వచ్చినట్లు సంతోషించెను. తరువాత అతి

రూపుడు కొన్ని దినములుండి, తన మారక యోగము గడచి పోయినందున నిక యింటికి పోయి, తన వృద్ధ మాతాపితరు లను చూచుట న్యాయమని నిశ్చయించి, యా యవ్వగారితో నామాట చెప్పెను ఆమెయు సంతోషించి "నాయనా! నీవిచ్చిన సొమ్ము నాదగ్గర నాలాగుననే యున్నది. నాకిది యవసరము లేదు. దారిలో నీకక్కరకు వచ్చును. తీసికొనిపొమ్మని" చెప్పి యిచ్చెను. అతడెంత వలదనినను ఆమె విననందున, దాని నతడు స్వీకరించి, దానిని తన పాతబొంతలో కుట్టుకొని, గంగకావడి పుచ్చుకొని బయలుదేరెను. అతడు మెల్లగా నడ చుచు, యింటిదారిపట్టగా, ప్రతియడుగు నప్రయత్నముగ, తన భార్య దగ్గరకే యతనిని లాగుకొని పోవుచుండెను. దారిలో నతడు బసచేసిన మొదటి ధర్మసత్రము చంద్రగిరి రాజకొమ రిత వేయించిన ధర్మసత్రమే. అక్కడి యుద్యోగస్థు లతని నెంతో చక్కగా నాదరించి, మృష్టాన్నమిడిరి. శ్రమదీరిన తరువాత, నక్కడి సత్రాధికారి, యతిరూపుని దగ్గర కొక తాళపత్రగ్రంధమును తెచ్చి, 'స్వామీ! దీనిని మీరు చదివి యర్థము చెప్పగలరా, యని అందులోని యొక శ్లోకమును తీసి చూపి యడిగెను."అదిచూడగనే అతిరూపున కాశ్చర్యము కలిగెను. "అయ్యా, దీని యర్థము నాకు తెలియునుగాని, చెప్ప దలచలేద"నెను. అతని మనస్సు పరిపరివిధముల పోవసాగెను. ఆహా నేను కలగనుచున్నానా? మేల్కొనియున్నానా? నా వివాహము నాటిరాత్రి చంద్రగిరి రాజకుమార్తెకు వినిపించి యర్థముచెప్పిన శ్లోకమిది! నన్ను గుర్తించుట కామెచేసిన

తంత్రమాయేమిటి? అని యతడువితర్కించెను. ఇంతలో సత్రాధి కారివచ్చి, అయ్యా! పల్లకి సిద్ధముగానున్న దనెను". ఇదివిని యతడు మరింత యాశ్చర్యముతో, "అయ్యా కాశికావడి పుచ్చుకొని యింటికిపోవుచున్న బీద యాత్రికునకీ పల్లకి యెందుల'కనెను. అంతట సత్రాధికారి స్వామీ 'ఈ సత్రమును నిర్మించిన చంద్రగిరిరాజకొమరిత గారి యాజ్ఞయిది. ఈ దారిని వచ్చు యాత్రికులందరికిని మృష్టాన్నమిడి, వారు తృప్తులైన తరువాత, వారికీ తాళపత్రగ్రంథముచూపి, శ్లోకార్థము నడుగ వలసినదనియు, అర్థముచెప్పిన యాత్రికుని తమ సమక్షమునకు తీసికొనిరమ్మనియు, ఆమె యుత్తర్వు చేసియున్నది. మేము చాలమందికి చూపితిమికాని యింతవరకు నెవ్వరు నర్థముచెప్ప గల మనినవారులేరు. తాము మాత్రము చెప్పగలము గాని చెప్పమని యంటిరి. అందువలన మిమ్ము మారాజకొమరిత దగ్గ రకు తీసికొనిపోయెదము'అనెను,

అంతట నతిరూపునకు, సంగతి తెలిసిపోయెను. ఇది యంతయు తనను గుర్తుపట్టి రప్పించుటకా సాధ్వి చేసినపని యని యర్థమైనది. తన భార్య మహాపతివ్రత యనియు ఆమెను త్వరలోనే కలిసికొనగలననియు అతడు గ్రహించెను. అంతట నతనికి పరమానందమయ్యెను. ఆ మంత్రియేమైనాడు? తనకు ప్రాణభయము కలుగునేమోయను అనుమానము నతనికా వంతయుకలుగలేదు,

ఇంతలో నీ ధర్మసత్రాధికారి యీసంగతిని రాజకుమా తెలియపఱచుటకై ప్రత్యేకముగ మనుష్యుల నంపెను. ఇది

విను నప్పటికి రాజకొమరిత మహదానందమును పొందెను. ఆ యాత్రికుడు వచ్చువఱకు పూర్తిగ నమ్మవీలులేకపోయినను, ఆ వచ్చుచున్నది తన ప్రాణేశ్వరుడే యనియు, అది పరమేశ్వరుని యనుగ్రహ ఫలితమేయనియు, నామె దృఢవిశ్వాసము. అంతట నామె తన తండ్రినిపిలిచి 'కాశీనుండి రెండుదినములలో నొక మహానుభావుడు వచ్చుచున్నాడు. ఆయనను మన రాజనగరున కాహ్వానించి పూజచేయించవలెను. అందులకు వలయు సన్నాహముచేయించి, తామేపోయి, ఆయనను ఇక్కడకు తీసికొని రావలె'నని కోరెను. తనకుమార్తె కోరిన ప్రకారము, రాజు స్వయముగా యాత్రికున కెదురేగి, తన రాజనగరునకు దయచేయుడని యాహ్వానించెను ఈ వచ్చిన యాత్రికుని బ్రహ్మతేజమును చూచి, రాజాశ్చర్యపడెను. అత డొక పుణ్యమూర్తియనియు, తన కుమారిత కేవిధముగనో ఇతడు గురువైనాడనియు, నిశ్చయించెను. అంతట నాయనకు సకల రాజోపచారములు గావించి గౌరవించెను.

ఆ వచ్చిన యాత్రికుడును మౌనము నవలంబించెను. తనను ఆహ్వానించినది తన భార్యయే యని యూహించగువఱకును తానేమియు మాట్లాడకూడదని అతడు నిశ్చయించెను. అంతట రాజుగారును, తన పరివారజనమును యీవింత యాత్రికుని వెంటబెట్టికొనివచ్చి, రాజనగరులో విడిదివేయించిరి. ఆయనవచ్చి దిగుచుండగనే రాజకుమారి దూరమునుండియే చూచి, తన హృదయేశ్వరుని పోల్చుకొని యుప్పొంగిపోయెను.

ఆ క్షణమునుండి యామెలో మార్పుకలిగెను. ఆమె తన తండ్రి గారితో తన దీక్షాకాలము ముగిసినదనియు ఈ మహాత్ముని యనుగ్రహమున తన భర్తతో కలిసి సుఖించుకాలము వచ్చిన దనియు, ఈ మహానుభావుడుచేయు గంగాపూజకు రాజోద్యోగులను, పౌరోహితులను, ఊరిలోని పెద్దలను ఆహ్వానించ వలసినదనియు కోరెను. రాజుగారు, తత్క్షణమే కావలసిన యేర్పాటులన్నియు జేయించిరి.

ఆ యాత్రికుడు స్నానముచేసి యనుష్ఠానముచేసికొను చుండగా, రాజకొమరిత పన్నీటజలకమాడి, తన యమూల్యము లైన పట్టుపుట్టములుకట్టికొని, అమూల్యాభరణములను ధరించి, పుష్పములను తలలోముడిచికొని సుగంధద్రవ్యముల నలదికొని వచ్చి, పూజామందిరమును స్వయముగా నలంకరించి, పూజా ద్రవ్యములను సిద్ధపరచెను.

కాశీ గయ ప్రయాగములుసేవించుట అందరికిని సాధ్య ముకాదు. గంగాజల మనుదినము లభించునదియుకాదు. అందు వలన గంగాజలపూజను దర్శించి, ఆ పవిత్రోదకమును శిర స్సున జల్లుకొని, మూడు ఉద్ధరిణలు లోపలికిపుచ్చుకొని తీర్థ యాత్రాఫలమును పొందుటకు చంద్రగిరిరాజుగారి మంత్రి మొదలు సేవకునివఱకును గల రాజోద్యోగులును, పౌరోహి తులును, పట్టణములోని యన్ని వర్ణములలోని పెత్తనదారు లును వచ్చిరి. అదియొకరాజసభవలెనే యుండెను.

మంత్రిపుత్రుడు రాజుగారి యల్లునిపదవి ననుభవించు చున్నందువలన, నీమహాసభలో చాల ప్రాముఖ్యమైనచోట

కూర్చుండి యుండెను. పూజామందిరమునం దిటునటు తిరుగు చున్న రాజకుమారితయందు వచ్చిన మార్పునుచూచి అందరు నాశ్చర్యపడిరి. ఈ గంగాపూజ సందర్భమున నీమె భర్తయైన మంత్రిపుత్రునితో సఖ్యతపడునని యందరు ననుకొనిరి. మంత్రియు నట్లే యనుకొనెను. కాని మంత్రిపుత్రునికి మాత్రమెట్టి యాసయు లేదు.

అంతట కాశీనుండిన వచ్చిన మహానుభావుడు పూజా మందిరములోనికివచ్చెను. ఆయన మొగముపై తాండవించు చుండిన బ్రహ్మతేజమును చూచి యందరు నాశ్చర్య పడిరి. ఈయనను మంత్రి వెంటనే పోల్చుకొన లేక పోయెను కాని అతనిముఖ మెక్కడనో చూచిన ట్లున్నదని యనుకొనెను. ఇంతలో పూజ ప్రారంభమయ్యెను. అతిరూ పుడు శ్రావ్యమైన కంఠముతో మంత్రములను ధ్యానశ్లోకము లను చదువసాగెను. అక్కడి బ్రాహ్మణులందరు ముగ్ధులై పోయిరి. పూజ పూర్తియైన పిదప సభాసదులందరును తమ తమ కుడి అరచేతిని పైకిపెట్టి, దానిక్రింద తమ యెడమచేతి నుంచుకొని గంగాజలమును స్వీకరించుట కొరకు లేచినిలిచిరి. అతిరూపుడు గంగచెంబు మూతనుతీసి, దానిని ఎడమచేత నుంచుకొని, కుడిచేతిలోని యుద్ధరిణతో దానిలోనుండి గంగను తీసి యొక్కొక్కరికే ప్రసాదించుటకై లేచెను. ఇంతలో—
"మహానుభావా, గంగాజలమున్న ఘటమును మీ ధర్మపత్ని నైన నేను చేతబుచ్చుకొని, మీకు తోడ్పడుట శాస్త్రవిధి. దాని నిట్లు దయచేయుడు," అని యొకస్త్రీకంఠము అతిరూపుని

యెడమ ప్రక్కనుండి వినవచ్చెను. ఇంతలోనే, రాజకొమరిత యతిరూపుని యెడమచేతిలోని గంగచెంబును తీసికొని, యతని యెడమప్రక్క నిలిచెను. మంత్రిముఖము వెలవెల పోయెను. రాజు దిగ్భ్రమచెంది "ఏమిది?" యనెను. అంతట రాజకొమరిత "నాయనగారూ! నే నీ మహానుభావుని ధర్మపత్నిని. ఆనాడు వివాహమంటపమున, నా మెడలో మంగళసూత్రమును కట్టిన దితడేకాని, యీ మంత్రిపుత్రుడుకాడు. తక్కిన నాటకమంతయు నీ మంత్రిపుంగవుడు చేసిన దుస్తంత్రమే. ముందుగా నీ మంత్రిని పట్టి బంధింపుడు - నిజమంతయు మీకు తెలియు" ననెను.

అంతట రాజునాజ్ఞవలన, నా మంత్రిని పట్టుకొని బంధించిరి. అప్పుడు రాజకొమరిత జరిగినకథనంతయు వెల్లడించెను. ఆనా డతిరూపుడే పెండ్లిపీటలమీద కూర్చుండి తన్ను వివాహమాడుట, శయనమందిరమున నాతడు చదివిన శ్లోకము సంగతి, తాను వండిపెట్టిన యన్నముసంగతి, మరునాడు మూర్ఛరోగియైన మంత్రిపుత్రునకి అతిరూపుని వేషము వేసి తెచ్చుట, అటుతరువాత జరిగినవృత్తాంతమునెల్ల యామె బయల్పఱచెను. ఆనాడు తానుచేసిన వంటకు గుఱుతుగా నా వెండి సామానులను తెచ్చి చూపించెను. మంత్రికుమారుడు బేలయై, తన దుఃస్థితిని ప్రదర్శించెను. సభాసదు లాశ్చర్యపోయిరి. అంతట నతిరూపుడే తన కొమరితకు నిజమైన పతి యని రాజుగారు నంగీకరించి యతనిని గౌరవించిరి. మంత్రిచేసిన ఘోరాన్యాయమున కతనిని కొఱతను వేసిరి. ఈ దుస్తం

త్రమున పాల్గొనినను, అమాయకుడైన యతనిపుత్రుని క్షమించి పొమ్మనిరి. అంతట నతిరూపునికి రాజకొమరితకును అతివైభవముతో కల్యాణమహోత్సవమును గావించిరి. అతిరూపుడు చంద్రగిరి రాజ్యమునకు యువరాజై, రాజ్యపరిపాలనమునందు రాజుగారికి తోడ్పడసాగెను. ఈ సంతోషసమయమున నతడు తన తల్లిదండ్రులనుకాని, ప్రియాగలోని అవ్వగారినికాని, మఱవలేదు. ప్రియాగ వర్తమానమంపి యామెను రప్పించెను. అతిరూపుడు రాజలాంఛనములతో దక్షిణదేశయాత్రకు బయలుదేరి తన యూరికిపోయి, తల్లిదండ్రుల పాదములకు మ్రొక్కి, తన కథనెల్ల వారికిచెప్పి, వారిని చంద్రగిరికి తీసికొనివచ్చి, రాజనగరునందుంచి పూజింపసాగెను.

ఇక నతిరూపుడు తన పదునారవయేట సేతూపతి మహారాజుకు చెప్పిన జోస్యమునుగూర్చి యొక్కమాట చెప్పవలసియున్నది. అప్పుడు శత్రురాజువచ్చి కోటలోప్రవేశింపగా, నతిరూపుడు చెప్పినచొప్పున, ఆరాజు తన భార్యతోను, బిడ్డలతోను, రాజధానికి ప్రక్కనేయున్న ఒకయడవిలో తలదాచుకొనెను. కొంతకాలమునకు తన రాజ్యము మఱల తనకు వచ్చునని సత్యవాక్యుని కుమారుడు తనకు జోస్యము చెప్పియుండెనుగదా! అట్లు జరుగునను ఆసతో నతడు వేచియుండెను. అప్పుడే రెండేండ్లు గడచినవి. ఆజ్యోతిష మిప్పుడు ఫలించినది.

సేతూపతిరాజ్యము చంద్రగిరిచక్రవర్తిగారి సామ్రాజ్యములో చేరిన యొక చిన్నసామంతరాజ్యము. సేతూపతి, చక్రవర్తికి చెల్లించవలసిన కప్పము సరిగా చెల్లించుచుండనందు

వలననే, చక్రవర్తిగారి మహామండలేశ్వరుడు సేతూపతిపై దండెత్తివచ్చి ఆయనను రాజ్యభ్రష్టునిచేసి యుండెను. అప్పుడు జోస్యముచెప్పిన యతిరూపుడే యిప్పుడు చంద్రగిరి చక్రవర్తి యొక్క యువరాజై నందువలన, తన జన్మభూమికి రాజైన సేతూపతిపై నదయదలచి ఆయన రాజ్యమాయన కిచ్చివేసెను. ఇట్లు జోస్యముచెప్పిన రాజజ్యోతిషికుడే తాను చెప్పిన జ్యోతిషము నిజమగునట్లుచేయగలిగెను.

ఇట్లతిరూపుడు యువరాజై తరువాత చంద్రగిరిసామ్రాజ్యమునకు చక్రవర్తియై, ప్రజానురంజకముగ చాల కాలము దేశమును పరిపాలించెను.*

---

* Folklore of Southern India
By S M Natesa Sastri-The Indian Antiquary, Vol.XX.1891

అయోధ్య నవాబు

అయోధ్య మొగలాయిసామ్రాజ్యములో చేరిన ఒక పెద్ద రాష్ట్రము. దానిని పరిపాలించు రాజప్రతినిధికి నవాబు వజీరు అని పేరు. భారతదేశము నేకచ్ఛత్రముగా నతిసమర్థతతో నేలిన ఔరంగజేబు చక్రవర్తి క్రీ. శ. 1707 లో చనిపోగా ఆయన సంతతివారు బలహీనులైనందున వివిధరాష్ట్రములను పరిపాలించు సుబేదారు లను రాజప్రతినిధులు స్వతంత్రులైరి. అట్టి వారిలో అయోధ్యనేలు నవాబువజీరొకడు. కొంతకాలమున కీతడు చక్రవర్తినే తనచేతిలో నొక కీలుబొమ్మగా నాడించెను.

1757 లో వంగరాష్ట్ర నవాబైన సురాజఉద్దౌలాకును ఇంగ్లీషు వర్తకకంపెనీవారికిని ప్లాసీయనబడు పలాసిదగ్గర జరిగిన యుద్ధమునందు నవాబుగారి బందుగుడును, సేనానియు నైన మీర్జాఫరు ద్రోహముచేయగా, ఆంగ్లేయులు జయము పొంది, మీర్జాఫరునే వంగరాష్ట్రమునకు నవాబుగా చేసి అతని నొక కీలుబొమ్మగా నాడింపసాగిరి. తరువాత, వారు చక్రవర్తియైన షాఆలంపాదుషా నాశ్రయించి వంగరాష్ట్రమునకును, బీహారు, ఒరిస్సాలకును దివానిగిరీ యధికారమును సంపాదించి పరిపాలింపసాగిరి. త్వరలోనే అయోధ్య నవాబుకూడా యింగ్లీషువారి రాజ్యతంత్రమున జిక్కి వారికి వశుడయ్యెను. వంగరాష్ట్రమునకు కొంతకాలము గవర్నరుగాను, మరికొంత కాలము గవర్నరుజనరలుగాను ఉండిన వారన్ హేస్టింగ్సు

అప్పటి అయోధ్య నవాబు దగ్గరనుండి చాల ధనమును లాగి కొనగలిగెను.

క్రీ. శ. 1814 మొదలు 1827 వరకును అయోధ్యను పరిపాలించిన ఘాజీఉద్దీన్ హైదర్ దగ్గర అప్పటి గవర్నరు జనరలైన మార్క్విస్ ఆఫ్ హేస్టింగ్సు అప్పు అనుపేరున రెండు కోట్ల రూపాయిలు పుచ్చుకొని అయోధ్య కుత్తరమున హిమాలయ పర్వతముల వఱకును వ్యాపించియున్న ఊషరక్షేత్రము నాతని కిచ్చి "రాజు" అను బిరుదమును కూడా ప్రసాదించెను. ఘాజీఉద్దీన్ హైదరుగారిట్లు 1817 లో రాజయ్యెను.

అయోధ్యరాజ్యము ఇంగ్లాండు దేశమంత వైశాల్యముండెను, దాని జనసంఖ్య యేబదిలక్షలుండును. ఆదాయము సాలుకు రమారమి ఒకకోటి రూపాయిలు.

ఘాజీఉద్దీన్ హైదరు 1827 లో చనిపోవునపుడు తన రాజ్యము, తన ఉంపుడుకత్తెయైన ఒక బానిస స్త్రీ వలన తనకు పుట్టిన నజీరుద్దీను హైదరుకు చెందునట్లు శాసించెను. ఈ నజీరుద్దీను ఘాజీఉద్దీనుకు పుట్టలేదనియు, రాజనగరులోని ఒక చాకలివానికి పుట్టెననియు ఒక ప్రతీతి యుండెను. నజీరుద్దీను ఆస్థానమున నుండిన ఒక ఆంగ్లేయు డతని రూపరేఖావిలాసములను వర్ణించియున్నాడు. నజీరుద్దీనుకు ముప్పది సంవత్సరములుండును, అతడు పొడగరియు కాడు, పొట్టియుకాడు. అతడు బక్కపలుచనివాడు. అతనిశరీరచ్ఛాయ పసిమివన్నెగనుండెను. అతని కన్నులు చిన్నవైనను మిలమిలలాడుచు మెఱయుచుండును. అతని తల వెంట్రుకలు నల్లగానుండును. మీసములు తుమ్మెద ఱెక్కలవలెనుండును.

నజీరుద్దీన్ హైదరుగారికి యింగ్లీషు వేషభాషలపైన వ్యామోహము. అతడు సాధారణముగా నొక దొరవలె నల్లని సూటు (కోటు పంట్లాములు దానికి తగిన వెస్టుకోటు మొదలైనవి) ధరించును. ఒకదొరటోపిని పెట్టుకొనును. ఒకొక్కప్పుడు నవరత్నములు పొదిగిన కిరీటమువంటి టోపినిధరించును. నజీరుద్దీను హైదరుగారు ఐదుగురు తెల్లదొరలకు* జీతములిచ్చి తన వేడుక చెలికాండ్రగ నుంచుకొని యెల్లప్పుడును వారితో సరససల్లాపము లాడుచుండును. అతడు ఇంగ్లీషు ధారాళముగా మాటలాడ లేడు. మధ్య మధ్య హిందుస్థానీ మాటల నుపయోగించుచుండును. "బాపే శేబాప్" అనుచుండుట ఆయనకలవాటు. ఆతడు తన రాజనగరునిండ ఇంగ్లీషుబల్లలు, కుర్చీలు, ఇతర సామానులు తెచ్చి నింపివేసెను. అందమైన లస్తరులు, (కొవ్వువత్తులను వెలిగించు పంగల దీపములు) మంచిలక్క వార్నీషు పనితనముగల ల్యాకర్ (Lacquer) వస్తువులు, ఇతరచిత్ర వస్తుజాలమును రాజనగరునిండ నుండెను. ఆయన భోజనశాల యొక ఇంగ్లీషు 'డైనింగ్ హాల్' వలె నుండెనని ఆంగ్లేయులే వ్రాసియున్నారు. ఆయనదగ్గరనున్న ఫ్రెంచి దేశపు వంటవా డనేక వంటకములు చేయుచుండును.

నజీరుద్దీను పాశ్చాత్య ఆహార పానీయముల నుపయోగించును. అతడు ముసల్మానై యున్నను మధుపానము చేయు

---

* (1) డి. రస్సెట్ అను సీమమంగలి (2) వైట్ అను ఇంగ్లీషు ఉపాధ్యాయుడు (3) మంటేజ్ అను పాశ్చాత్యగాయకుడు, చిత్రకారుడు. (4) క్రూస్లే అను గ్రంథభాండాగారి (5) మాగ్నెస్ అను సైనికకెప్టాను.

టకు వెనుదీయడు. ఆయన రాజసభలోని ఉమ్రావులను ప్రభువులనుకూడా త్రాగుటకు ప్రోత్సహించుచుండెను. ఖొరాను మద్యపానము నిషేధించుట లేదనియు, అమితపానమును మాత్రమే నిషేధించుచున్నదనియు ఆయన వాదించుచుండును. ఏది అమితపానమో నిర్ణయించు అధికారము తనదేయని అతని తలంపు. అందువలన నతడు సాధారణముగా మైకముతో లేవలేనంతవఱకు త్రాగుచుండును. క్లారెట్, మెడీరా, షాంపేన్‌లను విలువగల సారాయిలను విరివిగా నుపయోగించును.

నజీరుద్దీన్ భోజనపద్ధతినిగూర్చి ఆయన చెలికాడైన ఒక పాశ్చాత్యుడే యిట్లు వ్రాసెను: రాజుగారొక బంగారు మలాముచేసిన గిల్టుపడక కుర్చీలో కూర్చుండును. అది నేలమీద కొన్ని అంగుళముల యెత్తుమాత్రమె యుండెను. ఆయన బల్లకు ఒకప్రక్కగా కూర్చుండును. దీనివలన ఆహార పదార్థములను వడ్డించు సేవకులకు చాల వీలుగా నుండుటయె కాక విందారగించు చుండగా నెదుటజరుగు నృత్యగాన వినోదములను చూచుటకు కూడ వీలుగా నుండెను

"మేము భోజనమునకు గూర్చుండగానే ఆరుగురు అందకత్తెలైన పరిచారికలువచ్చి వెనుక నిలువ బడిరి. వీరు లోపల చక్కని యెరుపురంగు పట్టుషరాయిలను తొడిగికొనిరి. వాని పైన సన్నని దుస్తులను తొడిగికొని జిలుగు వలువలను పమిటలుగా వేసికొనిరి. వీరు మా వెనుకనిలిచి నెమలిపింఛముల విసనకర్రలతో విసరసాగిరి. రాజుగారి భోజనపదార్థములు కలకత్తాలోని పాశ్చాత్యులుచేయు పద్ధతినే వండబడి వడ్డింప

బడెను. పులుసు, చేపలు, మృగముల శరీరములనుండి ఖండించి వండిన మాంసములు(Joints)అన్నము, కూరలు, పిండివంటలు, రొట్టెలు, బిస్కత్తులు (Pastry) వడ్డించిరి. వంట చాలా బాగుండెను. కలకత్తాలోని బెంగాల్ క్లబ్బులో పనిచేయు ఫ్రెంచి వంటవాని నొకనిని రాజుగారు తమకు వంటచేయుట కొఱకు నియోగించిరి. తరువాత వివిధజాతుల ఫలములను తెచ్చి వడ్డించిరి. అంతట ప్రతిసాయంత్రమును ఏర్పాటు చేయ బడు వినోదములు ప్రారంభమగును. ఒక్కొక్కప్పుడు, దొమ్మరి వాండ్రు తమ విద్యలను ప్రదర్శింతురు. వారుచేయు పనులు చూచినచో వారికి యెముకలే లేవేమో యనిపించును. ఒక్కొక్కప్పుడు రాజుగారి దర్బారులోని హాస్యగాండ్రు వినోదములు చేయుదురు. ఒక్కొక్కప్పుడు కొందరు గారడీవాండ్రు, ఇంద్ర జాలికులు, వచ్చి తమ విద్యలను ప్రదర్శింతురు. మరియొకప్పుడు కోడిపందెములు జరుగును. క్రోళ్ళు, పరిఘలు, కౌజులు పోట్లడును. ఒక్కొక్కప్పుడు తోలుబొమ్మల నాడింతురు. సాధారణ ముగా భోగమువాండ్రు నృత్యవాద్యములతో నాడుచుందురు. నెలకొకమారు రాజుగారు బ్రిటీషుఉద్యోగులకు విందులు చేయు చుందురు. బ్రిటీషురెసిడెంటు(ప్రతినిధి) కొఱకు, ఆయన స్నేహి తుల గౌరవార్థముకూడా విందులు జరుగుచుండును. అప్పుడు వెదుళ్ళతో కట్టిన ఆవరణములో జింకలకును, ఖడ్గమృగములకు ఏనుగులకు, పెద్దపులులకును ఘోరమైన ద్వంద్వయుద్ధములు జరుగును. అవి యొక్కొకప్పు డతిభయంకరముగా నుండును.

అయోధ్య రాజుగారి రాజనగరెల్లప్పుడును నృత్యవాద్య వినోదములతోను, విందులతోనుకలకలలాడుచుండును. అయోధ్య

రాజు కింగ్లీషు నేర్పుటకు నియమింపబడిన దొరకు సాలుకు 1500 నవరసులు జీతము. ఇదిగాక అతనికి బహుమతులు మామూళ్ళు నుండెను. సాలుకు మున్నూట యరువది దినములును రాజుగారి పంక్తిని భోజనము, మద్యపానము చేయు సౌకర్యముసుండెను. ఇతడు సాకొత్తుగా పాఠములు చెప్పువని దినమునకుపదినిముసముల కన్న పట్టదు. మిగిలినకాలమంతయు వినోదములందుగడచును. ఆ పది నిముసములలోకూడా కొంతసేపు ఆపసోపాలతోను, మద్యపానముతోను జరుగును.దినమునకొక గంటయైన నింగ్లీషు పాఠము నిమిత్త ముపయోగింపవలెనని రాజుగారెప్పటికప్పుడు నిశ్చయించుచుందురు. కాని, ఇదిసాగదు.బల్లపైన కొన్ని పుస్తకములుండును. ఇంగ్లీషు ఉపాధ్యాయుడును, రాజుగారును కుర్చీలలో కూర్చుందురు. "మాస్టరుగారు! మనమీదినమున సక్రమముగా పాఠము నారంభింపవలెను"అని రాజుగారనును. ఉపాధ్యాయుడు "చిత్తము మహాప్రభూ!" అని సుప్రసిద్ధాంగ్ల గ్రంధకర్తయైన అడిసను రచించిన స్పెక్టేటర్ అను వ్యాసముల సంపుటిలో నొక వ్యాసమునో, ఒక నవలనో తీసి చదువును. రాజుగారుకూడా ఆయన వెంబడినే చదువుదురు. ఉపాధ్యాయుడు తరువాత కొంతభాగమును చదువును. అంతట రాజుగారి వంతురాగా ఆయన "బాపేరేబాపే" అని ఆవులించి ఒడలు విఱచికొని "ఇది చాలా శ్రమకలిగించుపని; మనమొక గ్లాసు మధువును గ్రోలుదము" అని సారాయమును త్రాగును. ఉపాధ్యాయునకు నిచ్చును. అంతట నేదో లోకాభిరామాయణము నారంభించును, ఆనాటికి పాఠము పూర్తియైపోవును

రాజుగారి వేడుక చెలికాండ్రైన గ్రంథభాండాగారి మొదలైన వారికికూడా యిళ్లే పెద్దజీతములు, మామూళ్ళు నుండెను. ఉచితభోజనవసతులు ఇతర సౌకర్యములు నుండెను. అయోధ్యరాజుగారి మంత్రికి "నవాబు" అని పేరు. రాజు పాశ్చాత్యస్నేహితులలో నొకడైన డి.రస్సెట్ అను సీమమంగలి వచ్చినప్పటి నుండియు మంత్రిగారి పలుకుబడి తగ్గిపోయినది. ఈ సీమమంగలియే సర్వాధికారియైనాడు. డి. రస్సెట్ చిన్నప్పటినుండియు మంగలివృత్తియందు తర్ఫీదుపొంది యింగ్లాండు దేశమునకు రాజధానియైన లండన్ నగరములో తలవెండ్రుకలు దువ్వుట, వానికి నొక్కులుపెట్టుట, ముస్తాబుచేయుట మొదలైన పనులు చేయుచుండెను. హిందూదేశమునకుపోవు ఆంగ్లేయులు సులభముగా కోటీశ్వరులైవచ్చి సుఖపడుటచూచి ఇతడును ఒక ఓడలో కేబిన్‌బోయ్ అను కుర్రవాడుగా ప్రవేశించి, కలకత్తాచేరి అక్కడ తన వృత్తిని ప్రారంభించినాడు. అక్కడి దొరలకు తలలుదువ్వుట, గిరజాలుసరిచేయుట మొదలైన పనులుచేయుచు త్వరలోనేఒక మంగలిషాపు పెట్టినాడు. ఇతడు తెలివైన వాడైనందువలనత్వరలోనే పేరుపొందినాడు. ఆకాలములో గంగానదిపైన పెద్దపెద్ద పడవలలో ఇంగ్లీషు సరుకులమ్ము అంగళ్ళనుపెట్టి కొందరు వ్యాపారముచేయుచుండిరి. మన సీమమంగలియు తనవృత్తినిచాలించి యీ క్రొత్తవ్యాపారములో దిగి త్వరలోనే యొక పడవవర్తకుడుగా మారిపోయెను. డి. రస్సెట్ లక్నోనగరమునకురాగా అక్కడ అయోధ్య రాజుగారి ఆస్థానముననుండు రెసిడెంట్ అను ఆంగ్లేయప్రతినిధి దర్శ

నము చేసెను. ఆ కాలములో దొరలందరును 'విగ్గు'లను గిరజాల నవరములను ధరించుచుందురు. అవి ఉంగరముల జుట్టువలె నుండును. అవి ప్రాతపడినప్పుడు వాని నొక్కులు పాడై పోవును. ఈ రెసిడెంటుగారు తన విగ్గును బాగుచేయించుకొన దలచెను. అంతట మన సీమమంగలి తన ప్రావీణ్యమును గనబ అచి దానిని బాగుచేయుటయేగాక రెసిడెంటుగారి తలదువ్వి ఆయనకు ముస్తాబుచేయగా ఆయన రూప మత్యంతాశ్చర్య కరముగా మార్పుచెందెను, ఇంద్రజాలికుని వంటి ఈ సీమ మంగలియొక్క ప్రజ్ఞ కాశ్చర్యముచెంది రెసిడెంటుగారు అతని నయోధ్య రాజుగారికి పరిచయముచేసిరి.

రాజుగారి తలవెండ్రుకలు చాలా బిరుసైనవి. అవి కొంచెమైన వంకరదిరుగక నిక్కబొడుచు కొనిఅందవికారముగా నుండును. ఆయనకు ఉంగరములజుట్టుపైన చాలా ప్రీతి. ఆ భాగ్య మాయనకు కలుగునను నాసలేదు. ఈ సీమమంగలి సిద్ధహస్తు డైనందువలన తన చాతుర్యమునంతయు జూపి రాజుగారి జుట్టును వంచి, ఆయనకు నొక్కులుగల గిరజాలను తయారు చేసెను. రాజుగారికి పట్టలేనంత సంతోషము కలిగెను. అంతట ఆయన ఈ సీమమంగలికి "సాఫ్రిజ్ ఖాన్" అనగా విఖ్యాత ప్రభువు అను బిరుదు నిచ్చి తన దర్బారులో ఉమ్రావుగా చేసి గౌరవించెను. అంతట అయోధ్యరాజుగారి దర్బారులోనివా రందరు నీ మంగలిఖానుగారికి సలాములు చేయసాగిరి.

ఓడలో చిల్లరపనులుచేయు మంగలికుర్రవా డిప్పు డొక గొప్ప అధికారి యైనాడు. రాజుగారి అనుగ్రహమునకు

పాత్రుడైన యదృష్టశాలికి భాగ్య భోగ్యముల కేమికొదువ? అతనికి ధనార్జనమునకన్నియు మార్గములే. లంచములుగా వచ్చినయాదాయముగాక అతనికింక ననేకవిధములైన యాదాయము లుండెను. రాజుగా రుపయోగించు సీమ సారాయముల నెల్ల అతడే సరఫరా చేయసాగెను. రాజుగారిదర్బారుకు కావలసిన సీమసరకులెల్ల అతడే తెచ్చియిచ్చును. అసలుధరలకు పదిరెట్లు వేసినను అడుగువారులేరు. అతనిదగ్గర రూపాయిలు మ్రోగుచుండెను.

ఈ సీమమంగలి రాజుగారి ఆంతరంగికు డయ్యెను. అతనిపైన నాయనచూపు అనుగ్రహమునకు మేరలేదు. అతనితో చెప్పనిరహస్యము లేదు క్రమక్రమముగానీమంగలియొక్క దర్జాకూడా వృద్ధిజెందెను. క్రమక్రమముగా నతడు రాజుగారి పంక్తిని కూర్చుండి విందులారగింప సాగెను. మొదట చాల భయభక్తులతోను, తరువాత చనవుతోను తరువాత చొరవతోను ప్రవర్తింపసాగెను. ఈ మంగలి స్వయముగా సీసామూతులను తెఱచి బిరడాలనుతీసిన సీసాలనుండి తప్ప రాజుగారు సారాయమును త్రాగుటమానెను. తన బంధువులు, సేవకులుకూడా తనకు విషము పెట్టుదురని యాయన భయము. అందువలన నతడు త్రాగు సారాయపు సీసాలన్నియు మంగలి యింట మఱల శిఖాముద్రలు వేసిరావలెనని యుత్తరువులు చేసెను. ఆ ముద్రలు సరిగానున్నవో లేవో చూచి అతడేతీసి గ్లాసులోపోసి ముందుగా తానుత్రాగ, తరువాత రాజుగారికి

పోయవలెనని కట్టడి చేసెను. రాజుగారతని భుజముమీద చెయ్యి వేసికొనియే భోజనమునకు వచ్చుచుందురు.

అయోధ్యరాజుగారి సీమమంగలిపైన నింత నమ్మకము నుంచిన సంగతి త్వరలోనే యా రాజ్యములోను, వంగదేశము లోనుకూడ తెలిసిపోయెను దేశీయులు, దొరలు కూడా రాజు వలన నే కార్యము కావలసినను మంగలివాని నాశ్రయింప వలసివచ్చెను. అంతట నితనిపైన చాలమందికి అసహ్యము, ఓర్వలేనితనము కలిగెను. హీనకులజుడైన నీచపు సేవకుడు అని కలకత్తారివ్యూ అను ఆంగ్లపత్రిక యొక మారతనిని గూర్చి వ్రాసినది. అతనిని గూర్చిన నిందాత్మకములైన పద్యములు బయలుదేరెను. అతని కనేకములైన మారుపేర్లుపెట్టి హాస్యముగా చెప్పుకొనసాగిరి. తనకు అమితమైన భాగ్య వైభవములు కలుగుచుండగా తనను గూర్చి యెవ్వరేమనుకొన్న నేమని ఈ మంగలి లెక్క సేయలేదు. మన సీమమంగలిని అతి తీవ్రముగా విమర్శించు పత్రికలలో, 'ఆగ్రా అక్బర్' అను పత్రికయొకటి. తన నా పత్రిక యెల్లప్పుడును తిట్టుచు, హాస్యము చేయుచుండుట చూచి, సహింపలేక, ఇతడు కలకత్తాలోని ఇంకొక పత్రికయందు దానికి తగిన జవాబులు వ్రాయుటకొరకు నెలకు నూరురూపాయలిచ్చి యొక గుమాస్తా నేర్పరచికొనెను.

మన సీమమంగలి యిట్లు అయోధ్యరాజుగారి దర్బారులోని ఉమ్రావు (గొప్పప్రభువు)లలో నొకడైనాడు. రాజనగరులో గొప్ప పలుకుబడియు, అధికారమును సంపాదించి

నాడు, రాజగారి మృగశాలకు అధికారి యైనాడు. రాజు గారికి కావలసిన సీమసరకులనెల్ల సరఫరాచేయు పత్రకు డైనాడు. అయితే, రాజుగారికి ప్రతిదినము పగలు పండ్రెండు గంటల వేళ తలదువ్వి ముస్తాబుచేయుట మాత్రము మానలేదు. ఇదిగాక, ఆయనకు వేడుకచెలికాడై ఇతరులను హాస్యముచేయుచు నొక్కొకప్పుడు మోటుసరసమునకు గూడ దిగుచు రాజుగారి కానందము కలిగించుచుండును. రాజుగారి ముదుసలి పినతండ్రిలను విందుకని పిలిచి వారికి మైకము కలిగించి, వస్త్రహీనులుగజేసి వారితో నాట్యమాడును, వారి మీసములను దారముతో కుర్చీలకు గట్టును. ఇంక నెన్నెన్నో కొంటెపనులు చేయును. రాజుగారికి భయపడి ఇతడేమి చేసినను ఎవ్వరు నేమియు ననలేరు.

మన సీమమంగలి నెలనెల తనకురావలసిన సొమ్ముకు లెక్కను సన్నని పొడవైన కాగితములమీద చిన్నయక్షరములతో వ్రాసి యాకాగితములను యొకదాని కింకొకటియంటించి ఒక పొడవైన కవిలెగాచేసి దానిని చుట్టియుంచి రాజుగారు మధ్యాహ్నము ఫలహారముచేసి కులాసాగానున్న సమయము చూచి తెచ్చును. ఆయన నవ్వుచు "ఏమోయి ఖానూ, నీలెక్కను తెచ్చితివా యేమి?" అనగానే యతడు చిత్తము మహాప్రభూ! అని యతడా కాగితపుచుట్టను విప్పుచు వెనుకకు పోవును. రాజుగారొక గజముబద్దను తెప్పించి దానిని కొలిపింతురు. ఒక మారది నాలుగున్నరగజముల పొడవు తేలినది. దానిమొత్తము తొంభై వేల రూపాయిలు పైబడియుండుటచూచి రాజుగారు

"అబ్బో! ఈ నెల చాలా తేలినదే!" అనిరి. అంతట నతడు "చిత్తము చిత్తము, వెండిసామానులును క్రొత్తయేనుగుఖరీదును కలుపుటవల్ల ఎక్కువ తేలినది" అనెను. అప్పుడు రాజుగారు "సరి, సరి, నవాబు (మంత్రి) దగ్గరకు తీసికొనిపోయి నే నిమ్మంటినని చెప్పి ఆ సొమ్ము తీసికొనుము" అని సెలవిచ్చిరి. అంతట నవాబుగారు కాగితముమీద మంగలిఖానుని దస్కతు చేయించి ఆ సొమ్ము చెల్లించివేసెను

ఒక మారొక రోజోద్యోగి రాజుగారితో "మహాప్రభూ! ఈ ఖానుడు మిమ్ములను దోచుకొనుచున్నాడు" అనగా ఆయన "నే నతనిని భాగ్యవంతుని చేయదలచితిని నీకేమి?" అని యనిరి.

ఇట్లు చాలకాలము గడచెను. మన సీమమంగలి పలుకుబడియు, నధికారమును దినదిన ప్రవర్ధమానము లయ్యెను. చేత తంటసముపట్టిన ఈ మంగలివాడే అయోధ్యరాజ్యము నేలు ప్రభువుగా నుండెను. కొంతకాలమున కతని యాగడములు మితిమీరి బ్రిటీషు ప్రతినిధియైన రెసిడెంటు చెవినికూడా పడెను. అయోధ్యరాజుగారి దర్బారువారితో నెవరికేకార్యము కావలసియున్నను మంగలివాని నాశ్రయించి తీరవలెను. రాజుగారెట్టి నీతి నియమములను పాటింపక దుర్వ్యసనములకులోనై పోవుట యీమంగలివాని స్నేహప్రభావముననేయని అందరకును తెలిసివచ్చెను. ఈ రాజు నీ మంగలి యధోగతిలోనికి దింపి అమితలాభమును పొందసాగెను. ఈ మంగలి చాల తెలివైనవాడు. నిజముగా నన్నివిషయములందును రాజుగారి యిష్టమునుబట్టి తాను నడుచుచున్నట్లు నటించుచుచుండును. కాని నిజ

మునకు రాజుగారిని తన చేతిలోని కీలుబొమ్మవలె నాడించును. సమయమునని పెట్టి సలహానిచ్చును. ప్రత్యక్షముగా చెప్ప నట్లు చెప్పి నచ్చచెప్పును. ప్రతివిషయమునను రాజుగారి కితడు తప్పనిసరియైన సహాయకుడయ్యెను. రాజుగారుపయోగించు ప్రతి సారాయపు సీసావలనను తనకు లాభమే గనుక సారా యపు వాడకము నెక్కుడు చేయగల 'జల్సా'లను ప్రోత్స హించును.

రాజుగారి దయకు పాత్రురాలైన ప్రతి వేశ్యయు తనకు వచ్చిన ధనములోనుండి కొంత భాగమును మన మంగలికి కప్పముగా చెల్లించుచుండును. అందువలన రాజుగారెంత విషయలోలుడైన ఇతనికంతలాభము. రాజుగారి మంత్రులు, సేనానాయకులు, ఇతర ఉద్యోగులుకూడా ఈమంగలివానికి బహుమతులిచ్చి అతనిని మంచిమాట చేసుకొనుచుండిరి. అందు వలన నితడెన్నో కుట్రలు చేయుచు మెన్నో దుర్మార్గములు చేయుచుండెను.

మంగలిని తొలగించవలెనని ఎవరెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను సాగలేదు. అయితే దర్బారులోని దేశీయ పాశ్చాత్య ఉద్యోగులును, ఉమ్రావులును తనపైన పగబూని యున్నా రనియు, తనకెప్పుడో యొకప్పుడు హాని కలుగుననియు, బ్రిటిష్ రాజప్రతినిధివలన చిక్కులు రావచ్చుననియు, ఈ రాజానుగ్ర హాము శాశ్వతముగా నుండునది కాదనియు, తెలివిగల ఈ మంగలివాడు గ్రహించినాడు. దీపముండగనే చక్కబెట్టుకొన దలచినాడు. సీమనుండి వచ్చిన తనతమ్ముని రాజుగారి దర్బా

ఘలోనుంచి తాను కలకత్తాకుపోయి వచ్చుటకు సెలవు అడిగి నాడు. ఆప్రకారమతడు కలకత్తాకుపోయి తాను సంపాదించిన సొమ్ములో చాలాభాగమును ఇంగ్లీషు వర్తకకంపెనీవారి వాటాలను కొనుటకు వినియోగించినాడు. అతడు లేనిసమయ ములో రాజుగారిలో కొంత మార్పువచ్చెను. అప్పుడు జరిగిన సంగతులను మంగలివాని తమ్ముడు అతనికి చెప్పెను. అతని తమ్ముని దర్బారులోనుంచి తాను సీమకు పోవచ్చునని అతడను కొనెను గాని, ఇది సాగునట్లులేదు. అందువలన తానే మఱల రాజుగారికి అంతరంగికుడై ఎప్పటి యాటను సాగించినాడు.

అయోధ్య పరిపాలనము అధ్వాన్నముగ నుండెను. అయోధ్యరాజనగరులో నీతి నియమము లేకుండా పోయెనని కలకత్తాదివ్యాపత్రికవ్రాసెను అప్పుడు బ్రిటిషు ప్రతినిధిగా నుండినలోవ్ (Lowe) దొరగారికి అసహ్యముకలిగి రాజుగారిని చూచుటయె మానివేసెను. ఆయన అంతరంగికులతో మాట లాడుటకు నిరాకరించెను. మంగలిమాటలు విని రాజుగారు చేయు దుర్మార్గములను సహింపలేక ఆయనకు చెలికాండ్రుగా నున్న ఇరువురు పాశ్చాత్యోద్యోగులు పని మానుకొనిరి. అంతట మంగలి యింకొక పాశ్చాత్యునిదెచ్చి ప్రధాన పాచ కోద్యోగి (బట్లరు)గా నియమించెను. తాను తన తమ్ముడు నీ బట్లరును రాజుగారికి మంత్రాలోచనము చెప్పు చెలికాండ్రుగ నుండిరి.

రాజనగరులోని అక్రమములు మితిమీరెను. రెసి డెంటుగారిది విని సహింపలేక రాజుగారిని తఱచుగా మంద

లింపసాగిరి. ఆంగ్లేయప్రభువులకు తనపైన నాగ్రహము కలుగు నేమోయని రాజుగారి మనస్సు సంక్షోభము చెందెను. మంగలి యాగడములనుగూర్చి రాజనగరులోని చాలమంది ఆయనకు చెప్పుచుండిరి. ఆ మనసులో కొంత మార్పు కలిగెను. తనను ఈ మంగలివాడు కీలుబొమ్మగా నాడించుచున్నాడని గ్రహించెను. అంతట నాయన కతనిపైన కోపము వచ్చెను. 'నీవును నీతమ్ముడును కలిసి నన్నాడించవచ్చునని అనుకొనుచున్నారు. ఇక్కడి దుర్మార్గములకెల్ల నీవే కారకుడవని రెసిడెంటుగారను మాట నిజమే'యని రాజు గారనునప్పటికి మంగలికి భయము కలిగెను. ఇతడు చేసిన ఏర్పాటులు కొన్ని మార్పుచేయ బడగనే తనయాట యింక సాగదని గ్రహించెను. ఒకనాటి రాత్రి యతడు కాన్పూరునకు పారిపోయెను. అది కంపెనీవారి రాజ్యములో నున్నది గనుక రాజుగారు తననేమియు చేయ లేరు. తన అంతరంగికుడు పారిపోయెనని నజీరుద్దీనుగారికి తెలియ గానే ఆయన తన యుద్యోగుల నతనియింటికి పంపి అతని తమ్ముని, కొమారుని పట్టుకొని ఖైదుచేసి అతని ఆస్తినంతయు వశపరచుకొనుడని ఉత్తరువు చేసెను. రెసిడెంటుగారు అడ్డు పడనిచో ఆయన మంగలితమ్ముని కొమారుని కూడ ఉరి దీయించియుండును. వారిని పదిరోజులు ఖైదులోనుంచి ఆస్తి యంతయు వశమైన పిదప వదలివేసిరి. అప్పుడు ఒకలక్షరూపాయిల విలువగల ఆస్తిమాత్రమే పట్టుపడినది. మిగిలిన అమితమైన ధనమంతయు మంగలి యిదివరకే తరలించియుండెను.

మన మంగలి సాధ్యమైనంత త్వరితముగానే కలకత్తాకు పోయి ఓడనెక్కెను. అతనితమ్ముడును కొమారుడును, తరు

వాత వచ్చి చేరిరి. అతడు తగలించిన సంపద యెంతయుండునో సరిగా చెప్పుటకు వీలు లేదు. అది ఇరువదినాలుగు లక్షలరూపాయలకు తక్కువ యుండదని కొందరు చెప్పుచున్నారు. అతడు ఇంగ్లాండు చేరినతరువాత సాహసవ్యాపారములను చేసి లాభమును సంపాదించెను. అతడొక సారాయిబట్టీ వ్యాపారమున భాగస్వామియై, వాటాల అమ్మకను చేసి, వర్తకుడుగా పేరు పొందెను. రైళ్ళ నిర్మాణము క్రొత్తగా ప్రారంభమైన ఆ కాలములో నా వ్యాపారమునందు చాలమంది పెట్టుబడి పెట్టసాగిరి. మనవాడు నందులో చాలసొమ్ము పెట్టి నష్టపడెను. సారాయిబట్టీలో కూడా కొంత నష్టముకలిగి ఇతడు 1854 లో దివాలా తీసెను.

మంగలిమంత్రి వెడలిపోయిన తరువాత నజీరుద్దీన్ హైదరుగా రెంతో కాలము జీవింపలేదు. ఆయన నాలుగు నెలలలోనే 1837 లో మరణించిరి. ఇతడును, మంగలిమంత్రియు కలిసి బాధించిన పినతండ్రులలో నొకడైన నజీరుద్దౌలా మహమ్మదాలీషా 1837 లో అయోధ్యకు రాజై 1842 వరకును పరిపాలించెను.*

* The Private Life of an Eastern King- William Knighton (1855) Oxford University Press Reprint (1921)

పందెపు ఏనుగు మల్లీరు

—(o)—

అయోధ్య రాజుగారి వినోదము నిమిత్తము కోడిపుంజుల చేత, పరిఘుల చేత, కౌజుల చేత ఇంకా ఇతరపక్షుల చేత, జంతువుల చేత ద్వంద్వయుద్ధములు చేయించుచుండెడివారు. జింకలు పైకి ఎంతో సాధువులుగను బెదురుగుండెగల జంతువులుగను కన బడినను పోరాటమునందవి యెంతో ధైర్యసాహసములను జూపి ప్రాణములను గోల్పోవుచుండును. సాధారణముగా బరువులు మోయుచు ఎడారులలో సంచరించు సాధువులైన ఒంటెలకు కూడా పోరాడుట నేర్పుచుండిరి. ఒంటెకు కోపము వచ్చినప్పుడు దాని గొంతుకలోనుండి ఏదో ద్రవపదార్థమును వెడల గ్రక్కి తన విరోధిపైన నమియును. ఈ ప్రయత్నములో నొకొక్కప్పుడు తన పొట్టలోనున్న తిత్తిని ప్రేగులనుగూడ వెలికి గ్రక్కుచుండును. ఒంటెల పోరాటములో నొకటి తన పండ్లసందున రెండవదాని క్రింది పెదవిని పట్టి నొక్కి చీల్చి వేయును లేదా దానితలను కొరుకును. కంటెని పీకివేయును. దాని పెద్దశరీరమున కెట్టిగాయమును లేకుండగనె ఇట్టి ప్రదేశములందు తీవ్రమైన గాయములు చేసికొనుటవలన వానిస్థితి చాల ఘోరముగా నుండును.

ఖడ్గమృగము చాల మోటుశరీరము కల పెద్దమృగము. దీనిని ఈటెలతో పొడిచినను భయములేదు. దానికి ముట్టెపైన

నొక బలిష్ఠమైన వాడిగల కొమ్ముండును. దానికి కోపము వచ్చి
నప్పుడది రెండవ మృగముయొక్క ముందుకాళ్ళ మధ్య తన
ముట్టెను దోపి ఆ కొమ్ముతో దానిపొట్టను చీల్చును. అందు
వలన రెండవ మృగము తన ముట్టె నెల్లప్పుడును క్రిందికి వంచు
కొనియుండి స్వసంరక్షణము చేసికొనును. తానుకూడా ఏదో
విధముగా తన విరోధి నేమఱచి దానికాళ్ళ మధ్య తనముట్టెను
జొన్పి కొమ్ముతో పైకి కుమ్ముటకు ప్రయత్నించుచుండును.
ఖడ్గమృగముల శరీరములపైన నింకేవిధముగా పొడిచినను
చెక్కుచెదరదు ఖడ్గమృగమునకును, ఏనుగునకును, పెద్దపులికిని
కూడా పోరాటము కల్పించుట అయోధ్య దర్బారులో నొక
వినోదముగ నెంచుచుందురు. ఖడ్గమృగముతో పులి పోరాడు
నప్పుడది యామృగమును వాడియైన పంజాతో కొట్టును. తనపెద్ద
నోటిని తెరచి తన కోఱలతో దానిని కొఱుకుటకు ప్రయత్నిం
చును. ఏమిచేసినను ఖడ్గమృగమునకు లెక్కలేదు. ఏదోవిధ
ముగా దానిని పడద్రోసినచో మాత్రము అది అసహాయ
స్థితిలో పడిపోవుచు. అంతట పులి దానిపొట్టను చీల్చివేయ
గలుగును పులి ఎంతబలమైన మెకమైనను ఖడ్గమృగమును
పడద్రోయుట సులభము కాదు. ఖడ్గమృగముకన్న పులి చురు
కైన జంతువుగనుక అది దాని ననేకవిధములుగా కవ్వించగలు
గును. ఖడ్గమృగ మేవిధముగనైన పులియొక్క ముందుకాళ్ళ
మధ్య తన ముట్టెను దోపగలిగెనా పులి పని యైపోవును. ఖడ్గ
మృగము తన కొమ్మునెత్తి పులిపొట్ట చీల్చివేయును. ఈ
యాపదరాకుండ పులి అతిచురుకుగా ఎగిరి దాట్లువేయుచు

తప్పించుకొనును. దెబ్బతినిన పులి నిలువలేక వాలిపోవును. ఇది చాలచిత్రమైన పోరాటముగా నుండును.

ఘాజీఉద్దీన్ అయోధ్య రాజుగానుండగా ఖడ్గమృగము నొక బండికి కట్టి దానిపైన నొకహౌదా నమర్చుచుండిరని కలకత్తాలో క్రైస్తవ మతాధికారిగానుండిన బిషప్ హెబరు గారు వ్రాసినారు.

(1827-1837 మధ్య) నజీరుద్దీన్ హైదరుగారి కాలములో అయోధ్యరాజుగారి మృగశాల యెంతపెద్దదిగా నుండెనో తెలిసికొనవలెనన్నచో అందులో పదునైదు ఇరువది ఖడ్గమృగములును నూట ఏబది ఏనుగులును చాల పెద్దపులులును నాలుగు సింహములును ఉండెనని చెప్పిన జాలును.

అయోధ్య రాజుగారి నూటయేబది యేనుగులలో రెండుదంతములలో నొకటి విఱిగిపోయిన ఏనుగొకటి యుండెను. అది నూరు పోరాటములు గెల్చిన మేటిగజము. దాని పేరు 'మల్లీరు' దానిమీద రాజుగారికి చాలాప్రేమ. అనేకములైన ఏనుగులతో నిది పోరాడినందువలన దానిదంతము క్రమక్రమముగా విఱిగి ముక్కలై పోయినది.

ఏనుగులు పోరాడునప్పుడవి డీకొనుటలో నొక్కొక్కప్పుడు దంతములో కొంతభాగముగాని, దంతమంతయుగాని విరిగి పోవుట కద్దు.

మల్లీరు నల్లని ఏనుగు. మదించినప్పు డిది అతిభీకరముగా నుండును.

ఒకమారు ఆంగ్లేయ సర్వసేనాని లక్నో నగరము నకురాగా ఈ మల్లీరుకు తగిన ఉజ్జీ ఏనుగుతో పోరాడించి వారికి వినోదము కలిగించవలెనని అయోధ్యరాజుగారి కొక కోరిక కలిగెను. అదృష్టవశమున నది మంచి ఋతుసమయమై యుండినందువలన మల్లీరు మదించియుండెను. అటువంటి నల్లని ఏనుగునే ఇంకొకదానిని ఏరి ఉజ్జీగా తెచ్చిరి.

మదించిన మగ ఏనుగులు రెండు ఒకదాని నొకటి చూచుట తటస్థించిన యెడల వానిని పోరాటమునకు ప్రోత్స హింపనక్కర లేకుండగనే యవి డీకొనును. ప్రతి యేనుగు మెడ మీదను దాని మావటీడుకూర్చుండియుండును. మదపుటేనుగు దగ్గరకు దాని మావటివాడు తప్ప మరి యెవ్వరును పోవజాలరు. అతని చేతులలో మాత్ర మీ రక్కసి చాల సాధువుగ నుండును.

ఏనుగుల పోరాటమునకు ప్రత్యేకముగా నేమియు ఏర్పాటు చేయ నవసరములేదు. దానిమెడచుట్టు నొక బలమైన మోకునుగట్టి దానిని తోకకు బిగింతురు. ఆ ఏనుగులు ఒంకొం టితో పోరాడుటలో తాను క్రిందపడిపోకుండ మావటివాడా త్రాటిని రెండుచేతులతోను పట్టుకొని వ్రేలాడును. ఏనుగుల పోరాటమున మావటివాడు ప్రాణముల నరచేత బెట్టుకొన వలసినదే. అయినను తన ఏనుగు గెలువవలెనను కోరికవలన వాడు ప్రాణములకు కూడ తెగించును. వాడు తన ఏనుగుపై నుండి క్రిందపడుట తటస్థించినచో రెండవఏనుగు వానిని పట్టు కొని త్రొక్కివేయును. అందువలన వాడు తన ఏనుగు త్రాటిని పట్టుకొని ప్రాణముల తీపికొలకు వ్రేలాడుచునే యుండును.

సర్వసేనాని సమక్షమున మల్లీరును నల్లఏనుగుతో పోరాడించినప్పుడు గుంతీనదీతీరముననున్న ఒకరాజనగరులో మేడపైన గల వసారాలో సర్వసేనానియు రాజగారును వారి పరివారమును కూర్చుండిరి. అక్కడ నానది ఒక వందగజముల వెడల్పుండును. ఈ రాజనగరు మేడవసారా నదిపై పునకు చొచ్చుకొనివచ్చినట్లుండును. నది కావలియొడ్డున సుందరమైన మైదానమొకటి యుండెను. అక్కడనే ఈ ఏనుగుల పోరాటము నేర్పాటుచేసిరి. మేడ వసారాలో కూర్చుండువారి కక్కడ జరుగునదెల్ల చక్కగా కనబడును. రాజుగారు సౌజ్ఞచేయగానే మావటివాండ్రు రెండు ఏనుగులను ఆ మైదానములోనికి నడిపించిరి.

బలిష్ఠమైన ఆ రెండవ ఏనుగుముందటి విఱిగినదంతము గల మల్లీరు నిలువగలుగునా యని ఇతరు లనుమానము జెందిరి. ఆ రెండవ ఏనుగుయొక్క రెండుదంతములును చాల భయంకరములుగ నుండెను. ఈ ఏనుగులు ఒకదాని నొకటి చూడగానే వానికి తగని యావేశము కలిగెను. అవి తమ తొండములను పైకెత్తి పెట్టెను. వానితోకలు నిక్కబొడుచుకొనెను. ఘీంకారములు చేయుచు నివి యొండొంటిపైన గవియుటకు త్వరితముగా రాసాగెను.

ఆ రెండుఏనుగుల కుంభస్థలములు నొండొంటిని డీకొనగా నాధ్వని ఒక అరమైలుదూరమువరకును వినిపించెను. అక్కడిభూమి దద్దరిల్లెను. అట్టి తాకిడిలోనే సాధారణముగా ఏనుగుయొక్క దంతములు విఱిగిపోవుచుండును. అట్లు విఱిగిన

దంతము లాకసములోని కెగిరి దూరమున పడును. అట్లా రెండు మత్తగజములును డీకొని ఒండొంటిని వెనుకకు త్రోసికొన సాగెను. వాని తొండము లాకసమువంకకు పైకి ఎత్తి పెట్టికొనియె అవి తమ నోళ్ళతోను దంతములతోను కుమ్ము కొనుచుండెను. ముందు కాళ్ళను కదలకుండా నేలపై నూని, తమ బలమైన శరీరములను మాత్రము ఆడించుచు మరల మరల త్రోసికొనసాగెను. వాని తల లోకతుణమైన పట్టు విడువలేదు. వీపులుమాత్రము విల్లులవలె వంగి సాగుచుండెను. వానిపైన కూర్చుండిన మావటీండ్రు తమ అంకుశములతో పొడుచుచు వాని కుత్సాహము కలిగించుట కటుచుచుండిరి. ఈ దృశ్యమును చూచుచున్నవారు ఏమి జరుగునో యని భయాశ్చర్యములతో ఊపిరి బిగబట్టి చూచు చుండిరి. వారిగుండెలు కొట్టుకొనుచుండెను. ఇటువంటి పోరా టములందు సాధారణముగా బలమైన జంతువు బలహీనమైన దానిని జయించును. ఒకొక్కప్పుడు బలహీనమైన జంతు వైననుచురుకుగల ఏనుగు రెండవదానిని జయించుటకూడకలదు. కాని, అది అరుదు. ఈత్రోపుడులో నేదో యొక ఏనుగు క్రిందబడెనా, రెండవది తక్షణమే తన దంతములతో దానిని క్రుమ్మి చంపివేయును. పడిపోయిన ఏనుగు సులభముగా లేచి పారిపోవజాలదు. బలహీనమైనది పారిపోవుటకు వెనుదిరుగగా బలవంతమైన ఏనుగు దానిని తోసి క్రిందపడ వేయును. బల హీనమైన ఏనుగు తెలివితేటలతో తటాలున పారిపోయినచో బలవంతమైనది దానినితరుమును. అప్పుడది ప్రాణములు దక్కించు

కొనగలుగును గాని వెనుకనుండి దంతములతో కుమ్ముటవలన దానికి బలమైన గాయములు తగులవచ్చును.

మల్లీరును దానికి పోటీగావచ్చిన ఏనుగును అట్లు త్రోసికొనుచుండగా మల్లీరు ఒంటి దంతము గలదైనను రెండవదానిని అతి భీకరముగా ఢీకొని పోరాడసాగెను. అప్పుడా రెండవఏనుగు తన ముందు కాళ్లలో నొక దానిని ఎత్తెను. అది ముందుకు పోవుటకే అట్లుచేసినదో, వెనుదిరుగుటకే అట్లు చేసినదో చూపరులు గ్రహింపలేకపోయిరి. అయితే, అది వెను దిరుగుటకే యిట్లు చేసెనని త్వరలోనే తెలిసిపోయెను. పై కెత్తిన కాలును దింపినదో లేదో, మరల రెండవకాలునుకూడా అట్లే ఎత్తి దింపినది. దీని భావమును మల్లీరుయొక్క మావటీడుగ్రహించినాడు వాడు తన ఏనుగును ప్రోత్సహించుట కొరకు ఒడలెఱుగనంత ఆవేశముతో నొక దయ్యమువలె అఱచుచు, తన అంకశముతో మల్లీరును పొడుచుచు, హెచ్చ రింపసాగెను. మల్లీరుకీ హెచ్చరిక యవసరములేదు. తనతో పోరాడుచున్న ఏనుగు తొలగుచున్నదని గ్రహించి, రోషావేశము జెంది దానిపై బడిన మల్లీరును, దాని మావటి వాడును అమితమైన యుగ్రతము చెందియున్నట్లు చూచు వారందరికిని విదితమయ్యెను.

ఆ సమయమున నా రెండు ఏనుగులును గుంతీనదీ, గర్భమునకు కొన్ని గజముల దూరములోనే పోరాడు చుండెను. ఓడిపోవుచున్న ఏనుగు క్రమ క్రమముగా నదివైపు నకు జరుగుచుండెను. ఒక్కొక్కఅడుగు వెనుకకు తగ్గుచు జరిగి

తుదకొక యంగ వెనుకకు వేసి, ప్రత్యర్థిపట్టు తప్పించుకొని, తన బరువైన శరీరమును నదిగట్టు మీదనుండి క్రిందికి మోసి కొనిపోయి నదిలోపలికి దుమికెను. దాని మావటివాడు దాని వెన్నుమీది త్రాటినిపట్టుకొని వ్రేలాడుచునే యున్నందున వాని ప్రాణములు దక్కినవిగాని లేనిచో వాడు చచ్చియుం డును. ఆయేనుగు నదిలోపడి ఈదుకొనుచు పోయి ఆవలిగట్టు చేరుకొనెను.

తన ప్రత్యర్థి యిట్లు తప్పించుకొని పోగా మల్లీరుకు గొప్పరోషావేశము కలిగెను. దాని నెట్లైన నదిలోనికి దుమికించి పారిపోవుచున్న ఏనుగును వెంటాడునట్లు చేయవలెనని మల్లీరు యొక్క మావటివాడు ప్రయత్నించెను. గాని మల్లీరుకు మాత్ర మెందువలననో నదిలోనికి దుముకుట కిష్టములేక పోయెను. మల్లీరుకు ఒడలు దెలియనంతకోపము వచ్చెను. తన కసి దీర్చికొనుటకు దేనిపైన బడుదునాయని యది చిందులు త్రొక్కసాగెను. మావటివాడు మహోద్రేకముతో వెఱ్ఱికేకలు పెట్టుచు తన చేతిలోని అంకుశముతో దానిని పొడుచుచు పారిపోవుచున్న ఏనుగును వెంటాడుమని త్వరపెట్టు చుండగా మల్లీరునకు వెఱ్ఱికోపము వచ్చెను. అది యాకస్మికముగ నొక గంతు వేసి వెనుదిరిగెను. ఆక్షణమున మావటివాడు పట్టు కొన్నత్రాటి పట్టు తప్పిపోయి దానివీపునుండి జారి క్రిందపడి పోయెను. అట్లు పడుటలో వాడాయేనుగు కాళ్ళముందర నే-తన కాలొకటి మణగిపోవగా రెండవకాలును చేతులును జాచు కొని యుండగా లేవలేని యసహాయ స్థితిలో వెల్లికిలబడి

పోయెను. ఆ దురదృష్టవంతుని ఆయువు చెల్లిపోయెను. ఏనుగు నకు పిచ్చియెత్తినది. ఆయుద్రేకములో తనకు మావటివాని యందుగల విశ్వాసముకూడ మరచి పోయినది దానికి క్రౌర్య ము హెచ్చినది. అది తన బలిష్ఠమైన కాలు నెత్తి వాని వక్షస్థల మున బెట్టి వాని ఎముకలు పటపట విరిగిపోవునట్లు మట్టి వేసి వాని నొకమాంసపు ముద్దగా త్రొక్కివేసెను. ఆ నిర్భాగ్యుడు దుర్మరణము చెందెను.

అందరును జూచుచుండగనే ఎవ్వరును నోరు మెదల్చి కేక వేయుటకైన అవకాశము లేనంత త్వరితముగా నిదియెల్ల జరిగిపోయెను. ఆ ఏనుగు కంతటితో కోపము దీరలేదు. తన కాలిని యా నిర్భాగ్యుని శరీరముమీదనే యదిమియుంచి తన తొండముతో వాని రెక్కనుపట్టి శరీరమునుండి చీల్చి దానిని గిరగిర త్రిప్పి ఆకాశములోని కెగురవైచెను. ఆ రెక్కలో నుండి రక్తము నలువంకలను చిందుచుండగా నది చాలదూర మునబడెను. తరువాత నా ఏనుగు వాని రెండవ రెక్కనుకూడ చీల్చి యట్లే గిరగిర త్రిప్పికొట్టెను.

అక్కడ రాజనగరులో వసారాలో కూర్చుండియున్న వారందరును భయవిస్మయములతో నిశ్చేష్టితులైరి. తమవినోద మీరీతిగా పరిణమించునని వారు కలలోనైన అనుకొనలేదు. దానికంతకు ఆ యేనుగే కారణమైనను వారికి తీవ్రమైన విషాదముకలిగెను. ఇంతలో వారికి మహాఖేదము కలుగునట్లుగా మల్లీరు వచ్చినవైపునుండి యొక స్త్రీ విగ్రహము చరచర

ఆ ఏనుగు వైపునకే పరుగెత్తుకొని వచ్చుట వారికంటికి కన
బడెను. ఆ స్త్రీ చేతులలో నొక శిశువుకూడా ఉండెను.

అప్పుడక్కడనున్న ఆంగ్లేయ సేనానికీ దృశ్యము దుర్భ
రమై అతడు లేచి 'ఓ రాజా! ఇంకను గొన్ని నిండుప్రాణములు
బలియై పోవుననుట నిశ్చయము. ఈ ఘోరమును నివారించుట
కేమియు చేయజాలరా?' అనెను. "ఆ స్త్రీ మావటివాని
భార్యయైయుండును. ఏమి చేయగలము" అని రాజుగా
రనిరి. ఈ లోపుగనే రాజాస్థానమున నుండు బ్రిటీషు ప్రతి
నిధియైన రెసిడెంటు దొరగారు తగు ఉత్తర్వులను జారీచేసిరి.
అయితే మత్తగజమును తోలుట సులభమైన పనికాదు.
పొడుగైన ఈటెలను పుచ్చుకొని ఒక్కొక ప్రక్కనుండి ఐదుగురు
చొప్పున గుఱ్ఱములనెక్కిన రౌతులు బహుజాగ్రత్తగాపోయి
దానిని తోలవలెను. అది లొంగనిచో ఈటెలతో దాని మృదు
వైన తొండమును పొడుచుచు దానిని తోలవలెను. ఈటెలను
తప్పించుకొని ముందుకు వచ్చినచో దానికి బలికాకుండ ఒక్క
క్షణములో తమ గుఱ్ఱములను దౌడు తీయించవలెను. ఇది
చాల కష్టమైనపని. ఇందులో ఆరితేరిన రౌతులున్నను వారు
రెసిడెంటుగారి యుత్తరువు ప్రకారము గుఱ్ఱముల నెక్కిపోయి
ఏనుగును తోలుటకు కొంతకాలము పట్టునుకదా! ఈలోపుగా
నా దురదృష్టవంతురాలు తన శిశువుతో ఎట్టి ఆలోచనయు
లేకుండా ఏనుగు కెదురుగా పోవుచుండెను. ఆమె ఎంతో దుఃఖ
ముచే గద్గదికమైన గొంతుకతో "మల్లీరూ! మల్లీరూ!! క్రూర
మృగమా ఎంతపని చేసితివి! నీ వెంతో భయభక్తులుచూపు

నీ మావటిదైన నా భర్తను చంపివేసితివి, మా కొంపకూల్చి తివి. ఇంక నన్ను నా కుమారవానిని కూడ చంపివేయుము" అని యామె అఱచుచు ఏనుగ కెదురుగా పోయెను.

మావటివాండ్రును వారి భార్యలును పిల్లలును ఏనుగుల దగ్గరనే కాపురము చేయుచుందురు. ఒక్కొకప్పుడు వానిని బుజ్జగించుచు, హెచ్చరించుచు, భయపెట్టుచు తమ సుఖదుఃఖము లను సంతోషమును క్రోధమును సూచించుచు వానితో మాట లాడుట వారి కలవాటు. వారి పిల్లలు ఆ ఏనుగుల కాళ్ళ లోనే నిర్భయముగా నాడుకొనుచుందురు. ఏనుగులుకూడా పెంపుడు జంతువులవలె సాధువులుగానుండి తమ మావటీండ్ర తోను వారి భార్యబిడ్డలతోను చనవుగానుండి వారిమాటలను మనుష్యులవలెనే అర్థము చేసికొనెనా యనునంత తెలివితేట లతో ప్రవర్తించుచుండును.

మల్లిరట్లు ఒడలుమరచి తన మావటివానిని వధించిన తరువాత దానికోపము పూర్తిగా చల్లారిపోయి దానికొక విధమైన పశ్చాత్తాపము కలిగెనో యనునట్లు తలవంచి చేటల వంటి తన పెద్ద చెవులను వ్రేలవేసికొని తన కాలి నా దురదృష్ట వంతుని శరీరముపైనుండి తీసివేసి, మావటివాని భార్య యిట్లు రోదనముచేయుచు వచ్చి యా మాంసపుముద్దపైన పడి యేడ్చుచుండగా ఏనుగు కదలక మెదలక యక్కడనే నిలిచి యుండెను. ఆస్త్రీ యట్లేడ్చుచు మధ్యమధ్య ఏనుగువంక చూచి దానిని పలువిధములుగా నిందించుచుండగా ఏనుగు తాను చేసిన నేరమునకు పశ్చాత్తాపము చూపుచున్నదో యనునట్లుగా ఆమె

వంక దీనముగా చూడసాగెను. అక్కడనే నేలపైన పండుకొన బెట్టిన యా శిశువునకు తన తండ్రి చావుగాని తల్లి యేడ్పు గాని తెలియవు. ఆ చంటిపిల్లవా డొకటిరెండు సారులా ఏనుగుతొండమును తన చిన్న చేతులతో పట్టుకొని ఆడు కొనెను. మావటివాని పిల్లలను తన తొండముతో నాడించుట ఏనుగుల కొక క్రొత్తసంగతికాదు ఇప్పుడుమాత్ర మీదృశ్యము చాల దీనముగానుండెను.

ఈలోపుగా గుఱ్ఱపు రౌతులు రెండుప్రక్కల నుండియు వచ్చి తమ యీటెలతో ఏనుగును మెల్లగాతాకి నడువుమని హెచ్చరించిరి. మల్లీరు తన చెవులను వెనుక కాడించి వారి వైపు నకు తీవ్రముగా చూచెను. తనమావటివాని భార్య తనను శాంత పరచుట కిష్టపడునుగాని ఈరౌతులు వచ్చి తనను తోలుటకి ఏనుగు ఇష్టపడదు. ఈ విషయము దాని కన్నులలోనే స్పష్ట ముగా చూపినది. అయితే వారూరకొనక తమ యీటెలతో దానిని మరల తాకిరి. ఈవూరు గుచ్చుకొనునట్లు తొండ మును తాకిరి. అంతట మల్లీరు తన తొండమును పైకెత్తి ఒక్క మారు ఘీంకరించి కుడిఎడమలకు తిరిగి వారి నెదుర్కొన బోయెను. ఒక్క క్షణములో రౌతులు దౌడుదీసిరి. మల్లీరు వారిని తరిమికొట్టెను. ఏనుగునకు మఱల ఉద్రేకము కలుగు చుండెను. తాను తరిమిన రౌతుల దళము ఒక గోడను దాటి యావలకు పారిపోగా ఆఏనుగు రెండవదళము పై పునకు దిరిగ వారినికూడా తరిమెను. ఇదిచూచి రాజుగారు ఆఏనుగును వెనుకకు పిలువుమని యాస్త్రీకే చెప్పుడసి ఉత్తర్వుచేసిరి.

అంతట నాస్త్రీ ఆఏనుగును పిలువగా నది పెంపుడు కుక్కవలె వెనుకకు మఱలివచ్చెను. తరువాత రాజుగారామెను ఏనుగు పై కెక్కి దానినితీసికొనిపొమ్మని యుత్తర్వుచేసిరి. అంతట నామె హెచ్చరిక చేయుగా నామె తన వీపుపై కెక్కుటకు వీలుగా నాఏనుగు తన కాలును వంచి క్రిందికి మోకరించెను. ఆమె దాని వీపుపై కెక్కగానే మల్లీరు మావటివాని శవమును దీసి పైకెక్కించెను. తరువాత శిశువును మెల్లగా పై కందుకొన నిచ్చెను. అంతట నాదురదృష్ట వంతురాలు ఏనుగుమెడమీద కూర్చుండి దానిని మెల్లగా తోలుకొనిపోయెను.

అనాటినుండి ఆఏనుగు ఆమెనె తనకు శిక్షకురాలిగను మావటిగను స్వీకరించెను. ఆమెమాట తప్ప మరియెవ్వరి మాటయు నది వినదు. అప్పటినుండి ఆయేనుగు మదించి యుద్రేకముగా నున్నను మరి యేస్థితిలో నున్ననుకూడ ఆమె యాజ్ఞను శిరసావహించును. దాని కెంతో కోపమువచ్చి చిందులు త్రొక్కుచున్నను కూడ ఆమెవచ్చి దాని తొండమును తాకిన జాలును. అది వెంటనే శాంతము వహించును. ఆమె యెట్టి గొడుదుడుకులును లేకుండ ఆఏనుగును నడుప సాగెను. ఆయేనుగుపై నామెకు కలిగిన ఈగొప్ప ప్రభావము తరువాత ఆమె తన చిన్న కుమారునికి సంక్రమింప జేయుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది?

---

* Private Life of an Eastern King William Knighton p p 166–173.

న్యాయాధీశుడు రామశాస్త్రి

తుంగభద్రానదీతీరమున హంపివిజయనగరమును రాజధానిగా క్రీ శ. 1335 మొదలు దరిదాపుగ మూడువందలేండ్లు దక్షిణహిందూదేశము నేకచ్ఛత్రముగా నేలిన తెలుగు ప్రభువులైన విజయనగర చక్రవర్తుల ప్రభుత్వవిధానమునే, తరువాత, మొగలాయి సామ్రాజ్యమును త్రోసిరాజని భారతదేశమునందు తమ యాధిపత్యమును స్థాపించిన మహారాష్ట్ర ప్రభువులును అవలంబించిరి.

మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యస్థాపకుడైన ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజు (1674) కాలమునుండి పేష్వాల పరిపాలన మంతమొందువరకును రమారమి నూటయేబది సంవత్సరములు ప్రసిద్ధివహించిన అష్టప్రధానుల ప్రభుత్వపద్ధతి మన విజయనగర చక్రవర్తుల కాలమునాటి మంత్రులసభనుబట్టి నిర్మింపబడిన దే.

తన దిగ్విజయములచేతను పరిపాలనా దక్షతచేతను విద్యాపోషణముచేతను విజయనగరచక్రవర్తులందరిలోను గొప్ప పేరును పొందిన శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారు తెలుగులో రచించిన ఆముక్తమాల్యదయందు ఆ కాలమునాటి రాజనీతినిగూర్చియు ప్రభుత్వపద్ధతులనుగూర్చియు వివరించియున్నారు. రాజు సాధారణముగా నీతిపరులును అనుభవజ్ఞులును విద్వాంసులునైన సద్బ్రాహ్మణులనే మంత్రులుగా నియమించవలెననియు అట్టివారు దొరకనప్పుడు తానే స్వయముగా పరిపాలించవలయుననియు ఆయన వ్రాసినాడు. రాచకార్యములను చక్కబెట్టు

మంత్రు లెందరుండవలెనో కృష్ణదేవరాయలవారు వివరింపలేదు గాని ఆయనక్రిందనై దారుగురుమంత్రులున్నట్లు కనబడుచున్నది. మంత్రు లందరిలోను పెద్దయైన సర్వశిరః ప్రధాని యొకడుండెను. అతనినిమహామంత్రియనికూడఅనుచుండిరి. కృష్ణదేవరాయలవారి సర్వశిరఃప్రధానియైనసాళువతిమ్మరుసునుగూర్చియందరెఱిగినదే. ప్రధానామాత్యునితోపాటు కొందరు ఉపప్రధానులుకూడా ఉండినట్లు తెలియుచున్నది. భాండాగారికుడను కోశమంత్రియు నేటి ఆంతరంగిక కార్యదర్శివంటి రాయస మను మంత్రియును దళవాయి యను సేనాధిపతియు రాయలవారి మంత్రివర్గము నందుంచినట్లు కనబడుచున్నది.

ధర్మాసనాధికారి యను నొక మంత్రి న్యాయపరిపాలన వ్యవహారములను దేవాదాయ ధర్మాదాయములను చక్క బెట్టుచుండినట్లు పూర్వకాలమునాటి వచనగ్రంథమైన రాయ వాచకము చెప్పుచున్నది.

విజయనగరమునందు రాయలవారి రాజసభయే దేశము లోని సివిలు క్రిమినలు వ్యవహారములన్నిటిపైన సర్వాధికార ములు గల పరమోన్నత న్యాయస్థానముగ నుండెను. రాజ సభయందు రాయలవారుగాని వారి ప్రతినిధిగాని అధ్య క్షత వహించుచుండిరి. వారికి న్యాయవిచారణయందు సహా యము చేయుట కొక ప్రాడ్వివాకుడను న్యాయాధిపతియు ధర్మనిర్ణయము చేయు ఇద్దరు ముగ్గురు సభ్యులు నుండిరి. ఇప్పటి బెంచిగుమాస్తావంటి లేఖకుడును వ్యవహారములందు శాసించు లెక్కలనుగట్టు గణకుడును సభలోనుందురు. ఇదిగాక వాది

ప్రతివాదులను సాక్షులను హాజరుపరచుటకు న్యాయసభవారి తీర్మానములను అమలుచేయుటకు నేటి అమీనావంటి యధికారి యొకడుండెను. అతనికి సాధ్యపాలుడని పేరు.

దేశప్రజలలో తటస్థించు సామాన్య వివాదములను నేరములను ఆయాప్రాంతములందుగల పెద్దమనుష్యులే ధర్మాసనముండి విచారించి తీర్మానించుచుండెడువారు. ఈ పంచాయతీసభలవలన న్యాయపరిపాలనము ప్రజలకు సులభసాధ్యమగుచుండెను.

అష్ట ప్రధానులు

ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజు క్రీ. శ, 1674 వ సంవత్సరమున పట్టాభిషిక్తుడు కాగానే రాజ్యాంగమునందు కొన్ని సంస్కరణములనుజేసెను. అష్టప్రధానుల యధికారములందును హోదాలయందును కొన్ని మార్పులనుచేసి వారి వార్షిక వేతనములను హెచ్చించినాడు.

మంత్రిపేరు	ప్రాతపేరు	వేతనము హోనులు (వరహాలు)
౧ ముఖ్యప్రధాన	పేష్వా	౧౫౦౦౦
౨ పంత్ అమాత్య	ముజుందారు	౧౨౦౦౦
౩ పంత్ సచివ	సురనీస్	౧౦౦౦౦
౪ మంత్రి	వాకనీస్	౧౦౦౦౦
౫ సేనాపతి	సర్‌నోబత్	౧౦౦౦౦
౬ సుమంత	డబీర్	౧౦౦౦౦
౭ న్యాయాధీశ	న్యాయాధీశ	౧౦౦౦౦
౮ పండితరావు	న్యాయశాస్త్రి	౧౦౦౦౦

ఈ అష్టప్రధానులు రాజసభ యందీ క్రిందిక్రమమున గూర్చుండి ఆయా కార్యములను నిర్వహించుచుండిరి.

పేష్వా లేక ప్రధానామాత్యుడు రాజుగారి సింహాసనమునకు దిగువ కుడిప్రక్కను గూర్చుండును. ఇతడు దేశముయొక్క సామాన్యపరిపాలనము నెల్ల చక్కబెట్టు సర్వాధికారి.

దేశరక్షణమును సైనిక వ్యవహారములను జూచు సేనాపతి సింహాసనమున కెడమప్రక్క గూర్చుండును. అమాత్యుడును సచివుడును సింహాసనమునకు గుడిప్రక్క పేష్వాకు దిగువను గూర్చుండురు.

సచివునకు క్రిందుగా మంత్రియను నాతడు కూర్చుండును. ఇతడు రాజుగారి స్వంతవ్యవహారములను జూచు అధికారి. విదేశ వ్యవహారములను జక్కబెట్టు సుమంతుడను ప్రధాని సింహాసనమున కెడమప్రక్క సేనాపతికి దిగువనుగూర్చుండును. సుమంతుని తరువాత దేశముయొక్క సాంఘిక మత వ్యవహారములను జక్కబెట్టు న్యాయశాస్త్రియైన పండితరావు కూర్చుండును. ఆయన తరువాత ప్రధాన న్యాయమూర్తియైన న్యాయాధీశుడు కూర్చుండును. అప్పటి రాజకీయ పరిస్థితులను బట్టి, పండితరావును న్యాయాధీశుడును తప్ప తక్కిన మంత్రులందరును యుద్ధములందు సేనానాయకులుగా కూడా పనిచేయుచుండిరి. *

శివాజీ కాలములో నీయష్ట ప్రధానుల యుద్యోగములు కేవలము శక్తి సామర్థ్యములను బట్టి యొసగబడు

* Rise of the Maratha Power - Ranade p 126

చుండెను గాని వంశ పారంపర్యముగ ననుభవింపబడలేదు. శివాజీ తరువాత రాజులు బలహీనులు కాగా పేష్వా బలవంతులై వంశ పారంపర్యముగ నాపదవి ననుభవించు నాచారము వచ్చెను.

పండితరావు

అష్ట ప్రధానులలో న్యాయశాస్త్రి యనబడు పండితరావు యొక్క అధికారముల చరిత్ర చాలా చిత్రమైనది. దేశముయొక్క సాంఘిక మత వ్యవహారములపైన ప్రభుత్వమునకు గల అధికారముల నన్నిటిని పండితరావు పరముగ జరుపబడుచుండెను. శాస్త్రవిధులనుబట్టి ఆచార ధర్మములనుబట్టి ప్రతి వ్యవహారము యొక్క క్రమాక్రమములను పరిశీలించి ధర్మాధర్మములను నిర్ణయించి అవసరమైన పరిహారములను ప్రాయశ్చిత్తములను శిక్షలను కూడ ఇతడు విధించుచుండును. ఆచార వ్యవహార ప్రాయశ్చిత్త కాండలను ధర్మశాస్త్రము యొక్క మూడు శాఖలకును సంబంధించిన అన్ని రాజాజ్ఞలపైనను ఈతడు చేవ్రాలు చేయవలయును. అనగా మూడుశాఖలకు సంబంధించిన సివిలు క్రిమినలు వ్యవహారములును ప్రాయశ్చిత్తములు నీతడు శాసించును.

దేశక్షేమముకొరకు ప్రభుత్వము చేయు శాంతి హోమములు యజ్ఞయాగాదికముల నితడే చేయించును. దేవాదాయములను ధర్మాదాయములను ఇతడే నిర్వహించును. ప్రభుత్వమువారు చేయు దానధర్మముల నితడే పంచిపెట్టును. పండితసత్కారమును చేయునదియు నితడే.

న్యాయాధీశుడు

శివాజీ మహారాజు కాలమునుండి పేష్వాలప్రభుత్వ కాలము తుది వరకును గూడా మహారాష్ట్ర దేశమునందలి న్యాయపరిపాలనా విధానము కేవలము సనాతన ధర్మపద్ధతి పైననే జరుగుచుండెను.

న్యాయ పరిపాలనమంతయు న్యాయాధీశుని వశమున నుండెను. ధర్మనిర్ణయమునందు ధర్మాచరణమునందు దండవిధి యందు ఆయన సర్వాధికారి. దేశప్రజలేగాక ప్రభుత్వోద్యోగులుగూడ ఆయన అధికారమునకు లోబడి తీరవలెను. నేటి ఆంగ్లేయోన్నత న్యాయస్థానములందలి ప్రధాన న్యాయమూర్తులలో గల యధికారములకన్న మహారాష్ట్ర ధర్మదండమును జేపట్టిన న్యాయాధీశుని కెక్కుడు అధికారగౌరవములుండెనని చెప్పుట అతిశయోక్తి కానేరదు. స్మృతి స్మృతులును, సదాచారమును స్వబుద్ధిని ఉపయోగించి వివేచనద్వారా తనకు న్యాయమని తోచిన ప్రకారము న్యాయాధీశుడు చేయు ధర్మనిర్ణయమునకు తిరుగులేదు. అతని ధర్మదండమునకు పేష్వా కూడా గడగడ లాడినందుకు న్యాయాధీశుడైన రామశాస్త్రియే సాక్షి.

మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యము

ఒక్క (ఘూర్జరము) గుజరాతు తప్ప ఇంచుమించుగా నేటి బొంబయిరాజధానిలోని మిగిలిన భాగమంతయు శివాజీ మహారాజు రాజ్యములో చేరియుండెను. శివాజీ 1680 లో చనిపోగా నాయన సంతతివారు బలహీనులై పేరునకు

మాత్రము రాజులుగ నుండిరి. ప్రధానామాత్యుడైన పేష్వా బలవంతుడై రాజ్యభారము వహించగా నాయన సంతతివారే మహారాష్ట్రమునకు ప్రభువులై పునహాపట్టణమును రాజధానిగా దేశపరిపాలనము చేయసాగిరి. 1714 మొదలు 1818 వరకు పేష్వా బాలాజీ విశ్వనాథుని సంతతివారైన ఏడుగురు పేష్వాలు * రాజ్యము చేసిరి. వారి కాలమున మహారాష్ట్రసామ్రాజ్యము విస్తరిల్లెను.

ఔరంగజేబు సంతతివారైన మొగలాయి చక్రవర్తులు బలహీనులు కాగా మహారాష్ట్రులు క్రమక్రమముగా భారతదేశములోని వివిధప్రాంతములను జయించి తమ సామ్రాజ్యమును స్థాపించిరి. వారుదక్షిణమున కర్నాటకమును ఉత్తరమున గుజరాతు మాళవమధ్యరాష్ట్రములను జయించిరి ఢిల్లీ చక్రవర్తిని కీలుబొమ్మగా జేసిరి. మహారాష్ట్ర వేషభాషలు నాగరికత మర్యాదలు వర్ధిల్లి దేశమందంతటను వ్యాపించెను. ఇట్లు మొగలు సామ్రాజ్యము నిర్వీర్యమై మరల నొక హిందూసామ్రాజ్యము వెలసెను. కొన్నాళ్ళకదియు విచ్ఛిన్నమై దేశము రాజకము కాగా నాంగ్లేయులు తమ యాధిపత్యమును స్థాపించుకొనగలిగిరి. మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యముతో పాటు వారు స్థాపించిన పరిపాలనా పద్ధతులును విచ్ఛిన్నములైనవి.

---

* 1714 - 1720	బాలాజీ విశ్వనాథరావు
1720 - 1740	బాజీరావు
1740 - 1761	బాలాజీబాజీరావు (నానాసాహేబు)
1761 - 1772	మాధవరావు
1772	నారాయణరావు
1772 - 1795	రెండవ మాధవరావు
1795 - 1818	రెండవ బాజీరావు

న్యాయాధీశుడు - రామశాస్త్రి

మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యమును పేష్వాలేలుచుండగా క్రీ. శ. 1759 మొదలు 1772 వఱకును న్యాయాధీశుడుగా నుండిన రామశాస్త్రిగారు నేటి బొంబాయి రాజధానిలోని కల్యాణి జిల్లాలో మాహులి యను చిన్న గ్రామమున నొక బీద బ్రాహ్మణ కుటుంబమున జన్మించెను. రామశాస్త్రిగారి తల్లి దండ్రిలు ఆయున చిన్నతనముననే దివంగతులైరి. అంతట నీబాలుడు తన పినతండ్రి పాలబడెను. ఈబాలునికి పదునైదు పదునారేండ్లు వచ్చువఱకును చదువుసంధ్యలే లేవు. అతడెల్ల ప్పుడును ఆటలాడుచు కృష్ణానదిలో నీదులాడుచు కాలము వ్యర్థపరచు చుండెను. అతడు చెప్పినమాట వినుటలేదని పిన తండ్రి కోపించి ఇంటినుండి వెడలగొట్టెను.

ఇట్లు లేబ్రాయముననే నిరాధారుడైన రామశాస్త్రి తన జీవనము నిమిత్తము సేవకావృత్తి యవలంబింప వలసి వచ్చెను. అతడు సతారాపట్టణము నందుండిన అనగల్లనునొక ధనికుని దగ్గర ఊడిగము చేయుటకు కుదిరెను. రామశాస్త్రి తన పనులనెల్ల చాల అడకువతో నిర్వర్తించుచు చాల నమ్మక ముగ నుండెను. ఒకనాడతడు తన యజమానుడు తన కాలుచేతులు కడిగికొనుచుండగా నీళ్ళు పోయుచుండెను. ఆసమ యముననే యొక ముత్యముల వర్తకుడు తన యజమానునకు గొప్ప మంచి ముత్యములను చూపుచుండెను. నీళ్ళుపోయు చున్న రామశాస్త్రి దృష్టి యామంచిముత్యముల మీదికిపోగా నీటిధార నూటి దప్పి క్రింద పడసాగెను. బాలుడు పరధ్యాన

ముగా నుండుటను జూచి యజమాను డతనిని మందలింపగా తన దృష్టి యా మంచిముత్యములపైకి బోయినదని అతడు నిజము నొప్పుకొనెను. యజమానుడు చిరునవ్వుతో శాస్త్రజ్ఞులైన పండితులును మహాశూరులైన యోధులును మాత్రమే మంచి ముత్యములు ధరింప నర్హులుగాని నీబోటి వానికి పానితో బనియే మనెను. అంతట రామశాస్త్రికి తాను విద్యావిహీనుడైనందు వలని లోపము మనస్సుకు నాటగా నతడు తానుకూడా కాశికి బోయి చదువుకొని పండితుడు కావలెనను గట్టి కోరికకలిగెను. రాత్రింబవళ్ళాత డీకోరికతో బాధ పడి పడి, తుదకు తన యజ మానునకుజెప్పి సాయమడిగెను. యజమానుడును జాలిపడి అతనికి కాశీప్రయాణమునకు సహాయముచేసెను.

ఆ కాలములో కాశికిపోవు మార్గము చాల దుర్గమమైన అరణ్యములతో నిండియుండెను. కాశికిబోయినవాడును కాటికి బోయినవాడును తిరిగివచ్చుట దుర్లభమను సామెతవలన నది యెంతకష్టమో ఊహింపవచ్చును. రామశాస్త్రి ఎన్నోకష్ట ములుపడి కాశీనగరమును జేరెను.

అప్పుడు కాశీనగరమునందు మహావిద్వాంసు డని వ్యాక రణ శాస్త్రజ్ఞుడనియు ప్రఖ్యాతిజెందిన పయిగుండె బాలంభట్టు గారొక పాఠశాల నడుపుచుండిరి. మన రామశాస్త్రి బాలం భట్టుగారి దర్శనమునకుపోయి నమస్కరించి వారియెదుట నిలు వగా నా మహావిద్వాంసు డీ బాలు నాశీర్వదించి ఊరు పేరులును కులగోత్రములును కాశికివచ్చిన కారణము నడిగిరి. అంతట నీ బాలుడు తన వృత్తాంతమును జెప్పి తనకు విద్యా

దానము చేయుడని ప్రార్థించెను. "అబ్బాయీ నీ వెంతవఱకు జదివితి"వని బాలంభట్టుగా రడుగగా నతడు తలవంచుకొని ఏమియు చదువుకొనలేదని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. పందొమ్మిది ఇరువది సంవత్సరముల వయస్సుగల యువకుడిట్లు చెప్పుట చూచి అప్పు డక్కడనున్న విద్యార్థులందరు గొల్లుమని నవ్విరి. రామశాస్త్రి కన్నులవెంట నీరు జొటజొట కారెను. బాలంభట్టుగారి హృదయము కరగి అతనినోదార్చి తామతనికి విద్యా దానము చేయుదుమని అభయప్రదానము గావించిరి.

కాశీలో బాలంభట్టుగారి పాఠశాల యాకాలమున జాల ప్రఖ్యాతివహించిన విద్యాపీఠముగ నుండెను. అందులో షట్శాస్త్రములు తెలిసిన మహాపండితు లనేకులుండిరి. భారత దేశమునందు నలుప్రక్కలనుండి విద్యనేర్చుకొనుటకు వచ్చిన శిష్యు లనేకులుండిరి. ఇతర శాస్త్రములందు ప్రావీణ్యమును సంపాదించి కేవలము వ్యాకరణమును మాత్రమే అభ్యసించుటకు వచ్చి బాలంభట్టుగారి పాదసేవచేయు పండితులునుండిరి. ఈ మహా విద్యాలయమునందు విద్యాభ్యాసము చేయు వారందరికిని బాలంభట్టుగా రన్నవస్త్రములిచ్చి విద్యాదానముచేయు చుండిరి. ఇందుకొఱకు సంవత్సరమున కొలలక్షరూప్యములు వ్యయమగుచుండెను. ఈ వ్యయమునెల్ల జయపురాధీశుడైన సవాయి జయసింగు మహారాజు * భరించుచుండెను. పున

* క్రి. శ. 1728 లో జయపురమును స్థాపించిన మహారాజు. గొప్ప జ్యోతిష శాస్త్రజ్ఞుడు. విద్యాపోషకుడు. ఢిల్లీ, మథుర, ఉజ్జయని, కాశీలలో నాలుగుచోటులలో 'జంతర్ మంతర్' లనబడు నక్షత్ర పరిశోధనాలయము లను గట్టించెను.

పూనను రాజధానిగా మహారాష్ట్రము నేలు పేష్వా లీ విద్యాలయమునకు వార్షికము నిచ్చుచుండిరి.

బాలంభట్టుగారి మేనల్లుడును అల్లుడునైన అనంతభట్టను యువకుడు కూడా మన రామశాస్త్రివలెనే చిన్నతనమున విద్య నభ్యసింపక ఉపేక్షవహించి తరువాత నొకానొక చిన్న కారణమువలన బుద్ధి తెచ్చుకొని, విద్వాంసుడు కావలెనను పట్టుదలతో నీపాఠశాలలో చదువుచుండెను. సహజముగనే ఆతనికిని రామశాస్త్రికిని స్నేహము కుదిరెను. వారిరువురును ఒకరినిమించవలెనని యొకరు, కష్టపడి చదువసాగిరి.

కాలముగడచినది. రామశాస్త్రి క్రమ క్రమముగా నన్ని శాస్త్రములందును అఖండపాండిత్యమును సంపాదించి మహా విద్వాంసు డనిపించుకొని గురువుగారి యాశీర్వాదమును బడసి కాశివదలి తన గ్రామమగు మాహులికి మరలివచ్చెను. కాశీ పండితుడై వచ్చిన రామశాస్త్రిగారు అధ్యయన అధ్యాపనములు జేసికొనుచు గౌరవముగ కాలక్షేపము చేయసాగిరి. ఎవరికే ధర్మసందేహము వచ్చినను ఆయన నడిగి తీర్చుకొనసాగిరి. ఆయన ఋజువర్తనము శాస్త్రజ్ఞానము నిర్భయత్వమును జూచి చుట్టుపట్ల వచ్చిన తగవులెల్ల ఆయనచే పరిష్కరింప చేసికొను చుండిరి. ఇట్లాయన కీర్తి మహారాష్ట్రము నందతి త్వరితముగా వ్యాపించెను.

అప్పుడు పునహానగరమునందు నానాసాహేబని వ్యవహరింపబడిన బాలాజీ బాజీరావుగారు పేష్వాగానుండిరి. రామశాస్త్రిగారి విఖ్యాతిని గురించి ఆయన వినెను. ఒకమారాక

కన్య నెవరో విక్రయించుచుండగా నామెను ప్రేమించిన యాతడామెను గొనుటకు ఖరారు చేసి కొనెను. అప్పుడు మహా రాష్ట్రప్రభుత్వోద్యోగి యొకడాకన్యను తన కివ్వవలసినదని బల వంతముజేసెనట. అంతట నాకన్య రామశాస్త్రిగారింటికివచ్చి తలదాచుకొనగ నాయన యామె నామె ప్రియునికిచ్చి పెండ్లి చేసెనట. అంతట నాప్రభుత్వోద్యోగి వచ్చి వివాహము చెల్లదని యామెను దీసికొని పోవుటకు బ్రయత్నింపగా రామ శాస్త్రిగారు ఆవివాహమును సమర్థించి ఆయుద్యోగి నతిధైర్య ముతో నెదిరించెనట. ఈ వ్యవహారము పేష్వాయైన నానా సాహేబుగారిదాక పోయినట్లును పేష్వాగారు రామశాస్త్రి గారి వాదము నంగీకరించి యాస్త్రీ నామె భర్తకు వశముచేసి న్యాయము జరిగించినట్లును, ఈసందర్భమువలన రామశాస్త్రి గారి శక్తి సామర్థ్యములు నానాసాహేబుగారికి పూర్తిగా తెలియుటవలన ఆయన తమ న్యాయసభలో నాయన నొక సభ్యునిగను ప్రాడ్వివాకునిగ నియమించెననియు, రామ శాస్త్రిగారుక్రమక్రమముగాన్యాయశాస్త్రియై న్యాయాధీశుడై నట్లును చెప్పుకొందురు. ఏవిధముగనైన నేమి, రామశాస్త్రి గారి శక్తిసామర్థ్యములను అప్పటిపేష్వ నానాసాహేబుగారు గ్రహించి అయనకు తమ న్యాయసభయందుద్యోగమిచ్చి 1759 లో న్యాయాధీశుడుగా నుండిన బాలకృష్ణశాస్త్రిగారు చని పోగా రామశాస్త్రిగారికా యుద్యోగము నిచ్చిరి. ఇట్లు రామశాస్త్రిగారు మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునందు ప్రధాన న్యాయమూర్తియై అష్ట ప్రధానులలో నొకడైనాడు.

రామశాస్త్రిగారి కింతటి మహోన్నతమైన పదవి లభించినను, ఆయనచేతిక్రింద నెందరో గొప్ప పండితులు ఉద్యోగులు పనిచేయుచున్నను, ఆయన కమితమైన అధికార శాసనములున్నను, ఆయన వేషభాషలలో గాని పద్ధతులలోగాని ఎట్టి మార్పును కలుగలేదు. ఆయన ఎప్పటివలెనే నిరాడంబరుడై నిగర్వియై సర్వజన సులభుడై యుండెను. ఏ వ్యవహారమునైనను తన ఇచ్ఛవచ్చినట్లు పరిష్కరించుట కధికారముకలిగి యున్నను ముఖ్యమైన వ్యవహారములందెల్ల అయన పునహా పట్టణములోని గొప్ప విద్వాంసులతో నాలోచించియే ధర్మ నిర్ణయము చేయుచుండును. సాధారణముగా నాయన యభిప్రాయము నందరు పండితులును శిరసావహించుచుండిరి.

దేశములోని గొప్పవారికిగాని గొప్ప యధికారులకు గాని ఇష్టమనిగాని అనిష్టమనిగాని రామశాస్త్రిగారెన్నడు నే వ్యవహారమునను ఆలోచింపక తన కేది ధర్మమని తోచునో దానినే నిర్భయముగా చేయుచుండును. ఇట్లు నిష్పక్షపాతము గను నిర్భయముగను ధర్మదండమును ధరించి ఆచరించు నీన్యాయాధీశుని జూచి మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యమునందలి ప్రభువులును ప్రభుత్వోద్యోగులును తుదకు సర్వాధికారియైన పేష్వాయును గూడ గడగడ వణకుచుండిరి.

నేరము రుజువైనప్పుడు రామశాస్త్రిగారు ఎవరిని లెక్కచేయక జంకుగొంకులు లేక దోషికి తగిన శిక్ష విధించును. ఆయన కేవలము పూర్వాచారమును బట్టి కన్నులు మూసికొని ప్రజాక్షేమమునకు భంగకరమైన ధర్మనిర్ణయములను చేయక దేశ

కాల పాత్రములను బట్టి యోజించి ప్రజలకు క్షేమలాభములు కలుగు రీతిగా ధర్మమును నడిపించుచుండెను.

పండిత సత్కారము

మొదటి బాజీరావుగారి కాలమునాటినుండియు పేష్వాలు ప్రతిసంవత్సరము శ్రావణమాసములో పునహాపట్టణమునందు పండితసభలు జరిపి పండిత సత్కారము చేయుచుండిరి. కాశీ నవద్వీపములందు వేదశాస్త్రములు చదివిన మహావిద్వాంసులును కొంకణ మహారాష్ట్రములోనుండి మాత్రమేగాక ద్రవిడ, ఆంధ్ర కర్ణాటక అంగ వంగ కళింగ దేశములనుండియు కాశ్మీరమునుండియు కూడ పండితులు పునహానగరమునకు వచ్చి తమ తమ విద్యలను ప్రదర్శించి సమ్మానము నందుచుండిరి. * ఆ యా పండితుల యోగ్యతలనుబట్టి, ఇరువది రూప్యములు మొదలు నూరురూప్యములవఱకును ఒక్కొక్కపండితునికి దక్షిణలొసగబడుచుండెను. విద్వాంసులు కానట్టి సామాన్య బ్రాహ్మణులకు రెండురూప్యములు దక్షిణగ నిచ్చి పంపెడువారు. ఈ పండిత సత్కారముకొఱకు ప్రతియేటను ఐదులక్షల రూప్యములను వ్యయము చేయుచుండిరి. నానాసాహేబు అని ప్రసిద్ధి జెందిన పేష్వా బాలాజీబాజీరావుగా రొక యేట నీ సత్కారముకొఱకు పందొమ్మిది లక్షలరూపాయలను వ్యయముచేసెనని తెలియుచున్నది.

---

* దీనినిగూర్చిన కథ లిప్పటికిని తెలుగుదేశములో ప్రచారములో నున్నవి.

అష్టప్రధానులలో నొకడైన న్యాయశాస్త్రి లేక పండితరావును, న్యాయాధీశుడని వ్యవహరింపబడు న్యాయాధిపతియు నీ పండిత సభలయందు విద్వాంసుల యర్హతలను నిర్ణయించి వారిని సత్కరించు నాచారముండెను పండిత సత్కారములను జేయుటలో రామశాస్త్రిగారు చూపిన నిష్పక్షపాత బుద్ధినిగూర్చియు చాకచక్యమునుగూర్చియు అనేక కథలు మహారాష్ట్రదేశమున ప్రచారములో నున్నవి. పండిత సత్కారము చేయు సమయమున మహామంత్రియైన నానాఫర్న వీసు బంగారు వెండినాణెములు పోసిన సంచులు దగ్గరనుంచుకొని కూర్చుండియుండి రామశాస్త్రిగారి సమక్షమున పండిత సభలోనున్న ఆ యా పండితుల అర్హతలనుబట్టి దక్షిణలిచ్చుచుండును. ప్రాతపండితుల విషయములో నెట్టి చిక్కులును లేకుండ వారివారి కేర్పడిన వార్షికము లిచ్చుచుండును. గాని క్రొత్తవారి విషయముననే శాస్త్రపరీక్ష జరుపబడి వారి వారి యర్హతలను నిర్ణయింపబడి అందుకు తగిన దక్షిణ యొసగబడుచుండును. రామశాస్త్రిగారి తెలివితేట లీ నిర్ణయమునందే కనబడుచుండును. ఆయన తీర్మానమునకు తిరుగులేక జరిగిపోవుచుండును.

ఒకమారు రామశాస్త్రిగారి అన్నగా రాసభలోనికి దక్షిణనిమిత్తము రాగా నానాఫర్నవీసుగా రాయనను గుర్తించి వెంటనే ఇరువది రూప్యములను తీసి ఇవ్వబోయిరి. అది గమనించి రామశాస్త్రిగా రాయనను వారించి "అయ్యా శాస్త్రజ్ఞునికి తప్ప మరెవ్వరికిని ఇరువది రూప్యము లిచ్చుటకు

వీలులేదు. మాయన్నగారు నాకు పూజ్యులు. నన్నుబట్టి మీకు గౌరవ్యులు కావచ్చును. వారియందు నాకు గల భక్తిని చూపుసమయమిదికాదు. ఈపండిత సభలో వారి యర్హతను బట్టి వారి కివ్వవలసిన దక్షిణకన్న హెచ్చుమొత్తము నిచ్చుటకు మనకధికారములేదు. అట్లు చేసితిమేని పక్షపాతబుద్ధితో అధర్మమును చేసినవారమగుదుము. ఆయనకు న్యాయముగా నివ్వవలసిన రెండు రూప్యములనిచ్చి పంపుడు'' అనెను. నానా ఫర్నవీసు నిర్విణ్ణుడై తక్కిన రూపాయలనుసంచిలో బడవేసి రెండురూపాయ లాయన చేతిలో వేసెను. ఆయనయు సంతోషపూర్వకముగా నా దక్షిణను గ్రహించి వెడలిపోయెను.

రామశాస్త్రిగారికి గోపాలుడను కుమారుడొకడుండెను. అతనికి విద్య యంటలేదు. అతడు పనిలేక తిరుగుచుండెను. అంతట పేష్వా మాధవరావుగా రొకమారు గోపాలుడట్లు నిరుద్యోగియై నిరాధారుడై యుండుటకు వగచి అతనికి జీవనాధారమును గల్పింపదలచి, అతనికొక మాన్యమును నివ్వదలచిరి. ఈ సంగతి రామశాస్త్రిగారికి తెలిసి మాధవరావుగారితో నిట్లనిరి. “మహారాజా! అట్టి తెలివితక్కువ వానికి జమిందారీ నిచ్చుట వలన నేమి ప్రయోజనము? అందుకు తగినవాని కెవనికైన దాని నిచ్చినచో నది సత్పాత్రదానమగును. మా గోపాలుడు నిత్యజీవనము జరుగుట కేపరిచారకుడుగనో పని చేయతగినవాడేగాని జమిందారీ ననుభవించు యోగ్యతగలవాడుకాడు. అట్టివానికి మీరిచ్చినచో నది యపాత్రదానమగును” అని మందలించెను. మాధవరావు గారేమనలేక అప్పటికి తమ

ప్రయత్నము మానిరి. రామశాస్త్రిగారు తమకు న్యాయాధీశుడుగా రాతగిన వార్షిక వేతన పదివేల వరహాలు తప్ప ఇక నేవిధమైన మడిమాన్యములుగాని బహుమానములుగాని స్వీకరించుట కంగీకరించలేదు. తన వారినట్టి యుపకృతులు పొందనివ్వలేదు. ఆయన చనిపోయిన పిమ్మట పేష్వాలాయన కుటుంబమునకు సాలుకు 3200 రూపాయిలు ఉపకార వేతనముగా నివ్వసాగిరి.

రామశాస్త్రిగారు కేవలము న్యాయసభయందు ధర్మనిర్ణయములను జేయుటయేగాక ప్రజల సాంఘికాచార వ్యవహారములందు వచ్చు వివాదములనుకూడ దిద్ది తీర్చుచుండురు. జ్ఞాన ప్రకాశమను మహారాష్ట్ర వార్తాపత్రిక యందాయన తీర్పులుకొన్ని ప్రకటింపబడి మహాదేవ గోవిందరానడీగారి మహారాష్ట్ర చరిత్రలో నుదహరింపబడి యున్నవి. ఒకమారు పేష్వాల కొలువులో పనిచేయుచుండిన బ్రాహ్మణసైనికోద్యోగి యొకడు తన తుపాకిని పేల్చగా ప్రమాదవశమున నాగుండు వెళ్ళి మరియొక బ్రాహ్మణునికి తగిలెను. అంతటనా రెండవ యాతడు మరణించెను. ఈ వ్యవహారములనుగూర్చి విమర్శించుటకొక పంచాయతీసభ జరిగెను. బ్రాహ్మణసైనికోద్యోగి బుద్ధిపూర్వకముగా నాబ్రాహ్మణుని జంపకపోయినను అతడు బ్రహ్మహత్యా పాతకముచేసి నందువలన నాతనిని సంఘము నుండి బహిష్కరించిరి. రామశాస్త్రిగారికిది యన్యాయమని తోచెను. అంతట నాయన యాబ్రాహ్మణు నాంక్షనుండి విముక్తునిగ జేయదలచి తానా బ్రాహ్మణుని పంక్తినిగూర్చొని

భుజించెను. ఇది యేమని పలువురాయన నడుగగా "అయ్యలారా! మన ప్రభువులైన పేష్వాలుకూడా బ్రాహ్మణులే కదా, వారింతకన్న నెన్నో ఘోరపాతకములను చేయుచున్నారుకదా! చేసినవాడును చేయించినవాడును చూచి హర్షించినవాడును కూడ పంచమహాపాతకులలో చేరుదురుగదా! అట్టి పేష్వాల కొలువులో చేరి వారితో సాహచర్యము చేయుటకే ధర్మశాస్త్రమంగీకరించుచున్నదో ఈ బ్రాహ్మణుని పంక్తినిగూర్చుని భుజించుటకుగూడ ఆధర్మశాస్త్రమే అంగీకరించుచున్నది సుడీ యని ప్రత్యుత్తరము చెప్పిరి. అంతట బ్రాహ్మణులందరును సిగ్గుపడి యా బ్రాహ్మణునిపై నాంక్ష తొలగించిరి.

నానాసాహెబుగారు 1761 లో స్వర్గస్థుడు కాగా ఆయన రెండవ కుమారుడైన మాధవరావు పేష్వా యయ్యెను. మాధవరావుగా రప్పుడు 17 సంవత్సరములవాడు. రామశాస్త్రిగారి నీతడు గురుతుల్యునిగ భావించుచుండెను. అందువలన నతడు అన్ని విషయములందును ఆయనతో నాలోచింపసాగెను. ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజు స్థాపించిన పరిపాలనావిధానము చాలకాలము చక్కగా జరిగెను. శివాజీ మహారాజు తరువాత రాజులందరును బలహీనులై పేష్వాలే నిజమైన ప్రభువులుగా నున్నందువలన రాజ్యాంగ విధానమునందు చాలా మార్పులువచ్చెను. పూర్వపు కట్టుబాటులు సడలిపోయి పరిపాలనా విధానము లోపభూయిష్ఠముకాగా మాధవరావు దానిని సంస్కరింపదలచెను.

---

* Rise of the Maratta Power-Ranade p 294-2.

ప్రభుత్వ సంస్కారంలో రామశాస్త్రిగారు పేష్వా మాధవరావుకు తోడ్పడి ప్రభుత్వవిధానములోని లోకమకలనెల్ల ఆయనకు అవగతముచేసి రాజ్యాంగమును చక్కగా సంస్కరింపజేసిరి. అంతట పరిపాలన కట్టుదిట్టముగ జరుగసాగెను. సైనికవ్యవస్థ బలవంతమై దేశరక్షణముచేయుచు దిగ్విజయము చేయసాగెను. మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యము సర్వవిధముల మహోన్నత స్థితియందుండెను. అప్పటి రాజ్యాదాయము రమారమి పదికోట్ల రూపాయిలుండెను. దేశము పాడిపంటలతో తులతూగుచు సంగీతసాహిత్యములు కళలు వృద్ధిజెందెను. అష్టధాప్రనుల ప్రభుత్వము చక్కగా జరుగుచుండెను. రామశాస్త్రిగారి శక్తి సామర్థ్యములవలన న్యాయపరిపాలనము చాలా బాగుగానుండెను. ఈ వివరముల నన్నిటిని మహారాష్ట్ర చరిత్రను రచించిన గ్రాంట్ డఫ్ వ్రాసియున్నాడు.

మహారాష్ట్రసామ్రాజ్యాభ్యుదయముకొరకు బ్రాహ్మణకర్మలు చక్కగా జరుపుట మంచిదని మాధవరావునకుతోచెను. అంతట నాతడు శాంతిహోమములందును ఉపాసనలందును నిమగ్నుడై కార్యముల ను పేక్షింపసాగెను. ఒకమారు రామశాస్త్రిగారు వచ్చునప్పటికి మాధవరావుగారు తమ అనుష్ఠానమునందుమునిగి ఆయనకు దర్శనమొసగుటయె మఱచెను. అంతట రామశాస్త్రిగారీ సందర్భములను జూచి మాధవరావుగారిని మాటలతో మందలించుటవలన ప్రయోజనముండదని గ్రహించి దానికొక ఉపాయ మాలోచించెను. ఆ మరునాడు రాజసభకువచ్చి, తన మహోన్నతపదవిని వదలుకొని కాశికి పోదలచితినని

రామశాస్త్రిగారు మాధవరావుకు మనవిచేసిరి. అదేమని పేష్వా ప్రశ్నింపగా 'మహారాజా! బ్రాహ్మణులైన పేష్వాలు తమ బ్రాహ్మణ ధర్మమును వదలి క్షాత్రధర్మము నవలంబించి నప్పుడు దానినైనను ప్రజల క్షేమలాభములకొఱకు సక్రమముగా నిర్వహించుట వారి విధ్యుక్త ధర్మమై యుండగా అది కూడచేయక ఉపేక్షించుట అధర్మము. అట్లు చేయలేనప్పుడు మీరుసింహాసనమును పరిత్యజించి నాతోకూడా వచ్చి శాస్త్రములువిధించు నాచారకాండనెల్ల అనుష్ఠించుట న్యాయము' అని రామశాస్త్రిగారు పలికి అందువలననే తనపదవిని వదలుకొనదలచితినని యు నిర్భయముగాచెప్పిరి. అంతట మాధవరావుగారు పశ్చాత్తాపముజెంది రామశాస్త్రిగారిని క్షమాపణ వేడి తన రాజకార్యములనెల్ల సక్రమముగా నిర్వహింపసాగిరి. *

ఒకమారొక వైష్ణవయువతి పేష్వా మాధవరావుగారి సమక్షమున చాలమంది సరదారులయెదుట రామశాస్త్రిగారి నిట్లడిగెను. "అయ్యా! ఈ కలియుగమునందు స్త్రీలు పురుషులకన్న రెట్టింపు ఆహారమును భుజింతురనియు నాలుగురెట్లు కామముకలిగి యుందురనియు శాస్త్రకారులు చెప్పుచున్నారు కదా! అయినప్పటికిని దురదృష్టవశమున నీ స్త్రీలు వితంతువులైనప్పుడు వారు మరల వివాహ మాడరాదను నిషేధమును కల్పించినారేమి? ఇది కలియుగ ధర్మమునకు విరుద్ధముగాలేదా? ఈ ప్రశ్నకు రామశాస్త్రిగారేమి. ప్రత్యుత్తర

* History of the Maharattas - Grant Duff, p. 344,
Rise of the Maratta Power - Ranade p 292

ప్రభుత్వ సంస్కారంలో రామశాస్త్రిగారు పేష్వా మాధవరావుకు తోడ్పడి ప్రభుత్వవిధానములోని తికమకలనెల్ల ఆయనకు అవగతముచేసి రాజ్యాంగమును చక్కగా సంస్కరింపజేసిరి. అంతట పరిపాలన కట్టుదిట్టముగ జరుగసాగెను. సైనికవ్యవస్థ బలవంతమై దేశరక్షణము చేయుచు దిగ్విజయము చేయసాగెను. మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యము సర్వవిధముల మహోన్నత స్థితియందుండెను. అప్పటి రాజ్యాదాయము రమారమి పదికోట్ల రూపాయిలుండెను. దేశము పాడిపంటలతో తులతూగుచు సంగీతసాహిత్యములు కళలు వృద్ధిజెందెను. అష్టధాప్రముల ప్రభుత్వము చక్కగా జరుగుచుండెను. రామశాస్త్రిగారి శక్తి సామర్థ్యములవలన న్యాయపరిపాలనము చాలా బాగుగానుండెను. ఈ వివరముల నన్నిటిని మహారాష్ట్ర చరిత్రను రచించిన గ్రాంట్ డఫ్ వ్రాసియున్నాడు.

మహారాష్ట్రసామ్రాజ్యాభ్యుదయముకొరకు బ్రాహ్మణకర్మలు చక్కగా జరుపుట మంచిదని మాధవరావునకుతోచెను. అంతట నాతడు శాంతిహోమములందును ఉపాసనలందును నిమగ్నుడై కార్యముల ను పేక్షింపసాగెను. ఒకమారు రామశాస్త్రిగారు వచ్చునప్పటికి మాధవరావుగారు తమ అనుష్ఠానమునందుమునిగి ఆయనకు దర్శనమొసగుటయె మఱచెను. అంతట రామశాస్త్రిగారీ సందర్భములను జూచి మాధవరావుగారిని మాటలతో మందలించుటవలన ప్రయోజన ముండదని గ్రహించి దానికొక ఉపాయ మాలోచించెను. ఆ మరునాడు రాజసభకువచ్చి, తన మహోన్నతపదవిని వదలుకొని కాశికి పోదలచితినని

నడిగిరి. రామశాస్త్రిగారి హృదయము కరగెను. ఈవిషయమును గురించి ఆయన ఆలోచించి ఇటువంటి సందర్భములలో పునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమే యని నిర్ణయము చేసిరి. రామశాస్త్రిగారి ధర్మనిర్ణయము సరియైనదే కాని శాస్త్రవిధులెట్లున్నను చిరకాలానుగతమైన ఆచారములిందుకు విరుద్ధముగా నున్నందున నిది పనికిరాదని కొందరనిరి. పరశురామభావుగారి కొమార్తె విషయమునుగూర్చి నానా ఫర్నవీసు కొంకణ దేశములోని పండితుల యభిప్రాయము నడుగగా వారు రామశాస్త్రిగారి ధర్మనిర్ణయమును సమర్థించిరి. అంతటితో తృప్తిజెందక పరశురామభావుగారీ విషయమై కాశీపండితుల నడుగగా వారును రామశాస్త్రిగారి యభిప్రాయముతో నేకీభవించిరి. అయినప్పటికిని తుదకు పరశురామభావుగారు దేశాచారమును ధిక్కరించ లేకపోయిరి. ఈవ్యవహారము వలన రామశాస్త్రిగారెంత ఉదారబుద్ధి కలవారో తెలియుచున్నది. మరియు మన దేశమునందు ఆచారధర్మమెంత బలమైనదో కూడా తెలియుచున్నది *

రాజకార్యములను నిర్వహించుటలోనే గాక స్వంతవ్యవహారములను చక్కబెట్టుకొనుటలోను పరస్పర సంభాషణలలోను సామాన్య మర్యాదలలోను గూడ రామశాస్త్రిగారు యుక్తాయుక్త వివేచనతో బహు జాగ్రత్తగ ప్రవర్తించుచుండిరి. ఇతరులు పొరబాటు పనిచేయుటగాని పొరబాటు మాటలాడుట గాని సహింపకుండిరి.

* (Ranade p p 311-312)

ఒకమారు మహామంత్రియైన నానాఫడ్నవీసు రామశాస్త్రిగారికొక పల్లకిని పంపెను. దీని నెవరు పంపినారని శాస్త్రిలుగారు బోయిల నడుగగా నానాసాహెబు గారంపినారని వారు బదులు చెప్పిరి. రామశాస్త్రిగారి మనస్సు చివుక్కుమనెను. మహామహుడైన పేష్వా బాలాజీ బాజీరావుగారే 'నానాసాహెబు' అని వ్యవహరింపబడుచుండిరి. ఈ పేరుతో నింకొకరిని బిలుచుట రామశాస్త్రిగారికి చాల అనుచితముగ తోచెను. అంతట ఆయన "నానాసాహెబుగారా! వారెవ్వరో నేనెఱుగను. నేనెఱిగిన శ్రీమంతు నానాసాహెబుగారు చాలా కాలము క్రిందటనే స్వర్గస్థులైనారు. నాకీపల్లకి యక్కర లేదు" అని వారిని పొమ్మనిరి.

1772 వ సంవత్సరము నవంబరు 18 వ తేదీన పేష్వా మాధవరావు తన 28 వ యేటనే క్షయ వ్యాధివలన అకాల మరణము నొందెను. అతడు చనిపోవు నప్పుడు తన తమ్ముడైన నారాయణరావును మంత్రి సామంతుల కప్పగించిపోయెను. నారాయణరావు కప్పటికి 16 సంవత్సరముల వయస్సుండును. అతడు సతారాపట్టణమునకు బోయి రామరాజు గారివలన పేష్వా దుస్తులను ముద్రికలను పుచ్చుకొని పునహాకు వచ్చి పేష్వా యయ్యెను. అప్పుడు సకారాంబాపు ప్రధానమంత్రిగాను నానాఫడ్నవీసు మొదలైన వారితర మంత్రులుగాను ఉండిరి. నారాయణరావు ప్రధానమంత్రితోకన్న నానాఫడ్నవీసుతో నెక్కుడు చనవుగానుండి అన్నివిషయములు నాయనతో నాలోచించుట ప్రారంభించెను. అంతట సకారం బాపు మన

స్నుల్లో అసంతృప్తి బయలుదేరెను. మంత్రివర్గమున వైష
మ్యములు పుట్టి రెండుపక్షము లేర్పడెను. ఈ అవకాశ
మును జూచుకొని నారాయణరావు పినతండ్రియైన రఘునాథ
రావు నారాయణరావును త్రోసిరాజని తానే పేష్వాయగుటకు
కుట్ర చేసెను. నారాయణరావు మాధవరావుగారి కాలము
లోనే కుట్రాలోచనము చేసెనని మాధవరావతనిని కొంతకా
లము బంధించి వదలెను. నారాయణరావుకూడా ఆయనను
తన రాజనగరులోనే నిర్బంధించి యుంచెను. రఘునాథరావు
కన్న ఆయన భార్య ఆనందీబాయి మఱియు సాహసురాలు.
నారాయణరావును పట్టి బంధింపుడని రఘునాథరావుగారు
కొందరు దుండగీండ్రను నియోగింపగా నారాయణరావును
వధింపవలసినదని యామె అతడు వ్రాసిన యుత్తరమును దిద్దిం
చినదని ప్రతీతి. ఏమైననేమి రఘునాథరావు కుట్రయొక్క ఫలి
తముగా నారాయణరావు దుర్మరణమునందెను. అయితే రఘు
నాథరావుచేసిన కుట్ర వెంటనే బయల్పడలేదు. ఈ ఘోరకృ
త్యము నతడు చేయించెనని పునహాలోని జనులెల్లరును చెప్పు
కొనుచున్నను అందుకు సాక్ష్యము మాత్రము దొరకలేదు.
ఈ విషయమై రామశాస్త్రిగారి కనుమానము తోచి విచా
రణ చేయగా ఆరువారములకు రహస్యమంతయు బయల్పడెను.
అంతట నారాయణరావును వధించి పేష్వా యగుటకు నీవు
కుట్రచేసితివని రామశాస్త్రిగారు నిశ్చయముగా రఘునాథ
రావు పైన నేరారోపణముచేసి నీవు శిక్షార్హుడవనిరి.

తాను నారాయణరావును పట్టుకొనుమంటినిగాని వధింపు మనలేదనియు తానంతవఱకైనను పురమాయించి నందువలననే యీవధ జరిగినందున ఆ దోషమునకు ప్రాయశ్చిత్తము విధింపుడనియు రఘునాథరావనెను. "నారాయణరావును వధించుటకు నీవు కుట్రచేసినందువల్ల ఆవధకు నీవే కారకుడవు. ప్రాయశ్చిత్తములచే నీవు పరిశుద్ధుడవు కానేరవు. నీ ప్రాణముల నర్పించుటయే బ్రహ్మహత్యా దోషమునకు ప్రాయశ్చిత్తము. నీవు బ్రదికియుండిన నీకుగాని ఈ రాజ్యమునకు గాని క్షేమము గలుగదు. నామటుకు నేను నీక్రింది యుద్యోగము చేయను. నీవు బ్రతికియుండగా నీ పునహానగరమునగూడ కాలుబెట్టను." అని రామశాస్త్రిగారు నిర్భయముగా చెప్పి తాను తనకుటుంబముతో బయలుదేరి వాయి (Waee) గ్రామము దగ్గర నొకచోట నివసింపసాగిరి. ఆ మహానుభావుడు మఱల పునహానగరమున నడుగుబెట్టనేలేదు. అంతట రఘునాథరావు పేష్వాయయ్యెను గాని ఆ పదవి యెంతో కాలముండలేదు. త్వరలోనే రాజ్యమునందంతఃకలహములు బయలుదేరెను. దేశారిష్టము పట్టుకొనెను. అప్పటికి నారాయణరావుభార్య గర్భవతిగా నుండెను. ఆమె మొగపిల్లవానిని కనగా నతడే తరువాత పేష్వాగా ప్రకటింపబడెను. మొత్తముమీద 1772 వ సంవత్సరము మొదలు మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యమునకు చెడుదినములే వచ్చెను. క్రమక్రమముగా అరాజకము ప్రబలగా 1818 నాటికి ఇంగ్లీషువారు తమ యాధిపత్యమును స్థాపించుకొనిరి.

మహానుభావుడైన రామశాస్త్రిగారి జీవితము మహారాష్ట్రులకును భారతీయులకునుగూడా మేలుబంతిగా నుండెను. ఆయన ధర్మనిర్ణయములు, అభిప్రాయములు, సూక్తులు, దేశమునందంతటను వ్యాప్తములై చరిత్ర ప్రసిద్ధములయ్యెను. ఆయన చేసిన తీర్మానములు సనాతన ధర్మపరులందరికిని పరమ ప్రమాణములైనవి. ఆయన మరణానంతరమునగూడా అనేకవివాదములందాయన తీర్పులు ప్రమాణములుగా గ్రైకొనబడెను. ఆయన ధర్మనిరతి, నిష్పక్షపాతబుద్ధి, ధైర్యసాహసములు, ఋజువర్తనము నా కాలమునాటి ప్రభుత్వోద్యోగులందరికిని ప్రత్యక్షమైన ఉదాహరణముగను అంకుశముగను ఉండెను. ఆయన ప్రజల పాలిటి ధర్మదేవతగానుండి వారి క్షేమలాభములను గనిపెట్టి ధర్మపరిపాలనము చేయుచుండెను. దుర్మార్గులకు, దుష్టులకు నాయన పేరు సింహస్వప్నమై యుండెను. ధనవంతులును బలవంతులును ఆయన నేవిధముగనైన లొంగదీయవలెనని ఎన్నో విధముల ప్రయత్నించి విఫలమనోరథులై సిగ్గుపడి మఱల నట్టిపని చేయకుండిరి. రామశాస్త్రిగారు నిగర్వియు, నిరాడంబరుడు మాత్రమేగాక అతిసౌమ్యుడుగను సర్వజన సులభుడుగను ఉండెను. ఆయనకు భాగ్యభోగ్యములన్నరోత. తనకును తన కుటుంబమునకును ఏదినమున కాదినము కావలసిన అన్నవస్త్రములకన్న ఎక్కుడు సంబారములనుంచుకొనుట అధర్మమని యెంచి ఆయన అట్లే చేయుచుండెను.

రామశాస్త్రిగారిట్లు జీవితమునంతయు గడపి యశఃకాయులైనారు. ఈ మహానుభావుని గురించి మహారాష్ట్రి

తాను నారాయణరావును పట్టుకొనుమంటినిగాని వధింపు మనలేదనియు తానంతవఱకైనను పురమాయించి నందువలననే యావధ జరిగినందున ఆ దోషమునకు ప్రాయశ్చిత్తము విధింపుడనియు రఘునాథరావనెను. "నారాయణరావును వధించుటకు నీవు కుట్ర చేసినందువల్ల ఆవధకు నీవే కారకుడవు. ప్రాయశ్చిత్తములచే నీవు పరిశుద్ధుడవు కానేరవు. నీ ప్రాణముల నర్పించుటయే బ్రహ్మహత్యా దోషమునకు ప్రాయశ్చిత్తము. నీవు బ్రదికియుండిన నీకుగాని ఈ రాజ్యమునకు గాని క్షేమము గలుగదు. నామటుకు నేను నీక్రింది యుద్యోగము చేయను. నీవు బ్రతికియుండగా నీ పునహానగరమునగూడ కాలుబెట్టను." అని రామశాస్త్రిగారు నిర్భయముగా చెప్పి తాను తనకుటుంబముతో బయలుదేరి వాయి (Waee) గ్రామము దగ్గర నొకచోట నివసింపసాగిరి. ఆ మహానుభావుడు మఱల పునహానగరమున నడుగుబెట్టనేలేదు. అంతట రఘునాథరావు పేష్వాయయ్యెను గాని ఆ పదవి యెంతో కాలముండలేదు. త్వరలోనే రాజ్యమునందంతఃకలహములు బయలుదేరెను. దేశారిష్టము పట్టుకొనెను. అప్పటికి నారాయణరావుభార్య గర్భవతిగా నుండెను. ఆమె మొగపిల్లవానిని కనగా నతడే తరువాత పేష్వాగా ప్రకటింపబడెను. మొత్తముమీద 1772 వ సంవత్సరము మొదలు మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యమునకు చెడుదినములే వచ్చెను. క్రమక్రమముగా అరాజకము ప్రబలగా 1818 నాటికి ఇంగ్లీషువారు తమ యాధిపత్యమును స్థాపించుకొనిరి.

త్వమువారు నెలకొల్పిన దేశీయ విద్యావిధానమునకు 'విద్యా మందిర' విధానమనుపేరుపెట్టుట తమకు గిట్టదనుచున్నారు. ఇంక నేమేమోయనుచున్నారు. తుదకు ఈ హిందువుల సంపర్కమే తమకు పనికిరాదని తమకు వేరింటికాపురముకొఱకు పాకిస్థానము గావలెననుచున్నారు.

పంద్రెండు వందల సంవత్సరముల క్రిందట భారతదేశమునకు వచ్చి ఈ దేశములో నెలకొని ఈ దేశమునే తమ జన్మభూమిగానెంచి ఆహారవిహారములందు, వేషభాషలందు, ఆచారములందును హిందువులకు సన్నిహితులుగానుండి విదేశములందలి ముసల్మానులకు భిన్నముగా నున్న ఈ భారతీయ ముసల్మానుల పూర్వులందరికిని ఈ తరమువఱకును గూడ హైందవాచారము లెంతో బాగున్నవి. ఎన్నిటినో వార వలంబించిరి. అప్పుడవి ఇస్లామునకు విరుద్ధముకాలేదు. రాజకీయముగా స్వార్థపరత్వముద్భవించిన తరువాత నవి పనికివచ్చుటలేదు. దేశచరిత్ర చూచినచో ఇది స్పష్టముగా కనబడగలదు.

శ్రీ కా ర ము

(క్రీ. శ. 1173–1450) హిజిరా సంవత్సరము 589 నుండి 964 వరకును మూడువందల సంవత్సరములపాటు ఢిల్లీ రాజధానిగా మన దేశమును పరిపాలించిన పఠాను రాజులందరునుకూడ తమ నాణెములపైన దేవనాగరలిపి అక్షరములనే వేయించుచుండిరి. మఱియు తమ పేళ్ళకుముందు శ్రీ యను అక్షరమును వేసికొనుచుండిరి. అందులో కొందరు, హిందువుల

గౌరవవాచకమైన "శ్రీ హమీర" అను బిరుదును - వీరుడను అర్థముగల దానిని వాడుచుండిరి.

(క్రీ. శ. 1173) 589-602 హిజిరా సంవత్సరముల మధ్య ఢిల్లీని పరిపాలించిన మహమ్మదుఘోరీ యను పౌరుష నామముగల మహమ్మద్ ఇబిన్‌సాం సుల్తాను వేయించిన నాణెములపైన ఒక ప్రక్క చౌహాణ ఆశ్వికుని బొమ్మయు నాగర లిపిలో "శ్రీహమీరః" అను బిరుదమును, రెండవప్రక్క నంది విగ్రహమును నాగరలిపిలో శ్రీ మహమ్మద్ సామె యని తన పేరును వేయించికొనెను. అతడే ఇంకొక నాణెముపైన సుఖాసీనయైన లక్ష్మీదేవి విగ్రహమును, నాగరలిపిలో శ్రీ మహమ్మద్ వనే 'సామ్' అనిగాని 'శ్రీహమీర, మహమ్మద్ సామ్' అనిగాని రెండవప్రక్కను వేయించెను.

(క్రీ. శ 1211-36) హిజిరా 607-633 మధ్య రాజ్యమేలిన షంసద్దీన్ ఆల్టమష్ తననాణెముపైన చౌహాణ ఆశ్వికునిబొమ్మను నందివిగ్రహమును "శ్రీహమీర్ సురితాణా, సమసదీన్" అని నాగరలిపిలో తన పేరును వేయించెను. ఇంతేకాదు; హైందవ దైవములకు వలెనే తన పేరునకు ముందు "అసావరి" యను పదమును, పేరునకు చివర "దేవ" యను మాటను చేర్చికొని తాను వేయించిన నాణెమున కొకప్రక్క చౌహాణయాశ్విక విగ్రహమును నాగరలిపిలో "శ్రీచాహడదేవ" యను అక్షరములును రెండప్రక్క నంది విగ్రహమును "అసావరి శ్రీ సమ సోరల దేవ" యని నాగరలిపిలో తన పేరును వేయించు కొన్నాడు. ఇంతటితో తృప్తిజెందక దానిపైన హిజిరా సంవ

త్సరముగాక విక్రమశక సంవత్సరమునే ముద్రించినాడు. మహా మ్మదుఘోరీ మొదలు అలాద్దీన్ మసుద్‌షావరకును ఢిల్లీ నేలిన ఆరుగురు పఠానురాజులు తమ నాణెములపైన శివుని వాహనమైన నందివిగ్రహమును వేయించినారు. శివునితోపాటు నందికూడా హిందువులు పూజింతురను సంగతి వారెఱిగిన విష యమే.

విగ్రహములు

హిందువుల దేవాలయములను నేలమట్టముచేసి వారి విగ్రహములను పగులగొట్టు నంతటి ఇస్లాముమతావేశముగల మహమ్మదుఘోరీ తన నాణెము మీద కేవలము హిందువులు పూజించు భాగ్యదేవతయైన లక్ష్మి విగ్రహమును వేయించుట చాలమంది కత్యంతాశ్చర్యకరముగా తోచక మానదు. ఈ నాణెముల నుపయోగించిన ఆకాలములో మన దేశముననుండిన ముసల్మానులుగాని విదేశీయముసల్మానులుగాని నాగరలిపికి గాని హిందూబిరుదములకుగాని హిందూ దేవతావిగ్రహములకు గాని తమ అసమ్మతిని ప్రకటించినట్లు చరిత్రాధారము లేమియు కనబడుటలేదు. ఈనాణెములలో చాల వానిపైనగల అరబ్బి పారశీ లిపిశాసనములు నాలుగు, ఐదు, ఆరు, ఎనిమిది రేకులుగల పద్మములయం దిమిడ్చబడి యున్నవి. ఈ చతుర్దళ, షడ్దళ, అష్టదళ కమలములు కేవలము హైందవమంత్ర శాస్త్రసంప్రదాయమునకు చెందిన పద్మములే.

భారతదేశము నేకచ్ఛత్రముగా నేలిన మొగలాయి చక్రవర్తులు తమ నాణెములపైన భారత దేశపు వృషభ జంతు

పర్గపు బొమ్మలను, హిందువుల దేవతావిగ్రహములను చాలా విరివిగా ముద్రించుచుండిరి. హిందువులు పూజించు సూర్య బింబము, సింహాసనము, మీనము, నక్షత్రములు, రాశి చక్రములోని ద్వాదశ చిహ్నములును తమనాణెములపైన నిరాక్షేపముగా వేయించు చుండిరి. ఆనాణెములపైన వేయించ బడిన పారశీ అక్షరముల చుట్టును రోజాపుష్పమాలలు, ఇతర పుష్పమాలలు చెక్కించుచుండిరి.

ఔరంగజేబు తప్ప తక్కిన మొగలాయి చక్రవర్తులంద రును ఖురానులోనివిధ్యుక్తధర్మములను పాటించుటలో ఎక్కువ పట్టింపులు చూపువారు కారు. వారికి లలితకళలపైన చాల మక్కువ. ముఖ్యముగా చిత్రలేఖనము, శిల్పముల విషయము లలో విధి నిషేధమును పాటింపక సౌందర్యకళోపాసనమునే ప్రధానముగా నెంచుచుండిరి.

హిజిరా 936 మొదలు 1014 వరకు భారతదేశము నేలిన అక్బరు చక్రవర్తి (క్రీ. శ. 1555–1605) సర్వమతముల పట్లను సమభావమును కలిగియుండెను. హిందువులు తనపరిపాలన కాలమును రామరాజ్యముగా పరిగణించునట్లు చేయవలెనని ఆయన ఆశయము. ఆయన 50 చాంద్రమానవత్సరములు దేశ పరిపాలనమును జేసినతరువాత హిజిరా 1013 సంవత్సరమున వేయించిన నాణెములపైన కోదండపాణియైన శ్రీరాముని బొమ్మయు, సీతాదేవి బొమ్మయు వేయించినాడు!

అక్బరుకుమారుడైన జహంగీరు చక్రవర్తి ఖురాను లోని విధి నిషేధమునకు విరుద్ధముగా కొన్ని బంగారునాణె

ములపైన ఒకప్రక్క తనబొమ్మనే వేయించుకొన్నాడు. ఆనాణెములకు రెండవ ప్రక్క సింహము, సూర్యుడు బొమ్మలు రెండును గాని ఒక్కసూర్యుని బొమ్మ మాత్రమేగాని వేయించెను.

అక్బరు చక్రవర్తికాలములో సూర్యారాధనము చాలా రాజాదరణమును పొందినది. జహంగీరుకూడా దానిని నిషేధింపక ప్రోచినాడు. ఉత్సవ సమయములలో రాజసమ్మానమును పొందు హిందూమహమ్మదీయ "ఉమ్రావులు" అను ప్రముఖుల కొసగబడు పతకములక్రిందకూడా ఈబొమ్మలు వేసిన నాణెములే ఉపయోగింప బడుచుండెను. ఈపతకములను వారు తమ తల పాగలపైన గాని మెడలలోగాని ధరించుచుండిరి.

హిజిరా 1027 మొదలు 1034 సంవత్సరముల వరకును ముద్రింపబడిన నాణెములపైన హిందువుల జ్యోతిశ్శాస్త్ర సంప్రదాయ ప్రకారము వారుపయోగించు రాశిచక్రములోని ద్వాదశ చిహ్నముల బొమ్మలు వేయబడెను.

ఔరంగజేబు చక్రవర్తి యనంతరము అనగా క్రీ. శ. 1707 మొదలు 1857 వరకును పరిపాలించిన మొగలాయి చక్రవర్తుల కాలములోని నాణెములపైన గులాబి పువ్వు, పద్మము, సూర్యబింబము, నక్షత్రము, సింహము, మీనము మాత్రమేగాక శివుని త్రిశూలముకూడా కనబడుచున్నది.

ప్రపంచములోని ముసల్మానులందరికిని అర్ధచంద్రవంకయు నక్షత్రమును ధ్వజచిహ్నములై యుండగా ముసల్మాను రాజ్యమైన ఇరాను దేశరాజలాంఛనము సింహము,

సూర్యుడు, బొమ్మలే. సూర్యచంద్రులు నక్షత్రములు వేల కొలది సంవత్సరముల నుండి హిందువులు ఆరాధించు దేవతల చిహ్నములుగా నున్నవి. సింహము వారి రాశిచక్రములో నొక చిహ్నముగ నున్నది.

ఇస్లాము స్థాపింపబడుటకు పూర్వము వేలకొలది సంవత్సరములనుండి వైదిక మతావలంబుల మతచిహ్నముగానున్న బొమ్మలనే ఇస్లాము మతావలంబుల పీఠాధిపతులైన కాలీఫులు తమ రాజలాంఛనముగా స్వీకరించిరి! ఇది విగ్రహారాధనమని అనుచితమని వారికి తోచలేదు.

పద్మము హిందువుల కతిపవిత్రమైన చిహ్నము. చాలమంది దైవములకు నివాస స్థానము. అందమున కిది పెట్టినది పేరు. మొగలాయి చక్రవర్తులు నిర్మించిన మశీదు లన్నిటిపైనను గల గుమ్మటములమీదను పద్మము కనబడుచున్నది. తుదకు ఔరంగజేబు నిర్మించినవానిపైనను, హిందూదేశ మంతటను అనేకులైన ముసల్మాను భక్తులు నిర్మించిన మశీదులపైనను గూడ పద్మము కనబడుచున్నది. కుతుబు, ఢిల్లీ, అజ్మీరులలో నిర్మింపబడిన మశీదులపైనకూడా మన దేవాలయముపైనన్నట్లే వందలకొలది హిందూదేవతా విగ్రహములు, జైన దేవతల విగ్రహములును, అసంఖ్యాములైన పద్మముల బొమ్మలును చెక్కబడి యున్నవి.

వంగదేశములో నొక మశీదులో నున్న శిలాశాసనముపైన "కలీమా" యను హిజిరా సంవత్సరమును అప్పుడు పరిపాలించుచున్న చక్రవర్తి పేరును ఆమశీదును కట్టించిన పుణ్యా

త్మని పేరును అరబ్బీ పారశీక లిపులలో లిఖింపబడియుండు టయే గాక హిందువుల త్రిమూర్తులలో నొకరైన శ్రీమహా విష్ణువుయొక్క ముఖముకూడా చక్కగా చెక్కబడియున్నది. అది నేటికిని చెక్కు చెదరకయున్నది. ఏ ముసల్మానునికిని ఇది అనుచితముగా తోచలేదు.

క్రీ శ. 1759-1782 మధ్య మైసూరును పరిపాలించిన హైదరాలీ బహద్దరు వేయించిన నాణెములపైన ఒకసింహాస నముమీద నాసీనులైన పార్వతీ పరమేశ్వరుల విగ్రహమున్నది. లక్నో పట్టణమును రాజధానిగా చేసికొని అయోధ్య రాష్ట్రమును పరిపాలించిన ముసల్మాను రాజుల నాణెములన్నిటిపైనను మత్స్య లాంఛనమే కనబడుచున్నవి.♦

"శ్రీరస్తు శాకేపఞ్చపఞ్చా శదధిక చతుర్ధ శశతాజ్కితే మధౌ శ్రీ శ్రీమన్మహామదసాహ నృపతేః సమయే నృర బాజ ఖానపుత్రమహాపాత్రాధిపాత్ర శ్రీమత్ ఫరాన ఖానేన సంక్ర మోయమ్ వినిర్మిత ఇతి"

అనియున్న శిలాశాసనమొకటి కలకత్తా మ్యూజియ ములో నున్నది. 1455 శకసంవత్సరమున మహామద్ షామంత్రి శ్రీమత్ ఫరాక్ ఖాన్‌గారు ఒకవంతెనకట్టించినట్లు చెప్పుచున్నది. అప్పుడు సంస్కృతముగాని శ్రీకారముగాని ముసల్మానులకు అసహ్యములుగ లేవు*

* నావ్యాసమును చదివి నాకుపయోగింపగలదని బ్ర॥ శ్రీ॥ శతావ ధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు ఈశాసనమునుగూర్చి వారు తెలిపినారు.

♦ Images on Muslim Coins - Bahadur Singh Singhi-Modern Review Vol. LXII.

ముసల్మానులు - హోలీ పండుగ

ఫాల్గున శుద్ధపౌర్ణమికి హుతాశనపౌర్ణమి యనికూడా పేరు. ఇది రాజపుత్రులకు పర్వదినము. దానినే వారు హోలీ పండుగయని యందురు. తెలుగు దేశములో నున్న బొందిలీలను బుందేలుఖండమునుండి వచ్చిన క్షత్రియకులమువారు కూడా హోలీ పండుగ నతివైభవముగ జరిపెదరు. అప్పుడు కామ దహనమను ఉత్సవము జరుగును. ఇది వసంతకాలమున జరుగు చున్నందువలన దీనికి వసంతోత్సవమని కూడా పేరు. ఎర్రని వసంతపునీటిని చిమ్మనగొట్టములతో స్త్రీపురుషు లొండొరుల పైన జల్లుకొని, తిరుగుచున్నందువలన నిది చాలా వినోదకర మైన పండుగగా మనకు గనబడును.

హోలీపండుగయొక్క చరిత్రయు దాని యాచరణ విధానములును చాలా చిత్రముగా నుండును. మన్మథుడు విష్ణు మూర్తి కుమారుడు. అతడు సౌందర్యమూర్తి. ఆయన వాహ నము చిలుక. ఆయన అయుధములు పంచబాణములైన పుష్ప ములు. మన్మథుని భార్య మహాపతివ్రతయైన రతీదేవి.

మన్మథుడు తనబాణములతో బ్రహ్మను సైతము బాధించి చిక్కులుతెచ్చిపెట్టినాడు తరువాత నతడు పరమేశ్వరు డైన శివునిపైననే తనబాణములను ప్రయోగించినాడు. పరమ శివుడు ఏకాకియై మహాతప మాచరించుచుండగా లోకములు తల్లడిల్లి పోవసాగెను. ఆ తపమునుండి ఆయనను మరలింపు మని దేవతలు మన్మథుని గోరిరి. పార్వతీదేవిపైన శివునకు

మోహము పుట్టింపదలచి మన్మథుడు తన బాణముల నాయనపై విసరెను. అంతట మహేశ్వరుని మనస్సు చలించెను. తననిట్లు తపోభంగమును కలిగించినవా డెవ్వడాయనిశివుడు తనమూడవ కన్ను తెఱచిచూడగా ఎదుటనున్న మన్మథుడు భస్మమైపోయెను. అప్పుడు రతీదేవి పరమేశ్వరుని ప్రార్థించగా నాయన ప్రసన్నుడై మన్మథుని భౌతిక దేహములేని అనంగునిగా పునర్జీవితునిగ జేసి యామెకు పతిభిక్షమును పెట్టెను.

మన్మథపూజ

పరమేశ్వరుని యనుగ్రహమున మన్మథుడు బ్రదికి, కాముడై స్త్రీపురుషులనావేశించి బాధింప సాగినాడని అతనివలన బాధలు పొందకుండ నుండుటకొఱకు సంవత్సరమున కొక మారు మన్మథుని పూజింపవలెననియు భారతీయుల విశ్వాసము.

మన్మథుడు విష్ణువు కుమారుడైయైనందున నీయారాధనము వైష్ణవపరమైన ప్రపత్తిమార్గముగా పరిణమించినది. వైష్ణవమతావలంబులైన క్షత్రియ కులములవారు ముఖ్యముగా రాజపుత్రస్థానములోని రాజపుత్రులును బుందేలుఖండ వాసులైన బొందిలీలును, మహారాష్ట్ర దేశీయులును మన్మథుని విచిత్రగాథను కామదహనమును వసంతోత్సవమును తమ మతాచారములోనికి చొప్పించి "హోలీ"పండుగ జరుపుచున్నారు. హోలీపండుగదినమున స్త్రీ పురుషుల యుత్సాహమునకు హద్దు పద్దులుండవు. వావివరుసలుగాని పెద్దచిన్న యను తారతమ్య

ములుగాని చూడక కనబడినవారిపై నెల్ల వసంతమును పోయు దురు, సరససల్లాపములాడుదురు. మోటైన హాస్యములను గూడ చేయుదురు. సామాన్యసమయములయందు అసభ్యము లుగ పరిగణింపబడు అశ్లీలములను గూడ స్త్రీలపరమున బ్రయో గింతురు. ఎట్టి పనియును లేక నే ఏదో ముఖ్యమైన కార్యమును నిర్వహించుటకని చెప్పిపంపి గేలిచేయుదురు.

హోలీపండుగ కడపటిదినము రాత్రి ప్రతియూరిలోను పెద్దపెద్ద భోగిమంటలను వేసి అందులో నొక గోధుమరొట్టెను పూర్ణాహుతిగా సమర్పింతురు. ఇట్టి పూర్ణాహుతి నిచ్చుట యొక గౌరవముగానెంచి ఈహక్కుకొరకు తగవులాడుచుందురు.

శ్రీకృష్ణుడు గోపికలతో రాసక్రీడల నాడినదానికి తార్కాణముగా హోలీపండుగలో బాలబాలికలు రాసనృత్య మున బాల్గొందురు.

పఠానులు - హోలీ

భారతదేశము నేలిన ముసల్మాను ప్రభువులు దేశీయుల పండుగలలో పాల్గొనిన యుదాహరణము లనేకములు భారత దేశచరిత్రయందు కనబడుచున్నవి.

పఠానులుకూడా హోలీపండుగలో పాల్గొనుటలోని అమితోత్సాహమున తమ క్షేమము నాలోచింపక దానిఫలిత మనుభవించిన యుదాహరణ మొకటి రాజస్థాన కథావళిని రచించిన కర్నల్‌టాడ్‌గారు వివరించియున్నారు. ఈకథనే మహాకవియైన రవీంద్రనాథఠాకూరుగారు రసవంతమైన ఖండ

కావ్యముగా రచించి ప్రఖ్యాత పరచియున్నాడు. (చూడుడు బ్ర॥ శ్రీ॥ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి కథలు - గాథలు) ఠాకర్ కేసర్ ఖానులను పఠానుసేనాను లిరువురు రాజపుత్ర స్థానములోని కోటాసంస్థానమునేలు భోనాంగుని పదభ్రష్టుని చేసి రాజ్యాక్రమణచేయగా నతడు బూందిరాజ్యమున ప్రవాస మను భవించుచుండెను. ఆయన భార్య గొప్పవంశమునకు చెందిన రాజపుత్రస్త్రీ. ఆమె తనకు తోడబుట్టినవారి వరుసయైన కైతాను సంస్థానాధిపతియింట తలదాచుకొని తన భర్త యొక్క శత్రువులను పారదోలి ఆయనను మరల సింహాసనా సీనునిగ జేయుట యెట్లాయని ఆలోచింపసాగెను.

మహాబలవంతులైన యీ పఠానులతో యుద్ధముచేసి జయించుట దుస్తరమైన కార్యమని యీమె గ్రహించెను. అందువలన వారిని మాయోపాయముచేత నిర్జించి రాజ్యమును సంపాదింప నిశ్చయించెను. అందుకొఱకామె పన్నినతంత్రము చాలా చిత్రమైనది. మహాసాహసవంతురాలైన యీరాజపుత్రి ఇతరు లేమనుకొందురో యనిదైన సంశయింపక అప్పటికే కొలది దినములలో జరుగనున్న హోలీయుత్సవము సందర్భమున తానును తనతోడి రాజకొమరితలు మూడువందల మందితో కోటా కోటకు వచ్చి పఠాను ప్రభువులతో హోలీక్రీడలందు పాల్గొనదలచినామని కబురంపెను. ఈ రాజపుత్రికలతో సరస సల్లాపము లాడి వినోదక్రీడలందు మునిగి తేలవచ్చుననియు వీలైనచో వారిని చెఱ పట్టవచ్చుననియు పఠాను లుబ్బితబ్బిబ్బై మహానందముతో నంగీకరించిరి. అంతట భోనాంగుని యర్ధాంగి

మూడువందలమంది హరవంశ రాజపుత్రయువకులను ప్రోగు చేసి వారికి తాను తలపెట్టిన కార్యము సంగతి చెప్పినది. వీరందరును స్త్రీవేషములను వేసికొనిరి. భోనాంగుడే తన రాణి వేషమును ధరించెను. వీరందరు పల్లకులలో నెక్కి రాణివాస జనము పరులకంట బడరాదు గనుక నాపల్లకులకు గొసెనలు వేసి రాత్రిపడిన తరువాత కోటాకోట చేరిరి. ఈసుందరాంగు లెప్పుడు వత్తురాయని యువ్విళ్లూరుచున్న పఠానులు పల్లకులతో వచ్చిన పరివారజనమును కోటసింహద్వారము దగ్గర నిలిపివేసి పల్లకులను మాత్రము లోపలికి పట్టించుకొని వెళ్లిరి. ఈ స్త్రీ వేష ధారులందరును పల్లకులలోనుండి దిగినంతటనే పఠాను లందరి పైనను బుక్కాగుండను జల్లిరి. అంతట హోలీక్రీడలు ప్రారంభమయ్యెను ఈస్త్రీ వేషధారులు పఠానులతో సరససల్లాపములాడుచు క్రమక్రమముగా చాలా చొరవతో ప్రవర్తింప సాగిరి. రాణీ వేషముననున్న భోనాంగుడు పఠాను ప్రభువైన కేషర్ ఖానుతో సరససల్లాపము లాడుచుండగా తక్కినవారి తరులతో సరసమాడుచుండిరి. అవిమాటలుకావు పాటలుకావు— వీరి గంతులతోను కేరింతలతోను కోట ప్రతిధ్వనులిచ్చియల్లకల్లోలముగ నుండెను. అంతట కేషరఖానుడు తక్కిన పఠాను లును కామపరవశులై మూర్ఖమునకు దిగు సందర్భము తటస్థించెను. మోటు సరసములు, అశ్లీలములు శృంగారచేష్టలు ప్రారంభమయ్యెను. ఇక మాటదక్కుట దుస్తరమని రాణి వేష మున నున్న భోనాంగుడు అభీరమను సుగంధ ద్రవ్యములతో నిండిన వసంతపు కడవను కేషరఖాను తలపైన వేసి పగుల

గొట్టెను. ఇదియే రాజపుత్రవీరు లేర్పరచుకొనిన సంకేతము. అంతట నీ స్త్రీ వేషధారులు తమ తమ గాగరాలలోనుండి మూడువందల పదునుకత్తులను వెలికిదీసి ఝళిపించిరి. మరు క్షణములో కేసర్ ఖాను డాదిగాగల పఠాను ప్రభువులును వారి అనుయాయులును నేలగూలిరి. ఈపీనుగులపెంటను రాజపుత్రులు కోటబురుజులపై నుండి యావల బారవైచిరి. కోటా రాజ్యము మరలభోనాంగుని వశమయ్యెను. ఇప్పటికిని కోటా రాజనగరులో కేసరఖానుడు కట్టించిన మశీదు చిహ్నములు కనబడునని చెప్పెదరు.

ఈ విచిత్రపు హోలీ మహోత్సవమును గూర్చిన గాథ కల్పిత కథగాక యథార్థమైన చరిత్రాంశముపై నాధారపడి నదే. ఆ కాలములో మన భారతదేశముననుండిన ముసల్మానులు హోలీ యుత్సవమున బాల్గొనుట మతవిరుద్ధమనిగాని, అనుచిత మనిగాని ఎంచక కేవల హైందవ మతాచారములకు సంబంధిం చిన ఆ వినోదములందు స్వేచ్ఛగా పాల్గొనుచుండిరను విష యమే ఈ గాథలో ముఖ్యముగా మనము గమనింపవలసిన విశేషాంశము.

ఔరంగజేబు మనుమడు

1659 మొదలు 1707 వరకు భారతదేశమును పరి పాలించిన మొగలాయి చక్రవర్తియైన ఔరంగజేబు కుమారుడు బహదూర్ షా. ఇతని రెండవకుమారుడే అజీం ఉషాన్. ఔరం గజే బితనిని 1696 లో వంగరాష్ట్రమునకు సుబేదారుడు అనగా రాజప్రతినిధిగా నియమించెను.

అజీం ఉషాన్ చాలా ఉదారాశయములు గలవాడు. అతనికి హిందువుల వేషభాషలపైన చాలా ప్రీతి. అందువలన నతడు హిందువుల దుస్తులనే ధరించి కొన్ని హైందవాచార ములనుకూడా అవలంబింప సాగినాడు. వంగరాష్ట్ర చరిత్రను రచించిన స్టీవార్టు, అజీంఉషానును గురించి ఇట్లు వ్రాసినాడు. "హిందువుల సదభిప్రాయమును పొందుటకై అజీం ఉషాను వారి పండుగలలో ఉత్సవములను చేయించుచుండెను. పసుపు పచ్చని దుస్తులను ఎర్రని దుస్తులను ధరించి వసంతోత్సవము లలో పాల్గొనుచుండెను. హోలీపండుగలందు తన మనుమ డిట్లు పాల్గొనుటయు హిందువుల యాచారముల నవలంబించు చుండుటయు జూచి ఔరంగజేబు చక్రవర్తి యతనిని మందలిం చుచు నొక పెద్దలేఖను వ్రాసి దాని చివర నీక్రిందియర్థము వచ్చు పారశీవృత్తమును వ్రాసినాడు.

"తలపైన నొక పచ్చని తలపాగ శరీరముపై నొక ఎర్రనియంగీ - రాజకుమారులకు నలుబదియారేండ్లు నిండినవి కాబోలు- గడ్డము మీసములను పరువు ప్రతిష్ఠను కాపాడు కొనుపద్ధతి చాలాబాగున్నది."

---

* భారతదేశము నేలిన కడపటి యొరుగురు మొగలాయి చక్రవర్తుల కాలమునాటి రాజకీయ సాంఘిక స్థితిగతుల వర్ణించుచు గులాంహుస్సేన్ ఖాన్‌గారు పారశీభాషలో రచించిన 'సియర్ ముతాఖరిన్' అను గ్రంథము నకు హాజీముస్తఫా చేసిన భాషాంతరీకరణము 3 వ సంపుటము 174 వ పుట, క్రిందిపాద వివరణము.

బారానయ్యదులు - హోలీపండుగ

ఔరంగజేబు తదనంతరము హిందూదేశము నేలిన ఆయనపుత్ర పౌత్ర ప్రపౌత్రుల కాలములో మహాబలవంతులుగా నుండిన సయ్యద్ సోదరులు తమ ఆచారవ్యవహారములలో కేవలము హిందువులుగనే యుండిరని తరువాత కాలమునాటి మొగలుచక్రవర్తుల చరిత్రను రచించిన ఇర్విన్ వ్రాసి యున్నాడు.

సయ్యదు సోదరులలో పెద్దవాడును కుతుబ్ ఉల్ ముల్కు అను బిరుదును పొందినవాడును అయిన అబ్దుల్లాఖాన్ వసంతోత్సవమున పాల్గొని హిందువులవలెనే హోలీబుక్కాను జల్లుచుండెనని సమకాలికుడైన ఒక చరిత్రకారునివలన తెలియు చున్నది. ఇంతేకాదు, ఈ కుతుబ్ ఉల్ ముల్కుకు హిందువుల వెఱ్ఱినమ్మకములు చాల ఉండెననియు అతడు దర్బారులో కొలువుదీర్చినప్పుడెల్ల తివాచీకి ముందుగానలో ఇరువురు మను ష్యులు నిలిచి సదాప విత్తులతో నిండిన ధూపహారతులనిచ్చి దృష్టి దోషపరిహారమును చేయుచుండిరనియు వ్రాసినాడు.

మీర్జాఫరు - హోలీ యుత్సవము

మూర్షిదాబాదును రాజధానిగా జేసికొని వంగరా ష్ట్రము నేలుచుండిన మొగలాయి రాజప్రతినిధి స్వతంత్ర నవా బుగానుండెను. సురాజ్ ఉద్దౌలాఫ్రట స్వామి ద్రోహముచేసి ఇంగ్లీషువారికి సహాయుడై 1757 వ సంవత్సరమున జరిగిన ప్లాసీయుద్ధమున సురాజుద్దౌలా ఓడిపోగా వంగరాష్ట్రమునకు

నవాబైన మీర్జాఫరు, బేహెసూతూన్ ఉద్యానవనమునందు హోలీయుత్సవము నతివైభవముతో జరుపుచుండెనని సియర్ ముతా ఖరిన్‌లో నుదాహరింపబడియున్నది.

వంగరాష్ట్ర నవాబైన ముబారక్ ఉద్దౌలా-దీపావళి

పైనచెప్పిన సియర్‌ముతాఖరిన్‌లోనే మీర్జాఫరుఖాను మూడవ కొమారుడైన ముబారక్ ఉద్దౌలా హోలీపండుగనే గాక హిందువుల పండుగయైన దీపావళినికూడా అత్యుత్సాహముతో జరుపుచుండెనని వ్రాయబడియున్నది. (చూడు. 3-వ సం. పుటలు 143-144)

"హిందువులపండుగయైన దీపావళి మహోత్సవమును జరుపుట కతడు ఐదారువేల రూపాయలను ఖర్చుపెట్టుచుండును హోలీయనునదికూడ హిందువుల పండుగయేకదా! అయినను మన నవనాగరికులైన ముసల్మాను ప్రభువులు దానిని ముఖ్యముగా జరుపవలసిన పుణ్యకార్యముగా నెంచి నాట్యకత్తెల నిమిత్తము, ఇతరవినోదముల నిమిత్తమును హీనకులస్థుల కిచ్చు బహుమానముల నిమిత్తమును చాలధనమును వ్యయము చేయుచుందురు. ముబారక్ ఉద్దౌలా పిల్లల 'సున్తీ' సందర్భమున నేను మూర్షిదాబాదులో నుండుట తటస్థించినప్పుడే ఈహోలీపండుగ వచ్చినది. ఈ యుత్సవ సందర్భములో తన బానిస స్త్రీలకును తన ప్రియురాండ్రకును బహుమతులుబట్టలు నిచ్చుటకొరకు ముబారక్ ఉద్దౌలా 37 వేల రూపాయలను ఖర్చుచేసినాడు" అని గులాంహుస్సేన్ ఖాన్‌గారు తన సియర్ ముతాఖరిన్‌లో వ్రాసినాడు!

రెండవ షాలం చక్రవర్తి

1760–1806 మధ్య మొగలాయి చక్రవర్తిగానుండిన రెండవ షాలంపాదుషా బలహీనుడై మహారాష్ట్రుల చేతులలో కీలుబొమ్మగానుండి తరువాత ఇంగ్లీషువారికి వశుడైనాడు. అతడు మహారాష్ట్రుల చేతులలో నుండగా ఢిల్లీలో మహారాష్ట్రులు ఆడినది ఆటగాను పాడినది పాటగాను చెల్లుబడి యగుచుండెను.

1780 వ సంవత్సరమున హోలీ పండుగలో జరిగిన వినోదముల సందర్భమున మహారాష్ట్రులు కొందరు, చక్రవర్తిని బహిరంగముగానే ఎగతాళిచేసిరి. కాని చక్రవర్తి చాలా సరసుడై నందువలన తనను పరిహసించినవారిపైన కోపింపకపోవుటయేగాక వారికి బహుమతు లిచ్చిపంపెను. ఈ విషయమును గురించి ఫకీర్ ఖయిరుద్దీన్ మహమ్మద్ అలహాబాదీ రచించిన ఇబ్రిత్ నామాలో వివరింపబడియున్నది. (చూడు. ఇలియట్ రచించిన హిందూదేశచరిత్ర 8–వ సంపుటము)

షా ఆలం పాదుషాగారి పరిపాలనలో 20 వ సంవత్సరమున హిందువుల హోలీ పండుగనాడు ఆనందరావు నర్సి యను మహారాష్ట్రుడు, ఒకనికి షా ఆలం చక్రవర్తి వేషమునువేసి విలువగల సన్నని దుస్తులను తొడిగి అతని పై పెదవులకు సన్నని మీసకట్టును అంటించి గడ్డమునకు కృత్రిమపు గడ్డమును తగిలించి ఒక ప్రాతమంచముపైన కూర్చుండబెట్టినాడు. చక్రవర్తి తనకత్యంత ప్రేమాస్పదురాలైన కోమార్తెనెల్లప్పుడునుదగ్గర నే యుంచుకొని తానెక్కడికి పోయిన నక్కడికి తంజానులోగాని

ఏనుగుపై నగాని ఆమె నెక్కించుకొని పోవుచుండుటను అనుకరించుటకొఱకా మంచముపైన చక్రవర్తి వేషము ప్రక్కనే స్త్రీవేషము వేసిన యువకునొకనిని కూర్చుండ బెట్టినాడు. ఈ వేషములతో నీ ప్రాతమంచమును చక్రవర్తిగారి తంజానుమోయు బోయీల వేషములు వేసిన నలుగురు మనుష్యులు మోయుచుండగా ప్రక్కను చక్రవర్తిగారి పరివారజనమువలె ఛత్రచామరములతోను వెండి బంగారు వేత్రములు (బెత్తములు) తోను ధ్వజములతోను కొందరు హీనకులజులు వెంటరాగా మేళతాళములతో నూరేగుచు ప్రజలు విఱుగబడి చూచుచుండగా పాదుషా గారు కూర్చునియున్న జహాన్ న్యూమా రాజనగరు దగ్గరనుండి పోయిరి. ఇట్లు తన్ననుకరించుచు వచ్చిన ఈ దుండగ్రీంద్రను చూచి చక్రవర్తి కోపింపకపోవుటయే గాక చిరునవ్వుతో ఈ ప్రదర్శనమును చేయించిన ఆనందరావుగారికి 500 రూపాయిలు బహుమతిగా పంపించెను.

అప్పుడు సర్వాధికారిగానుండిన మహారాష్ట్ర నాయకుడైన సింధియా మహారాజుగారికీ సంగతి తెలియగా ఆయనకుచాలా కోపమువచ్చినది. తన శిబిరములో నున్న సైనికాధికారియైన ఆనందరావిట్లు చేసినందులకు శిక్షగా ఆయన అతని ఆస్తిని కొల్లగొట్టించి ఆనందరావును పట్టుకొని ఫిరంగిమూతికి కట్టించి ప్రేల్చివేయుటకు నిశ్చయించెను. ఈ సంగతి పరమ దయాళుడైన పాదుషాగారి చెవినిపడగా ఆనందరావును వధింపవలదనియు తామతనిని క్షమించితిమనియు కబురంపిరి. అంతట

సింధియా మహారాజు గ్వారతనిని వదలిపెట్టిరి గాని తమ కొలువులోనుండి తొలగించి వెడలగొట్టిరి.

హిందూ మహమ్మదీయ కలహములకు కారణమైన హోలీ

ఇంతవఱకును హిందూ మహమ్మదీయులు సోదరభావముతో కలిసి మెలసి హోలీపండుగను జరపికొనిన యుదాహరణములను జూచితిమి. ఇక నీ యుత్సవము మతకలహములకు కారణముగా పరిణమించిన యుదాహరణములను కూడ గొన్నిటిని చూతము.

1713—1715 మధ్య భారతదేశము నేలిన ఫరుక్సియ్యర్ చక్రవర్తికాలములో ఘూర్జర (గుజరాతు) రాష్ట్రములో నహమ్మదాబాదు నగరమున, హోలీ యుత్సవ సందర్భమున హిందూ మహమ్మదీయులకు తగవులు వచ్చెను. దానిని గూర్చి సీయర్ ముతాఖరిన్‌లో వివరింపబడియున్నది. అహమ్మదాబాదులో రెండు ఇండ్ల మధ్య కొంత ఖాళీస్థలముండెను. ఒకయిల్లు హిందువునిది. రెండవది యొక ముసల్మానుది. హిందూ గృహస్థుడు స్థానిక పరిపాలకుని యనుమతితో కామదహనమును చేసినాడు. మహమ్మదీయుడైన పొరుగింటివానికిది యిష్టములేదు గాని హిందువుడు అతనిమాటవినక బహిరంగముగా భోగిమంట వేసినాడు.

అంతటనా హిందువునకు శాస్తిచేయవలెనని మహమ్మదీయులొక ఆవును తెచ్చి ఆ ప్రదేశముననే చంపిరి. అయితే ఈ తగ వంతటితో పోవలేదు. ఆ ప్రాంతములో హిందువుల జనసంఖ్యయే అధికముగా నున్నందువలన వారందరు నేకమై

మహమ్మదీయులపైనబడిరి. అంతట వారు తమ యిండ్లనువదలి పారిపోయిరి. హిందువు లా యావేశములో నొడలుమరచి యొక మహమ్మదీయుని ఆ ప్రదేశముననే వధించిరి. అంతట నగరములోని మునల్మానులు నగరపాలకుని క్రిందనున్న అఫ్ఘను సైన్యము సహాయముతో వచ్చి హిందువుల ఇండ్లపైబడి దోచు కొనిరి. ఇండ్లు తగులబెట్టిరి. ఒకచోట హిందువులు ప్రాణము లను తెగించి తుపాకులతో పోరాడిరి. ఈ కొట్లాటలు కొన్నాళ్ల పాటు జరిగినవి.

ఆ చక్రవర్తి పరిపాలన కాలములోనే హోలీపండుగ సందర్భములోనే ఢిల్లీలోకూడా హిందువులకును మహమ్మ దీయులకును కొట్లాట జరిగినది. హోలీ యుత్సవమున జరిగిన గల్లంతులలో మెక్కానుండివచ్చిన మునల్మాను హాజీయాత్రికు డొకడు హిందువుల చేతులలో మరణించెను. బహుశా ఇది తలవనితలంపుగానే జరిగియుండును. అయితే నగరములోని పంజాబీలైన చెప్పాలు కుట్టువాండ్రును ఇతర మునల్మాను వర్తకులును ఒక్కుమ్మడిగా తిరుగబడి పెద్ద గలాటచేసిరి. అప్పుడు ఖాజీగానుండిన యాతడీ విషయమున సరియైన శ్రద్ధ తీసికొనలేదని యెంచి వారు వజీరు (ప్రధాన మంత్రి) గారిని ఇంకొక మంత్రిగారిని కూడా వెంటాడిరి. వజీరుగారికి అంగ రక్షకులుగానుండిన అఫ్ఘను సైనికులపై చెప్పాలవర్షము కురిపిం చిరి. ఈ కల్లోలము కొన్నాళ్లపాటు జరిగెను.

ఇంగ్లీషు గవర్నరు తీర్పు

సియర్ ముతాఖరిన్ తర్జుమాచేసిన హాజీముస్తఫా గారిట్లు వ్రాసిరి. "నాకాలములోనే ఒకమారు మహమ్మదీయుల

పితృ దేవతలను గురించి విలపించు మహాపర్వమును, హిందువులు వినోదముగా కాలక్షేపము చేయు హోలీపండుగయు నొకేసమయమున తటస్థించినవి. తమతమ మతాచారముల ప్రకారము జరుపుకొనుటకు గల హక్కులనుగూర్చి న్యాయము చెప్పవలసినదని ఉభయులును, అప్పుడు దేశమును పరిపాలించు ఇంగ్లీషు గవర్నరు నడిగిరి.

ప్రతి సంవత్సరమును హోలీపండుగ యెప్పుడు వచ్చునని గవర్నరు హిందువుల నడుగగా, వారది యెల్లప్పుడును ఆ కాలములోనే వచ్చుననియు ఇతర కాలములందు రాదనియు బదులు చెప్పిరి. మీపర్వ మెప్పుడు వచ్చుచుండునని యితడు మసల్మానుల నడుగగా వారది యొక్కప్పుడొక ఋతువులోను ఇంకొకప్పుడింకకొక ఋతువులోను వచ్చుచుండునని బదులు చెప్పిరి. అట్లయినచో మీది న్యాయపక్షము కాదని గవర్నరు వారితోనని ఆప్రకారము తీర్మానించెను.

* Seir Mutaqherin. By Syed Ghulam Hussain Khan (Cambray & Co Calcutta 1902) Vol. I pp 72, 263 Mahamedan and Holi Festival. Romesh Chandra Banerjee Modern Review Vol XVII (1940) pp 708.

—*—

మహా సేనాని పేరు నిలిపిన భార్య

వంగరాష్ట్రముపై మహారాష్ట్రుల దండయాత్ర

వంగదేశము మొగలాయి సామ్రాజ్యములో నొక రాష్ట్రముగా నుండెను. మూర్షిదాబాదును రాజధానిగా చేసికొని మొగలాయి చక్రవర్తి రాజప్రతినిధి ఆ దేశమును పాలించుచుండెను. క్రీ. శ. 1741 లో అలీవర్ది ఖానుడు రాజప్రతినిధిగా నుండగా ఒకతెగ మహారాష్ట్రులు వంగదేశములోనికి దండయాత్ర సాగివచ్చిరి. రఘోజి భాంస్లే గారి ప్రధాని నలుబదివేల గుఱ్ఱపు దళముతో వచ్చి పడినాడు. ఆలీవర్దిఖాను వారిని ప్రతిఘటింప నిశ్చయించెను. గాని కొందరు సేనాధిపతులు వెనుక దీసిరి. సైన్యములోని ఆఫ్ఘనులు తిరుగుబాటు చేయు స్థితిలో నుండిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలో మహారాష్ట్ర సేనానియైన భాస్కర పండితుడు రాజప్రతినిధియొక్క సైన్యములను తరిమి వారి సరంజామును చేజిక్కించుకొని చుట్టుముట్టి ఒకకోటి రూపాయలను కప్పముగా చెల్లించినచో వెనుకకుపోయెదనని కబురంపెను. నా ప్రాణము పోయినను నేను కప్పము చెల్లింపనని ఆలీవర్ది ఖాను బదులుచెప్పి పోరాటము సాగించెను. అప్పటికి మూడు వేల గుఱ్ఱపు దళములో నైదువందలు మాత్రము ఆతనికి మిగిలియుండెను, సేనాధిపతులు అధైర్యముతో నుండిరి. అంతట అతడు తనవారికి ధైర్యము చెప్పి వారికి ఆవేశము కలిగించెను, మిగిలిన సైన్యముల నెల్ల కూడదీసెను, అతడత్యంత ధైర్య సాహసములతో తన్ను చుట్టుముట్టిన శత్రుసైన్యములనుండి

చొచ్చుకొని పోవుటకు నిశ్చయించెను. ఆప్రకారమతడు ఘోరముగా యుద్ధము చేయుచు శత్రుసైన్యములలోనుండి పోవుచుండగా మహారాష్ట్రులతని నడ్డగించుచుండిరి అప్పుడప్పుడు మీాదికి వచ్చి పడుచుండిరి. ఒకమారు మహారాష్ట్రులు తెల్లవారుజామున వచ్చిపడిరి. రాజప్రతినిధికి తన ఏనుగు నెక్కుటకు కూడా వ్యవధిలేకపోయెను. ఎవరికివారే యమునాతీరేయను నట్లు పోరాడసాగిరి. భగవంతుని మహిమవలన నేమైన తటస్థించిన తప్ప ఆలీవర్దీఖాను బ్రదికి బయట పడునను నాసలేని పరిస్థితి కలిగెను.

ఏనుగులు చేసిన చమత్కారము

అప్పుడొక విచిత్రము జరిగెను. సాధారణముగా రాజప్రతినిధి ఏనుగునకు ముందుగా రెండు పెద్దఏనుగులు ఆయన ధ్వజములతోను పతాకములతోను నడచుచుండును. వాని గొప్పదంతములకు లావైన గొలుసులు కట్టియుండును. ఈ ఏనుగులా గొలుసులను ఆడించుచు ధ్వనిచేయుచువినోదించును. ఈగొలుసులు పండ్రెండున్నర మణుగుల బరువును ఇరువది యడుగుల పొడువు నుండును. అప్పుడట్లు ఆమహారాష్ట్ర జనము వచ్చి పడగా వింతవేషములు ధరించియున్న ఇంతమంది క్రొత్త మనుష్యుల రూపములును వారి వాసనయు చూచి ఏనుగులు బెదరి కోపముతో తమ గొలుసులను చమత్కారముగా గిరగిర త్రిప్పసాగినవి. అంతట నాగొలుసు లొక గొప్ప అస్త్రము వలె పనిచేసి శత్రుసైన్యములను నుగ్గునుగ్గు చేయసాగెను. ఈ

విచిత్రమును జూచి మహారాష్ట్రులు భయవిస్మయములతో వెనుకంజ వేసి పారిపోవసాగిరి.

ఇంతలో రాజప్రతినిధి అంగరక్షకులును తెలివిదెచ్చుకొని వచ్చి ఆయనను రక్షించిరి. అప్పుడు తక్కిన సైన్యములు వచ్చి ఆయనను కలిసికొనగా గండము గడచి అతడెప్పటివలెనే శత్రుబలముల మధ్యనుండి ముందుకు పోవుటకు వీలుకలిగెను. అనేక కష్టములుపడి రాజప్రతినిధి మూర్షిదాబాదుకు రెండు దినముల దూరమునున్న కట్వాకోటను చేరగలిగెను.

ఇట్లు రాజ ప్రతినిధి తమ ముట్టడిని భేదించుకొని పోయి తన బలములను చేరదీసికొనుచుండగా మహారాష్ట్రులు వంగ దేశమును జయించుట కష్టమని గ్రహించి దోపిడి ప్రారంభించిరి. మూర్షిదాబాదును ముట్టడించి జగత్సేటు అను కోటీశ్వరుని ఇంటిని దోచి రెండుకోట్ల రూపాయలను దోచిరి. రాజ ప్రతినిధి మూర్షిదాబాదు పట్టణమును రక్షించుట కొరకు వచ్చుచుండగా మహారాష్ట్ర సేనాధిపతి తీవ్రమైన వర్షములకు భయపడి కొంచెము వెనుకకు పోయెనుగాని మీరాహబీబు అనునతడు ప్రోత్సహింపగా నతడు మరల విజృంభించి హుగ్లీని పట్టుకొనెను. తరువాత మహారాష్ట్రసైన్యములు గంగానది దక్షిణప్రాంతములను నాశనము చేసిరి. ఒరిస్సా, మిడ్నపూరు, బర్ద్వాను, రాజమహాల్ ప్రాంతములు శత్రువుల వశమయ్యెను. మొగలాయి ఫౌజుదారు లెంత కష్టపడి పోరాడినను లాభము లేకపోయెను. మూర్షిదాబాదును గంగ కుత్తర

(Seir Mutaqherin Vol. I pp 390-1)

ప్రాంతములును మాత్రము ఆలీవర్ధిఖానుని వశమునఁనుండెను. అతడు అసాహాయ్యుడుగా నుండెను. ఇట్టి స్థితిలో మొగలాయి చక్రవర్తిగారి దగ్గరనుండి యొక ప్రభువు మూర్షిదాబాదుకు వచ్చి చక్రవర్తికి చెల్లవలసిన కప్పమిమ్మని యడిగెను.

ఆలీవర్ధిఖాను తనస్థితిగతులను చక్రవర్తికి విన్నవించి సహాయము చేయుడని కోరెను అంతట మహమ్మదుషా చక్రవర్తి అబ్దుల్ మన్సూరుఖానును సైన్యములతో పంపెను. ఇంతటితో తృప్తిజెందక చక్రవర్తిగారింకొక యుపాయము నాలోచించిరి. మహారాష్ట్రులీవిధముగా వంగదేశముపైన దండయాత్ర చేయుటవలన తనకు రావలసిన కప్పము చెల్లుట లేదనియు, అందువలన తాను మహారాష్ట్రులకు చెల్లించుట కేర్పాటు చేసికొనిన చౌతుపన్నును చెల్లించుటదు స్తరమనియు పునహాలో మహారాష్ట్ర సర్వసేనానియైన పేష్వాబాలాజీరావుగారికి వ్రాసెను. ఈలోపుగా ఆలీవర్ధిఖాను తనసైన్యముల నెల్లమఱలప్రోగుచేసికొనిమహారాష్ట్రుల నెదిరించి వారినోడించ గలిగెను ఇంతలో చక్రవర్తిగారంపిన సహాయమును వచ్చెనుగాని అట్లు సహాయమునకు వచ్చిన సేనాధిపతి కొంత స్వాతిశయమును చూపెను. ఆయన సైన్యములును దౌర్జన్యము చేయసాగెను.

మహారాష్ట్ర సైన్యములుకొన్ని వంగరాష్ట్రమునకు పోయి ఇట్లు దౌర్జన్యములు చేయుచున్నవను సంగతి సర్వసేనానియైన బాలాజీరావుగారికి తెలియగనే న్యాయముగా తమకు చెల్లవలసిన చౌతుపన్ను వసూలు అగుటకీ దౌర్జన్యము లాటంకము గలిగింపగలవని గ్రహించెను దోపిడికి వీలున్నచో మహారాష్ట్రసైన్యము లెవ్వారి

మాటను వినవనికూడ ఆయనకు తెలియును. అందువలన బాలాజీరావుగారు స్వయముగా బయలుదేరిపోయి వారిని వారింపదలచెను. ఆయన దావూదుపూరునుండి త్వరితముగా తిక్రీ గయమీదుగా అజీమాబాదు(పట్నా)నగరము వెనుకనుండిమనపూరు బేహారులద్వారా అడ్డముగా పోయి ముంగేరి(మాంఘీరు)భాగల్పూరులదగ్గర రాజబాటలోనికి వెడలివచ్చి తన సైన్యములను నడిపించుకొని పోవసాగెను. బాలాజీరావుగారింత కట్టుదిట్టములలో నుంచినను ఈ సైన్యములు పోవునప్పుడు వానివెంటనుండు పరివారజనము అందులోని దుర్మార్గులు, ఆతతాయులు కొందరు, ప్రక్కనున్న గ్రామములను దోచుకొనుచు ప్రజలను హింసించుచునే యుండిరి. దీనివలన మాంఘీరు, భాగల్పూరు ప్రజలుకూడ బాధపడిరి. ఈ సైన్యములు వచ్చుచున్నవని తెలియగానే ప్రజలు తమయిండ్లు వాకిండ్లు వదలి గంగానది కావలియొడ్డుననున్న గ్రామములకు పారిపోవసాగిరి.

మహాసేనాని భార్య చేసిన సాహసము

ఇట్లు గ్రామవాసులందరును ఇండ్లు విడిచిపోవుచుండగా నొక స్త్రీ గొప్ప సాహసముచేసెను. ఆమె మహమ్మదుఖాన్ అను సేనాధిపతిభార్య. ఈ సేనాధిపతి చాల గొప్పవాడు. ఇతడు,ఆలీవర్ది ఖానుకుపూర్వము వంగరాష్ట్రమునకు నవాబైన సేర్ ఎఫ్రాజ్ ఖాన్ గారి సేనాధిపతి. క్రొత్తగా వంగరాష్ట్రము నాక్రమించిన ఆలీవర్ది ఖానుయొక్క సేనాధిపతితో ఇతడు ఘెరి లేక ఘెరియా అను గ్రామము దగ్గర జరిగిన యుద్ధమునందు

ధైర్యముతో పోరాడి తనప్రభువు మరణింపగా తాను బ్రదుక నిచ్ఛగింపక తన ఇరువురు పుత్రులతోను రణరంగమునమరణించి వీరస్వర్గము నలంకరించిన మహావీరుడు ఆయనభార్య యిప్పుడు నిరాధారమై అసహాయురాలై పాడుపడి మరమ్మతులేని ఇంటిలోనే కాపురముండెను. గంగానదిని దాటి పోవుటకు ధనములేక ఇతరులందరును గ్రామము విడచిపోవుచుండగా ఆమె ధైర్యముతో తనయింటనేయుండి తనప్రాణములనైన గోల్పోవుటకు తెగించెను.

అంతట ఆమె తన బంధుగులను వారి పరివారజనమును పోగుచేసి వారికి ధైర్యముచెప్పి తమ తమ స్త్రీలను పిల్లలను రక్షించుకొనుటలో ప్రాణముల నడ్డువేయుడని హెచ్చరించెను. ఆమె ధైర్యమును చూచి వారుకూడ ధైర్యము తెచ్చుకొని ఆమెకు సహాయులై నిలిచిరి. అంతట నామె తన యింటి తలుపులనెల్ల మూయించి చెట్లను రాళ్ళనుతెచ్చి దారికి అడ్డముగా వేయించి తుప్పుపట్టిన ప్రాత తుపాకులను తీసి మగవారికిచ్చి మహారాష్ట్ర సైన్యములు తనయింటిపైన బడినప్పుడు వారితో యుద్ధము చేయుటకు సిద్ధపడెను.

ఆయూరిలోని జనమిట్లు పారిపోయినవారు పోగా మిగిలినవారు మహారాష్ట్ర సైన్యమునకు లోబడి వారిదోపిడికి అవమానములకును తలయొగ్గిరి. పాడుపడిన యీ ఇండ్లగుంపు నుండి మాత్రము తిరస్కారము ప్రతిఘటనము తుపాకిగుండ్లు వచ్చుట చూచి మహారాష్ట్ర దోపిడిగాండ్రు ఆశ్చర్యపడిరి. చాలవఱకు పాడుపడియున్న యీ యింటిని సులభముగా నేల

మట్టము చేయవచ్చునని వారనుకొని దానిని ముట్టడించిరిగాని అందులోనుండి వచ్చిన తుపాకిగుండ్లు తగిలి తమలో కొందరు మరణించుట చూచి వారు ముందువెనుక లాలోచించుచుండిరి. ఈ విచిత్రమును గూర్చి మహారాష్ట్ర సైనికులు చెప్పుకొనుట వలన నీ సమాచారము మహారాష్ట్ర సర్వసేనాని చెవిని పడెను. ఆయన విచారించగా పూర్వము గొప్ప సేనాధిపతిగా నుండిన యొక మొగలాయివీరుని భార్య దారిద్ర్యము ననుభవించుచు పారిపోవుటకు ధనములేక తన పాడుఇంటిలోనే యుండి దోచుకొన వచ్చిన మహారాష్ట్ర సైనికులను ప్రతిఘటించుచున్నదను సంగతి తెలిసెను. అంతట సద్ధర్ముడైన మహారాష్ట్రసర్వసేనాని ఈమెయొక్క శీలనమునకును ధైర్యమునకును మెచ్చుకొని తన సైన్యములోని వారెవ్వరు నామె నేవిధముగను బాధింపరాదని శాసించి ఆమెకు దయాపూర్వకమైన జాబునంపి దక్షిణాపథమున తయారైన విలువగల కొన్ని అమూల్యాంబరముల నామెకు కానుకగా పంపుటయెగాక తన సైన్యములెల్ల ఆ ప్రాంతముల నుండి వెడలిపోవువఱకును ఆమె యింటిదగ్గర కావలియుండి ఎవ్వరివలనను ఆమెకెట్టి యిబ్బందియు కలుగకుండునట్లు రక్షించ వలసినదని చెప్పి కొందరు రక్షకసైనికులను బంపెను. తన సైనికులుగాని సైన్యముతో వచ్చువారుగాని ఆమెకేదైన హాని కలిగించినచో కఠినముగ శిక్షింతుననియు ప్రకటించెను. ఇంక తన వారివలన గ్రామస్థులకెట్టి యిక్కట్టులు కలుగకుండునట్లు చేయుటకు తన సైన్యముయొక్క దారిని తప్పించి, కొండప్రదేశము లలోనుండి ప్రయాణము సాగించెను. పేష్వా బాలాజీరావుగారి

కావలివారు ఆయన చెప్పినట్లు సైన్యమంతయు సాగిపోవుటకు నావీరవనిత యింటిదగ్గరనేయుండి ఆమె సెలవుదీసికొని తమ ప్రభువుదగ్గరకు పోయి చేరిరి. ఆయన మహారాష్ట్ర సేనలు అడవులు, కొండలు దాటి కొన్ని దినములు ప్రయాణముచేసి బీర్భూముదగ్గర విశాలమైన మైదానపు భూములలో మూర్షిదాబాదుదగ్గర విడిసెను.

ఇంతలో రఘోజీభోంస్లేకూడా తన సైన్యముతో మూర్షిదాబాదువైపునకే వచ్చి విడిసెను. ఇట్లు వంగరాష్ట్రము రెండు గొప్ప మహారాష్ట్రసైన్యముల కోఅలలో చిక్కెను. ఆలీవర్దీఖానుడు మహారాష్ట్ర సర్వసేనానిని గంగాతీరమున కలసికొని ఆయనకు కొన్నిమర్యాదలు చేసి రఘోజీని పారదోలమని కోరెను. అజీమాబాదు (పట్నా) పరిగణానుండి తమకు చెల్లవలసిన "చౌతును" చెల్లించుటకును తన మహారాష్ట్ర సైన్యములు వంగరాష్ట్రమును వదలిపోవుటగాని వారికి సహాయము చేయుటగాని జరుగదని బాలాజీరావుగారు నిష్కర్షగా చెప్పెను. సొమ్ము యిచ్చినతరువాత నతడు రఘోజీ నోడించి వంపివేసెను. ఇది యంతయు 1741 లో జరిగెను. *

ఈ బాలాజీరావుగారే పునహా శ్రీమంతుడనియు 'నానా సాహేబు' అనియు ప్రసిద్ధిజెంది మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యమున కధీనడైన పేష్వా బాలాజీబాజీరావుగారు.

Seir Mutaqherin Vol. I. P P 375-422.

గొల్లహంపన్న

వెల్లింగ్టనునుండి శికందరాబాదుకు పోవుచున్న ఇంగ్లీషు సైనికుల పటాలమొకటి 1893 వ సంవత్సరము అక్టోబరు నెల 4 వ తేదీన ఉదయము గుంతకల్లు రైలుస్టేషను చేరినది. ఆ సైనికులను ఇంకొక రైలులోనికెక్కించి పంపవలసి యున్నందున వారిని రైలుస్టేషనుకు కొంతదూరములోనున్న విశ్రాంతి స్థలమునకు బంపిరి. అది ఒకమిలిటరీ బంగళా. ఇప్పుడు రహదారీ బంగళాయున్నచోటున నుండెడిది. ఆ సాయంత్రము సైనికులు సాధారణముగా సాయంసమయమున పుచ్చుకొను బీరు అను సారాయమును పుచ్చుకొని కాబోలు కొంతమంది సైనికులు షికారు బయలుదేరి తిరుగసాగిరి.

రైలుస్టేషను దగ్గరనుండి గుంతకల్లు గ్రామమునకు పోవు బాట, ఈ సైనికులు దిగిన మిలిటరీ బంగాళా ప్రక్కనున్న పొలములలోనుండియే పోవును. ఆ సమయమున గుగ్గిళ్ళమ్ము కొని జీవించు వయసు మళ్ళిన గొల్లస్త్రీ యొకతెయు తన జొన్నచేనుకు కావలియుండి ఇంటికి తిరిగిపోవుచున్న షాతిక ముప్పది సంవత్సరముల వయస్సుగల లింగధారి కాపు స్త్రీ యొకతెయును ఆ బాటవెంట నడుచుచు ఊరిలోనికి పోవుచుండిరి. వారీసైనికులున్న మిలిటరీ బంగాళాను దాటి కొంత దూరము పోవునప్పటికి యువకులైన ఆరుగురు సైనికులు వారిని వెంబడించుచున్నట్లు వారు కనిపెట్టి భయపడి వడివడిగా నడువసాగిరి. అంతట వారిని వెంబడించుచున్న ఆ సైనికు

లును వేగముగా నడువసాగిరి. ఇది చూచునప్పటి కాస్త్రీల పై ప్రాణములు పైకిపోయి ఆ బాటమీదనున్న రైలుగేటు దగ్గరకు పరుగెత్తి అక్కడ గేటుకావలివాడైన గొల్ల హంపన్న శరణుజొచ్చిరి.

హంపన్న ఈ స్త్రీలను రైలుగేటు దగ్గర నేయున్న తన చిన్న గదిలోనికి పోయి తలుపు వేసికొను డనెను. వారట్లు చేసిరి. అంతట సైనికులు నక్కడకువచ్చి ఆ గది దగ్గరకు వెళ్ళి దాని తలుపును బలవంతముగా తీయుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని ఆ గది రాతితో కట్టబడి దాని తలుపు ద్వారబంధములు గట్టివై నందువల్ల ఆసైనికులు తమ 'బూట్సు' కాళ్ళతో తన్నినను అది రాలేదు. ఈదౌర్జన్యమును మానుడని హంపన్న యాసైనికులకు సౌజ్ఞ చేసి వారిని వారింప జూచినాడుగాని వారది పెడ చెవినిబెట్టిరి. అంతట హంపన్న అక్కడ చిక్కుడు తీగె నెక్కించుటకు పాతిన వెదురుకర్రలలో నొకటి తీసి దానితో నా సైనికులను కొట్టుదనని బెదిరించెను. అప్పుడా సైనికులు వెనుదిరిగి నడవసాగిరికాని అందులో నొకడు తన నడుముదగ్గర నుంచి ఒక చిన్న "రివాల్వరు" తుపాకినిదీసి హంపన్న వైపునకు బారుచేసి కాల్చెను. ఆ తుపాకి గుండువచ్చి హంపన్న కుడి తొడలో దూరినది. హంపన్న దెబ్బతిని రైలు దాపి దగ్గర పడిపోయినాడు. అంతట సైనికులు తత్తరపడి తమ మిలిటరీ బంగళాదగ్గరకు పారిపోయిరి. తుపాకి ప్రేలిన చప్పుడును మనుష్యుని యార్పునువిన్న యొక రోడ్డు మేస్త్రీయును మరికొందరును రైలుగేటు గదిలో తలదాచుకొన్న ఆ యిద్దరు

స్త్రీలును కేకలు వేయుచు హంపన్నకు సహాయపడుటకు పరుగెత్తికొని వెళ్ళిరి.

ఈ తుపాకి ప్రేలుడు విని రైల్వేపోలీసు వారు అక్కడకువచ్చిరి. హంపన్న చాలా నీరసస్థితిలోనుండెను. ఆరాత్రియే ఆ సైనికుల పటాలము నింకొక రైలులోనెక్కించి శికందరాబాదు పంపివేయుదురు గనుక హంపన్నను ఆ స్థితిలోనే మోసికొనిపోయి రైలుస్టేషను ప్లాటుఫారముమీద నొక కుర్చీలో కూర్చుండబెట్టి సైనికులను వరుసగా నతని ముందు నడిపించి తనను కాల్చిన సైనికుని గుర్తింపుమనిరి. కాని హంపన్న తానున్న నీరసస్థితిలోను బాధలోను తన నెవరు కాల్చినారో గుర్తించలేకపోయెను. హంపన్న వ్యవహారమింకను అపాయస్థితిలోనికి దిగినది. అంతట అతనిని గుత్తికి తీసికొని వెళ్ళిరి. అక్కడ క్రాపీట్ (Carrapiett) అనుపేరుగల ఒక ముదుసలి మిలిటరీ అసిస్టట్ సర్జన్‌గా రతనికి కొంత చికిత్స చేయుటకు ప్రయత్నించినారు. కాని లాభము లేకపోయినది. హంపన్న చనిపోయినాడు.

తుపాకిగుండు ఎక్కడ నున్నదోయని కోసిచూడగా నదియతని పొత్తికడుపుక్రిందగజ్జదగ్గరలోపల (groin) నున్నది. దానిని బయటకు తీసి హంపన్న శవమును పూడ్చిపెట్టినారు. పైన చెప్పిన మిలిటరీ డాక్టరు క్రాపీట్‌గారు టెన్నిసు బంతిఆటస్థలమున నీ సంగతిని తన స్నేహితులతో చెప్పుచుండగా గుత్తిలో వకీలుగా నుండిన శ్రీ పత్తి కేశవపిళ్ళగారు విని ఈ వృత్తాంతమును హిందూపత్రికకు పంపిరి. ఈ చిత్రకథను

అప్పటి ప్రభుత్వ సభ్యులైన స్టోక్సుగారు జూచి దీనినిగురించి సమగ్రముగా విచారించవలసినదని యుత్తరువు చేసిరి.

చెన్న పట్టణమునసుండు పోలీసు డిప్యూటీ ఇనస్పెక్టరు జనరల్ గారు వెంటనే గుంతకల్లుకుపోయి ఈ విషయమై విచారణచేయుట ప్రారంభించిరి. బ్రహ్మాజెముడు ముండ్ల కంపలనెల్ల తొలగించి చుట్టుప్రక్కలనున్న నీటిగుంటలలోని నీటినెల్ల తోడించి తుపాకి యెక్కడనైనను దొరకునేమోయని వెదకించిరి. అప్పుడు శ్రీ మాదిరెడ్డి పాపారావు నాయుడుగారు గుత్తిలో పోలీసు ఇనస్పెక్టరుగానుండిరి. వీరును పోలీసు సూపరింటెండెంటుగారైనములాలీగారును హంపన్న పొత్తికడుపులో నుండి తీసిన తుపాకి గుండు పుచ్చుకొని ఆచోకీ తీయుటకు శికందరాబాదుకు పోయిరి. వెల్లింగ్టన్‌లో చేయబడిన దర్యాప్తు వలన ఒక సైనికుడొక రివాల్వరు తుపాకి నొక యంగడిలో కొనినట్లు బయల్పడెను. ఆసైనికుడు శికందరాబాదు పటాల ముతో పోయినట్లును తేలినది. అంతట శికందరాబాదులోని పటాలములో నా సైనికుని పట్టుకొనగానితడు గుంతకల్లులో రైలుగేటు కావలివానిపైన తాను తుపాకిపేల్చినట్లు ఒప్పు కొనెను. గాని ఆ "నేటివు" (దేశీయుడు) తనను తనతోడి సైనికులను ఒకపెద్ద కఱ్ఱతో కొట్టవచ్చెననియు అందువలన ఆత్మరక్షణ నిమిత్తము తా నతనిపైన తుపాకిని కాల్చితిననియు ఆసైనికుడనెను. అప్పటికా వ్యవహారమంతయు జరిగి ఒక నెల దాటిపోయినను ఆసైనికులలో నిద్దరు ముగ్గురు వీపులపైన కఱ్ఱదెబ్బల చారికలింకను తనకు కనబడినవని సూపరింటెండెంటు గారు సెలవిచ్చిరి!

ఆ గేటు కావలివాడొక తార్పుడుగాడనియు ఆ స్త్రీలలో చిన్నదానికి గాను వాడొక రూపాయి అడిగినాడనియు తాము నాలుగణాలను మాత్రమిచ్చెదమంటి మనియు ఈ బేరము తెగక ఆ పెనగులాటలో వాడొక పెద్దకర్రను చేతపట్టుకొనివచ్చి వారు వెళ్లిపోవుచుండగా వారి వీపులపై న కొట్టినాడనియు నీ సైనికుల పక్షమున వాదింపబడెను. ఈఒప్పందలతో ఈవాదన సంజాయిషీలుకూడా శికందరాబాదులోనే లిఖిత మూలమును చేసి ఆముద్దాయిని రెండవతరగతి రైలుబండిలో నెక్కించి జిల్లా మేజస్ట్రీటుగారైన మానవేదన రాజాగారి ఎదుట హాజరు పరచిరి.

ఈ లోపుగా నీ యిరువురు అసహాయస్త్రీల మానములను రక్షించుటకు సాహసించి తన ప్రాణములను గోల్పోయిన ఈ బీదగేటు కావలి వాని స్మారక చిహ్నము నొకదానిని ప్రజలు నెలకొల్పుట యుక్తమని హిందూ పత్రికయందొక సూచన గావింపబడెను. సూచనచేయబడుటయే తడవుగా చెన్నపట్టణములోని రాజధాని కళాశాలలో ఆచార్యులుగా నుండి ప్రఖ్యాతివడసిన ప్రొఫెసర్ పి. రంగనాథ మొదల్యారు, ఎం. ఏ గారును, ఐ. సి. ఎస్ శాఖలో పనిచేయుచున్న ఉదారుడైన ఒక ఆంగ్లేయ జిల్లాజడ్జిగారును బళ్లారి జిల్లాలోని సభాపతి మొదాల్యారుగారును విరాళములను వేసిరి. హిందూపత్రికాధిపతి ఈ విరాళములను వసూలుచేయుచు అను దినమును విరాళములనిచ్చిన వారిపేర్లు పత్రికలో ప్రకటింపసాగెను.

ఇట్టిస్థితిలో జిల్లామేజస్ట్రీటుగారు హాంపన్నను కాల్చి చంపిన సైనికుని హైకోర్టు సెషన్సులోవిచారించుటకు పంపిరి. అప్పుడు హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తియైన కాలిన్సుగారి ఎదుట ఆంగ్లేయులైన ముద్దాయిలకు గల ప్రత్యేకహక్కుల ప్రకారముగా ఆరుగురు ఆంగ్లేయులును ముగ్గురు దేశీయులును గల స్పెషల్ జూరీయను ప్రమాణ పురుషుల సహాయముతో విచారణ ప్రారంభమయ్యెను. ఈ జూరీలోని ముగ్గురు దేశీయులును ఆంగ్లేయ దొరలచెప్పు చేతలలో నుండదుభాషీలే.

విల్లీగ్రాంట్ అను ఇంగ్లీషు బారిష్టరు ప్రాసిక్యూషను తరఫునను వెడర్బరన్ అను నింగ్లీషు బారిష్టరు ముద్దాయి తరఫునను న్యాయవాదులుగా పనిచేసిరి. ఈవిచారణ కొన్ని దినములు జరిగెను. ఇది చెన్నపట్టణములో చాలా సంచలనము కలిగించెను. ప్రతిదినమును ప్రజలు గుంపులు గుంపులుగా హైకోర్టుకు వచ్చి విచారణను చూడసాగిరి. ఈ సందర్భములో కాలేజీ విద్యార్థులపట్ల పోలీసు సార్జెంట్లు అమర్యాదగా ప్రవర్తించి వారిపైన దౌర్జన్యములు చేయుచున్నట్లు మేజస్ట్రీటుల దగ్గర కేసులు దాఖలు కాబడెను,

హాంపన్న హత్యకేసులో విచారింపబడిన స్త్రీల నిరువురను వెడర్బరన్ గారతి చతురతతో అడ్డు సవాళ్ళు వేసి క్రాసు పరీక్ష చేసిరి. ఈ స్త్రీలలో నొకరైనను గేటు కావలివాడు సైనికుల కమ్మజూపెనని చూపుటకు ముద్దాయి పక్షమున పని చేసిన న్యాయవాది ప్రయత్నించెను. ఒకవేళ నిది నిజమేయని యంగీకరించినను ఈనేరమును చేయుటలోని ఘోరమునిది యే

మాత్రమైన తగ్గింపగలదా యని యొక ఇంగ్లీషు ఉద్యోగియే అనినాడు.

హాంపన్న యొక రూపాయి అడిగెననియు తాము నాలు గణాలకన్న ఎక్కువనివ్వమని అంటిమనియు, చనిపోయిన హాంపన్న యొక పెద్దబడితను పుచ్చుకొని తమ్ముకొట్టి చంప వచ్చెననియు అంతట ముద్దాయి ఆష్ (Ash) తన రివాల్వరు తుపాకిని దీసి ఆత్మరక్షణముకొఱకు హాంపన్నపైన గాల్చె ననియు ముద్దాయి తోడిసైనికులు ముగ్గురువచ్చి సాక్ష్య మిచ్చిరి.

హాంపన్న కేవలము తార్పుడుగాడని ముద్దాయి పక్షమున జేయబడిన వాదననుగూర్చి గట్టిగానొక్కి చెప్పుచు ప్రధాన న్యాయమూర్తి జూరీసభ్యులను హెచ్చరించెను. ఒక మైదానములోనుండి పోవు బహిరంగమైన రాజబాటమధ్య రైలు గేటుదగ్గర నున్నట్టియు, పైకందరకును కనబడునట్టియు గదిలో నాచిన్నవయస్సుగలవితంతువును గేటుకాపలావాడా సైనికులకు తార్చుటకు బ్రయత్నించెనను ముద్దాయి వాదనను న్యాయమూర్తి జూరీసభ్యులకు విన్నవించెను. గాని ఈ చిన్నవితంతువుతోపాటు ఆ కుటీరములోనికి జొరబడి తలుపు వేసికొనిన ముదుసలి గొల్లదాని సంగతినిగూర్చిమాత్రము న్యాయమూర్తిగారు ఏమియు చెప్పకయె వదలెను! అంతట జూరీసభ్యులు ముద్దాయి నిర్దోషియని తీర్మానించిరి.

న్యాయముగా వదలివేయగూడని ముద్దాయిలను వదలివేయుచు భారతదేశ న్యాయస్థానములలో తీర్మానింపబడిన

అసంఖ్యాకములైన కేసులన్నిటిని జేర్చి యొక బంగాళీ ప్రముఖుడొక గ్రంథమును ప్రకటించినాడు. అట్టి కేసులజాబితాలో నీ కేసుకూడా చేరినది. ఈ తీర్పు చాలాబాగున్నదని మద్రాసు మెయిలుపత్రిక తన సంతోషమును వెలిబుచ్చినది. ఇది కేవలము జాత్యభిమానమునుబట్టి కలిగిన పక్షపాత బుద్ధికి యుదాహరణముగా నున్నదని హిందూపత్రిక వగచినది.

ఈకేసు విచారణ పూర్తియైన యిరువదినాలుగు గంటలలో నొక ఇంగ్లీషువిలేఖరి న్యాయస్థానములో జరుగు విచారణ యొక ప్రహసనమని అతితీవ్రముగా విమర్శించినాడు. దీనినిగూర్చిన చర్చలు కొంతకాలము చెలరేగెను. ఈ బీద హంపన్న తాప్పుడుగాడని ఆంగ్లేయులు చేయుప్రచారమునకును, హంపన్న సాహసౌదార్యములకు మెచ్చుకొని అతని స్మారక చిహ్నమును నెలకొల్పదలచినవారిని జూచి వారు చేయు హేళనమునకును వీరు జంకలేదు.

హంపన్నయొక్క నీతినిగూర్చియు, ఒక నిరపరాధియైన స్త్రీయొక్క శీలమును గూర్చియు చేయబడిన అసత్యకల్పనమునకు పరిహారముగా గుంతకల్లు గ్రామజనులును ఆచుట్టుప్రక్కల గ్రామముల జనులును పవిత్రమైన కార్యమని హంపన్న స్మారక చిహ్నమును నెలకొల్పుటకు తమ యథాశక్తిని తోడ్పడదలచి విరాళము లివ్వసాగిరి.

"గుంతకల్లు విశ్రాంతి శిబిరముదగ్గర ఐరోపా సైనికుల బారినుండి ఇరువురు స్త్రీలను రక్షించుటలో నొక సైనికుని వలన 1893 అక్టోబరు 4 వ తేదీన తుపాకితో కాల్చబడి 5 వ

తేదీన ప్రాణములను బాసిన గోల్లహంపన్న అస్థిక లిక్కడ భూస్థాపితము చేయబడినవి" అను అక్షరములు చెక్కబడిన నల్లరాతిఫలకమును హిందూపత్రికా వ్యవస్థాపకుడు పూనమల్లిక్వారీలో తయారు చేయించి గుత్తికి పంపెను. ఈస్మారకచిహ్నమును నెలకొల్పుటకొరకు స్మారకసంఘమువారు తొమ్మిది చదరపుటడుగుల స్థలమును విక్రయముపొంది హంపన్న అస్థికలను ప్రోగుచేసి ఆస్థలములో పాతిపెట్టించి, దానిమీద పైన చెప్పిన ఏడడుగుల ఎత్తుగల రాతిఫలకమును నిలువబెట్టి రాతితోను సున్నముతోను గట్టిగా బిగించికట్టి ఆ సమాధిస్థలము చుట్టును ఆవరణగోడను కూడా కట్టించిరి.

ఈపని ఇంతపట్టుదలతో నింత చక్కగా జరుగుట అధికారులకు కొంచెము కష్టమునిపించెను. ఈస్థల విక్రయము నేలాగునైనను రద్దుపరిపించవలెనని చూచిరి. కాని స్మారక చిహ్నమును నెలకొల్పుటకే ఆస్థలము విక్రయము పొందబడుచున్న సంగతి విక్రయదస్తవేజులో స్పష్టముగా నుదాహరింపబడియుండినందువలన నేమియు చేయలేకపోయిరి.

పోలీసు డిప్యూటీ ఇనస్పెక్టర్ జనరలును సూపరింటెండెంటు గారైన లెగ్గట్ గారును వచ్చి ఈ స్మారక చిహ్నమునుచూచి ఆయూరి పోలీసు ఇనస్పెక్టరుగారిమీదను ఇతరులపైనను చాలా ఆగ్రహమును జెందిరి. ఈస్మారక చిహ్నమున కొక ఫొటోగ్రాపు దీయించి, దానిని తీసివేయుటకు ఉత్తరువులు జారీజేయవలసినదని సిఫారసు చేయుచు చెన్నపట్టణ ప్రభుత్వమువారికి వ్రాసిరి.

ఈ విషయములో పోలీసువారు చేసిన గడబిడనుగురించి శ్రీ కేశవపిళ్ళగారు హిందూపత్రికలోను మద్రాస్ స్టాండర్డు పత్రికలోను వ్రాసిరి.

నూటఎనిమిదిమంది బంధువుల కృష్ణారావుగారని ప్రఖ్యాతిని వహించిన ధార్వాడ కృష్ణారావుపంతులు గారప్పుడు జిల్లా శిరస్తాదారుగానుండెను. ఆయన ఈ గుత్తివిలేఖరియైన కేశవ పిళ్ళగారిపైన ఇండియన్ పీనలుకోడ్డు 124 A సెక్షనుక్రింద రాజద్రోహనేరమును మోపవలసినదని జిల్లాకలెక్టరైన మానవేదన రాజాగారికి చెప్పిరి, గాని ఒక ఉత్తమ పురుషుని, కృపవలన నట్లు జరుగలేదు. మదాృసు గవర్నరైన వెన్లకుగారి ప్రభుత్వమువారు, హాంపన్న స్మారక చిహ్నమును ఏమియు చేయవలదని ఉత్తరువు చేసిరి. ఈ విషయమై కేశవపిళ్ళగారు, కలెక్టరుగారితో జరిపిన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు 1896 వ సం॥ ఆగష్టు 24 వ తేదీతో ముగిసెను.

---

* The last Fifty Years - My Reminiscences, by Dewan Bahadur P Kesava Pillay.
The Hindu Golden Jubilee Number, 1928. p 18

—)o(—

'పాదుషా బేగం'

క్రీ.శ. 1842-1847 మధ్య అయోధ్యరాజ్యము నేలిన అంజిద్ ఆలీషా గారి 'పాదుషాబేగం' అనగా పట్టమహిషిని ఆంగ్లేయగ్రంథకర్తలు 'జనాబ్ ఔలియాబేగం' అనిరిగాని ఆమె పూర్తియైనపేరు 'మలిక్ కెష్వర్ బహాదూర్ ఫక్రుల్ జమది నవాబ్ తాజ్ ఆరాబేగం'. ఈమె కల్పిప్రభువైన హుసినుద్దీన్ ఖాన్ గారి కొమారిత, ఢిల్లీ రాజవంశీయుల యాడుపడుచు. ఆమె అరబ్బీ పారశీ భాషలయందు మంచి విద్వాంసురాలు.

'పాదుషాబేగం' గారి యంతఃపురము చాలసుందరమైనది. ఆమె కూర్చుండు సభాభవనము (హాలు) లోపలి కప్పునకు అందమైన రంగువేయబడినది. గోడలకు నిలువుటద్దములు కట్టియున్నవి. గోడల మొత్తలకు బంగారు మొలాము చేయబడియున్నది. పై కప్పునుండి విలువయైన క్రొవ్వొ వత్తులుంచు పంగల దీపములు (Chandliers) వ్రేలాడుచుండెను. గదిలో నొక పెద్ద రత్నకంబళము (తివాచి) పఱచి యుంచిరి. దాని మధ్య నొక తెల్లని వస్త్రమును పఱచిరి. ఈ తెల్లని బట్టపైన నొకప్రక్క విలువయైన చిన్న తివాచి యొకటి వేయబడినది. దానిమీద మెత్తని పరుపులున్నవి. వెనుక ప్రక్క ఆనుకొనుటకు అంచులచుట్టును దట్టముగా జరీకుట్టిన పెద్ద దిండొకటి యుండెను. ఆపరుపు మెత్తలపైన బంగారు జరీ పువ్వులుకుట్టబడిన ఎఱ్ఱమొఖమల్ గుడ్డ వేయబడి యుండెను. ఆమస్నదుపైన గుండ్రని ఆపెద్దదిండు నానుకొని రాణిగారు హుక్కా త్రాగుచు కూర్చుండి యుందురు.

లేతరంగు జిలుగువలువలన్న రాణిగారికి చాలాప్రీతి. ఆవస్త్రములు అందమైన బుటేదారి పనితనము కలవి. ఆమె ముక్కు పుడకలను చెవులకు పోగులను చేతులకు పలువిధములైన గాజులును కాళ్ళకు అందెలను, బాంగారుతో చేసి నవరత్నములు పొదిగిన ఇతర అమూల్యాభరణములను ధరించును.

రాణిగారు మంచి అంగసౌష్ఠవముగల అందకత్తె. బంగారువంటి పచ్చనిచాయ గలిగి కొంచెము బక్కపలుచగా నుండు శరీరము గలది. ఆమె ఎక్కుడు పొడగరి కాదు. ఆమె పెద్ద కన్నులు చాల కాంతివంతములైనవి. ఆమె తలవెండ్రుకలు నల్లని నలుపు రంగుకలవి కావు నల్లగా ముదురు వేపు గల గోధుమరంగువై యుండెను. ఆమె చేతులును కాళ్ళును చాల చిన్నవై నాజూకుగానుండెను. తరువాత కొంత కాలమున కామె కొంచెము స్థూలశరీరగా మారెను.

అంజిద్ ఆలీషాగారి కాలమున నాయనయొక్క పట్టమహిషియైన ఈ రాణిగారు చాల సౌఖ్యము ననుభవించెను. ఆమె ఆయనయొక్క అనురాగమునకు పాత్రురాలై యుండెను. చాలకాలము తరువాత ఆయన రెండవభార్యను పెండ్లాడెను, అంతట పట్టమహిషికి కోపమువచ్చెను. మొదట నీరెండవ వివాహము సంగతి యామెకు తెలియనేలేదు తరువాత కొంత కాలమునకు తెలియగా నామె రాజుగారికి మూడుదినములు దర్శనమివ్వక అన్నముతినక, మాటలాడక దుఃఖింపసాగెను. అప్పుడు ప్రధాన మంత్రియైన వజీరుగారును ఇతర ఉద్యోగులును వచ్చి, ఆమె ఇంక నిట్లు పట్టుబట్టినచో అయోధ్యరాజ

మునకే ముప్పువచ్చుననియు రాజుగారింకొక రాణిని పెండ్లాడి నను తామే పాదుషాబేగం లేక పట్టమహిషిగా నుందురనియు, తమగర్భవాసమున జన్మించిన వజిద్ఆలీగారే యువరాజుగా నుండి పెద్దరాజుగారి యనంతరము రాజు కాగలరనియు,అప్పుడు కూడా రాజమాతగా తమ గౌరవమున కేకొఱతయు నుండదని యు విన్నవించి బ్రతిమాలిన పిమ్మట ఆమె తనపట్టు విడిచెను.

పట్టమహిషి చాల, ఉత్తమురాలు, మంచి భగవద్భక్తి కలట్టిది. ఈమె భర్తయందుగాని కొమారుని యందుగాని ఏలోపములున్నను వారెట్లు ప్రవర్తించినను, ఈమెలో మాత్రము తప్పు పట్టతగిన వంకలేదు.

లక్నో నగరమునగల చత్తర్ మంజిల్ అను అంతఃపురముపైన నీరాణిగారికి చాలప్రీతి. ఈదివ్యభవనమునం దొక బంగారు మొలామువేసిన గొప్ప ఛత్రి ముండి నందు వలన దానికాపేరు వచ్చెను. ఫర్హాత్ బక్ష్ 'ఆనందదాయిని' అను రాజనగరుకు దగ్గరగా జనానావారి కొఱకిది నిర్మింపబడెను. లక్నోలో చాలకి రాజమందిర మను నింకొక అంతఃపురమును ఈమె వేసవికాలమున నివసించుచుండును, లక్నోనగర మునకు దూరముగా నొక తోటలోనుండిన ద్వారకదాస్ తోట ఇంటిలో వర్షకాలమున నివసించును.

చత్తర్ మంజిల్ లో నున్నప్పుడామె రవాకులు (Venetians) తలుపులుగల కిటికి దగ్గర కూర్చుండి రవాకు సందులనుండి గుంతీ నదివైపునకును రాజబాట వైపునకును జూచుచు కాలక్షేపముచేయును. ఆదారిని పోవు దురదృష్ట స్త్రీలను పిలిపించి వారికేదైన నిచ్చి ఓదార్చి పంపుచుండును.

ఒకమారామె వరదలై పొంగిపొరలు నదిపై పునకు చూచుచుండగా నందులో నొక తాటియాకుల యింటికప్పు కొట్టుకొని పోవుచుండుట దానిని పట్టుకొని యొక ముదుసలి స్త్రీ కొట్టుకొని పోవుచుండుట, యామె కంటబడెను, అంతట నామె పరిచారికయైన ఎలిహూ జాన్‌ను పిలిచి ఒకముదుసలిది నదిలో కొట్టుకొని పోవుచున్నది, సేవకులను పిలిచి ఆస్త్రీని బయటకు తీసి ఇక్కడకు తీసికొనిరమ్మనుము" అని అజ్ఞాపించెను. అంతట నాపరిచారిక పరుగెత్తికొని పోయి సేవకులను పిలిచి రాణిగారి యాజ్ఞను దెల్పగా వారు పోయి యాముదుసలి దానిని రక్షించి తెచ్చి రాణిగారి సముఖమున నిలిపిరి. రాణిగారామె సంగతి నడుగగా నామె తానొక బీదరాలననియు తన కెవ్వరును లేరనియు చెప్పెను. అంతట రాణిగారామెకు నెలకు మూడు రూపాయల ఉపకార వేతనము నేర్పాటుచేసి పంపిరి. ఆముదుసలిది రాణిగారిని దీవించుచు పోయి చాలకాలము సుఖముగా జీవించెను. లక్నో నగరములోని ప్రజలీమెను చూచినప్పుడెల్ల 'నదిలో కొట్టుకొనిపోయిన ముసలిది' అని యనుచుండిరేగాని ఆమెపేరు ఎవ్వరికిని తెలియదు. అయోధ్య ఇంగ్లీషువారి వశమైన తరువాత నీమెగతి ఏమైనదో ఎవ్వరు నెఱుగరు. రాజాధిరాజులు రాజ్యముల గోల్పోవుచుండగా నీ దిక్కులేని దానినిగూర్చి యోజించు వారెవరు?

లక్నో వెలుపల తోటలోని రాజమందిరము కూడ చాలా అందమైనది. వర్షకాలములో వర్షము వెలిసి చల్లగ

నున్న సమయమున రాణిగారు నూరుగురు స్త్రీ పరివారజన ముతో ఆతోటలోని బాటలలో విహరింప బోవుచుందురు. అప్పు డక్కడి చెట్లను పువ్వులనుచూచి యామె యొక చిన్న పిల్లవలె సంతోషించుచుండును.

నిత్యజీవనము.

రాణిగారు ప్రతిదినము ఉదయము పది పదునొకండు గంటలకు నిద్ర-మంచమునుండి లేతురు. లేవగానే పరిచారిక లామెకు దంతధావనముచేసి ఆమె చేతులను కడుగుదురు. అంతట ఆమె కొంచెము గోధుమరొట్టెయు పాయసమును పుచ్చుకొందురు. తరువాత నామె తన పెద్దగదిలోనికి పోవగా నక్కడ 'ముల్లా' యను షియా మహమ్మదీయమతాచార్యుడు ఒక తెర యవతల కూర్చుండి ఖొరాను చదువును. ఆమె భర్త చనిపోయిన తరువాత రాణిగారు స్వయముగానే ఖొరాను చదువుచుండును. రాణిగారు బాగుగా చదువుకొన్న స్త్రీ. ఆమె మాట లామెపై దుష్యమును తెలుపుచుండును.

వేసవికాలములో మధ్యాహ్న భోజనమునకు ముందుగ నామె కొక చల్లనిపానీయమును తెచ్చియిచ్చుచుందురు. ఇది ఉశిరికకాయ మొదలైన ఊరవేసిన ఫలములతోను మంచి ముత్యముల భస్మముతోను తయారుచేయు షరబత్తు. రాణిగారు దుస్తులు వేసికొని 'మస్నదు'మీదకూర్చుండియుండగా మధ్యాహ్నభోజనమును తెచ్చి వడ్డింతురు. ఆమె యాహారము నామె వంటక త్తెలే యామె సువారములోనే తయారుచేయుదురు.

రాజుగారి భోజనమును ఆయన సువారములో వారి వంట వాండ్రు తయారుచేయుదురు. అప్పుడప్పుడు రాజుగారు మధ్యాహ్న భోజనమునకు రాణిగారి అంతఃపురమునకు బాజా బజంత్రీలతో తరలివత్తురు. అప్పుడాయన వంటవాండ్రు వండిన వంటకములను వెండిపళ్ళెరములతో నిక్కడికి తెచ్చి యప్పగింతురు. కోటలో ప్రతిదినము రెండుజాములైన తరువాత 12 గంటలకొక ఫిరంగిని పేల్చుచుందురు. అదియే మధ్యాహ్న భోజన సమయము. ప్రతి దినము సూర్యాస్తమయమునగాని అది దాటినతరువాతగాని రాత్రిభోజనము చేయుదురు అప్పుడు కూడ మధ్యాహ్నమువలెనే మూడురకముల పలావులు, కుర్మాలు, "కబాబ్"లను వేయించిన మాంసపు ముక్కలు, మేకమాంసముతోగాని గొర్రెతలకాయతోగాని కాచిన పులుసులు, రకరకముల కాయగూరలు, మిఠాయిలు మొత్తము ఇరువది ముప్పది రకముల వంటకములుండును. రాణిగారెప్పుడును చెంచాలతోనే తిందురుగాని చేతి వ్రేళ్ళతో కలుపుకొని తినరు. భోజనము కాగానే ఆమె హుక్కా పీల్చుచుందురు.

హుక్కా అనేకసుగంధద్రవ్యములతో తయారుచేయుదురు. దీనికి ప్రత్యేకముగా నొక సేవకురాలుండెను. రాజుగారినిగాని రాణిగారినిగాని దర్శింపదలచువారు, చక్కగా తయారైన హుక్కాను పీల్చి ఉత్సాహముగానున్న సమయమున వారిని దర్శించిన చాలమంచిది. హుక్కా బాగుగలేనప్పుడు వారికి ఉత్సాహముగాని మనశ్శాంతిగాని ఉండదు.

రాణిగారు పండుకొనబోవునప్పుడు సర్వసాధారణముగా నామెకు కథచెప్పు నామె యొకర్తె పడకగదిలో తెరవెనుక

కూర్చుండును. ఆమెకు నిద్ర రావలెనన్నచో మొదలు తుదయు లేని అతిదీర్ఘములైన కథలను చెప్పును. ఆమెకు వినోదము కలిగించి ఆనందోద్రేకములను కలిగింపవలెనన్నచో కథకురాలందుకు తగిన వినోదకథలను చెప్పును. ఆమె రాత్రి చాల సేపటివఱకును కథలు చెప్పుచుండును. కథబాగున్నచో నామెకు బహుమాన మివ్వబడుచుండును. అందువలన నామె ఎప్పటి కప్పుడు క్రొత్తకథలను నేర్చుకొని వచ్చుచుండును. ఇట్లు కథలు చెప్పువారు రాణిగారి రాజనగరులో నలుగురు స్త్రీలుండిరి. కథ మొదలుపెట్టగానే పరిచారికలు మారుదురు. కథ పూర్తియైన తరువాత మఱల నింకొక జట్టు మారుదురు. రాణిగారికి కథలన్న చాలప్రీతి. ముఖ్యముగా మతసంబంధములైన కథలు ఇష్టము. ఆమెకూడ కొన్ని కథలను తన పరిచారికలకు చెప్పుచుండును. కథకురాండ్రు చెప్పు కథలలో సాధారణముగా రాజులయొక్కయు రాణులయొక్కయు ప్రేమగాథలకు సంబంధించిన శృంగారకథలు, బిచ్చగాండ్రు రాజులైన కథలు, రాజులు బిచ్చకులైన కథలు,యక్షగంధర్వ కిన్నర కింపురుషుల వంటి దేవతల కథలు, ఇంద్రసభ స్నానము సంబంధించినకథలు నుండును.

రాణిగారు స్నానముచేయుట అంతఃపురములో చాల ముఖ్యమైన విషయము. దానికి చాల పెద్ద ప్రయత్నము చేయుదురు. చన్నీటి తొట్టెలలో "హమాం" అను సుగంధ ద్రవ్యమును కలుపుదురు. వేడినీటి గొట్టములలో వేడినీరు సిద్ధముగా నుండును. తలయంటు దినమున రాణిగారును పరిచార

కలును చాల ప్రయాసమును పొందుటకు సంసిద్ధులగుదురు. ఆ కాలమున మన దేశములోనివా రెవ్వరును సబ్బుల నుపయోగించెడువారు కారు. సుగంధ ద్రవ్యములతో విసిరిన సున్నిపిండినే ఉపయోగించుచుండిరి. రాణిగారి చిన్నతనము నుండియు కొలువులోనుండిన పరిచారిక లిరువురు ముగ్గురు దినములలతో నామెకు తలయంటి పోయుదురు. ఆమె శరీరమునకు నూనెరాచి ఆమెయొడలినిండ సున్నిపిండిని రాచిరాచి దానిని వేడినీటితో కడిగివేయుదురు. ఇట్లిరువదిసారు లైనను పిండిని కడుగుదురు. స్నానము పూర్తియగు నప్పటికి రాణిగారును పరిచారికలునుగూడ అలసిపోవుదురు. అప్పటికి భోజన సమయమగును.

రాజలాంఛనములు.

రాణివాసమున ఖోజ్జాలు చాలమంది యుండిరిగాని రాణిగారికి వారియం దిష్టములేదు. ఉత్సవములందును ఊరేగింపులందును మాత్రమే ఈ ఖోజ్జాలు రాణిగారి పరివారమున హాజరుగానుందురు. కాని రాణిగారిఅంతఃపురములో స్వేచ్ఛగా తిరుగువారుకారు. స్త్రీ సైన్యము అనగా ఆయుధములు ధరించి సైనిక విధులను నిర్వర్తించు స్త్రీ పరిచారికలు రాణివాసమున ద్వారములవద్దను వసారాలలోను కావలి కాయుచుందురు. రాణిగారికి స్త్రీ సైన్యముపైనకూడ ఇష్టములేదుకాని పూర్వాచారముల నామె తృణీకరింపక ఉపేక్షించెను. ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, ఒంటెలు, గుఱ్ఱపురౌతులు, అశ్వికదళము, పదాతులు,

వెండికర్రలు పుచ్చుకొని నడుచు చోపుదారులు, అంగరక్షకులు, మొదలైన పరివారమును డాబుదర్పములు నామెకు గిట్టకపోయినను రాజలాంఛనములు గనుక వాని నామె యంగీకరింపవలసి వచ్చెను.

రాజలాంఛనములకు సంబంధించిన పెద్ద పెద్ద దుస్తులు నగలుకూడ నామెకు ప్రీతికరములుకావు. ఆమెకు నాజూకు జిలుగు వలువలు అందమైన సున్నితపు టలంకారములు మాత్రమే ప్రీతికరముగ నుండెను. అందువలన గొప్పగొప్ప ఉత్సవ సమయములందు ఆడంబరములైన అలంకారములు, దుస్తులు ధరించి, నప్పుడామెకు విసుగు కలిగి అది యైపోవగనే వానిని తీసివేసి ఉస్సురనుచు తన శయ్యపైన వ్రాలి విశ్రమించును.

భర్త చనిపోయినతరువాత నామె ఎన్నడును ముక్కుపుల్లను ధరించలేదు. (మహమ్మదీయులలో నిది సువాసినీ స్త్రీలుతప్పక ధరించు నగ). తక్కిన నగలు మాత్ర మామె యుంచుకొనెను. ఆమె రాజమాత గనుక ఆమె పోవునప్పుడు బాజా భజంత్రీలు వాయించుచుండగా పరివారజనము సైనిక దళములు వెంట నడచుచుందురు.

రాణిగారికి విహరించుకొనుటకు శరీర వ్యాయామము కొరకు లక్నోలోని రాజనగరుల ప్రక్కను ఎత్తైన గోడలతో మైదానములు ఉద్యానవనములు నేర్పరుపబడి యుండెను. అందులో నీరుపైకి ఎగజిమ్ము 'కారంజీలు' (Fountains), అందములైన కాసారములు ఫలపుష్పభరితములైన చెట్లు, మంచి బాటలు, నేర్పాటుచేయబడి యుండెను. గుఱ్ఱపుస్వారి చేయుట రాణిగారికిష్టములేదు. అది పురుషులు చేయదగినదని ఆమె

యూహా. ఆమె సాధారణముగా వెండిహౌదాలలో కూర్చుని ఏనుగుస్వారి చేయును. లేదా పల్లకిలోనో తంజానులోనో కూర్చుండి పోవుచుండెను. ఈ తంజాన్ పల్లకులను ఎర్రడవాలీలు వేసికొనిన బోయీలు మోయుచుందురు.

రాణివాసములో నొకగది ప్రత్యేకముగా భోజనము చేయుట కొఱకే వినియోగింతురు, అందులో పాశ్చాత్యపద్ధతిని ఎత్తైనబల్లలు కుర్చీలు గాక భూమిపైనుండి కొన్ని అంగుళములు ఎత్తుగల పీటలు వేయబడి వానిపైన వెండిపళ్ళెరములందు భోజన పదార్థములు వడ్డింపబడు చుండును.

రాణిగారు సామాన్యముగా దర్బారులో కూర్చుండు 'మస్నదు' అనగా కొంచము ఎత్తుగా అమర్చబడిన మెత్తని పరుపులపైననే, వెనుకప్రక్కను బుటేదారి పనిచేసిన అందమైన దిండు నానుకొని కూర్చుండి భోజనము చేయుదురు. ఆమె చేతులను, జబ్బలను ముఖమును పరిశుభ్రముగా కడుగుకొని చాల శుచిగా గూర్చుండును భోజనపదార్థములు వడ్డించిన వెండి పళ్ళెరములుంచు పీటలుకూడా వెండితోనే చేయబడినవి. భోజనపు గదిలో నేలయంతయు విలువగల తివాచీపఱచి యుండును· గోడలకు నిలువుటద్దములు అమర్చియుండెను. పై కప్పునుండి క్రొవ్వొవత్తు లమర్చిన పంగలదీపములు లస్తరులు వ్రేలాడుచుండును. ఆంగ్లేయులు భోజనపు బల్లలపైన టేబిల్ క్లాత్, అను నొక తెల్లని దుప్పటమును పరచుచుందురు. అయితే అయోధ్యరాజ మందిరమున నట్లుగాక భోజన సమయమున భోజనపదార్థములుంచు పీటలు మొదలైనవాని

సమర్చుటకుముందుగాఒకతోలునుకప్పి దానిపైన దస్తర్ క్వాన్ అను దళసరి దుప్పటములు రెంటిని పఱతురు. ఆదుప్పటముల పైన రకరకముల పుష్పాలు నమోనాలు కుట్టబడియుండును. భోజన పరికరములన్నియు నీద స్తర్ క్వాన్ పైననే ఉంచుదురు.

భోజనసమయమున షరబత్తులను చల్లబరచుటకు మంచు గడ్డను విరివిగా నుపయోగించు చుండిరి. హుక్కాబుడ్డిలోని నీటిని చల్లగా నుంచుటకుకూడా మంచుగడ్డ నుపయోగించు చుండిరి. రాణిగారెన్నడును మధుపానమును జేసి యెరుగరు. ఆమె మత్తునెక్కించు పానీయమును దేనిని త్రాగరు. రాజుగారితర సమయములం దేమి త్రాగినను రాణివాసమున మాత్రము షరబత్తులును, ముసల్మానులు త్రాగుట కర్హములైన పానీయములును తప్ప ఇతరములను త్రాగెడువారుకారు.

ప్రతి రాజనగరులోను పెద్ద పెద్ద కచ్చేరి•••విళ్ళు (Drawing rooms) చాలఉండెను. గదిమధ్య అపూర్వము లైన దారువులతో చేసిన గుండ్రనిబల్లలుగాని చంద్రకాంత శిలతోగాని స్ఫటికములతోగాని చేయబడి వెండి బంగారు ములామ చేసిన బల్లలుగాని ఉండును. వానిపైన రకరకముల అలంకారములుంచబడును. వెండి బంగారు చీనా లక్క 'లాకర్' (Lacquer) సామానులు పళ్ళెములు గడియారములు నుంచబడును. ఈవస్తువులు చీనానుండిగాని ఢిల్లీనుండిగాని ఐరోపానుండిగాని తెప్పించుచుండిరి. ఇందులో ఇంగ్లాండులోని బర్మింగుహాము నగరమునుండి తెప్పించబడిన వస్తువులు చాలఉండెను. పాశ్చాత్యులుపయోగించు (Couches) శయ్యాసనములు డమాస్క

వస్త్రములతోగాని పట్టుతోగాని కప్పినవికూడ ఈపెద్ద గదులలో నుంచబడుచుండును. ప్రతిగదిలోను పగలు విశ్రమింపదలచి నచో నుపయోగించుట కొకమంచమును పరుపును దానిపైన మంచిదుప్పటియు వేయబడియుండును.

రాణిగారు అలంకరించుకొను(Dressing room) గదులలో అలమారులును బీరువలును గాక గదిచుట్టును బట్టలును ఆభరణములునుంచుటకు పెట్టెలును మందసములును ఉంచబడెను. పడకటింటిలోను స్నానపు గదులలోను ఉండు సామానులన్నియు వెండితో చేయబడినవే. రాజనగరులో కొన్ని బంగారు పట్టెమంచములుకూడ ఉండెను.

" తి కా ణా "

రాణీగారి ఖజనాగదిని స్త్రీ సైనికులు కావలి కాయుచుందురు దానిప్రక్క నేసాధారణముగా నామె ధరించుబట్టలను, నగలను ఉంచుకొను 'తికాణా' యను గదియొకటి యుండెను. ఈతికాణాలో రూపాయిలును మొహిరీలును తిలతండులన్యాయముగా పోసిన పెట్టెయొకటి యుండెను. అంజిద్ ఆలీషాగారి తండ్రిగారా పెట్టె నక్కడనుంచి అత్యంతావశ్యకమైన సమయముననే దానిలోని ధనము నుపయోగింపవలెనని శాసించిరి. అంజిద్ ఆలీషాగారు వారి శాసనమును పాలించిరి గాని ఆయన కొమారుడైన వజిద్ ఆలీగారా ధనము నెల్ల వ్యయముచేసి వైచెను.

ఒకమారు రాణీగారు తోట ఇంటికి వెళ్ళియున్న సమయమున రాణీగారి ఆడుబానిస సేవకులు కొందరు తికాణాలో ప్రవేశించి ఒక నగలపెట్టెను పగులగొట్టి కొన్ని నగలు హరించిరి. దానిని తీయుటలో కొన్ని నగలు పాడైనవి. రాణీగారు చాల దయగా చూచు పదునారేండ్ల బానిసపడుచే ఈ స్వామిద్రోహము చేసినది. మరునాడు దొంగతనము సంగతి తెలియగానే రాణీగారికి కబురు వెళ్ళినది. ఆమె లక్నోకు తిరిగివచ్చి ఈ బానిసపడుచుపైన అనుమానపడిరి. అంతట అధికారులు దానిని బెత్తములతో కొట్టగా నది నేరమును ఒప్పుకొనెను. చాలనగలు దొరికినవి గాని అవి పాడై నిరుపయోగములై విలువలేకుండ పోయినవి.

రాణీగారు సాధారణముగా మధ్యాహ్నము,సాయంకాల భోజనమునకు ముందు తనను దర్శింపవచ్చిన దురదృష్టవంతులైన స్త్రీలను చూచుచుందురు. వీరువారనక అన్నిజాతుల వారును, అన్నితరగతులవారును తమ కేయిబ్బంది యున్నను రాణీగారికి చెప్పుకొని తమతమ కష్టములను దీర్చుకొని పోవుచుందురు. రాణీగారికి ఫిర్యాదుచేయుటకును, విన్నపములు చేయుటకును వచ్చినవారివలన రాణీగారి పరిచారికలకు చాల ధనము దొరకుచుండును. లంచమివ్వలేనివారిని సేవకులు చాల దినములు త్రిప్పి తుదకు దర్శనమిప్పించుచుందురు.

రాణీగారి సవతి

అంజద్ ఆలీషా చాలకాలము యువరాజుగనేయుండెను. ఆయన తన నడివయస్సు దాటిన తరువాతనే 184 లో

అయోధ్యకు రాజైనాడు. అప్పుడుకూడా ఆయనచాలకాలము రాజ్యము చేయలేదు. ఐదేండ్లు మాత్రమే రాజ్యముచేసి 1847 లో మరణించినాడు. ఆయన రాజ్యమునకు వచ్చిన తరువాతనే ముగ్గురు కొమాళ్ళును ఒక కొమార్తెయు కలిగిరి.

అంజిద్ ఆలీషాగారు రాజ్యమునకు వచ్చిన రెండు సంవత్సరములకో అటుతరువాతనో ఆయనకు రాణిగారి పరిచారికయొకరితపైన మనస్సు తగిలెను. ఈపిల్ల అందమైనదే. రాణిగారి మూడవపిల్లవానిని ఎత్తికొనుచు సంరక్షణ చేయుచుండుట వలన నామె తఱచుగా రాజుగారిదగ్గరకు వెళ్ళుటతటస్థించెను. అంతట ఆయన ఆ పిల్లకు బహుమతులంపసాగిరి. మొదట, పిల్లవానిమీద ప్రేమచేతనే అట్లు బహుమతులంపిరని రాణిగారను కొనిరి. గాని రాణివాసములోని వారందరకును రాజుగారి అభిప్రాయము తెలిసిపోయెను. అంతట వారీపరిచారికను గౌరవింపసాగిరి. కొలది దినములలోనే ఆమెను రాజుగారాదరించుట చూచి రాజనగరులోని వారందరు నామెను గౌరవవాచకములతో పిలువసాగిరి. ఈపిల్లను రాజుగారేవిధిచేతనైనను పెండ్లిచేసుకొనిరో లేదో తెలియదు కాని త్వరలోనే ఈసంబంధము సంగతియు, ఈ పరిచారిక నితరులు గౌరవించుటయు తాము లేనిసమయమున నది కొంత 'దర్జా'ను చూపుచుండుటయు రాణిగారికి తెలిసిపోయెను. రాణిగారు సామాన్యురాలు కాదు. ఆమె పుట్టుకచేత ఢిల్లీప్రభువంశమునకు చెందిన రాజకొమరిత, వివాహమువలన నామె అయోధ్యరాజుగారి పట్టమహిషి. విద్యచేత అరబ్బీ పారశీ సాహిత్యములందు విశా

రద. ఆమె చాల పట్టుదలగల మానవతి. తనకును తనభర్తకును మధ్య ఈ నీచపు పరిచారిక యొకర్తె అడ్డుపడుట నీమె సహింపలేక పోయెను. ఆమె సాధారణముగా తన పంతము నెగ్గించుకొనుట కాహార నిద్రలనుకూడ వర్జించును. అయితే తనపట్టుదలవలన రాజ్యముయొక్క క్షేమలాభములకు హానికలిగించుపనిమాత్రము చేయదు.

రాణిగారికా పరిచారికపైన అసూయ కలిగెను. అంతట సాధారణముగా దయార్ద్రహృదయమైన రాణిగారి మనసు కొంత కఠినమై ఆమె ఆ పరిచారికపట్ల కొంచెము క్రూరముగనే ప్రవర్తించెను. ఒకదినము మధ్యాహ్నము రాణిగారు తమ యంతఃపురమున లోపలిగదిలోనుండి దర్బారుగదిలోనికి పోవుచుండగా దారిలో నొక గదియందీ పరిచారిక ఎండవేడిమి వలనను వ్యాయామమువలననుఅలసి, ఒడలెరుగక నిద్రించుచుండుట రాణిగారి కంటబడెను రాణిగారు మఱల తన లోపలిగది లోనికి వచ్చువరకు నెవ్వరితోను ఏమియుననక, తరువాత, ఢిల్లీ నుండి తనతోవచ్చి తన చిన్ననాటనుండియు నమ్మకముగానున్న ఒక ముదుసలి పరిచారికను పిలిచి దానితోనేమో చెప్పగా కొంతసేపటికొక విచిత్రము జరిగెను.

ఆ గదిలో నట్లు నిద్రించుచున్న యీ పరిచారిక దగ్గర నొక బాణసంచు (టపాకాయ)పడి ప్రేలుటయు దానివలన నామె ముఖమును మెడయు కాలగా నది గోలపెట్టుటయు నొక్క క్షణములో జరిగిపోయెను. ఇది తెలియగా రాణిగారికి చాల పశ్చాత్తాపముకలిగి ఆమె చాల విచారించి ఆ పిల్లకు

తగు చికిత్స చేయించిరి. రాణిగారిది బేలగుండె. ఆ పిల్లను చూడగానే ఆమెకు దుఃఖమువచ్చెను. కాని జరిగిపోయిన దానికేమి చేయుదురు? తరువాత రాజుగారు రక్కుడకు వచ్చి జరిగిన సంగతిని విని, మొగము ముడుచుకొని ఆ పిల్లకు తగు చికిత్స చేయుట కేర్పాటుచేసిరి. అది కొంతకాలము మంచముపట్టిన తరువాత దానికి కుదిరినదిగాని దాని అందము పూర్తిగాపోయెను. తరువాత రాజుగారు దానిని మరచిపోయిరి. ఒక విధముగా నాలోచించినచో రాణిగారు చేసినపని అంత క్రూరమైనదికాదనియె అనవలసివచ్చెను. ఆ కాలమున అసూయచేతగాని మరియే కారణము చేతగాని రాజులును రాణులును చేయు ఘోర కృత్యములలో నిది యొక్క లెక్కలోనిది కాదు. ఇంకొక రాణియైనచో తన భర్త మనస్సు నాకర్షించిన పరిచారికను చంపించి దాని కళేబరమును నదిలోనికి త్రోయించి యుండును. సామాన్య స్త్రీ కూడా తన భర్తను తననుండి విడదీసిన సవతి పట్లనింతకన్న క్రూరముగా ప్రవర్తించి యుండుననుటకు సందియము లేదు.

రాణిగారు నిజముగా చాల దయ దాక్షిణ్యములుగల స్త్రీ. ఆమె చాల పాపభీతి కలట్టిది. అనుదినమును ఆమె ఖొరాను గ్రంథశ్రవణమును చేయుచుండును. ఆమె భర్తగాని కొమారుడుగాని ఆమె యంత మంచివారై యున్నచో అయోధ్య రాజ్యమునకీ గతి పట్టియుండదు అని ఈ రాణిగారి చరిత్రను చెప్పిన ఎలిహూ జాక్ అనినది.

ఆయోధ్యరాజైన అంజిద్ అలీషాగారు షియాశాఖకు చెందిన ముసల్మానుడు. షియాలలో సాక్షులయెదుట చేసికొను 'నికా' వివాహము శాస్త్రీయమైన వివాహము. శాస్త్ర ప్రకారము షియాలు నలుగురు స్త్రీలను నికా కట్టుకొనవచ్చును. అయితే "ముటా" అను గౌణపద్ధతి ప్రకార మెంతమందినైనను కట్టుకొనవచ్చును. ఈ పద్ధతి పెండ్లి సాక్షుల యెదుటచేయనక్కరలేదు. ముటాభార్యకు భర్తయిచ్చు ఆస్తియందు తప్ప ఆయన తదనంతరము వారసత్వపు హక్కులుండవు.

పైన చెప్పినట్లు అంజిద్ అలీషాగారు తన పట్టమహిషి యొక్క పరిచారికను ప్రేమించి ఆ నాటకమంతమైన కొన్నాళ్ళకు ఆయనకు లక్నోనగరములో పువ్వులమ్ముకొను ఒక అందకత్తెపైన మనస్సు పారెను. ఆయన దానిని ప్రేమించి ముటా పద్ధతి ప్రకార మామెను పెండ్లిచేసికొని, ఆమె కొక మేడ కట్టించి అందులోనుంచిరి. అయితే ఆమె కొక పిల్లవాడు పుట్టగా ఫిరంగిని పేల్చువరకును ఈపెండ్లిసంగతి రాణిగారికి తెలియనేలేదు. అంతట ఆమె రాజుగారిని దీనినిగూర్చి నిందించెను. ఆయనయు ఖొరానులో చెప్పియున్న ప్రకారము తాను పెండ్లి చేసికొనుటకు వీలున్నంతమంది స్త్రీలను తాను గ్రహించనే లేదనియు, తానట్లు చేయదలపను లేదనియు, బదులుచెప్పిరి. అప్పుడక్కడ దగ్గరలో చాలమంది సేవకులుండిరి. వారందరు వినునట్లుగా రాణిగారు బిగ్గరగా "నిజమే బహుభార్యలను వివాహమాడుటకు మీకధికారమున్నమాట

నిజమే! అయితే మీ యౌవ్వన మంతయు గడచువరకును మీరట్లుచేయక ఉపేక్షించి, ఇప్పుడు మీ వార్ధక్యమున మీరొక పువ్వులమ్మువానిని కట్టుకొంటిరి. అందులో నిన్నటి వరకును బజారులో పువ్వులమ్ము స్త్రీయది. దానిదగ్గర పువ్వులు కొను మీ సేవకులు మిమ్ముజూచినప్పుడెల్ల "ఇదుగో - నిన్నటి దాక మేము పువ్వులు కొనిన దాని మొగుడిడుగో! అని అను కొనుచు నవ్వుకొందురు!" అని రాణిగారనునప్పటికి రాజుగారు మొగము చిన్నబుచ్చుకొని ఏమియు అనలేక కోపముతో వెడలిపోయిరి. "అమ్మా మహాప్రభువునకు కోపముకల్గించితిరి. వారు మరల అంతఃపురమునకు రారేమో! అని యొక పరి చారిక అనగా "రాకుండపోసుమ్మ." అని రాణిగారు రోష ముతో పలికిరి. గాని తాము గదిలోపలికి పోయి ఒంటరిగా నున్నప్పుడు వెక్కి వెక్కి యేడ్వసాగిరి. రాజుగారి హృదయ మును చూరగొన్న ఆ పువ్వులమ్మ అందకత్తెకు పుత్రోద యము కాగానే అందరు నామెను 'మలిక' లేక రాజకొమరిత యని పిలువసాగిరి అయితే పట్టమహిషిగారి యెదుటమాత్రము ఎవ్వరు ఆమెనట్లు పిలువసాహసింపలేదు. ఆమెకు పుట్టిన పిల్ల వానినికూడా ఎవ్వరు నామెయెదుట సాహిబిలమ్ లేక షాజాదా అనగా రాజకొమరుడని పిలువ సాహసింపలేదు.

రాణిగారి ఔదార్యము

అంజిద్ అలీషాగారు తరువాత కొద్దికాలము మాత్రమే జీవించిరి. ఆయనకు జబ్బుచేయగానే ఆయనకు అధైర్యము

కలిగెను. అంతట ఆయన చనిపోవువరకును, తమపట్టమహిషి గారిపట్ల ఎంతో ప్రేమను గౌరవమును చూపింపసాగిరి. ఆయనకు భుజముపైన నొకపెద్ద వ్రణమువేసెను. అదిచాల బాధ పెట్టుచుండుట వలన నాయన క్రమక్రమముగా బలహీనుడయ్యెను ఆయనవిరోధులాయనకు చికిత్సచేయు వైద్యునకులంచమిచ్చి విషప్రయోగముచేసి చంపిరని తరువాత రాణిగారను కొనిరి. రాణిగారికి తమ భర్తయందుగల ప్రేమమెల్ల ఆజబ్బులో వెల్లడియయ్యెను. ఆమె ఎల్లవేళల నాయన సమక్షముననే యుండి ఆయన కనేక విధములుగా పరిచర్యలు చేయుసాగెను. అంజద్ ఆలిషాగారు కొలది దినములలో చనిపోవుదురనగా పువ్వులరాణియైన "ములిక" రాకొమరిత తాను రాజుగారి దర్శనమునకు వెళ్లినయెడల రాణిగారు రానివ్వరనియు తనచిన్న కొమారుని బంపినయెడల దయార్ద్ర హృదయయైన రాణి గారు దయదలచి వానిని రానిచ్చుననియు తలచి ఆపిల్లవానిని పంపించెను. అమె యూహ నిజమయ్యెను.

ములిక కొమారుడు రాజనగరు ద్వారముదగ్గరకు వచ్చెను. అప్పుడు రాణీగారు రాజసమక్షమున నుండిరి. అతడు వచ్చినాడని రాణీగారితో నెట్లు చెప్పవలెనాయని పరిచారకులు సందేహింపసాగిరి. వాని నేదైన గౌరవవాచకముతో పేర్కొనినచో నామెకు కోపమువచ్చును. అట్లు పేర్కొనక పోయినచో రాజుగారి కాగ్రహము వచ్చును. వారు సందిగ్ధావస్థలో పడిరి. తుదకు రాజుగారి ముసలి ఖొజ్జాయొకడు రాజుగారి దగ్గరకువచ్చి "మహాప్రభూ, సార్వభౌమా, దీనజనరక్షకా

ములిక అహ్రాద్‌గారి పసిబాలుడు తమ దర్శనమునకై వచ్చి వేచియున్నాడు” అని పలికెను. “సాహిబలంను (రాకొమారుని) లోపలికి రమ్మనుము” అని రాజుగారనిరి. “సాహిబలమా? ఏ సాహిబలము? ఇతని తల్లి ఏ దేశపు రాజకొమరితె? ఏ రాణి కూతురు? ఎంత అరణము తెచ్చినది? ఎక్కడనుండి వచ్చినది?” అని రాణిగారు పలికి “ఆ పిల్లవానిని తీసికొనిరండు” అనిరి. పరివారజనులందరును ఏమి మునుగునోయని గడగడవడకు చుండిరి. పిల్లవానిని లోపలికి తెచ్చిరి. రాణిగారా బాలుని వైపునకు చూడనైన చూడదనియో, చూచినను వానిమీద ఉమియుననియో అక్కడివా రనుకొనిరి. కాని వారనుకొనిన దంతయు పొరబాటు అని స్పష్టమైనది. రాణిగారిది దయార్ద్ర హృదయము. ఆమె ఎంత కఠినురాలివలె కనబడునో లోపల నంత మెత్తని మనస్సు కలది. ఆ పిల్లవాడు లోపలికి రాగానే ఆమె వానిని దయతో పిలిచి తన మోకాళ్ళదగ్గరకు జేర్చికొని “అబ్బాయీ మీ అమ్మ ఏమిచేయుచున్నది? అని వానినడిగిరి. వాడును “మా తండ్రియైన రాజుగారు చాలా జబ్బుగానున్నారని మాయమ్మ ఏడ్చుచున్నది” అనెను. ఇది వినగనే రాణిగారి గుండె కరగిపోయెను. అంతట ఆమె కన్నుల నీరునించి యా పిల్లవాని బుగ్గపైన మెల్లగాతట్టి, వానిని ముద్దుపెట్టుకొనిరి. అక్కడ మ చముమీద పండుకొనియున్న రాజుగారిది చూచి కరగిపోయిరి. ఆయన తనచేతినిజాచి రాణిగారి చెయ్యి పట్టుకొని “బేగం! నీవు వీనితల్లిని లెక్కచేయకుము. నేను వీనిని నీ కప్పగించుచున్నాను, నేను పోయిన తరువాత నన్ను తలచి

వీనిని ప్రేమించుము" అని దీనముగా ననిరి. ఈ మాటలు
వినగనే రాణిగారికి దుఃఖము పొర్లివచ్చెను. ఆమె వెక్కి వెక్కి
యేడ్చి "మీరిటువంటి అధైర్యపుమాటల నాడవలదు. త్వర
లోనే మీ జబ్బు కుదురగలదు" అని ఆమె ఆయనకు ధైర్యము
చెప్పి ఆ పిల్లవాని విషయమై మనస్సులో నేమియు బాధపడ
వలదనియు తానువానిని దయతోచూచి సంరక్షించెదననియు
నామె వాగ్దానము చేసెను. అంతట రాజుగారి మనస్సు శాంతి
జెందెను. ఈదృశ్యమును చూచి అక్కడివారందరును ఆశ్చర్య
పడిరి. తరువాత కొలదిదినములలోనే అంజిద్ ఆలిషాగారు
దివంగతులైరి.

రాజమాత

అంజిద్ ఆలీషాగారి తరువాత నాయన పెద్దకుమారుడైన
వజీద్ ఆలీషాగారు 1847 లో అయోధ్యకు రాజైనాడు. తన
కొమారుడు రాజైనాడను సంతోషము తప్ప రాణిగారికి మన
శ్శాంతి లేకపోయెను. వజిద్ ఆలీగారు భోగలాలసుడై తార
తమ్యములనుగాని యుక్తాయుక్తములను గాని విచారింపక
అన్నిజాతులవారిని, ఉత్తమకులజలను హీనకులజలను గుణ
వతులను గుణహీనలనుకూడా తన యంతఃపురమున జేర్చ
సాగెను. కొన్నాళ్ళు రాజమాత ఇది హర్షింపక కోపించు
చుండెను. గాని తరువాత నేమనినను లాభము లేదని చేయు
నది లేక మిన్నకుండెను. వజిద్ ఆలీ పట్టమహిషియైన ఖాష్‌మహాల్
గారికిని రాజమాతకును సరిపడకపోయెను. అందువలనకూడా
ఆమెకు సంతాపము కలిగెను.

వజిద్ అలీగారు సుఖలోలుడై సంగీత సాహిత్య వినోదము లందు ప్రొద్దుపుచ్చుచు ధనమెల్ల వ్యయముచేయుచు రాజకార్య నిర్వహణము నుపేక్షించెను. అతడు ఆడుదాని వేషమును వేయుచు కాలమును వృథపుచ్చును. దేశము రాజకమైయల్లకల్లోల మయ్యెను. ఏదో నెపమున రాజ్యమును హరింపదలచిన ఇంగ్లీషు కంపెనీవా రితనిని 1856 లో పదభ్రష్టునిచేసి అయోధ్యరాజ్య మును వశపఱచుకొనిరి. ఆతడు తన రాజ్యమును మఱల సంపా దించుకొనుటకు అసమర్థుడగుట చూచి రాజమాత ఒక ఉపా యము నాలోచించెను. ఆమె తానే ఇంగ్లాండునకుపోయి ఇం గ్లీషు రాణియైన విక్టోరియా మహారాజ్ఞిని దర్శింతుననియు ఆమెకూడ పిల్లలుగల తల్లియె గనుక తన మొఱవిని న్యాయము జరుపక పోవదనియు రాజమాత తలచి అత్యంత ధైర్యసాహ సములతో సీమకు ప్రయాణమయ్యెను. ఆమె రెండవ కుమా రుడు ఆమెతోకూడ పోయెను. వారక్కడనుండగానే హిందూ దేశములో సిపాయిల తిరుగుబాటు అను ప్రజా స్వాతంత్ర్య విప్లవము తటస్థించెను. రాణిగారి మనోరథము నెరవేర లేదు. ఆమె ఇంగ్లాండులోనే మరణించెను.

• The Private Life of an Eastern King, together with Elihu Jan's Story of the Private Life of an Eastern Queen, By William Knighton.

హొన్నూరు ఫకీరులు

అనంతపురము జిల్లాలోని పెనుగొండ గ్రామమున నుండిన మహమ్మదీయ మహాపురుషుడైన ఫీర్ ఫక్రుద్దీన్ బావాగారి శిష్యులమని చెప్పుకొను తెలుగు శూద్రుల కులమొకటి రాయల సీమలోను మైసూరు హైదరాబాదు సంస్థానములలోను కన బడుచున్నది. వీరు జాతిమత వివక్షత లేకుండా సర్వజనులకును శ్రేయము కలుగవలెననుసిద్ధాంతమువారు. వీరిని హొన్నూరు ఫకీరులందురు.

ఈ ముసల్మాను గురువు ఏకాలమువాడో సరిగా తెలి యుటలేదు గాని కొన్ని సందర్భములనుబట్టి యతడు క్రీ॥ శ॥ **1155** వ సంవత్సర ప్రాంతమున తెలంగాణము నేలిన కడపటి కాకతీయరాజుల కాలములో పెనుగొండకువచ్చినట్లు కొందరు చరిత్రకారు లూహించుచున్నారు.

మహాపురుషుడైన ఫక్రుద్దీను బావాగారిని గురించి చాలా కథలు చెప్పుకొనెదరు. ఆయన మొదట పారశీక దేశ ములోని శీయస్తానులో నొక చిన్నరాజుగా నుండినట్లును ఒక ప్పు డతడు న్యాయపరిపాలన చేయుటకొఱకు కొలువుకూటు ములోనుండి యొక వ్యవహారమును పరిష్కరించుటకు విచా రించుచుండగా వర్తకుడొకడు గుఱ్ఱముల నమ్ముటకు తీసికొని రాగా అతని మనస్సు ఆ గుఱ్ఱములపైకి పోయినందున తాను పరిష్కరించవలసిన వ్యవహారమును న్యాయముగ తీర్మానించ లేకపోయినట్లును అంతట నతడు పశ్చాత్తాపము జెంది తన

రాజ్యమును పరిత్యజించి భిక్షాటనము చేయుచు దేశాంతర ములపాలై తిరుగసాగినట్లును, ఆ దేశాటనములో హిందూ దేశమంతటను తిరిగి తుదకు పెనుగొండలో స్థిరనివాస మేర్ప రచుకొనినట్లును చెప్పుకొందురు. "బాబయ్యాగారని వాడుక పేరుగల పీర్ బావా ఫక్రుద్దీనుగారికి చాలామహాత్తులుండెననియు అప్పుడీ దేశమును పరిపాలించు చుండిన రాజప్రతినిధి ఆయనకు శిష్యుడై ఆయన కోరికపైన పెనుగొండలోని హిందువుల దేవాలయమును శైవమఠమును బాబయ్యగారి వశముచేయగా ఆ దేవస్థానమునకును మఠమునకును చెందిన జంగము వారం దరును బాబయ్యగారి శిష్యులైనారనియు బాబయ్యగారా దేవళము నొక మశీదుగా మార్చి మఠమును ఫకీరులుండుటకొక సరాయిగా చేసినారనియు చెప్పుదురు. ఈ మశీదును సరా యియు నిప్పటికిని ఉన్నవి. ఇదిగాక ఇంకను చక్కని కట్టడ ములు కొన్ని అక్కడ వెలసినవి. బాబయ్యగారి దరగా లేక సమాధికూడా అక్కడ నున్నది. ఇప్పటికిని ఆయన భక్తులక్కడ పూజా పురస్కారములను జేయుచున్నారు. అనేక ప్రాంత ములనుండి వచ్చిన భక్తులక్కడ మొక్కుబళ్ళను చెల్లించు చున్నారు.

పూర్వమీ దేశము నేలిన హిందూ ముసల్మాను రాజు లనేకులు బాబయ్యగారి దరగాకు భూదానముచేసినట్లును దానిని మరమ్మతు చేయుటకును దాని ఆరాధనకును విశేష ధనమునిచ్చి పోషించినట్లు తెలియుచున్నది. ఈ దరగా నాదరిం చిన వారిలో 1689 మొదలు 1706 వఱకును మధుర రాజ

ధానిగా దక్షిణదేశమునేలిన తెలుగురాణి మంగమ్మగారును 1759 మొదలు 1782 వఱకును మైసూరు రాజ్యమును పరిపాలించిన హైదరాలీ బహద్దరును ఆయనతరువాత 1799 వఱకును రాజ్యముచేసిన టిప్పూసుల్తానుగారును ప్రముఖులుగా నున్నారు.

బాబయ్యగారి ముఖ్యశిష్యులైన హానూన్నారు ఫకీరులను వారు తాము మొదట శూద్రకులజులమైన జంగముల మనియు ప్రస్తుతము నిజాము రాజ్యములోనున్న హానూన్నారు నుండి పెనుగొండకు వచ్చినవారమనియు అప్పుడీ ప్రాంతముల నేలుచుండిన రాజప్రతినిధి యాహ్వానింపగా వచ్చినవారమనియు చెప్పుదురు.

హానూన్నారు ఫకీరులనబడు నీ వింతకులమువారు తక్కిన శూద్రులవలెనే యుందురుగాని వీరు తక్కిన కులములకన్న స్ఫురద్రూపులుగా నున్నారు వీరు సాధారణముగా బక్కపలుచగా నుందురు. బహుశః వీరు నీతి నియమములు గల కష్టజీవులై యుండుటయె దీనికి కారణమైయుండును.

వీరిలో పురుషులు జాఫరా (కావి) రంగుధోవతిని కట్టుకొని పైమీద ఉత్తరీయమును వేసికొని వంగపండు రంగుగల తలపాగను పెట్టుకొందురు. కొందరు ఒక పాత చొక్కాయనుగాని కోటునుగాని సంపాదించుకొని ధరించుచుందురు. వారు తమ తలపాగపైన ముందుభాగమున వెండితోగాని ఇత్తడితోగాని చేసిన ఒక చిన్న చంద్రవంకయు దాని నావరించి యొక నెమలికంటి ఈక

తురాయిని పెట్టుకొందురు. వారు తమ ముఖములపైన పెట్టు కొను గంధపుగీరల అడ్డుబొట్టును దానిమధ్య నొక కుంకుమ బొట్టును వారి శైవమతసంప్రదాయమును సూచించుచుండును. ఈ హాలొన్నూరు ఫకీరులలో దార్ఢ్యవంతులైన పురుషులంద రును తమపనులమీాద నెక్కడికిపోయినను తమ గురువైన బావా ఫఖృద్దీనుగారి కుడి అరచేతి చిహ్నముగా ఐదువ్రేళ్ళు జాచియుండు ఇత్తడిచేతి నొకదానిని తను వెంటతీసికొని పోవు దురు. ముసల్మాను ఫకీరులందరివలెనే హాలొన్నూరు ఫకీరులును తమ తలపైన జుట్టును కత్తిరింపక క్రిందికి పెరుగనిత్తురు. తమ మీాసములను గడ్డములను కూడా పెంచుకొందురు.

హాలొన్నూరు ఫకీరు కులమువారి స్త్రీలు కూడా కావి రంగు బట్టలనే కట్టుకొందురు. వారొక జాఫరా చీరను అవి కను ధరింతురు. అన్ని దుస్తులును కావిరంగువి సంపాదింపలేని వారు నడుమువఱకునైన ఆరంగు దుప్పటిని కప్పుకొందురు. స్త్రీలు పురుషులు కూడ తమ మెడలలో మూాడునాలుగు వరు సల గోధుమరంగు పూసలపేరులను, రెండు తాయెత్తులను ధరిం చుచుందురు. ఆడువాండ్రు తమ ముఖములపైన కుంకుమతోనే అడ్డముగా రెండుబారుగీతలను దీర్చి వాటిమధ్య కుంకుమ బొట్టునుపెట్టుకొందురు.

మన దేశములోని తక్కిన శూద్రజాతి స్త్రీలవలె ఈ హాలొన్నూరు ఫకీరుల స్త్రీజనమునకు విలువయైన బట్టల పైన మోజులేదు. వారు ధరించునగలు, మెడలో కట్టుకొను బంగారు మంగళసూత్రమును చేతులకు వెండిగాజుల జతయు

నల్లగాజులును మాత్రమే వారు తమ తలవెండ్రుకలను వెనుక కు ముడివేసికొందురు. ఈ స్త్రీలలో చాలమంది చక్కని కంఠస్వరములు కలిగి శ్రావ్యముగా పాడగలరు వీరు 'బంజు' లను సితారులను 'తంబురిన్'లను గిలక తప్పెటలను వాయించుచు పాడుదురు. మంచిదుస్తులుగాని నగలుగాని లేక పోయినను, దేశద్రిమ్మరులుగానున్నను ఈ స్త్రీలు తక్కిన కుల ములవారి కన్న చాలా నాజూకుగా నుందురు

ఈకులముల వారిలో పురుడు వచ్చినప్పుడును పెళ్ళిళ్ళప్పుడును చావులలోను వీరు అవలంబించు ఆచారములు తక్కిన శూద్రకులములవారి యాచారములకు భిన్నముగా నుండవు. హొన్నూరు ఫకీరులు మహమ్మదీయులతో పెండ్లి పేరంటములు జరుపుకొనరు. సర్వమానవులు సమానులను ఇస్లాము సిద్ధాంతమున కిది విరుద్ధమైయైనను వారు తమ కులము వారితో తప్ప సంబంధ బాంధవ్యములను చేయరు. పెండ్లి కుమారుడు పెండ్లికొమార్తెకు కన్యాశుల్కము క్రింద పంద్రెండు రూపాయిలివ్వవలెను పెండ్లిఖర్చులు నతడే భరింప వలెను. ఇది వారి తాహతును బట్టి ఎక్కువగనేయుండును. కొన్ని వందలుకూడ ఉండును. వారు వివాహ మహోత్సవము నత్యైభవముతో జరుపుదురు. అప్పు డాకులములోని స్త్రీ పురుషులు రెండువందల మంది పోగై ఒడలెరుగని విధముగా ప్రవర్తింతురు. మతిలేకుండ విందులారగింతురు. వచ్చిన వారందరికిని అన్నమును మాంసమును వండిపెట్టి, కావలసినంత కల్లు సారాయములను పోయుదురు. ఈ అతిథులలో చాల మంది పిలువకుండ వచ్చినవారుగనే యుందురు.

రాయల సీమలోని సకరజాతి వారైన దూదేకుల కులము వారివలెనే ఈ హోన్నూరు ఫకీరుల కులమువారు కూడా చచ్చిన గొడ్డుమాంసముగాని పందిమాంసముగాని ముట్టుకొనరు. అది "హారం" అనగా అపరిశుద్ధమైన పదార్థముగా పరిగణింతురు.

పెండ్లిభోజనముల కొరకు చేసిన ఖర్చులకైన ఋణమును దీర్చుటకు ఒక్కొకప్పుడు ఒకని యావజ్జీవమును సంపాదించు ధనమంతయు కావలసివచ్చును. అయితే ఈ హోన్నూరు ఫకీరులు బట్టల కొఱకును నగలకొఱకును ఎక్కుడు సొమ్ము ఖర్చుచేయుదురు. అది ఆశ్చర్యకరమైన విషయమే సాధారణముగా వీరు తమ ఆడుపిల్లలకు యుక్తవయస్సు వచ్చువరకును పెండ్లిచేయరు. ఒకభార్యకన్న ఎక్కువమందిని పోషించుటకు శక్తియున్నచో ఎక్కువమందిని పెండ్లిచేసికొనుటకభ్యంతరము లేదు. వీరిలో వితంతువులు పునర్వివాహము జేసికొనుటకు వీలులేదు. విడాకులిచ్చుకొను ఆచారమును లేదు. యువతీ యువకులు పారిపోయి పెండ్లిచేసికొనుట యొక గొప్ప నేరముగ నెంచబడి వారికి చాల హెచ్చుమొత్తము జరిమానగా విధింపబడును. తమకులమువారితోగాని ఇతరులతోగాని వ్యభిచరించుట గొప్పతప్పుగా నెంచబడి వారిని శిక్షింతురు.

ఈ కులములవారు మరణించినప్పుడు శవములను దహనము చేయక పూడ్చి వేయుదురు. మూడవ ఏకాదశ తిథియు, సాంవత్సరిక శ్రాద్ధములను తక్కిన హిందువులవలెనే

జరుపుదురు. వీరు సాధారణముగా తమ శుభాశుభము లను బ్రాహ్మణులచేతగాని ఖాజీచేతగాని చేయించుకొనక తమ కుల పెద్దలచేతనే జరిపించుకొందురు దీనికి కారణము వారిని పిలిచినచో ఖర్చుఅధికమగు ననియే.

హానూ్నరు ఫకీరులు సర్వసాధారణముగా ఊళ్లవెంట పోయి ఎఱుకచెప్పియు, మూలికలనమ్మియు పొట్టపోసికొందురు. వీరిలో ఇంద్రజాల విద్యను గారడి విద్యను అభ్యసించినవా రును, పాముల నాడించు వారునుకూడ చాలమందిఉన్నారు. కొంత మంది మాయలను మంత్రములను నేర్చి దయ్యములను పెట్టుట దయ్యములను వదలించుట మొదలైన కార్యములు చేయు దురు. ఈకులములోని పురుషులు తక్కిన దేశద్రిమ్మరి తెగల వారివలె బహిరంగముగా భిక్షాటనముచేయరుగాని వీరి స్త్రీ జనము మాత్రము జంగము కథలుచెప్పు నెపమునను పాటలు పాడు నెపమునను భిక్షాటనము చేయుచుందురు. వీరుచెప్పు జంగము కథలలో ముఖ్యమైనవి, శివుడు పార్వతీదేవికి సవ తిగా గంగాదేవిని వరించిన కథయొకటి; చాళుక్యరాజ కొమ రితయైన బాలనాగమ్మను మునల్మాను ఫకీరు మాయచేసి తీసి కొనిపోయిన కథయొకటి, విజయ రామరాజును ఫ్రెంచిసేనాని యైన బుస్సీ దొరయును బొబ్బిలికోటను పట్టుకొనినకథయొకటి; దక్షిణమున తుండీర రాజ్యము యొక్క రాజధానియైన జింజి కోటను కర్ణాటకరాజు పట్టుకొనుటకు రాగా జింజిసేనానియైన దేశింగురాజు చేసిన మహాయుద్ధమును గూర్చిన కథయొక టియు; ఈమొదలైన జంగము కథలను నవరసము లొలికించుచు పాడుదురు.

హాన్నూరు ఫకీరు లిట్లు చాల విద్యలయందు ప్రవీణు లుగానుండి తాము నివసించుగ్రామములకనేకవిధములుగా సేవ చేయుదురు. వీరిలో చాలమంది కొంచెముగనో గొప్పగనో డొక్కశుద్ధియై చదువుకున్నవారేగాని నిరక్షరకుక్షులు చాల తక్కువగానుందురు. వీరుహిందువుల పురాణములలోనుండియు శతకములలో నుండియు పద్యముల నతిశ్రావ్యముగా జదువ గలరు. వారు సాధారణముగా పెద్ద పెద్ద తాటియాకుల గ్రంథ ములను చేత బుచ్చుకొని తను పాండిత్యమును ప్రదర్శించుచుం దురు. తమ విద్వత్తును ప్రదర్శించుటలోను బహామతుల కొఱకు ప్రాకులాటలోను వీరు బ్రాహ్మణులను, భట్రాజులనుకూడా మించిపోవుదురు.

ఈ కులముల వారు చాలా నిరుపేదలైన సంసారులుగా నున్నారు గాని అల్లరి చిల్లరగా తిరుగువారు కారు. వీరు దొంగ తనములుగాని, మోసములుగాని చేయరు తెలుగు దేశములోను కన్నడ సీమలోనుకూడా చాలాచోట్ల ఇళ్ళు వాకిళ్ళు పొల ములు బుట్టలు కలిగి స్థిరనివాసము చేయు సంసారులుగా నున్నారేగాని వీరు తక్కిన దేశద్రిమ్మరి కులములవారివలె నిలు కడ లేనివారు కారు. వీరు వ్యవసాయపు బనులు లేనప్పుడే దేశసంచారమునకు బోవుచుందురు.

హాన్నూరు ఫకీరు లింకను ఇంగ్లీషు చదువులలోగాని రాజకీయాందోళనమునగాని ప్రవేశింపలేదు. వీరింకను ప్రత్యేక నియోజకవర్గము లనగానేమో గ్రహింపలేదు.

ఈ కులమువారి మొత్తము జనసంఖ్య రమారమి ఒక లక్షయని అంచనా వేయబడినది. వీరిలో చాలమంది చెన్నరాజ

ఖానిలోని దత్తమండలములలోను చిత్తూరు జిల్లాలోను, మైసూరు హైదరాబాదు సంస్థానములలోను ఉన్నారు. వారి కొక హిందూగురువును ఒక మహమ్మదీయ గురువును ఉందురు. హిందూగురువు శ్రీశైలములోను మహమ్మదీయ గురువు పెనుగొండలోను ఉందురు. హాొన్నూరు ఫకీరులందరును ఈ రెండు సంప్రదాయముల ప్రకారము శ్రీశైలమునను పెనుగొండలోనుకూడ ఉపదేశము పొందవలెను. ఇది చాలా ముఖ్యమైన సంస్కారము. రెండుచోట్లను రెండేసి రూపాయలు చొప్పున రుసుము చెల్లించవలెను. మత విషయము లందెల్ల హాొన్నూరు ఫకీరులు హిందూ ఆచారములనే యవలంబింతురు కాని వారు మతావేశపరులైన హిందువులు కారు. వారుపోవుదారిలో కనబడు అన్నిదేవాలయముల లోనికిని మశీదులలోనికిని దర్గాల లోనికినికూడ వారు పోయి అర్చింతురు. వారికి వచ్చు కుల వివాదముల విషయములో హిందూగురువు తీర్మానమే వారికి పరమ ప్రమాణము.

శ్రీశైలములోను పెనుగొండలోను ప్రతిఏటను జరుగు తిరునాళ్ళకును ఉత్సవములకును వీరు విధిగా పోవుదురు. ఈ తిరునాళ్ళకు వచ్చు హిందూ మహమ్మదీయ తీర్థయాత్రికుల గుంపులలో కావిరంగు దుస్తులు ధరించిన యీ హాొన్నూరు ఫకీరులు చేయు సంగీత సాహిత్య కాలక్షేపములు వినోదములు చూచి తీరవలెనేగాని వర్ణింప నలవికాదు.

• The Disciples of Babayya - Article by Mr. K. A Solomon, Modern Review for September 1937.

కథలు - గాథలు

(మూడవ భాగము)

తప్పొప్పుల పట్టిక

—— (o) ——

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	7	పేరు ప్రతిష్ఠలు	పేరు - ప్రతిష్ఠలు
59	19	బాపెరే బాపె	బాపేరే బాపో
72	1	వాలిపోవును	పారిపోవును
81	17	సంభాణ	సంభాషణ
85	16	(వరహాలు)	అర్ధవరహాలు (మాడలు)
85	17	సంత్	పంత్
88	13	స్మృతి	శృతి
93	22	నుండిపి.	నుండిరి.
99	2	వేతన పదివేలవరహాలు	వేతనము పదివేలమాడలు
103	6	నిబంధనలను	అపోహలను
116	14	ఫరాన	ఫరాస
125	17	సుమ్తి	సున్నతి
127	11	తన్నునుకరించు	తన ననుకరించు
129	శిరిక	గొల్ల హంపన్న	ముసల్మానులు-హోలీపండుగ
130	17	Mahamedan	Mahamedans
131	22	తన్ను	తనను
138	20	కధీనడైన	కధీశుడైన
144	8	నుండే దుభాషీలు	నుండు దుబాషీలు
144	20	నౌకరె	నౌకరై
151	14	రర్హత్	ఫర్హత్
156	17	ఇంద్రసభ స్థానము	ఇంద్రసభను

——

కథలు - గాథలు

(నాలుగవ భాగము)

పీఠిక

భారత దేశ చరిత్రకును, భారతీయ ప్రజాజీవనము నకును సంబంధించినట్టియు, భారత జాతీయాభ్యుదయ మునకు తోడ్పడగలట్టియు, చరిత్రాత్మకములైన కథలను గాథలను కొన్నిటిని ఇదివఱకు మూడు సంపుటములుగా ప్రకటించియున్నాను. ఇప్పుడు మఱికొన్నిటి నీ నాలుగవ సంపుటమున జేర్చితిని.

ఇందులో కొన్ని యిదివఱకు ఆంధ్ర వారపత్రిక లోను భారతిలోను ప్రకటింపబడినవి; మఱికొన్ని క్రొత్తవి.

నా రచనలను ఆదరించిన పాఠకులకును నన్నాశీర్వ దించిన పెద్దలకును కృతజ్ఞుడను.

దిగవల్లి వేంకట శివరావు

కథలు - గాథలు

(నాలుగవ భాగము)

విషయసూచిక

కథలు - గాథలు

(నాలుగవ భాగము)

భారతవర్ష చరిత్ర సమీక్ష *

బ్రహ్మదేవుని యొక్క నాలుగు ముఖముల నుండి నాలుగు వేదములును ఉద్భవించినవని భారతీయుల విశ్వాసము. బ్రాహ్మణ ఋషిపుంగవుడైన భృగువు బ్రహ్మహృదయము నుండి యుద్భవించెనని చెప్పుటవలననే వైదిక సంప్రదాయము నందాతనికి గల ప్రాముఖ్యము వెల్లడియగుచున్నది. కార్త వీర్యుడను క్షత్రియరాజు భృగుకులసంజాతుడైన జమదగ్ని మహర్షి యొక్క గోవును హరించెననియు అందువలన జమదగ్ని పుత్రుడైన పరశురాముడు క్షత్రియకులముపై నిరువది యొక్కమారులు దండయాత్రచేసి క్షత్రియ కులక్షయము చేసెననియు - భాగవతపురాణమున జెప్పబడినది. ఈ గాథలో చెప్పినట్లు కేవలము ఒక గోవు నపహరించుటవలననే ఇంతటి వైరము పుట్టెననుటకు వీలులేదు. యజ్ఞయాగాదికములను ప్రతిఘటించు క్షత్రియోద్యమ మొకటి బయలుదేరినందువలననే ఈవైరము పుట్టెనని యూహింప తగియున్నది. ఎట్టకేలకు సూర్యవంశ క్షత్రియరాజైన శ్రీరామచంద్రుడు పరశురాము

---

* విశ్వభారతి మొదటి సంచికలో శ్రీరవీంద్రనాథఠాకూరు మహాకవి రచించిన వ్యాసమునకిది స్వేచ్ఛానువాదము.

నోడింపగా నతడారంభించిన ఘోరయుద్ధము లంతమయ్యెను. శ్రీరామచంద్రుడు కేవలమొక రాజపుత్రుడు గాక, అద్వైత వాదుల పక్షమునకు జెందిన భాగవతులకు దైవమైన శ్రీమహా విష్ణువుయొక్క అవతారముగా పూజింపబడుచున్నాడు.

సూర్యుడును అగ్నియు ఆర్యుల ప్రధానదేవతలు. అందులో బ్రాహ్మణులకు అగ్ని చాల ముఖ్యమైన దైవము. అనేక యజ్ఞయాగాదికము లాయనకు సంబంధించియున్నవి. క్షత్రియులకు సూర్యునితో ప్రత్యేక సంబంధము కనబడు చున్నది. స్మృతికర్తయైన మనువును శ్రీరామచంద్రుని వంశ మునకు మూలపురుషుడైన రఘువును సూర్యుని యంశమందు జన్మించినట్లు చెప్పుదురు. తరువాత కొంతకాలమునకు సూర్యుడు భాగవతుల దైవమగు విష్ణువుగా పరిణమించెను. విష్ణువు క్షత్రియులకు ఇష్టదైవము. బ్రహ్మయెల్లప్పుడును మహాయోగ నిద్రలోమునిగి యుండినందున ఆయన నాలుగు ముఖముల నుండి పుట్టిన వేదములు, అన్యులకు అలభ్యములైనవి అయితే శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క నాలుగుభుజములను లోకకల్యాణ మున కాధారభూతములై ధర్మము నేకచక్రమున నడిపి సమస్త ప్రాణులకు అమృతానందముల నొసగుచున్నవి.

పరతత్వసాధనకు మార్గమైన బ్రహ్మవిద్య వనమునందలి ఏకాంతవాసములందే యుద్భవించినది. అది రెండుమార్గ ముల బ్రవర్తిల్లినది. ఒక మార్గమున నది చరాచరసృష్టియొక్క అస్తిత్వమునే నిరాకరించి పరమాత్మయే సత్యమని అద్వైత పర బ్రహ్మమును బోధించినది. రెండవ మార్గమున నదిద్వైత పరముగా సాక్షాత్కరించు కొన్నది. అయినను నిజతత్వము

నందీరెండు నొక్కటే. ద్వైతము నంగీకరించినగాని భగవ దారాధనము అసాధ్యమగును. అయితే పరతత్వము యొక్క అద్వితీయత్వము నంగీకరించినగాని ఆ యారాధనము పరమభక్తి యుతము* కానేరదు. వేదములందలి దైవములు మానవునితో సంబంధము లేనివారు. వారు భక్తి ప్రపత్తులతో నిమిత్తము లేని నైమిత్తిక కర్మలద్వారా భజింపబడుచుండిరి. భగవంతునికిని మానవునికిని గల ఆధ్యాత్మిక సంబంధము తెలిసిన తరువాత భక్తిపరమైన ఆరాధనమునకు అవకాశము కలిగెను. గూఢ మైన బ్రహ్మవిద్యనుండి విష్ణుపరమైన భాగవత మత మిట్లుద్భవిం చినది. యజ్ఞయాగాదికములతో నిండిన కర్మయోగమును బ్రాహ్మణు లెక్కుడుగా ననుష్ఠింపగా ప్రపత్తిపరమైన భక్తి యోగమును క్షత్రియు లవలంబించిది. అంతట నీయుభయ సంప్రదాయములకు వివాదములు తగవులు ప్రారంభము లయ్యెను.

క్షత్రియుడైన శ్రీకృష్ణుడు వైష్ణవమతమునకు అధిష్ఠాత యయ్యెను. తరువాత నామతము నందు పూజింపబడు దైవ మయ్యెను. శ్రీకృష్ణభగవాను డుపదేశించిన భగవద్గీత యందు వైదికధర్మముల నిరసనముకొంత కాన వచ్చుచున్నది. ఈ క్షత్రియాచార్యుడు తన శిష్యుడైన అర్జునున కుపదేశించిన నిష్కామకర్మయోగమునందు మానవుడు మనోవాక్కాయ కర్మలందు నిష్కాముడై పరమేశ్వరునందు భక్తితో ప్రవర్తింప వలెననునది పూర్వ రాజర్షి పరంపరనుండి వచ్చిన సంప్ర

* భక్తి, శ్రవణము, కీర్తనము, స్మరణము, పాదసేవ, అర్చనము వందనము, దాస్యము, సఖ్యము. ఆత్మనివేదనము అని భక్తి ఎనిమిది విధములు.

దాయమనియు, కర్మకాండ మనస్సుయొక్క నిశ్చలత్వమునకు భంగముకలిగించి పరతత్వసాధన కడ్డు కలిగించుననియు శ్రీకృష్ణ భగవానుని అభిప్రాయము.* ఇది శృతివిరుద్ధమని యంగీకరింపక తీరదు. అందువలన శృతిధర్మములను శిరసావహించు పూర్వా చారపరాయణులు శ్రీకృష్ణునకు వ్యతిరేక పక్షమున నుండిరని విదితమగుచున్నది.

కురుక్షేత్రమున జరిగిన మహాభారతయుద్ధము కేవలము కొంత భూమికొఱకైన తగవువలన వచ్చెదనుట హాస్యాస్ప దము. శ్రీకృష్ణుని మార్గదర్శిత్వము నంగీకరించిన పక్షమువారికిని అది యంగీకరింపని పక్షమువారికిని జరిగిన యుద్ధముగా కన బడుచున్నది. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు సారథిగా నుండుటలో చాలా అంతరార్థము కనబడుచున్నది.

యాజ్ఞవల్క్యునివంటి గొప్ప బ్రాహ్మణుల చరిత్రల వలన నానాటి బ్రాహ్మణుల యందుగల బుద్ధివైభవము, ఆధ్యా త్మజ్ఞానము వెల్లడియగుచున్నవి. ఆనాటి గొప్పక్షత్రియుల చరి త్రలవలన వారి నైతికధర్మనిరతియు భాగవతలక్షణములును వెల్లడియగుచున్నవి.

భారతీయులు బ్రాహ్మణఋషులను మహాపురుషులని గౌరవింతురు. సత్యవ్రతులును ధర్మనిరతులునైన క్షత్రియ వీరులను దైవాంశసంభూతులని పూజింతురు. అవతార పురుషు లలో చేర్చబడిన ఏకైక బ్రాహ్మణునికి భారతీయ హృదయ

---

* శ్లో॥ శృతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతినిశ్చలా।
సమాధా వచలాబుద్ధి స్తదాయోగమవాప్స్యసి॥ భగవద్గీత, అ. ౨-౫౩

సీమ లందున్నతస్థానము లేదు. అందువలన భగవంతుని అవతారముయొక్క ప్రయోజనము, నీతిధర్మానుష్ఠానములచేత భిన్న జాతులలో సోదరభావమును కలిగించి ఏకము చేయుటయేగాని కేవలము బాహుబలపరాక్రమము జూపి ఇతరులను నిర్జించుట కాదనుభావము భారతీయులయందు నాటుకొని యున్నదను సంగతి దీనివలన తెలియుచున్నది శ్రీరామచంద్రుని జీవితమే యిందుకుసాక్షి. అస్పృశ్యుడైన గుహుని మానవులుగా పరిగణింపబడని వానరజాతులను ఆదరించి ఉద్ధరించుటవలననే ఆయన పరమ దయాళుత్వము వెల్లడి యగుచున్నది. శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క అవతారమైన బుద్ధునియందుకూడా రామకృష్ణుల యందువలెనే నీతిధర్మములు ప్రబలముగా కనబడుచున్నవి.

నిజమునకు బ్రాహ్మణులకును క్షత్రియులకును ఆశయము లందు భేదమున్నది కాని జాతియందెట్టి భేదమును లేదు. వసిష్ఠ విశ్వామిత్రుల వైరముకూడా మనఃకల్పితమైనదేగాని జాతికి సంబంధించినదికాదు. ఈ వైరములందు బ్రాహ్మణు లందఱు నొకేపక్షము నవలంబించినవారును కారు. క్షత్రియులు నట్లే ఇరుపక్షములకును చెందియుండిరి

మాతంగకన్యకల రూపమున బ్రాహ్మణవిద్యలు విశ్వామిత్రునిచే నవమానింపబడగా క్షత్రియరాజైన హరిశ్చంద్రుడు వారిని రక్షింప బ్రయత్నించెను. అందుకొఱకు తనసర్వస్వమును గోల్పోయెను. ఘోరాచారమునుండి క్షత్రియయువకులను రక్షించుటకొఱకు శ్రీకృష్ణుడు పాండవుల సహాయమున జరాసంధుని వధించెను. జరాసంధుడు ప్రతిపక్షమునకు చెందిన క్షత్రియుడు. అనేక రాజకుమారులను చెఱపట్టెను. కృష్ణుడును పాండ

వులును అతనిపురికి బ్రాహ్మణ వేషములలో పోవలసి వచ్చెనని చెప్పుటవలనని క్షత్రియ మండలిలో అప్పుడెంతవైరము ప్రబలియుండెనో తెలియగలదు. ఆకాలమునాటి ఇతరగాథలు ఈసంగతిని తెల్పుచున్నవి. పూర్వాచారములకు వ్యతిరేకముగా శ్రీకృష్ణుడు ప్రారంభించిన మతమునకు వీనితో కొంత సంబంధమున్నదనుటకు సందేహము లేదు.

శ్రీకృష్ణుని మతధర్మములు ఆర్యావర్తమునందలి జనసంఘమును రెండు చీలికలుగ చేసివైచెను. రారాజైన యుధిష్ఠిరుడు కృష్ణుని పక్షమువాడు. అతడు రాజమండలిని రాజసూయయాగమున కాహ్వానించి అక్కడచేరిన బ్రాహ్మణ క్షత్రియ మండలిలో కృష్ణున కగ్రస్థాన మిచ్చుటనుగూర్చి శిశుపాలుడు కోపించి శ్రీకృష్ణుని బహిరంగముగనే అవమానించెను. అంతట శ్రీకృష్ణు డతనిని వధించెను. అందువలన ఆనాటి ఆర్యజనసంఘమునందు ప్రబలిన వైరముల ఫలితమే కురుక్షేత్రయుద్ధము. శ్రీకృష్ణునకు వ్యతిరేక పక్షమువారి సేనలకు బ్రాహ్మణ మహారథుడైన ద్రోణుడును ఆయనవారైన కృపాశ్వద్ధామలును సేనానాయకులైరి. ద్రోణుడు పరశురాముని శిష్యుడు. కౌరవపక్షములో ప్రముఖుడైన కర్ణుడుకూడా పరశురాముని గురువుగా సేవించియుండెను.

రామాయణ కాలమునకును మహాభారతకాలమునకును యుగభేదమున్నది. రెంటిలోను పరశురాముడు కనబడుచున్నాడు. అందువలన పరశురాముడు క్షత్రియకులమును ధ్వంసముచేయుటకు ప్రయత్నించిన గాథ కేవలము వ్యక్తిగతమైన కథగాక క్షత్రియులకు వ్యతిరేకముగా బయలుదేరిన

బ్రాహ్మణోద్యమమునకు సంబంధించినదేయని యూహింప వచ్చును. ఈతగవులందు తుదకు విజయులైన రామకృష్ణుల నీతి ధర్మములే ఇందుకు నిదర్శనము.

ఆర్యసనమాజమునందు పూర్వాచారములకును నవీనా చారములకును జరిగిన సంఘర్షణలకు సంబంధించిన గాథ లెన్నోని ఈ రెండు మహాకావ్యములందును గనబడుచున్నవి. రామాయణకాలమున నీనూతనసంప్రదాయములకునాయకుడు శ్రీరామచంద్రుడే. శ్రీరాముడు పూర్వసంప్రదాయములకు బుట్టినిల్లుగానుండు వశిష్ఠుడు కులగురువుగానున్న రాజవంశమున జన్మించెను. కాని త్వరలోనే వశిష్ఠునికి విరోధియైన విశ్వా మిత్రుని వశములోనికి వచ్చెను. విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మ ణపక్షమునకు వ్యతిరేకుడు శ్రీరాముని యడవులకు పంపుట కిది కొంతకారణమై యుండి తీరవలయును. కైకేయి వరము కథ అంతగా నమ్ముటకు వీలులేకున్నది. అది అటు తరువాత కల్పింపబడినదై యుండును. జనకమహారాజుక్షాత్రధర్మమూర్తీ భవించిన రాజర్షియని ప్రతీతి రామాయణకథ చుట్టును తరు వాత చేరిన కల్పనలును ప్రక్షిప్తములును విశదీసి చూచినచో శ్రీరాముడు జనకునే తన ఆదర్శముగా గైకొని చరించినట్లు కనబడగలదు. సీత స్వయంవర కథ ఆకాలమునాటి క్షత్రియ మండలికి చేయబడిన పరీక్షవంటిదిగా తోచుచున్నది.

సీతసామాన్యకన్యక కాదు. నాగేటిచాలున నుద్భవించిన భూపుత్రి. శివధనువును విఱువగల యోధునికే ఈ భూపుత్రి నిచ్చెదనని జనకుడు ప్రకటించెను. జనకుని చిత్తవృత్తుల కిది తార్కాణముగానున్నది. అసడు అంతరంగమున బ్రాహ్మ

విద్యోపాసకుడు; బహిరంగముగ భూపతి. ఆర్యులు మొదట వనములలో ఆశ్రమములందు వైదికారాధనలను చేసికొనుట మూలముగా బ్రహ్మవిద్య నుపాసించుచుండిరి. వారికి పశుపాలనమే ప్రధానవృత్తిగా నుండెను. తరువాత క్షత్రియుల బాహుబలమున పట్టణములు నగరములు నిర్మింపబడగా పెద్దజనసమూహము లొక్కచోట నివసించుట వలన ప్రశాంత పరిస్థితులు పోయినవి. బ్రహ్మవిద్యోపాసనము నందును జీవనము నందును కూడా మార్పులు కలిగెను.

జనకుడు మిధిలను పరిపాలించు చుండెను. అందువలన ఆర్యావర్తము యొక్క ఎల్లలు తూర్పున వీలైనంత దూరమునకు వ్యాపించెను. దక్షిణమున వింధ్యాచల మింకను దుర్గమమై యుండెను. దక్షిణదేశమున ద్రవిడసభ్యత వ్యాపించి యుండెను. దాని అధిపతి రావణుడు. ఇంద్రుని వైదిక దైవములను ఓడించిన ద్రవిడుల దైవమైన శివుని ఆధిపత్యము సుస్థిరముగ నుండెను. ఇందువలననే శివునిధనువును విఱచి ద్రవిడసభ్యతను జయించి బ్రహ్మవిద్య నక్కడ స్థాపింపగల మహావీరుడే ఆర్యజన సంఘమున కప్పుడు కావలసియుండెను.

శ్రీరాముడు విశ్వామిత్రునితో పోయి చేసిన మూడు గొప్ప కార్యములు, అడ్డువచ్చిన రాక్షసులను వధించుట, శిలవలె నిరుపయోగమైన భూమిని సజీవము జేయుట (అహల్యా గాథ) పరశురాముని ఆధిపత్యమున క్షత్రియులకు వ్యతిరేకముగా బయలుదేరిన ఉద్యమమును అణచుట

రామాయణము నందును మహాభారతము నందును కూడ నాయకుల వివాహమున స్వయంవరము ప్రకటింపబడి

అందులో నొకగొప్ప పరీక్ష నియమింపబడినది. రామాయణ మున శివధనువును విఱుచుట నియమింపబడగా మహాభారతమున మత్స్యయంత్రమును భేదించుట నియమింపబడినది. మహాభార తములోని మత్స్యయంత్రముఆకాశమునందు నెలకొల్పబడినది. అది సూర్యబింబమువలెనుండి ఒక చక్రమునం దమర్చబడి యుండెను. అది గిరగిర తిరుగుచుండును. దాని ప్రతిబింబమును నేలమీదనున్న ఒక పాత్రిలోని నీటియందుచూచి దానిని కొట్ట వలెను. దీనికి మనస్సు నేకాగ్రముచేసి లక్ష్యము చూచుట అవ సరము కదా! ఇది భౌతికమైన పరీక్ష కాదనియు ఆధ్యాత్మిక మైన పరీక్షయనియు చెప్పక చెప్పుచున్నది.

సదా తిరుగుచుండు సంసార (సృష్టి) చక్రము నం దమర్పబడియున్న కేంద్రమైనసత్యము మనలోనే చాలాలోతున ప్రతిబింబించు చుండును. ఏకాగ్రచిత్తమున యోగమువలన దానిని లక్ష్యించు కొనవచ్చునని దీని భావము. ఇది భగవ ద్గీతలో బోధింపబడిన యోగముయొక్క ప్రత్యక్ష రూపకల్పన మని చెప్పవచ్చును. లక్ష్యమును భేదించుటయను ఉపమానము ఉపనిషత్తులయందే చెప్పబడియున్నది.

"ప్రణవో ధనుఃశారో హ్యాత్మా బ్రహ్మ తత్ లక్ష్యమ్ఉచ్యతే॥

విల్లు ఓంకారము; ఆత్మయే బాణము; బ్రహ్మమే లక్ష్యము; అని దీని భావము.

ఈ పరీక్షలో నగ్నికృష్ణయను పేరుగల ద్రౌపదిని అర్జును డొక్కడే గెలుపొందెను. అయితే ఆమె యైదుగురన్నదమ్ము లకును భార్యయైనది. బహుభర్తృకత హిమాలయముల కావల

నుండిన యాచార మనియు పాండవు లక్కడనుండి వచ్చిన విజాతీయులనియు చెప్పి సమర్థింపజూచుట హాస్యాస్పదము. ఇది ఐదుగురన్నదమ్ములును పాల్గొనిన మానసిక సంబంధమైన బహుభర్తృకత్వము గాని భౌతికమైనది కాదు. ఈకృష్ణనామక ద్రౌపది శ్రీకృష్ణుని యుపదేశముల చేతనరూపము. ఇది విష్ణుపరమైన సూర్యోపాసనమునకు సంబంధించినది. సూర్యు నుపాసింపగనే ద్రౌపదియొక్క భోజనపాత్రి అక్షయ మగుచుండుననియు ఆమె అతిథి అభ్యాగతులను సంతృప్తి పరుపగలుగుచుండెననియు మహాభారతముననున్న గాథయొక్క అర్థము అధ్యాత్మికమైన భోజనమునకు సంబంధించినదే.

క్షత్రియ నాయకత్వమున బయలుదేరిన వైదికసంస్కారణోద్యమమునకు ముఖ్యకేంద్రములలో పాంచాలదేశ మొకటి కాబోలును. పాంచాలములో బ్రాహ్మణకుమారుడైన శ్వేతకేతువు గూఢవిద్య నేర్చుకొనుటకు ప్రవాహణ జాబాలియను క్షత్రియరాజుదగ్గరకు వెళ్ళెను. ఖగోళభూగోళములందలి సృష్టిక్రమమును చరాచర జీవసృష్టియును మానవజీవితమును కూడ ఒక శాశ్వతమైన యజ్ఞమనియు ఈ యజ్ఞమునకు కావలసిన హోమాగ్ని యనేక రూపములం దుద్భవించుచుండుననియు ఈరాజు బోధించెను. తనకు రాజగౌరవము నిచ్చి సమానముగ జూడ లేదను కారణమున బ్రాహ్మణగురువైన ద్రోణాచార్యులు పాంచాలరాజుపైన నొకపగయుండెనని అందఱకును తెలిసిన విషయమే ఈగాథవలన కూడా బ్రాహ్మణులు లౌకికవైదికములందు సమానగౌరవము నాశించినసంగతి వెల్లడి యగుచున్నది. మథురానగరమునకు చాల దగ్గరగ నున్న పాంచాల

రాజ్యమునందుండియె శ్రీకృష్ణుని క్రొత్తమతమును పాండవులు స్వీకరించిరని యూహింపవచ్చును. ద్రుపదునితో తగవు ప్రారంభించిన ద్రోణాచార్యుడే కౌరవ పక్షముయొక్క మొదటి సేనానాయకుడై యుండుటయు గమనింపదగిన విషయమే.

రావణుడు సీతనుపరిభవించినట్లే కౌరవసోదరులుకృష్ణను పరిభవించిరి. రాముడు సీతను రక్షించినట్లే కృష్ణుడు ద్రౌపదికి అక్షయవలువల నిచ్చి రక్షించెను. రావణుడుకూడా సీతను బలాత్కరింపసాహసింపలేదు. సత్యము కొంతకాలము దుఃస్థితి యందు పడియున్నను రక్షితమైనది. సీతనురక్షించిన రామాయణనాయకుడును ద్రౌపదిని రక్షించిన మహాభారత నాయకుడును తరువాత వైష్ణవమతమునందత్యున్నతస్థానము వహించుట కేవలము యాదృచ్ఛికమైన సంగతికాదు. ఈ రెండు కావ్యములును ఒక మహాదాదర్శమును నిలువబెట్టుటకు జరిగిన యుద్ధములనే సూచించుచున్నవి.

క్షత్రియ రాజవంశమునకు జెందిన శ్రీరామచంద్రుడు చండాలుడైన గుహుని తనస్నేహితునిగా పరిగణించి అతనిని కౌగలించికొని ఆదరించినందు వలనను, కోతి, ఎలుగుబంటి, ధ్వజములు గల ఆటవికులనుకూడ ఆదరించినందువలనను సర్వమానవుల యందున ఆయనకుగల దయాళుత్వము వెల్లడియగుచున్నది. ఇట్టివాడు, తరువాత, శూద్రుడైన శంబుకుడు తపస్సు చేయుచుండెనను కారణమున నతనిని వధించెనని వ్రాయబడిన ఉపాఖ్యానము ఉదారభావములు గిట్టనివారివలన చేర్చబడిన ప్రక్షిప్త భాగమని ఊహింపవచ్చును.

తమ ఆత్మగౌరవము నిలువబెట్టుకొనుటకు బ్రాహ్మణులు పడినపాట్లును తమగౌరవము పెంపొందించుకొనుటకు క్షత్రియులు చేసిన ప్రయత్నములును బాగుగా గ్రహించిన గాని ఆర్యుల పురాణేతిహాసములను సరిగా అర్థముచేసికొనలేము.

జనసంఘము నేకముచేయుటకు ప్రయత్నింపవలసిరాగా ఆర్యులకు అనార్యులమతమును కూడాగ్రహింపవలసిన యావశ్యకత కలిగెను. శివారాధకులకును, వైదికదేవతారాధకులకును మొదట వైరములును యుద్ధములును కలిగెను. ఒకమారు వీరును ఒకమారువారును జయించుచుండిరి. ఒకమారుశ్రీకృష్ణుని శిష్యుడైన అర్జునుడుకూడా కిరాతకుల దైవమగు శివునికి ఓడిపోయెను. దక్షుడు చేయుచున్న మహాయజ్ఞమున నతడుశివుని ఆహ్వానింపకపోగా అనార్యులాయజ్ఞమును ధ్వంసముజేసిరి. ఎట్టకేలకు శివుడు వైదికదైవమగు రుద్రుడేయని యంగీకరించి ఈ వివాదమునంత మొందింప బ్రయత్నించిరి. ఐనను మహాభారతమునందు రుద్రునికిని విష్ణువునకును యుద్ధము జరిగినట్లును అందు రుద్రుడోడిపోయి విష్ణువుయొక్క ఆధిక్యత నంగీకరించినట్లును. ఒక కథ కనబడుచున్నది. శ్రీ కృష్ణారాధనమునందు బ్రహ్మకూడా శ్రీ కృష్ణుని తృణీకరింప బ్రయత్నించినట్లును తుదకు ఆర్యుల పూర్వవంశ దేవతయైన బ్రహ్మ ఆయనను జన సామాన్యముయొక్క దైవముగ నంగీకరించినట్లును కలదు.

జనకుడు రాజ్యముచేసిన దేశమునందే ఇరువురు క్షత్రియు లుద్భవించి బౌద్ధజైనములను రెండు క్రొత్తమతములను స్థాపించిరి. అప్పుడు కలగలపుగ నుండిన మతధర్మము

లందును ఆచారము లందును వేదాంత సిద్ధాంతము లందును గస్యస్థానము తెలియక తడవుకొనుచున్న జనసామాన్యమునకు వీరు మార్గమును జూపిరి. ప్రజాశ్రేయమునకు తోడ్పడని మత ధర్మములును కర్మములును వృథలనియు మానవులలో హెచ్చు తగ్గులుస్థిరములు కావనియు నీతిమతధర్మములను ఆచారములను పాటించుటవలనను ఉల్లంఘించుటవలనను గాక సత్యమును గ్రహించుట వలననే ముక్తి కలుగుననియు నీక్షత్రియసన్యాసులు బోధించిరి.

బౌద్ధమతముయొక్క ప్రభావము తగ్గులోపల ఆర్యమత ధర్మముల నంతవరకు రక్షించిన గోడలవంటి మర్యాదలు సడలి పోయి శిథిలములైనవి. బౌద్ధమతము అంతరించు నప్పటికి దేశములోని అనాది సిద్ధములైన భేదములు తలలెత్తినవి. ఈ కల్లోలములో బ్రాహ్మణులు మాత్రమే తమ ఆచార ధర్మములను కాపాడుకొని నిలువ గలిగిరి. క్షత్రియులు సామాన్య జనములో కలసిపోవసాగిరి. అందువలననే తరువాత దేశము నేలిన రాజులు చాలమంది క్షత్రియ కులమునకు చెందని వారైరి. ఇదిగాక శాక్యులు, హూణులు, నను విజాతీయులు దేశములోనికివచ్చి జనులలోలీనమైరి. ఈ సాంఘికమత విప్లవములలో ఆర్యుల ప్రత్యేకత లీనమై భారతీయ జాతీయత యొకటి బయలుదేరినది. ఈ దేశమును పాలించినట్లు ప్రతీతి గల భరతుడను చక్రవర్తి పేరిట దీనిని భారతవర్షమని పిలువసాగిరి.

నీతిమత ధర్మములను ఆచారవ్యవహారములను క్రోడీక రించి సూత్రీకరించుటయె ప్రధాన కార్యమయ్యెను. ఇదిచేసిన

బుద్ధిశాలియైనఋషిని వ్యాసుడందురు. అతడొక్కడో అనేకులో తెలియదు. వ్యాసుడనునది ఒకపేరు కాదనియు తెలియు చున్నది. ముందుగా వేదములు క్రోడీకరింప బడినవి. ధర్మము లు సూత్రీకరింపబడినవి. ఇతిహాసములన్నియు ప్రోగుచేయుబడినవి. ఇది చాలకాలము పట్టెను. ఇట్లు చిత్రింపబడిన ఆర్యనాగరకత యొక్క రూపమే మహాభారతము. అనేక కథలు గాధలు ఇతిహాసములు నీతి ధర్మములు చేర్చుటలో వానికి కథా సందర్భములు కల్పించుట యవసర మయ్యెను. ఇట్లు మహా భారతము నేటి ఆధునిక చరిత్రలవంటి చరిత్రకాకపోయినను ఆ కావ్యము రచింపబడు నాటికి ఆర్యుల మనోవీధియందు స్థిరరూపము దాల్చియుండిన చరిత్రేతిహాసముల క్రోడీకరణమే యిది. ఈ ఇతిహాసమునందు కనబడు రూపరేఖలలోని స్ఫుటా స్ఫుటములు పరస్పర భేదములు రచయితల జ్ఞాపకశక్తిని బట్టియు కాలగతి వలన మారిన ఆదర్శములను బట్టియు యేర్పడినవై యున్నది. మహాభారత నిర్మాతయైన వ్యాసుడు అప్పటికి స్మృతి పథమున నిలిచియున్న వివిధ విషయములకు గల పరస్పర సంబధములను గూర్చి విమర్శించుటయె గాక పరస్పర భేదములు గల విషయములను సిద్ధాంతములను పరిశీలించి వేదములందలి వేదాంతచర్చలతో సమన్వయము చేయుటకు గూడ ప్రయత్నించెను.

ఈమహాభారతేతిహాసరచనాకాలమునాటివిశేషమేమనగా బ్రాహ్మణుల పవిత్రతను బ్రాహ్మణ విజ్ఞానము యొక్క పవి త్రతను పలుమరు నొక్కి వక్కాణించుట. దీనికికారణము ప్రజలలో అవిశ్వాసము ప్రబలియుండుటయె యని ఊహింప

వచ్చును. ఆర్యసభ్యతలో బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును ఆధిపత్యమునకై తగవులాడి ఒక్కొక రొక్కొక మారు ఆధిపత్యము వహించినప్పుడుకూడా ఆర్యనీతిమతధర్మము యొక్క ప్రధాన సూత్రములకు మాత్రము భంగము వాటిల్లలేదు. కాని బౌద్ధయుగమునందు భారతదేశములోని ఆర్యులును అనార్యులును, విజాతీయులును కూడా కలిసి పోవుటవలన ఆర్యసభ్యత యొక్క పరిశుద్ధతను నిలువబెట్టుట యావసరమయ్యెను. జాతులకలయిక, వివిధ నీతిధర్మముల కలయిక, ప్రబలమగుట ప్రారంభమయ్యెను. అంతట ఆర్యులీ సాంకర్యము నరికట్టుటకు సరిహద్దు గోడలవంటి నిషేధములను కల్పింపనాగిరి. ఈ అడ్డంకులు దాటివచ్చి చొరబడి తప్పని సరియైన క్రొత్త ఆచార ధర్మములు మాత్రము నిలిచిపోయినవి.

ఇంత మాత్రమున నిట్లువచ్చి కలిసిన అనార్యసంప్రదాయములు పనికిమాలిన వనుకొనరాదు. ముఖ్యముగా పురాతన ద్రావిడ నీతి మత ధర్మములలో కొన్ని ఉత్కృష్టమైనవే యున్నవి. ద్రావిడులు ఆర్యులవలె జిజ్ఞాసువులుగా కాపోవచ్చును. గాని వారు లలితకళలందు నిపుణులు. ఆర్యద్రావిడ సంప్రదాయముల మేలుకలయికవలన నొక హైందవ సభ్యత యేర్పడెను. ఈ రెండు సంప్రదాయములు చక్కగా సమ్మేళనమైనంతవఱకును చక్కగానే నడిచినది గాని అట్లు కుదరని పట్ల మాత్రము పరస్పరవిరుద్ధములైన దురాచారములు మూఢవిశ్వాసములు ప్రబలినవి.

కేవలము ద్రావిడ సంప్రదాయములే గాక ఆదిమవాసులైన ఇతర అనార్యుల సంప్రదాయములు కూడ ఆర్య

సంప్రదాయమున బ్రవేశించినవి. దీని ఫలితమే మనసీతి మత ధర్మములలోని వైపరీత్యములు.

అనార్య దేవతలు, ఆర్య దేవ తాగణమున చేర్చుకొనబడగా ఆర్యులారాధించు పరతత్వము త్రిమూర్త్యాత్మకమైనది. పూర్వా చార సంప్రదాయములకు సంజ్ఞగా బ్రహ్మ యేర్పడెను. వైదిక దైవమైన సూర్యుడు శ్రుతిధర్మములలో నుండి లోకములోనికి వెలువడి భాగవతుల దైవమైన విష్ణువయ్యెను. ఆర్య సభ్యత లోనికి ప్రవేశించిన అనార్యుల దైవమైన శివుడు మూడవ మూర్తియైన మహేశ్వరు డయ్యెను.

శివుడు ఆర్యదైవముగా పరిణమించినను ఆతని ఆరాధ నమున ఆర్య అనార్య సంప్రదాయములు వేరువేరుగా నిలిచి పోయినవి. ఆర్యసంప్రదాయమున నతడు కోరికలను జయించి ప్రపంచ బంధములతోపాటు వస్త్రములను కూడ వర్జించి నిర్వాణానందమున మునిగిన మహావిరాగి. అనార్య సంప్ర దాయమున నతడు రక్తసిక్తమైన పచ్చి యేనుగు చర్మమును ధరించి భంగుమత్తును త్రావిన మహారుద్రమూర్తి. మొదటి సంప్రదాయమున నీతడు బుద్ధుని ప్రతిరూపము. అందువలన అనేక బౌద్ధమతములను వశపరచుకొన గలిగెను. రెండవ సంప్ర దాయమున నతడు భూత ప్రేత పిచాచ గణములకు అధి నాథుడు. అతనిస్థావరము శ్మశానము. అందువలన లింగమును సర్పములను వృక్షములను ఇతర చిహ్నములను పూజించువారికి దైవమైనాడు. మొదటి సంప్రదాయమున నతనిని కేవలము ధ్యాననిష్ఠద్వారమున నారాధింతురు. రెండవ సంప్రదాయ

మున వీరావేశముతో తమ శరీరములను హింసించుకొను క్రూరకర్మలతో నారాధింతురు.

ఇట్లే వైష్ణవమతమునందును అనార్యుల దైవముగా నంగీకరింపబడిన శ్రీకృష్ణుడు అర్జునసారథియు సచివుడును గురుడును దైవమునైన ద్వారకావాసుడైన ప్రభువుకాడు. ఉపనిషత్సారమైన భగవద్గీతతోపాటు గోపాలకుల కథలు అల్లిబిల్లిగానల్లుకొనినవి.

ఎన్నికష్టములు పడినను ఆర్యమత ధర్మములు అనార్య జాతుల యొక్క వివిధాచారముల నెల్ల తమలో లీనముచేసికొనలేకపోయెను. పరస్పరవిరుద్ధములును అనాగరకములు నైన సంప్రదాయములను కూడా హర్షించి వారి వారి యధికారములను బట్టి వారి వారి ఆచార ధర్మముల ద్వారముననే ముక్తిని బడయవచ్చునను సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించిరి. అందువలన సనాతన ధర్మము కేవలము పై పెత్తనము వహించి ఏవోకొన్ని ఆచార వ్యవహారములను మాత్రము ప్రధానములని నిర్ణయించి వానిని ఆచరింప జేయుటతో తృప్తిజెందు స్థితికి వచ్చినది.

బలహీనమైనబుద్ధికి ఆచారమే పరమధర్మమైనది. అందువలన భారతదేశమున ఆచారము యొక్క కట్టుబాటులు గట్టిగాబిగిసి కదలుటకు వీలులేకుండ చేసినవి. దీనివలన ప్రజానీకమును విడదీయు కులాచారములే ప్రధానములుగా నెంచబడుచున్నవిగాని సృష్టియొక్క ఏకత్వమునకు తోడ్పడు అంతశ్శుద్ధి ప్రధానముగా నెంచ బడుటలేదు.

బౌద్ధమతము క్షీణించుచున్న కాలమున బ్రాహ్మణులు నిర్వీర్యులై పడియున్నందువలన మతాచారములు అల్లకల్లోలముగ బెరిగెను. బౌద్ధుల మహాయానమునందు ఆదికాలము నాటి పరిశుద్ధధర్మములు సడలిపోయి మహాయానము తెచ్చి పెట్టిన కర్మకాండ వలనను తాంత్రికకర్మల వలనను అనేకములైన సాంకర్యములు మతములో ప్రవేశించెను. అనేక సంకర మతములు వింతలైనదురాచారములు మూఢవిశ్వాసములును చెలరేగెను. బౌద్ధధర్మములు ఉత్కృష్టమైన తత్వజిజ్ఞాసను దయాళుత్వమును గోల్పోయెను.

ఈ స్థితిలో బ్రాహ్మణులలో మఱల చైతన్యముకలిగి ఈ కల్లోలమునుండి పరస్పర విరుద్ధములైన నీతి మతాచారముల నుండి ఒక విధమైన అద్వైత వాదమును ఏకవాక్యతను బయటకు తీయుటకువారు ప్రయత్నించిరి. భిన్నజాతీయ విరుద్ధ జీవనవిధానముల పంకిలమునుండి తమ ఆదర్శములను రక్షించు కొనుటకు బ్రాహ్మణులు కఠిననియమములను నిర్మించిరి. దీని ఫలితముగా వారి ఆదర్శములు జడములై కాలగతి వలన వచ్చిన మార్పులకు అనుగుణములు కాకపోయెను. అందువలన దేశములో ప్రబలిన వివిధజాతుల వారికి సరియైన మార్గ మొకటి లేక 'ఎవరికి వారే యమునాతీరే' అను నట్లు యథేచ్ఛముగా అభివృద్ధి చెందసాగిరి. అందు వలన లెక్కలేనన్ని నీతిమత ధర్మములు ఆచారవ్యవహారములు ప్రబలినవి. అందులో కొన్ని పూర్వకాలమునాటి ఆచారముల విరూపములు. కొన్ని వాని యంతట నవిగా వచ్చినవి.

భారతదేశము మొదటినుండియు పుణ్యభూమియై యిందలి ప్రజలందు గాఢమైన అస్తికత ప్రబలియున్నందున ఇంత కల్లోలములోనుండి మఱల నొక అఖండమైన పరతత్వ జిజ్ఞాస బయలు దేరినది. ఆర్యమతారంభకాలమున విజృంభించిన క్షత్రియులు నేడు నిర్వీర్యులై పోగా నీజిజ్ఞాస తక్కువకులములందు - అందు ముఖ్యముగా తక్కువకులములందు బయలు దేరినది. మధ్యయుగమునందు ఈజిజ్ఞాస నుద్బోధించిన ప్రథమ వేదాంతి రామానందుడు. ఆయన బ్రాహ్మణుడేయైనను ఒక మహమ్మదీయ సాలెవానిని చెప్పులుకుట్టువానిని ఉన్నతకులములవారి మంచినీటినైన ముట్టుకొనగూడని ఇతరులైన తక్కువకులములవారిని తన శిష్యులుగా జేసికొనుటవలన రామానందుని బ్రాహ్మణునిగా నంగీకరించక వెలివేసిరి. అంతట నీమార్గముననే "కబీరుపంథ"యు సిక్కులమతమును బయలు దేరినవి.

ఈధర్మజిజ్ఞాస ఇప్పటివఱకును ప్రబలుచునే యున్నది. ఇటీవల బయలుదేరిన ఆర్యసమాజము బ్రహ్మసమాజము మొదలైన సంఘములు సనాతన మతధర్మమునందలి సత్యమును తెలిసికొనుటకు పుట్టినవే.

సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ
శాంతం శివం అద్వైతమ్.

అను ఉపనిషద్వాక్యములే భారతీయులకు తరణోపాయములై యున్నవి.

A Vision of India's History by Sri Rabindranath Tagore. Viswa Bharathi Vol. I. (1923) pp 1-21

మహాభారతేతిహాసము

మహాకావ్యమైన మహాభారతము భారతీయేతిహాసమే యని డాక్టర్ వింటర్నిట్జ్ (Dr. Winternitz) గారిట్లు వ్రాసి యున్నారు. "కౌరవకుల యుద్ధచరిత్ర చుట్టును అపారమైన సాహిత్యము అల్లిబిల్లిగ అల్లుకొనినది. అనేక కథలు దానికి లంకెపెట్టబడినవి. ఈ కావ్యమునందు గొప్ప కవిత్వవాహిని యున్నది. ఇందులో బ్రాహ్మణ లేక వైదిక సాహిత్యము మెండుగా నున్నది. పూర్వ ఋషులకు సంబంధించిన అమానుషములైన చర్యలు మాహాత్మ్యములుగల అనేక కథలు గాథలు నున్నవి. యమనియమముల వలనను యజ్ఞ యాగాదికముల వలనను వారు మానవులపైననే గాక భగవంతుని పైనకూడా పలుకుబడిని సంపాదించిన యుదాహరణములు వివరింపబడినవి. బ్రాహ్మణుల వేదాంత తత్వమును నీతిమత ధర్మములను గూర్చిన అనేక ఉపాఖ్యానములు నీ మహాకావ్యమున జేర్చబడి యున్నవి.

ఈ మహాకావ్యమునందలి కొన్ని భాగములలో కొన్నిటికి వైదికవాఙ్మయముతో నొక విధమైన సంబంధ మున్నది. మరికొన్ని భాగములతో పురాణపద్ధతితో విష్ణువును గూర్చినట్టియు శివునిగూర్చినట్టియు కథలును గాథలును చెప్పబడినవి. ఇతర పురాణములందు వలెనే దీనిలోకూడా భూగోళ ఖగోళ ప్రపంచోత్పత్తి విశేషములు, పూర్వరాజవంశముల పట్టికలును కలవు. అందువలన మహాభారతము నందలి వైదిక

బ్రాహ్మణ భాగములను పురాణబ్రాహ్మణ భాగములను విడదీయ వలసియున్నది.

మహాభారతమునందు శివునిగూర్చిన గాథలకన్న విష్ణువునుగూర్చిన గాథలే హెచ్చుగానున్నవి. అందువలన నిది వైష్ణవ సంప్రదాయమునకు చెందిన మత గ్రంథముగా కనిపించుచున్నది

పైన చెప్పినట్లు వైదిక సాహిత్యమును పురాణసాహిత్యమును గానిభాగములు కూడా మహాభారతమున కనబడుచున్నవి. ఇవి బౌద్ధజైన ధర్మములకు సంబంధించినవి. సంసార దుఃఖములను గూర్చి వివరించి వైరాగ్యమును నీతిని బోధించుచు అహింసను దయను ఉపదేశించు ఉపాఖ్యానములెన్నో మహాభారతమున గానవచ్చుచున్నవి. మహాయజ్ఞముల ప్రశస్త్యమును వివరించి వాని యాచరణము నుద్బోధించు బ్రాహ్మణ సంప్రదాయమున కివి కేవలము విరుద్ధములు. ఈభాగమునందు నీతికథలు, ఉపాఖ్యానములుఆఖ్యాయికలు, ఉపమలు, సూక్తులు ననేకములున్నవి. అందువలన మహాభారత మొక మహాకావ్యమే గాక ధర్మశాస్త్రమును నీతిశాస్త్రమును వేదాంత శాస్త్రమునై పంచమవేదముగా పరిగణింపబడు చున్నది"*

* విశ్వభారతి 1 వ సంపుటము పుట, 343,

ఆల్బెరూనీ - మహాభారతము

ఆల్బెరూనీ రష్యాదేశానికీ ఆసియాదేశానికీ మధ్యనున్న నేడు 'ఖైవా' అనివ్యవహరింపబడే "ఖ్వారిజేం" లేక "చోరాస్మియా" దేశపురాజుకు అంతరంగిక మంత్రిగా నుండేవాడు. ఆఫ్గను రాజైన ఘజనీమహమ్మదు ఆరాజ్యాన్ని జయించి ఆరాజ కుటుంబాన్నీ ఆల్బెరూనీ మొదలైనవారినీ రాజకీయఖైదీలుగా పట్టుకుని అప్పట్లో తాను దండయాత్రలు చేస్తూవున్న హిందూ దేశానికి ప్రవాస మంపాడు.

ఆల్బెరూనీక్రీస్తుశకం ౧౦౧౭ మొదలు ౧౦౩౦ వరకూ ౧౩ సంవత్సరాలు హిందూదేశములో పశ్చిమోత్తరభాగంలో బహుశాకాశ్మీరప్రాంతాలలోఉన్నాడు. మహమ్మదుచనిపోయిన తరువాత ఆయన కుమారుడు ఆఫ్గనీస్థానానికి రాజైనప్పుడు ఆల్బెరూనీ చాలా గౌరవం పొందాడు. ఆల్బెరూనీ అరబ్బీ భాషలో మహావిద్వాంసుడు. జ్యోతిషశాస్త్రంలో అఖండుడు. హిందూ గ్రీకు జ్యోతిషసిద్ధాంతాలు ఆయనకు కరతలామల కాలు. ఆయనహిందూదేశంలో ప్రవాసం అనుభవిస్తూ వూరికే కూచోలేదు. ఈ దేశపు పండితులతో స్నేహంచేసి వారి ద్వారామన వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసాలను వేదాంతమార్గా లను ఆచారవ్యవహారాలను బాగా తెలుసుకుని అనుమానాలు కలిగినప్పుడు. మళ్లీ పరిశోధించి, తర్కించి, హిందూదేశ విజ్ఞా నాన్నిగురించి అరబ్బీభాషలో ఒక ఉద్గ్రంథాన్నిరచించాడు. దానిని ఎడ్వర్డుసచావు అనే జర్మనువిద్వాంసుడు ఇంగ్లీషు లోనికి అనువదించాడు. హిందూదేశ పూర్వచరిత్రరచన కుప యోగించే ప్రమాణగ్రంథాలలో ఇది ఒకటి.

మహాభారతాన్ని గురించి ఆల్బెరూనీ తన గ్రంథంలో వ్రాసిన సంగతులనుబట్టి చూడగా ఆయనతరువాత మహాభారతంలో కొన్ని మార్పులు జరిగినట్లు స్పష్టంగా కనబడుతున్నది.

ఆల్బెరూనీకూడా మహాభారతంలో ౧౮ పర్వాలున్నట్లు చెప్పి వాటిజాబితాను ఇచ్చాడు గాని అందులో ఆదిపర్వం పేరు లేదు. అయనయిచ్చిన జాబితాలో మొదటిపర్వము సభాపర్వమే! తరువాత అరణ్య విరాట ఉద్యోగ భీష్మ ద్రోణ కర్ణ శల్య పర్వాలదాకా ఇప్పటివరసలోనే వున్నవి. వాటితరువాత "గదాపర్వము"నే ఒక పర్వాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఇది భీమదుర్యోధనులమధ్య జరిగిన గదాయుద్ధాన్ని వర్ణించే పర్వం. ఇప్పుడిది శల్యపర్వంలో ఒక ఆశ్వాసంగా వుంది. ఈమార్పు ఎప్పుడు జరిగిందో తెలియదు. దీనితరువాత ఇప్పటి సౌప్తికపర్వంవున్నది. దానితరువాత మళ్ళీ "జలప్రదానికపర్వం" అనే ఒక కొత్తపర్వం పేరు కనబడుతూవుంది. యుద్ధంలో హతులైనవారికి తర్పణాలు ఉదకదానాలు చెయ్యడాన్ని గురించిన పర్వం ఇది. ఇప్పుడీభాగం స్త్రీపర్వంలో ఒక ఆశ్వాసంగా వుంది. దీని తరువాత ఆయన జాబితాలో కూడా ఇప్పటిలాగనే స్త్రీపర్వమూ శాంతిపర్వమూ వున్నవి. కాని శాంతిపర్వం తరవాత ఆయన జాబితాలో అనుశాసనికపర్వం లేదు. అశ్వమేధ పర్వంవుంది. దాని తరవాత ఇప్పటిలాగ ఆశ్రమవాస పర్వమూ మౌసలపర్వమున్నూ కాక ఆల్బెరూనీ జాబితాలో అశ్వమేధపర్వం తరవాత మౌసలపర్వం దానితరవాత ఆశ్రమవాసపర్వము వున్నవి. తరువాత మహాప్రస్థానికపర్వము స్వర్గారోహణపర్వముఆల్బెరూనీ జాబితాలో కూడా తేడాగా లేవు.

ఆల్బెరూనీ శాంతిపర్వములో ౨౮ వేల శ్లోకాలు వున్న వని, రాజధర్మ-దానధర్మ ఆపద్ధర్మ-మోక్షధర్మాలనే-నాలుగు ఆశ్వాసాలున్నవనిన్నీ కూడా పేర్కొన్నాడు. ఈఆశ్వాసాల పేర్లు సరిగ్గా పర్వానుక్రమణికలో వున్న ఆశ్వాసాలకు సరి పోతూవున్నవి. అందువల్ల ఇప్పటి అనుశాసనికపర్వం ఆల్బె రూనీ నాటిశాంతిపర్వంలో చేరివున్నదనడానికి వీలు లేదు. అప్పటి శాంతిపర్వంలో మెల్లిగా అనేకవిషయాలు చేర్చి ఈ మార్పు లతో పెద్దదైనదాన్ని శాంతిఅనుశాసనికపర్వాలు అని రెండుగా విడదీసినట్లు ఎంచుకోవాలి. గదాయుద్ధపర్వాన్నీ జలప్రదానిక పర్వాన్నీ పర్వాలలోనుంచి తగ్గించి ఆశ్వాసాలుగా మార్చి వుండాలి.

బ్రహ్మశ్రీ వేదం వేంకటాచలయ్యగారు చాలా కష్ట పడి మహాభారతాన్ని పరిశోధించి ఈమార్పులను గురించి ఇంగ్లీ షులో ఒక ఉద్గ్రంథం వ్రాశారు.

మహాభారతం ప్రారంభంలోను ప్రతిపర్వం చివరనూ పర్వానుక్రమణిక లనే విషయసూచిక లున్నవి. అయితే ఇప్పటి మహాభారతములో కొన్ని పర్వాలలో ఈ పర్వాను క్రమణికలకూ పర్వాలలో కనబడే విషయాలకూ సంబంధం లేకుండా ఉన్నది.

గ్రంథంలో కనబడే ఇంలాటి సందర్భాలను బట్టి వేంక టాచలయ్యగారు ఈ క్రింది నిర్ణయాలకు వచ్చారు.

౧. వ్యాసులవారే రచించినట్లు కొన్నిపర్వాలలో వుదా హరింపబడియున్నా అంతమాత్రంచేత అదినిజమని చెప్పడానికి వీలు లేదు.

౨. వ్యాసుని కర్తృత్వం సంగతి ఉదాహరించని పర్వాలు మాత్రం వ్యాసకృతం కాదని నిశ్చయించవచ్చును.

౩. ఆరణ్య కర్ణ పర్వములు ఆనుశాసనికము మొదలు స్వర్గారోహణము వరకున్నూ దరిమిలాను చేర్చబడినవని ఎంచవచ్చును.

౪. అసలు గ్రంథం ఇప్పటి స్త్రీ పర్వంవరకూ గల పర్వాలలోవున్న విషయాలతో ముగిసినట్లు ఎంచుకోలెను.

౫. విరాటపర్వం చాలా భాగం సవరించబడినది.

౬. అరణ్య కర్ణ ఆనుశాసనికపర్వాలు దరిమిలా సృష్టించ బడినవే.

౭. ప్రథమంలో గ్రంధము పర్వాలుగా గాక ఆశ్వాసాలుగానే విభజించబడియుండినది.

౮. మొదటనుంచీ ౧౮ పర్వాలుగానే వున్నదనడానికి వీలు లేదు.

౯. పర్వాలుగా విభజించినప్పుడు గ్రంథంచాలావరకు సవరించబడినది.

చివరి ఏడు పర్వాలలోనూ ఈ సవరణలకు దాఖలా లున్నవి.

౧౦ రెండవ ప్రకరణంలో ఇవ్వపుకనబడుతూవున్న అధ్యాయాల సంఖ్య శ్లోకాల సంఖ్య అందులో నుదాహరింపబడి యున్న సంఖ్యతో సరిపోవడం లేదు.ఉత్తర హిందూస్థానంలోను దక్షిణాదిలోను ప్రచారంలో నున్న సంస్కృతభారతప్రతులను ౧౧ వ శతాబ్దంలో రచింపబడిన తెనుగు భారతప్రతిని పోల్చి చూస్తే ఈ తేడా కనబడుతుంది.

నాగ - లింగ ప్రతిమారాధనము

జీవజంతువు లన్నిటిలోను సూక్ష్మబుద్ధి గలట్టిది, అతి
త్వరగాను సొంపుగాను జరిగిపోవునట్టిది సర్పము. తక్కిన జంతు
వుల కుండే కాలుచేతులు దానికి లేవు. దానికి నడకపద్ధతియే
వేఱు. దాని శరీరము అతిలావణ్యమైనది; వన్నెచిన్నెలు గలట్టిది.
కృష్ణసర్పముయొక్క యొయ్యారము అందరు చూచుచున్నదే.
అది చిరజీవి. చాలాకాలము ఆహారమే లేకుండా జీవించగలదు.
వాయుభక్షులంటే మనవారికి చాలా గౌరవం. సర్పం అలాంటి
సంప్రదాయంలోనిది. అన్నిటికన్నను దానికిగలవిశేషమైన లక్ష
ణము తనవిషముచేత ఇతరజంతువులను అవలీలగా చంపగలశక్తి.
అమానుషములైన ఇన్నిశక్తులు గల సర్పము మనుష్యులచేత
పూజింపబడుటలో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది? ప్రపంచములో చాలా
దేశాలలో సర్పము నొక దేవతగా ఆరాధిస్తున్నారు ముఖ్య
ముగా జుడెయా, ఫొనీషియా, మెసపొటేమియా, గ్రీసు, ఇటలీ,
స్కాండినేవియా, బ్రిటీషుదీవులు, ఆఫ్రికా, అమెరికా, పారశీక,
కాశ్మీర, దేశాలన్నిటిలోనూ సర్పము నారాధించిన చిహ్న
ములు నేటికిని కనబడుచున్నవి.

భారతదేశమునకు ఆర్యులు వచ్చునాటికే దేశమంత
టను నాగులను ఆరాధించే నాగరికప్రజ లుండినట్లు చరిత్రా
ధారము లున్నవి. ఆర్యుల సంపర్కమువలన నీదేశములోని
పూర్వపు ప్రజల సాంఘిక మతాచారవ్యవహారములలో చిత్ర
చిత్రములైన మార్పులు కలిగిన నిదర్శనములు కనబడుచున్నవి.
ఉత్తర హిందూస్థానములోను, దానికితూర్పున ఉన్నబర్మా అ

బ్రహ్మదేశములోను, దానికి తూర్పునగల సయామనే శ్యామ దేశములోను, కాంబోడియా అనే కాంభోజ దేశములోను దక్షిణ హిందూదేశములోను, సింహళ ద్వీపములోను కూడా ఈ నిదర్శనములు కనబడు చున్నవి. బౌద్ధమతము స్థాపించబడు నాటికి సింహళద్వీపములో నాగులను పూజించే జాతి ఒకటి ఉండేదనిబౌద్ధగ్రంథమైన "మహావంశము" తెల్పుచున్నది.

బౌద్ధమతమునకును, జైనమతమునకును సంబంధించిన గాథలలో నాగపూజకు సంబంధించిన కథలున్నవి. ఈ మత ములవారు చెక్కించిన శిల్పములలో నాగములు కనబడు చున్నవి. మన గుంటూరుజిల్లాలో బౌద్ధమతానికి పట్టుగొమ్మగా నుండిన అమరావతిలో బుద్ధప్రతిమలతోపాటు నాగప్రతిమలు కూడా ఉన్నవి. చెన్నపట్నానికి ౪౦ మైళ్ల దూరములో నున్న మహా బలిపురములోకూడా బౌద్ధచిహ్నములతో పాటు నాగప్రతిమ లున్నవి.

క్రీస్తుకు మూడువేల సంవత్సరములకు పూర్వము సింధు నదీతీరమున వర్ధిల్లిన నాగరికచిహ్నములు త్రవ్వియెత్తబడిన మొహెంజోదరో, హరప్పలలో కూడా సర్పారాధనకు సంబంధించిన చిహ్నములు కనబడుచున్నవి. హరప్పలో ఒక ముద్రికపైన రెండు నాగములు పెనవేసికొనియుండగా వాటికి పైగా ఒక పుష్పమున్నూ, ఈ దృశ్యానికి రెండుప్రక్కలను రెండు వైపులకు వెనుకకు తిరిగియున్న రెండు మేకలునుగల ప్రతిమయొకటి యున్నది.

---

* (Manual of the Administration of Madras Presidency. C .D. Maclean, Vol. I. p 72)
(Survivals of Harappa Culture - T. G. A. Aravamudan, p. 2.)

ఈ సర్పారాధన మనేది హిమాలయ పర్వతముల కావల నున్న 'టిబెట్టు'అనబడే త్రివిష్టపదేశము బర్మా అనే బ్రహ్మదేశము, సయాం అనే శ్యామదేశము మొదలైన మంగోలియా తురేనియా జాతుల ప్రజలు గల దేశాలకు సంబంధించిన దేగాని కొందఱనుకొనునట్లు భరతఖండములోని ద్రావిడ జాతికి సంబంధించినది కాదు. అయినప్పటికీ సర్పారాధనము మన దక్షిణాపథమునందలి ప్రజాజీవనంలో బాగా అల్లుకొనియున్నది. నాగులచవితి, సుబ్బారాయుడిషష్టి మొదలైన దినములలో నాగుల నిప్పటికీ ఆరాధిస్తున్నారు. సుబ్రహ్మణ్యాం మొదలైన పుణ్యక్షేత్రములలో సర్పమునే దైవముగా ఆరాధిస్తున్నారు అన్ని కులాలలోను స్త్రీ పురుషులకు నాగుల పేర్లు పెట్టివ్యవహరిస్తున్నారు. నాగయ్య, నాగమ్మ, సుబ్బమ్మ, సుబ్బయ్య మొదలైన పేర్లు సర్వసామాన్యములైనవి.

ఈ దేశములోని చిత్రమేమనగా ఆర్యుల వైదిక ధర్మము తక్కిన ధర్మాలను తనలో లీనము చేసికొని దేశములోని ఆచారవ్యవహారములలో ఏవి సనాతనములో, ఏవి అధునాతనములో తెలిసికోవడానికి వీలు లేనంతటి మార్పులు కలిగించినది. భారతదేశములో ఎన్నివిధములైన మతాచార వ్యవహారములు కనబడుతున్నను, ఎన్ని సంప్రదాయములు కనబడుతున్నను భగవంతుని యెన్ని పేళ్లతో పేర్కొన్నను సృష్టిస్థితిలయకారకుడైన పరమేశ్వరు డొక్కడే యనే పరమార్థము మాత్రము అన్నిటిలోను కనబడుతున్నది. ఇది సనాతన ధర్మముయొక్క ప్రభావము.

పు రా ణ గా థ లు

సర్పజాతిని గురించిన పురాణగాథలవల్ల కొన్ని విశేష ములు తెలియుచున్నవి కశ్యపప్రజాపతి మరీచుని కుమా రుడు; సూర్యుని మానసపుత్రుడు. ఇతడు పుత్రసంతానమును గోరి కళము (మద్యము)ను త్రాగగా దక్షుడితనినిశపించినాడు. ఇందుకు బ్రహ్మ కోపించి దక్షుని తన కొమారితలను కశ్యపుని కిమ్మని ఆజ్ఞాపించినాడు. కశ్యపుడు దక్షపుత్రికలైన అదితి,దితి, దనువు, పృథ, విశ్వ, వినత, కద్రువ మొదలైనవారిని పెండ్లాడి సృష్టిని పెంపొందించినాడు. దేవతలు, దానవులు, నరులు, మృగములు వృక్షములు కశ్యపుని సంతానమే యని భార తము చెపుతున్నది

కశ్యపప్రజాపతి భార్య కద్రువకడుపున వేయి సర్ప ములు పుట్టినవి. శేషుడు, వాసుకి, ఐరావతము, తక్షకుడు మొద లైనవా రీమె పుత్రులు. కద్రువ సవతియైన వినతను కద్రువ వంచించి ఆమెను దాసిగా చేయగా వినతకొమారుడైన గరు త్మంతు డమృతము తెచ్చి ఆమె దాస్యవిముక్తి చేసినాడు. కద్రువచేసిన అన్యాయమునకు శేషుడు అసహ్యపడి ఇల్లువెడలి పోయి బ్రహ్మనుగూర్చి తపస్సు చేయగా బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై 'నీవు భూభారమును వహింపు' మని శేషునికి చెప్పి యాశీ ర్వదించినాడని భారతము చెప్పుచున్నది.

శేషుడు స్వర్గములో మహావిష్ణువు ద్వారమును కాచు చుండేవాడు. వాయువుతో పోరాడి ఓడినాడు. శేషుడు మేరు పర్వతముయొక్క కుమారుడైన వెంకటాద్రిని జుట్టుకొని యుండగా వాయుదేవుడాపర్వతమును దూరముగా విసిరివేసి

నాడు. శేషుడాపర్వతము పైననే యున్నందున అది శేషాద్రి యైనదని వెంకటాచల మాహాత్మ్యము. ఆదిశేషుడనగా ఆద్యంతములు లేనివాడనిఅర్థము.

ఉలూచి యొక నాగకన్యక. అర్జునుడు తీర్థయాత్రలు చేస్తూ ఒక కొలనులో స్నానముచేయుచుండగా ఉలూచిఆయనను చూచి మోహించి యాతనివలన ఐరావంతుడను పుత్రుని బడ సినదని భారతము. ఆర్యులు నాగులతో సంబంధ బాంధవ్యము చేయుటను, ఆర్యనాగరకత నాగులనాగరకతను తనలో లీనము చేసికొనుటను ఈకథ సూచిస్తున్నదని కొందరియూహ.

భూమికి, సూర్యచంద్రులకు సంబంధించిన సర్ప గాథ గ్రహణములను కలిగించే రాహుకేతువుల పుట్టుక కథ. కద్రువ కుమారుడైన వాసుకి యనే మహాసర్పమును త్రాడుగా జేసి, మంథరపర్వతమును కవ్వముగా జేసి, దేవదానవులు క్షీరసము ద్రమును మథించగా అమృతము పుట్టినది. దానికొఱకు దేవ దానవులు పోరాడుతుండగా శ్రీమహావిష్ణువు మోహినీ రూప మును ధరించి దానిని పంచుతానని చెప్పి దేవతల నొక పంక్తి లోను, దానవుల నొక పంక్తిలోను కూర్చుండబెట్టి ముందుగా దేవతలకు దానిని పంచియిస్తూవుండగా రాహు వనే దానవుడు దేవతావేషము ధరించి వారి పంక్తిలో కూర్చున్నాడు. ఈ సంగతి సూర్యచంద్రులు చెప్పగా విష్ణువు తన చక్రాయు ధంతో రాహువుతల ఖండించాడు. అమృతం సోకినందువల్ల తల, మొండెము వేఱైనను సజీవమై సర్పరూపంతో రాహువు కేతువులుగా నుండి గ్రహణములలో సూర్య చంద్రులను మ్రింగుతూ వుండును. ఇవి ఛాయలని జ్యోతిశ్శాస్త్రము.

సర్ప చిహ్నము

సర్పము భారతదేశములో బుధచిహ్నంగాను, ఈజిప్టు దేశంలో హెర్మీసు చిహ్నంగాను, గ్రీసు దేశంలో మెర్క్యూరీ చిహ్నముగాను ఉన్నది. బుధు డొక గ్రహము. బుధుడు చంద్రాంశమున జన్మించినవాడు. బుధుడు బృహస్పతి భార్యయైన తారయందు చంద్రునికి పుట్టిన కుమారుడు. చంద్రుని భార్య రోహిణి బుధుని పెంచినది.

వైవస్వతమనువు పుత్రసంతానమును కోరి యజ్ఞము చేయగా 'ఇల' అనే కొమార్తె పుట్టినది. వసిష్ఠుడు ప్రార్థింపగా ఇల పురుషుడై సుద్యుమ్నుడని వ్యవహరింపబడినాడు. అతడు ఒక కొలనులో స్నానము చేయగా శాపమువలన మళ్లీ స్త్రీయై పోయెను. ఆమె 'ఇల' అని వ్యవహరింపబడినది. పైవిధముగా ఆమె వైవస్వత మనువు కూతురైనది. ఆమె చాలా రూపసి. బుధు డామెను చూసి యింటికి తీసికొనిపోయి భార్యగా స్వీకరించినాడు. వారికి పురూరవుడు జన్మించినాడు. బుధుడు తపస్సు చేసి గ్రహపథమందు నిలిచినాడని భాగవతము.

ఇలాదేవి మనువుకుమారుడైన ఇక్ష్వాకు కుమార్తె యనియు, సర్పరూపమునను బుధుడామెతో రమింపగా మనుష్యజాతి పుట్టిన దనియు ఇంకొక పురాణగాథ యున్నది.

పైన చెప్పిన విధముగా చంద్రాంశమునందు జన్మించిన బుధుడు మానవుల బుద్ధితత్వమునకు అధిదేవతయైనాడు. జీవ జంతువులలోకెల్ల సూక్ష్మబుద్ధియైనసర్పమే అతనిచిహ్నమైనది. 'సర్ప'మనే మాటకు 'కాల' మనికూడా అర్థమున్నది.

మానవుని మనస్సు-శరీరముల బంధమును విడగొట్టి ఆత్మను పరమాత్మతో ఐక్యము జేయుట కేర్పడిన యోగసాధనలో నుత్తేజింపబడవలసిన కుండలినీ శక్తికికూడా సర్పమే చిహ్నముగా చేయబడినది.

కుండలినీ స్వరూపము

యోగసాధకులు సర్పాకారముగల కుండలినీ శక్తిని గురించి చెపుతారు. మనుష్యుని శరీరములో వీణాదండమునకు రెండు ప్రక్కలను ఇడ, పింగళఅనునాడులును, మధ్యసుషుమ్న అను సన్నని కాలువయున్నూ ఉన్నవి. ఈసుషుమ్న కాలువ క్రిందిభాగమును చివర యోగులు చెప్పే కుండలిని యున్నది. ఈ కుండలిని మూలాధారమనే చక్రమున ఉంటుంది. అందులో కుండలిని యనే మహాశక్తి సర్పములాగ చుట్ట చుట్టుకొని ఉంటుంది. దాని పడగ ముడుచుకొని ఆచుట్టక్రింద అణగి వుంటుంది. యోగసాధనచేత ఈశక్తిని మేలుకొలుపగా నది సుషుమ్న కాలువ ద్వారా క్రమేణ పైన గల చక్రము లన్నిటిని దాటి పైకిపోవుటకు దారిచేసుకొన ప్రయత్నిస్తుంది. ఇది ఊర్ధ్వాభిముఖమై పైకి పోవుకొలది మెల్లమెల్లగా సాధకుని మానసపుపొరలు వీడి పలువిధములైన దివ్యదృక్కులును, అద్భుతశక్తులును కలుగుతవి. చివర కీశక్తి మెదడులో సహస్రారచక్రమున జేరగానే సాధకుని శరీరమానసములతోడి బాంధవ్యమును తెగ్రింపి ఆత్మకు స్వేచ్ఛను చేకూర్చి పరమాత్మతో ఐక్యం చేస్తుంది.*

(చూడు వివేకానందస్వామి వారి రాజయోగము పుట ౫౪)

సూర్యారాధనము - లింగప్రతిమలు

మన పూర్వ ఋషులు సూర్యదేవుని పెక్కురూపము లతో వర్ణించియున్నారు. అతడు సకల దేవతా తేజః పుంజ రూపమై యున్నందువల్ల అలా వర్ణించి యుండడంలో ఆశ్చ ర్యంలేదు. ఋగ్వేదమునందు దేవతా తత్త్వవేత్తలైన మేధావు లాదిత్యునే ఇంద్రునిగాను, మిత్రునిగాను, వరుణునిగాను, అగ్నినిగాను, దివ్యుడు సుపర్ణుడునైన గరుత్మంతునిగాను, యమునిగాను, మాతరిశ్వునిగాను జెప్పుచున్నారు. పృథివీ స్థానము, అంతరిక్షస్థానము, ద్యుస్థానములందు గల దేవ తాత్మత్వ మాదిత్యుని కారోపింపబడినది.*

మన స్తవములందు సూర్యభగవాను డుదయమున బ్రహ్మ స్వరూపుడును, మధ్యాహ్నము మహేశ్వర స్వరూపుడును, సాయంకాల సదావిష్ణు స్వరూపుడునని వర్ణింపబడినాడు. విష్ణు వనగా సర్వవ్యాపి.

సూర్యుడుకూడా అదితికశ్యపులకుమారుడేఅని బ్రహ్మాండ పురాణము చెపుతున్నది. బుధుని భార్యయైన ఇల సూర్యుని మనుమరాలు.

ఒక్క భారతదేశంలోనేకాదు, ప్రపంచములో క్రీస్తుకు పూర్వము రెండువేల సంవత్సరముల కిందట నాగరికత ననుభ వించిన సిరియా దేశంలోకూడా సూర్యుడు 'బాల్' అనే పేరుతో ఆరాధింపబడేవాడు. అక్కడను, మన దేశమున గంగాతీరమునను

---

* చూడు. బ్రాశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్ర - ౧ వ-భాగం, పుట ౧౦.

కూడా సూర్యభగవానుని చిహ్నములుగా లింగాకారము గల శిలా స్తంభములు నెలకొల్పబడి దానికి సంబంధించిన ప్రతిమారాధనము, అర్చనలు, కార్యకలాపములు వర్ధిల్లినట్లు చరిత్రాధారములు కనబడుతున్నవి. ఋగ్వేదకాలమునాటి ఆదిత్యుడే రుద్రుడుగను, శివుడుగను ఆరాధింప బడినందువల్ల ఈ లింగాకార ప్రతిమలు శివుని బింబములుగా ఆరాధింపబడడంలో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది ?

శి వ లిం గ ము

ఋగ్వేదమునందు ఆదిత్యుడే యగ్నిగా నిరూపింపబడి ప్రచండస్వరూపమున రుద్రుడని పేర్కొన బడినాడు. శివుని పేరు కనబడదు గాని తరువాత శివునికి గల చాలా పేర్లు ఈ రుద్రశివునికి కనబడ తున్నవి. ఈశాను డని, యువను డని, ఉగ్రుడని వర్ణింపబడినాడు. యజుర్వేదములో త్రిపురాసురులను నిర్జించుట చెప్పబడినది. శతరుద్రీయములో నీ వర్ణనములన్నియు క్రోడీకరింపబడినవి. శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో శైవ సిద్ధాంతము వివరింపబడినది. శివుడు తక్కిన దేవత లందరికంటె అధికు డనే భావముతో ఇతడు మహాదేవుడని, ఈశానుడని, గిరీశుడని వర్ణింపబడి శివభక్తి బోధింప బడినది. తరువాత రచింపబడిన ఉపనిషత్తులలోను, శైవపురాణములోను శివుని కథలు విపులీకరింప బడినవి.

ఇటీవల సింధునదీ తీరాన మొహెంజోదరో హారప్పలలో కనబడిన క్రీస్తుకు పూర్వము మూడువేల సంవత్సరముల నాటి శిథిలములలో నొక ముద్రికమీద కుడిప్రక్క ఏనుగు,

ఎడమపక్క ఖడ్గమృగమున్నూ ఎనుబోతున్నూ, మధ్యమూడు ముఖముల దిగంబరమూర్తిన్నీ చిత్రింపబడియుండుట చూచి సర్ జాన్ మార్షల్ గారది బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల యంశము లను సూచించు పశుపతీశ్వరుడైన శివుని విగ్రహమే యని చెప్పి నారు. ఆచ్ఛాదనము లేని పురుషచిహ్నము నొక నిదర్శన ముగా జూపినారు. కాని అంతమాత్రముచేత అది అలాగ నిర్ణయించడానికి వీలులేదు. అసలు శివలింగము పురుషచిహ్న మేనా అనేది ముఖ్యంగా ఆలోచించవలసిన విషయము. ప్రపం చములో కొన్నిచోట్ల స్త్రీపురుషచిహ్నము లర్చింపబడిన వను మాట నిజము. భారతదేశములో కూడా కొన్ని అనాగరక జాతుల వారిలో పురుషచిహ్నారాధన యున్నందుకు నిదర్శ నములు కనబడుతున్నవి. శాక్తేయములోని కొన్ని ఆచార ములలో యోనిపూజ మొదలైనవి కనబడుతున్నవి. అందువల్ల శివలింగము పురుషచిహ్నమేయని పాశ్చాత్య విద్యావంతు లూహించినారు. కాని ఈ శివలింగము విష్ణుచిహ్నమైన సాల గ్రామములాంటి రూపరహితమైన చిహ్నమే యైయుండవచ్చు నని మన చరిత్రపరిశోధకుల యభిప్రాయము. నిజమునకు ఇతర దేశాలలోని పురుషచిహ్నమువలె గాక భారతదేశము లోని లింగములు చూడడాని కేమాత్రము అసహ్యముగా నుండవని భారతదేశమతముల చరిత్రను వ్రాసిన బార్తు (Barth) వ్రాసినాడు*

"స్థాణూ రుద్ర ఉమాపతి" యనునవి శివునకు పేర్లని అమరము. ఇక్కడ స్థాణు వనగా ఎండిపోయిన చెట్టుబోదె యని బ్రౌ|| శ్రీ వావిళ్ల

---

*A Historical Sketch of Saivism, By. K. A. Nilakanta Sastri, Cultural Heritage of India, Vol. IIp.p. 18-34.

కొలను సుబ్బారావు పంతులుగారు శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామా
యణమునకు వ్రాసినమంథర మనేవ్యాఖ్యానములో నుదాహరించి
యున్నారు. (చూ: బాలకాండ, పుట 33) స్థాణువనగా
కొమ్మలు లేని చెట్టుమోడు అనిన్నీ, స్థిరమైన దనిన్నీ అర్థము.

ప్రకృతి పురుషారాధనము

స్త్రీ పురుషచిహ్నముల ఆరాధనలోకూడా అంతరా
ర్థము లేకపోలేదు. అది ప్రకృతి పురుషారాధనమే యని
చాలమంది పరిశోధకుల అభిప్రాయము. ప్రకృతి పురుషులను
పరతత్వముగా నారాధించుటలో ప్రజలు ప్రకృతియొక్క
సృష్టి తత్వమునకు చిహ్నముగా లింగమును గ్రహించి పూజిం
చుట ప్రారంభించిరి. బుద్ధిమంతులు కేవలసృష్టితత్వము నారా
ధించుటతో తృప్తిచెందక దానికి బుద్ధితత్వమును చేర్చి యారా
ధింపసాగిరి. అసందర్భములో సృష్టితత్వచిహ్నమైన లింగమునకు
బుద్ధితత్వచిహ్నమైన సర్పమును జతపరచిరి. దీనికి తార్కాణ
ముగా శివాలయములందు లింగమును జుట్టుకొనియున్న ఇత్తడి
సర్పములు నెలకొల్పబడి యున్నవి.

మనువు కుమారుడైన ఇక్ష్వాకుపుత్రికయైన ఇలతో సర్ప
రూపముననున్న బుధుడు రమింపగా మనుష్యులు పుట్టినారను
గాథకూడా దీనినే సూచించుచున్నది. దక్షిణ హిందూదేశ
ములో దిగంబరయైన యొక స్త్రీ కుడితొడకొక పాము చుట్టు
కొనియున్నట్లుగా చెక్కబడిన పురాతన శిల్పములు చాలా
చోట్ల కనబడుచున్నవి. ఈ విగ్రహము ప్రక్కనే భక్తితో
నమస్కరిస్తూవున్న ఇంకొక విగ్రహము చలికాలములో ధరించి

నట్లుగా ఒంటినిండా బట్టలు ధరించినది యుండును. ఇలాంటి విగ్రహములు కృష్ణాజిల్లాలోకూడా కనబడినవి. ఇవిచాలా పురాతనమైన జైనశిల్పములుగా నెంచబడుచున్నవి. ఈ శిల్పములు పైన చెప్పిన గాథలకు అనుగుణములుగా నున్నవి.

ఇటలీదేశములో అగ్నిపర్వతమువలన నాశనమైన పురాతన నగరమగు పాంపేలో 'ఇసిస్' అనే దేవతయొక్క దేవాలయమునుండి తెచ్చిన లింగప్రతిమయొకటి 'పోర్టిసి' (Portici)లో నున్నది. ఈలింగమును ఇత్తడిసర్పము చుట్టుకొనియున్నది. అక్కడియిళ్ళ చపటామీద ఇలాంటి లింగములే చిత్రింపబడియున్నవి. ముఖ్యముగా పాంపేనగరములోనున్న చిన్న 'ఇసిస్' దేవాలయపు తలుపులమీద లింగముల తోరణము, యోని (పానవట్ట) రూపమును ముఖ్యముగా గమనింపతగినవి. అక్కడనే ఇంకొక వైపున ఇలకు ప్రతిరూపమైన 'వీనస్' దేవతతో బుధుని ప్రతిరూపమైన మెర్క్యూరీ రమించుచుండుట చిత్రింపబడినది.*

శ్రీకృష్ణుడు - బుధుడు

భారతదేశములో శ్రీకృష్ణు నొకయవతారముగా నెంచి పూజించుట ప్రారంభింపక పూర్వము బుధుడినే ఆరాధించేవారు. శ్రీకృష్ణమూర్తికూడా బుధుణ్ని ఆరాధించినట్లు కనబడుతూవున్నది. ద్వారకలో బుధుడి దేవాలయం వుండేది. అది యుండినచోటనే ఇప్పుడు శ్రీకృష్ణుడి దేవాలయం నిర్మించబడినది. ఇప్పటికీ అక్కడ బుధత్రివిక్రముడి ఆలయం ఒకటి

* Annals of Rajasthan–Tod, Vol. I. P. 557,

యున్నది. ద్వారక సౌరాష్ట్రద్వీపకల్పములో 'జగత్ యొక్క
అంత'మని ప్రతీతి గల ఒకచోట నున్నది.

గయలో నొక గుహలో కనబడిన శాసనములో "బుధు
డైన శ్రీహరి" యని శ్రీకృష్ణబుధుల యభేదము సూచింప
బడినది.

పురాతనములైన పాశ్చాత్య దేవాలయములలో కూడా
శ్రీకృష్ణుని ప్రతిరూపమైన అపాలో (Apollo) చిహ్నమున్నూ,
బుధుని ప్రతిరూపమైన మెర్క్యూరీ చిహ్నమున్నూ ఒకప్పు
డొక్కటిగానే కనబడుతూ వున్నది.

బుధుడి దగ్గరనుండి శ్రీకృష్ణుడు వేదరహస్యములను
సంగ్రహించినాడనే భారతీయ పురాణగాథ, ఆయాదేశాలలో
కూడా ప్రచారంలో నున్నది. శ్రీకృష్ణుడు గరుడధ్వజుడు. కాళీ
యుడనే సర్పరాజు (కద్రువకుమారుడు) గరుడునికి వెఱచి
కాళిందిమడుగులోదాగి దానినివిషకలుషితముగచేసెను. శ్రీకృష్ణు
డతనిని మర్దించి అతని భార్యలు వేడుకొనగా ప్రాణదానము
చేసి పాతాళమున బ్రతకమని విడిచినట్లు భాగవతమున చెప్ప
బడినది.*

శ్రీకృష్ణుడు యదువంశజుడు. ఇతడు భూమండలాధిపతి
యైన స్వాయంభువ మనువుయొక్క మూడవ కొమారుడయిన
యయాతిసంతతివాడు. మనువుకొమార్తెయయిన ఇల, అనగా
భూదేవిని చంద్రతనూజుడైన బుధుడు వివాహమాడగా వారి
సంతతివారైన యదువంశజులు మొదలైన వారందరూ చంద్ర

* ఇదికూడా కుండలినిని లేపుటనుగూర్చిన గాథయే అని కొందరియూహ.

వంశము వారైనారు. ఇప్పటికీ ఈ చంద్రవంశీయులందరూ బుధుణ్ని పితేశ్వరుడైన దేవునిగా అర్చిస్తున్నారు.

జైనుల మతగ్రంథమువలన కొన్ని విశేషములు తెలుస్తున్నవి. జైనతీర్థంకరుడైన నేమీనాథుడి అసలు పేరు అరిష్టనేమి ఇతడు బుధదేవుడి ప్రధాన పురోహితుడు. ఇతడు శ్రీకృష్ణుని కాలంనాటివాడు. పైగా యదువంశజుడు. ఇద్దరి పేర్లలోను శ్యామలవర్ణము సూచింపబడుచున్నది. అరిష్టమనే పదములో నీలవర్ణమున్నదని రాజస్థానకథావళిని రచించిన జేమ్సు టాడ్‌గారు వ్రాసినారు.*

సూర్య చంద్ర వంశములు

చంద్రవంశమునకు మూలపురుషుడైన బుధుని భార్య ఇల, సూర్యుని మనుమరాలు. అందువల్ల ఆర్యావర్తములోని రాజులందరూ చంద్రవంశజులుగానో, సూర్యవంశజులుగానో ఉండడంలో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది ? ఈ కారణమువల్లనే సూర్యచంద్రుల ఆరాధనము జరుగుటలోకూడా ఆశ్చర్యం లేదు. ఈసూర్య చంద్రవంశములకు చెందిన రాజపుత్రులు ఉత్తర హిందూస్థానములో, ముఖ్యంగా రాజపుత్రస్థానంలో బలనాథుడనే సంజ్ఞతో సూర్యునిన్ని, బుధుడనే సంజ్ఞతో చంద్రునిన్నీ ఆరాధిస్తూ వుండేవారు.

ఒక్క భారతదేశంలోనివారే కాక అరేబియాదేశంలోని దేశద్రిమ్మరులును, తార్తారిప్రాంతములలోని ప్రజలును సూర్యచంద్రుల నారాధించేవారు. ఇంకా ఆరాధిస్తున్నారు.

---

* చూ. ౧-వ సంపుటం, ౨౦-వ ప్రకరణము.

శ్రీమహావిష్ణువు అవతారమైన శ్రీకృష్ణుడు

ఋగ్వేదములో విష్ణు వొక ప్రత్యేక దేవుడుకాడు. సకలలోక స్రష్టగా, లోకరక్షకుడుగా ధ్యానింపబడిన ఋగ్వేద విష్ణువు సూర్యుడే. ఋగ్వేదములో భాగనారాయణులని పేర్కొనబడిన దేవతలుకూడా సూర్యుడే. తరువాత పౌరాణిక యుగములో వైకుంఠవాసుడగు శ్రీమహావిష్ణువును గూర్చిన భాగవతభక్తి ప్రబలినది. సాత్వతయాదవవంశీయుడు, వాసుదేవుడు, దేవకీసుతుడు అని వ్యవహరింపబడి శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క అవతారముగా నెంచబడిన శ్రీ కృష్ణమూర్తివలన నీభాగవత మతమభివృద్ధి గాంచినది. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో దేవకీసుతుడైన కృష్ణుడు ఘోరఆంగీరసుని శిష్యుడుగా పేర్కొనబడినాడు. అతడు భాగవతభక్తిని బోధించినాడు. కొద్ది కాలములోనే కృష్ణుడే భగవదవతారముగా పూజింపబడినాడు.

ద్వాపరయుగాంతమున కృష్ణావతారము ప్రవర్తిల్లెనని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. క్రీ. పూ. ౧౨౦౦ లో శ్రీకృష్ణుడుండినాడని కొందరి యూహ. ఏది ఏలాగనున్నా శ్రీకృష్ణుడు చారిత్రపురుషుడేననిన్నీ, తరువాత అవతారముగా ఆరాధింపబడినాడనిన్నీ కొంతమంది చరిత్రకారులు వ్రాసినకొన్ని సందర్భములవల్ల కనబడుతున్నది.

మధురాపురము రాజధానిగా మాధురము, శూరసేనము లనే రాజ్యభాగముల నేలు శూరసేను డనే యదువిభుడు మధురకు చుట్టూ ౮౦ మైళ్లు విస్తీర్ణము గల దేశానికి అధిపతి. శూరసేనుని కుమారుడు వసుదేవుడు. అతడు దేవకుని

కొమార్తెయైన దేవకిని పెండ్లియాడినాడు. దేవకీదేవికడుపున బుట్టిన ఎనిమిదవ శిశువువలన తనకు మరణము కలుగునని విని, కంసుడు దేవకీదేవిని, వసుదేవుని చెఱసాలలో నుంచినాడు. శ్రీకృష్ణుడు కారాగారములోనే జన్మించగా వసుదేవు డాశిశువును మెల్లిగా బయటకి తీసుకొనివెళ్లి నందునింట వదలగా నతడక్కడ పెరిగి పెద్దవాడై కంసుని వధించి, రాజై అవతార పురుషుడైన కథ అందరికిని తెలిసిన విషయమే.

శ్రీకృష్ణమూర్తికి, వాసుదేవుడు, హరి, నారాయణుడు మొదలైనవి చాలా పేర్లున్నవి. ఆయన భారతదేశానికి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించి, ౫౬ ఛప్పన్న రాజ్యాలను స్థాపించి అనేక అమానుష కార్యములను చేసి శ్రీ మహావిష్ణువుయొక్క అవతారముగా పూజింప బడినాడు.

వ్రజము

మధురా నగరమును కేంద్రముగా తీసికొనినచో దానికి ౮౦ మైళ్ల దూరము (వ్యాసార్ధము) చుట్టూ గల ప్రాంతమంతా వ్రజము. ఈ భూభాగము భారతదేశములోని కంతా సర్వవిధములా శ్రేష్ఠమైనది. అక్కడి భాష వ్రజభాష. ఇది భారతదేశంలో కల్లా స్వచ్ఛమైన దేశభాష. తరువాత తులసీదాసు తన రామాయణమానస మనే ఉద్గ్రంథాన్ని ఈ భాషలోనే రచించాడు. శ్రీకృష్ణుని వంశమునకు మూలపురుషుడైన శూరసేనుని పేరునుండి శూరసేని యనే దేశము, భాష, పుట్టినవి. ఈ దేశమే వ్రజము. ఈ దేశానికి రాజధాని సురపురి. ఇది మధురానగరానికి దక్షిణమున యమునాతీరమున

నుండేది. దీని శిథిలములను రాజస్థానకథావళిని రచించిన జేమ్సు టాడ్ గారు కనుగొన్నారు. (చూ: ౧-వ సంపుటము పుట ౫౮౨) శూరసేనరాజ్యపు హద్దులు మనుస్మృతిలో వివరింపబడినవి. క్రీ. పూ. ౩౨౩ లో భారతదేశానికి దండెత్తి వచ్చిన గ్రీసుదేశపు మహావీరుడైన అలెగ్జాండరు ఆస్థానములోని చరిత్రకారు లీ సురపురిని పేర్కొని యున్నారు.

బృందావనము

కృష్ణభగవానుని అర్చించే దేవాలయాలుగల బృందావనము యమునానదీతీరాన మధురానగరానికి కొన్నిమైళ్ళ దూరములోనున్నది.

యమునానదికి 'కాలయమున' యనికూడా పేరు. ఆనది నీరు నల్లగా ఉండేది. యమునానది సూర్యుని శ్యామలపుత్రిక యని జయదేవకవి వర్ణించాడు.

మొగలుచక్రవర్తుల కృష్ణభక్తి

క్రీ. శ. ౧౬౫౮ లో ఢిల్లీసింహాసనము నధిష్ఠించి ౧౭౦౭ లో దివంగతుడైన మొగలుచక్రవర్తి ఔరంగజేబుకు పూర్వం రెండువేల సంవత్సరాలనుంచి వ్రజములో కృష్ణదేవునారాధనలు మహావైభవంగా జరుగుతూవున్నట్లు తెలుస్తున్నది. మహమ్మదీయ దండయాత్రల కాలంలో శ్రీకృష్ణ భగవానుని ఆరాధన ఒకచోటినుండి ఇంకొకచోటికి జరిగి కాలక్షేపము చేయవలసివచ్చినది. మొగలాయి చక్రవర్తులకాలంలో

ఈ ఆరాధనకు ఇబ్బంది కలుగలేదు. పైగాకొందరు చక్రవర్తులు తమ మతముతోపాటు వైష్ణవమతమునుకూడా ప్రోత్సహించి నట్లు చరిత్రాధారాలున్నవి. 1556నుండి 1605 వరకుచక్రవర్తిగానుండిన అక్బరుపాదుషాకు జయదేవుడి గీతగోవింద మంటే చాలాప్రీతి. గీతగోవిందములో రాధాకృష్ణుల శృంగారమును భక్తిపరంగా చెప్పే అర్థంవిని ఆనందించి అతడు తన్మయుడయ్యేవాడు. అక్బరు చక్రవర్తికి భార్యయైన ఒకరాజపుత్రస్త్రీవలన జన్మించినపుత్రుడు జహాంగీరు. ఇతడుకూడా శ్రీకృష్ణభక్తిని, ఆరాధనను ప్రోత్సహించేవాడు. ఇతనికి రాజపుత్రభార్యవలన జన్మించిన షాజహానుచక్రవర్తి సిద్ధరూపుడనే సన్యాసివల్ల శైవసిద్ధాంతము నుపదేశము పొందినాడు. శివభక్తులకు, విష్ణుభక్తులకు స్పర్థలు, విరోధములు బయలుదేరినందువల్ల శ్రీకృష్ణుని ఆరాధన వ్రజదేశమునుండి దేశాంతరమునకు పోయి తలదాచుకొనవలసివచ్చినది. కాని ఉదయపుర రాజపుత్రియైన ఒక రాణియొక్క ప్రార్థనవలన మళ్ళీ వైష్ణవ మతము, శ్రీకృష్ణభక్తి వ్రజములో నెలకొల్పబడినవి. ఇంతలో 1669 లో ఔరంగజేబుచక్రవర్తియై కృష్ణభగవానుని ఆరాధనలు వ్రజములో నెక్కడను జరుగకూడదని నిషేధించినాడు. అంతట మధురలోని కృష్ణదేవుని విగ్రహాన్ని రక్షించడానికి రాణారాజసింగుగారిచ్చిన లక్షరాజపుత్రుల సహాయముతో ఆ కృష్ణవిగ్రహాన్ని తీసుకొని కోట రామపురముల మార్గంగా బైలుదేరి పోతూవుండగా 'నాథద్వారము' దగ్గర రథచక్రములు భూమిలోకి దిగిపోయి రథము కదలలేదు. అంతట

అక్కడనె నాథజీస్వామిని ప్రతిష్ఠించారు. అప్పటినుంచీ అది మహాక్షేత్రమైనది.

"ఇం దు స్థా న ము"

౧౮౧౭ మొదలు కొన్ని సంవత్సరములు రాజపుత్రస్థానములోనే యుండి రాజస్థాక కథావళిని రచించిన జేమ్సుటాడ్ భారతదేశములోని వైదికధర్మములను, మతాచారవ్యవహారములను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి పురాణగాథలను తరచి పాశ్చాత్యదేశాలలో వీటని పోలినవన్నీ ఇక్కడనుండి అక్కడికి వ్యాపించినవే అని నిర్ణయించినాడు. హింద్రుస్థనమనేది నిజంగా "ఇందు" స్థానమే అనిన్నీ చంద్రారాధకు పుట్టినిల్లు గనుకనిది ఇందు స్థానమైనదనిన్నీ "ఇందు - సిథియా" అనేది పూర్వం గంగానదీతీరంనుంచి ఐరోపాదేశంలోని కాస్పియను సముద్రతీరంవరకూ వ్యాపించియున్నట్లు దృష్టాంతరాలు కనబడుతున్నవనిన్నీ టాడ్ వ్రాసియున్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు మురళీధరుడై సంగీతవేదమునకు అధినాథుడుగా నున్నాడు. ఆయన వేణువు వెదురుగొట్టము. ఇప్పు డుపయోగములోనున్న ఛత్తార (చితార్)కు పూర్వ మీ వేణువే వాడుకలో ఉండేది. 'ఛత్తార్' అనే పదంలోని తా:ర అనేదానికి తీగ అని అర్థం. దీనికి ఆరు తీగ లుంటవి. 'షట్ తార'లో నుంచే 'ఛత్తార్' వచ్చింది. ఇది ఐరోపాలో వ్యాపించినకథ చాలా చిత్రమైనది. గ్రీసు దేశపు సితెర (Cithera) అనే ఆరు తీగల వాద్యమును "అపాలో" అనే దేవుడే మొదట నిర్మించినాడని అంటారు. ఈ సితార భారతీయుల 'ఛత్తార'లోనుంచి

వచ్చింది. దానినుండి ఇంగ్లీషు (Cithern) స్పెయిను దేశపు Guitar పుట్టినది. ఈజిప్టుదేశీయులకు స్వరములు ఆరు. గ్రీసు దేశీయులకూ ఆరే. క్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్దంలో ఒక ఇటలీ దేశపు క్రైస్తవ సన్యాసి ఏడవస్వరం చేర్చాడు. భారతీయుల సప్తగ్రహాలనుండి సప్తస్వరాల నేర్పరచుకొన్నారు.

ఐరోపాలో దేవతార్చన

'పీటర్ సైమన్ పల్లాస్' అనే జర్మనీదేశపు ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞుడు(Naturalist) ఐరోపాఖండములోని వివిధప్రాంతాలను తిరిగి చూసి అక్కడి విశేషాలను గురించి వర్ణించాడు. ఇతడు బెర్లిను నగరంలో ౧౭౪౧ లో జన్మించి ౧౮౧౧ లో దివంగతుడైనాడు. ౧౭౬౮ లో రష్యాదేశపు రాజధానియైన సెంట్‌పీటర్సుబర్గు లో శాస్త్రపరిశోధన పరిషత్తులో ఆచార్యుడైనాడు. సైబీరియాలోనుండి రష్యాదేశంలోని దక్షిణప్రాంతాలను దర్శించి ౧౭౯౩-౪ మధ్య క్రిమియాలో పర్యటనం చేశాడు. ఇతడు తాను చూసిన విశేషాలను గురించి అనేక వ్యాసాలను వ్రాసి ప్రకటించాడు. అతడు వ్రాసిన సంగతులను టాడ్‌గారు తమ రాజస్థాన కథావళిలో ఉదాహరించారు. ఐరోపాఖండములో వోల్గానది దక్షిణానికి ప్రవహించి కాస్పియన్ సముద్రంలో సంగమం అయ్యేచోట ఆస్ట్రిఖాన్ అనే మహానగరం ఒకటి వున్నది. అక్కడ భారతీయవర్తకులు నెలకొని యుండి మన దేవుళ్ళను, ముఖ్యంగా శ్రీకృష్ణుని ఆరాధిస్తున్నారు. వారుసింధునదీతీరమునకు దగ్గరగానున్న ముల్తాను పట్టణంనుంచి అక్కడికి వెళ్లినందువల్ల వారిని 'ముల్తానీ' లని

అంటారు. ఈ తెగవర్తకులు సింధునదీతీరంనుంచి కాస్పియన్ సముద్రంయొక్క పడమటితీరం వరకూ బాగా వ్యాపించి యున్నారు. వారి బొమ్మలని పల్లాస్‌గారు చిత్రించి ప్రకటించిన బొమ్మలలోని దుస్తులవల్లకాని, రూపములవల్లకాని వారి జాతీయత యేదైనది తెలియడంలేదు. కాని వారిదేవుళ్లు, దేవతలు మాత్రము గంగానదీతీరాన వున్న పుణ్యక్షేత్రాలలోని వాని వంటివే. ఆస్ట్రిఖానులోని భారతీయుల పేట (Indeskoi Devor) లో నున్న ముల్తానీల దేవతార్చనలో జగన్నాథస్వామి యొక్కయు, రాములవారు, ఆయనతమ్ముల యొక్కయు, విగ్రహాలు వెనక నుండగా శ్రీకృష్ణు భగవానుని విగ్రహాము ముందున్నది. మధ్య శివుడును, అష్టభుజములుగల దేవివిగ్రహాము ను ఉన్నవి. ఈ మధ్యవరుసలో కృష్ణుని మురళి యున్నట్లు పల్లాసు వ్రాతవల్ల తెలుస్తున్నది. అయితే అత డామురళి నొక దండమన్నాడు. ఈ దేవతార్చనలోని ప్రధాన విగ్రహా మును పాల్లాస్ ఈ విధంగా వర్ణించాడు:

"మధ్య గుపాలెడ్షి (Gupaledshi) అనే పేరుగల పెద్ద 'కుల్లాయి' ('bonnet') ధరించిన చిన్నవిగ్రహా మున్నది. దాని కుడిప్రక్క ఒకనల్లని పెద్దరాయి ఉన్నది. ఎడమప్రక్కను హిందువులు పవిత్రమని ఎంచే గంగానదినుండి తెచ్చిన అదే రంగు చిన్నరాళ్ళు మరిరెం డున్నవి. ఇవి (సాలగ్రామ) శంకరు లనే రకమువి"

పల్లాస్ చిత్రించిన బొమ్మనుబట్టి టాడ్‌గారి కీకిందిసంగ తులు రూఢియైనవి. పల్లాస్ 'గుపాలెడ్షి' అని వ్రాసిన మాట 'గోపాల్జీ' అనే హిందీమాటయే. ఈ విగ్రహాము వ్రజములోని

గోపాలకృష్ణ విగ్రహమే. విగ్రహంయొక్క శిరోవేష్టనము
చూస్తే మధురలో నృత్యము చేసే గోపాలకృష్ణవిగ్రహము శిరము
పైన కనబడేదే. ఈ విగ్రహంలోని తబ్సీలన్నీ దానికి సరిపో
తున్నవి. ఆఖరికి చేతిలోని చక్రముద్దకూడా కనబడుతున్నది.
గోవర్ధనగిరికూడా కనబడుతున్నది. పల్లాసు పేర్కొన్న నల్లని
రాళ్ళు వైష్ణవులందరూ భక్తితో పూజించే సాలగ్రామము లే.

"పల్లాస్ వ్రాసినదానిలో 'నందిగణగౌరి' అనే పదా
లున్నవి. మొదటిది సింహవాహనమనిన్నీ, రెండవది ఒకపురుష
దైవమనిన్నీ అతడు పొరపాటుపడ్డాడు. ఇవి పరమశివుని నంది
వాహనమును, పరదేవతయైన గౌరివిగ్రహము నని మనము
సులభముగా గ్రహింపగల్గుచున్నాము. పల్లాసుగారిలాగనే
ఇతర చరిత్రకారులును, గ్రంథకర్తలును తాము చూసిన విష
యములను యథార్థంగా వివరిస్తే లోకానికెంతఉపకారం చేసిన
వారయ్యేదరు!" అని టాడ్‌గారు సెలవిచ్చారు. ఆస్ట్రిఖానులో
హిందువులతో కలిసిమెలసియున్న ఒక పెద్దమనుష్యుడితో టాడ్
గారు మాట్లాడగా వారు భారతదేశము వదలి ఇంతదూరము
వచ్చినా వారి ఋజువర్తనములో అవంతయైనా మార్పురాలే
దని అతడు చెప్పినాడట. ఇలాంటి సంగతు లనేకాలు టాడ్‌గారు
తమ గ్రంథములో ఉదాహరించారు.*

Annals ol Rajastan, By James Tod. VoI. 1, pp. 549-550.

ఋగ్వేదమునాటి సనాతనధర్మము

భారతదేశమునకు వచ్చిన ఆర్యులు మొట్టమొదట తూర్పు ఆఫ్గనిస్థానములోను పంజాబులోను నివాస మేర్ప రచుకొన్నారని చాలామంది చరిత్రకారులంటున్నారు. అక్కడ నుంచి వారు తూర్పువైపునకు జరిగి వచ్చినారు. కొంతకాలము వరకూ వారు తూర్పున బ్రహ్మావర్తమనే ప్రాంతములోనే ఉన్నారు. ఇది, ఇప్పుడు 'సరసుతి' అని పిలువబడుతూ ఉన్న సరస్వతీనదికిని, దృషద్వతీనదికిని మధ్యగల థానేశ్వరప్రాంతము. ఈనదులు సింధునది శాఖయైన సట్లెజి (శతుద్రి) నదికిని యమునానదికిని మధ్య నున్నవి. అక్కడనుండి ఆర్యులు ఉత్తర మున హిమాలయ పర్వతములకు, దక్షిణమున వింధ్య పర్వ తములకు మధ్యగల దేశమునంతా ఆక్రమించారు.

క్రీస్తుకు పూర్వము 200 సంవత్సరముల ప్రాంతమునం దుండినట్లు చరిత్రకారులు చెప్పేపాణిని రచించిన వ్యాకరణము లోను, క్రీస్తుకుపూర్వము 300 సంవత్సరముల నాడుండినట్లుచెప్పే పతంజలి రచించిన మహాభాష్యములోను మనుస్మృతిలోను కూడా ఈ పర్వతముల మధ్యగలదేశమే ఆర్యావర్తమని వర్ణిం పబడినది. బ్రహ్మావర్తము లేక కురుక్షేత్రముఅని వ్యవహరింప బడే థానేశ్వరమును మత్స్యదేశమని వ్యవహరింపబడే తూర్పు రాజపుత్రస్థానమును గంగా యమునా నదీతీరముల మధ్యభాగ

---

* చూ. భండార్కరుగారి దక్షిణాపథ పూర్వ చరిత్ర

ము శూరసేనమని వ్యవహరింపబడే మధురామండలమును కలిపి బ్రహ్మఋషి దేశమనేవారు.*

ఆర్యుల గ్రంథములలో ఋగ్వేదము బహు ప్రాచీనమైనది. అది అపౌరుషేయమని భారతీయుల విశ్వాసము. వేదములు సత్యమునుగూర్చి చెప్పు గ్రంథములైనందువల్ల అవి పరమ ప్రమాణములైనవి.

ఋగ్వేదములోని ఆర్యసంఘము

"ఋగ్వేదముయొక్క దశమ మండలములో బ్రాహ్మణ రాజన్య వైశ్య శూద్ర శబ్దములు నాలుగు చతుర్వర్ణ వాచకములుగా నొక ఋక్కునమాత్రము ప్రయోగింపబడియున్నవి. అందే బ్రహ్మశబ్దము మఱికొన్ని ఋక్కులలో బ్రాహ్మణవర్ణ బోధకముగా గనవచ్చుచున్నది. తక్కినమండలములలో సర్వత్ర యిది ఋత్విజ్మంత్ర కర్మపరముగానే యున్నదని చెప్పవచ్చును. అట్లే రాజశబ్దము గూడ నితర మండలములలో సంఘపాలకుడు ప్రభువు కులనాయకుడు అనెడి యర్థములను తెలుపుచున్నదిగాని క్షత్రియవర్ణవాచకముగా గనబడదు. వైశ్య శూద్రశబ్దములు యొక చోట దప్ప మఱెక్కడను ఋగ్వేదములో గనరాకున్నవి. కావున బ్రాహ్మణ క్షత్రియాది చతుర్వర్ణ వ్యవస్థ ఋగ్వేదకాలము కడపట నేర్పడినదిగాని మొదటి నుండియు నున్నదికాదని చరిత్రకారు లూహించుట యుచితిమనియె తోచుచున్నది. అందుచే వర్ణము లేర్పడిన పిదప బయలుదేఱిన, నిరుక్తము, ఋగ్వేదములో సర్వత్ర గనవచ్చు

*Oxford History of India-By Vincent A. Smith P. 13.

పంచజన పంచక్షితి శబ్దములకు విషాద పంచమములైన చతుర్వర్ణములను నర్థమును నిరూపించుటబట్టి భాష్యకారు లాశబ్దముల శబ్దార్థము వ్రాసినను, దానినిబట్టి వైదికార్యులలో మొదటి నుండియు వర్ణభేదమున్నదని తెలంపరాదుగాని ప్రథమ మండలాదులనితరార్థములందు ప్రయుక్తములైన బ్రహ్మ రాజ శబ్దములచే దశమమండలమున క్రమముగా బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వాచకములైనట్లు మాత్రము విశ్వసింపవచ్చును. మఱియు వృత్తిప్రవర్తనాదులను బట్టి వర్ణభేద సూచకమైన యుత్తమ మధ్యమాధమ వివక్ష యించుక నడుమ వచ్చియుండునని చెప్పవచ్చునుగాని విద్యావివేకాదులున్నచోట నదియును గణనీయముగా లేదనవచ్చును” అని బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రులవారు తమ సంస్కృత (వైదిక) వాఙ్మయ చరిత్రయందు వ్రాసి దానికి రెండుదాహరణము లిచ్చినారు.

“ఆర్షసంప్రదాయమున బ్రహ్మర్షియని ప్రసిద్ధికెక్కిన వాడు దీర్ఘతముండు. ఇత డంగరాజమహిషికడ దాసిగా నున్న ‘ఉశిక్కు’ అనుదానియందు కక్షవంతు డను సుతుని గనెను. ఈ బాలుడు బీజమునుబట్టి దైర్ఘతమసు డాంగిరసుడు నయ్యెను. క్షేత్రమునుబట్టి యాశిజుడు దాసుడు నయ్యెను. అయినను రూపసంపన్నుడు విద్యాపూర్ణుడయిన యితనికి భావయవ్య పుత్రుడైన స్వనయుడనురాజు తన తనయల నిచ్చి పెండ్లి గావించెను. సూక్తద్రష్టలయిన మహర్షులలో నొకడై విఖ్యాతిగన్న యితడు రచియించిన సూక్తములు ఋగ్వేద (ప్రథమ) నవమ మండలములలో గలవు.”

"కవషుడను ఋషి దర్శించిన నాలుగు సూక్తములు ఋగ్వేద దశమమండలమున నున్నవి. అందు మొదటిసూక్త మపోనప్త్రీయమను ప్రసిద్ధి వహించినది. ఈఋషిమహాత్మ్యమును సూచించెడి యీ సూక్తమును బట్టియు, నార్ష సంప్రదాయమును బట్టియు నైతరేయ కౌషీతకి బ్రాహ్మణములు రెండునుగూడ నితని వృత్తాంతము నిట్లు వర్ణించియున్నవి. ఋషులందఱు కలిసి సరస్వతీనదీతీరమున సత్రయాగము చేయుచుండ నిలూషపుత్రుడైన కవషుడు వచ్చి వారినడుమగూర్చుండెను. వారతనిని జూచి 'నీవు దాసీపుత్రుడవు, కితవుడవు, అబ్రాహ్మణుడవు. మానడుమ గూర్చుండ తగవు' అని పలికి వానిని తీసికొనిపోయి నీళ్ళు లేనిచోట విడిచిపెట్టిరి. అతఁడపుడు పిపాసార్తుడై యుద్దేవతను బ్రార్థించుచు నొక సూక్తము రచియించెను అదే యపోనప్త్రీయము. ఆస్తుతికి సంతోషించి సరస్వతీనది యతఁడున్న చోటికి బ్రవహించెను. అదిచూచి ఋషులాశ్చర్యపడి యతనికి గితవత్వదోషము లేదని నిర్ణయించి వెంటనే యచ్చటికేగి కవషుని దోడ్కొనివచ్చి తమలో గూర్చుండబెట్టుకొని యతనిమంత్రములు వినియోగించి యాగము సాగించిరి. కవషుడున్న చోటికి నలుఁగడల సరస్వతీనది పరిసరించుటం జేసి యాచోటికి బరిసారకమను పేరు వచ్చినదట.

పై రెండుకథలనుబట్టి యాకాలమున బాటింపఁదగిన వర్ణభేదము లేదని తెలియకపోదు. కాని ఋగ్వేద పరిసమాప్తి కాలమునం దా భేదము స్పష్టముగా నేర్పడెననుట నిజము."

(చూడు: బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిసంస్కృత (వైదిక) వాఙ్మయ చరిత్ర 1వ భాగం పుటలు 141-3).

వైదిక యుగారంభములోనే హింస- అహింసల విషయమైన తగాదా ఒకటి ప్రారంభమైనట్లు కనబడుతూవున్నది. ఏజీవజంతువును హింసింపవలదు అనే అర్థంగల 'మాహింస్యాత్ సర్వభూతాని' అనే ధర్మంతోపాటు సర్వమేధయాగమునందన్ని జంతువులను వధింపవచ్చుననే అర్థంగల 'సర్వమేధే సర్వం హన్యాత్' అనే ధర్మముకూడా కనబడుతూ వున్నది.

విశ్వామిత్రునికిని వసిష్ఠునికిని వచ్చిన తగాదాలనుగూర్చిన గాథలున్నూ శునశ్శేపుని యజ్ఞపశువుగా తీసికొనిపోతూవుండగా విశ్వామిత్రుడు రక్షించినట్లు చెప్పబడిన గాథయున్నూ ఆకాలములో హింసాత్మకములైన యజ్ఞయాగాదికములను హర్షించని సంప్రదాయమొకటి తలయెత్తి యుండుటను సూచిస్తున్నదని తత్వవేత్తల యభిప్రాయము.

విశ్వామిత్రునిగాథ కొన్ని పురాణములలో విపులముగా వివరింపబడినది. ఇతడు గాధిపుత్రుడు. క్షత్రియుడు. కాని బ్రాహ్మణ స్వభావము కలవాడు. అతడొకమారు వేటకుపోయి వసిష్ఠాశ్రమమున విశ్రమించి వసిష్ఠుని హోమధేనువును చూచి దాని ప్రభావమున కాశ్చర్యపడి దానిని తన కిమ్మని వసిష్ఠునడిగినాడు. అత డివ్వకపోగా దానిని బలవంతముగా తీసికొనిపోవుటకు ప్రయత్నించాడు. వసిష్ఠుడు స్వసంరక్షణము జేసికొనుమని ఆ గోవుకు చెప్పగా అప్పుడాగోవువల్ల పుట్టిన వివిధ జాతుల సైనికులు విశ్వామిత్రుని బలముల నోడించినారు. వసిష్ఠుని ప్రభావమునకు తపమే కారణమని విశ్వామిత్రుడు గ్రహించి తాను తన రాజ్యమును వదలి ఘోరమైన తపస్సు

చేసి గొప్ప శక్తులను సంపాదించినాడు. రుచికుని (అజీగర్తుని) కుమారుడైన శునశ్శేపుడు యాగపశువుగా వ్రేల్వబడుటకై హరిశ్చంద్రునివలన తీసికొని పోవబడుట విశ్వామిత్రుడు చూచి, శునశ్శేపునికి మంత్రోపదేశము చేసి రక్షించినాడు. విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షి యనిపించుకొనగోరి ఘోరతపము చేయుగా ఆయన కనేక సిద్ధులు కలిగినవి. సృష్టికి ప్రతిసృష్టి కూడా చేయగలిగినాడు. ఆయన తపస్సును చూచి దేవతలా యనను బ్రహ్మర్షి యని పిలుచుట కంగీకరించినారు గాని వసిష్ఠుడు కూడా అందు కంగీకరిస్తేగాని విశ్వామిత్రునికి తృప్తి లేదు. విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుని దగ్గరకు పోగా ఆయన ఆతనిని ఓ రాజర్షీ! యని పిలిచినాడు. విశ్వామిత్రునికి కోపము వచ్చినది. ఇంకను ఘోరమైన తపస్సుచేసి వెళ్ళినాడు. అప్పుడు కూడా ఆయన అలాగే పిలిచినాడు. విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుని కుమారుని చంపివేసినాడు గాని వసిష్ఠుడు చలించలేదు. ఇలాగ చాలాసార్లు జరిగినవి. చివరకు వసిష్ఠుని కొక కొడుకు మిగిలినాడు అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు మళ్ళీ రాగా వసిష్ఠు డతని నెప్పటిలాగనే రాజర్షీ యనే పిలిచినాడు. విశ్వామిత్రు డీ సారి వసిష్ఠకుమారుని చంపలేక వెనుకకు తిరిగిపోతున్నాడు. అంతట వసిష్ఠు డాయనను ఓ బ్రహ్మర్షీ! ఇలాగ రమ్మని పిలిచినాడు విశ్వామిత్రు డాశ్చర్యముతో వెనుకకు తిరిగి వచ్చినాడు. అరిషడ్వర్గములలో క్రోధమును జయించిన గాని బ్రహ్మర్షి కాడనే సత్యమును గ్రహించినాడు.

క్షాత్రము - బ్రాహ్మ్యము

యుద్ధములలో రక్తము కాలువలై పారడము చూడ్డానికి సందేహించని క్షత్రియులు జీవహింసను ప్రతిఘటించడము, క్షాత్రధర్మము నెఱుగని బ్రాహ్మణులు యజ్ఞయాగాదికములలో జీవహింసను సహించడమే గాక దానిని సమర్థించడము వైదికయుగ చరిత్ర విశేషాలలో నొకటి. వేదముల కాలమునాటి బ్రాహ్మణముల కాలము నాటికి వచ్చేటప్పటికీయభిప్రాయ భేదములు ఆర్యసంఘమునందు మరింత తీవ్రములైనట్లు కనబడుతున్నవి.

కురుపాంచాలము - తూర్పు దేశములు

ఆ కాలములో బ్రాహ్మణ పురోహితుల ప్రాబల్యము గల కురుపాంచాల దేశములోని ఆర్యులు పశుయజ్ఞములను యథాక్రమముగా అచరించే సనాతన ధర్మవాదులుగా నుండేవారు. ఇందుకు విరోధులైన అహింసావాదుల పక్షమువారు క్షత్రియ ప్రాబల్యము గల గంగానదీతీరమునగల తూర్పు దేశములవారు. బ్రాహ్మణములలో పేర్కొనబడిన ఈతూర్పు దేశము లనునవి, కాశీ, కోసల, విదేహ, మాగధ రాజ్యములు.

కురుపాంచాలములోని బ్రాహ్మణ పురోహితులు తూర్పుదేశములైన కాశీ కోసల విదేహ మాగధములలోనికి క్రింది కారణములవల్ల పోరాదని శతపథబ్రాహ్మణము నిషేధించినది.

(౧) తూర్పు దేశముల ఆర్యులు తమ పరిశుద్ధతను గోల్పోయి వేదవిహితములైన యజ్ఞములను చేయుట మాని

వేసి తమ ధర్మమును విడనాడినారు. అంతేకాదు; పశు యజ్ఞము చేయకపోవుటయే సరియైన ధర్మమని వాదించే ఒక క్రొత్త సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదిస్తున్నారు. అందువల్ల సనాతన ధర్మపరులైన కురుపాంచాలదేశ బ్రాహ్మణు లక్కడకు పోయి అక్కడి అనాచారదోషమును అక్కడివారివలన అవమానమును పొందవలదు. (ఈ క్రొత్త సిద్ధాంతము బౌద్ధ జైనములే యనుకో నక్కరలేదు. వైష్ణవమతము కూడా అహింసనే బోధించినది.)

(౨) తూర్పు దేశములలోని సంఘాచార వ్యవహారములు కురుపాంచాల దేశములోనివానికి భిన్నముగా నున్నవి. కురుపాంచాలములో బ్రాహ్మణుల యాధిక్యమును తక్కిన మూడువర్ణములవారును అంగీకరించి బ్రాహ్మణులు చెప్పినట్లు వింటున్నారు. తూర్పు దేశములలో అనగా కాశీ, కోసల, విదేహ, మాగధములలో క్షత్రియులే అగ్రస్థానమును వహించి బ్రాహ్మణులతో సహా తక్కిన మూడువర్ణముల వారిని తక్కువపఱచినారు. ఇందువలన కూడా కురుపాంచాల దేశ బ్రాహ్మణు లాదేశములకు పోవుట తమ ఆత్మగౌరవమునకు భంగకరము.

(3) వాజసనేయ సంహితలో నింకొక విషయము కూడా ఉదాహరింపబడినది. తూర్పుదేశములలోని ఆర్యజన సంఘములు వేదవిహితములైన యజ్ఞములను విడనాడి బ్రాహ్మణులను ధిక్కరించి ధర్మచ్యుతిని పొందడమేగాక వారి భాష కూడా అపభ్రంశముగా నున్నది. ఈ తూర్పుదేశములలోని ఆర్యులు పరిశుద్ధమైన సంస్కృతభాషను మాటలాడలేరు. కురు

పాంచాల దేశములోని ఆర్యులు చేయు శబ్దోచ్చారణమును వారు చేయజాలకున్నారు. సంస్కృతపదములను సరిగా నుచ్చరించలేరు. వారెల్లప్పుడును అపభ్రంశ సంస్కృతభాషనే మాటలాడుతారు. "ర"కు బదులుగా "ల" అని పలుకుతారు. (అందువల్ల వారు ప్రాకృతములను మాట్లాడేవారని మనము ఊహించవచ్చును.)

ఉపనిషత్తుల కాలములో హింస, అహింస యనే రెండు సిద్ధాంతములయొక్క భేదము బాగా స్పష్టముగా కనబడుతున్నది. ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన ఆత్మవిద్యయున్నూ దానికి దగ్గరసంబంధముగల తపస్సున్నూ పరమధర్మములుగా నంగీకరింపబడి, పూర్వకాలమునాటి యజ్ఞకర్మ లంతకన్న తక్కువైనవిగా చెప్పబడినవి. ఈ కాలములో రాజుల ఆస్థానములు విజ్ఞాన కేంద్రములుగా నుండినందున కురుపాంచాలములోని బ్రాహ్మణులు ఆత్మవిద్యాన్వేషణము జేయుచు తూర్పుదేశములకు పోవసాగిరి. అదివరకు కురుపాంచాల దేశీయులు 'కుధర్మము'గా నెంచిన దానికొరకే వారిప్పుడు ప్రాకులాడసాగినారు. ఆ కాలమునాటి ప్రతిభాశాలి యాజ్ఞవల్క్యుడు. ఇతడు తూర్పుదేశములోని బ్రాహ్మణుడే. కురుపాంచాలములోని బ్రాహ్మణులీతనను అసహ్యించుకొనుచుండిరిగాని ఆయన కేమి తక్కువ ? యాజ్ఞవల్క్యుడును ఆయన నాదరించిన ప్రభువైన జనకుడును ఆత్మవిద్య నభివృద్ధి చేయుడానికి తమ శక్తిని, విద్యను ధారపోసినారు. హింసాత్మకమైన పశుయజ్ఞమును కర్మకాండను నిరసించి అహింసావాదమునకు ప్రోద్బలము

కలిగించిన ఈ ఆత్మవిద్యయే వైష్ణవ, జైనబౌద్ధమతములకు దారిచూపినదని చెప్పవచ్చును.

బౌద్ధ జైన మతములు

గౌతమబుద్ధుడు దశపరమితములను సంపాదించి స్వర్గమున నుండగా భూలోకమున నవతరించి ప్రజలకు తరణోపాయము కలిగించవలసినదని దేవతలు ఆయనను కోరగా ఏదేశమున నేకుల మున జన్మించవలెనని ఆలోచించగా కురుపాంచాలదేశీయులు నిరసించే తూర్పు దేశములో నొకటైన మగధదేశములో క్షత్రియకులమున జన్మించుటకు నిశ్చయింప బడినదనే గాథ కురుపాంచాలదేశపు బ్రాహ్మణులకన్న తూర్పుదేశపు క్షత్రి యులే ఉత్తములనే విషయమునే సూచించుచున్నది. ఇలాగే ఋషభుడు మొదలు మహావీరునివరకును గల జైనతీర్థంకరులలో నెవ్వరునుకూడా బ్రాహ్మణులు లేరు.

మహావీరుడు మొదట నొక బ్రాహ్మణ స్త్రీ కడుపున పడగా జైనతీర్థంకరుడు కావలసిన శిశువు బ్రాహ్మణస్త్రీకడు పున పుట్టుట తగదని ఇంద్రుడు నిశ్చయించి ఆపిండమును క్షత్రియ రాజభార్యకడుపున పడవేసినాడనే శ్వేతాంబరజైన గాథకూడా ఈ విషయమునే సూచించుచున్నది.

జైనధర్మములు వేదములనాటికే యున్నట్లు కనబడుచు న్నది. ఇటీవల త్రవ్వియెత్తబడిన మొహెంజోదరో హారప్ప లలో కనబడిన ముద్రికలపైన జైనతీర్థంకరులను బోలిన బొమ్మలు త్రిముఖబౌద్ధుని బోలిన బొమ్మలును కనబడుచున్నవి.

౨౩ వ తీర్థంకరుడైన పార్శ్వనాథుడు చరిత్రపురుషుడే యని చరిత్రకారు లంగీకరిస్తున్నారు. ఇతడు మహావీరునికి ౨౫౦ సంవత్సరములపూర్వము వాడని జైనులనమ్మకము. మహావీరుడు క్రీస్తుకుపూర్వము ఆరువందల సంవత్సరములనాటివాడు. ఋషభునిగురించీ, అరిష్టనేమిని గురించీ ఋగ్వేదములో కొన్ని ఋక్కులున్నవి. ఋషభుని కథ విష్ణుపురాణములోను భాగవతములోను కనబడుతున్నది. ఋషభుడు పూర్వయుగము లోని శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క నారాయణావతరమే యని భాగవత పురాణము చెపుతున్నది. ఋషభుడు యోగీశ్వరేశ్వరుడని కూడా ఆపురాణములందు వర్ణింపబడినాడు. జైన గ్రంథములలో ఋషభుని గూర్చినవర్ణనల కివి సరిపోతున్నవి. అందువలన జైనమతమునకును వైష్ణవమతమునకును మొదటినుండి దగ్గరసంబంధ మున్నదని దీనివలన తెలుస్తున్నది. ఈ విషయమై రామకృష్ణ పరమహంసగారి శత వార్షికోత్సవము సందర్భమున ప్రకటింపబడిన "Cultural Heritage of India" అనే గ్రంథము మొదటి సంపుటములో ప్రొఫెసర్ అప్పాస్వామి చక్రవర్తిగా రొక వ్యాసమును వ్రాసియున్నారు.

వర్ణభేదముల పుట్టుక

"ఋగ్వేదారంభకాలమునం దార్యులలో జాతిభేదము లేకపోయినను అందఱు నన్నివృత్తులు సామాన్యముగా నాచరించుచున్నను, కాలక్రమమునఁ గొందఱు కొందఱు కొన్ని కొన్ని వృత్తులయందు స్థిరపడిన ట్లాయా వర్ణనలవలన గోచరింపక పోదు. అందు యజనయాజన మంత్రదర్శన మంత్ర

పఠన పాఠాదులు నియతముగా నాచరించువారు పురోహిత వర్గముగాను సంఘపాలన దేశరక్షణ శత్రుహింసన జైత్ర యాత్రాదు లాచరించువారు నాయకవర్గముగాను, కృషి గోరక్షణ వాణిజ్యాదు లాచరించువారు కృషీవలవర్గముగాను, పురోహితాదులకు ధర్మాచరణమునందును-నాయకులకు యుద్ధ కార్యనిర్వహణమునందును పరిచర్య లొనర్చుచుఁ బరిచారకులుగాను భటులుగాను నుండువారు, దాసవర్గముగాను నేర్పడి పరస్పరమైకమత్యమున దేశహితములు సంఘహితములు నగు తమతమ కృత్యములు నిర్వహించుచు వచ్చిరి. అట్లాయా వృత్తులయందు స్థిరపడినవారే కాలక్రమమున బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర జాతులుగా విడివడిరని దశమమండలములోని యర్వాచీన ఋక్కులనుబట్టియుఁ దరువాత వెలువడిన బ్రాహ్మణేతిహాసాదులను బట్టియు మనకు విదితమగుచున్నది. ఆట్లేర్పడిన యీ నాలుగు వర్ణములుగాక మఱియొకటి నిషాదవర్ణ మనుపేర నగపడుచున్నది. అందు దురాచారముల పాల్పడి భ్రష్టులైనవారును, ఆర్యులకు లోబడిన యాదినివాసులయిన యనార్యులును జేరియుండురని యూహింపనగును"* అకాలమున నదియే పంచమజాతి.

ఈ కాలమునందల్లి పంచమజాతివారివలె నప్పటి పంచమవర్ణమువా రత్యంత గర్హ్యులుగాక పైజాతులవారి యాదరమునకు బాత్రులైనట్లుగా నిషాదపంచములైన చతుర్వర్ణములకు శ్రేయము గలిగింపుడని ఇంద్రాది దేవతలను బ్రార్థించిన

*దీనికి కొన్ని యుదాహరణము లివ్వబడినవి. చూడు: సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్ర 1-వ భాగం పుటలు 139-141.

ఋషుల వాక్యములవల్లనే బోధపడుతున్నది. దశమమండలము లోని సాంఘికాచార వర్ణనలు గుణకర్మవిభాగమునుబట్టి చతుర్వర్ణము లేర్పడిన పిదపనే బయలువెడలినవనుట కందందు పేర్కొనబడిన బ్రాహ్మ క్షత్రి శబ్దములు తోడ్పడుచున్నవి గాని వైశ్య శూద్ర శబ్దము లెందును గంఠోక్తిగాఁ బేర్కొనబడినట్లు కన్పించక పోవుటచే నవి యన్నిజాతులకు సంబంధించినవా? లేక పైజాతులు రెంటికే సంబంధించినవా? అట్లయినచో తరువాతి కాలమున వెలువడిన ధర్మశాస్త్రములందు ద్విజశబ్ద వాచ్యులుగాఁ గనఁబడుచున్న వైశ్యులకు వైదికాచారము లున్నట్లు తెలియవచ్చుచుండగా దొలుత లేకుండగాఁబోవునా? యనెడి సందేహము లుదయించుచున్నవి.'' అని బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారు తమ సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రలో వైదికవాఙ్మయమును గూర్చిన మొదటి భాగమున వ్రాసినారు.

పైన చెప్పిన సందర్భములనుబట్టి చూడగా ఆర్యసంఘములో మొట్ట మొదట బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యశూద్రు లనే విభజనము కేవలము ఆ యామార్గములవారు చేసే వృత్తులను బట్టి వచ్చినదేగాని పుట్టుకవల్ల వచ్చినదికాదని స్పష్టముగా తెలుస్తున్నది. వర్ణాంతర వివాహముల కడ్డులేదు. భోజన ప్రతి భోజనముల కడ్డులేదు. దృష్టిదోషము లేదు. తరువాత కొంత కాలమున కీలాంటి ఆచారములు వచ్చినవి. ఆర్యఋషులు ధర్మచ్యుతికి సహించేవారు కారు. ఆర్యఋషులు తమ సంఘము

(చూ: పుట 155-6.)

నెప్పటికప్పుడు పరిశోధించి సంస్కరించేవారు. ధర్మమును మీరిన వారిని వేలువరచేవారు. వీరైనచో ప్రాయశ్చిత్తములు విధించి మళ్లీ వారిని సంఘములో కలిపేవారు. అలాగ ప్రాయశ్చిత్తములు విధించి సంస్కరించడానికి వీలులేని వారిని సంఘము నుండి వెలివేసి వారిని అనార్యులుగా పరిగణించేవారు. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యశూద్రులలో హెచ్చుతగ్గులు లేవని అందరును బ్రహ్మవిద్య నభ్యసించి బాగుపడుటకు వీలున్నదని చూపే ఇతిహాసములు పురాణగాథలు లెక్కలేనన్ని కనబడు తున్నవి. వేదశాస్త్రములు చదివిన బ్రాహ్మణులు, అధర్మ వర్తనులై భ్రష్టులై రాక్షసులైనకథలు వేదశాస్త్రములు చదు వక శూద్రులుగా నుండినవారు సద్ధర్ములై పరిశుద్ధులై బ్రహ్మ జ్ఞానమును పొంది బ్రాహ్మణులకు నీతిని ధర్మమును బోధించిన కథలు పురాణములలో కనబడుతున్నది. వేదశాస్త్రము తెలిసిన రావణుడు రాక్షసుడైన సంగతి, క్షత్రియుడుగా జన్మించిన శ్రీరామచంద్రు డవతారమూర్తియై బ్రాహ్మణులచేత పూజింప బడుతూ వున్న సంగతి అందరికి తెలిసినవిషయమే. దేశములో అధర్మము ప్రబలి సంఘము సంకరమై సంస్కారము లేక వెఱ్ఱిమొర్రి సిద్ధాంతములు రకరకాల మతాచారములు ప్రబలిన సంగతి చరిత్రవలన తెలుస్తూనే ఉన్నది. శంకర రామానుజులు మొదలైనవారు ఈమతాచారములను సంస్కరించి ధర్మసంస్థాపన జేయుటకు ప్రయత్నించిన సంగతులుకూడా అందరికిని తెలిసిన విషయమే.

గయాసురుని గాథ

గయాసురు డొక రాక్షసుడు. అతడు మహాకాయుడు. నూటఇరువది యోజనముల పొడవుగలవాడు. ఇతడు విష్ణు భక్తుడై మహాతపముజేసి సకల తీర్థములకన్నను తనదేహము అతిపవిత్రముగ నుండునట్లు వరమును పొందినాడు. అతనిని స్పృశించినవారు చూచినవారు బ్రహ్మమును పొందుచుండిరి. వైదిక కర్మలు నశింపసాగెను. దేవతలును ఋషులును బ్రహ్మ దేవుని దగ్గరకుపోయి మొఱపెట్టుకొనిరి. అంతట బ్రహ్మ గయాసురుని యొద్దకు పోయి 'నేను యజ్ఞము చేయదలచితిని అందుకు నీశరీరముకన్న పవిత్రతరమైన ప్రదేశము నాకు కనబడుటలేదు' అని పలుకగా గయాసురుడు ఉబ్బిపోయి సరే నా శరీరముపైన యజ్ఞము చేసికొనుడని గయలో తన శిరము నుంచి పండుకొనెను.

అంతట బ్రహ్మదేవుడు ఋత్విక్కులను సృష్టించి యజ్ఞ మారంభించెను. దేవలందఱును వచ్చిరి. అయితే యజ్ఞవేదిక యున్న గయాసురుని శిరస్సు కదలసాగెను. అది కదలకుండ చేయుటకు బ్రహ్మ పెద్దపెద్ద శిలలను దానిపైన నుంచెను గాని అవి చెదిరి పడిపోయెను. ఆశిలలే రామపర్వతము ప్రేత పర్వతము మొదలైనవని చెపుతారు. అంతట బ్రహ్మ, శాపవశ మున శిలారూపమున బడియున్న దేవరూపిణియును మహా పతివ్రతయొక్క శిలను దెచ్చి గయాసురుని శిరస్సుపైన బెట్టెను. అది అతిపవిత్రమైన శిలయైనందువలన గయాసురుడు దానిని త్రోసివేయలేక పోయెను గాని శిరమును కదలించుట

మూతి్రము మానలేదు. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు శ్రీ మహా విష్ణువును ప్రార్థింపగా ఆయన గదాధరుడై వచ్చి తన కుడి కాలును గయునిశిరస్సుపైనబెట్టి నిలిచెను. అంతటగయాసురుడు నిశ్చలుడై విష్ణుమూర్తిని స్తుతించి తన శిరస్సు ఉన్న ప్రదేశ దివ్యక్షేత్రముగా నుండునట్లును అది తనపేరుతో వ్యవహరింప బడునట్లును అక్కడ పిండప్రదానములు చేసినవారి పితృ దేవతలు తరించునట్లును వరమును పొందెను. గయాసురుని పాదములు మన తెలుగు దేశము నందలి పిఠాపురమున నుండెననియు అందువలన దానికి పాదగయ యనిపేరు వచ్చిన దనియును చెప్పెదరు.

గయామాహాత్మ్యము వాయుగరుడ పురాణములందు చెప్పబడియున్నది. దేహమే బ్రహ్మమని వాదించు బౌద్ధుల మతధర్మములు ఆర్యావర్తమునందును దక్షిణాపథమునందును వ్యాపింపగా సనాతన ధర్మము దానిని రూపుమాపి మరల వైదికకర్మలను వ్యాపింపజేసిన గాథయే పురాణ పద్ధతిలో చెప్పబడినట్లు కనబడుచున్నది. "బుద్ధగయ" యను శీర్షికతో శ్రీమాన్ కే. నరసింహాచార్యులవారు అక్షయ సంవత్సర పుష్యమాస భారతిలో నొకవ్యాసమును వ్రాయుచు గయాసుర క్షేత్ర మహాత్మ్యములోని అంతరార్థమును గూర్చి చక్కగా చర్చించియున్నారు.

గయదగ్గర ప్రస్తుతము బ్రహ్మయోనిపర్వతమని వ్యవ హరింపబడు కోలాహలపర్వతము పైననే గయాసురుడు తప మాచరించెనని చెప్పబడినది. దీని నిడివి రమారమి మూడు మైళ్ళు. ఇంత చిన్నపర్వతముపైన ౧౨౦ యోజనములు లేక

౫౭౬ మైళ్ళ పొడవును ౬౦ యోజనములు లేక ౨౬౮ మైళ్ళ నడుము చుట్టు కొలతలు గల అసురుడు తపముచేయుట అసంభవముకదా! అందువలన దీనికేదో అంతరార్థ ముండి తీరవలెను. గయుడు అసురుడే యైనను రాక్షసులకు నైజమైన జీవహింస మొదలైన క్రూరదురాచారములు కలవాడని చెప్పబడ లేదు. పైగా అతడు విష్ణుభక్తుడని మహాతపస్సుచేసి సిద్ధులను సంపాదించినవాడని చెప్పబడినది. అతని శరీరమును స్పృశించినను చూచినను జనులు బ్రహ్మమును పొందుచుండిరని కూడ చెప్పబడినది. ఈవర్ణనములన్నియు బౌద్ధమతమునకు అన్వయించుచున్నవి. బౌద్ధమతమున జీవహింస నింద్యము. తపము ప్రధానము. యజ్ఞయాగాదికములు మోక్షప్రదములు కావు. ఇట్టి దేహబ్రహ్మవాదుల మతము హిమాలయమునుండి కళింగము వఱకును ౫౭౬ మైళ్ళ పొడవు ౨౬౮ మైళ్ళ వైశాల్యముగల దేశమున వ్యాపించెను. అందువలన గయాసురుని శరీర పరిమాణము గుణగణాదికమును బౌద్ధమతమునకు అన్వయించుచున్నవి. బుద్ధగయ బౌద్ధమతమునకు పుట్టినిల్లుగనుక అది గయాసురుని శిరః ప్రదేశముగా వర్ణింపబడినది. బ్రహ్మాదులు గయుని శరీరమును గూర్చి శ్రద్ధవహింపక శిరఃప్రదేశమునందే యజ్ఞము చేసి ఆవాదమును రూపుమాపినట్లు ఈగాథ సూచించుచున్నది.

బౌద్ధమతమున జనులు కర్మకు బద్ధులుగా నుందురు. అందు దైవికమనునది లేదు. రాక్షసునిదిగూడ దైవమనునది లేక విచ్చలవిడిగా సంచరించు స్వభావముగనుక బౌద్ధమతమునకు రాక్షసత్వ మారోపింపబడినది. గయాసురుని నాశము చేయుటకు పూనుకొనిన దేవతలు అతనికి వరప్రదాతలైరనుట

లోని భావమేమనగా బౌద్ధమత వినాశమునకు పూనుకొనిన హిందువులు బౌద్ధ విగ్రహములను సర్వనాశముచేయక వానిని తామే స్వీకరించి నామభేదముల బూజించిరనుటయే. ఇందులకు నిదర్శనము, హిందూదేశమునం దెచ్చటను విష్ణుపాదములకు మాత్రము ఆలయముగట్టించి పూజించుట కానబడదు. బౌద్ధులుమాత్రము బుద్ధునిపాదములను, శిరోజములను, నఖములను, శల్యములను పూజించుట విశేషముగా కలదు. బౌద్ధులచే ప్రతిష్ఠింపబడి పూజంపబడుచుండిన బుద్ధపాదము లిపుడు గయ యందు విష్ణుపాదములని హిందువులచే పూజింపబడుచున్నవి. ఇదిగాక విష్ణుపాదములందు పితృపిండముల నర్పించుటకు పూర్వము బుద్ధగయకేగి బోధిద్రుమమునకు నమస్కరింపవలయునని వాయుపురాణమున గలదు"

పైనచెప్పిన సంగతులవలన గయాసురగాథయొక్క అంతరార్థము తెలియగలదు.

గురుశిష్య సంప్రదాయము

గురుశిష్య సంప్రదాయమనేది కేవలము బౌద్ధధర్మమునకు చెందిన ఆచారమేయని రుజువు చెయ్యడానికి అనేక నిదర్శనము లిప్పటికిని కనబడుతున్నవి. నేపాళదేశములో ఇప్పటికిని హిందువుల సనాతనధర్మమును, బౌద్ధులధర్మమును ఒకదానిప్రక్కనొకటి కనబడుతున్నవి. అక్కడ హిందువులను "దేభజు" లనిన్నీ బౌద్ధులను "గుభజు" లనిన్నీ అంటున్నారు. "దేభజు" లనగా దేవుని భజించువారనిన్నీ "గుభజు"లనగా గురువును పూజించువారనిన్నీ అరము.

బౌద్ధసంప్రదాయము నందున్నటువంటి గురుపూజ వేదములందు లేదు. వైదికమంత్రమైన గాయత్రి నుపదేశించు నది బ్రహ్మవిద్యా రహస్యము దెలిసిన ఆచార్యుడేగాని దాసులకు ప్రభువైన గురువుకాడు.

బౌద్ధులు స్థాపించిన గురుశిష్య సంప్రదాయమునందలి గురువు సత్యపథమునందు నడిపించు మార్గదర్శియైన ప్రభువు. అతడు కేవలము దైవముయొక్క అంశమే! ఇతడు హిందువుల యొక్క కులదేవత లేక ఇష్టదైవముకన్నను ఉన్నతస్థానము నధిష్ఠించి యున్నాడు. హిందువుల యిష్టదైవము ఆరాధకు లేర్పరచుకొనిన బింబము లేక అర్చ్యప్రతిమ (Symbol)గాని వేఱు కాదు. బౌద్ధులగురువు సృష్టియొక్క పరాకాష్ఠయే. (Acme) అతనిమాట యొకధర్మశాసనము. అతని యాజ్ఞలు శిష్యులు శిరసావహించవలసిన పరమ ప్రమాణములు. మంచి చెడుగులను నిర్ణయించు సామాన్య నీతి నియమములు దీనికి వర్తింపవు.

వేదములందలి గురువు ఇటువంటివాడుకాడు. అతడు కేవలము విద్యాదానముచేయు ఉపాధ్యాయుడు మాత్రమే. అందువలన జాతి కుల వర్గ వివక్షత లేక గురువును భూమిమీద నొక అపరదైవముగా పరిగణించు శాఖవారు గాని కులము వారుగాని హిందువులలో నెక్కడనైనను కనపడినయెడల వారుగాని వారి పూర్వులుగాని బౌద్ధసంప్రదాయమునకు చెందినవారే అని గ్రహింపవచ్చును.

బంగాళాదేశమునందు గురుశిష్య సంప్రదాయము చిరకాలానుగతముగా చాల ప్రాముఖ్యత చెందియున్నది. అది

ఇప్పటికిని అక్కడ ప్రబలముగా నున్నది. శాక్తేయశాఖలం దైననేమి వైష్ణవ శాఖలం దైతేనేమి, బంగాళీ జనసంఘము నందు గురువు అత్యున్నతమైన స్థానమును కలిగియున్నాడు. అతడు కోరతగని కోరికయేలేదు. అతడు ఆచారవ్యవహారము లకును నీతిధర్మములకును కూడ అతీతుడుగా నున్నాడు.

బంగాళా దేశముయొక్క గురుశిష్య సంప్రదాయమునకు కులభేదమెన్నడును అడ్డురాలేదు. వంగదేశమునందు బ్రాహ్మణ వైద్య కాయస్థ గురువులేగాక కార్తభజులు కిషోరిభజులు, సహాజీయులునైన గురువులును, దేశదిమ్మరులై తిరుగు బైరాగి గురువులునుకూడా ఉన్నారు. ఇందులో అన్నిజాతులవారును కులములవారును కలిసి యుంటారు. గురువుయొక్క కులగోత్ర ముల నడుగుట మహా అపచారముగా పరిగణింపబడి నిషేధింప బడుతున్నది.

మెహార్పూరులో నుండిన బలరామ్ హాదీ తానొక హీనకులజుడైన హాదీయనే సంగతిని కప్పి పుచ్చేవాడుకాదు. అయినప్పటికిని ఆయనకు అన్ని కులములవారును తుదకు బ్రాహ్మణులును కూడా శిష్యులుగా నుండేవారు. ఆయన ననుసరించిన వారినిగాని వారిసంతతివారినిగాని ఎవ్వరును కులములో నుండి వెలివేయలేదు. ఇప్పటికిని వారి సంతతి వారున్నారు.

దీనిఫలితముగా వంగదేశంలో, ఒక్కమత గురువులనేగాక మంత్ర తంత్రజ్ఞులైన గురువులను శిల్పకళలను విద్యలను నేర్పు గురువు లనుకూడా ఎక్కువగా గౌరవించి పూజించే ఆచారము వచ్చినది. ఏ గురువునైనను సక్రమముగా నేర్పరచుకొని ఆయన

వలన దీక్షను పొంది విద్య నేర్చుకొనే పద్ధతియున్నూ అప్పటినుండి ఆ గురువును దైవసమునిగా చూచే పద్ధతియున్నూ వచ్చినవి.

నామ శూద్రి, పాడబాగ్ది, అగురి, కులముల వస్త్రాదుల వలన మన పూర్వులు ఛడీ, బాణా మొదలైన మల్ల విద్యలను నేర్చుకొనేవారు. ఇలాగ దీనిని నేర్చుకోవడానికి వెళ్లినవారిలో బ్రాహ్మణులైనవారు,రంగస్థలంలోనికి పోవుటకు ముందుగా తమ యజ్ఞోపవీతములందుకు అడ్డురాకుండా వానిని తొలగించుకొన వలసియుండిరి. వారు ముందుగా తమ ఆయుధములను గురువు పాదముల యొద్దనుంచి, వంగి ఆయనమోకాళ్లను స్పృశించి, గురువునకు వందనముచేసి, "జేయ్‌గురూ! "అని పలికి తరువాత ఆయన అనుజ్ఞను పొందిన పిమ్మట తమ సామును ప్రారంభించ వలెనను నియమముండినది. బ్రాహ్మణు డెవ్వడును ఇది తనకు పరువు తక్కువయని భావింపలేదు. తోడివా రెవ్వరును, ఇందుల కతనిని తక్కువపరచలేదు.

పాఠశాల లందు చదువుచెప్పే ఉపాధ్యాయులు కూడా ఎల్లప్పుడును బ్రాహ్మణులుగానే ఉండేవారుకారు. సాధారణముగా కాయస్థకులమువారే ఎక్కువమంది యుండేవారు చంద్రనగరములో నొక బాగ్ది యుపాధ్యాయుడుండెను. ఆయన దగ్గర చదువుకొను వారాయనను బాగ్ది మహాశయుడని అనే వారు. బర్ధవాను తాలూకాలోని చాలా గ్రామములందు అగురి సద్గోప లేక క్రైస్తవకులముల యుపాధ్యాయు లుండే వారు. ఆ పాఠశాలలకు బ్రాహ్మణులు కూడా ఎట్టి అనుమాన ము లేకుండా తమ పిల్లలను పంపేవారు. ఈ బ్రాహ్మణ

చాలురుకూడా తమ యుపాధ్యాయుని పట్టచాలాభయ భక్తులతో ప్రవర్తించేవారు. ఇటువంటి యుపాధ్యాయుల యొక్క ప్రభావమువల్లనే వంగదేశములలో స్పృశ్యతా అస్పృశ్యతలను గూర్చిన పట్టింపులు హెచ్చుగా పెరుగలేదని తోస్తున్నదని పంచకౌరీబెనర్జీగారు విశ్వభారతి పత్రిక మొదటి సంచికలో నొక వ్యాసమునందు వ్రాసియున్నారు.

తిరుపతి జైనక్షేత్రమా?

హిందూ దేశచరిత్రలో జైనబౌద్ధమతాలు వైదిక మతాన్ని తోసిరా జనడమూ, జైనబౌద్ధమతాలను మళ్లీ వైదికమతం అణగద్రొక్కడమూ, వైదికమతంలోనే శైవ వైష్ణవాలు ఒకదానితో ఒకటి పోరాడడమూ, ఇంకా శాఖోప శాఖలు బయలు దేరడమూ కనపడుతూనే వున్నదికదా! ఈ మార్పులనుబట్టి జైన ఆలయాలు, బౌద్ధఆరామాలు, విష్ణు శివక్షేత్రాలుగా మారడంకూడా జరిగింది ద్రాక్షారామం గర్భ గుడిలో బౌద్ధస్థూపంయొక్క గుర్తులు స్పష్టంగా కనబడుతున్న వని యంటారు. భీమేశ్వరుడు జైనదేవుడిలాగ పైకి పెరిగి పోతూవుంటే నెత్తిమీదచీలకొట్టారనేగాథ ఒకటివున్నది. అందు వల్లబౌద్ధజైనఆలయం భీమేశ్వరాలయంగా మారినట్లుతోస్తుంది. అలాగే, అమరావతికూడా బౌద్ధజైనక్షేత్రమై యుండి తరు వాత శివక్షేత్రంగా మారింది. పంచారామాలన్నీ ఇలాగ మారినవే నంటారు - పరిశోధకులు. ఆరామం అనేది బౌద్ధుల

ఆరామమై యుండడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఈ విషయం బాగా చర్చించతగినది.

మనపురాణాలలో జైనబౌద్ధ శైవ వైష్ణవగాథలు ఆచార వ్యవహారములు విడదీయలేనంతగా కలిసిపోయినవి. జైనుల తీర్థంకరులలో ఋషభుడు ఆది తీర్థంకరుడు. భాగవతంలో విష్ణ్వంశలో జన్మించిన ఋషభచక్రవర్తిగాథ ఒకటి యున్నది. భాగవతంలో పేర్కొనబడిన పాషండమతం జైనమో బౌద్ధమో అయివుంటుందనడానికి సందేహం లేదు. జైనఋషభునికిని భాగవతఋషభునికిని సంబంధమున్నట్లు తోస్తుంది. జైనులకు కేవలజ్ఞానులందరూ పూజ్యులే. శైవ వీరవైష్ణవుల లాగ వారు విష్ణువును అల్పంగా చూడరు. వైష్ణవులు, ఋషభునియందు విష్ణువుఅంశను జైనులు తీర్థంకరలక్షణము లను గమనించి యుంటారు. వైష్ణవులు పేర్కొనే ఏకవింశత్యవ తారాలలో ఋషభునిది ఒకటి. ఈ యూహకు తిరుపతిక్షేత్రం యొక్క స్థలపురాణము, ఆచారాలు ఉపబలంగా ఉన్నవి.

తిరుపతి వేంకటాచలానికి కృతయుగంలో ఋషభాచలం అని పేరుండేదని శ్రీనివాస కల్యాణంలో చెప్పబడి యున్నది. ఋషభచరిత్రమునుగురించి జైనవైష్ణవ కథాంశ ములలో భేదాలు కనబడుతూవున్నా వేంకటాచలం కింద బల రామక్షేత్రం వుండడము, అందులో బలరామకృష్ణులు వుండ డము, పద్మావతీదేవి వుండడము, కొండపైన క్షేత్రస్వామి యైన శ్రీభూవరాహమూర్తి యుండడము, అందులో శ్రీని వాసమూర్తి తరువాత వాసము చేయడము, క్రమేణా వృషభా చలము అంజనాద్రి మొదలైనవి కావడము, నేటికిన్నీ

మొక్కులు చెల్లించే భక్తులు కాషాయాంబరములు ధరించి కొండ నెక్కడము, కేశఖండనము చేసుకోవడము, కొండ పైన తీర్థప్రసాదములు జాతికులభేదములు లేకుండా అందరూ ఆరగిస్తూవుండడము, మహాంతులు ధర్మకర్తలుగా వుండడము, వారు సమాధిని పొందడము, జైనతీర్థక్షేత్రసంప్రదాయమును తెల్పుతూ వైష్ణవదైవ సంబంధములనుకూడా తెల్పుతున్నవి.

వైష్ణవదైవముయొక్క ఏకవింశత్యవతార పురుషులలో ఒకడైన కపిలమహాముని యొక్క తీర్థముకూడా అక్కడనే కొండ కింద నున్నది. వృషభాసురుని జంపి శ్రీమన్నారాయణుడు అక్కడ వెలసినాడను పురాణోక్తులవల్ల ఆస్థలము జైన వైష్ణవ కలహాలలో వైష్ణవక్షేత్రంగా మారినదని ఊహించవచ్చును.

నిజానికి జైనులకూ శైవులకూ మూలమతసిద్ధాంతాలలో భేదం లేదు. అహింసనే పరమధర్మంగా గ్రహించి వేదప్రమాణాలను నిరసించినందున జైనము పాషండమతమనిపించుకున్నది కాని జైనులు ద్వైతాద్వైతులలాగ నేత్రిమూర్తులను పూజిస్తారు. వైష్ణవ వైరంవల్ల శైవము జైనమతాన్ని నిరసించినది.

శ్రీనివాసమూర్తి శివనారాయణ చిహ్నాలు కలిగియున్నాడని భక్తులోక్తి. తిరుపతిలో శైవసంబంధమైన అర్చనలు కొన్ని జరుగుతున్నాయని అందరికీ తెలుసును. శైవులకును ఋషభు డున్నాడు. ఈవృషభునికి గణపతిస్థానం విధించబడినది. ఇతనిని గురువుగా గైకొన్నవారు వీరశైవులు. వీర

శైవులు జైనులలాగ శివనారాయణుల సామ్యాన్ని అభే దాన్ని అంగీకరించరు; సంహించరు. వీరశైవులు వెంకటాద్రికి యాత్రకు పోవడం ఇందువల్లనే. ఇప్పుడు యీ వెంకటాచలం కేవలం వైష్ణవక్షేత్రంగా వుండి వైష్ణవులవల్ల భూవైకుంఠంగా పరిగణింపబడుతూ వుంది ఈ విషయాన్ని గురించి శ్రీ కురిగ నూరి నరసింగరావుగారు ప్రజోత్పత్తి సం॥ చైత్రమాస భార తిలో 'కన్నడిగలు తెలుగలు' అనే వ్యాసంలో వ్రాశారు.

అర్చనలు, ఆరాధనలు, కొలుపులు.

తరలము॥ పరమ పూరుషుఁ డొక్కఁడాఢ్యుఁడు పాల నోద్భవ శాశముల్
సారిదిఁజేఁకు ముకుంద పద్మజ శూలిసంజ్ఞలఁబ్రాకృత
స్ఫురిత సత్వరజస్తమంబులఁబొందు నందు శుభస్థితుల్
హరి చరాచర కోటికిచ్చు ననంత సత్వ నిరూఢుఁడై।
శ్రీ మదాంధ్ర మహాభాగవతము స్కం. ౧-౬౦

మన దేశము వివిధమతాలకు అనేక ఆచారాలకు పుట్టి నిల్లుగా వుంటూవున్నది. శైవవైష్ణవములు, శాక్తేయ మంత్ర తంత్రములు ఇంకా అనేకములైన చిల్లర మతములుకూడా వేదమంత్రములలోనుంచే పుట్టినవంటారు ఆయామతావ లంబులు. వేదముల నంగీకరించని బౌద్ధ జైన మతాలు కూడా వైదిక మతధర్మాలలోనుంచే పుట్టిన వనడానికి సందేహము లేదు.

ఈ పుణ్యభూమిలో ఎన్ని కొత్తమతాలు తలలెత్తినా, ఎన్ని కొత్తఆచారాలు పొడసూపినా అవి ఎన్ని వెఱ్ఱితలలు

వేసినా ప్రజలు ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవిక ధర్మాల యందలి భక్తివిశ్వాసములను మాత్రము వదలక ఆ మతాలను ఆచారాలను సమన్వయము చేసుకుంటూ వచ్చారు. క్రొత్త మతాలు కొన్నాళ్ళపాటు ప్రజల నాకర్షించి రాజాదరణము వల్లనో బలమువల్లనో దేశంలో వ్యాపించినా, అవి త్వరలోనే పట్టుతప్పి పూర్వపు మతసిద్ధాంతాలకును ఆచారాలకును కట్టు బడి నామమాత్రావశిష్టములై పోతూవచ్చినవి. ఇన్ని క్రొత్త మతాలు ఆచారాలు తనలో లీనంచేసుకొన్నందువల్లనే ఈ దేశ ప్రజల సనాతనధర్మము వైదికమతము బహుముఖములై పరిణమించినది. ఈ కారణమువల్లనే ఉపనిషత్తులలో నుంచి పుట్టిన శైవవైష్ణవశాక్తేయ మూలధర్మాలు త్వరలోనే అనేకరూపాలుదాల్చి రకరకాల సాకారోపాసనలుగాను ఆరాధన విధానములుగాను మారి తామస పూజలకు విపరీతపుటాచా రములకు పుట్టినిల్లైనవి.

ఇలాగే మొదట తమతమ మూలధర్మముల ప్రకారము నడిచిన బౌద్ధజైన మతములు కూడా త్వరలోనే మార్పుజెంది ఆచారకాండను మంత్రతంత్రాలను అవలంబించి రకరకాల అర్చనలతో ఆరాధనలతో వెఱ్ఱితలలు వేసినవి. మంత్రతంత్రా లకు తావులేని బౌద్ధమతములో శాక్తేయ తంత్రవిధానాలు వచ్చి చేరినవి. కేవల జినధర్మమునకు బద్ధమైన జైనమతము శివకేశవుల ఆరాధనమును వైదిక దేవతలను పురాణాలను వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను కూడా అంగీకరించి వైదిక మతశాఖ యైనది. జైనపురాణాలు మన పురాణాలకు అనుకరణములైనవి. అందువల్లనే ఇప్పుడు మనదేశంలో కనబడే మతాచారాలలో

ఏవేవి ఏమతాలకు చెందినవో చెప్పడం కూడా చాలా కష్టమై పోయేటంత కలగలపుగా నున్నవి.

తామస పూజలు

నేడు మన దేశములో కనబడే వివిధ మతాచారములకు ఆరాధన విధానములకు కొన్నిటిలో కనబడే భయానకములైన బలులకు క్రూరాచారములకు కూడా కొంత చరిత్రపరిణతి కనబడుతూ ఉన్నది. భయంకరములైన యుద్ధములందు వీర విహారముచేస్తూ శత్రుసంహారము చేసేవారికిని ఘోరారణ్యములందు వేటలాడి క్రూరమృగముల తోపాటు సాధుజంతువులను కూడా వధించే వారికిని హింసగాని రక్తపాతముగాని అసహ్యకరములుగా నుండవు. ఇక క్రూర స్వభావులైన కొండజాతుల వారిమాట అనాగరకులైన ఆదిమవాసులమాట చెప్పవలెనా? ఇలాంటివారికి ఈశ్వర ప్రీతికోసం కూడా నరవధ జంతువధ చేయుట చాలా ఉచితమైన కార్యంగా తోచడంలో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది? ఈశ్వరప్రీతి కొఱకు మనుష్యులను జంతువులను బలియిచ్చుట, తమశరీరములోని భాగములనే కోసియిచ్చుట, శరీరములో నారసములు గుచ్చుకొనుట, నిప్పులగుండము త్రొక్కుట మొదలైన ఆచారములన్నీ ఇటువంటి మనః ప్రవృతితోనే చేసేవారు. ఈ స్థితిలోనుండి కేవలము రాక్షస కృత్యములతోను మద్యమాంస మైథునములతోను దైవము నారాధించే వామాచార పద్ధతులు బయలు దేరుట, వానిని సమర్థించి వానికి చిలువలు పలువలు కల్పించి మతాచారములుగా చేయు స్వార్థపరులైన

పురోహితులు కూడా బయలు దేరుట, యొక వింత సంగతి కాదు. ఇలాగ కాపాలిక గాణాపత్య మతములు, భైరవార్చనలు మొదలైన పద్ధతులు బయలుదేరి సనాతన ధర్మము వెఱ్ఱితలలు వేసినది.

ఈ విపరీత మతాచారముల నన్నిటిని సంస్కరించి, వైదికమతముతో సమన్వయముచేసి సనాతన ధర్మము నుద్ధరించుటకు మన పూర్వఋషులును, వివిధకాలములం దుద్భవించిన శ్రీ శంకరాచార్యులవారివంటి మహానుభావులును ప్రయత్నించినారు. వేళ్లుపారి పాదుకొనిన దురాచారములను విపరీతభావములను ఒక్కసారిగా నిర్మూలించుట సులభమైన పనికాదు. కనుక ఆ యాచారములలోను నమ్మకములలోను కేవలము హేయకరములైన వానిని నిషేధించి కొన్నిటిని సంస్కరించి వైదికధర్మములతో సమన్వయముచేసి వివిధ జాతి మత కులములందు గల స్త్రీ పురుషుల ఆచార వ్యవహారములను చిత్త వృత్తులను అధికారమును బట్టి వారి వారికి ఉచితమైన విధి నిషేధములను కల్పించినారు. వివిధములైన ఆరాధన విధానము లన్నియు ఒకే పరతత్వసాధన కొఱ కేర్పడినవని స్పష్టీకరించినారు. ఈ సంస్కర్త లెంతకష్టపడి తత్వబోధచేసి నను ఎంత జాగ్రత్తతో సనాతన ధర్మమును సుప్రతిష్ఠితము చేసినను జనసామాన్యము యొక్క ఆచారములు భావములు పూర్తిగా మారక ఏదో రూపములో నిలిచియే యున్నవి.

గ్రామ దేవతలు

భయానకములైన క్రూరాచారములకును రక్తపాతముతోను జంతుబలులతోను కన్నులుచెదురు దృశ్యములతోను

చెవులు గింగురులెత్తు ధ్వనులతోను నిండియుండు గ్రామదేవతల యారాధనములును కొలువులును రక్తమాంసముల నసహ్యించుకొను వారికిని పాశ్చాత్యనాగరికత కలవాటు పడిన వారికిని అర్థరహితములైన దురాచారములుగను మూఢవిశ్వాసములుగను కనబడునుగాని ఇవి యాచరించువారి సాంఘికాచార వ్యవహారములనుబట్టిగాని మనఃప్రవృత్తులనుబట్టిగాని అధికారమునుబట్టిగాని యోజించినయెడల ఇందులో కొంత అంతరార్థమును పరమార్థమునుకూడా ఉన్నదని తెలియగలదు.

ఈయారాధనములు చేయువారి కివి వింతగాగాని అనుచితములుగాగాని కనబడకపోవుటేగాక అవి కేవలము భగవత్ప్రీతికొఱకు చేయు ఆరాధనములుగానే తోచి వారి మనస్సులను పరమాత్మ యందులగ్నము చేసివారికి మనశ్శాంతిని కలిగించుచుండును. ఈ యారాధనములందు వారుకొలుచు దైవములను క్షుద్రదేవతలనియనుకొనుటకూడా పొరబాటు సంగతి. గ్రామ దేవతల స్వరూప స్వభావములను సాక్షాత్కరింప జేసికొనుటకు ఆయా ప్రాంతజనులు వారి వారి చిత్తవృత్తులనుబట్టి ఎన్నో రూపములైన అర్చప్రతిమలను జేసికొని ఎన్ని వేళ్లతో వానిని భజిస్తూ ఉన్నప్పటికిని ఈ మూర్తులన్నీ పరాశక్తియొక్క మారురూపములేకాని వేఱుకావు. ఆమహాశక్తియొక్క సత్వరజస్తమోగుణములనే ఈ మూర్తులకుకూడా అనేకవిధములుగా ఆరోపించి భావనచేయుచున్నారు. కొంచె మాలోచించినచో లలితా సహస్రనామములందు పేర్కొనబడినదైవమే ఈ రూపకల్పనములందును ఆరాధనము లందును నిగూఢమై యున్నట్లు తెలియగలదు. ఎన్నిభిన్నరూపములతో

సాక్షాత్కరించినను పరతత్త్వముయొక్క శేయను భావముకూడా ద్యోతక మగుచునే యుండును ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధి దైవిక భావములు అధికారి భేదమునుబట్టి అనేక విధములుగా బోధింపబడుచునే యుండును. అధికారియొక్క మనస్సు పరి పక్వమైనకొలది ఈతత్త్వమును గ్రహించి తరించును. మన సనా తన ధర్మమందుగల గొప్ప విశేషమేయిది.

గంగానమ్మ పోలేరమ్మ దుర్గ మొదలైన గ్రామదేవత లను కొలుచు గ్రామజనులను చెట్టుపుట్టలను కొలుచు కోయ లను కొండజాతులవారిని జూచి పరిహసించుచు తామేమో అధికులమని విఱ్ఱవీగుచు వారికి క్రైస్తవమతబోధచేసి వారి నుద్ధరింపదలచు మిషనరీ మతబోధకుల యహంభావమును జూచి గాంధిమహాత్ముడు సహింపడు. ఎటువంటి అపరిణతమైన మతములనైనను, ఎటువంటి అనాగరకమైన అర్చనలనైనను అసహ్యించుకొని త్రోసివుచ్చుటకు వీలులేదని ఆయన అభి ప్రాయము. మిస్. ఎవిలిన్. అండర్ హిల్ అను గ్రంథ రచయిత కూడా ఈ అభిప్రాయమునే కలిగియుండి ఇట్లు వ్రాసి యున్నది.

"అది యెట్టి ఆరాధనమైనను – దైవారాధనమెల్ల పవి త్రమైనదే. ఎటువంటి నీచపద్ధతులలో చేయబడు ఆరాధనలం దైనను, ఎటువంటి మూఢులు తెలివితక్కువవారు చేయు ఆరా ధన లందైనను, భగవంతుని గూర్చిన అన్వేషణము కొంచెము గనో గొప్పగనో ఉండితీరును. దీనికిని, నాగరికులుచేయు ఉత్కృష్టారాధనలకును, వేదాంత జిజ్ఞాసలకును మధ్యగల తార

తమ్యము బహు స్వల్పమైనది. దీనిని జూచి దేవతలు చిరునవ్వు నవ్వగలరు"

"అస్సాము దేశపు కొండజాతులవారిదగ్గరకును ఆదిమ వాసుల దగ్గరకును భేషజము లెవ్వియు లేకుండ పోవుటకన్న నేను చేయగలదేమున్నది? నా భజనములందు వారిని పాల్గొనమని కోరుటకన్న వారిభజనలయందు నేను పాల్గొనుటయే యుక్తమైన కార్యము." అని గాంధి మహాత్ముడు పలికి యున్నాడు. వారికి క్రైస్తవ మత బోధచేయదలచు మిషనరీల ప్రయత్నము అహంకారపూరితమైన యుద్యమమని ఆయన యభిప్రాయము.

ఆంధ్రదేశపు మతములు

ఆంధ్రదేశములో బౌద్ధమతముకొన్నివందల సంవత్సరాలు ఒక్క వెలుగు వెలిగి మాటుమణిగినది. తరువాత శాక్తేయ, శైవ వైష్ణవ వామాచార చార్వాక మతము లేగాక భైరవార్చనము మొదలైన చిల్లర మతశాఖలుకూడా విజృంభించినవి. జంతువధలు నరవధలు మద్య మాంసముల ఉపయోగము స్త్రీ పురుష సంబంధములందు అవినీతి మొదలైన విపరీతపు ఆచారాలు మతాచరణలోనికి వ్యాపించినవి. మతావేశంలో హింసలు చేయడము సాహస కృత్యాలు గావించడము ప్రబలినవి. అగ్ని గుండాలలో దూకడము నాలుకలలో నారసాలు గుచ్చుకోవడము గండకత్తెరలు వేసికొని చావడము, ముక్తికి మార్గాలుగాఎంచుకోవడం ప్రారంభించారు. ఈపద్ధతులలోకొన్ని జనసామాన్యాన్ని ఆకర్షించగా అవి గ్రామ దేవతల అర్చనల లోను కొలువులలోనుకూడా వ్యాపించినవి.

ఇంతలో దేశంలో జైనమతము తలయెత్తింది. దక్షిణ దేశాన్ని పరిపాలించిన రాజులు జైనమతావలంబులు కావడంతో జైనమతం దేశంలో బాగా వ్యాపించింది. ఇతర మతాలను అణగద్రొక్కింది. దేశీయమతాలను ఆచారాలను జైనులు నిరసించి వాటిని అవలంబించేవారిని రాజదండనకు పాత్రులుగాచేసి బాధించారు. ఈ సందర్భంలో జైనులైన రాజులకును శైవవైష్ణవ మతావలంబులైన రాజులకును యుద్ధాలు జరిగినవి.

క్రీస్తుశకము పదవ శతాబ్ది మొదలు పన్నెండవ శతాబ్ది చివరవరకూ దేశంలో మతయుద్ధాలు చెలరేగినవి. దేశమంతటా మతవిప్లవం బయలుదేరింది. కర్నాటకాంధ్రదేశాలలో శైవవైష్ణవాలు విజృంభించి జైనమతాన్ని అణచివేసినవి. వీరశైవము అతి తీవ్రమైన మతయుద్ధంచేసి గెలిచినది. "జినసమయస్థుల శిరములు దునిమి మనువిష్ణుసమయుల ముక్కులుగోసి యద్వైతులను హతహతము గావించి విద్వేషబౌద్ధుల విటతటమాడి చార్వాకవాదుల గర్వంబులణచి" వీరశైవులు తమ మతాన్ని దేశములోస్థాపించినట్లు పాలకురికి సోమనాథుని బసవపురాణము చెప్పుతున్నది. ఈ వీరశైవులు ఇతర మతాలను అణచివేయడానికి అనేక క్రూరకృత్యాలు చేశారు. దేశంలో రక్తపాతం గావించారు కొందరు శివభక్తులు మతావేశంతో ఒళ్లు తెలియక నిప్పులగుండాలు త్రొక్కారు. తమ కనుగుడ్లు పీకివేసుకున్నారు. తమ తలలు కోసుకుని లింగైక్యము పొందినారు. ఇలాంటి సాహసకార్యాలను గురించిన వర్ణనలు బసవపురాణంలోనూ, పండితారాధ్య చరిత్రలోనూకూడా కనబడు

తున్నవి. జైనమతము, జైనాచారములు, వాఙ్మయము పూర్తిగా నశించి ఆంధ్రదేశములో ఎక్కడ చూచినా ఇప్పటికీ జైనుల దిబ్బలు బౌద్ధశిధిలాలూ కనబడుతున్నవి. ఇది వీర శైవులు చేసినపని.

క్రీస్తుశకము ౧౪-వ శతాబ్దములో తెలుగు దేశంలో బ్రాహ్మణేతర జాతులలో భైరవార్చనముతోపాటు మైలార దేవుని పూజలుకూడా జరిగేవి వీరశైవులు భక్త్యావేశపరులై యున్నప్పుడు శివుడు ప్రమథగణముతో కలిసి నృత్యము చేస్తూ వున్నట్లు భావించి భయంకర వీరనృత్యములు చేసేవారు. క్రీడాభిరామమనే వీథినాటకములో శ్రీనాధకవిసార్వభౌముడు (౧౩౮౫-౧౪౭౫) ఏకశిలా నగరవీధులలో మైలార వీరభటులు చేసే వీరకృత్యాలను గురించి ఇలాగ వర్ణించాడు.

సీ॥ అవఘళమందు నెట్టని చండ్రమల్లెల
చోద్యంపు గుండాలు చొచ్చువారు
కరవాడి యలుఁగుల గనప పోఁతర్లలో
నుట్టిచేరులుగోసి యుఱుకువారు
గాలంపుగొంకెఁ గంకాళ చర్మము గ్రుచ్చి
యుడువీథి నుయ్యాల లూఁగువారు
కటికయానాళంబు గండగత్తెరపట్టి
మిసిమింతులునుగాక మ్రింగువారు
సందులను నారసంబులు సలుపువారు
ఎడమకుడిచేత నారతులిచ్చువారు
సాహసము మూర్తిగైకొన్న సరణివారు
ధీరహృదయులు మైలార వీరభటులు.

క్రీస్తుశకము ౧౪-౧౫ శతాబ్దములలో కూడా మన తెలుగు దేశములో శాక్తేయము, వీరశైవము, భైరవార్చనలు మొదలైన మతసంప్రదాయములు ప్రబలంగా వున్నట్లు క్రీడాభిరామము చెప్పుతున్నది. అయితే అప్పటికే పూర్వ కాలపు తామసపూజలు సాహసకృత్యాలు కొంతతగ్గినట్లు కనబడుతూవుంది.

ఇష్టసిద్ధికోసం చేసే ఘోరకృత్యాలు

ఇష్టసిద్ధికోసం భక్తులు అనేక సాహస కృత్యాలు చేస్తూ వుండడం ఆచారంగా వుండేది. వారి వుపయోగంకోసం దుర్గ గుడి దగ్గర రకరకాల ఆయుధాలు పెద్దగోరు గల్లులు, నారసములు, సురియలు, గండకత్తెరలు మొదలైన వాటిని సిద్ధంగా వుంచేవారు. దివ్యదృష్టిని పొంద దలచినవారు గోరు గల్లుతో తమ కనుగ్రుడ్లను పీకివేసి కోవాలి. దూరశ్రవణం కాంక్షించేవారు అక్కడి బాణపుమొనతో తమచెవి గూబలను పొడుచుకోవాలి. పరవిద్యను దివ్యజ్ఞానమును సంపాదించ దలచినవారు తమ నాలుకలను సురియతో కోసికోవాలి. తన కేహానిలేకుండా శతృసంహారము చేయదలచినవాడు తన మెడను గండకత్తెరతో ఉత్తరించుకోవాలి. ఇలాంటి సాహస కృత్యాలను చేస్తే అయాసిద్ధులు కలుగుతాయనే నమ్మకం కృష్ణదేవ రాయలవారి కాలంనాటి ప్రజలలో బాగా వ్యాపించి వున్నట్లు ఆకాలంనాటి ప్రబంధాలవల్ల కనబడుతూవుంది. లోకోత్తర గానయుతయు లోకోత్తర రమ్యాకృతియునైన నొక వారవధూటిని మృగేంద్రవాహన మనేశక్తికి బలియిస్తే

తనకు మహారాజ్యలక్ష్మీపదవి లభిస్తుందనే నమ్మకంతో ఒక కపటసిద్ధుడు కలభాషిణియనే చక్కని చుక్కను మోసగించి బలియివ్వడానికి గుడి దగ్గరకు తీసుకుని వెడతాడు. అక్కడ చచ్చిపోయిన ముసలివారికి మళ్లీ యౌవ్వనం వస్తుందనే నమ్మకంతో సుముఖాసత్తి అనే ముదుసలి స్త్రీ అక్కడ వుంటుంది. ఆవిడ అక్కడ జరిగే బలివిధానాలను గురించీ సాహసకృత్యాలను గురించీ కలభాషిణికి చెవుతుంది. ఆ శక్తి గుడిలో అందుకోసం యేర్పడిన ఆయుధాలన్నీ సిద్ధంగాఅమర్చియుంటవి. అక్కడ ఏయే పనులుచేస్తే ఏయే సిద్ధులు కలుగుతవో ఒక శిలాశాసనంమీద వ్రాసియుంటుంది. ఈ వివరాలన్నీ పింగళిసూరన తన కళాపూర్ణోదయంలో 3-వ ఆశ్వాసంలో ౧౦౦-౧౧౦ పద్యాలలో కళ్లకు గట్టినట్లు వర్ణించాడు.

ఇలాంటికోరికలతో తమ కండ్లను పొడుచుకొని వికలాంగు లైనవారును ప్రాణములను గోల్పోయిన వారునుకూడా కృష్ణ దేవరాయలవారి కాలంలో వుండేవారనడానికి సందేహం లేదని విజయనగరసామ్రాజ్య చరిత్రను గురించి పరిశోధన చేసిన డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి యభిప్రాయము.*

సాత్వికారాధన

గ్రామదేవతల ఆరాధనలలోను కొలువులలోను పూర్వపు తామసారాధనలూ వీరావేశపు సాహసకృత్యాలూ క్రమక్రమంగా తగ్గిపోయి సాత్వికారాధనపద్ధతులు వచ్చినా,

---

* Studies in the History of the third Dynasty of Vijayanagar By Dr. N. Venkataramanaiah M. A., Ph. D. pp 335-339

ఇప్పటికీ పూర్వపుసంప్రదాయాలు కొన్ని కనబడుతూనే వున్నవి. కొంత జీవహింస జరుగుతూనేవున్నది. మనమతాచార వ్యవహారాలలో జరిగేతంతులోను పాడేపాటలలోను పూర్వ కాలపు వీరావేశం కొంత ఇప్పటికీ కనబడుతూనే వున్నది. ఇది యిప్పుడు అనేకరూపాలు దాల్చింది. ఇప్పుడు మనదేశంలో వీరభద్రపళ్లెము పట్టే కుటుంబాలలోనూ వీరశైవజంగముల కుటుంబాలలోనూ ఉద్రేకపూరితములయిన ఆచారాలు కన బడుతున్నవి. భేతాళుడి కొలువుసంగతి చాలామంది ఎఱిగే వున్నారు. ఇప్పటికి మిగిలిన ఆరాచాలుకూడా చాలా భీకరం గానే వుంటున్నవి.

ఏడుగురు అక్కలని ప్రసిద్ధిజెందిన శక్తులను ఆరాధించే పద్ధతిలోకూడా కొన్ని మార్పులు వచ్చినవి. పూర్వము జరిగే జాతరలు జంతుబలులు మొదలైనవి ఇప్పుడు లేవు. ఈ అక్కలకొలువు మన తెలుగుదేశంలో అష్టాదశ వర్ణాలవారిలోనూ ఒకచక్కని రూపంలో వ్యాపించియున్నది. ఈ అక్కలలో కడగొట్టుశక్తియైన 'కామవల్లి మహాలక్ష్మి'కి కామేశ్వరి అనికూడా పేరు. ఈ కామేశ్వరి మన తెలుగు వారిలో చాలామందికి యిష్టదైవంగా వుంటూవుంది. క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దినాటికే ఈ ఆరాధన మన తెలుగు దేశంలో వున్నట్లు క్రీడాభిరామంవల్ల కనబడుతూవుంది.

ఇప్పుడు మన తెలుగువారియిళ్లలో ఏమైనా శుభ కార్యాలు జరిగినవెంటనే ఈకామేశ్వరిని కొలుస్తారు. దీనికే 'అక్కలకొలువు' అని అంటారు. ఆనాడు ఏడుగురుముత్తైదు వుల కర్చన జరుగుతుంది. అప్పుడు ఉద్రేక జనకమైన కామే

శ్వరిపాటను వీరణవాద్యములతో పాడతారు. ఈ వీరావేశంలో కొందరికి శివమెత్తుతుంది. ఈ అర్చనము పూర్తియయ్యేవరకూ భోజనాలు చెయ్యరు. "అక్కలు లేచేటప్పటికి నక్కలు కూస్తవి" అని ఒకసామెతకూడా వున్నది.

క్రీడాభిరామంయొక్క పీఠికలో బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు కామేశ్వరి యారాధననుగూర్చిన విశేషాలను వ్రాసియున్నారు.

చరిత్ర దృష్టాంతాలు

గ్రామదేవతల ఆరాధన మనదేశంలో అనాదిసిద్ధంగా వస్తూవున్న సంప్రదాయంగా కనపడుతూవుంది. కలరా, మశూచి మొదలైన అంటువ్యాధులు ప్రబలినప్పుడు ఇప్పుడు మన పల్లెలలోనూ పట్నాలలోనూ జాతరలు జరిపేటట్లే పూర్వంకూడా జరుపుతూ వుండినట్లు శాసన దృష్టాంతాలు కనపడుతున్నవి.

దక్షిణహిందూదేశాన్నంతా ఏకఛ్ఛత్రంగా పరిపాలించిన విజయనగర సామ్రాజ్య చక్రవర్తుల కాలంలో గ్రామదేవతల కొలువులకోసం 'జాతరపన్ను' అనే ఒకపన్ను వసూలు చేసేవారు. గ్రామదేవతల నిత్యారాధనకోసమూ, ప్రతిసంవత్సరమూ జరిగే జాతరలకోసమూ ఉత్సవాలకోసమూ వినియోగపడగలందులకు "మహారాజ ప్రయోజనాలపన్ను" అనే ఇంకొకపన్నకూడా ఆకాలంలో వసూలుచేయబడుతూ వచ్చినట్లు శాసనాలవల్ల కనపడుతూవుంది.

క్రీ శ. ౧౫౨౦ మొదలు ౧౫౭౯ వరకూ విజయనగర సామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన కృష్ణదేవరాయల కాలంనాటి శాసనాలవల్లను ఆకాలంలో వివిధ భాషలలో రచింపబడిన గ్రంథాలవల్లను ఆకాలంనాటి కవిలెలవల్లను ఆకాలంలో మన దేశానికి వచ్చి చూచివెళ్లిన విదేశయాత్రికుల వర్ణనలవల్లను ఆకాలంనాటి రాజకీయార్థికసాంఘిక మత పరిస్థితులు మనకు బాగా తెలియుచున్నవి. ఆవర్ణనలలో గ్రామదేవతల ఆరాధనలను గూర్చిన వివరాలుకూడా కనపడుతున్నవి.

విజయనగర సామ్రాజ్యానికి రాజధానియైన విద్యానగరంలోనే ఒక గ్రామదేవత గుడివుండేది. అక్కడ ప్రతిరోజూ చాలా గొఱ్ఱెలను వేటపోతులను వధించి దేవికి బలియివ్వడాన్ని పోర్చుగీసు చరిత్రకారుడైన పేయస్ స్వయంగాచూసి వర్ణించాడు. ఆ గుడిదగ్గరతప్ప మఱెక్కడనూ జంతువులను వధించకూడదని రాజాజ్ఞవుండేదట. అక్కడ వధించే వేటపోతుల రక్తాన్ని ఆదేవికి నైవేద్యం పెట్టేవారట. ఆగుడిదగ్గర జంతు బలి యిచ్చేటప్పుడొక జోగి హాజరుగావుండి ఒక్కొక తలతెగినప్పుడల్లా ఒక బూరా వూదేవాడట. ఆబలిని దేవి అంగీకరించినందుకు దాఖలాగా అలా వూదేవాడని అనుకునేవారు. ఈ దేవి "ఏడుగురు అక్కల"ని ప్రసిద్ధిజెందిన శక్తులలో ఒకశక్తియై వుంటుందని చరిత్రపరిశోధకుల యభిప్రాయము. ఏడుగురు అక్కలకును మూలస్వరూపమైన దుర్గను విజయనగరంలో చాలా భయభక్తులతో ఆరాధించేవారు. మహార్నవమి దినాలలో అక్కడ చాలా వైభవంగా పూజలు ఉత్సవాలు జరిగేవి. అప్పుడు లెక్కలేనన్ని ఎనుబోతులను వేటపోతులను ఇతరజీవా

లనూ వధించి ప్రతిరోజూ బలియిచ్చేవారు. ఇలాగ బలిఇచ్చే టప్పుడు రాయలవారు తమ బంధుమిత్ర పరివారజనముతో అక్కడపరివేష్టించి వుండేవారు. విద్యానగరంలో లాగనే ప్రతి పట్టణంలోనూ గ్రామంలోనూకూడా ఒక్కొక గ్రామదేవత గుడి వుండేది. ఆ యా దేవతల నక్కడిజనము ఆరాధించేవారు.

కొలువులు - జాతరలు

గ్రామదేవతల జాతర జరుగుతుందంటే ఆగ్రామంలోని వారందరికీ అది ఒక మహాపర్వంలాగ వుండేది. ముఖ్యంగా స్త్రీలు తమ తలలకు గోరువెచ్చని నూనె రాచుకొని వంటికి పసుపు పూసుకొని స్నానముచేసి కొత్తబట్టలు కట్టుకుని వేపాకు మాలలతో గ్రామపొలిమేరలను వున్న గ్రామదేవత గుడికి వెళ్ళేవారు. చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలనుంచి రెడ్లు గొప్పరైతులు గ్రామాధికారులు తమ భార్యలతో వేడుక చూడటానికి వచ్చే వారు. గ్రామదేవతలకు వేటపోతులను బలి యిచ్చేవారు. అక్కడ ఒక తీర్థంలాగ వుండేది. పాటకజనానికి కల్లుసారాయి విచ్చలవిడిగా దొరికేది. మాలమాదిగలు మొదలైన పాటకపు జనము యొక్క రణగుణధ్వనితో మిన్ను ముట్టేది. చాలా మంది స్త్రీలు మొక్కుబళ్ళు చెల్లించడానికి గుడిదగ్గరకి వచ్చే వారు. ఒక స్త్రీ తన నడుము దగ్గర ప్రక్కకండరములలోనుంచి ఇనుపగాలమును గుచ్చుకొని సిడిమ్రాను మీదికెక్కి తిరిగేది. ఇంకొక స్త్రీవెట్టిగా కాలి మండుతూవున్న చింతనిప్పులుగల పొడుగు పాటి గాడిపొయ్యిలో దూకి ఆ నిప్పులమీద నడిచేది. ఇంకొక యీ మెగుండ్రముగా తవ్వి పైన పందిరివేసియున్న ఒక అగ్ని గుండములోకి దూకి చిందులదొక్కేది. ఇంకొకావిడ లేత

యింటియాకులమీద నృత్యం చేసేది. మరియొకావిడ తన మూపులోనుంచి కండలనుకోసి దేవికర్పించేది. ఒక స్త్రీ తన నోటికి తాళాలు వేసుకునేది. బలియివ్వడానికి వధించిన పశువుల రక్తం పెద్దకాల్వలలాగ ప్రవహించేది. ఇలాగ అనేక విధాలుగా దేవతను కొలిచేవారిని పాండురంగ మాహాత్మ్యంలో ౩ వ ఆశ్వాసంలో వర్ణించబడియున్నది.

గా ల పు సి డి

సిడి తిరుగుతామని మ్రొక్కుకున్నవారి వీపులలోనుంచి ఇనుపగాలమునుదూర్చి సిడిమ్రానుకొయ్యకు కట్టి త్రిప్పేవారు. సిడిమ్రానుకొయ్య అనేది సిడుల జాతరకోసం నాటిన స్తంభము మీది యడ్డమ్రాను. ఒక మనిషి నడుములో గాలమునుగుచ్చి దీనికి కట్టి త్రిప్పడానికే గాలపుసిడి అనేవారు. ఇది చేయలేని వారిని గంపలో కూర్చుండబెట్టి అలాగే త్రిప్పే గంపసిడి అనేది కూడా ఒకటి వుండేది. సిడి అనగా మొద్దులాంటి యీటె అని బ్రౌన్యనిఘంటువులో నుదాహరించబడియున్నది.

"అంభోధరముక్రింద నసియాడు నైరావతియుఁబోలె సిడివ్రేలెఁ దెఱవయోర్తు"

అనిపాండురంగ మాహాత్మ్యములో ౩ వ ఆశ్వా ౨౨ వ పద్యములో అమ్మవారిజాతరలో ఒక స్త్రీ సిడి తిరుగుటనుగురించి వ్రాయబడియున్నది.

క్రీ శ. ౧౫౧౧ లో మన దక్షిణహిందూదేశంలో పర్యటనముచేసిన పోర్చుగీసుచరిత్రకారుడైన బార్బోసా (Barbcssa) గ్రామదేవత కొలుపులోజరిగే సిడిని చూచి

ఇలాగ వర్ణించాడు. "ఈదేశపుస్త్రీలు దేవతలను కొలవడంలో అతిఘోరమైన సాహస చర్యలు చేస్తారు. ఒక స్త్రీ యేపురుషుడినైనా ప్రేమించి అతణ్ని పెళ్లిచేసుకోదలచినట్లైతే అతణ్ని తనకు భర్తగా వరిసాదిస్తే తాను ముందుగా వచ్చి ఒక గొప్ప మొక్కుబడి చెల్లిస్తానని ఒక దేవతకు మొక్కుకుంటుంది. ఆమెకు యిష్టసిద్ధియై ఆమె వరించిన పురుషుడామెను పెళ్లియాడడానికి అంగీకరించినట్లైతే తా నతనిని వివాహంచేసుకోవడానికి ముందుగా తన రక్తాన్ని ఫలనా దేవతకు ధారపోస్తానని తాను మొక్కుకున్నాననిన్నీ ఆ మొక్కు చెల్లించిరావాలనిన్నీ చెప్పుతుంది. అంతట ఆ అమ్మాయి ఆ మొక్కును చెల్లించడానికి ఒక సుముహూర్తం ఏర్పరుస్తారు. ఆరోజున ఒక సిడిమ్రానును తయారు చేస్తారు. ఒక పెద్ద మ్రానులాంటి స్తంభానికి ఏతములాంటి ఒక వాసాన్ని కట్టి దానిచివర ఇనపకొక్కెములలాంటి రెండు గాలములు తగిలిస్తారు. ఒక పెద్ద ఏతంలాగ కనబడే ఈవిచిత్రపు యంత్రాన్ని ఒక రెండెడ్లబండిమీదికెక్కించి గుడిదగ్గిరికి తోలుకొని వెడతారు. ఆ మొక్కుకున్న అమ్మాయి తన బంధువులతోను ఇరుగుపొరుగువారితోను బాజాభజంత్రీలతోను ఊరేగుతూ గుడిదగ్గిరికి వస్తుంది. అక్కడ ఒక తిరునాళ్లలోలాగ ప్రజలు చేరి వుంటారు. రకరకాల అంగళ్లు, ఆటగాళ్లు, పాటకులు మూగివుంటారు. ఆ అమ్మాయి స్నానంచేసి తలవిరియబోసికొని వుంటుంది. కట్టుకున్న బట్టతప్ప అవిడపైమీద ఇతర బట్టలుండవు. గుడిదగ్గిర సిడిమ్రానును పెట్టివున్న బండిదగ్గిరకి ఆవిడ రాగానే ఏతాముకొయ్యను కిందికి దింపుతారు. దాని

చివరనున్న గాలము కొక్కెమును ఆ అమ్మాయి డొక్కలో నుంచి గుచ్చి పైకి లేవనెత్తినప్పుడు కండపూడి రాకుండా డొక్కలోపలదిగియున్న గాలము కొక్కెము పైభాగాన్ని అవిడ నడుముకు చీరె చెంగును గట్టిగా బిగించి కడతారు. ఆ అమ్మాయి ఎడమ చేతి కొక పొట్టికత్తి నిస్తారు. కుడిచేతిలో నిమ్మపళ్లు వుంటాయి. అంతట ఆ సిడిమ్రానుకొయ్యను పైకి లేవనెత్తుతారు. దానితోపాటు ఆ అమ్మాయి శరీరమంతా గాలపుకొక్కెమునకు వ్రేలాడుతూ పైకిలేస్తుంది. ఈదృశ్యాన్ని చూసి అక్కడనున్న జనమంతా జయజయధ్వానాలు చేస్తూ గొల్లున అరుస్తారు. ఆ సిడిమ్రాను త్రిప్పుతూవుంటే ఆ అమ్మాయి గాలానికి తగులుకొన్న చేదలాగ వ్రేలాడుతూ వుంటుంది. ఆ విడ డొక్కలోనుంచి కాళ్లవెంబడిని రక్తం కారుతూవుంటుంది. చూసేవారి కిది చాలా భీకరంగా వుంటుందిగాని ఆ అమ్మాయి మాత్రం కిక్కురుమనదు. నొప్పి యని యేడువదు సరి కదా చాలా ఉత్సాహంగా తన చేతి లోని కత్తిని ఇటూఅటూ ఝళిపిస్తుంది. తనకు కాబోయే భర్తమీదికి తన చేతిలోని నిమ్మకాయలను విసురుతుంది. ఇలాగ కొంతసేపు ఆ సిడిమ్రానుకొయ్యను గిరగిర త్రిప్పి ఆ తరువాత ఆవిడను కిందికిదింపుతారు. అ రక్తపు గుడ్డలతోనే ఇంకా రక్తం కారుతూవుండగానే ఆవిడ ఆ గుడి లోనికి వెళ్లి దేవతాదర్శనం చేస్తుంది. తరువాత ఆవిడ గాయానికి కట్టు కడతారు. ఆ అమ్మాయి తాహాతును బట్టి అగ్రామదేవతకీ అక్కడచేరిన బ్రాహ్మలకూ దానాలు యిస్తుంది. బీదవాళ్లకు అన్నపరిదానం చేస్తుంది. అక్కడికి

వచ్చినవాళ్ళ నందరినీ సత్కరిస్తుంది" ఇలాంటి సిళ్లు సాధార
ణంగా దుర్గ గుడిదగ్గర జరిగేవి.

వంగరాష్ట్రంలో దుర్గకు ప్రీతిగా చేసే చరత్కుపూజ
యనే వుత్సవాలలో ఇలాగ సిళ్లు తిరగడం చిరకాలంనుంచీ
జరుగుతూ వుంది. ౧౮౨3–౨౬ మధ్య కలకత్తాలో ప్రధాన
క్రైస్తవ మతాధికారిగా వున్న బిషప్ హెబరుగారు దేశ
ములో తాను చూచిన సంగతుల నన్నిటినీ తన దినచర్యలో
వర్ణిస్తూ ౧౮౨౪ వ సంవత్సరం ఏప్రిలు 9 వ తేదీన చూసిన
చరత్కుపూజ జాతరలో తాను చూసిన ఒక సిడిని వర్ణిం
చాడు.*

౧౮౨౪ వ సంవత్సరం ఏప్రియలు ౯ వ తేదీన ఏను
గులవీరాస్వామయ్యగారు తమ కాశీయాత్రి చరిత్రలో కూడా
కలకత్తాలో "చరత్కుపూజా భానుపోడా" అనే ఉత్సవసంద
ర్భంలో సిడు లాడడం చూసినట్లు వ్రాసి యున్నారు †

ఇప్పటికీ అరవజిల్లాలలో ఇలాంటి గాలవు సిడి అక్క
డక్కడ జరుగుతూనే వుంటుంది. దానిని "Hook-Swinging"
అనిఅంటారు. దీనిని అధికారులు నిషేధిస్తూ వుంటారు.

కుంభాలు చెల్లించడం

ఒక డెబ్భై సంవత్సరాల కిందట ఇళ్ళకాల్చే గ్రహామును
పారదోలడానికనిజరిగే తంతును శ్రీవీరేశలింగంగారు తమరాజ

---

*చూడు. బిషప్ హెబరు గారి జర్నల్ 1-వ సంపుటం పుటలు
98–100. దీనిని గురించి నేను 26-3-1941 తేది ఆంధ్ర పత్రికలో వ్రాసి
యున్నాను.

†చూ. కాశీయాత్ర చరిత్ర 3 వ ముద్రణం పుట. 269.

శేఖర చరిత్రలో బహుచక్కగా వర్ణించియున్నారు. పెద్ద కుంకుమ బొట్టు పెట్టుకొని ఒక చేతిలో వేపమండ, ఇంకొక చేతిలో బెత్తము పుచ్చుకొని ఒక మంత్రజ్ఞుడు యింటికొకటికి రెండేసి చేరల బియ్యముచొప్పున ఏడిండ్లలో అడిగి పుచ్చుకొని క్రొత్తకుండ తెప్పించి గ్రామము నడుమ వీధిలో పొయ్యిపెట్టి అడిగిపుచ్చుకొన్న బియ్యము మునగకూర తెలికపిండి కలిపి జాముదరకు వంటచేసి ఆ కుండను దిగువ దించియుంచి నడివీధి నలికి యెఱ్ఱముగ్గు, నల్లముగ్గు, పచ్చముగ్గు ఆకుపసరు ముగ్గు, తెచ్చి వానితో భేతాళుని స్వరూపము వ్రాసి భేతాళుని యంత్రము వేసి పూజచేసి ధూప దీప నైవేద్యములు సమర్పించి ఏడేసి రావియాకులతో కుట్టిన ఏడు విస్తళ్లలో వండిన కుంభమును వడ్డించి నడివీధిలో ఒక కొయ్యను పాతి దానికి భేతాళయంత్రమునకు గ్రహమును వ్రాసిన యాజ్ఞను కట్టుతాడు. అంతట గ్రామపెద్దలు కుంభమును బండిమీదికి ఎత్తించుకొని తుడుములు, డప్పులు మ్రోగుచుండగా గ్రామదేవత గుడికి పోతారు. ఆ బండి ముందర మంత్రజ్ఞుడు నడుస్తూవుంటే అతనివెనక కొందరు త్రాగి కేకలువేస్తూ నడుస్తారు. వారి వెనక జనసమూహము తమ చేతులలో కర్రలతో తోవపొడుగున ఇళ్ళమీద కొట్టుతూ పోతారు.

ఆ ఉత్సవం గ్రామదేవత గుడి చేరిన తరువాత మంత్రజ్ఞుడు బిగ్గరగా గ్రామదేవతవ్రాసిన యాజ్ఞను ఈ ప్రకారంగా చదివినాడు. "యంత్రజ్ఞుడైన వీరదాసుగారు పెద్దాపురం గ్రామదేవతయైన మరిడి మహాలక్ష్మికి చేసిన యాజ్ఞ, ఈగ్రామంలో ఏదో గ్రహముచేరి యిండ్లు కాల్చుచుండగా ఈ గ్రామమునకు

దేవతవయి యుండియు నీవూరకేచూచుచుండుటకు నిమిత్తము లేదు. ఆగ్రిహామునకు నీతరవున కుంభము కట్టుబడి చేయించి నాము. ఆకుంభము గ్రహామున కిచ్చి మాఋమన్యమైన కొండల మీదికి దానిని పంపివేయవలసినది. ఆలాగున పంపించని పక్షమున శ్రీభేతాళునిచేతగాని శ్రీహానుమానులచేతగాని కఠిన మైన తాఖీదును పొందగలవు.

శ్లో॥ యక్షరాక్షస దుష్టానాం మూషికా శ్శలభాశ్శుకః
కిృమికీట పతంగానా మాజ్ఞాఽసిద్ధి ర్విభీషణ.

అని చదివి తరువాత యంత్రిజ్ఞుడు ఏడువిస్తళ్ళను ఏడు చోట్ల వేయించి ఆ యేడింటిలోను కుంభముపోయించి, బండి తోలుకుని, వచ్చినవానిచేత ఒక నల్లకోడిని కోయించి దాని రక్తమును కుంభముమీద పోయించి "ఓగ్రిహామా! నీవీకుంభ మును పుచ్చుకుని కొండలమీదికిపో" అని యాజ్ఞాపించినాడు. అక్కడికి వెళ్లినవారందరూ చెఱువులో స్నానముచేసి యిండ్లకు వెళ్ళిపోయారు"

గ్రామంతో విషూచి, మశూచి మొదలైన అంటు వ్యాధులు చెలరేగినప్పుడుకూడా ఆయా అంటువ్యాధులను వ్యాపింపజేసే దుష్టశక్తులను పారదోలడానికని ఇలాంటి తంతునే జరిపేవారు. ఆ సందర్భాలలో జరిగే కొలువులూ జాతరలూ ఇంకా ఎక్కువ గడబిడగానూ భయానకంగానూ వుండేవి. పసువురాచుకుని తలలు విరియబోసుకుని కత్తులు కఠారులు పుచ్చుకుని వేపమండలు ఆడిస్తూ శివశక్తులు బయలుదేరి గుగ్గిలం పొగలో మైమరచి శివమెత్తి చిందులుతొక్కుతూ రాగా బండిమీద పెద్దరాశిగాపోసిన కుంభాలతో పసువు

కుంకుమలతో అలంకరించిన మేకపోతులతోను గ్రామదేవత గుడిదగ్గరికి వెళ్ళి అక్కడ పోతులనువధించి ఆరక్తంతో కుంభాన్ని తడిపి దేవతకు నైవేద్యం పెడతారు. ఇలాంటి కొలువులు జాతరలు ఇప్పటికీ బస్తీలలోకూడా అప్పుడప్పుడు జరుగుతూనే వున్నవి.

కలకత్తాలో కాళికాశక్తి గుడిదగ్గరను ఇంకా ఉత్తర హిందూస్థానములో మరికొన్నిచోట్లనుఉన్న శక్తిగుళ్ళదగ్గరను జరిగే తామస పూజల లాంటివి మన తెలుగుదేశంలో జరవడంలేదు. బెజవాడ కనకదుర్గ మొదలైనశక్తి సన్నిధిలో ఆలయముదగ్గర జంతు బలికూడా ఇవ్వడం లేదుగాని గుడి దగ్గరలోనే ఒకచోట ఇప్పటికిని వేటపోతులను బలియిస్తూ వుంటారు.

సంస్కృతానికి గ్రీకుమాతృక

క్రీస్తుకు పూర్వం ఐరోపాదేశంలో ఒక్క వెలుగు వెలిగి మాటుమణిగిన గ్రీకు రోమకనాగరక సామ్రాజ్యాలకాలంలో భారతదేశముతో వాణిజ్య వ్యాపారములు జరుగుతూవుండినందువల్ల మన దేశముయొక్క ఆర్య విజ్ఞానము నీతి మతధర్మములు సంస్కృత భాషలోనుంచి గ్రీకు ల్యాటిను భాషలలోకి ప్రవేశించి వాటిద్వారా ఐరోపాదేశంలో నలుదెసలా వ్యాపించినవి. కాని క్రీస్తుశకారంభం అయినతరువాత ఆసామ్రాజ్యాలు అస్తమించగా ఈ విజ్ఞానమున్ను విస్మృతమైపోయినది.

క్రీస్తు తరువాత అయిదారువందల సంవత్సరాలకు మళ్ళ ఈ విజ్ఞానజ్యోతిని అరబ్బీదేశీయులుగ్రహించి తమ భాష

ద్వారా ప్రాక్పశ్చిమాలకు ప్రసరింపజేశారు. సంస్కృత సాహిత్యము ఖగోళ భూగోళ గణితశాస్త్రములు, వైద్యవిద్య, శాస్త్ర విజ్ఞానము అరబ్బీ విద్వాంసులు అరబ్బీభాషలోని కనువదించగా అరబ్బీదేశములో నుంచి ఆఫ్రికాలోనికి పారశీక తురుష్క దేశాలకూ ఐరోపా దేశాలకుకూడా అది ప్రాకింది.

క్రీస్తుశకము ౧౩ వ శతాబ్దము మొదలు స్పెయిను, ఇటలీ దేశములలోనుంచీ పారశీక తురుష్క దేశములనుంచీ వర్తకులు వచ్చి హిందూదేశముతో విరివిగా వ్యాపారం చేయడం ప్రారంభించారు. ఈ మార్గముల వెంబడిని మన దేశపు వస్తువులు ఐరోపాలోని దేశాలకు ఎగుమతి అవుతూ వుండేవి. తురుష్కులీ వ్యాపార మార్గమును అరికట్టగా ఐరోపా దేశాల వర్తకులు కష్టపడి ౧౫ వ శతాబ్దంలో హిందూదేశానికి సముద్రమార్గములను కనుగొని వ్యాపారం చెయ్యడం ప్రారంభించారు.

అప్పటికి హిందూదేశము మొగలాయి చక్రవర్తుల పరిపాలనములో శాంతిని అభివృద్ధినికలిగి సుభిక్షంగావుంటూ భాగ్య భోగ్యములతో తులతూగుతూ వుండేది. ఐరోపాలోని వివిధ దేశాల ప్రజలు తమ దేశాలనుంచి యిక్కడికి వచ్చి తిరిగివెళ్లిన వర్తకులద్వారా ఇది చాలా భాగ్యవంతమైన దేశమని విన్నారేగాని ఇక్కడి మతధర్మములను గురించిగాని సంస్కృత వాఙ్మయములోని ఉద్గ్రంథములను గురించిగాని వేదశాస్త్రములను గురించిగాని వారు వినలేదు. గ్రీకు అరబ్బీ భాషలద్వారా ఐరోపాలో వ్యాపించిన శాస్త్రవిజ్ఞానములో మూడువంతులు హిందూదేశం నుంచి సంస్కృతభాషలోనుంచి

తమకు సంక్రమించినదే ననే సంగతిని ఇక్కడికివచ్చిన పాశ్చాత్య వర్తకులుగాని ఆదేశవాసులుగాని గ్రహించలేకపోయారు.

క్రీస్తుశకము ౧౬ వ శతాబ్దము మొదలు ఈ దేశానికి వచ్చిన మిషనరీలకు ఈ దేశంయొక్క మతగ్రంథాలను గురించీ శాస్త్రగ్రంథాలనుగురించీ తెలిసినా వారికి మనయందుగల అసూయాభావంవల్ల వాటినిగురించి ప్రచారంచెయ్యలేదు.

అబ్రహాం రోజర్ అనేఅతను ౧౬౧౫ లో భర్తృహరిసుభాషితాన్ని డచ్చిభాషలోనికి అనువదించాడు. ఇంకా కొంతమంది కొన్నివిషయాలను తమభాషలలోనికిఅనువదించారు కానిఅసలు సంస్కృత వాఙ్మయంసంగతి వారికి తెలియలేదు.

కొందరు స్వార్థపరులు ఈదేశాన్ని గురించి లేనిపోని సంగతులు కల్పించి ప్రచారం చెయ్యడం ప్రారంభించినారు. ఒక జెసూటు మిషనరీ పదిహేడవశతాబ్దంలో ఒక గ్రంథాన్ని రచించి అదే హిందువులవేదమని ఐరోపాలో ప్రచురించగా కొందరు మోసపోయి నిజమని నమ్మారు.

ఇలాంటిస్థితిలో పద్ధెనిమిదవ శతాబ్దంలో కొందరు ఐరోపా దేశవిద్వాంసులు ఈ దేశానికివచ్చి సంస్కృతభాషను గురించి కొంత పరిశ్రమచేసి అదియొక గొప్ప భాషఅనిన్నీ అందులో అనేక విషయములనుగూర్చిన అమూల్యగ్రంథాలు వున్నాయనిన్నీ చెప్పేసరికి ఐరోపాప్రజలు దిగ్భ్రమచెందారు. ఇది నిజమని నమ్మలేక పోయారు.

సంస్కృతభాషనుగురించీ వాఙ్మయాన్ని గురించి గట్టి కృషిచేసి దీనిని ఐరోపా దేశంలో ప్రచారం చెయ్యడానికి ఒక

శతాబ్దం పట్టినది. ఆఖరికి జర్మనీ మొదలైన దేశాలపండితులు తమ యావజ్జీవమూ కృషిచేసి సంస్కృతాన్ని సాధించి సంస్కృతవాఙ్మయంలోని ముఖ్యగ్రంథాల నన్నింటినీ చదివి అయా భాషల లిపులలో ప్రచురించారు. గ్రీసు రోమూ దేశాలరెంటిలోనూ కలపి ఎంత అమూల్యవాఙ్మయము వున్నదో అంతవాఙ్మయము ఒక్క సంస్కృతభాషలోని పూర్వ వాఙ్మయంలోనే వున్నదనేసంగతి రుజువు అయినది. ఇంకా యిప్పటికీ కొత్తపుస్తకాలు కనబడుతూనే వున్నవి.

ఈకృషి జరగకపూర్వము నూటయాభై సంవత్సరాల కిందట మొట్టమొదటిసారి సంస్కృతము ఒకగొప్పభాష అనిన్నీ అందులో అనేకవిషయాలను గూర్చిన అమూల్యగ్రంథా లున్నాయనిన్నీ అది ఒకగొప్పవాఙ్మయమనిన్నీ ఇక్కడనుంచి వెళ్లినవారు యిరోపాలో వెల్లడించేసరికి చాలామంది హేళన చేశారు. ఎక్కడనో మారుమూలభూమిలో ఈ హిందూ దేశంలో ఒకగొప్పభాష, వాఙ్మయమూ వున్నమాట సర్వా బద్ధం అన్నారు. బహుశా పొరపాటుపడి వుంటా రన్నారు.

సంస్కృతలిపిని అందులో వున్న గ్రంథాలలోని కొన్ని విషయాలను చూపించగా యిరోపాదేశంలో కళ్లా నాగరికతకు విజ్ఞానానికి పుట్టినిల్లయిన గ్రీసుదేశంలో పూర్వ కాలం ప్రవర్తిల్లి వర్ధిల్లిన గ్రీకుభాషనుగురించీ గ్రీకువాఙ్మ యాన్ని గురించీ అలెగ్జాండరు దండయాత్ర తరువాత (అనగా క్రీస్తుకు పూర్వం 3౨౬ తరువాత) తెలుసుకుని తెలివి తేటలు గల హిందూదేశపుబ్రాహ్మణు లీ సంస్కృతభాషనూ,

సంస్కృతవాఙ్మయాన్ని గ్రీకుమాతృకనుబట్టి సృష్టించారని కొందరు తెలివిగలవా రన్నారు! ఇలాగ వాదించిన వారిలో 'డుగాల్డుస్టీవార్టు' అనే తత్త్వశాస్త్రజ్ఞు డొకడు.

క్రమక్రమముగా పాశ్చాత్య విద్వాంసులు సంస్కృతమును గురించి ఐరోపాలో ప్రచారం చేస్తూవున్నా చాలాకాలం వరకూ ఈ అపోహ పూర్తిగా అంతరించలేదు. ఐర్లాండు దేశంలో డబ్లినునగరంలో ఒక ప్రొఫెసరుగారు ౧౮౩౮ లో ఉపన్యసిస్తూ చాలా హేతువులు చూపుతూ ఆవాదమును సమర్థించుటకు ప్రయత్నించాడు.*

పంచ తంత్రం కథల దిగ్విజయము

పశుపక్ష్యాదులనే కథానాయకులుగానూ కథానాయికలుగానూ పాత్రలుగాను కల్పించి రచించిన నీతికథలూ ఉపన్యాసాలూ ఆఖ్యాయికలూ మనదేశంలో చాలాకాలం నుంచి ప్రచారంలో వున్నవి.

యజ్ఞముదగ్గర చేరిన బ్రాహ్మణులగోల కప్పల యరవు లాగున నున్నదని ఋగ్వేదములో చెప్పిన సంగతి ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో చెప్పబడిన శునకముల ఉద్గీథము, ఇలాంటిరచనకు బీజములుగా కనబడుచున్నవి ‡

---

* A History of Sanskrit Literature A. A. Macdonell p p. 1-2

‡ History of Classical Sanskrit Literature – A. B Keith.

బౌద్ధుల జాతక కథలు

క్రీస్తుకుపూర్వము కొన్నివందల సంవత్సరముల క్రిందట రచియింపబడిన బౌద్ధగ్రంథాలలో ఇలాంటికథలు చాలా కనబడుతున్నవి. గౌతమబుద్ధుడే ఈకథలను చెప్పినాడనే నమ్మకమువల్ల బౌద్ధులు వాటిని శ్రద్ధాభక్తులతో వింటారు. పైగా సాక్షాత్తు బుద్ధభగవానుడే తనపూర్వజన్మంలో ఈకథలలోని ఉత్తమపాత్రలుగా జనన మొంది యుండెననే నమ్మకము వల్ల వాటిని మరీ పవిత్రంగా ఎంచుతారు. అందువల్లనే వీటికి "జాతకకథ"లని పేరువచ్చింది. క్రీస్తుపూర్వం ౩౮౦వ సంవత్సరం "వేసవి"లో జరిగిన బౌద్ధసంఘసమ్మేళనము నాటికే ఇలాంటి జాతకకథలు క్రోడీకరింపబడినట్లు కనబడుతూ వుంది.

క్రీస్తుతరువాత ఐదవశతాబ్దంలో పాళీభాషలో రచింపబడిన సుత్తపిటకమనే బౌద్ధగ్రంథంలో ఈకథలు సంపుటీకరింపబడినవి. చీనా దేశంలో క్రీస్తుశకము ౬౬౮ లో పూర్తియైన విజ్ఞాన సర్వస్వంలోనూ తరువాత కొంతకాలానికి పూర్తియైన ఇంకొక విజ్ఞానసర్వస్వములోనూ కూడా ఇలాంటి కథలు చాలా వున్నవి. రమారమి ౨౦౨ బౌద్ధగ్రంథాలలోనుంచి వీటిని సేకరించినట్లు ఆవిజ్ఞానసర్వస్వములలో నుదాహరించబడివుంది.

సంస్కృత పంచతంత్రము

పంచతంత్రమని ప్రపంచమంతటా ప్రసిద్ధిజెందిన సంస్కృతవచన కావ్యములోని కథలలో చాలాభాగము పైన

చెప్పబడిన బౌద్ధజాతకకథలలో కనబడుతున్నవి. పంచతంత్రం లోనే కనబడే ఇంకాకొన్ని నిదర్శనాలవల్లకూడా అందులోని కథలను చాలా వరకూ బౌద్ధగ్రంథాలలోనుంచి గ్రహించినట్లు కనబడుతూవుంది. బ్రాహ్మణులనూ వర్ణాశ్రమధర్మాలనూ విమర్శించి నిరసించే భాగాలను వదలివేసి కొన్నిసంగతులు మార్చి, కొన్ని సంగతులు చేర్చి యీ సంస్కృత పంచతంత్రం రచింపబడినందువల్ల దీనిని రచించినది ఆకాలంనాటి బ్రాహ్మణ విద్వాంసులేనని స్పష్టపడుతూవుంది.

దేశంలోని సామాన్యజనులు చెప్పుకునే విడికథలను పోగుచేసి, కథలను చెప్పడంలోనే అనేక గుణపాఠాలుస్ఫురించే టట్లుగా వాటి నన్నిటినీ ఒక కథాక్రమంలో గుదిగుచ్చి చక్కని శైలిలో ఒక వచనకావ్యంగా రచింపబడిన పంచతంత్రము ఆకాలంనాటి బ్రాహ్మణ విద్వాంసుల గొప్ప శక్తి సామర్థ్యాలను మేధాసంపత్తిని చాటుతున్నదనీన్నీ, ముఖ్యంగా నీ బ్రాహ్మణులు తమ శక్తిసామర్థ్యాలను తమ స్వార్థంకోసం గాక దేశక్షేమంకోసం రాజులు నేర్చుకోవలసిన నీతి ధర్మాలను బోధించడానికే వినియోగించియుండడము చాలా గొప్ప సంగతి అనిన్నీ సంస్కృతకావ్యవాఙ్మయ చరిత్రను రచించిన ఏ. బీ. కీత్ గారు వ్రాశారు.

ఇప్పుడు మనదేశంలో కనబడే సంస్కృత పంచతంత్ర గ్రంథం ప్రతులలో కాశ్మీరదేశములో దొరికిన "తంత్రాఖ్యాయిక" అనే పేరుగల గ్రంథమే పురాతనమైనదిగా కనబడు తూవుంది. ఇది యెప్పుడు రచింపబడిందో తెలియడంలేదు గాని ఇందులో మౌర్యసామ్రాజ్య స్థాపనాచార్యుడైన చాణ-

క్యుని ప్రశంస యున్నందువల్లనూ, కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము లోని విషయము లీ గ్రంథంలో కనబడుతూవున్నందు వల్లనూ అసలు సంస్కృత పంచతంత్రము క్రీస్తుకు పూర్వము ౩౦౦వ సంవత్సరమునకు ఇటీవలనే రచింపబడివుంటుందని ఊహించ వచ్చును.

క్రీ. శ. ౫౩౧-౫౭౯ మధ్య పారశీక దేశాన్ని పరిపాలించిన ఖూస్రూ అను షర్వాన్ అనేరాజుకాలంలో ప్రాచీన పారశీక భాషయైన 'పహ్లావీ' భాషలోకి మన పంచతంత్రకథలు అనువదింపబడివుండగా క్రీస్తుశకము ౫౭౦ ఆ ప్రాంతంలో ఆ పహ్లావీ గ్రంథంలోనుంచి సిరియా భాషలోకి ఆ పంచతంత్రకథలు అనువదించబడినవి. తరువాత క్రీస్తుశకము ౭౫౦ ఆప్రాంతంలో అరబ్బీ భాషలోకికూడా అనువదించబడినవి. ప్రాచీన పహ్లావీ గ్రంథము కనబడడంలేదుగాని పైన చెప్పిన సిరియా అరబ్బీ అనువాదాలు దొరికినవి.

ఈ సిరియాభాష పంచతంత్రకథలు కాశ్మీర తంత్రాఖ్యాయికకథలకు చాలా దగ్గరగా నున్నవి. అందువల్ల క్రీ. శ. ౫౭౦ కి పూర్వం కొంతకాలం క్రిందటనే సంస్కృతంలోనుంచి పహ్లావీభాషలోకి అనువదింపబడి వుంటాయనిన్నీ అంతకుపూర్వం చాలాకాలం క్రిందటనే మన సంస్కృత వచనకావ్యము తంత్రాఖ్యాయికరూపంలో వుండివుండాలనిన్నీ స్పష్టం అవుతూవుంది.

మన దేశంలో దొరికిన శాసనాలనుబట్టి క్రీ. శ. ౨ వ శతాబ్దంలో సంస్కృతభాష రాజాదరణపొంది రాజభాషగా వున్నట్లు కనబడుతూవున్నందువల్ల మన పంచతంత్రము

కూడా ఆకాలంలోనే వచనకావ్య రూపము దాల్చియుంటుందని కీత్ గారి అభిప్రాయము.

సంస్కృత పంచతంత్రములో ఇప్పుడు ఐదుభాగాలే వున్నవిగాని పూర్వ మొకప్పుడు పన్నెండు భాగాలు వుండినట్లు కనబడుతూవుంది. ఈ పంచతంత్రము పూర్వ మేపేరుతో వ్యవహరింపబడేదో చెప్పలేము. కాశ్మీర ప్రతిలో వున్నట్లు తంత్రాఖ్యాయిక అనే పేరుతోనే వుండినప్పటికీ ఇది రాజులకు అర్థశాస్త్ర ధర్మములనూ రాజనీతినీ బోధించే గ్రంథంగానే వుండేదనడానికి సందేహం లేదు.

దక్షిణదేశంలో మహిలారోప్యమనే పట్నంలో అమరశక్తియనే రాజు తన ముగ్గురు కుమాళ్ళు విద్యావిహీనులై దుర్మార్గులై మూర్ఖులుగా వుండడము చూసి దుఃఖించి వారికి విద్యాబుద్ధులు చెప్పి బాగుచేయగల విద్వాంసు లెవరైనా దొరుకుతారేమో నని చూస్తుండగా విష్ణుశర్మ యను బ్రాహ్మణుడు ఆరునెలలో వారికి విద్యాబుద్ధులు నేర్పుతానని ప్రతిజ్ఞచేసి పంచతంత్రమనే గ్రంథాన్ని రచించి దానిని వారికి బోధించి కృతకృత్యుడైనట్లు పంచతంత్రం పీఠికలో నుదాహరించబడి వున్నది.

పంచతంత్రము ఐదు భాగములుగా విభజింపబడినది. మొదటి భాగములో కరటక దమనకు లనే రెండు నక్కలు ఒక వృషభమునకూ సింహమునకూ స్నేహము కుదురుస్తవి. అవి రెండూ అన్యోన్యంగా వుంటూవుండగా అందులో ఒక నక్కకు తన ప్రాముఖ్యత తగ్గిపోయినదని యీర్ష్య కలుగుతుంది. అంతట ఆవృషభానికి సింహానికి మిత్రభేదంచేసి ఒక

దాని నింకొకటి చంపడానికి కుట్రచేస్తూ వున్నట్లు దుర్బోధలు చేయగా అవి పోరాడుకోవడంలో వృషభము చచ్చిపోతుంది. అంతట ఆ సింహానికి ఆనక్క మంత్రి యవుతుంది. మిత్రభేద తంత్రాన్ని బోధించే ఈభాగములో మొత్తం ౧౭ కథలున్నవి

రెండవభాగంలో ఒక తాబేలు, ఒక దుప్పి, ఒక కాకి, ఒక ఎలుక స్నేహంగా వుండి పరస్పరలాభం పొందుతవి. మిత్ర సంప్రాప్తియనే నీతిని బోధించే ఈభాగములో అయిదు కథ లున్నవి.

మూడవ భాగంలో సహజశత్రుత్వముగల కాకులూ గుడ్లగూబలూ స్నేహము చేయగా వాటికి విరోధమువచ్చి నష్ట పడిన కథ వర్ణింపబడినది. ఇందులో మొత్తం ౧౧ కథలున్నవి.

నాలుగవ భాగంలో కేవలమూ పొగడ్తకు ఉబ్బిపోయి తెలివిహీను డేలాగున సంపాదించిన దానిని పోగొట్టుకొనునో తెలువుట కొరకు మొసలిని, కోతిని,గూర్చిన కథయున్నూ ఇంకొక కథయున్నూ మొత్తం రెండు కథలు చెప్పబడినవి.

ఐదవభాగములో ఆలోచన లేకుండాచేసే కార్యముల వలన ముప్పుకలుగుననే నీతిని బోధించు మంగలికథయును ఇంకొకకథయు నుదాహరించ బడినవి.

పంచతంత్రములో పశుపక్ష్యాదులు మానవుల లాగనే ప్రవర్తిస్తూ వున్నట్లూ వేదములు చదివినట్లూ యజ్ఞయాగాదికములు పూజలు పురస్కారములు జరిపినట్లూ బ్రహ్మ పదార్థాన్ని గురించీ దేవతలను గురించీ పురుషార్థాలను గురించీ చర్చలు జరిపినట్లూ నీతిధర్మాలను సూత్రీకరించినట్లూ వర్ణించు

బడుతుంది. ఇంతలోనే వాటి నైజగుణము బయటకు వచ్చి పశు పక్ష్యాదులలాగనే మళ్లీ ప్రవర్తిస్తాయి. ఇది చాలా వినోదం కలిగిస్తుంది.

ఒకకోతికి పిచ్చికకూ తగవులు రాగా ఒక పిల్లి మధ్యవర్తిగా వుండి తగవు దిద్దుతుంది. ఈ పిల్లి మొదట ఎంతో ధర్మబుద్ధిని వైరాగ్యమును ప్రదర్శిస్తూ శ్రీరంగనీతులు చెప్పుతుంది. వాటికి బాగా నమ్మకం కలిగిన తరువాత దీనిబోధలు ఇంకా బాగా వినాలని పిచ్చికదీని చెవిదగ్గరకి రాగా పిల్లిదానిని తన గోళ్లతో చటుక్కున పట్టుకొని చీల్చి చంపుతుంది. ఒక గాడిద ఒక దోసతోటలో ప్రవేశించి తన సంగీతప్రావీణ్యము చూపవలెననే ఉత్సాహంతో ఓండ్రపెట్టగా కాపువాడు మేలుకొని దానిని పట్టుకొని చావగొడతాడు.

పంచతంత్రము మానవుల దుష్టస్వభావమును దుర్వ్యసనములన్నునిర్భయముగానూ నిర్మాగమాటంగానూ ప్రదర్శిస్తుంది. ప్రతి విషయములోను తాము అధికులమని నటించు బ్రాహ్మణుల కపటనటనలు, రాజుల నాశ్రయించి తిరిగేవారి కుటిలు, స్త్రీల చపలత్వమూ కన్నులకు గట్టినట్టు వర్ణిస్తుంది. మానవ జీవితముయొక్క పరమార్థాలనుచక్కగా బోధిస్తుంది.

పంచతంత్రమును ఆధారపరచుకొని రచింపబడిన గ్రంథము హితోపదేశము. అందులో నుదాహరింపబడిన నలభైమూడు కథలలో ఇరవైయైదు పంచతంత్రములోనివే. ముఖ్యంగా పంచతంత్రములోని మొదటి మూడుపుస్తకములలో నుంచే చాలాకథలు గ్రహింపబడినవి. పులితోలు కప్పు

కొన్న గాడిదకథమాత్రమే నాలుగవ పుస్తకంలో నుంచి తీసుకొన్నకథ. అయిదవ పుస్తకంలో నుంచి మూడుకథలు మాత్రమే గ్రహింపబడినవి.

పంచతంత్రములోలాగునేదీని ఉపోద్ఘాతంలోకూడాఒకరాజు మూర్ఖులైన తన కుమారులకు విద్యాబుద్ధులు నేర్పడానికి ఒక విద్వాంసుడికోసం వెదుకుతూవుంటే ఒక బ్రాహ్మణుడు తటస్థించి ఈ కథలుచెప్పి వారిని విద్యావంతులుగా చేస్తాడు. అయితే ఈకథలలోని రాజు పాటలీపుత్రరాజు. అతనిపేరు సుదర్శనుడు. హితోపదేశము నాలుగుభాగములుగా విభజింపబడింది. మొదటి రెండు పుస్తకముల రచనావిధానమూ పేర్లూ, పంచతంత్రములో లాగునే యున్నది. కాని రెండవ భాగము ఇందులో మొదటిగా వుంది. మూడవభాగముకు నాలుగవభాగముకు సంధి విగ్రహము లని పేర్లు. ఈహితోపదేశమును రచించినవా రెవరో తెలియడంలేదు. ఇది ఇప్పటికి ౬౦౦ సంవత్సరాలకు పూర్వమే దేశంలో ప్రచారంలోవుంది.

పంచతంత్రకథల దిగ్విజయము

పశుపక్ష్యాదులు మానవులలాగ చరించేటట్లు వర్ణింపబడిన నీతికథలసంపుట మొకటి క్రీ.శ. ౬ వ శతాబ్దము (౫౦౦ ఆ ప్రాంతములో హిందూదేశంలో ప్రాచారంలో వుండేది. క్రీ. శ. ౫౩౧—౫౩౯ మధ్య పారశీకదేశాన్ని పరిపాలించిన ససానియన్ వంశరాజైన ఖుస్రూ అను షర్వాన్ కోరికపైన ఈ కథలను బర్జోయ్ అనే పారశీక వైద్యుడొకడు పహ్లావీ అనే ప్రాచీన పారశీకభాషలోకి అనువదించాడు. పైన చెప్పిన

మాతృకగాని ఈ పారశీక తర్జుమాగ్రంథంగాని ఇప్పుడు కన బడడం లేదుగాని ఈ పారశీక తర్జుమానుంచి సిరియా అరబ్బీ భాషలలోకి చేయబడిన అనువాదములుమాత్రము కనబడు తున్నవి.

క్రీ. శ. ౫౭౦ ఆ ప్రాంతములో అరబ్బీ దేశమునకు పశ్చిమోత్తరముగా నున్న సిరియాదేశపుభాషలోకి "కలిలగ్, దమనగ్" అనే పేరుతో ఈకథలు అనువదింపబడినవి. దీని వ్రాతప్రతి క్రీ.శ. ౧౮౭౦ లో బయల్పడగా ఇది ౧౮౭౬లో అచ్చొత్తించ బడినది. మహమ్మదీయ మతాన్ని స్వీకరించి క్రీ.శ. ౭౬౦లో చనిపోయిన పారశీకు డొకడు పహ్లావీభాషలో నుంచి ఈ కథలను అరబ్బీభాషలోకి అనువదించాడు. ఇది పిల్పే (Pilpay) విరచితమైన "కలిలహ్" దిమ్నహ్ నీతికథలు అని ప్రసిద్ధిచెందింది. సంస్కృత పంచతంత్రి కథలోని కరటక దమనకుల పేర్లే సిరియాభాషలో కలిలగ్ దమనగ్ అనిన్నీ అరబ్బీభాషలో కలిలహ్ దిమ్నహ్ అనిన్నీ రూపాంతరం చెందినవి.

ఈ తర్జుమాలో బిద్‌బహ్ అనే బ్రాహ్మణ విజ్ఞాని దుష్టుడైనఒకరాజును సన్మార్గములోనికి త్రిప్పినట్లు చెప్పబడినది. ఈ బిద్‌బహ్ అనే శబ్దము విద్యాపతి అనే సంస్కృత పదంలో నుంచి పహ్లావీభాషద్వారా ఏర్పడిన వికృతి యని శబ్దశాస్త్ర జ్ఞులు కనిపెట్టారు. సంస్కృతములో విద్యాపతియనగా విజ్ఞాన వేత్తయని అర్థము. ఈ బిద్‌బహ్ అనే శబ్దములోనుంచే ఇటీవలి బిద్‌పెయ్, పిల్‌పే, అనేశబ్దాలు పుట్టినవి. అందువల్ల పిల్పే విరచితమనే మాటలోని 'పిల్పే' ఒక గ్రంథకర్త కాదు.

ఈ అరబ్బీభాషలోనుంచి ఐరోప్పాఖండంలోని వివిధ దేశ భాషలలోకి ఈకథలు అనువదింపబడినవి. క్రీస్తుశకము ౧౦౦౦లో మళ్ళీ సిరియాభాషలోకి ౧౧౮౦లో గ్రీసుభాషలోకి, ౧౨౫౦లో పారశీకభాషలోకి, ౧౨౫౧ లో, స్పెయిను దేశపు భాషలోకి ౧౨౫౦లో యూదుల హిబ్రూ, భాషలోకి అనువదింపబడినవి.

హిబ్రూ భాషానువాదములోనుంచి జాన్ ఆఫ్ కాపువా అనే అతడు ౧౨౭౦ లో (డైరెక్టోరియం హ్యూమనే విటే) Directorium Humanae Vitae అనే పేరుతో ల్యాటిన్ (ఇటలీ దేశపు సంస్కృత) భాషలోకి అనువదించాడు. ఈగ్రంథము ౧౪౮౦ ప్రాంతములో అచ్చువేయ బడినది.

జాన్ ఆఫ్ కాపువా అనే యతడు రచించిన గ్రంథంలో నుంచి జర్మనీలో వర్టెంబర్గు ప్రభువైన డ్యూక్ ఎబర్ హార్ట్ కోరికపైన "Das Buch der Byspel der Alten Wysen" అనగా పూర్వ ఋషుల నీతికథల పుస్తకము అనే పేరుతో జర్మనీ భాషలో రచింపబడి ౧౪౮౧లో ముద్రింపబడినది. ఇది ౧౪౮౩ ౧౪౮౫మధ్య ఉల్మ్(ulm) లో నాలుగుసార్లు ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడినది. ౧౫౮౨ నాటికి పదమూడుసార్లు అచ్చుపడినది. దీనివల్ల ౧౫-౧౬ శతాబ్దాలలో ఈకథలు ప్రజలయాదరణ కెంత పాత్రమైనవో గ్రహించవచ్చును. పైనచెప్పిన డైరెక్టోరియం అనే ల్యాటిన్ అనువాదంలోనుంచి ఇటలీదేశపు వాడుకభాషయైన ఇటాలియనులోకి అనువదింపబడి వెనీసునగరంలో ౧౫౫౨లో ముద్రింపబడినది. ఈ తర్జుమాలోనుంచి సర్ థామస్ నారత్ గారు ౧౫౭౦లో ఇంగ్లీషు భాషలోకి అనువదించారు. ఇలాగ ఒక భాషలో నుంచి ఒకభాషలోకి ఐదుసార్లు అనువదింపబడి

ఈ హిందూదేశపు గ్రంథము వెయ్యి సంవత్సరాలకు ఇంగ్లాండు చేరింది.

ఈప్రకారంగా వివిధభాషల్లోకి వ్యాపించడంలో ఈ కథలలో కొన్నిమార్పులు జరగడంలో ఆశ్చర్య మేముంది? ౧౬౭౮లో ప్రకటింపబడిన నీతికథల రెండవ ముద్రణమునందు ఫ్రెంచిగ్రంథకర్తయైన లాఫాంటెయిన్ తన గ్రంధములో చాలా భాగము భారతదేశతత్వవేత్తయైన 'పిల్పే' ఋషి రచనలోనుండి గ్రహించినట్లు వ్రాశాడు. ఈఫ్రెంచిగ్రంథములో ఒక గొల్లభామ తలమీద పాలకుండ పెట్టుకుని సంతకువెడుతూ ఆపాలను అమ్మితే తనకు లాభంవస్తే తాను సంపన్నురాలై అనుభవించే ఆనందాన్ని ఊహిస్తూ ఒక్క గంతువేస్తుంది. అంతట ఆకుండ కిందపడి బద్దలై పాలు ఒలికిపోతవి. దీని మాతృక యైన అసలు పంచతంత్రం కథలో ఒక ముసలిబ్రాహ్మణుడు తానుసంపాదించిన పేలపిండి భాండమును తానువరున్నచోటికి పైన ఒక మేకుకు తగిలిస్తాడు. దేశంలో క్షామం కలిగినప్పుడు ఈ పేలపిండిని అమ్మితే తనకు అమిత ధనం వస్తుందనిన్నీ దానితో తాను పశువులను గృహమును సంపాదిస్తాననీ, అంతట తనకు పెద్ద కట్నమిచ్చి రంభలాంటి పిల్లనిచ్చి పెళ్లిచేస్తారని, తనకు పండులాంటి పిల్లవాడు పుడతాడనీ వాడు అల్లరిచేస్తూవుంటే పిల్లవాణ్ణి తీసుకువెళ్ళమని పెళ్ళాన్ని పిలిచిచెప్పుతాననిన్నీ ఆవిడ వినిపించుకోకపోతేతనకు కోపంవచ్చి ఇలాగ ఒక్కతన్ను తన్నుతాననిన్నీ అనుకుంటూ ఆపేలపిండికుండ నొక్కతన్ను తన్నుతాడు. అది అతని నెత్తిమీదపడిపగిలిపోయి పిండి అంతాకిందామీదా పడిపోతుంది.

లాఫాంటెయిన్ రచించిన గ్రంథములో ఇంకొక పంచ పంచతంత్రంకథ ఇది:-ఒక అడవిలో ఒక అడవిపంది కళేబరము, దాని దగ్గరలోనే ఎక్కుపెట్టివున్న విల్లు అమ్ములూ, వాటిపక్కను చచ్చిపడివున్న ఒక వేటకానిశవమూ ఒక నక్క కు కనబడుతవి. ఈ అడవిపంది కళేబరము తన కొక నెలకు సరిపోతుందనీ వేటగాని శరీర మొకవారమునకు సరిపోతుందనీ ఆలోచించి అప్పటికి ఆవింటినారిని రుచిచూద్దామని పేరాశగల ఆ నక్క దానిని కొరుకుతుంది. అంతట ఆ విల్లులోని బాణం వచ్చి గుచ్చుకుని అది చస్తుంది.

క్రీ.శ. ౭౫౩-౭౭౪ మధ్య ప్రస్తుతపు ఇరాకు దేశంలో బాగ్దాదును రాజధానిగా మహమ్మదీయ రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన కాలీఫ్ అల్మన్సూర్ కాలంలోనే పహ్లవీభాషలో నుంచి "కలిలహ్, దిమ్నహ్" అనే పేరుతో పంచతంత్రకథలు అరబ్బీ భాషలోకి అనువదింపబడినవి.

ఆకాలంలోనే సిరియా దేశంలో "డమాస్కస్" నగరం కాపురస్థుడైన జాన్ అనే క్రైస్తవ బోధకుడు క్రైస్తవమత ధర్మాన్ని బోధించే ఉద్దేశ్యంతో బర్లాంజోసఫట్ అనే కథనొక దానిని రచించాడు. ఈ కథ ప్రాచ్య పాశ్చాత్యభాషలలో చాలా ప్రసిద్ధి చెందినది. ఇందులో ఒక్కొక్క ధర్మాన్ని నీతినీ బోధించడానికిఒక్కొక్క కథ, ఉపాఖ్యానము, చెప్పబడింది. ఈ కథలయొక్క మాతృకలన్నీ చాలావరకు హిందూదేశపు కథలే. దీని కథానాయకుడైన జోసఫట్ రాజకుమారు డెవరో కాదు; సాక్షాత్తు గౌతమబుద్ధుడే! ఈ జోసఫట్ శబ్దము బోధిసత్వమనే శబ్దంయొక్క రూపాంతరమే. గ్రీకు

రోమక క్రైస్తవ మతసిద్ధాంతాలలో ఈ జోసఫట్ దేవాంశ సంభూతుడైన మహాత్ముడుగా పరిగణింపబడుతున్నాడు. గ్రీకు క్రైస్తవులు అగష్టు ౨౬ వ తేదీన ఈయన పుణ్యదినముగా పరిగణించి ఆరాధనలు జరుపుతారు. రోమక క్రైస్తవులు నవంబరు ౨౭ వ తేదీ ఆయన పుణ్యదినముగా ఎంచి ఆరాధనలు చేస్తారు. ఎక్కడనో తూర్పున హిందూదేశంలో ఒక నాస్తికమతస్థాపనాచార్యుడు ఇలాగ ఒక క్రైస్తవ మహాత్ముడుగా పరిణామం చెందటము ప్రపంచ మత చరిత్రలో అత్యంతాశ్చర్యకరమైన ఒక విశేష విషయము.*

“కథ కంచికి వెళ్ళింది”

సీ॥ చేతిలో వెన్నముద్ద చెంగల్వపూబంతి రంగైన ముత్యాల రావిరేక
పచ్చలు తాఁపిన పతకంబు పులిగోరు మేలైన ముత్యాల మేలు సరము
నీలాల పోఁగులు నిగ్గులు మెఱయంగ దీటుగైకొన్న కస్తూరి బొట్టు
ధగధగద్ధగ కాంతిమిగులు రత్నకిరీట మలరారు పసిడిదువ్వలువ చెలువ

గీ॥ మాసలూరింప వైశాఖ మాసమందు బసిడిరథమెక్కి తిరువీథిబయలు వెడలు
నిన్నుఁ గంటి నాకోర్కెలన్నియును గంటి సరగుణసమాజ! శ్రీకంచివరదరాజ!

తెలుగుదేశంలో ఆబాలగోపాలమూ చదివే పద్యానికి
పాఠాంతరమైన చాటుపద్య మిది.

“కథ కంచికివెళ్ళింది మనమింటికి వచ్చాము” అనిచెప్పి కథ ముగించడము తెలుగువారికి చిరకాలం నుంచి అలవాటు. “క[illegible]డికివెళ్ళి మంచిమొగుణ్ణి తెచ్చుకుంటా” నని చెప్పి బయలు

*A History of Sanskrit Literature A. A. Macdonell M. A. Ph. D. p p 368-370, 417-420

చేరిన దోమసానికథకూడా చాలామంది ఎఱిగినదే! ఇవిగాక కంచికిసంబంధించిన అనేకకథలు గాథలు, పాటలు పదాలు, సామెతలు మన తెలుగుదేశంలో వ్యాప్తిలోనున్నవి.

ప్రస్తుతము అరవము మాట్లాడేదేశంమధ్యలో నెక్కడనో ఉన్న ఈకంచికిని మనకును ఇంతదగ్గర సంబంధం ఎలాగ ఏర్పడినది? అది ఎప్పుడేర్పడినది? అనే ఆలోచనలు అప్పుడప్పుడు కలుగకమానవు. ఇది తెలిసికోవాలంటే దక్షిణాపథ చరిత్రను పరిశీలింపవలసి యుంటుంది.

చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన కాంచీపురమేకంచి. ఇదిబహుపురాతనమైన పుణ్యనగరము. ఇది కాశి, గయా ప్రయాగములతో సమానమైన దివ్యక్షేత్రముగా పేర్కొనబడియున్నది. క్రీస్తుకు పూర్వము మూడువందల సంవత్సరములక్రిందట నుండిన పతంజలి దీనిని ప్రశంసించియున్నాడు.

కంచిలో సుప్రసిద్ధములైన దేవాలయము లున్నవి. ఇది శివక్షేత్రమేగాక విష్ణుక్షేత్రము కూడ. మూకకవి తన పంచశతిలో స్తుతించిన కామాక్షీదేవి యిక్కడి అమ్మవారు.

ఒకకాలమునందీ పట్టణము బౌద్ధమయంగానుండేది. క్రీ. శ. ౬౪౦ సం॥ ప్రాంతమున చీనాదేశమునుండి వచ్చిన బౌద్ధసన్యాసి హ్యూయానిత్సాంగు కంచికివచ్చి అక్కడి బౌద్ధారామాలను దేవాలయాలను వర్ణించినాడు.

శ్రీ శంకర భగవత్పాదుల వారు కంచిలోనుండి సనాతన ధర్మమును సుప్రతిష్ఠితము చేసినారు. శ్రీరామానుజులవారు కూడా ఇక్కడ కొంతకాలమున్నారు.

ఒకప్రక్క శివకంచి – ఇంకొకప్రక్క విష్ణుకంచి, శైవ వైష్ణవముల మేలుకలయికను దెలుపు స్మార్తవైష్ణవులు నిక్కడి గొప్ప విశేషములు.

క్రీస్తుశకము ఐదవ శతాబ్ది మొదలు తొమ్మిదవ శతాబ్దివఱకును రమారమి ఐదు వందల సంవత్సరములు రాజకీయముగా ద్రావిడాంధ్ర దేశములనేకముజేసి ఆంధ్రద్రవిడ నాగరికతలను మేళవించి బౌద్ధజైనవైదికమత ధర్మములను సమన్వయము చేసి సనాతన ధర్మము నుద్ధరించి దక్షిణాపథమునందొక మహాసామ్రాజ్యమును స్థాపించి సుమత్రా జావా బలి బోర్నియోద్వీపములందును శ్యామ కాంభోజము లందును కూడా 'ద్రావిడాంధ్ర' నాగరికతను స్థాపించి ప్రఖ్యాతులైన పల్లవ రాజుల రాజధాని యీ కాంచీపురము.

దక్షిణదేశమునందు వారు నిర్మించిన గొప్ప దేవాలయములును, వారు పోషించిన సంగీత సాహిత్యశిల్ప కళలు వారు పునరుద్ధరించిన మతధర్మములు ద్వీపాంతరములందు వారు స్థాపించిన బ్రాహ్మణ సంప్రదాయములును పల్లవరాజుల చరిత్రను వేనోళ్ల జాటుచున్నవి.

పల్లవరాజులు మహాబలవంతులై యుండగా వారి రాజ్యమందున తూర్పున చోళమండల తీరము వెంబడిని చోళరాజులేలిన రాజ్యభాగమంతయు చేరియుండుటయే గాక ఉత్తరమున ఆంధ్ర శాతవాహన చక్రవర్తులేలిన కృష్ణానదికి దిగువగల తెలుగు సీమయంతయు చేరియుండెను. ఈవిశాలసామ్రాజ్యమునకంతకును రాజధాని కాంచీపురమే.

క్రీస్తుశకము మూడవ శతాబ్దములోని పల్లవ శాసనము లన్నియు శాతవాహనుల శాసనములవలెనే ప్రాకృతములో నున్నవి. ౫,౬ శతాబ్దులనాటి శాసనములు సంస్కృతములో నున్నవి. ౭, ౮, ౯ శతాబ్దులనాటివి కూడా సంస్కృతములోనే ఉన్నవిగాని వీనికి తమిళ ప్రతులు కూడా చెక్కబడియున్నవి.

క్రీస్తుశకము 3 వ శతాబ్దినాటికి దక్షిణాపథము నేలిన శాతవాహన వంశము బలహీనముకాగా వారి సామంతులు స్వతంత్రులు కాజొచ్చిరి. అట్టి వారిలో నొకడైన పల్లవ ప్రభువు అమరావతినే రాజధానిగా జేసికొని కొంతకాలము తెలుగు సీమనేలినట్లు కనబడుతున్నది. చరిత్రరీత్యా మనకు తెలియుచున్న మొదటి పల్లవరాజు క్రీ. శ. ౨౨౫-౫౦ మధ్య కృష్ణానది దిగువ ప్రాంతములనేలిన బప్పదేవుడు. ఇతని కైదవ తరమువాడైన విష్ణుగోపుడను పల్లవరాజు కాంచీపురమును రాజధానిగా జేసికొని క౨౫-౩౫౦ మధ్య ఒక విశాల రాజ్యము నేలుచున్నట్లు సముద్రగుప్త చక్రవర్తి శాసనమున చెప్పబడినది * క్రీ. శ ౫౭౫-౬౦౦ మధ్య కాంచీపురము నేలిన సింహవిష్ణువు పశ్చిమ చాళుక్యరాజైన దుర్వినీతునికిని తూర్పుచాళుక్యరాజైన విష్ణువర్ధనునికిని సమకాలికుడు. ఇతని యాస్థానము ననే మహాకవి భారవి యున్నట్లు చరిత్రాధారములు కనబడుతున్నవి.

ఆకాలమున కాంచీపురము బౌద్ధులకుమాత్రమే గాక బ్రాహ్మణులకు గూడముఖ్యస్థానముగా నుండెను. వేదవేదాంగవిదులైన బ్రాహ్మణోత్తము లనేకులు కాంచీపురమును జేరిపల్లవ

---

* Cambridge Shorter History of India pp. 165-201.

రాజుల పోషకత్వమున బరిషత్తులను వేదవిద్యాలయములను
నెలకొల్పి స్వమతవ్యాప్తికై కృషిచేయుచు కృతార్థులగు
చుండిరి. ఇక్కడనుండి బ్రాహ్మణులు పల్లవరాజులచే నగ్రి
హారములను సర్వమాన్య భూములను బడసి బ్రాహ్మణులు
లేని దేశభాగములకు బంపబడుచుండిరి దేశములో బ్రాహ్మ
ణేతర మతముల నవలంబించిన ప్రజలే విశేషముగా నున్నను
బ్రాహ్మణులు తమవిద్యా ప్రభావముచే రాజుల నాకర్షించి
కేవలవైదిక వృత్తులందు మాత్రమేగాక లౌకికవృత్తులయందును
బ్రవేశించి మంత్రిత్వాధి కారములను సహితము పొంది
మతాంతరులతో వైరము బెట్టుకొనక సమానముతో నుండిరి.

క్రీ. శ. ౬౪౦ వ సంవత్సరప్రాంతమున దక్షిణా పథ
దేశములందు సంచరించిన చీనా దేశపు బౌద్ధయాత్రికుడైన
హ్యూనిత్సాంగు మొదట వేంగీపురమునకు వచ్చినాడు. దీనికి
క్షిణమున మహాంధ్రము లేక ధాన్యకటక దేశమున్నదని, దాని
నాగరికతను వైభవమును వర్ణించినాడు మహాంధ్రదేశము
నకు నైఋతిమూలనుండిన చోడదేశము (కడపమండలము)నకు
పోయినాడు. ఆంధ్రచోడదేశమునుండి కాంచీపురము రాజధా
నిగానున్న దేశమునకు పోయినాడు. దానినతడు ద్రావిడ దేశ
మని వర్ణించినాడు.

కాంచీపురము ఐదారుమైళ్ళ విస్తీర్ణముగల పట్టణ
మనిన్నీ దేశములో నూరు బౌద్ధ సంఘారామము లున్న
విన్నీ అందు పదివేలమంది బౌద్ధమతాచార్యు లున్నారనిన్నీ
హిందువుల దేవాలయములు ౮౦ మాత్రమే కలవనిన్నీ దిగం

బర జైన సన్యాసులుకూడ వేనకువేలుండిరనిన్ని అతడు చెప్పి యున్నాడు.

ఇట్లు కాంచీపుర మాకాలమున చాల ప్రాముఖ్యత వహించిన నగరమై దక్షిణాపథమునకు నాయికమణిగా నుండెను*

క్రీస్తుశకము ౬౦౦ సం॥ ప్రాంతమున కాంచీపురము రాజధానిగా జేసికొని పల్లవరాజ్యము నేలిన మహేంద్రవర్మ చాలా గొప్పవాడు. మహాబలిపురమున అతని మనుమడు కట్టించిన ఆదివరాహమూర్తి దేవాలయమునందు దీయని చిత్రము లున్నవి. క్రీ. శ. ౬౧౦ సం॥ ర ప్రాంతమున చాళుక్యులు మహేంద్రవర్మ నోడించి వేంగిరాష్ట్రమును లాగికొన్నారు. అప్పుడు మహేంద్రవర్మయొక్క సోదరుడే వేంగికి రాజప్రతినిధిగా నుండినాడు. ఆ యుద్ధములలో చాళుక్యులు పల్లవుల నోడించి దక్షిణమునకు తరిమినట్లు కనబడుచున్నది.

మహేంద్రవర్మ రసికుడు. సంగీత సాహిత్యములందు ప్రవీణుడు. ఇతడు మత్తవిలాసమును ప్రహాసనమును సంస్కృతములో రచించి సుప్రసిద్ధుడైనాడు. అందా కాలమునాటి రాజకీయ సాంఘిక మతపరిస్థితులు అన్నియు వర్ణింపబడి యున్నవి.

పల్లవులచరిత్ర అగాధముగా నున్నది. [illegible] రాజవంశములవారు. కనబడుతున్నారు.

క్రీ. శ. ౬౨౫-౬౫౦ మధ్య రాజ్యమేలిన నరసింహవర్మ కాలములోను ౭౧౫-౧౭ మధ్య రాజ్యమేలిన పరమేశ్వరవర్మ

---

*శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు ఆంధ్రులచరిత్ర 1. ౨౪

కాలంలోను కూడా చాళుక్యులు పల్లవరాజ్యము పైకి దండెత్తి వచ్చినారు. క్రీస్తుశకము ౮౭౯-౮౯ మధ్య రాజ్యము చేసిన అపరాజితునితో పల్లవరాజ్యమంత రించెనని చెప్పవచ్చును. చోళరాజైన మొదటి ఆదిత్యుడు అపరాజితునోడించి అతని రాజ్యమైన తొండమండలమును జయించి చోళ రాజ్యమును స్థాపించినాడు *

శాతవాహనుల కాలములోనే బ్రాహ్మణమతము దక్షిణదేశమున ప్రచారము కాజొచ్చినది. పల్లవుల కాలములో బ్రాహ్మణులు రాజాదరణమును పొంది బౌద్ధమతమును రూపుమాపి వైదికమతమును పునరుద్ధరించిరి. అనేక దేవాలయములు నిర్మింపబడెను. పల్లవుల దేవుడు ఈశ్వరుడు. అతడు నందివాహనుడు. జటాజూటములు ధరించువాడు. శిరోభాగమున జ్ఞానమయమగు చంద్రకళను ధరించి యిందుశేఖరుడైనాడు. మహాయాన బౌద్ధుల బుద్ధభగవానుడే కైలాసగిరిపై తపోముద్రలో నున్న నందివాహనుడైనాడు. కాని ఈయన బౌద్ధసన్యాసివలె కుటుంబము లేనివాడు కాడు. భిక్షుడేగాని భార్యయగు దాక్షాయణితో కాపురము చేయుచున్నవాడు. మ్రొక్కిన వారికి పాపపరిహారము చేయువాడు. అందుచే వెంకటేశ్వరుడై ఆంధ్రభూమిని వెలసియున్నాడు. ఈయన మంత్రమహిమచే పల్లవుల యావుల మందనునాశము చేయకుండా వ్యాఘ్రములకు వాకట్టు కట్టువాడు. అందుచేనాయన భార్య వ్యాఘ్రవాహిని. వేంగియనగా వ్యాఘ్రము. బ్రాహ్మణులు మంత్రప్రభావముచేత బౌద్ధవ్యాఘ్రమును అరికట్టిరి. వైదికమతమును మరలస్థాపించిరి.

---

*Cambirdge Shorter History of India p p 200-201

జైనబౌద్ధమతములు వానప్రస్థసన్యాసాశ్రమ ప్రధానములు. బ్రాహ్మణమతము గృహస్థాశ్రమ ప్రధానము. జైనబౌద్ధములు వైరాగ్యప్రధానమైనవి. బ్రాహ్మణమతము కర్మప్రధానమైనది. జైనబౌద్ధములు కష్టసాధ్యమైన అహింసను బోధించునవి. బ్రాహ్మణమతము మంత్రబోధితమైన హింసను, యజ్ఞముగా బోధించునది. అందుచే నీకాలములో బ్రాహ్మణమతము, సంఘమును సరియైన మార్గమగు ధర్మమున నిలువబెట్టినది. యజ్ఞయాగాది క్రతువులు జరుగసాగెను *

ఈ వైదికధర్మ విజృంభణమునందు కాంచీపురమున నొక గొప్ప విశేషము జరిగినది. ఎక్కడను గానబడని శైవ వైష్ణవముల మేలుకలయిక ఇక్కడ జరిగినది. ఇక్కడి స్మార్త వైష్ణవుల సంప్రదాయమే దీనికొక నిదర్శనముగా నున్నది. ఇది సనాతన ధర్మ విజయమని చెప్పవచ్చును.

క్రీ. శ. ౧౦౨౨ మొదలు ౧౦౬౩ వఱకును రాజ మహేంద్రవరమును రాజధానిగా వేంగిదేశమును బరిపాలించి ఆంధ్రమహా భారతమును కృతిపొందిన చాళుక్యరాజైనరాజరాజ నరేంద్రుడు చోళరాజుల యల్లుడు. ఈయన కుమారుడైన రాజేంద్రుడు వేంగికి ప్రభువుఅగుటయేగాక తన మాతామహుని రాజ్యమైన చోళరాజ్యమునకుగూడ వారసుడై కులోత్తుంగ చోళుడను బిరుదువహించి కాంచీపురమును రాజధానిగా జేసికొని ౧౦౬౩ మొదలు ౧౧౧౨ వఱకును రాజ్యము చేసినాడు. అతడు కాంచీపురము నందేయుండి పరిపా

---

*ఆంధ్రదేశపుచరిత్ర- శ్రీ చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావుగారు పుటలు23-25

లించుచు వేంగికి విజయాదిత్యుని రాజప్రతినిధిగా జేసినాడు. అతడు తన తండ్రికాలములోనే మహావీరుడై గోదావరి కుత్తర మున వింధ్యాచలమునంటి ప్రస్తుతము మధ్యమాగాణములని వ్యవహరింపబడు చక్రకూటరాజ్యమును జయించియుండెను. అందువలన నితడు తెలంగాణమునకెల్ల చక్రవర్తిగా నుండెను. రాజేంద్రచోళుని తరువాత రమారమి ఒక వంద సంవత్సరము లీరాజవంశము వారి విశాల సామ్రాజ్యమును బరిపాలించినారు.

ఇట్లు కాంచీపురము మన ఆంధ్రచక్రవర్తికి రాజధానియై నందువలన ఆంధ్ర దేశమునుండి వేదశాస్త్ర పారగులైన వైదికులు, రాజ్యనీతి విశారదులైన నైయోగికులు, రణనీతికోవిదులైన క్షత్రియులు, వాణిజ్యనిపుణులైన వైశ్యులు, వ్యవసాయమునందు ప్రవీణులైన తక్కిన కులములవారును కాంచీపురమునకు నిరంతర ప్రవాహముగాపోయి రాజాదరమును పొంది ధనమును గౌరవమును సంపాదించుట సర్వసామాన్యమైనది.

మహాపుణ్యక్షేత్రములలో నొక్కటై బహుపురాతనమై చరిత్రప్రసిద్ధమై, ఆంధ్రసామ్రాజ్య రాజధానియై దక్షిణ దేశమునందలి రాజకీయ సాంఘిక మతధర్మములకెల్ల చాల కాలము కేంద్రస్థానమైయుండిన కాంచీపురము తెలుగువారికి కొట్టినపిండియై తెలుగువారి కథలలోను గాథలలోను సామెతలలోను పాటలలోను పదములలోను ఇప్పటికిని వినవచ్చుచుండుటలోనూ మన తెలుగుకథలన్నీ "కంచికి వెళ్లడం"లోనూ ఆశ్చర్యం ఏమున్నది?

దేశాంతరాలలో ఆంధ్ర నాగరికత

మనకు చిరపరిచితమైన దేశములలో కాంభోజము ఒకటి. భారతవర్షమునందు చెప్పబడు మహాసంకల్పములో అంగ వంగ కళింగ కాశ్మీరాది 56 సుప్రసిద్ధదేశాలలో ఇదికూడా పేర్కొనబడుతూ ఉన్నది.

కాంభోజమనేమాట ఆదేశపు గుఱ్ఱమునకు, ఏనుగునకు శ్రేష్ఠమైన శంఖమునకు పర్యాయపదముగా నున్నది. సంగీతములోని గొప్పరాగములలో నొకదానికి కూడా ఈపదాన్ని వాడుతున్నారు. కాంభోజరాజు కథలని తెలుగులో కొన్ని కథలు కూడాకనబడుతూవున్నవి.

కాంభోజులు యవన, శక, పహ్లావాదులతో పాటు రామాయణములోను, హరివంశములోను పేర్కొనబడి యున్నారు. వీరు మొదట క్షత్రియులేయైనను వైదిక ధర్మములను కర్మలను విడనాడినందువల్ల శూద్రులైనారని విష్ణుపురాణములోను మనుస్మృతిలోను చెప్పబడియున్నది.

కాంభోజులు, కాశ్మీరానికి పడమరగా ఒక దేశములో నుండే మ్లేచ్ఛజాతివారని అనుకొనడమేగాని ఈకాంభోజ మెక్కడ నున్నదో చాలామందికి తెలియదు. ఇది మన భరత ఖండమునకు తూర్పునగల సముద్రమునకవతల కొన్ని ద్వీప కల్పాలు ద్వీపాలు దాటిన తరువాతనున్నది. ఆశియాఖండము యొక్క ఆగ్నేయభాగమున ఇప్పుడు కాంబోడియా అని వ్యవహరింపబడుతూ ఉన్న దేశమే మన కాంభోజము.

ఇది ప్రస్తుతము ఇండోచీనా అనిపిలువబడే దేశములో సయామ్, లావోస్, కొచిన్‌చీనా, అన్నాము, రాజ్యములమధ్య నున్నది. దీనివిస్తీర్ణము ౬౫౦౦౦ చదరపుమైళ్లు ఇందిప్పుడు ౫౮ లక్షల ప్రజలున్నారు. వీరు ఆర్య- మంగోలియా జాతుల లక్షణములను కలిగియున్నారు. ఇది ఫ్రెంచివారి సంరక్షిత రాజ్యముగా నున్నది. స్వాతంత్ర్యమును పొందుటకు పెనగు లాడుచున్నది.

కంబుజమనేపదములోనుండి కాంభోజమనే పేరు వచ్చినది. కాంబోడియా అనేది దీనికి వికృతి. క్రీస్తుకుపూర్వము కొన్నివందల సంవత్సరముల క్రిందటనే హిందూదేశపు తూర్పు సముద్రతీరముల నుండి బ్రాహ్మణమత ధర్మములును సంస్కృతభాషయున్నూ ఈ దేశమునకు వ్యాపించియుండెను. క్రీస్తుశకము ఐదవశతాబ్దములో నివి ఈ దేశమునందు మరింత ప్రబలమైనవి. ఈసంగతులు ఎన్‌సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా అను ఆంగ్లవిజ్ఞానసర్వస్వములో వ్రాయబడియున్నవి.

ఇంతదూరమున ఉన్న ఈ కాంభోజానికీ తెలుగువారికీ ఇంత సన్నిహితసంబంధం ఎలాగ ఏర్పడినది అనేది ఒక చిత్రమైన కథ. కొంచెంజాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే ఒక్క కాంభోజముతోనే గాక ఈతూర్పు సముద్రతీరానఉన్న అనేక దేశాలతోను ద్వీపాంతరాలతోను కూడా మనకు చాలా సంబంధం ఉండినట్లూ మన నాగరికత ఆ దేశాలకు చాలాకాలం క్రిందటనే వ్యాపించినట్లూ తెలుస్తుంది.

కౌండిన్యుని 'ఫ్యూనాన్' రాజ్యము

ఆశియా ఖండము యొక్క ఆగ్నేయ భాగమునగల ఇండోచీనా (Indo - china) లోను మలయద్వీపకల్పములోను, జావా సుమత్రా, బలి, బోర్నియో మొదలైన ద్వీపములలోను భారతదేశ నాగరికత వ్యాపించిన చరిత్రను గూర్చిన వివరములు కొన్ని చీనాసామ్రాజ్య చరిత్రవలన తెలియుచున్నవి. ఈప్రాంతములకుపోయిన చీనాదేశపు రాయబారుల వ్రాతలవలన క్రీ. శ. మొదటి శతాబ్దిలో కౌండిన్యుడను బ్రాహ్మణుడొకడు భారతదేశము నుండివచ్చి, ఇండోచీనా దేశమధ్యమున చీనావారు ఫ్యూనాన్ (Funan) అని వ్యవహరించిన గొప్పరాజ్యమును స్థాపించినట్లు తెలియుచున్నది.

ప్రస్తుతము 'అన్నామ్' అని పిలువబడుచున్న చాం దేశములో కనబడిన క్రీ శ. ౭-వ శతాబ్దినాటి యొక సంస్కృత శాసనములో ఇండోచీనాలో "ఫ్యూనాన్"కు రాజధానియైన భావపురస్థాపన విషయముగూర్చి వివరింపబడి యున్నది.

ఈ కౌండిన్యుడు ఇండోచీనా దేశపురాజకొమరితను, పెండ్లియాడి యొక రాజవంశమునకు మూల పురుషుడైనట్లు కూడా చెప్పబడుచున్నది. తరువాత నీరాజవంశమును భారతదేశములోని చంద్రవంశముతో ముడిపెట్టినారు. తరువాత భారతీయ నాగరికతను క్రమక్రమముగా ఇండోచీనాలోనంతటను వ్యాపింపజేసి ఇతర రాజ్యములో కూడ స్థాపించినారు. ఇప్పుడు, కాంబోడియాయని వ్యవహరింపబడు కాంభోజ రాజ్యము వానిలో నొకటి. ఇది మొదట ఫ్యూనాన్ రాజ్యమున

కొక సామంత రాజ్యముగా నుండెను. ఇప్పుడు అన్నాము అని పిలువబడు చంప రాజ్య మింకొకటి. దక్షిణసయాము (తాయి భూమి) లోని ద్వారవతి యింకొకటి. బర్మాలో పెగూరాష్ట్రములోని హంసావతి మరియొకటి. ఆరాష్ట్రము లోనేయుండిన అరిమర్దనపుర రాజ్యము మరియొకటి.

భా ర తీ య సం స్కృ తి

బర్మానంటి క్రిందికిపోయిన మలయ ద్వీపకల్పములో భారతీయ సంస్కృతి చాలాకాలము క్రిందటనే నెలకొనినది. బోర్నియోలో క్రీ. శ. ౪ వ శతాబ్దినాటి సంస్కృత శాసనములో మూలవర్మన్ అనురాజు వైదికాచారముల ప్రకార మొక యజ్ఞమును చేయించినట్లు చెప్పబడియున్నది.

జావాలో పశ్చిమభాగమున పూర్ణవర్మయను రాజు కాలువ నొకదానిని త్రవ్వించినాడు. తాను శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క అంశమున జన్మించితినని చెప్పుకొనుచు అట్లు ప్రవర్తింపసాగినాడు. బలిద్వీపమున నిప్పటికిని భారతీయ నాగరకత కనబడుచున్నది. సుమత్రాద్వీపము పూర్వము సువర్ణద్వీపమని వ్యవహరింప బడుచుండెను. తరువాత జావా (యవ) ద్వీపము నందలి మధ్యభాగమునను తూర్పుభాగమునను కూడా హిందువుల నాగరికతగల రాజ్యము లేర్పడెను.

శ్రీ విజయ సామ్రాజ్యము

సుమత్రా ద్వీపముయొక్క ఆగ్నేయ భాగమున శైలేంద్ర రాజవంశమువారు స్థాపించిన "శ్రీవిజయ" సామ్రాజ్యము, చీనాకును హిందూదేశమునకును మధ్యగల

పూర్వ పశ్చిమ సముద్రములనెల్ల కొన్నివందల సంవత్సరముల పాటు అతివైభవముతో నేలిన రాజ్యముగానుండెను. క్రీ. శ. ౮వ శతాబ్దములో సుమత్రా రాజ్యములోని కొన్ని భాగముల పైనను జావా మలయ భూభాగముపైనను ద్వీపకల్పముదగ్గరను గల యనేక చిన్నద్వీపముల పైనను శ్రీ విజయ సామ్రాజ్యాధీశులు తమయధికారమును వదలివేసిరి. ఈ శ్రీవిజయసామ్రాజ్యము సంస్కృత విద్యకు నిలయముగా నుండెనని చీనా దేశపు యాత్రికుడైన ఇట్సింగు వ్రాసియున్నాడు.

మజాపహిత రాజ్యము

క్రీ. శ. ౧౪ వ శతాబ్దమున నీ మలయ ద్వీపకల్పములోను మలయ భూభాగము (Peninsula) లైలోను బిల్వతిక్తమను సంస్కృత నామముగలమజాపహిత్ రాజ్యము వ్యాపించియుండెను. ఇది బౌద్ధ సంప్రదాయములు గల హిందూ రాజ్యము. దీనికి గొప్ప నౌకా బలముండెను. ఉత్తరమున ఫిలిప్పీను ద్వీపములవరకును, తూర్పున ఆస్ట్రేలియాఖండమువరకును గల సముద్రములో వీరి నౌకలు శాంతి భద్రతలను స్థాపించుచుండెను.

కాంభోజ రాజ్యము

అన్నాము అనబడు చంపదేశములోను కాంబోడియా యనబడు కాంభోజరాజ్యమునను బోర్నియో జావా సుమత్రా బలిద్వీపములలోను కనబడుచున్న శాసనములవలన విశాల భారత దేశచరిత్రను నిర్మించుట కవకాశము లేర్పడినవి.

ఇండోచీనాలోనున్న ఫ్రెంచివిద్వాంసులును, జావాలో

నున్న డచ్చిపురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులు (Archeaelogist$_s$)ను ఈ శాసనములను పరిశోధించి వానిచారిత్రిక ప్రాముఖ్యతను తమ భాషలలో వివరించియున్నారు. ఈ విషయములనుగూర్చి ఇంగ్లీషు భాషలో నేమియు వ్రాయబడనందున ఆ ప్రాంతము లందు వ్యాపించియున్న భారతీయ రాజకీయ వైజ్ఞానిక విశేష ములను గూర్చి మన కంతగా తెలియుటలేదు.

క్రీ. శ. ౬ వశతాబ్దిమధ్య కాంభోజము ఫ్యూనాన్ రాజ్యముయొక్క సార్వభౌమత్వమునుండి వెలువడిస్వతంత్రమై మహాశూరులైన రాజులవలన పరిపాలింపబడసాగెను. క్రీ. శ. ౬ వ శతాబ్దమునుండి ౧౪ వ శతాబ్దమువరకును, హైందవ నాగరికతా ప్రాబల్యముగల ఈ రాజ్యముయొక్క వైజ్ఞానిక చరిత్రయు కొంతవరకు దాని రాజకీయ చరిత్రయు కూడ తెలియగల ౫౦౦ శాసనములు అక్కడ దొరకినవి. వానిలో చాలవరకు సంస్కృతములోనే యున్నవి.

చ ం ప

కాంభోజరాజ్యమునకు తూర్పున చంపయను హిందూ రాజ్యమొకటి యుండెను. ఈరాజ్యమునకు చీనావారితోను అన్నాము రాజ్యమువారితోను నిరంతరపోరాటము తటస్థించు చుండినందువలన దీనిచరిత్ర చిక్కులతో నిండినది. ఇక్కడ దొరికిన ౧౫౦ శాసనములును చీనా అన్నాము చరిత్రలలోని ఆధారములును గలిసి ఈరాజ్యముయొక్క సమగ్రచరిత్ర నిర్మాణమునకు వీలు కలిగించుచున్నవి. ఇండోచీనాలోని హిందూరాజ్య ప్రభుత్వయుగచరిత్రను బయటికి తీసి మనకుప కారము చేసినవారు ఫ్రెంచిపురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులే.

జావా, సుమత్రా, బలి

జావా, సుమత్రా, బలి ద్వీపములలో కూడా కొన్ని సంస్కృత శాసనములును, జావాలోని పూర్వపు భాషయైన "కవి" భాషలోని శాసనములు కొన్నియు కనబడినవి. ఇందులో కవి భాషలోనివి రెండు చరిత్ర గ్రంథములు (Chronicles) క్రీ. శ. ౧౩-౧౪ శతాబ్దాలనాటి వైభవమును చాటుచున్నవి. క్రీ. శ. ౯, ౧౦ శతాబ్దులనాటి అరబ్బీ వర్తకుల వృత్తాంతములు, ఈ ద్వీపములలోని రాజకీయ సాంఘిక ప్రజాజీవనమును గూర్చిన కొన్ని విశేషములను తెలుపుచున్నవి. డచ్చి పురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులు శాసనములను పరిశోధించి హిందూ యుగ చరిత్ర నిర్మాణమునకు తోడ్పడుటయే గాక అక్కడి హిందూ దేవాలయములను స్మృతి చిహ్నములను (monuments) జాగ్రత్తగా కాపాడి మనకు మహోపకారమును చేసినారు.

అంకోర్ వాట్

కాంబోడియా యనబడు కాంభోజ రాజ్యమున క్రీ.శ.౧౨వ శతాబ్ది పూర్వార్థమునను న్న రెండవ సూర్యవర్మ యను రాజు నిర్మించిన "అంకోర్ వాట్" విష్ణ్వాలయము ప్రపంచమునందలి చిత్రనిర్మాణములలో నొకటిగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఇది మొన్న మొన్నటి వరకు నొక ఘోరారణ్యమున కప్పబడి యుండి నందువలన చాల కాలము వరకును ఎవరికిని దీని సంగతియే తెలియకుండెను. దానిని ఫ్రెంచి విద్వాంసుడైన హెచ్. మోహో (H. Mouhot) ౧౮౬౦ లో కనుగొని ఆశ్చర్యము జెంది అది ప్రపంచములో కెల్ల అద్భుతమైన గొప్ప నిర్మాణమని తన దినచర్య

పుస్తకములో వ్రాసికొన్నాడు. అంకోరువాటులోనినిర్మాణము లన్నియు చాలా గొప్పవే. అక్కడి కందకము వెడల్పు ౭౦౦ అడుగులు. దేవాలయముచుట్టునున్న ప్రాకారము తూర్పు పడమరలకు ఒకమైలులో మూడింట రెండువంతులు పొడుగును ఉత్తరదక్షిణములకు అరమైలు పొడుగును ఉన్నది. ఈ దేవాలయము మూడు అంతస్తులుగా నున్నది. దానికి గొప్ప గొప్ప గోపురములున్నవి. దానిలోపలిగోడలపైన రామాయణములో నుండియు మహాభారతములోనుండియు హరివంశములో నుండియు అనేక ఘట్టములను సూచించు బొమ్మలు చిత్రింపబడి యున్నవి.

శి ల్ప ము లు

జావాలో 'బోరోబొదూరుస్తూపము' అను నొక బౌద్ధ స్తూపమున్నది. ఒక కొండనే యొకస్తూపముగా మలచినారు నేర్పరులైన శిల్పులు! జావాలో మధ్య భాగమున ప్రాంబనన్ అను చోట రాతి గోడలపైన రామాయణములోని మొదటి యైదు కాండలలోని కథను బొమ్మలుగా చెక్కినారు. కాంబోడియాలోనున్న అందమైన దేవాలయములు జావాలో లేవు గాని ఇక్కడి దేవళముల శిల్పము కాంభోజములోని వానికన్న చాలా అందమైనది. జావాలోని బౌద్ధశిల్పముల లోని విగ్రహములలోకొన్ని ప్రపంచములోని శిల్పములన్నిటి కన్నను అందమైనవిగా నున్నవి. ఈ పైసంగతుల నన్నిటిని డాక్టర్ బి. ఆర్. చటర్జీగారు మోడరన్ రివ్యూ మ్యాగజీన్ లో ఒక వ్యాసముగా వ్రాసియున్నారు. *

---

* Modern Review for March 1929 pp. 337-338.

శా స న ము లు - గా థ లు

అలాంటి సంబంధం ఉండేదనడానికి కొన్ని శాసనములు, గాథలు, శిల్ప సంప్రదాయములు కూడా తోడ్పడుతున్నవి. క్రీ. శ. ౨౮౮ సం॥ లో ఇండోచీనాదగ్గర చంపా దేశమును పరిపాలించుచుండిన చండవర్మ యనేరాజు అప్పుడు ఆంధ్ర దేశము నేలుతూవుండినరాజుకు రాయబారమును పంపినాడు. అది తిరిగి రావడానికి నాలుగేళ్ళు పట్టినది. అప్పుడు నాగార్జున కొండదగ్గర విజయపురిని రాజధానిగా జేసికొని ఇక్ష్వాకు వంశీయుడైన వాసిష్ఠీపుత్రబాహుబలశాంతమూల మహారాజు ఆంధ్రదేశము నేలుచుండెను. ఇప్పుడు నాగార్జున కొండదగ్గర శిధిలావస్థలోనున్న విజయపురి అనేది ఒక మహాపట్నం. అక్కడ దొరికిన శాసనం ఒకటి బౌద్ధ ఉపాశికబోధిశ్రీ అనే యామె వ్రాయించినది, చూస్తే చీనాదేశం మొదలు కాశ్మీరం వరకు నుండే నానాదేశాలవారు వర్తకులు, మతవ్యాపకులు తీర్థవాసులు ఆంధ్రదేశానికి తరచుగా వస్తూపోతూ ఉండే వారని తెలుస్తుంది. అంతేకాదు; చంపాదేశంలో కనబడే ప్రాచీన లిపి ఆంధ్రదేశంలో ఆకాలంలో అనగా క్రీ. శ. ౧, ౨ శతాబ్దాలనాటి ప్రాచీన బ్రాహ్మీలిపి. *

చంపాదేశమునందు వోకన్ అనే పట్టణములో ఇటీవల కనబడిన 3 వ శతాబ్దమునాటి శాసనము ఆంధ్రినంశజుడైన వాసిష్ఠీపుత్రశాతకర్ణి శాసనలిపి యని శాస్త్రజ్ఞులంటున్నారు.

---

* చూ. ప్రాచీనాంధ్రులు—వలసరాజ్య చిహ్నలు. శ్రీ భావరాజు వెంకట కృష్ణారావుగారు, భారతి ప్రమాది, శ్రావణము

జావా సుమత్రా బలి ఇండోచీనా సయాం బర్మా దేశము లందు కనబడిన పురాతనశాసనము లన్నియు గోదావరి కృష్ణా గుంటూరు నెల్లూరు మండములందు కనబడిన ౫, ౬, ౭ శతాబ్దములనాటి పురాతనలిపిలోనే వున్నవి. పరిశోధకులు దీనిని వేఁగీలిపి యని "తెలుఁగు కన్నడలిపి" యని యంటున్నారు. ఈదేశాలన్నిటిలోను శాలివాహనశకమే వాడుకలో నుండినది. కేవలము తెలుఁగువారును కన్నడులును మాత్రమే వాడుచుండిన శకమిది. దీనిని ద్రావిడులైన అరవ వారెన్నడును వాడినవారు కారు. ఉత్తర హిందూదేశీయులు విక్రమ శకమునే ఉపయోగించేవారు. అందువల్ల నీదేశాలతో తెలుగు వారికే ఎక్కువ సంబంధముండినట్లు నిశ్చయించ వచ్చునని శ్రీ డాక్టర్ పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్యులవారిట్లువ్రాసియున్నారు*

"ప్రస్తుతము ఇండోచీనా అనేదేశముదగ్గర పూర్వము ఫ్యూనాన్ రాజ్యమును స్థాపించిన కౌండిన్యుడను బ్రాహ్మణుడు దక్షిణహిందూదేశమునుండి అక్కడకు వచ్చినాడని, అక్కడ నొక నాగకన్యకను పెండ్లాడినాడని, అతడు ద్రోణుని పుత్రుడైన అశ్వత్థామవలన ఒకకుంతమును వరప్రసాదముగా పొందినాడనినీ గాథయొకటి అక్కడ వాడుకలో నున్నది. ఇది ఈ ద్వీపాంతరములోని రాజ్యమునకును దక్షిణహిందూ దేశము నేలిన పల్లవరాజవంశములకును గల సంబంధమును సూచించుచున్నది." తాము అశ్వత్థామ సంతతివారమనినీ బ్రహ్మవంశమువారమనినీ పల్లవులు తమ శాసనములందు వ్రాసికొనియున్నారు. యవన పహ్లావ కాంభోజులు మొదట

* చూ: ఆంధ్రులు సంస్కృతి సంబంధములు, భారతి, ప్రమాది, భాద్రపదము.

క్షత్రియులైయుండినను వైదిక ధర్మములను తప్పి చరించి నందువలన శూద్రులైనట్లు విష్ణుపురాణమునందు చెప్పబడిన గాథ యీసంగతినే సూచించు చున్నది

మలయాద్వీపకల్పములో తూర్పుతీరమునగల "లిగో" పట్టణమును అశోకవంశజుడైన దంతికుమారుడు స్థాపించినాడననీన్నీ అతడు దంతపురమునుండి వచ్చుచుండగా ఓడపగిలి యాతీరమును జేరినాడననీన్నీ అక్కడ నొకగాథఉన్నది. ఈ దంతపురము కళింగదేశపు పూర్వరాజధాని. "స్వస్తిశ్రీ విజయదంతపురాత్" అని అనేక శాసనములు దీనిని పేర్కొని యున్నవి. దీనివలన ఆంధ్రులకీ ద్వీపాంతరములతో చిరకాలమునుండిదగ్గర సంబంధమున్నట్లు తెలియుచున్నది.

క్రీస్తుశకము 3 వ శతాబ్దినుండి తొమ్మిదవ శతాబ్ది వరకును ద్రావిడాంధ్ర దేశములనేలిన పల్లవులకాలములోను వారి తరువాత ౧౨ వ శతాబ్దమువఱకు నాంధ్ర దేశమునేలిన చాళుక్యుల కాలములోను వేంగి దేశము, దక్షిణమున కాంచీపురమునుండి ఉత్తరమున మహానది వఱకును పడమర బళ్లారి వఱకును వ్యాపించియుండెనని శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు తమ ఆంధ్రుల చరిత్రలో వ్రాసియున్నారు.

సంస్కృతాంధ్ర సంప్రదాయము

క్రీ. శ. ౪౦౫-౪౧౧ సం॥ లమధ్య భారత దేశమున పర్యటనము చేసిన చీనా దేశపు బౌద్ధసన్యాసియైన ఫాహియాను అనేక బౌద్ధగ్రంథములను దీసికొని దక్షిణ హిందూ దేశమునుండి

సింహళమార్గముగా ఓడనెక్కి తన దేశమునకు పోతూవుండగా తుపాను వచ్చినదనిన్నీ అప్పుడా యోడమీదనున్న బ్రాహ్మణు లావిపత్తునకతని బౌద్ధగ్రంథములే కారణములని నిందించివానిని సముద్రమున బారవేయ ప్రయత్నించిరనిన్నీ వ్రాసినాడు. ఇంతేగాక తన మార్గమధ్యమున జావాలోకూడా పాషండు లును బ్రాహ్మణులును ఉన్నారని ఆతడు వ్రాసియున్నాడు. దీనినిబట్టి ఆకాలమున బ్రాహ్మణులు సముద్రయానము చేయుచూ దేశాంతరములందుకూడా నెలకొని వైదికమత మును ప్రచారము చేయుచుండినట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

శాతవాహనుల కాలములోను పల్లవుల కాలములోను చాళుక్యుల కాలములోనుకూడా ఆంధ్ర నాగరికత సముద్ర ములుదాటి దేశాంతరములలోను ద్వీపాంతరములలోను వ్యాపిం చినట్లు అనేక దృష్టాంతములు కనబడుచున్నవి. బ్రాహ్మణ బౌద్ధ మతధర్మములు, ఆచారవ్యవహారములు, వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాసములు, సంగీత సాహిత్యములు నృత్యనాటకశిల్ప కళలు, దక్షిణ హిందూదేశమునుండి బర్మా, మలయా, ఇండో చీనా, కాంబోడియా దేశములకును జావా సుమత్రా బోర్నియో, బలి, ఫిలిప్పీను ద్వీపములకునుకూడా వ్యాపించెను.

ఇప్పుడు ఇండోనేషియా అని పిలువబడు ప్రాంతము లందు పూర్వకాలము వర్ధిల్లిన చంప, అంకోరు, శ్రీవిజయ, మజాపహిత మొదలైన ప్రదేశములన్నియు సంస్కృత విద్యా కేంద్రములుగా నుండినవి, ఆ ప్రాంతములందలి రాజ్యముల పేళ్ళు నగరముల పేళ్ళు వానినేలిన రాజులపేళ్ళును భారతీయ

సంస్కృత నామములే. అక్కడి రాజసభలందలి యాచార
వ్యవహారములన్నియు భారతీయ సంప్రదాయము ప్రకారము
సంస్కృతమునందే జరుపబడుచుండెను. రాజోద్యోగులు కంద
ఱకును సంస్కృత పౌరుషనామములే యుండెను. ఎన్ని రాజ
వంశములు మారినను ఆబిరుదులిప్పటికిని సయాం (తాయి)
దేశములో నిలిచియున్నవి. తుదకు మహమ్మదీయ రాజ్య
ముగామారిన మలయా ద్వీపకల్పములోకూడా ఇప్పటికిని అవి
నిలిచియున్నవి.

ఇండోనేషియా దేశములన్నిటిలోను మన పురాణేతి
హాస కథలు వ్యాపించియున్నవి. మన రామాయణ భారత
గాధలకుసంబంధించిన బొమ్మలు శిల్పములుఆటపాటలు నుకొద్ది
మార్పులతోఅక్కడకనబడుతున్నవి. జావా బలిద్వీపములలోని
నృత్యకళ కేవలము మనభరతనాట్యమునుండి వచ్చినదే.
మన వీధినాటకముల వంటివే అక్కడ కనబడుతున్నవి. అక్కడి
తోలుబొమ్మలాటకు వయాంగ్ అనిపేరు. దానిలోనిబొమ్మలు,
కథలు పాటలు రాగములు మన తెలుగు తోలుబొమ్మలాట
లలో నున్నట్లే ఉన్నవి. అందువలన అది మన ఆంధ్రదేశము
నుండి అక్కడకు వ్యాపించిన దనడానికి సందేహము లేదు.

బలిద్వీపము చాలా చిన్నదైనను ఇప్పటికిని అక్కడ
సనాతనధర్మ సంప్రదాయములు నిలిచియున్నవి. హిందూదేశ
ములోని సంస్కృతలిపి ఫిలిప్పైను దీవులకు కూడా వ్యాపించి
నవి. ఆభాషలో మన తెలుగు మాటలు కూడా కొన్ని ఉన్న
వని తెలుస్తున్నది. కాంభోజములోని లిపి కేవలము మన దక్షిణ
హిందూదేశము నుండి అక్కడికి వ్యాపించినదే. అందనేక

సంస్కృత పదములు చాలా కొద్ది మార్పులతో నున్నవి. అక్కడి సివిలు క్రిమినలు ధర్మశాస్త్రవిధులు మన మనుస్మృతి పైన నాధారపడుపబడి బౌద్ధమతమున కనుగుణములైనమార్పులతో క్రోడీకరింపబడినవి. ఈ నాగరికతను గురించి శ్రీ జవహర్లాల్ నెహ్రూగారు తమ గ్రంథములలో వ్రాసినారు §

ఈ వలసరాజ్యము లందలి శిల్ప సంప్రదాయము లన్నియూ భారతీయములై యుండుట ముఖ్యముగా గమనింపదగిన విషయము. పూర్వము కాంభోజ రాజ్యమునకు రాజధానియైన అంకోర్ తోమ్‌లోను అంకోర్ వాట్ లోను గొప్ప గొప్ప దేవాలయము లున్నవి. వీనిలో మన దేశపు శిల్ప సంప్రదాయములు కనబడుతున్నవి. ఆ దేశంలోకూడా అయోధ్య ఉన్నది. అక్కడకూడా మన రామాయణభారత గాథలున్నవి. అక్కడను మన విఘ్నేశ్వరుడు, శివుడు విష్ణుమూర్తి మొదలైన దేవుళ్లు ఉన్నారు.

ఇండోచీనాలోని "స్వాన్ కోలాక్"లోని దేవాలయము చాలా పురాతనమైనది. అది రెండు వేల సంవత్సరముల నాటిదని అంటారు. అది హిందూ దేశపు దేవాలయము వలెనున్నదట. అక్కడనున్న కంచు విగ్రహములలో గుంటూరు జిల్లా బుద్ధాం' లోనుండే విగ్రహముల లక్షణములు కనబడుతున్నవని న్యూయల్ దొర వ్రాసినాడు.

---

§ Glirmpses of world History pp. 98-103 Discovery of India pp. 217 - 239. — Pandit Jawaharlal Nehru

పూర్వకాలపు తెలుగునాటకాలు

"భ్రమరులు జాళెముల్ బయనముల్ మెఱసి
రమణఁ బంచాంగ పేరణి యాడువారు
ప్రమథపురాతన పటు చరిత్రములు
క్రమ మొంద బహునాటకము లాడువారు
లలితాంగ రసకళాలంకారరేఖ
లలవడ బహురూప మాడెడువారు

* * *

అమరాంగనలు దివినాడెడుమాడ్కి
నమరంగ గడలపై నాడెడువారు
అవియద్గతి యక్షులాడెడునట్టి
భావన మ్రోకులపై నాడువారు
భారతాది కథలు చీరమఱుఁగు
నారంగబొమ్మల నాడించువారు
కడునద్భుతంబుగ గంభసూత్రంబు
లడరంగ బొమ్మలనాడించువారు
నారట గంధర్వ యక్షవిద్యాధ
రాదులై పాత్రల నాడించువారు"

అని నన్నయభట్టారకునికి రెండువందల సంవత్సరముల తరువాత క్రీస్తుశకము ౧౩ వ శతాబ్దిలోనుండిన పాల్కురికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్య చరిత్రమునందు పర్వత ప్రకరణములో వ్రాసియున్నాడు.

నేడు మనము జూచు దొమ్మరియాటలు తోలుబొమ్మలాటలు, పగటివేషములు, వీధిభాగవతములు, మన దేశమునందు చిరకాలమునుండి యున్నవనుట కీ ద్విపదలే సాక్షి.

సోమనాథుని తరువాత నూరునూటయేబది సంవత్స

రముల తరువాత క్రీ. శ. ౧౩౮౫-౧౪౭౫ మధ్యనుండిన కవి సార్వభౌముడైన శ్రీనాథుడు కూడా తనకాలమునాటి జక్కుల సానులును వేశ్యలును వేషములు వేసి నాటకము లాడుటను నృత్యములు చేయుటను పేర్కొని వర్ణించియున్నాడు.

"కోణాగ్ర సంఘర్ష ఘుమ ఘుమధ్వని తార, కంఠస్వరంబుతో గారవింప మనిబొట్టు బోనాన నసలు కొల్పినకన్న, కొడుపుచేఁ దాటించు నెడపదడప శృతికి సత్కర్షంబుఁ జూపంగవలయుజో, జెవితాడు బిగియించు జీవగట్టి గిల్కు గిల్కునమ్రోయు గింకిణీ గుచ్ఛంబు, తాళమానంబుతో మేళవింప రాగముననుండి లంఘించురాగమానక, నురుమయూరద్వయంబుపై నొత్తిగిల్ల కామవల్లీ మహాలక్ష్మి కైటభారి, వలపువాడుచువచ్చె జక్కులపురంధ్రి."

అని క్రీడాభిరామమను వీథినాటకమునందు కాకతీయ ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి రాజధానియైన ఓరుగల్లులో కళావంతుల కులమునకుజెందిన జక్కులసానియొక్క ఆటపాటలు వర్ణింపబడినవి. ఈ గ్రంథమును వల్లభామాత్యునిపేరిట శ్రీనాథకవి సార్వభౌముడే రచియించినాడని బ్ర॥ శ్రీ॥ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారి యభిప్రాయము:

ద్రాక్షారామ భీమేశ్వర మహోత్సవమున వేశ్యలు వేషములు వేసి నాటకములాడుటను నృత్యము చేయుటను శ్రీనాథుడిట్లు వర్ణించినాడు:

"విరుల దండలతోడి వేణికాభారంబు, పొంకంబు పిఱుఁదులఁ బొలియాడ మణి తులాకోటి కోమల ఝణత్కారంబు, రవలిముట్టెల మ్రోత యవఘళింపఁ గుదురునిండిన చిన్ని గుబ్బచన్నులమీఁద, ముత్యాలతీసరంబు మురువుఁజూప నలమాన తాటంక వజ్రాంకుర చ్ఛాయ, లేఁతవెన్నెలఁ బుక్కిలించియుమియ సాని యొకానొకర్తె మహోత్సవమునందుఁ, గేల నవచంద్రకాంతపు గిన్నెబూని ప్రతిభిక్షాటన మొనర్చు వేళఁజేయు, మరులునృత్యంబుజగముల మరులుకొలుపు."

—భీమఖండము ఆశ్వా ౧-౧౦౫

"వ॥ ... మహోత్సవ మండపమునందుఁ జేరొసగంబుండి కుంచెలీ దండలాసక పేరిణీ ప్రేంఖణ చిందు కందుక ధమాళిచేల మతల్లి హల్లీస కాది నృత్యంబు లవలోకించుచు,

— భీమఖండము అశ్వా ౧-౧౧౫

కు ర వం జి - య క్ష గా న ము

రుద్రకవి విరచితమైన సుగ్రీవ విజయ మను యక్షగాన మునకు బ్ర॥ శ్రీ॥ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన పీఠికలో యక్షగానముల పుట్టు పూర్వోత్తరములను గురించి చర్చించియున్నారు.

ఆంధ్ర కర్ణాటకద్రవిడ దేశములందలి అరణ్యములలో నివసించు చెంచులు, కురవలు లేక కొఱవలు మొదలైన వారు శ్రీశైలము అహోబిలము వెంకటాచలము మంగళగిరి మొదలైన పుణ్యక్షేత్రములలో జరుగు తిరునాళ్ళలో చేయు చుండిన నృత్యవిశేషమే (కురవలఅంజె లేక అంగ) కురవంజి లేక కొఱవంజి అనబడిన దనియు కాలక్రమమున అది ఆయా క్షేత్రమాహాత్మ్య కథలతోను శివవిష్ణులీలల కథలతోను కలిసి గేయరూపము దాల్చినదనియు వారు వ్రాసినారు. నృసింహ స్వామి చెంచెతను బెండ్లాడినకథ చెంచెతకథయనియు, మాయా కిరాత వేషమున నున్న పార్వతీ పరమేశ్వరులకథ కిరాతార్జు నీయ కథ యనియు, కురవంజులై వెలసినవి. ఈకురవంజులలో నటీనటులవంటి సింగి, సింగడు అను రెండు పాత్రలు వచ్చిచేరి నవి. తరువాత కొన్నిటిలో కథాసంధాయకుడు లేక సంధివచ నములు చెప్పువాడైన విదూషకునివంటి కోణంగి యనే

---

* చిందు, గంతు, గొండ్లి, అంజ, అంగ, ఇత్యాదులు నృత్య విశేషములు

మూడవ పాత్రకూడా వచ్చి చేరినది. కోణంగినే తరువాత జోడి గాడనిరి.

ఈ కురవంజులు క్రమక్రమముగా పట్టణములందు కూడా ప్రదర్శింపబడి నాగరికత జొరగా కవులు తమ తెలివి తేటల నుపయోగించి అందులో ఛందోబద్ధములైన గేయము లను అనేకవిధములైన దేశిరచనలను చొప్పించి వానిని సల క్షణములైన యక్షగానములుగా మార్చినారు. అప్పకవి యక్ష గానమునకు లక్షణమును చెప్పినాడు. ఈ యక్షగానములలో బహువిధములైన పురాణకథలు చేర్చిరి. కురవంజులలోని సింగి సింగడు పాత్రలు రామ నల హరిశ్చంద్ర సీతాదమయంతి చంద్రమతి పాత్రలుగా మార్చిరి. అయితే పూర్వకాలపు ఆటవికుల కురవంజి సంప్రదాయ సూచకమైన ఎఱుకతసాని పాత్రను మాత్రము తప్పకప్రవేశపెట్టి దానిచేత ప్రపంచ జ్ఞాన వేదాంత బోధకములైన ఉపన్యాసములను జేయింపసాగిరి.

యక్షగానములలో ఏలలు జోలలు, సువ్వాలలు, ఆరతులు, ధవళములు, శోభనములు, చందమామ సుద్దులు, వెన్నెల పదములు, చిలుక పదములు, అల్లోనేరేళ్లు, త్రిభం గులు, సీస కందార్థములు, ద్విపదలు, త్రిపదలు, చౌపదలు, షట్పదలు, మంజరులు, జక్కులరేకులు మొదలైన అనేక దేశి రచనలున్నవి.

చాలకాలమూ వఱకును యక్షగానములను జక్కులవా రను కళావంతులే ప్రదర్శించు చుండేవారు.

కొఱవంజియనగా ఎఱుకలసాని అని అర్థము. దీనికి కుర వంజిఅని కూడా రూపాంతరము ఉన్నది. పూర్వము రాజులను

రాణులును ఎఱుక చెప్పించుకొని ఎఱుకలసానిని యథోచితముగా బహూకరించేవారు. కదిరీపతి రచించిన శుక సప్తతిలో నొక కొరవంజి రాజుగారి దర్శనమునకు వస్తుంది. అది చాలా అందమైనది: "ఇది దారికట్టిది మొనకట్టిది కాంతావశ్యకరణమిది నీమది కింపొదవించునో నరేశ్వర వదిలంబ"ని తెల్పికొన్ని బదనిక లొసగినది.

దివ్యౌషధము లమ్ముకేగాక కొరవంజి చేతులుచూచి భవిష్యత్తుకూడా చెపుతుంది.

ఈకొరవంజి తెలుగు వాఙ్మయంలోనేగాక కన్నడ అరవ సాహిత్యములలోకూడా ప్రాముఖ్యత వహించినది. మనప్రబంధములలో అక్కడక్కడ కొరవంజియున్నది. యక్షగానము లనే పాత తెలుగు నాటకములలో కొరవంజి ఒక ముఖ్యమైన పాత్రగాఉంటున్నది. 'కొరవంజి పాత్ర ప్రవేశముగల యక్షగానములకు కొరవంజులని పేరు. అని ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక నిర్వచించినది.

భామకలాపంలో ఏవిధంగా గొల్లది వేదాంతోపన్యాసము చేసి ప్రేక్షకులను రంజిస్తుందో ఆవిధంగానే కొన్ని కొరవంజులలో యెఱుకలసాని వేదాంత బోధచేస్తుంది. యక్షగానములలో కొరవంజి వేషము వేసుకుని వచ్చేది సామాన్యమైన ఎఱుకలసాని కాదు. భారతీదేవిగాని పార్వతీదేవిగాని కొరవంజి వేషముధరించివస్తుంది.

తెలుగులో జ్ఞానకొరవంజి జీవకొరవంజి నాటకములు రాజమోహన కొరవంజి సత్యభామకొరవంజి మొదలైనవి

ఉన్నవి. కన్నడములో కూడా పార్వతీ కొరవంజి, అర్జున కొరవంజి, కృష్ణ కొరవంజి మొదలైనవి ఉన్నవి.

గోగులపాటి కూర్మనాథకవి వ్రాసిన మృత్యుంజయ విలాసములో పార్వతి శివునిగురించి తపస్సు చేస్తుంది. శివుడు సమాధిలో నుంటాడు. మన్మథుడు తపోభంగం చేసిపోతాడు. శివుడు విరహావేదన పడుతాడు. పార్వతిని హిమవంతుడు తీసుకొనిపోతాడు. శివుడు కొరవంజి వేషము వేసికొనివెళ్లి చమత్కారముగా ఎఱుక చెపుతాడు

రంగాజమ్మ వ్రాసిన మన్నారుదాసవిలాస నాటకము లోకూడా ఎఱుకలసానివచ్చి ఎఱుక చెవుతుంది. *

కూ చి పూ డి భా గ వ తు లు

జక్కుల సానులు, వేశ్యలు మొదలైన కళావంతులు వేషములు ధరించి నాటకము లాడుచుండుటవల్ల నాట్యకళకు గౌరవము లేకుండపోయెను. గాయకులు నటకులు అపాంక్తేయులుగ పరిగణింపబడ సాగిరి.

ఇట్టి స్థితిలో సిద్దేంద్రయతియను నొక మహానుభావుడు బయలుదేరి నాట్యకళ నుద్ధరించి ఒక గొప్ప భాగవత సంప్రదాయమును స్థాపించినాడు. ఇదే కూచిపూడి భాగవతుల సంప్రదాయము. సిద్ధేంద్రుడు భాగవతకథయైన పారిజాతాపహరణమును భామకలాపమను యక్షగానముగా రచించి శాస్త్రీయమైన భరతనాట్యసంప్రదాయములతో స్త్రీల వేషముల...

* కొరవంజి – శ్రీచింతా దీక్షితులుగారు
ఆంధ్ర పత్రిక ప్రమాది సంవత్సరాది సంచిక పుటలు 33-3

శము లేకుండా పురుషులే అందు ముఖ్యముగా సంస్కారులైన బ్రాహ్మణులే అన్ని వేషములుధరించి నాటకములాడి నృత్యగానములను చేయు సంప్రదాయమును స్థాపించినారు. కృష్ణానదీ తీరమున కూచిపూడిలో పుట్టిన బ్రాహ్మణ బాలురందఱు విద్యాబుద్ధులతో పాటు భరతశాస్త్రమునుగూడా నేర్చుకొని ఒకమారైననూ కాలికి గజ్జెకట్టి స్వామిసన్నిధానమున నృత్యము చేసి తీరవలెనను నియమమేర్పడినందువల్ల నాట్యకళానిపుణుల జనసంఘమొకటి యేర్పడినది.

ఈసిద్ధేంద్రయోగి కృష్ణలీలా తరంగిణిని రచించిన శివనారాయణతీర్థులవారి శిష్యుడని ప్రతీతి. ఏమైననేమి తరతరముల నుండి ఆ మునశిష్యులమని చెప్పుకొనుచూ కూచిపూడిలోని బ్రాహ్మణులు సంగీత సాహిత్యములందు భరతశాస్త్రమందు ప్రవీణులై పగటివేషములను వేస్తూ యక్షగానములను ప్రదర్శిస్తూ భరతశాస్త్రానుసారముగా నృత్యాభినయములను చేస్తూ దక్షిణహిందూ దేశమందంతటను ప్రసిద్ధులైయున్నారు.

పగటి వేషములు

మన దేశములో పగటివేషములు చిరకాలమునుండి యున్నట్లు కొన్ని నిదర్శనములు కనబడుచున్నవి. వేములవాడ భీమకవి శాపమువలన కళింగగంగు అను రాజు పదభ్రష్టుడై పగటివేషగాండ్రతో కలిసితిరుగుతూ మళ్ళీ ఆకవియనుగ్రహమును పొంది కళింగగంగువేషముతో వెళ్లి శత్రురాజును సంహరించి రాజ్యమును సంపాదించుకొన్నట్లు ఒక కథ చిరకాలం నుంచి మన దేశంలో వాడుకలోనున్నది.

ఇప్పటికి మన దేశంలో చాలాకాలంనుండి కూచిపూడి వారును గిడ్డిపాడు వారునుపగటివేషములు వేస్తున్నారు. కాంచీ పురము మొదలైనచోట్ల కూడా కొందరు బ్రాహ్మణులు పగటి వేషములు వేస్తున్నారు. కూచిపూడి భాగవతులు రమారమి 30 వేషములు వేస్తారు. అందులో ముఖ్యమైనవి బుడుబుడుక్కల వేషము, సోమిదేవి సోమయాజులు, కాశికావడి, జంగం వేషము, కోమటి-లింగబలిజ, బైరాగి-బాల వేషములు. అన్నిటికిని చివర వీరు శారదా వేషమును వేయుడం ఆచారము. ఆవేషమున వీరు శారదా రామాయణములోని దరువులను పాడతారు. ఈరామాయణము నెవరురచించారో తెలియదు. గాని ఇది ఒకపురాతనమైనదిగా కనబడుతూఉన్నది ఇందు లోని భాషనుచూస్తే ఇవి పదవశతాబ్దము నాటి తెలుగు శాసనముల భాషలాగ కనబడుతుందని బ్రహ్మశ్రీ పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ఈ క్రింది యుదాహరణము నిచ్చినారు. రావణుడు ప్రాణములు విడుచుచు శ్రీరామునితో ఇలాగ అంటాడు:

"సీతతో పోరక విధిలేదు. దైవమని తెలియకున్నాను గాదు. లోకమాత సీతమ్మయని నాదు మనమున నెరుగు చున్నానుగాదు. లేకపోతే మీకుశాకరాదు. మీచేతిలో జచ్చుట లేదు. చచ్చితేగాని మోక్షములేదు — ఓ శారదా కరుణానిధీ!" *

---

*. తారణ సం॥ జ్యేష్ఠమాస భారతిలో శ్రీ పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు వ్రాసిన రంగనాథరామాయణ పీఠికావిమర్శనము. పుట 512

వీధి భాగవతములు

కూచిపూడివారు, భామకలాపము, గొల్లకలాపము, ఉషాపరిణయము, ప్రహ్లాద మొదలైన అనేక వీధినాటకములను ప్రదర్శిస్తూవుంటారు. తరంగములు, అష్టపదులు జావళీలు పాడి అభినయిస్తారు. నృత్యము చేస్తారు. వీరి భరతనాట్యము సుప్రసిద్ధమైనది. కూచిపూడివారు ప్రదర్శించే యక్షగానము లనేకము లున్నను దేశమంతటను ప్రఖ్యాతి గాంచినవి వీరి భామ కలాపము, గొల్లకలాపములే. మొదటిది సిద్ధేంద్రయోగి విరచిత మైనట్లు ప్రతీతి. ఇదిపారిజాతాపహరణకథ. ఇందులో దూతికా లాలనము, సత్యభామ విరహము, దూతికా రాయబారము, శ్రీ కృష్ణుని నాయక భార నిర్వాహణము, సత్యభామా ప్రతిజ్ఞాపాలనము, రసవంతములైన ఘట్టములు. ఈ పారిజ తాపహరణమును ఇందులోని నవతుల కయ్యమును పండితులన పామరులను స్త్రీ పురుషులను రాజాధి రాజులను కవులను గాయకులనుకూడా ఆకర్షించి దేశమంతటా ప్రఖ్యాతి గాంచి నవి. అందువల్ల ఈ పారిజాత కథను అందులోని ఘట్టములన ఇతర యక్షగానములలోనికి కూడా చొప్పించసాగిరి. అప్పటి నుండి యక్షగానములకు "పారిజాతము" లనిపేరు వచ్చినది.

కూచిపూడివారి యక్షగాన ప్రదర్శనములు నవరసా భరితములై గొప్ప వేదాంతబోధ చేయదగినవై యున్నందువ వల్లను అందలి కథలన్నీ భాగవత కథలై భక్తి ప్రధానమైన లైనందు వల్లనువీరి యక్షగానములకు "భాగవతముల"నిపేరు వీరికి కూచిపూడి భాగవతులనిన్నీ పేరువచ్చినది.

ప్రశస్తి

గొల్లకలాపములోని హాస్యరసప్రధానములై వేదాంత బోధకములైన సంవాదములును భామకలాపములోని సవతుల కయ్యపు బట్టులును యక్షగానములనుండి కవులు తమ ప్రబంధములలోని కెక్కించినారు.

'అంతమదింపకువే యని పల్కిన, నంతమొందింపకు వేయనుచున్
గంతు లడంచెద నెమ్మని పల్కిన, గంతులడంచెద నెమ్మనుచున్
రంతుల నేమి ఫలంబని పల్కిన, రంతుల నేమిఫలంబనుచున్
బంతము చూడఁగదే యని పల్కిన, బంతము చూడఁగదే యనుచున్'

సీ॥ ఒట్టుసుమీ యన్న నొట్టుసుమీయంచు, నేనేమియనిన నేనేమియనుచు
గానీ గదే యన్నఁ గానీగదే యనుచు, నింకేల యనిన నింకేల యనుచు
నోసి పోవే యన్న నోసి పోవే యంచు, నౌనంటివనిన నౌనంటివనుచు
మఱువకుమిది యన్న మఱువకుమిది యంచు, నీవెంతయనిన నీవెంతయనుచు
నొక తెమఁగనికి నాసించుటొప్పదనిన, నొక తెమఁగనికి నాసించుటొప్పదనుచుఁ
బట్టియాడె నా రంభతోఁ బ్రథమరంభ, ప్రియుఁడు నిలుమన్న నిలువక
[పెద్దరోదగ,

అని పింగళి సూరన తన కళాపూర్ణోదయమున 3 వ ఆశ్వాసమునందు భామకలాపములోని సవతుల కయ్యము ననుసరించినాడు.

ఆంధ్రదేశమున వెలసిన కూచిపూడి భాగవతుల సంప్రదాయము దక్షిణదేశమునకు కూడా త్వరలోనే వ్యాపించెను. ఇప్పటికిని అరవదేశంలోం బ్రాహ్మణులు తెలుగు యక్షగానములను ప్రదర్శించుచున్నారు.

క్రీస్తుశకము ౧౩౩౬ నుండి మూడుశతాబ్దములు తుంగభద్రానదీతీరమున హంపి విజయనగరమును రాజధానిగా

దక్షిణహిందూదేశము నేకచ్ఛత్రముగా నేలిన విజయనగర చక్రవర్తుల సామ్రాజ్యములో అందుముఖ్యముగా వారి సామంతరాజులై తంజావూరు మధురల నేలిన తెలుగునాయక రాజుల ఆస్థానములలో యక్షగానములు వీథి నాటకములు రాజాదరణమును ప్రజాదరణమును పొందినవి.

భగవత్కథలతోను, పురాణకథలతోను ప్రారంభమైన యక్షగానములు తంజావూరు తెలుగునాయకరాజుల కాలములోను ౧౬౭౩ తరువాత అక్కడ రాజ్యముచేసి తెలుగు నభిమానించిన మహారాష్ట్రరాజుల కాలములోను శృంగారజీవిత వర్ణనలతో నిండినవి.

కురవంజులలోను యక్షగానములలోను ముఖ్యముగ పేర్కొనతగినవి, కిరాతార్జునీయము, గంగా గౌరీవిలాసము అలమేలుమంగావిలాసము, ఎరుకలవేషకథ, కపోత వాక్యము గరుడాచలము, త్రిపురసంహారము, దారుకవనక్రీడ, నలచరిత్ర. నిజలింగ చిక్కయ్యకథ, కన్యకాచరిత్ర, పారిజాతాపహరణము, పార్వతీపరిణయము, మృత్యుంజయ విలాసము, శివపారిజాతము, సముద్రమథనము, విజయరాఘవ చంద్రికా విహారము! రఘునాథాభ్యుదయము, మన్నారుదాసవిలాసము, సుగ్రీవ విజయము. కృష్ణలీలా తరంగిణి కృతికర్తయైన నారాయణ తీర్థులవారును త్యాగరాజస్వామి వారును కూడా భక్తిరస ప్రధానములైన పారిజాతాపహరణము నౌకాచరిత్రము అను యక్షగానములను రచించినారు. ఆంధ్రదేశమున రెండువందలును దక్షిణదేశములో మూడువందలును యక్షగానములు కనబడుచున్నవి.

"భిన్న పాత్రవేషధారణము లేక, సింగి సింగడను కొన్నిచోట్ల కోణంగి పాత్రలతోను వెలసిన వీధి నాటకములనబడు కొరవంజులు, వేషభేదములు గల శ్రవ్యరచనలై యక్షగానము లైనవి. సంధివచనములు చెప్పు కోణంగి సూత్రధారుడై "వచ్చెనమ్మా సత్యభామ" ఇత్యాదివిధములను, "అంతట హనుమంతుడేమనుచున్నాడు" ఇత్యాది విధములను పాత్రలను చేర్కొనగా తద్వేషధారులు ప్రవేశించి తమ యాటపాటల నెఱపుదురు. ఇట్లు పెంపొందిన యక్షగానములు కాలక్రమ మున పాత్రబాహుళ్యము, రంగభేదములు కూడ గలవై కొంత సంస్కృత నాటకచ్ఛాయ చొప్పడగా నాటకము లనుపేరను గూడఁ బేర్వొలసినవి" అని పూర్వకాలపు నాటకములయొక్క పరిణామమును బ్ర॥ శ్రీ॥ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులవారు చక్కగా చెప్పినారు.

పూర్వకాలపు నాటక ప్రదర్శనము

క్రీస్తుశకం పన్నెండవశతాబ్దిలో నుండినపాల్కురికిసోమ నాథుడు రచించిన పండితారాధ్య చరిత్రలో పర్వత ప్రకరణ ములో శివరాత్రినాడు శ్రీశైలంలో జరిగే తిరునాళ్ళను వర్ణిస్తూ, "ప్రమథపురాతనపటుచరిత్రములు, గ్రమమొదవ బహునాటకము లాడువారు... భారతాది కథలఁ జీరమఱుంగు నారంగ బొమ్మల నాడించువారు,... గంధర్వ, యక్ష, విద్యాధరాదులై యాడెడు నాడెడువారు విధమునఁ బ్రచ్ఛన్న వేషముల్ దాల్చి బుధికోత్సవము దులుకాడ నట్లాడువారు" అని ప్రారంభించి

వారి వేషధారణ పద్ధతులు, వారు వేసుకునే రంగులు, ధరించే దుస్తులు, ఆభరణములు మొదలైన విశేషాలన్నీ వివరించాడు.

ఈ వేషధారులు తెరలోపలినుండి బయటికి రావడము, ఆడడము, పాడడము, అభినయించడము, భరతశాస్త్రమును ప్రదర్శించడము కన్నులకు కట్టినట్లు వర్ణించాడు. వీరు శైవ కథలకు గాథలకు సంబంధించిన అనేక వేషములు వేసి "వెండియు భవు బహువిధ చరిత్రము లఖండితగతి నాటకము లాడి" నట్లున్నూ సోమనాథుడు వర్ణించాడు* ఈ వర్ణనలను బట్టి చూస్తే సోమనాథుడికాలంనాటికి పూర్వానుంచీకూడా మన గడ్డిపాడు భాగవతులు వేసే పగటివేషముల లాంటివీ, కూచిపూడి భాగవతులాడే నాటకాలలాంటివీ వున్నట్లు, అప్పటి నాటకాలలో జరిగే నృత్యము, గీతము, వాద్యము, అభినయము, ఇప్పటిలాగునే యుండినట్లూ కనబడుతూ వున్నది.

పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రకు పీఠికను వ్రాసిన శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు సోమనాథుడు క్రీ.శ. ౧౩౦౦ లో వున్నట్లు వ్రాశారు గాని కర్నాటక కవిచరిత్రను రచించిన శ్రీమాన్ ఆర్. నరసింహాచార్యులు గారు సోమనాథుడు క్రీ. శ. ౧౧౯౫ ప్రాంతంలోనే వున్నట్లు ఖండితంగా వ్రాశారు. దీనికి ఉపబలంగా క్రీ. శ.౧౨౨౦ లో నున్న సోమరాజనే కన్నడకవి తన ఉద్భటచరిత్రలో "నముదంచ ద్వృషభ స్తవా మరమహీ రామనం సోమనం" అని వృషాధిప శతక గ్రంథకర్తయైన పాల్కురికి సోమనాథుని స్తుతించి

---

* చూడు: పండితారాధ్య చరిత్ర రెండవభాగం-పుటలు 436-443.

యున్నందువల్ల సోమనాథు డంతకు పూర్వమువాడై యున్నట్లు రూఢియగుచున్నదని వ్రాసినారు.

అందువల్ల ఇప్పుడు మన కూచిపూడి భాగవతులు ప్రదర్శించే నాటకపద్ధతులు, భతరశాస్త్ర అభినయాలు క్రీస్తు శకము ౧౧౯౫ నాటికే మన తెలుగు దేశంలో బాగా వ్యాప్తిలో నుండినట్లు చెప్పడానికి వీలవుతున్నది.

క్రీ. శ. ౧౩౮౫-౧౪౭౫ మధ్య నుండిన శ్రీనాథకవి సార్వభౌముడి కాలంనాటికి యక్షగానాలను చూసి ప్రజలానం దించేవారనీ వీథినాటకాలు బాగా వ్యాప్తిలో నుండేవనీ రుజువు చెయ్యడానికి క్రీడాభిరామంలోని వర్ణనలే చాలును.

రా య ల వా రి నా ట క శా ల

౧౫౦౯ మొదలు ౧౫౨౯ వరకూ విద్యానగరం రాజ ధానిగా కటకం మొదలు కన్యాకుమారివరకూ గల దక్షిణ దేశాన్నంతా ఏకచ్ఛత్రంగా పరిపాలించిన శ్రీ కృష్ణదేవ రాయలవారికాలంలో విజయనగరం చక్రవర్తుల రాజనగరు లోనే ఒక నాట్యశాల, ఒక నృత్యశాల వుండేవి. అందులో నాటకాలను ప్రదర్శించేవారు. రాయలవారే సంస్కృతంలో జాంబవతీకల్యాణం అనే నాటకాన్ని రచించి శ్రీ విరూపాక్ష స్వామివారి వసంతోత్సవసమయములో ప్రదర్శింపజేశారని ఆనాటకంలోనే వుదాహరింపబడింది.

రాయలవారి రాణివాసస్త్రీలు ఇతరులకు కనబడకుండానే

* చూడు: కర్నాటక కవి చరితె 2-వ సంపుటం పుట 292

అక్కడ ప్రదర్శింపబడే నాటకాలను చూచి ఆనందించడానికి తగిన ఏర్పాటు లుండేవి.

ఆ కాలంలో సంస్కృత నాటకాలను రాజనగరులోనే ప్రదర్శించేవారు. జనసామాన్యాన్ని ఆకర్షించే యక్షగానాలను పట్నాలలోనూ పల్లెలలోనూ ప్రదర్శించేవారు.

ఈ యక్షగానాలనేవి దేశభాషలలో నుండేవి. వీటిలో ఎక్కువగా పాట లుంటవి. అందులోని నటీ నటులు అనేక వాద్యవిశేషాలమధ్య ఆ పాటలను పాడుతూ నృత్యంచేస్తూ అభినయించేవారు. ఒక పాత్ర ప్రవేశిస్తూ తానెవరో చెప్తూ నుంటూ ఒక పాట పాడేపద్ధతి ఇప్పటి వీధినాటకాలలో కూడా కనబడుతూనే వుంది.

కృష్ణదేవరాయలవారి కాలంలో రచించబడి ప్రదర్శించబడే యక్షగానా లేవీ ఇప్పుడు కనబడడం లేదుగాని "తాయికొండనాటకమ"నే ఒక నాటకమున్నూ, "గంగావతరణమ"నే ఒక నాటకమున్నూ ఆకాలంలో వున్నట్లు చరిత్రాధారాలు కనబడుతున్నవి.

తరువాత ఒక వంద సంవత్సరాలకు తంజావూరును పరిపాలించిన తెలుగు నాయకుల ఆదరణక్రింద రచించబడిన యక్షగానాలుమాత్రం ఇప్పటికీ నిలిచియున్నవి. అలాంటివి ఒక వందదాకా తంజావూరు సరస్వతీ మహాలుగ్రంథాలయంలో కనబడు తున్నవి.

ఆ కాలంలో నాటకాలను ఆడేవారిలో స్త్రీలు పురుషులు కూడా వుండేవారు. సర్వసాధారణంగా ఈ నటీ నటులు

కళావంతులుగా వుండేవారు. ఇలాంటి నాటకాలాడే వారి "మేళా"లున్నట్లుకూడా అప్పటి గ్రంథాలవల్ల కనపడుతూ వున్నది.

రంగస్థలము

రంగస్థలంమీద ఇప్పటిలాగనే ఒక తెరవుండేది. తెరలో నుంచి పాత్రధారులు వెలువడి వచ్చేవారు. వారు రకరకాల వేషాలను వేసేవారు. రంగస్థలముమీద గంగానది, కైలాస పర్వతము, ఉద్యానవనములు, అడవులు, వన్యమృగములు, పశుపక్ష్యాదులు కన్నులకుకట్టినట్లు ప్రదర్శించేవారట. స్త్రీపురుష పాత్రధారులు తమతమ వేషాల కుచితములైన దుస్తులు ఆభరణాలు ధరించేవారు. నవరత్నఖచితములైనబంగారు నగల లాగ కనబడేటట్లు లక్కతోను, రంగుతోను, వరకురేకుతోను మెచ్చుపని చేసిన దుస్తులను తయారుచేసి వాటిని ధరించేవారు. వీణ మొదలయిన వాద్యములతో కొందరు స్త్రీలు గానం చేయ డంతో నాటకం ప్రారంభమయ్యేది. తరువాత సూత్రధారుడు రంగస్థలంమీదికి వచ్చి నాందీపద్యములను చదివి, నాటకం పేరు, నాటకాన్నిరచించిన కవిపేరుచెప్పి తెరవెనుకకు వెళ్లగా పాత్రధారులు ప్రవేశించేవారు. నాటకప్రదర్శనం ముగిసిన తరువాత సభాసదులు నాటక మాడినవారిని సన్మానించే వారు.

ఈ వివరాలన్నీ పింగళి సూరనార్యుని ప్రభావతీప్రద్యు మ్నంలో ఉదాహరించ బడినవి. పింగళి సూరన కృష్ణదేవ రాయల తరువాత కొంతకాలంవరకూ జీవించియున్నట్లు శాసన దృష్టాంతా లున్నవి.

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నంలోనే గాక ఇంకా ఆకాలంనాటి అనేక ప్రబంధాలలోకూడా నాటక ప్రదర్శనాలనుగురించినవివరా లున్నవి. కందుకూరి రుద్రకవి రచించిన నిరంకుశోపాఖ్యానంలో "తరుణయౌవనలక్ష్మి" నర్తనము చూపె, నధికతరమైన తెర తీసినంతలోనె, చిత్తరముఃజూవు పాతరకత్తెయోలె" అనే పద్యభాగంలో రంగస్థలంమీాది తెర వర్ణింపబడింది. మను చరిత్రలోను, వసుచరిత్రలోనూకూడా నాటకశాలలు పేర్కొనబడి యున్నవి.

౧౫౧౮ వ సంవత్సరం నాటి ఒక శాసనములో "తాయికొండ నాటకము"ను బహురమ్యంగా ప్రదర్శించే చేగయ్య కుమారుడైన "నట్టువ నాగయ్య" పేరు పేర్కొనబడి యున్నది. పోతవరగ్రామ కాపురస్థుడు నట్టువ తిమ్మయ్య కొమార్తెయైన ఒక నర్తకిపేరు కూడా వుదాహరించబడియున్నదని డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు విజయనగర రాజ్యము యొక్క మూడవ రాజవంశ చరిత్రలో వ్రాసి యున్నారు. §

క్రీ. శ. ౧౫౦౫ నాటి కూచిపూడిభాగవతులు

శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి సవతి అన్నగారైన వీరనరసింహదేవరాయలువారు కృష్ణదేవరాయలవారికి పూర్వం, అనగా ౧౫౦౫ మొదలు ౧౫౦౯ వరకూ విజయనగరసామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించారు. ఆయన సమక్షంలో కూచిపూడిభాగ

§ Studies in the History of the Third Dynasty of Vijayanagara, pp 412

వతులొక నాటకాన్ని ప్రదర్శించినట్లున్నూ వారు ప్రదర్శించి నది సామాన్యమైన నాటకముగాక, అప్పట్లో ఆసామ్రాజ్యంలో ఒకసామంతుడు చేస్తూవుండిన ఘోరకృత్యాలను గురించిన నాటకప్రదర్శనమనిన్నీ, దానిఫలితంగా రాయలవారు అక్కడి అన్యాయంసంగతివిచారించి ఆసామంతుడి శిరచ్ఛేదం చేయించి నట్లున్నూ, మెకంజీదొరగారు సేకరించియుంచిన "లోకల్ రికార్డ్సు" అనే కవిలెలలో మాచుపల్లి కైఫీయతులో నున్నది. ఈ కవిలెలలన్నీ సంపుటములుగా కట్టబడి ఇప్పుడు చెన్నపట్నం ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో నున్నవి. ఈ కైఫీయ తులో కొంతభాగమును డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్య గారు రచించిన విజయనగర సామ్రాజ్య మూడవ రాజవంశ చరిత్రకు ఒక అనుబంధముగా చేర్చినారు. దానినీక్రింద నుదా హరిస్తున్నాను.

"ఆయన (సంబెట గురవరాజు)చాలాదినములుజీవించి ప్రభుత్వము చేసినందున ఆయనను తాత గురవరాజు అని చెప్పుకొనేవారు... ఆగురవరాజు ప్రభుత్వములో ప్రజలకు అతి దారుణశిక్ష చేయుస్తూ వుండేవారు. ప్రజలవద్ద ద్రవ్యఆకర్షణ చేసేయెడల త్వరగా సొమ్ము ఇవ్వకపోతే స్త్రీలను తీసుకవచ్చి స్తనాలకు చిరతలు* పట్టించేవారు. ఆలాగంటి దినములలో వినుకొండ, బెల్లంకొండ తట్టున కూచిపూడి అనే గ్రామం

* రెండు కర్రలనుచేర్చి ఒకప్రక్క కొనలు చేర్చికట్టి రెండవ ప్రక్క కొనలకు విడదీసి రెండు చేతులతో పట్టుకుని ఆకర్రలసందున చేతివ్రేళ్లను ఆడు తైరలో ఒత్తినట్లు ఒత్తుటకే చిరతలు పట్టించడము అనేవారు.

నుంచి బ్రాహ్మణులు భాగవతులనే వేషధారులు కీర్తన నిమి
త్తమై యీ స్థళమునకు వచ్చివుండి సంబెటగురవరాజుయొక్క
దారుణ ప్రభుత్వం చూచి యిక్కడనుంచి లేచిపోయి విద్యానగ
రమునకు పోయి, అక్కడ వీరనరసింహరాయలు రాజ్యపరి
పాలనం చేస్తూవుండగా భాగవతులు దర్శనంఅయి కేళిక(ఆట)
అడుగగా శలవు యిచ్చినారు. కూచిపూడి మేళంవాండ్లు
చాలా విద్యావంతులని ప్రసిద్ధిగా వినుకడి వున్నం
దున రాయలవారు స్త్రీలు సహా చూడవలెనని నగర్లవద్ద దివా
ణములో కీర్తనకు శలవు యిచ్చినారు. అక్కడ కీర్తన వినికి చేసే
టప్పుడు సంబెట గురవరాజు వేషం వేసికొని వొకడు, యిద్దరు
బంట్రౌతుల వేషంవేసుకొని, వొకడు స్త్రీవేషం
వేసుకొని, సంబెట గురవరాజువలెనే ఆవేషగాడు కూర్చుండి,
రాయల సమక్షమందు ఆస్త్రీయొక్క స్తనాలకు చిరుతెలు
పట్టించి సొమ్ము యివ్వమని తహశీలు చేసినట్లు వినికి చేసినారు.

అప్పుడు రాయలవారు చూచి 'అదియే' మని అడు
గగా ముఖస్తులయినవారు భాగవతులముఖతా అవర్తమా
నము తెలిసి "శిద్ధవపటం శీమలో సంబెట గురవరాజు అనే
ఆయన ప్రజల వద్దనుంచి ద్రవ్యాకర్షణచేసే యెడల స్త్రీలను
తీసుకపోయి యీ ప్రకారముగానే తహశీలు చేస్తున్నారు
గనుక యేలినవారికి తేటపడేటందుకై ఈప్రకారం వేష
ములు కట్టి వినికిచేశినా"రని విన్నపంశాయగా చాలా శీఘ్రంచేసి,
మరునాడు ఉదయమందు అసంగతితిరుగా ప్రయాణంసేయుమని
ముఖస్తులైన వారికి ఆజ్ఞయిచ్చినారు. ఆరాత్రి కీర్తన సాంతవ
మయినవెనుక తెల్లవారిన పిమ్మట రాయలవారు కాలో

చితకృత్యములు తీర్చుకుని, ఆస్థానమునకు వచ్చి పేరోలగమున నుండి తమవద్ద కార్యభారకులువచ్చి సంబెట గురవరాజుగారి వర్తమానం జ్ఞాపకంచేయగా విని ప్రిధానులను సేనానాయకులను పిలిపించిముహీముకు♦ సైన్యము సిద్ధంచేయించవలసిందని శెలవుయివ్వగా ఆస్థానపంజరములో చిలుక "జయం, జయం, జయం" అని మూడుసార్లు పలికినది. ఆపలుకులు మహారాజా విని 'యిదేమనకు శకునము' అని అప్పుడే పేష్కఖానే బయటవేయించి, కోట పశ్చిమద్వారము వెలుపట భానుజండా వేయించి శిబ్బందీ బట్టువాడాలుగ చేయించి సైన్యం యావత్తుకు ఖర్చు వెచ్చములకు యిప్పించి ఆ మొహీముకు, రాయలకొమారుడు అనిపించుకొనివున్న యిసుమాలుఖానుడనే తురకసర్దారుడుగా మొకర్రరు(నిర్ణయం)చేసి,అతనిని పిలిపించిసమక్షమందు వలసిన బుద్ధిమంతులు శెలవుయిచ్చి తాంబూలంయివ్వగా ఆసరదారుడు తాంబూలం అందుకొని, సంబెట గురవరాజు తలతెస్తున్నానని ప్రతిజ్ఞపలికి, సైన్యమును వెంటబెట్టుకవచ్చి గురవరాజుగారు వున్న కోటకు పశ్చిమంవైపున వున్న బండ్లకనమమీద లడాయి చేసి, కనమపైవున్న చౌకి (కావలిస్థలము) విరగ బొడిచి, కనమఫారు అయివచ్చి కోటకు పశ్చిమభాగమందు దిగివుండి ఆదినంరాత్రి కోటకు పశ్చిమంవైపునవున్న గుండ్లకట్ట అనే సన్నకొండమీదను దమదమాలు యెత్తి, మొహార్జాలు‡ ఖాయంచేసి, కోటమీద లడాయిషురువు చేసినంతట

♦ ముహీము=ఒకముఖ్య కార్యము,అగత్యమైనపని.

‡ మొహార్జా (మోర్జా)=బత్తేరి; ఫిరంగిపెట్టే దిబ్బ

శక్తి వున్నంతమట్టుకు కోటలోనుంచిన్నీ వేటువాడు జబాబు యిచ్చినారు. అంతట కోటలో నిభావు* చెయ్య లేక కాలు + మీాద కోట యివ్వగా అప్పుడు గురవరాజును పట్టుకొని తల కోసి తీసుకొని పోయినారు. కోటలో స్త్రీలు బాలురు అందరు దేహత్యాగము చేసినారు.‡

తెలుగు ప్రబంధముల ప్రామాణ్యం

మన తెలుగు ప్రబంధ కవుల రచనలన్నీ కేవల కల్పనా కథ లేననే ఒక దురభిప్రాయం మనలో బాగా నాటుకున్నది. ఈ ప్రబంధాలలో దేశచరిత్రను నిర్మించడానికి పనికివచ్చేసంగ తులున్నవనే విషయాన్ని చాలాకాలంవరకూ మనవాళ్ళు గమ నించ లేదు. ప్రబంధములను రచించిన కవులవంశములనుగురించీ కృతిపొందిన రాజులనుగురించీ ప్రబంధములలో నాయికానాయ కుల చిత్తవృత్తులనుగురించీ కథాసందర్భంలోవచ్చే వివిధపాత్రల స్వరూప స్వభావాలను గురించీ కథలకాలంనాటి దేశాచార వ్యవహారాలనుగురించీ కూడా అనేకవర్ణనములున్నా, అవన్నీ ప్రబంధరచనల కవసరములని లక్షణగ్రంథములు నిర్ణయించిన కవిత్వసంప్రదాయమునుబట్టి వ్రాయబడినవేగాని చరిత్రప్రమా ణములుగా స్వీకరించ తగ్గవికావని అనుకుంటూ వచ్చారు. పైగా రసాలంకారములకు ప్రాముఖ్యమునిచ్చే కవిత్వధోరణి

---

‡The kaifiyat of Machupalli Local Records No- 56 pp 65 ff

* నిభావుచెయ్యలేక (నిభాయించలేక) కాక లేక.

\+ కవులుకతుర్పుకు లో బడేటప్పుడు పుచ్చుకునే అధనము.

లోనున్న ఈ వర్ణనలలోని సత్యాసత్యములను విడదీయడం చాలాకష్టతరమైన పనియైనది.

శ్రీగురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవి జీవితములు, శ్రీవీరేశలింగంగారి ఆంధ్రకవుల చరిత్ర రచించబడినప్పటి నుండి తెలుగులో చరిత్రపరిశోధనా పద్ధతులు అభివృద్ధియై ప్రబంధములలోకూడా చరిత్రరచనకు పనికివచ్చే యదార్థాంశాలున్నవనే సంగతి తెలిసివచ్చినది. అనేక శిలాశాసనాలను విదేశయాత్రికులు చరిత్రకారులు వ్రాసిన యంశములను దేశంలో ప్రచారంలోనున్న గాథలను పూర్వులు వ్రాసిన కవితలను పరిశోధించగా మన ప్రబంధకవులు తమ గ్రంథాలలో వ్రాసిన కవివంశవర్ణనలలోను కృతిపతులైన రాజులవంశవర్ణనలలోను చరిత్రనిర్మాణానికి పనికివచ్చే అంశాలున్నట్లు తెలిసినది. అంతేగాక ఆయా ప్రబంధకవులు తమ కాలంనాటి రాజకీయార్థిక సాంఘిక పరిస్థితులు, ప్రజల ఆచారవ్యవహారాలు, దేశస్థితిగతులు తమ ప్రబంధాల కథాసందర్భంలో చూపించియున్నట్లుకూడా బయల్పడినది.

ప్రబంధాల నీదృష్టితో పరిశోధించి అందులోని అంశాలను విడదీసిచరిత్రనునిర్మించిన వారిలో ఆంధ్రులచరిత్రనురచించిన శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావుగారుప్రముఖులని చెప్పవచ్చును. బ్రహ్మశ్రీలు వేదం వెంకటరాయశాస్త్రులవారు రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు మొదలైనవారు చాలా శ్రమపడి ప్రబంధములలోని అసాధారణ ప్రయోగములను తరచి దేశాచార వ్యవహారాలలోని అనేక

విషయాలను విశేషాలను బైటికి తీసినందువల్ల మన చరిత్ర పరిశోధకుల పని చాలా సులభమైనది.

ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో విజయనగర సామ్రాజ్య యుగము చాలా ప్రాముఖ్యమైనది. ఆకాలంలో రచింపబడిన తెలుగు ప్రబంధాలు చాలా ఉన్నవి. అప్పటి రాజులు, ప్రభువులు అనేక శిలాశాసనాలను వేయించారు. ఆకాలంలో మన దేశానికి వచ్చిచూచిన విదేశ యాత్రికులు చరిత్రకారులు తాము చూచిన సంగతులను గురించి విపులంగా వర్ణించి యున్నారు. ఆకాలంనాటి రాజకీయార్థిక సాంఘికస్థితిగతులను వర్ణించే కవితలు 'కడితము'లుకూడా చాలా ఉన్నవి. అందువల్ల ఆకాలంనాటి చరిత్రను బాగా పరిశోధించడానికి వీలైనది.

ఈదృష్టితో విజయనగర సామ్రాజ్యచరిత్రను పరిశోధించి ఇంగ్లీషులో "Studies in the History of the Third Dynasty of Vijayanagara అనే ఉద్గ్రంథాన్ని రచించిన డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు కృష్ణదేవరాయలవారి కాలంలోను అచ్యుత దేవరాయలవారి కాలంలోను మన దేశానికి వచ్చిన పోర్చుగీసు యాత్రికులు రచించిన గ్రంథములలోని 'చరిత్రాంశాలనే సాక్ష్యముగా తీసికొని ఆకాలంనాటి తెలుగు ప్రబంధాలలోని అనేక చరిత్రాంశాల యాథార్థ్యమును స్పష్టీకరించి మనభాషకు మన చరిత్రకూ మహోపకారము చేసి యున్నారు. వారు తమ గ్రంథములో మొదటి ప్రకరణను వనే మన ప్రబంధములలోని ఈ క్రింది చరిత్రాంశములు పోర్చుగీసు చరిత్రకారుల సాక్ష్యమును చూపించి మన ప్రబం

ఘాలు చరిత్రరచన కాధారములైన ఉద్గ్రంధాలని నిరూపించి యున్నారు.

జలక్రీడ

మన ప్రబంధము లన్నింటిలోనూ జలక్రీడ వర్ణించబడి యున్నది. ఒక్కొకప్పుడు కేవలము స్త్రీలే జలక్రీడలాడినట్లున్నూ ఒక్కొకప్పుడు పురుషులు కూడా ఆజలక్రీడలలో పాల్గొన్నట్లున్నూ వర్ణించబడినది. అలాగ జలక్రీడలో పాల్గొన్న పురుషుడు ప్రబంధనాయకుడుగా వుంటాడు. ఇది కేవలమూ ఆ కాలంనాటి ప్రబంధకర్తయొక్క స్వకపోలకల్పితమైన వర్ణనకాదు. క్రీ. శ. ౧౫౧౦ లో దక్షిణ భారతదేశంలో తిరిగిచూచిన బార్బోసా అనే పోర్చుగీసు యాత్రికుడు విజయనగరరాజ నగరునంటియున్న ఉద్యానవనములలోని సరోవరములను అందులో జరిగిన జలక్రీడలను స్వయంగాచూసి వర్ణించాడు. అతడు వ్రాసిన మాటలివి. "సామ్రాజ్యములోని గొప్ప సామంత మండలేశ్వరుల కొమార్తెలు మొదలయిన గొప్ప యింటి ఆడుబిడ్డలు చాలామంది రాజుగారి రాణివాసములో నున్నారు. కొందరు రాజుగారికి ఉంపుడు కత్తెలుగా ఉంటున్నారు."

రాయలవారికిని రాణులకును పరిచర్యలు చెయ్యడానికిన్ని వారికి చెలికత్తెలుగా నుండి సంగీత సాహిత్యములతోను, సంభాషణలతోను వారిని రంజింప చెయ్యడానికిన్ని అంతఃపురంలో చాలామంది స్త్రీజనం వుండేవారు. మన సంప్రదాయాలను బాగా ఎఱుగనందువల్ల పాశ్చాత్యులు వీరినందరినీ ఉంపుడుకత్తెలనుకునేవారు.

"స్త్రీజనంకోసం ప్రత్యేకింపబడి యున్నట్లు నేను పేర్కొని యున్న సరోవరములలో వీరందరూ అనుదినము స్నానము చేస్తారు. వీరుస్నానము చేస్తూన్నప్పుడు రాజుగారా వేడుకలు చూడడానికి అక్కడకు వెడతారు. వారు జలక్రీడ లాడుతూ వున్నప్పుడాయననాకర్షించిన యామె నాతడు పరిగ్రహిస్తాడు." అని బార్బోసా, ౧వ సంపుటము ౨౦౮ పుటలో వ్రాసినాడు.

సుగంధద్రవ్యములు

ఆకాలంలో గొప్పవారిలోను సామాన్యులలోనూ కూడా స్త్రీపురుషులందరికిని సుగంధద్రవ్యాలంటే చాలా ప్రీతి యనే విషయం మన ప్రబంధాలవల్ల తెలుస్తున్నది. అగరు, కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, పన్నీరు, గంధము, పునుగు, జవ్వాది మొదలైన లేపనములను స్త్రీపురుషులందరూ విరివిగా నుపయోగించేవారు. పురుషులు తమ యొడలికి చందనము పూసికొనేవారు. స్త్రీలు తమ వక్షస్థలమునకు, స్తనములకు అగరు, కస్తూరి, పునుగు, జవ్వాజి, కుంకుమపువ్వు, పన్నీరు గంధములను పూసికొనేవారు. "తెల్లచందనగంధము అగరు పచ్చకర్పూరము కస్తూరి కుంకుమపువ్వు పన్నీరుతో మెత్తగా నూరి స్త్రీపురుషులు ఒడళ్లకుపూసికొంటారు. స్నానముచేసిన తరువాతవారు వీటిని రాచుకున్నందువల్ల ఘుమఘుమలాడుతూ వుంటారు" అని బార్బోసా ౧వ సంపుటం ౨౧౫ పుటలో వ్రాశాడు.

వారకాంతలు

ప్రబంధము లన్నిటిలోనూ వారకాంతల వర్ణనము లున్నవి, వారి సౌందర్యము, తెలివితేటలు, విద్య; సంగీత

సాహిత్యములందును నృత్యమందును వారికిగల ప్రావీణ్యము; సరసము లైనవారి సంభాషణములు రమ్యముగావర్ణించబడియున్నవి. రాజాధిరాజులు గొప్పగొప్ప ప్రభువులు విద్వాంసులు వారవనితలతో సాంగత్యముచేసేవారు. అయినప్పటికీ వారి మాయలను తంత్రములను వర్ణించి వారి కపట ప్రేమాలాపములను నమ్మరాదని కూడా ప్రబంధములలో చెప్పబడియున్నది.

౧౫౨౦ లో విద్యానగరాన్ని దర్శించిన పోర్చుగీసు చరిత్రకారుడైన పేయిసు ఆ కాలంనాటి వారవనితలనుగురించి ఇలాగ వర్ణించాడు. "ఈ స్త్రీలు జారస్త్రీలు. వీరు నగరములోని గొప్పవీధులలోనే కాపురంవుంటారు. వారి గృహములు చాలా అందమైనవి. ఈతరగతివారు చాలా గౌరవమును ప్రజాదరణమును పొందుతున్నారు. వీరిలో కొందరు మహాదండనాయకుల యుంపుడుకత్తెలుగా నున్నారు. వారింటికి ఎంత మర్యాదస్థుడైనా యథేచ్ఛముగా వెళ్లవచ్చును. అలాగ వెళ్లిన వారికి ఏలాంటి గౌరవలోపమూ కలుగదు. రాజాంతఃపురములోకి కూడా వారవనితలు యథేచ్ఛగావెళ్లి అక్కడ తాంబూలముస్వీకరించి రాణులతో కొంతసేపు ముచ్చటలాడి మర్యాద పొందుతున్నారు. ఎంత గొప్పవారికైనా సామాన్య సంసారుల స్త్రీల కిది సాధ్యంకాదు."

జాతరలు — మ్రొక్కుబళ్ళు

పాండురంగ మాహాత్మ్యములో గ్రామదేవతగుడిదగ్గర జాతర వర్ణించ బడియున్నది అందులో నిప్పుల గుండాలు త్రొక్కుడమూ, గాలపుసిడి, మొదలైనవి వర్ణింపబడినవి. (చూడు.

౩ వ ఆశ్వాసం పద్యము ౨౨) కళాపూర్ణోదయములో దివ్యదృష్టి,దూర శ్రవణము మొదలైన సిద్ధులుపొందగోరేవారు శక్తిగుడి దగ్గరచేసే సాహసకృత్యాలు వర్ణించ బడియున్నవి. (చూడు. ఆశ్వా ౩, పద్యము ౧౦౮) శ్రీశైలములో వీరుల మంటప మొకటి యుండేదనిన్ని దివ్యసిద్ధులు పొందదలచిన శివభక్తులు అక్కడ తమ నాలుకలను కోసికొని శిరములర్పించే వారనిన్ని పండితారాధ్య చరిత్రలో చెప్పబడియున్నది. (చూడు అశ్వా ౫ పుట ౫౩)

శ్రీశైలములోని వీర శిరోమండపములో 'కొంగవీరులు' భక్త్యావేశంలో తమ నాలుకను కోసికొని తమ తలలు నరికి కొని తమ శరీరాలను పరమేశ్వరున కర్పించి దివ్యశరీరాలను పొందినారనే విషయము అక్కడనున్న శిలాశాసనములో వ్రాయబడియున్నది.

వె లి గు డా ర ము

ప్రపంచదిగ్విజయానికి బయలుదేరేముందు మన్మథుడు కొంతకాలము వెలిగుడారములో విడిసియున్నట్లు పాండురంగ మాహాత్మ్యములో చెప్పబడినది. (చూడు: ౪ వ అధ్యాయము పద్యము ౪౪) ఇప్పటికి రమారమి ౩౦౦సంవత్సరముల క్రిందటి "విజయనగరద సామ్రాజ్యవు" అనే కన్నడపుపేరుతో వ్రాయ బడిన తెలుగు కడితము (కవిలె) లో కృష్ణదేవరాయలవారు మహమ్మదీయులపైకి దండయాత్రకు పోయేముందు కొన్నాళ్ళు నగరము వెలుపల వెలిగుడారములో విడిసియున్నట్లు వ్రాయ బడియున్నది. (చూ॥ భారతి ౬ వ సంపుటము ౧౯౨౯ అక్టోబరు

నెల ౬౨౨ పుట) విజయనగర సామ్రాజ్యకాలమునాటి సంగతు లను వర్ణించే రాయవాచకమనే వచన గ్రంథములోకూడా వెలిగుడారమునంగతి యున్నది. (చూడు. ఆంధ్రసాహిత్య పరి షత్తువారి రాయవాచకము పుట. ౮౩)

పోర్చుగీసుచరిత్రకారుడైన బార్బోసారచించిన గ్రంథము ౧వసంపుటము ౨౦౪ పుటలో వెలిగుడారమును గురించి ఇలాగ వివరించబడినది. "ఎక్కడికైనా దండయాత్రకు బయలుదేరే ముందుఒకరోజునరాయలవారువిహారంకోసంబయలుదేరినట్లుగా నగరి వెలుపల ఒక మైదానం ప్రదేశానికి పోతారు. రాయల వారి దగ్గరికి ఒక గుఱ్ఱాన్ని తెస్తారు. ఆయన ఒక చేతిలో విల్లు అమ్ములను ధరించి ఆ గుఱ్ఱాన్నెక్కిపోతూ తాము దండ యాత్ర చేయదలచిన దేశంవైపునకు బాణాన్ని వదులుతారు. తరువాత తాము ఎన్ని దినాలలో దండయాత్రకు బయలు దేరేదీ సెలవు యిస్తారు. అక్కడనుంచి ఆయన ఆవెంటనే తమ పరివారంతో బయలుదేరి ఒక విశాలమైన ప్రదేశంలో తమ శిబిరాన్ని నెలకొల్పుతారు." ఇలాగ రాయలవారు యుద్ధానికి తరలడానికిముందుగా ఊరు వెలుపల విడిసిన శిబి రానికే వెలిగుడార మనేవారు. వెలిగుడార మనగా వెలుపల వేసిన డేరాలు లేక గుడారము.

సైనిక శిబిరాలు

యుద్ధం చెయ్యడానికి పోతూవున్న ఒక సైన్యమును గూర్చిన వర్ణన కళాపూర్ణోదయంలో నున్నది. సైన్యము నడవ డానికి ముందుగానే కొందరు వర్తకులు బయలుదేరి ఆ శిబి

రము విడిసేచోటికి దగ్గరగా "అసిమి గొల్లెన" లనే చిన్న గుడా
రములను వేసుకొని దారిలో సైనికులకు కావలసిన సరకుల
నన్నింటిని సరసమైనధరలకు సరఫరాచేస్తారు. సైన్యాలు
యుద్ధానికి పోతూవున్నప్పుడు దారిలో ఏవస్తువుబడితే ఆవస్తువు
దొరుకుతూ వున్నందువల్లనూ మంచి అందమైన పల్లకులలో
స్త్రీజనము కూడా ఆ సైన్యాలవెంట ప్రయాణం చెయ్యడానికి
సౌకర్యాలు వున్నందువల్లనూ రాయలవారు సైన్యంతో యుద్ధా
నికి పోతూ వున్నప్పుడు అది ఒక మహానగర మంతా కదలి
పోతూవున్నదా అనేటట్లుగా వుండేది. మామూలుగా నగరా
లలోధనికులనుభవించేసౌఖ్యాలనుఅనుభవించడానికి ఆటంకాలు
లేనందువల్ల ధనవంతుల కందరికి అది ఆనందమును కలిగిస్తూ
వేడుకగా వుండేదని కళాపూర్ణోదయములో ౪ వ ఆశ్వాసం
౪౨, ౪౩. పద్యాలలో వర్ణించబడినది.

౧౫౨౦-౧౫౪౦ మధ్య రెండుసార్లు విజయనగరాన్ని
స్వయముగా చూచిన 'న్యూనిజు' అనే పోర్చుగీసు చరిత్ర
కారుడు రాయలవారి సైనిక దండయాత్రను ఇలాగ వర్ణించి
యున్నాడు. "రాయలవారి సైన్యము విజానగరమునుండి తరలి
నది. కావలసిన సరకులను పట్టుకుని చాలామంది వర్తకులున్నా
ఇంకా యితరులున్నా సైన్యంకన్న ముందుగానే బయలు దేరి
వెళ్ళినందువల్ల సైన్యాలువెళ్ళే దారిలో ఎక్కడబడితే అక్కడ
కావలసిన సాధన సామాగ్రిలన్నీ పుష్కలంగా దొరుకు
తవి. ఒక్కొక్క దండనాయకుడికింద సైనికదళానికి కావల
సిన సామాగ్రి యావత్తు సరఫరా చేయగలందులకు ప్రత్యేక
ముగా వర్తకులుంటారు. ఇలాగే ఇతరులకు కావలసిన సమస్త

సంబారములను కూడా తీసుకు పోతారు.” అని న్యూనిజు వ్రాశాడు.§

ఆ కాలంనాటి సైనికశిబిరాలలో మహానగరాలలో లాగనే విశాలమైన రాజబాటలవంటి వీధులు, సైనికులకు కావలసిన వివిధవస్తువుల నమ్మేఅంగళ్లుకూడా బారులుతీర్చి యుండే వనిన్నీ ఆ శిబిరాలలోని గుడారములలో తమప్రియుల రాకకోసం వేచియుండి అలసినిద్రించిన వారవనిత లుండేవారనీ కూడా కువలయాశ్వచరిత్రలో వర్ణించబడియున్నది. (చూ. ౨వ ఆశ్వాసం. పద్యములు ౮౫-౧౧౦)

ఈవిషయమై న్యూనిజు ఇలాగ వర్ణించియున్నాడు. నగర వీథులలో నిర్మించబడిన ఇళ్లలాగునే సైనికశిబిరాలలోని పాకలు గుడారాలు వేయబడినందువల్ల ఆశిబిరంలో కూడా వీధులు ఏర్పడివుండేవి. ఒక్కొక్క దండనాథుడికిందవుండే సైనికదళం విడిసిన శిబిరానికి కావలసిన సరకులమ్మే ఒక్కొక్క బజారు వుండేది. అక్కడ అన్నిరకాల మాంసము దొరికేవి. అది చూస్తూ నడుస్తూవుంటే విజయనగరంలోనే వున్నామా అని పిస్తుంది. రకరకాల బియ్యము, అపరదినుసులు, జొన్నలు (Indian corn) అలచందలు, అనుములు, (Vetches minguo) మొదలైన అపరదినుసులన్నీ అక్కడ కనబడినవి. ఇలాంటి జీవితావసరాలే గాక ఇదీ అదీ అనే వివక్షత లేకుండా ఎవరి కెలాంటివస్తువు కావలసినా దొరికే ఇంకొక పెద్దబజారు కూడా వుండేది.♦

§ Forgotten Empire p. 329; ♦ Ibid pp. 23-3.

* ఆ కాలంనాటి సైనికశిబిరాలనుగూర్చి “మరాఠీ సైనికశిబిరాలు” అనే శీర్షకక్రింద ౯-౮-౪౮ తేదీ ఆంధ్రపత్రికలో నేను వ్రాసియున్నాను.

రాయలవారు దండయాత్ర చేస్తూవున్న సమయములో ఆసైన్యముతో వున్న స్త్రీజనంలో ఇరవైవేలమంది వారకాంత లున్నారనికూడా న్యూనిజు వ్రాసియున్నాడు.*

కొన్ని వింతసంగతులు

కాలము మారిపోయినందువల్ల పోర్చుగీసు చరిత్రకారుల వ్రాతలలో ఇప్పుడు మనకు అర్థముకాని కొన్నిసంగతులు ప్రబంధములలోని వర్ణనలవల్ల మనకు అవగతం అవుతున్నవి. ఈ ఉదాహరణ చూడండి: "రాజనగరు కోటకొత్తళములు, దేవాలయములున్నూ, పూరితోనేయని కొందరు ప్రభువుల తాలూకు ఇళ్లున్నూతప్ప, తక్కిన నిర్మాణాలతో సహా ఆనగరం యావత్తున్నూ తత్క్షణమే తగులబెట్టవలసినదని రాయలవారు ఉత్తర్వుచేస్తారు. అందరు మనుష్యులూ తమ భార్యలతోనూ పిల్లలతోనూ గృహోపకరణాలతోనూ వాజరు భాషీగా నుండగలందులకీ విధంగా వుత్తర్వుచేస్తారు" అని బార్బొసా వ్రాసినట్లు స్పెయినుదేశంలో ఒకప్రతియందున్నది. ఇది చదివితే రాయలవారు తమ రాజధాని నగరానికి నిప్పు పెట్టించేవారా అనే అపోహ కల్గుతుంది. పైకి చూడడానికి ఎంతో అసందర్భంగా కనబడే ఈవ్రాతను గురించి లాంగ్‌వర్థు డేము అనే ఆయన ఇలాగ వ్రాసినాడు. "బార్బొసా వ్రాసినట్లు స్పెయినుదేశపు ప్రతిలో కనబడే అంశము, పోర్చుగీసు ప్రతిలోలేదు. ఇది విషయం అర్థంచేసుకోలేని లేఖకి వ్రాసిన పొరబాటు వ్రాతయై యుంటుంది. రాయలవారు తమరాజధాని నగరాన్ని తగులబెట్టించే వారని బార్బొసాయభిప్రాయము నుంచి

§ Forgotten Empire bid 328

మాత్రమూ కాదు. ఒకచోట విడిసియున్న తమ సైనిక శిబి రాన్ని కదిలించి అక్కడనుంచి మరుమజిలీకి పోయే సంద ర్భంలో తమ సైన్యంకోసం నిర్మించిన తాత్కాలికనగరులలోని పూరిపాకలను ఇతరనిర్మాణములను తగులబెట్టించేవారని దీని యభిప్రాయము. (చూడు. బ్రాహ్మీప్ర ౧ వ సంపుటము పుట ౨౨౫)

లాంగ్‌వర్తుడేముగారి ఊహ సరియైనదే ననేసంగతి ముక్కు తిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణములోని ౨వ ఆశ్వా సములోని ౬౫ వ పద్యంవల్ల తెలుస్తున్నది!

తే. గీ. రాజు వీడెత్తి చనినఁ దారక భటాలి
యంబరాభోగ నిజ శిబిరాంగణమున
గాలుగొల్పిన పావక జ్వాల లనఁగఁ
బ్రాచిఁ గనుపట్టె నవసాంధ్య రాగ రుచులు.

పారి. ౨ వ ఆశ్వా ౬౫

ఆకాశములో చంద్రుణ్ణి, ఆయనచుట్టూవున్న నక్ష త్రములను ఒకరాజుయొక్క సైనికశిబిరముతో పోల్చి సూర్యో దయ మవుతూ వున్నప్పుడు ఆకాశములో కనపడే ఎఱ్ఱనికాంతి దండయాత్ర చేస్తూవున్న ఆరాజు తన శిబిరాన్ని ఎత్తివేసి ఇంకొకచోటికి పోతూవున్నప్పుడుఆయన సేవకులు శిబిరములోని పూరిపాకలు మొదలైనవాటిని తగులబెట్టగా లేచే అగ్ని హోత్రముయొక్క ఎఱ్ఱని కాంతిలాగ వున్నదని ఆపద్యంలో ముక్కుతిమ్మన చమత్కరించాడు.

"ఇలాంటి ఉదాహరణల నెన్నింటినో పేర్కొనవచ్చును

గాని ఇప్పటికివి చాలును. మనప్రబంధములను రచించినకవులు కేవలమూ తమస్వకపోలకల్పితములైన అసత్య విషయాలతో తమ ప్రబంధాలను నింపలేదనిన్నీ తమ కాలంనాటి రాజకీయ పరిస్థితులు సాంఘికాచారవ్యవహారములను తమ అనుభవ సిద్ధములైన అనేక యథార్థవిషయములనే ఆ ప్రబంధరచనలోకి చొప్పించినారనిన్నీ రుజువుచెయ్యడానికి యీయుదాహరణములే చాలును. అందువల్ల జాగ్రత్తగా నుపయోగించుకునేయెడల మన ప్రబంధములలోనుంచి అనేక చరిత్రాంశాలను బయటికి తీసి మన చరిత్రను పునర్నిర్మాణము గావించుకోవచ్చును" అని డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు తమ గ్రంథములో వ్రాసి యున్నారు.§

కర్ణాటక కవిత్రయము - నన్నయ భట్టారకుడు

కన్నడ కవిత్రయమని ప్రఖ్యాతి గాంచిన ఆదిపంప కవి, పొన్నకవి, రన్నకవి మన నన్నయభట్టుగారికి చాలా పూర్వులు. క్రీస్తుశకం పదవశతాబ్దంలో నున్నవారు. పంపకవి వేంగీదేశమునుంచి కర్ణాటకమునకు వచ్చిన ఒక ఆంధ్రబ్రాహ్మణుని కొడుకు. ఈకవి క్రీస్తుశకం ౯౦౨ లో జన్మించినాడు. పంపకవితండ్రి వైదికమతాన్ని వదలి జైనమతం స్వీకరించినాడు. పంపకవి అరికేసరి యనే పశ్చిమచళుక్యరాజు దగ్గర మంత్రి

§Studies in theHistory of the Third Dynasty of Vijaynagara Madras university Series (1935)pp xvi-xxii

గానూ, ఆస్థానకవిగానూ వుండేవాడు. ఈరాజు రాష్ట్రకూటులకు సామంతుడు. లక్ష్మేశ్వర మని నామాంతరముగల పులిగెరె, అరికేసరి రాజధాని. పంపకవి ముప్పై సంవత్సరాల ప్రాయంలో క్రీ. శ ౯౪౧ లో 'ఆదిపురాణము' అనే పేరుతో ప్రథమ జైన తీర్థంకరుని చరిత్రను, విక్రమార్జునవిజయము అని నామాంతరముగల పంపభారతమును, కన్నడంలో రచించినాడు.

వ్యాసకృతమైన మహాభారత కథకూ పంపకవి రచించిన భారతకథకూ కొన్ని తేడాలువున్నవి.

౧. ఈయన భారతంలో ద్రౌపది పంచపాండవులందరి భార్యకాదు. అర్జునుడికి ఒక్కనికే భార్య.

౨. అర్జునుడే పంపభారతానికి కథానాయకుడు. తుదకు హస్తినాపురంలో అర్జునుడికీ సుభద్రకూ పట్టాభిషేకం జరుగుతుంది.

3 భారతము అర్జునుడి పట్టాభిషేకంతోనే అంతమవుతుంది. తరువాతి పర్వాలు వుండవు.

౪. తన యేలికయైన అరికేసరియే అర్జునుడని పంపకవి తనకృతిలో వర్ణించాడు.

పంపకవికి సమకాలికుడైన పొన్నకవి సంస్కృతంలోనూ కన్నడంలోనూ కవిత్వంచెప్పి 'ఉభయకవిచక్రవర్తి' అనే బిరుదును పొందినాడు. ఈయనతండ్రికూడా వేంగీ దేశమునుంచి వచ్చిన ఆంధ్రుడే. ఈ కవిని పోషించినరాజు ఆకాలవర్షుడు అనుపముడు అని పేరుపడిన రాష్ట్రకూట రాజైన కృష్ణరాజు. ఇతడు క్రీ. శ. ౯౩౯-౯౬౮ మధ్య మాన్యఖేట

మును పరిపాలించాడు. పొన్నకవి వ్రాసినకృతులలో పదహారవ తీర్థంకరుని జీవితమైన శాంతిపురాణము అనేది సుప్రసిద్ధ గ్రంథము. ఇతడు జినాక్షరమాల అనే గ్రంథాన్ని కూడా రచించాడు.

కర్ణాటక కవిత్రియంలో మూడవవాడు రన్నకవి. ఇతడు మన తిక్కనసోమయాజివంటి ప్రతిభాశాలి. క్రీ. శ. ౯౭౩-౯౯౭ మధ్య పరిపాలించిన పశ్చిమ చళుక్యరాజైన తైలపుని దగ్గరను, ఆయనతరువాత ౯౯౭-౧౦౦౮ మధ్య రాజ్యముచేసిన ఆహవమల్లుడనురాజు దగ్గరను ఆస్థానకవిగా నుండేవాడు. ఈయన 'అజితపురాణము' అనే పేరుతో రెండవ జైనతీర్థంకరుని జీవితకథను క్రీ. శ. ౯౯౩లో ఒక కావ్యంగా రచించాడు. భీముడు దుర్యోధనుని గదాయుద్ధములో ఓడించిన కథను "సాహసభీమవిజయము", "గదాయుద్ధము" అని నామాంతరములుగల కృతిగా రచించాడు. ఆ కృతిలో తన యేలికయైన ఆహవమల్లుని భీమునిగా చిత్రించాడు.

తెనుగులో శ్రీవీరేశలింగంపంతులుగారు కవులచరిత్ర రచించిన పద్ధతిలోనే కన్నడంలో శ్రీమాన్ ఆర్. నరసింహాచార్యులవారు "కర్ణాటకకవిచరితె" అనే గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. ఈ. పీ. రైస్ అనే దొరగారు ఇంగ్లీషులో నొకకన్నడవాఙ్మయ చరిత్రను రచించారు. వీటివల్ల ఈకవులను గూర్చిన విశేషాలు తెలుస్తున్నవి.

కవిత్రయానికి పూర్వులు

ఇప్పటివరకూ కన్నడవాఙ్మయంలో కాలనిర్ణయం చేయటానికి వీలైన గ్రంథాలలో 'కవిరాజమార్గము' అనేదే

పురాతనమైనది. క్రీస్తుశకం ౮౧౪ మొదలు ౮౭౧ వరకు మాన్యఖేటమునుపరిపాలించిన రాష్ట్రకూటరాజైన నృపతుంగుడు దీనిని రచించినట్లు చెపుతారుగాని ఆయన ఆస్థానంలో నుండిన శ్రీవిజయకవియే దీనిగ్రంథకర్త అని ప్రతీతి. ఈ కవి రాజమార్గము, ఒక లక్షణగ్రంథము. సామంతభద్ర, కవి పరమేష్ఠి, పూజ్యపాద, శ్రీవర్ధదేవ, విమలోదయ, నాగార్జున, జయబంధు, దుర్వినీత, శ్రీవిజయ మొదలైన మహాకవుల లక్ష్యలక్షణ గ్రంథాల ననుసరించి ఈ కవిరాజమార్గమును రచించినట్లు ఆగ్రంథకర్తయే వ్రాసియున్నాడు. కాబట్టి అంతకు పూర్వము కన్నడ భాషలో ఉద్గ్రంథాలున్నట్లు స్పష్టము కు మన్నది.

కన్నడము - తెలుగు

కన్నడమునకూ తెలుగునకూ మొదటినుండీ చాలా దగ్గర సంబంధము ఉన్నది. ఈ రెండు భాషలూ మాట్లాడే దేశాలకు రాకపోక లుంటూవుండేవి. వీటిని వేఱుపఱచే నైసర్గికమైన హద్దులుగాని దుర్గమములైన అడవులూ కొండలూ గాని లేవు. ఈ రెండు భాషలకూ లిపి ఒకటే. ఒక్కొకప్పుడు ఈరెండు ప్రాంతాలూ ఒకే రాజుల పరిపాలన క్రిందగాని రాజబంధువుల క్రిందగాని వుండేవి. వేంగీదేశాన్ని క్రీస్తుశకములో ౭ వ శతాబ్దంనుండి ౧౨ శతాబ్దంవరకూ పాలించిన తూర్పు చాళుక్యులు పశ్చిమచాళుక్యుల వంశంవారే.

పూర్వసముద్రతీరాన్ని వున్న తెలుగు వారిని గెలిచి వారి చెంతనున్న కన్నడిగలతో చేర్చి తూర్పు చాళుక్యులు

వేంగీమండలాన్ని పరిపాలించారు. రాజరాజనరేంద్రుడు క్రీ.శ.౧౦౨౨ మొదలు ౧౦౬౩ వరకూ రాజమహేంద్రవరములో రాజ్యం చేసినాడు. ఆయన ఆస్థానకవి నన్నయభట్టు. ఆయన ఆంధ్ర మహాభారత కృతికర్త.

జైనమత ప్రాబల్యమునకు ఉనికిపట్టు అయిన పశ్చిమ కర్ణాటమును వదిలి వైదికమత సానుభూతిగల చాళుక్యరాజ శాఖ వెంబడి వైదిక మతవిద్వేషులగు జైనులతో మత యుద్ధము చేయుటలోను కవిత్వరంగమున గూడ జైనపురాణ ములకు ప్రతిగా వైదికపురాణములను రచించుటలోను నారా యణభట్టును నన్నపార్యుడును నడుము గట్టినారు. రాజరాజ నరేంద్రుడు బహుభాషలలో చాలా భారతములను వినినట్లు నన్నయగారి భారతములోనేవుంది. ఆ భారతాలలో కన్న డంలో ఆదిపంపకవి రచించిన జైనభారతం ఒకటి అని అన డానికి సందేహం లేదు.

నన్నయగారి కన్నడపోకడలు

"కావ్యముల కుండవలసిన శబ్దాలంకారాది కావ్యశృం గారమును నన్నయ, రన్నని గ్రంథములనుండి చూచి వ్రాసి నాడని తోచుచున్నది. రన్నని అజితపురాణములోని రీతులు ఎన్నో నన్నయలో కనబడుతున్నవి" అని శ్రీ కుటిగనూరి నరసింగరావుగారు ప్రమోదసంవత్సర భాద్రపదమాసం మొదలు భారతిలో "కన్నడిగలు తెలుగలు" అనే శీర్షికతో వ్రాసిన ఐదువ్యాసాలలో ఒకచోట వ్రాశారు. అందులో నన్నయభట్టు మొదలు పాల్కురికి సోమనాథుని వరకూ తెలుగు

కవులు కన్నడకవుల రచనలను చదివి వాటికి మెఱుగు పెట్టి తెనుగులో కవిత్వం చెప్పినదానికిఈ ఉదాహరణము లిచ్చారు.

నన్నయభట్టు గారి పద్యాల కన్నడమాతృకలు

చ. సకలక్ష్మాచర ఖేచరాంచితమహా మాణిక్యగాణిక్యహా
స్తికరత్నోర్జిత చక్రవర్తి విభవం మున్నంబలిక్షేంద్రరై
హికపారత్రిక భోగమంకుడు వినం మాణిక్యభట్టారకాం
త్రికమం సారె వినేయరాజిగె జయం భద్రాం శుభం మంగళం"

పంపని ఆదిపురాణము, ఆశ్వాసం ౧౬ పద్యం. ౯

మ. మదమాతంగతురంగ కాంచనలసన్మాణిక్య గాణిక్య సం
పద లోలిన్ గొని తెచ్చి యిచ్చి ముదమొప్పన్ గాంచి సేవించి ర
య్యుదయాస్తాచలసేతు శీతనగ మధ్యోర్వీపతుల్ సంతతా
భ్యుదయుల్ ధర్మజు తత్ప్రభాస్థితు జగత్పూర్ణప్రతాపోదయున్

నన్నయ మహాభారతం, సభాపర్వం, ఆశ్వా. ౧. పద్యం ౧౯.

చ. అలర్గదిముత్తె పూత పొస మల్లిగె కంపన పుంపుటీర్ప్పితం
బెళరువిడం గెలల్వగెవ తుంబిగళధ్వనియుం కుకిల్వకో
గిలెగళ సొల్లి నల్పె సెవమా మరనోర్మొదలల్ల దుణ్మువు
ద్యోలపొసగావరం పుగిలో శేనెసెదత్తో బసంతమాసదొళ్.

పంపభారతము, ద్వితీయ ఆశ్వాసం, పద్యము ౧౨.

లయగ్రాహి;

కమ్మనిలతాంతముల కుమ్మొనసి వచ్చు మధు
పమ్ముల సుగీతనినదమ్ము లెసగం జూ
తమ్ములఅసల్క్యాసలయమ్ముల సుగంధి ముకు
ళమ్ములను సానుచు ముదమ్మొనరవాచా
లమ్ములగు కోకిలకులమ్ముల రవమ్ము మధు
రమ్మగుచు వీచె ననిశమ్ము సుమనోభా
రమ్మున నశోకనికరమ్ములను జంపక
చయమ్ములను గింశుకవనమ్ములను నొప్పెన్.

నన్నయభారతం, ఆది పర్వము. ఆశ్వా ౫. ప ౧౩౪

మ॥ మొదలొళ్ పృంతననాను పత్తు దివసం చాపాగమాచార్య న
ద్దుదినం భాస్కర నందనం దినయుగం శల్యం ధరంగెద్దుదా
దదివార్ధం దినదర్ధదిం దినగదా యుద్ధం పరిచ్ఛిన్న మిం
తుది నంగళ్ పదినెంటు రింసమెదు దారుద్రాహవం భారతం''

—రన్నని గదాయుద్ధము లేక సాహసభీమవిజయము. ఆశ్వా ౯. ప. ౩౬.

తరలము : పదిదినంబులు భీష్ము డాహవభారకుండు గురుండు పం
చదివసంబులు గర్ణుడున్ దివసద్వయంబు దినార్ధమం
దుదిత తేజుడు శల్యుడత్యధికోగ్రవీరగదా రణం,
బది దినార్ధము గాగ నిట్లు భయంకరవృత్తితోన్ ॥

—నన్నయభారతము. ఆదిపర్వము ఆశ్వాసం. ౧. పద్య. ౬౫

ఓనమాలలో జైన సంప్రదాయము

మన ఆచారవ్యవహారాలలో జైనసంప్రదాయము లెన్నో ఉన్నవి కాని వానిని మనము గమనించడం లేదు. ఈ జైనసంప్రదాయం మనలో ఓనమాలతోనే ప్రారంభ మవు తున్నది. దీనిని గురించి బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిల వారు ఆంధ్రపత్రిక ధాతనామ సంవత్సరాది సంచికలో నొక అమూల్య వ్యాసమును వ్రాసియున్నారు.

"మనవారు బాలురకు మొట్టమొదట నక్షరస్వీకార మొనరించుట వేదవిహిత సంస్కారముగా నొనర్చిరి. అదియే అక్షరాభ్యాసమను పేరుతో ప్రసిద్ధమయియున్నది. తండ్రి చేతనో బడిపంతులు చేతనో బియ్యములో బంగారపు టుంగరముతో ఓంనమఃశివాయ సిద్ధంనమః అని వ్రాయించి అది పిల్లవాని చేత ప్రథమమున పలికించెదరు. పిల్లవానిచేత పలికించుటలో కాంబోలు అది క్రమముగా "ఓనమఃశివాయః సిఛం నమః"గా

పరిణమించినది. అది అంధపరంపరగా వాడుకలో నిలిచియున్నది. ఈయపభ్రష్టోచ్చారణను సమర్థించుటకు ఓంకారాదుల యుచ్చారణము బాలురకు నిషిద్ధము కావున ఇది యిట్లు రూపాంతరముతో నుపదేశించుట పరిపాటియని కొందఱన వచ్చును. అది యుక్తముగాదు. తదుచ్చారణ మెల్లరకును లభ్యమగునట్లే అప్పటి మతబోధకులు గావించిరి కాని మఱుగుపరిచి మాఱుత్రోవను అపభ్రంశముగా నుపదేశింపఁబూనినవారు కారని అప్పటి మతచరిత్ర తెలుపును. అ ఆ. మొదటగల అక్షరవర్గమునకు 'అ ఆ' లనియు, క ఖ మొదటగల అక్షరవర్గమునకు 'కాఖా' లనియు పేర్లు వచ్చినట్లు "ఓం నమఃశివాయ సిద్ధంనమః" అను దాని మొదటియక్షరములను బట్టి "ఓనమాలు" అని పేరు ఏర్పడినది. వర్ణసమామ్నాయమునందలి యక్షరముల సంయోగముచే ఏర్పడినదే యీ 'ఓం నమః' ఇత్యాది వాక్యము. ఇది వేఱుకాదు. అయినను ఇదియొక ప్రత్యేక వర్గముగా ఏర్పడిపోయినది.

అకార ఉకార మకార సంయోగరూపమగు "ఓమ్" అనునది సృష్టిస్థితిలయ కారణమగు పరమాత్మను తెలుపునని ఉపనిషత్తు తెలుపును. వేదారంభమున బయలువెడలిన యక్షరమదియే. కావుననే ఇది సామాన్యముగా ప్రారంభ పర్యాయమైనది. ఇట పరమాత్మ నయినను ప్రప్రథమ ప్రారంభము నయినను తెలుపు ననవచ్చును "శివాయనమః" శివుని కొఱకు నమస్కారము అనగా శివునికి నమస్కారము; "సిద్ధం నమః" సిద్ధునిగుఱించి నమస్కారము - అనగా సిద్ధునికి నమస్కారము. వీనిలో మొదటిదగు శివనమస్కారము శైవ సంప్ర

దాయమున వచ్చినది. రెండవదగు సిద్ధ నమస్కారము జైన సంప్రదాయమున వచ్చినది. సిద్ధుఁడు జైనమతమున పంచపరమేష్ఠులలో నొకడు. జైన గ్రంథముల యాద్యంతములందు "సిద్ధంనమః" అనునది వ్రాయఁబడు చుండును. జైనమత మున దీనికి "సిద్ధమాతృక" అని పేరు.

"తతో భగవతో వక్త్రాన్నిస్సృతామక్షరావలీమ్
సిద్ధంనమ ఇతి వ్యక్తమంగలాం సిద్ధమాతృకామ్॥

అని యాదిపురాణమునఁ గలదు. (ఆ. ౧౭. ౧౦౫.) "ఓంసిద్ధంనమః" "ఓం నమోసిద్ధం," "నమఃసిద్ధం" అని జైన గ్రంథములయందు గలదు. శివాయనమః అనునట్లు 'సిద్ధాయ నమః' అని యనఁదగును గాని జైన సంప్రదాయము ననుసరించి "సిద్ధం నమః" అనునదే గ్రహింపఁబడినది. ఈ వాక్యద్వయ సమ్మేళనము ఆకాల మందు మన దేశమందున్న శైవజైనమతముల సమరసతను సమప్రధానతను చాటుచున్నవి.

వైష్ణవ మత ప్రాబల్యము గలచోట 'శ్రీహరిః ఓంనమః" అని అక్షరాభ్యాసము చేయుదురు. కొందఱు తమిళ దేశమున తద్భాషోచ్చారణానుసారముగా "హరిః నమోత్తుచిందం' అని యుపదేశింతురు. 'చిందం, అనునది సిద్ధం అనుదానికి అపభ్రంశరూపము. ఇది వైష్ణవ జైనమతముల సమ ప్రాధాన్యమును తెలుపును మలయాళ దేశము వారు "హరిః శ్రీ గణపతయే నమః" అని యక్షరాభ్యాసము చేయుదురు. ఇందు వైష్ణవ గాణాపత్య మతముల సమప్రాధాన్యము తెలుపబడినది. ఆ దేశమున శైవజైనమతముల వ్యాప్తి హెచ్చుగా లేదు కదా!

పైవాక్యమున వారొక విశేషమును దెలుపుదురు. అక్షర సంకేతము ననుసరించి అక్షరము లేబదియారు అనియు అక్షరస్వరూపమైన సరస్వతియొక్క ధ్యానమందుఁగలదనియు చెప్పుదురు. అది యెట్లనిన 'హరిః' యను దాని నొక భాగము గాను శ్రీగణపతయేనమః అను దాని నొక భాగముగాను గ్రహించి అందు హ=౮,రి=౨,అంకానాం వామతో గతిః అను ప్రకారము=౨౮,+శ్రీ=౨;గ=౩,ణ=౫,ప=౧,త=౬*యే=౧ న = ౫ ♦ మ = ౫ మొత్తము ౨౮; వెరశి = ౫౬. అక్షరములు అనిరి. ఘుణాక్షర న్యాయమున నీ యక్షర సంఖ్య సరిపడుచున్నది. దీనినిట్లు సమన్వయింపఁ జేయుట బుద్ధిప్రావీణ్యమును స్పష్టపఱచును. యాథార్థ్యము మాత్రము వైష్ణవ గాణాపత్య మతములనే యీ మంత్రము కంఠోక్తముగా తెలుపుచున్న దనక తప్పదు.

కన్నడ దేశమునను ఈసంప్రదాయము కలదు. 'సిద్ధం' అను దానికి వర్ణసమామ్నాయ మర్థమని వారు నిర్వచనము చేసికొనిరి. ఈ నిర్వచనము బలాత్కారముగా తెచ్చిపెట్టినది. అదియు జైనమతవ్యాప్తి తగ్గిన తరువాత కల్పింపబడినదే కావచ్చును. జైనమతవ్యాప్తి గలిగిన కాలమున శైవమంత్రమునకు ప్రక్కనుజేరి పరంపరగా వచ్చుచున్న 'సిద్ధం నమః' అనుదానిని నివారింపజేయుజాలక సహింపనొప్పక మనస్తృప్తికై యిట్టి నిర్వచనమును కల్పించికొని యుండవచ్చును.

♦ ఇట 'గ్రాడినవ' అను దాని ననుసరించి గ్రహింపబడినది.

* ఇట 'తే' దగ్గరనుండి గ్రహింపబడినది.

మన యాంధ్రదేశమున మొన్న మొన్నటి వఱకును జైనమతము వ్యాపించి యుండుటయేగాక, ఇతరమతముల సామరస్యముతో వెలయుచుండుట గలదు. ఏమతము వచ్చినను అందలిగుణమును గ్రహించి, అందు గ్రహింపదగిన భాగమును గ్రహించి కలయికతో ప్రవర్తించుట ఆంధ్రులకు లక్షణము. కావుననే ద్రావిడాది దేశములకంటె ఆంధ్రదేశమున బహురూప దేవతారాధనమును, తదనురూప వేషాది ధారణమును హెచ్చుగాఁగలదు. పరధర్మానుకరణము నేఁటికిని ప్రాయికముగా మన దేశమునఁ గానబడుచున్నది.

శైవమతము, వీరశైవమనియో అద్వైతమనియో ఏదోయొక రూపమున మనలో ననుగతమగుచునేయున్నది. కాన "ఓం నమః శివాయ" యనుభాగము మనకు ప్రధానము. జైనము నామమాత్రావశిష్టమగు నేఁటికాలమున గూడ జైన సిద్ధమాతృకను మన మంత్రముతో కలిపి యక్షరాభ్యాస కాలమున బాలుర కుపదేశించుట మనలో నిలిచిపోయినది. ఇది ప్రాచీన చారిత్ర విషయస్ఫోరకము. అవిచారమూలకముగా దానిని మన మనుసరించుచున్నామనియు నొప్పుకొనక తప్పదు."

సంపూర్ణం

సవరణ

[illegible]వ పుట [illegible]వ పంక్తిలో-భక్తి తో మిశ్రిత విషయములన్నీ
[illegible]వ పుట [illegible]వ పంక్తిలో- [illegible] బదులు [illegible] అనిన్ని
సవరించు కొనవలెను.

కథలు - గాథలు

(మొదటి భాగము)

౧ చిలకసముద్రం — కలెక్టరు. ౨ జిల్లా శిరస్తాదారు. ౩ చక్రవర్తికి శిక్ష విధించిన దివానులు. ౪ తురకల దశావతారములు. ౫ "జగద్గురు తత్వబోధకస్వామి". ౬ సీతారాముల శాపము. ౭ మన ముసల్మానులు భారతీయులు కారా? ౮ చెన్నపట్నం గవర్నరు దుర్గతి. ౯ కాశీ మశీదులో శివలింగం. ౧౦ "వాకిటి కావలి" తిమ్మన. ౧౧ కందనూరు నవాబు రాజరికం. ౧౨ మంగలి కొండోజి. ౧౩ సూజిపీటి వ్యవహారం.

డెమ్మి 152 పుటలు వెల రు 1—4—0

(రెండవ భాగము)

౧ అంకుల్ టామ్ కథ. ౨ కోహినూరు వజ్రము—నెమలి సింహాసనము ౩ వజ్రాలపిట్టు ౪ బుకర్ వాషింగ్టన్. ౫ దుబాషీ 'లంగరు' పాపయ్య ౬ పన్నాబాయి — లక్ష్మీసోదెమ్మ. ౭ రామయ భాస్కరుడు. ౮ బయకార రామప్పయ్యగారు. ౯ వేంకటపతిదేవరాయ మహారాయలు. ౧౦ రాణీ వెంకటాంబగారి దొంగకానుపు. ౧౧ రామదేవరాయల పట్టాభిషేకము. ౧౨ అయోధ్య నవాబుగారి సీమమంగలి. ౧౩ వీరభోగ వసంతరాయడు. ౧౪ జోగిపంతులు — తిమ్మజగపతి. ౧౫ టిప్పుసుల్తాను చేయించిన జపం. ౧౬ మహమ్మదాలీ చేయించిన మారణహోమం. ౧౭ 'హైదరులింగము' ౧౮ హైదరాలీ కట్టించిన దేవాలయ గోపురం. ౧౯ హైదరాలీ స్వామివారికిచ్చిన రత్నహారం. ౨౦ చాముండేశ్వరికి సుల్తానుగారి ఆభరణాలు. ౨౧ టిప్పుసుల్తాన్ — శృంగేరీ శంకరాచార్యుల వారు.

డెమ్మి 156 పుటలు, వెల రు 1—4—0

(మూడవ భాగము)

౧ అతిరూపుని కథ. ౨ అయోధ్యనవాబు. ౩ పందెపుటేనుగు మల్లీదు. ౪ న్యాయాధీశుడు రామశాస్త్రి. ౫ ఢిల్లీసుల్తానుల నాణెములపైన హైందవ చిహ్నములు. ౬ ముసల్మానులు — హోలీపండుగ. ౭ మహాసేనాని పేరునిలిపిన భార్య. ౯ గొల్ల హంపన్న ౮ పాదుషాబేగం ౧౦ హొన్నూరు ఫకీరులు. క్రౌను సైజు 184 పుటలు, వెల రూ 2—0—0

దొరకువారు:— దిగవల్లి వేంకటశివరావు, బి. ఏ. బి.యల్

బెజవాడ.

కథలు - గాథలు
(ఐదు, ఆరు, భాగములు.)
కొన్ని శీర్షికలు

౧. చీనిచీనాంబరాలు, చీటీగుడ్డలు. ౨. రైళ్లు లేనికాలంలో రాకపోకలు, రవాణాలు. ౩. వరహాల చెలామణి. ౪. దేవాదాయములు ధర్మాదాయములు. ౫. హిందువుల దేవాలయాలకు క్రైస్తవధర్మకర్తలు. ౬. సనాతన ధర్మ మేమైనది? ౭. నూరేళ్లనాటి ఇంగ్లాండుదేశపు వీధిబడులు. ౮. ఇంగ్లాండులో మదరాసు విద్యావిధానము. ౯. మరాటీ సైనికశిబిరముల బజారులు. ౧౦. "హైదరు కలాపం" ౧౧. హైదరాలీ, తిరుపతి. ౧౨. శ్రీరంగపట్నం "లూటీ." ౧౩. వ్యాజ్యాలకోసం కల్పించిన ధర్మశాస్త్రము. ౧౪. సాత్విక నిరోధాన్ని సమర్థించిన గవర్నరు. ౧౫. ప్రభుభక్తిపరాయణుల నక్కవినయాలు, ఇచ్చకాలు. ౧౬. ప్రభుత్వ యంత్రం యెలాతిరుగుతుంది? ౧౭. శిస్తులవసూళ్లలో చిత్రహింసలు. ౧౮. పుదీరు జమకులముల తగాదాలు. ౧౯. నీలిమందుతోటల దొరలు. ౨౦. సివిల్ మిలిటరీ దేవతలు. ౨౧. మేజర్ కొట్లా కథలు. ౨౨. తూమదేవత ప్రళయతాండవము. ౨౩. జైనుల బస్తీలు, పాదులు. ౨౪. శిలప్పధికారము, మణిమేఖల. ౨౫. మహాకవిభారవి. ౨౬. సేలందొరలు అణచిన రాజద్రోహం. ౨౭. సెనేటు ఆమోదించని కాన్వొకేషన అడ్రెసు. ౨౮. సోవియటు రష్యా ప్రజల ఓనమాలు. ౨౯. గోదావరి ఆనకట్ట కూలీలు. ౩౦. మనుష్యులగోంది పూడ్చడము. ౩౧. అనిబిసెంటుగారు మంచినీళ్లు త్రాగడము. ౩౨. జగన్నాథం దేవాలయంలోనికి గవర్నరు జనరలును రానివ్వలేదు. ౩౩. ఇజ్జన్ ప్రభుల్య మనో వ్యాధి. ౩౪. క్లైవుగెల్చిన సైన్యాలు. ౩౫. చెన్నపట్నంలో ౧౭౮౯ నాటి ఇళ్లపన్ను సత్యాగ్రహం ౩౬. కాశీలో ౧౮౧౩ నాటి ఇళ్లపన్ను సత్యాగ్రహం. ౩౭. దొడుకులకు మరణదండన విధించిన రాజాలు ౩౮. అధర్మానికి తావుదియ్యనివారు. ౩౯. కాలిక్రింది మట్టి ౪౦. శరవస్తు రంగాచార్యులవారా? కందుకూరి వీరేశలింగంగారా?

అచ్చులో నున్నవి

భారతదేశ జాతీయోద్యమారంభ చరిత్ర

కొందఱు కీర్తిశేషులు

మన చెన్నపట్టణము దానిపూర్వ చరిత్ర

దక్షిణాంధ్రదేశ కథలు

దిగవల్లి వేంకటశివరావు బి. ఏ., బి. ఎల్., బెజవాడ.

ది హౌసింగ్ అండ్ కన్‌స్ట్రకన్ కార్పొరేషన్ లిమిటెడ్

(కంపెనీల చట్టము క్రింద రిజిష్టరైనది)

19/114. గూడవల్లివారి వీధి. గవర్నరుపేట బెజవాడ.

గృహ నిర్మాణ, విక్రయ వ్యాపార సంఘము.

పట్టణాలలోను నగరాలలోను స్థలములను కొని, సామాన్య జనానిక అందుబాటులో ఉండే ఖరీదులకు, ఇండ్లు బంగాళాలు కట్టడము, కొద్ది వగైరా సౌకర్యములు కలుగజేసి, నివేశన స్థలాలుగా క్రయపర్చడము, ఈ కంపెనీ యొక్క ముఖ్యోద్దేశము.

టోకుగా అన్ని సరుకులు కొని, భారీగా అన్ని పనులు జరిగించుట వల్ల ఇండ్లు, బంగాళాలు, వాని సామానులు, చౌకగా గిట్టుబడియై విక్రయము పొందువారికి చాలా లాభకరముగా నుండును. క్రయముసొమ్మను ఆసామీ ఇంట్లో కాపురం ఉంటూ వాయిదాలమీద క్రయధనం చెల్లించుటకు వీలు కూడా ఇండ్లు బంగాళాలు విక్రయించబడును.

స్వంతముగా ఇండ్లు, బంగాళాలు కట్టించుకో దలచినవారికి కావలసిన యావత్తు సరుకులు, కలప సామానులు, సిమెంటు సామాగ్రి, సరసమైన ధరలకు విక్రయింపబడును. ఆస్తులను అమ్మదలచినవారికి కొనదలచిన వారికి కంపెనీవారు స్వల్పమైన కమీషను మీద ఏజెంట్లుగా పని చేయుదురు.

ఈ కంపెనీలో గొప్ప జమిందార్లును వ్యాపార పారిశ్రామిక ప్రముఖులును సమర్థులైన ఇంజనీర్లును ఉన్నారు. ఈ వ్యాపారములో మంచి లాభము రాగలదు. షేర్లపైన మంచి డివిడెండ్లు పంచిపెట్టుటకు అవకాశమున్నది.

దీని నిర్ణీతమూలధనము పది లక్షల రూపాయిలు. ప్రస్తుతము జారీ చేయబడిన షేర్లు: షేరు 1కి రు 20 ల చొ॥ సాధారణ షేర్లు 15000 షేరు 1కి రు 100 చొ॥ 6% క్యూములేటివ్ ప్రిఫరెన్సు షేర్లు 2000

మేనేజింగు ఏజెంట్లువారిని అన్ని వివరములు తెలిసికొనవచ్చు.

మేనేజింగు ఏజెంట్లు:

సర్కారన్ ఇండస్ట్రియల్ కార్పొరేషన్ లిమిటెడ్,

బెజవాడ.